. ĐURIĆ, B. MUNJIN, S. ŠPANOVIĆ

STRANKE U HRVATSKOJ

STRANKE U HRVATSKOJ
D. ĐURIĆ, B. MUNJIN, S. ŠPANOVIĆ

Biblioteka »Dokumenti«
D. Đurić, B. Munjin, S. Španović
Stranke u Hrvatskoj

Izdavač: NIRO »Radničke novine«, Zagreb, Lenjinov trg 2
Za izdavača: Miljenko Majnarić
Recenzenti: Luka Mitrović
Jadranko Sinković
Glavni i odgovorni urednik, v.d.: Vanja Graovac
Urednik: Vera Đurić
Design: Momo Kuzmanović
Tisak: Tiskara »Varteks«, Varaždin, Maršala Tita 94
Naklada: 1500
Tiskano: 1990. godine
YU ISBN 86-7057-097-1

D. ĐURIĆ, B. MUNJIN, S. ŠPANOVIĆ

STRANKE U HRVATSKOJ

ZAGREB, 1990.

SADRŽAJ

1) UVOD 7
2) DEKLARACIJA O NAČELIMA PONAŠANJA U IZBORIMA 11
3) EVROPSKA ZELENA LISTA 13
- Načela djelovanja Evropske zelene liste 14
- Stavovi o NE Krško 15
- **Autonomni demokratski savez Hrvatske – ADSH** 17
  - Program 17
  - Tribina 27
- **Radikalno udruženje za Sjedinjene Evropske Države – RUSED** 31
  - Programska načela 31
  - Tribina 32
- **Zelena akcija Zagreb – ZAZ** 37
  - Programska izjava 37
  - Prikaz predizbornog programa 39
- **Zelena stranka Rijeke – ZSR** 45
  - Programska izjava 45
- **Ženska lista Medveščaka** 48
  - Program neposrednih akcija 48

4) HRVATSKI DEMOKRATSKI BLOK 51
- **Demokratska akcija Hrvatske – DAH** 53
  - Programska deklaracija 53
- **Demokratska kršćanska stranka** 57
  - Programska deklaracija 57
- **Hrvatska demokratska zajednica – HDZ** 59
  - Prednacrt programske osnove 59
  - Programska deklaracija Osnivačke skupštine HDZ 63
  - Proglas građanima i Saboru SRH i cijelome hrvatskom narodu 70
  - Javni istup dra F. Tuđmana 72
  - Tribina 83
- **Hrvatska seljačka stranka – HSS** 86
- **Hrvatska stranka – HS** 87
  - Politička programska deklaracija 87
  - Tribina 103
- **Hrvatska stranka prava – HSP** 107
  - Programska načela 107

5) KOALICIJA NARODNOG SPORAZUMA 111
  - Prvo saopćenje za javnost 113
  - Politička načela 115
  - Nacrt privrednog programa 118
  - Konferencija za novinare 126
  - Prvi predizborni istup 132
- **Hrvatska demokratska stranka – HDS** 145
  - Programska deklaracija 145
  - Izborni program 150
  - Tribina 182
- **Hrvatska kršćanska demokratska stranka – HKDS** 185
  - Deklaracija 185
  - Tribina 190
- **Demokratski savez Albanaca Hrvatske – DSAH** 193
  - Programska deklaracija 193
- **Hrvatski mirotvorni pokret – HMP** 195
  - Izborni program 195
- **Muslimanska demokratska stranka – MDS** 199
  - Programska orijentacija 199
- **Hrvatska seljačka stranka – HSS** 203
  - Obavijest za javnost 203
  - Teze za politički program 204
  - Tribina 208

- **Hrvatska socijalno-liberalna stranka – HSLS** 211
  - Programska načela 211
  - Preambula programa 213
  - Program slobode 214
  - Tribina 231
- **Socijaldemokratska stranka Hrvatske – SDSH** 235
  - Programska načela 235
  - Tribina 238

6) STRANKE IZVAN KOALICIJA 241
- **Bosanska demokratska stranka – BDS** 243
  - Programska načela 243
- **Građanska stranka – GS** 245
  - Programska načela 245
- **Hrvatska republikanska stranka – HRS** 249
  - Programske osnove 249
  - Objašnjenje programskih osnova 251
- **Hrvatska republikanska seljačka stranka – HRSS** 253
  - Programska načela 253
- **Istarski demokratski sabor – IDS** 257
  - Programska deklaracija 257
- **Jugoslavenska samostalna demokratska stranka – JSDS** . 263
  - Deklaracija 263
  - Politički program 264
- **Pokret za konfederaciju – PZK** 267
  - Programska orijentacija 267
- **Riječki demokratski savez – RDS** 271
  - Program 271
- **Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena – SKH-SDP** 273
  - Izborni program 273
  - Tribina 294
  - Javni nastup u Domu sportova 297
- **Socijalistički savez – Savez socijalista Hrvatske – SSH** ... 301
  - Programska deklaracija 301
  - Izborni program 311
  - Tribina 319
- **Socijalnodemokratski savez Hrvatske/ Socijalnodemokratski savez Jugoslavije – SDSH/J** 323
  - Program 323
  - Tribina 332
- **Srpska demokratska stranka – SDS** 335
  - Osnovna načela 335
  - Tribina 339
- **Stranka Jugoslavena – SJ** 343
  - Programska izjava 343
- **Stranka nezavisne demokracije – SND** 345
  - Program 345
- **Zelena akcija Split – ZAS** 349
  - Izborni program 349
- **Zelena akcija Šibenik – ZAŠ** 353
  - Apel građanima 353

7) DRUŠTVENE I DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE 355
- **Savez socijalističke omladine Hrvatske – SSOH** 357
  - Izborni program 357
- **Savez zelenih Hrvatske – SZH** 361
  - Programska izjava 361
- **Savez udruženja boraca NOR-a Hrvatske – SUBNOR** 365

UVOD

Ova je knjiga nastala kao pokušaj da se na jednom mjestu skupe relevantni programski dokumenti stranaka u Hrvatskoj. Pretpostavka kojom su se rukovodili priređivači i izdavač bila je da postoji zanimanje javnosti za takav sadržaj prezentiran na jednome mjestu. S jedne strane, da bi se birači, koji prvi put nakon 45 godina izlaze na višestranačke izbore u Hrvatskoj, upoznali s osnovnim programatskim političkim pogledima budućih sudionika u izborima, te da bi se u pregrštu stranačke ponude mogli lakše orijentirati. S druge strane, nastojali smo da knjiga posluži kao dokumentacijska građa budućim istraživačima, kao zbornik koji nudi autentičnu i relevantnu bilješku o jednome nesumnjivo povijesnom trenutku.

Prikupljeni materijal je šarolik, jer se sve stranke nisu na istovjetan način organizirale, a niti su u isto vrijeme registrirane. Dio njih je tek na početku svoga djelovanja, pa je ponuda njihovih stranačkih dokumenata skromnija. Dio te nekadašnje »alternativne političke scene« ima već i gotovo godinu dana političkog aktivizma iza sebe, što se, dakako, reflektiralo i u opsegu njihove programske ponude.

U svakom slučaju, materijali koje su priređivači u suradnji s izdavačem uspjeli prikupiti (što u svakodnevnome novinarskom poslu, što neposredno od samih stranaka), a koji su im bili dostupni, na neki način, odražavaju i realni stupanj stranačke organiziranosti u ovom trenutku. (Uzgred napominjemo da je dio materijala, s obzirom na njegovo zakašnjelo prispijeće, naknadno uvrštavan u knjigu.)

Čitaocima prezentiramo cjelovite izborne programe i programske deklaracije stranaka, koje su takve dokumente obznanile, te prve javne nastupe stranačkih prvaka na izbornim konvencijama i u sklopu javnih tribina u Kulturno-informativnom centru (KIC) Zagreb. Naravno, onih stranaka koje su imale takve istupe.

Priređivači i izdavač nastojali su poštovati nekoliko postupaka: objektivnost u prezentaciji onoga što stranke nude u ovome trenutku, dokumentarnost i autentičnost ponuđenih programa i nastupa stranačkih prvaka.

Ova godina postaje prijelomna, jer se i pod nedvojbenim utjecajem procesa u Istočnoj Evropi, prvi put pruža mogućnost izlaska građana Hrvatske na višestranačke izbore.

Put da se dohvati ta razina političke zrelosti nije bio lagan, ali je zato bio neuobičajeno brz. Naime, trebalo je samo godinu dana, pa da od prvih začetaka pluralizacije u sklopu Socijalističkog saveza, praktički profunkcionira višestranačje. U toj povijesnoj akceleraciji, od prvih upozorenja zagrebačkih intelektualaca da političkoga pluralizma ne može biti bez višestranačja (kao, doduše, ne idealnog, ali zato, u svakom slučaju, najboljeg dosad poznatog načina prakticiranja demokracije), značajnu ulogu odigralo je i Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu (UJDI), koje nije, s obzirom na činjenicu da su njegovi članovi odustali od stranačke registracije i nastupa na izborima, prezentirano u ovom zborniku.

Za uspostavljanje političkog pluralizma višestranačkog tipa nesumnjivo je bila značajna i odluka bivšeg rukovodstva partije na vlasti – Saveza komunista Hrvatske (danas SKH – Stranka demokratskih promjena), koje je dan uoči 11. kongresa Saveza komunista Hrvatske izrazilo spremnost da na predstojeće izbore iziđe zajedno i u konkurenciji s drugim političkim organizacijama.

Značajni datumi koje valja spomenuti su: 2. veljače 1989. godine, kada je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održana Osnivačka skupština Udruženja za jugoslavensku demokratsku inicijativu; 3. ožujka 1989. kada je u Klubu sveučilišnih nastavnika održan prvi sastanak Inicijativne grupe za osnivanje Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza (danas Hrvatska socijalno-liberalna stranka), dok je Osnivačka skupština održana 20. svibnja; a 28. veljače iste godine na tribini Društva književnika Hrvatske predstavljena je inicijativa za osnivanje Hrvatske demokratske zajednice.

Nakon gotovo jednogodišnjeg djelovanja na tzv. »alternativnoj političkoj sceni« danas legalnih novoosnovanih stranaka u Hrvatskoj, formalni prijelom dogodio se 5. veljače 1990. godine, kada Republički sekretarijat za upravu i pravosuđe izdaje prve registracije. Predstavnicima osam stranaka uručena su rješenja o registraciji, čime je i formalno obznanjen politički pluralizam u Hrvatskoj. Rješenja su uručena predstavnicima Hrvatske demokratske stranke, Hrvatske demokratske zajednice, Hrvatske kršćanske demokratske stranke, Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza, Radikalnog udruženja za Sjedinjene Evropske Države, Socijaldemokratske stranke Hrvatske, te dvjema političkim organizacijama koje su praktički na vlasti – Savezu komunista Hrvatske i Socijalističkom savezu radnog naroda Hrvatske. U međuvremenu osnovane su i registrirane nove stranke. Do 9. travnja u Republičkom sekretarijatu za upravu i pravosuđe registrirane su 33 stranke, dok će na izbore izići i druge društveno-političke i društvene organizacije, poput Saveza socijalističke omladine Hrvatske, koji se nalazi u transformaciji, Saveza zelenih Hrvatske, čije će neke članice samostalno ili u koalicijskim grupacijama nastupiti na izborima, boračka organizacija (SUBNOR), itd.

Ključni dokumenti, kojima su legalizirani višestranački izbori doneseni su 15. veljače 1990. godine. Tada Sabor SR Hrvatske usvaja ustavne amandmane i Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika, čime su ispunjene sve zakonske pretpostavke za održavanje izbora u Hrvatskoj (prvi krug glasanja 22. i 23. travnja, a drugi 6. i 7. svibnja 1990).

Dakako, priča o višestranačju tu se neće zaustaviti.

Nakon vremena, kako to stručnjaci običavaju reći, »usitnjavanja političkog života« (u Španjolskoj su se, npr. nakon smrti Franca pojavile 382 političke stranke), uslijedit će razdoblje »okrupnjavanja« u kojem će neke veće političke organizacije »progutati« manje, ili će ove naprosto nestati s političke pozornice. Također, treba očekivati i usavršavanje zakonskih propisa, koji će već u sljedećim izborima neutralizirati prigovore na sam izborni postupak, a koji uglavnom stižu iz redova opozicijskih stranaka.

Da već svjedočimo na neki način »okrupnjavanju« političkog života u Hrvatskoj ukazuje i činjenica da već djeluju tri koalicijske grupacije: Evropska zelena lista, Hrvatski demokratski blok i Koalicija narodnog sporazuma. Budući da je riječ o političkim grupacijama, koje će već u prvom krugu glasanja nastupiti zajednički, priređivači su se opredijelili da u koncepciji predstavljanja stranaka poštuju princip toga koalicijskog grupiranja. Istodobno, upozoravamo da je teško predvidjeti jesu li te koalicije trajnijeg karaktera. Stoga se može dogoditi da se ti savezi razvrgavaju i ponovo sklapaju, pa da se u tom smislu postojeća sistematizacija i koncepcija pokaže manjkavom. No, to je bio neizbježan rizik.

Zagreb, 9.4.1990. PRIREĐIVAČI

DEKLARACIJA O NAČELIMA PONAŠANJA SUDIONIKA U IZBORIMA

Izbori se u Hrvatskoj održavaju pod veoma teškim uvjetima. Proces demokratizacije je tek započeo, demokratske institucije još nisu stabilizirane, nemamo iskustva s njima, a postoje jaki pritisci usmjereni protiv demokratizacije. Takva situacija nameće izuzetno veliku odgovornost svim sudionicima u izborima da svojim ponašanjem osiguraju mirni tok predizborne kampanje i uredno provođenje samih izbora, a osobito državnim organima da zaštite odvijanje predizbornih i izbornih aktivnosti u okviru ustava i zakona.

U izbornom natjecanju sve stranke i druge organizacije kao i svi državni organi držat će se etičkih principa koji proizlaze iz **demokratskog** karaktera izbornog procesa, iz opće-čovječanskih **humanističkih** vrijednosti u odnosima među ljudima i iz metode **tolerancije** kao preduvjeta za civilizirano odvijanje političkog suprotstavljanja.

I Načela demokracije

1. Programima, statutima i konkretnim djelovanjem svaka politička i druga organizacija koja sudjeluje u izborima jamči otvorenost svoje organizacije za svakog građanina neovisno o njegovim osobnim obilježjima – nacionalnim, socijalnim, vjerskim, dobnim i spolnim.

2. Svi sudionici u izborima pridržavat će se postojećih ustavnih i zakonskih propisa, polazeći u njihovom tumačenju od ideala slobode i jednakosti.

3. Sve političke stranke i pokreti polaze od vlastitih načela utvrđenih u programima, u kojima se beziznimno prihvaćaju međunarodni pravni i politički standardi javnog djelovanja, potvrđeni u osnovnim općeprihvaćenim dokumentima o ljudskim pravima, zaštiti čovjeka i prirode, opće solidarnosti i tolerancije.

4. U provođenju slobodnih demokratskih izbora u kojima su građani osnovni subjekt odlučivanja, sve političke i druge organizacije koje sudjeluju u izborima:

a) ravnopravno sudjeluju u svim fazama izbornih procesa, konkurirajući svojim programima i kandidatima za funkcije vlasti u skupštinama društveno-političkih zajednica s pravom i dužnošću da kao politički subjekti koji su na osnovu zakona legalizirani prezentiraju javnosti programe i kandidate,

b) imaju ravnopravan tretman u predstavljanju programa i kandidata javnosti i na toj su im osnovi pod jednakim uvjetima dostupna sredstva javnog informiranja.

5. U toku predizborne kampanje stranke i njihovi kandidati neće vršiti pritisak na nezavisna i ostala nestranačka javna glasila i njihove radnike u cilju pridobijanja za vlastiti program i favoriziranja na račun ostalih svojih konkurencija.

---

[1] »Deklaraciju o načelima ponašanja sudionika u izborima« usvojio je Republički odbor za nadzor izbora 20. ožujka 1990. godine.

6. Sve političke stranke i pokreti u Hrvatskoj, težeći socijalnoj i nacionalnoj emancipaciji svakog pojedinca i naroda u Hrvatskoj i Jugoslaviji, posvjedočuju svoju odgovornost pred teškim ekonomskim, socijalnim i političkim stanjem zemlje.

7. Političke stranke i pokreti jamče vlastitim stavom da nitko ne bi trebao da se boji demokracije niti itko smije u demokraciji živjeti u strahu: nitko nema razloga da strahuje od slobodnih demokratskih izbora. Demokracija je sloboda – prava i temeljna pobjeda svakog čovjeka i svih ljudi.

II Načela humanosti

1. Sve stranke i pokreti potvrđuju svoju odlučnost da u demokratskoj Hrvatskoj nitko ne može biti diskriminiran zbog svoje vjere, nacije, rase, spola, niti zbog bilo kojeg političkog čina učinjenog u prošlosti.

2. Stranke i njihovi kandidati u svojim predizbornim govorima i obraćanju javnosti neće omalovažavati, rušiti i izmišljati fizičke, psihičke i druge osobine svojih konkurenata.

3. Stranke i njihovi kandidati neće širiti neistine i insinuacije o privatnom životu i radu konkurentskih kandidata.

4. Sve stranke i pokreti, zajednički i pojedinačno, moraju biti jamac i oslonac svakom čovjeku i svim ljudima u ostvarivanju njihovih političkih i socijalnih prava, u očuvanju njihove slobode i ljudskog dostojanstva. Stoga je dužnost svih stranaka i pokreta da zaštićuju svakog čovjeka bez obzira kojoj stranci ili pokretu pripada.

III. Načela tolerancije

1. Svi sudionici u izborima preuzimaju obvezu da neće pozivati na nasilje, širiti nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju ili poticati neravnopravnost spolova.

2. Svaka stranka i pokret mora poštovati pravo svakog pojedinca na njegove vrijednosti, otklanjati tegobe njegova života u današnjici i strah od budućnosti. Svi zajedno dužni smo pamtiti našu zajedničku povijest stradavanja, progona, predrasuda, nesnošljivosti, siromaštva i nepravde te posvjedočiti privrženost zajedničkim osjećajima solidarnosti i razumijevanja.

3. Stranke kao i njihovi kandidati neće u toku predizborne kampanje neargumentirano napadati konkurentsku stranku i njeno vodstvo, kao što neće neargumentirano omalovažavati ni historijske ličnosti na čije se djelovanje stranke programski oslanjaju.

SABOR SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE HRVATSKE
REPUBLIČKI ODBOR ZA NADZOR IZBORA

EVROPSKA ZELENA LISTA[2]

- **Autonomni demokratski savez Hrvatske**
- **Radikalno udruženje za Sjedinjene Evropske Države**
- **Zelena akcija Zagreb**
- **Zelena stranka Rijeka**
- **Ženska lista Medveščaka**

[2] Koalicija stranaka pod nazivom »Evropska zelena lista« obznanjena je 15. ožujka 1990. i u nju su ušli Autonomni demokratski savez Hrvatske, Radikalno udruženje za Sjedinjene Evropske Države, Zelena akcija Zagreb i Nezavisni sindikat nezaposlenih grada Zagreba, oko čijeg sudjelovanja u koaliciji je došlo do nesporazuma. Naime, poslije obznanjivanja na konferenciji za novinare da su u koaliciju ušle navedene četiri organizacije, rukovodstvo Nezavisnog sindikata nezaposlenih grada Zagreba izdalo je saopćenje prema kojem je njihovo pristupanje »Evropskoj zelenoj listi« bio samovoljni i od rukovodstva neodobreni postupak predsjednika i da oni kao nepolitička organizacija neće sudjelovati na izborima ni samostalno, ni u koaliciji. Naknadno su »Evropskoj zelenoj listi« pristupili: Zelena stranka Rijeke i Ženska lista Medveščaka, kao izvanstranačka organizacija.

Načela djelovanja Evropske zelene liste

Evropska zelena lista predstavlja transideologijsku koaliciju društvenih i političkih snaga u Hrvatskoj kojima su zajednički neki konkretni politički ciljevi. Načela zajedničkog djelovanja što ih nudi koalicija nisu totalitarni odgovori na sva moguća, pa čak ni na sva postojeća pitanja. Nas danas, u sutonu jedne kolektivističke ideologije, ne zanima da postanemo zagovornici neke druge. Ne zanima nas zamjena jednog nedemokratskog režima drugim. Ova kolacija se okuplja oko slijedećih načela djelovanja:

1. Zalažemo se za raspisivanje referenduma o što skorijem pristupanju Hrvatske i Jugoslavije u Evropsku zajednicu, što je ujedno i prvi korak u preobrazbi evropske zajednice u Sjedinjene Države Evrope. Zalažemo se za takvu evropsku federaciju u kojoj neće biti poništavane različitosti naroda, država, regija, građanki i građana. Samo takav evropski federalizam je u stanju rješavati probleme koji već danas nadilaze mogućnosti nacionalnih država, kao što su ekološki, etnički i razvojni s kojima se suočavaju i Hrvatska i Jugoslavija.

2. Problem zaštite čovjekove okoline za nas nije samo pitanje novih tehnologija i konzerviranja prirode, nego prije svega, temeljna promjena između čovjeka i prirode koja se prostire na sva područja ljudskog života. Zagađenje čovjekove okoline ozbiljno ugrožava našu daljnju egzistenciju na ovom planetu i stoga je očigledno da se ekološki problemi moraju rješavati odmah, globalno i zajedničkim naporom svih. Radioaktivna zračenja, kisele kiše, umiruće šume, otrovni oblaci, ozonska rupa, zagađene rijeke i mora ne pitaju koje ste vjere, nacije, spola, rase, dobi, imovinskog stanja, za koga glasate na izborima...

3. Prava pojedinki i pojedinaca mogu biti ograničena jedino istim takvim pravima drugih. Stoga su nam strane zabrane i ograničenja koja prelaze te nužne granice. Zalažemo se za uspostavljanje neautoritarnih, nenasilnih, demokratskih odnosa u društvu. Različiti oblici nasilja u društvu, obitelji i svijesti individua izraz su nastojanja da se ukloni svaki oblik različitosti. Tek društvo izgrađeno na načelima nenasilja i tolerancije sposobno je za uspostavu zajedničkog života utemeljenog na principima solidarnosti i suradnje.

4. Patrijarhalni obrazac odnosa prema ženi nije samo problem žena, nego civilizacijski problem duboko usađen u autoritarnim društvenim odnosima. Prekretnica na kojoj se nalaze Hrvatska i Jugoslavija iznijela je na svjetlo dana i anticivilizacijske zahtjeve za ograničavanjem nekih elementarnih prava žena poput prava na izbor i prava na različitost. Evropska zelena lista svojim javnim i političkim djelovanjem zalagat će se za očuvanje dosad postignutih prava žena, njihovo proširivanje i stvaranje takovog života koji neće biti utemeljen na eksploataciji i nasilju nad ženama.

5. Posebno mjesto u našem djelovanju zauzima aktivna zaštita prava manjina (rasnih, nacionalnih, vjerskih, kulturnih i socijalnih) i marginaliziranih društvenih skupina (starijih, domaćica, osoba sa dodatnim potrebama, mladih i djece, lezbijki i homoseksualaca, ovisnika, duševnih bolesnika i stranaca) i depriviligiranih (podstanari, nezaposleni...). Njihova prava moraju biti zakonski, ravnopravno zajamčena. Posebno ćemo se zalagati za stjecanje i očuvanje identiteta manjina i rubnih društvenih skupina, te za njegovo javno iskazivanje.
6. Evropska zelena lista je otvorena koalicija kojoj mogu pristupiti i druge stranke, organizacije, nezavisni kandidati koji prihvaćaju ova naša organizacijska i politička načela, o čemu odlučuje zajedničko tijelo koalicije.

Stavovi o NE Krško

Evropska zelena lista, kao i zeleni svuda u svijetu, protivi se korištenju nuklearnih elektrana za proizvodnju energije. Nakon donošenja moratorija na gradnju nuklearnih elektrana u Jugoslaviji, smatramo potrebnim definitivno izlaženje iz nuklearnog kruga prijevremenim zatvaranjem NE Krško, kao i rudnika urana »Žirovski vrh«. To se, naravno, ne može učiniti preko noći.

Smatramo potrebnim slijedeće mjere:

1. Prestanak rada Nuklearne elektrane u Krškom do kraja 1992. godine, ukoliko se u međuvremenu ne osigura zadovoljavajuće trajno i sigurno skladištenje nisko i srednje radioaktivnih otpadaka izvan područja NE Krško, a najkasnije 1995. godine u svakom slučaju.

2. Osnivanje zajedničkog stručnog tijela državne uprave za nuklearnu sigurnost Republičkih komiteta za energetiku Slovenije i Hrvatske. Ono mora biti stručno ekipirano i imati ovlaštenja u skladu sa normama Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA). Postojanje ovakve nezavisnosti stručne kontrole rada nuklearne elektrane je bitan element sigurnosti njenog rada, što sada nije slučaj.

3. Skidanje oznake »državna tajna« s ugovora između investitora i Westinghausea o gradnji, te upoznavanje javnosti sa sudbinom iskorištenog nuklearnog goriva i uvjetima reprogramiranja dugova.

4. Republička izvršna vijeća Hrvatske i Slovenije moraju izraziti spremnost za istupanje iz nuklearnog kruga, te započeti pregovore s vladama Austrije i Italije koje su izrazile volju da nam u tome pomognu, te sa Izvršnim vijećima Bosne i Hercegovine, te Srbije postignu dogovor o kompenzacijskoj energiji.

5. Nezavisni instituti i multidisciplinarne grupe stručnjaka (energetičari, ekonomisti, ekolozi, politolozi, itd.) trebaju izraditi projekcije energetske budućnosti Hrvatske do 2000 godine u nekoliko varijanti, uključujući i mogućnost zatvaranja NE Krško do 1995. godine. U tome trebaju surađivati sa ekipama u Sloveniji koje na tome rade po narudžbi Republičkog komiteta za energetiku. Trenutno važeći program razvoja energetike Hrvatske, donesen u Saboru krajem 1987. godine, polazi od ekonomski posve nerealnih premisa.

6. Osnivanje međunarodne stručne komisije s predstavnicima Greenpeacea, koja će pripremiti plan zatvaranja NE Krško i proučiti mogućnosti za trajno odlaganje visokoradioaktivnih otpadaka pod nadzorom OUN i Greenpeacea, možda i izvan državnih granica.

7. Na temelju ovako pripremljenih stručnih podloga treba se, do kraja ove godine, održati rasprava u Saboru o energetskoj budućnosti Hrvat-

ske. Treba donijeti odluku o strategiji energetskog razvoja, uz preciziranje svih potrebnih ekonomskih mehanizama da se ona i realizira. U okviru toga, treba donijeti doluku o budućnosti NE Krško.

8. Temeljni problem naše energetike je izrazito neracionalna potrošnja. Organi vlasti u Hrvatskoj do sada su slijepo slijedili orijentaciju na stalnu gradnju novih kapaciteta i rast potrošnje, ne obaziruci se na realne ekonomske efekte i ekološka ograničenja; takva je orijentacija u razvijenim zemljama napuštena prije 15-ak godina.

Postoje brojne mogućnosti za racionalizaciju potrošnje i smanjivanje potrebe za električnom energijom i energijom općenito – npr.: smanjivanje gubitka u prijenosu i distribuciji, elektronski sistem za »izravnavanje« dnevnih vrhova potrošnje, kompenzacije jalovih snaga, zatvaranje neracionalnih velikih industrijskih potrošača, supstituiranje električne energije plinom kada se radi o grijanju prostorija, itd. Tim mjerama se znatno smanjuju potrebe za investicije u nove centrale koji opterećuju cijenu električne energije, tako da bi ona mogla čak i pojeftiniti, a da je bude dovoljno tamo gdje je uistinu potrebna.

U Hrvatskoj postoje velike mogućnosti za gradnju industrijskih elektrana, van monopola ZEOH-a koje koriste otpadnu toplotu i u razvijenim zemljama daju oko 15 % ukupne proizvodnje. Također, svjetska iskustva potvrđuju da je gradnja malih hidrocentrala jeftinija ako se prepusti poduzetnicima van centralnog elektroprivrednog poduzeća (naravno, u skladu s državnim planom gradnje na svim vodotocima, da bi se postigao ekološki i energetski optimum).

Smatramo da je »meka« varijanta energetskog razvoja, usmjerena na nulti rast potrošnje uz navedene mjere racionalizacije, jedina ekonomski i ekološki realna za Hrvatsku i Jugoslaviju. Ona bi zatvaranje NE Krško do 1995. godine, za što se zalažemo, učinilo energetski i ekonomski realno mogućim.

AUTONOMNI DEMOKRATSKI SAVEZ HRVATSKE – ADSH

ADRESA: Zagreb, Gajeva 45/II; tel. 041/431-603
DATUM OSNIVANJA: 23.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 9.3.1990.
RUKOVODSTVO: Darinko **Kosor**
Benjamin **Perasović**
Željko **Skoti**
Šimunić

Program

OSNOVNA SVJETONAZORSKA NAČELA

Jugoslavenski se samoupravni socijalizam pokazao nemoćnim i nesposobnim da riješi ključna pitanja života zajednice. Ideologija kolektivističkog masovnog društva gušila je svaku individualnost, svaku različitost. Stoga su tržišna privreda, višestranački parlamentarni sistem i evropska integracija viši civilizacijski nivo za našu zemlju. No ni oni ne daju konačan odgovor na probleme suvremenog svijeta, jer raspadanje obrasca autoritarnog socijalizma zasjenjuje mnoge probleme koje proizvodi tržišna privreda.

Ne zaboravimo da radioaktivnost ne poznaje ni granice ni ideologije. Nasilje u obitelji prisutno je i u demokratski uređenim državama. Problemi odnosa čovjeka i prirode, muškarca i žene, roditelja i djece, problemi obrazovanja i socijalizacije uopće, urbanog života, duhovnosti ... univerzalni su problemi.

Podizanje materijalnog bogatstva veoma je značajno, ali puki rast ne znači ujedno i napredak. O ljudskoj sreći i kvaliteti života ne odlučuje samo ekonomski razvoj. Zato su za ADSH odnos prema prirodi, odnos među spolovima i nenasilje veoma važna pitanja.

ADSH znači pobunu protiv svih autoritarnih oblika organizacije društva i države bez obzira pozivaju li se njihovi tvorci i nosioci na socijalistička, demokratska ili liberalna načela.

ADSH se oslanja na tradicije i dostignuća emancipatorskih i antiautoritarnih pokreta i inicijativa, koji posebnu pažnju posvećuju ostvarivanju mogućnosti za slobodan i autentičan život svake pojedinke i svakog pojedinca.

Odluka za ADSH znači opredijeliti se za pravo na razlike, za pravo na izbore.

ADSH je politička organizacija bliska modernoj evropskoj socijaldemokraciji, te zelenima, feminističkim grupama i mirovnim pokretima.

ADSH se zalaže za emancipatorski projekt koji počiva na nekoliko temeljnih principa:

a) **proces emancipacije može ostvarivati samo široki spektar društvenih pokreta**
(oni se ni u kojem slučaju ne mogu svesti na djelatnosti nekih posebnih organizacija, mada one mogu biti njihove političke okosnice);

b) **proces emancipacije mora biti cjelovit i simultan**
(on mora značiti priznavanje ekonomskih, političkih, spolnih, nacionalnih, vjerskih, rasnih, kulturnih... različitosti);

c) **proces emancipacije započinje sada i ovdje;**
(on prvenstveno znači stalnu kritiku utvrđenih društvenih obrazaca).

Nama je jasno da će se prostor slobode morati osvajati korak po korak, te da će to posebno mukotrpno biti na početku našeg djelovanja. Stoga ćemo se zalagati za određena rješenja i kada znamo da su ona najbolja tek s obzirom na trenutnu situaciju, pa utoliko nužna, ali ne i apsolutno najbolja, te da ćemo ukazivati na ograničenost takvih rješenja.

TEMELJNE VRIJEDNOSTI

Postoji nekoliko osnovnih načela ugrađenih u naš program koje poput zajedničke niti sve stavove povezuju u cjelinu. Ti osnovni stavovi, prisutni i vidljivi u svakoj točki programa, utječu na izbor tema kojima se bavimo, a osobito na vrijednosne stavove, te odlučuju o pristupima i načelima prilaženja problemima.

LJUDSKA PRAVA I SLOBODE – Polazeći od univerzalnih humanističkih vrijednosti ADSH se zalaže za slobodu svake građanke i svakog građanina kao uvjeta za slobodu svih, za kulturni, ekonomski, znanstveno-tehnološki, politički razvoj i napredak društva. Samo čovjek koji ima pravo da sam bira svoj životni stil, seksualno opredjeljenje, politički stav i kreira vlastiti posao može doista uživati život. Životni prostor svake pojedinke i pojedinca može biti zacrtan samo političkom, ekonomskom i intelektualnom slobodom drugog čovjeka.

Politička sloboda je pravo svake osobe da posrednim i neposrednim demokratskim putem odlučuje o javnim pitanjima u skladu sa svojim nazorima i znanjem.

Ekonomska sloboda se odnosi na pravo svakog da slobodno izabire način svoje ekonomske egzistencije. Uvjeti za to su: pluralizam vlasništva, pravo na rad, sloboda rada, poduzetništva i stvaralaštva.

Intelektualna sloboda je pravo svakog pojedinca i pojedinke na vlastiti izbor svjetonazora bez ikakvih ideoloških i društvenih ograničenja, te pravo na slobodu javne riječi i slobodu javnog mnijenja.

ODNOS ČOVJEKA I OKOLINE – Problem zaštite čovjekove okoline nije samo pitanje očuvanja prirode kao nužnog uvjeta za zdrav i koliko-toliko normalan život svake pojedinke i pojedinca nego je i pitanje promjene odnosa između čovjeka i prirode. Riječ je o cjelovitoj promjeni odnosa koja se prostire na sva područja ljudskog života, kako života pojedinca, tako i života zajednice. Taj odnos ne smije počivati na načelima iskorištavanja i bezobzirnog uništavanja.

ŽENSKO PITANJE – nije samo problem žena nego je i općeljudsko pitanje. Položaj žene u društvu, te način ophođenja muškog patrijarhalnog društva spram nje problem je statusa svake pojedinke i pojedinca, svake pojave i svakog oblika života koji se ne uklapa u prevladavajuće modele, koji se bune protiv postojećeg poretka vrijednosti i moći, koji traže za sebe pravo da budu drugačiji, da imaju svoje mišljenje – da budu svoji.

Žensko pitanje osim što je problem žena, problem je i svih marginaliziranih, svih obespravljenih.

MIROVNO PITANJE – predstavlja problem uspostavljanja nenasilnih odnosa u društvu. Odgoj za rat, stvaranje psihoze prijetnje, straha i neposredne opasnosti, latentno izvanredno stanje, disciplina i poslušnost, čvrsta hijerarhija, odnos moći, jednoumlje – svi ti oblici militarizacije društva, obitelji i svijesti pojedinaca i pojedinki izrazi su svjetonazora koji čini obrazac porobljavanja svake pobune, niveliranja i zatiranja svake različitosti.

Oni su vojni oblik totalitarne represije koji svoj civilni izraz ima u strukturi i institucijama patrijarhalnog društva. Priznavanje i uvažavanje različitosti, te zajednički život zasniva se na načelima suradnje i solidarnosti, stoga je moguć tek kad se uspostave nenasilni odnosi u društvu.

PROBLEM DUHOVNIH SLOBODA – Duhovne slobode ne podrazumijevaju samo problem zaštite jednog od osnovnih prava čovjeka (prava na slobodan izbor religioznosti), već i razvijanje duha tolerancije spram onih koji su drugačiji. Uz religioznost važna nam je i duhovnost kao promišljanje vlastitog unutrašnjeg svijeta, samog sebe i vlastitog djelovanja koja je često potisnuta svakidašnjim problemima. Suvremeno društvo neopravdano nameće materijalizam i ateizam kao najviše vrijednosti budući da one odgovaraju suvremenim oblicima proizvodnje roba i moći. U tom kontekstu afirmacija duhovnosti znači odbijanje svođenja bogatstva života na zarađivanje novca za život, odbijanje potrošačkog društva, masovnog društva i industrije »slobodnog vremena«.

SOCIJALNA POLITIKA

U žarištu našeg programa je socijalna politika. Svjesni smo da će tržišni princip privređivanja zatvoriti vrata mnogih tvornica. Sve više će biti podstanara, osiromašenih, nezaposlenih, a za mnoge od njih jedino rješenje bit će socijalna pomoć. Shvaćamo da teret tako visokih izdvajanja može podnijeti samo jaka, tržištu okrenuta privreda. Stoga se ADSH zalaže za socijalnu politiku koja je usmjerena prema svakoj pojedinki i svakom pojedincu – bez posrednika. Socijalnu politiku vidimo kao politiku razvoja. Socijalna pomoć mora biti korektiv tržišne privrede, a socijalna podrška motiv ekonomskog sistema. Zato je neophodna izrada novih privrednih projekata, financiranje programa za zapošljavanje, te kreditiranje individualnog i grupnog poduzetništva pod povoljnim okolnostima. Budućnost vidimo u socijalnoj državi, u kojoj nema zaboravljenih slojeva društva, gdje država svakoj pojedinki i svakom pojedincu osigurava socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

Uvjet za to je prestrukturiranje državnih rashoda, smanjenje izdataka za represivne aparate (vojska, policija) i njihovo usmjeravanje u zdravstvo, socijalnu pomoć i podršku.

MARGINALIZIRANE DRUŠTVENE GRUPE

Suvremeno društvo nužno proizvodi različite marginalne grupe. Oznaka marginalnosti ne odnosi se na broj pripadnika neke grupe i nije oznaka kvalitete, već ukazuje na društveni status određene grupe. Ono što nekog marginalizira jest upravo sastav prevladavajućih vrijednosti i normi. Različitost i neukalupljenost se vrlo često pokazuje kao razlog za odstranjivanje od glavnih tokova života i društva.

Marginalizirani možemo biti svi mi (barem u pojedinim situacijama) a neki od nas su i višestruko marginalizirani. Neke su skupine ljudi marginalizirane zbog dobi (mladi, starije osobe), neke zbog spola (žene), ili seksualnog opredjeljenja (homoseksualke i homoseksualci) ili zbog neke druge karakteristike njihova života, koja ih često dovodi i u neravnopravan položaj u društvu – osobe s dodatnim potrebama (invalidi), nezaposleni, podstanari. ADSH će se zalagati za prava različitih marginalnih skupina. Svjesni smo da svoja prava mogu ostvariti samo kroz autonomno organiziranje. Razrađujemo konkretne programe za ravnopravan položaj marginalnih grupa u društvu, uključujući predlaganje novih zakona i provođenje kampanja za poštovanje već donesenih. Radit ćemo na promjeni društvene klime koja marginalne grupe dijelom proizvodi.

NEZAPOSLENI – Otvaranje spram tržišne privrede s jedne strane pruža šansu mladim poduzetnicima s dobrim idejama, a s druge strane oduzima kruh brojnim radnicima i radnicama čija poduzeća ne mogu izdržati oštre kriterije tržišne konkurencije. Šansu za nezaposlene vidimo u povoljnim uvjetima kreditiranja individualnih i drugih poduzetničkih projekata, prije svega u uslužnim djelatnostima, turizmu i poljoprivredi. Za one koji će prestrukturiranjem privrede ostati bez posla zahtijevat ćemo povoljnija zakonska rješenja u vezi dokupljivanja stanova, korištenja sredstava iz fonda solidarnosti, te subvencioniranja pri plaćanju ekonomskih stanarina. ADSH podržava formiranje Nezavisnog sindikata nezaposlenih i zalagat će se da se nezaposlenim radnicima omogući korištenje raznih povlastica, sličnih onima koje uživaju umirovljenici, učenici i studenti.

OSOBE S DODATNIM POTREBAMA – Svakidašnji život osoba sa dodatnim potrebama (hendikepirani, invalidi) prepun je prepreka, od visokih rubova pločnika i stepenica, do teškog pronalaženja posla. Svi ti »tehnički« problemi zapravo proizlaze iz barijere u glavama, u svijesti. Tek kada naše sugrađanke i sugrađani sa dodatnim potrebama budu živjeli i radili među nama, a ne iza zatvorenih vrata znat ćemo da su barijere svijesti srušene.

Zalažemo se za rušenje svih oblika barijera od psiholoških do građevinsko-urbanističkih naročito pri školovanju, zapošljavanju i stanovanju. Prvi korak u otklanjanju prepreka vidimo u osnivanju Ministarstva za osobe s dodatnim potrebama u kojem će raditi oni sami, jer najbolje poznaju vlastite probleme. Materijalna sredstva za ostvarivanje prijedloga ministarstva treba osigurati kroz otvaranje javnih fondova za organizacije osoba s dodatnim potrebama. Ministarstvo bi se brinulo i za unapređenje zakonske regulative s posebnim naglaskom na zapošljavanju osoba s dodatnim potrebama.

DJECA I OMLADINA – Zalažemo se za društvo u kojem će svako dijete pronalaziti svoj jedinstveni put u životu okruženo podrškom roditelja ili staratelja. Posebnu podršku trebaju hendikepirana djeca i djeca bez roditelja. Dječji domovi ne pružaju toplinu doma. Rješenje vidimo u promjeni načina rada socijalnih službi. One mogu oplemeniti svoj rad angažiranjem volontera i volonterki koje veseli rad s djecom. Zalažemo se za transformiranje dječjih domova u male dječje zajednice o kojima se brinu kvalificirani staratelji koji prije svega vole djecu.

Naročito nas brine nasilje u obitelji i mentalno nasilje koje se iskazuje u nametanju krutih društvenih normi. Smatramo da prava djece u obitelji i školama treba zaštititi pozitivnim zakonskim rješenjima. Zalažemo se za društvo koje pažljivo osluškuje kakve promjene zahtijevaju mladi, daje im poticaj i omogućava im autonomno organiziranje.

ADSH će inzistirati na stvaranju posebnih državnih fondova za sufinanciranje samostalnih programa i projekata putovanja djece i omladine, socijalnog i zdravstvenog savjetovanja mladih i njihovih roditelja, informatičkog obrazovanja, otvaranja omladinskih klubova i omladinskih medija.

PODSTANARI – ADSH se zalaže za zakonsko reguliranje prava podstanara i stanodavca. Samo ugovorom dogovoreni odnosi štite interese jedne i druge strane i sprečavaju samovolju. Sredstva prikupljena ekonomskim stanarinama i otkupljivanjem društvenih stanova usmjerit će se u stanogradnju. Zalagat ćemo se za povoljne uvjete kreditiranja kod kupovine novih stanova za dugogodišnje podstanare.

Pokretači smo i inicijative za zakonsko reguliranje prenamjene tavana i zajedničkih prostorija u stanove, pa ćemo se zalagati i za povoljne uvjete otkupljivanja tih prostora na temelju socijalnih kriterija. Za ADSH, pravo na stan, jedno je od osnovnih ljudskih prava.

STARIJE OSOBE – su zbog svojih godina marginalizirane u društvu koje poznaje samo iskorištavanje ljudskih i materijalnih resursa. Ignoriranje u društvenom i političkom životu, na priznanje njihovih životnih ostvarenja i na materijalnu sigurnost. Starijim osobama su također potrebni stvaralački prostori. To ne smije značiti getoizaciju starijih osoba, jer životno i radno iskustvo starije generacije dragocjeno je za sve.

ADSH se zalaže za stvaranje takvih društvenih uvjeta koji će starijim osobama omogućiti puno sudjelovanje u društvenom životu, sigurne mirovine, mogućnost samoorganiziranja, osiguranje njege, medicinskih usluga, udobnog stanovanje. Podržavat ćemo sve što uklanja osamu starijih, poticati njihove socijalne veze i štititi njihovo ljudsko dostojanstvo. Zalažemo se za pravo na rad bez obzira na radne i životne godine i protiv obaveznog umirovljenja.

ŽENE – JOŠ UVIJEK NA RUBU DRUŠTVENIH TOKOVA – Prema Ustavu i zakonima, žene i muškarci u Jugoslaviji su ravnopravni. Zbilja žena je drugačija. Život joj prolazi razapet između četiri različite uloge: domaćice, radne žene, ljubavnice i odgajateljice djeteta. Marginalizirane zbog spola one ujedno prelaze granice marginalne grupe i mukotrpno se uključuju u kontekst suvremene civilizacije. Žene su u politici i velikom biznisu još uvijek rijetka pojava. Lakše ćemo ih sresti na loše plaćenim radnim mjestima, npr. u tekstilnoj i prehrambenoj industriji. Osnovni je model obitelji i društva još uvijek patrijarhalan. Žena se očito nije emancipirala samim činom zapošljavanja. Za većinu posao znači samo još više rada. Patrijarhalni odnos žene i muškaraca ne zasniva se samo na financijskoj ovisnosti nego je duboko ukorijenjen u svijesti tradicionalno odgojenih žena i muškaraca. Kultura, pa čak i jezik nose snažan muški pečat, žene sporo osvajaju novi kulturni i životni prostor. Čak ni već stečena prava nisu osvojena zauvijek. U to nas uvjerava rastuća kampanja za ograničavanje prava na pobačaj. Odlučivanje o vlastitom tijelu je ljudsko pravo i žene i muškarca, i ne može se ograničiti. Stoga se zalažemo za što brže usvajanje Deklaracije o reproduktivnim pravima kao suverenim i ljudskim pravima.

Smatramo da muškarac i žena kao životni partneri mogu ravnopravnije podijeliti svakidašnje poslove. Parovi sa djecom i samohrani roditelji će lakše i jednostavnije organizirati svoj život ako će znati da se djeci posvećuje puna pažnja u vrtićima i cjelodnevnoj školi. Zato se zalažemo za otvaranje privatnih vrtića, jaslica i škola i poboljšanje mreže državnih odgojno obrazovnih ustanova. Roditelji male djece moraju imati pravo na porodiljski dopust i dodatno skraćenje radnog vremena bez ekonomskih posljedica.

Zalažemo se za poboljšanje ginekoloških usluga i otvaranja Savjetovališta o kontracepciji, medicinskim terapijama, metodama bezbolnog poroda i pobačaja, za topao i ljudski pristup i podršku ženi u kriznim trenucima.

Zalažemo se za otvaranje skloništa za žene i djecu žrtve nasilja i podržavamo djelovanje autonomnih feminističkih grupa i skupina za žensku samopomoć.

HOMOSEKSUALCI I HOMOSEKSUALKE – Poseban oblik diskriminacije prema spolu predstavlja netolerantan i agresivan odnos prema homoseksualcima i homoseksualkama. Njih se žigoše i odbacuje te potpuno neopravdano proglašava izopačenima i bolesnima. Na homoseksualnost se još uvijek gleda kao na nešto nepoželjno i skandalozno. Tolerantnost i sloboda nekog društva mjeri se, između ostalog, i prema položaju homoseksualaca i homoseksualki u njemu. Ne može se biti protiv rasizma i raznih oblika diskriminacije a ne zalagati se za slobodu spolnog izbora.

ADSH stoga potiče i pomaže autonomno organiziranje homoseksualaca i homoseksualki. Zalagat ćemo se za osiguranje njihove zakonske

i stvarne ravnopravnosti i razvijati duh tolerancije uvažavanja različitosti i suživota svih pojedinki i svih pojedinaca u društvu.

ODNOS ČOVJEKA I OKOLINE

Zagađenje okoline je problem koji doista podjednako pogađa sve stanovnike zemaljske kugle. Uništavanjem prirode dovodimo u pitanje svoje puko opstojanje, cjelokupno prirodno bogatstvo. Smatramo da za razvijanje ekološke svijesti nije dovoljna samo roditeljska riječ, već odgoj za okolinu treba postati dio programa vrtića, osnovnih i srednjih škola.

U dosadašnjem stihijskom razvoju industrije nije se poštovala organska vezanost čovjeka i prirode jer ekološka javnost nije imala udjela u odlučivanju o investicijama. Da bi ublažila posljedice zagađenja i razmislila o budućim ulaganjima u privredu i energetiku javnost treba biti pregledno i jasno informirana o stupnju dnevne zagađenosti zraka, vode, zemlje i hrane. Zalažemo se za puno sudjelovanje građanki i građana u odlučivanju o investicijama u privredu, energetiku i izgradnju gradova. Odlučivati se može posredstvom Skupštine grada i Republike i na referendumu (pogotovo o problemima poput izgradnje nuklearnih elektrana).

Dosadašnja zakonska regulativa zaštite okoline je suviše blaga i neprecizna. Inzistiramo na donošenju zakona i propisa koji jasno opredjeljuju tipove i količine dopuštenog zagađenja te predviđaju oštre sankcije za zagađivače.

Da bi bolje povezali stručnjake, medije i građane pokrećemo »ZELENI TELEFON« i stvaramo datoteku ekoloških podataka.

PRIVREDA

Blagostanje zemlje počiva na zdravoj privredi. Izlaz iz krize vidimo u tržišnoj privredi, slobodi privatnog vlasništva i pojedinačnoj poduzetničkoj inicijativi. Smatramo da će dinamiku tržišta donijeti mali pogoni koji mogu proizvodne programe promijeniti mnogo brže od velikih poduzeća. Povoljni uvjeti za male prisilit će velike da se trgnu i proizvode kvalitetnije. Zalažemo se za sistemsko poticanje poduzetništva kroz povoljniji pristup kapitalu, infrastrukturnu podršku i sniženje poreznih stopa u početku realizacije. Naročito beneficije trebaju imati poduzetnički programi koji se realiziraju u slabije razvijenim područjima kako bi se postigao što ravnomjerniji regionalni razvoj. Ali bogatstvo zemlje ne čine samo proizvodi, robe već i šume, vode, planine... Grubi zakoni tržišne privrede mogu zelen-granu lako pretvoriti u drvo za potpalu. Veliki zagađivači i potrošači energije poštedjet će vodu, energiju i zrak samo ako na to budu stimulirani poreznom politikom i prisiljeni oštrijim zakonskim sankcijama. Zalažemo se za direktne progresivne, zakonski propisane i stabilne poreze. Za poreznu politiku koja potiče privrednu aktivnost i prestrukturiranje privrede, a protiv politike koje služi samo za prikupljanje sredstava za izdatke državnih organa, neovisno o uspješnosti privredne djelatnosti. Prihodi države moraju biti isključivo vezani za uspješnost privrede.

ADSH podržava »meki« energetski program uz poticanje štednje i korištenje alternativnih izvora energije, a traži smanjenje ulaganja u crnu i obojenu metalurgiju. Budućnost Hrvatske vidimo prije svega, u ekološki održivom razvoju, ulaganju u uslužne djelatnosti, turizmu, poljoprivredi i prometne veze.

Za ADSH vlasništvo ima svoj puni oblik u privatnom vlasništvu, čiji je nosilac politički slobodna individua. Drugi oblik je državno vlasništvo. U prvom smislu garantiraju se i izvedeni oblici – grupno, zadružno, obiteljsko, miješano privatno i državno, te ostale kombinacije. Zalažemo se za brigu cjelokupnog društva spram okoline koji će prirodi

omogućiti da se obnavlja i uvijek iznova predstavlja temelj uspješnog privređivanja.

ZNANOST

Znanost stvaraju znanstvenici koji danomice napuštaju zemlju obeshrabreni neadekvatnim primanjima i bijednim uvjetima u institutima. Ponudimo im više od tuđine! Veća izdvajanja za znanstveno-istraživački rad i osobne dohotke prema ostvarenim dostignućima.

Zalažemo se za aktivnu znanstvenu politiku u funkciji tehnološke modernizacije i razvoja. Predlažemo adekvatniju zaštitu industrijskog i intelektualnog vlasništva, preuzimanje evropskih standarda i institucionalno uključivanje u globalne razvojne programe (poput Eureke).

Mogućnost boljeg financiranja vidimo u osnivanju znanstvenog fonda pri Saboru Republike Hrvatske za čija sredstva bi se znanstvenici i njihove institucije takmičile kvalitetom programa. Sav drugi istraživački rad morao bi postati predmet ponude i potražnje na tržištu. O kapitalnim investicijama u znanost treba odlučivati Sabor Republike Hrvatske.

Zalažemo se i za objedinjavanje rasutih znanstvenih kapaciteta i stvaranje jakih specijaliziranih instituta. Znanstvenici moraju imati mogućnost da javnosti brzo i kvalitetno predstave vlastita istraživanja.

Društvene i prirodno-tehničke znanosti danas nisu u jednakopravnom položaju pa stoga inzistiramo da se dostignuća jednih i drugih vrednuju prema jednakopravnim kriterijima.

POLJOPRIVREDA

Začudna činjenica da se država s toliko plodne zemlje kao naša ne može prehraniti proizlazi iz nesretnog, neracionalnog poslijeratnog favoriziranja industrije nad poljoprivredom. Praksa preusmjeravanja sredstva iz poljoprivrede u industriju dovela nas je do ruba gladi. Stoga inzistiramo na promjeni zakonodavstva sa područja poljoprivrede i šumarstva. To se odnosi na zakone o zadrugama, šumama, prometu poljoprivrednim i šumskim zemljištem, nasljeđivanju i socijalnoj zaštiti, poreznom zakonodavstvu i propisima koji reguliraju trgovinu, otkup i preradu poljoprivrednih proizvoda i antimonopolsku zaštitu.

Ciljevi promjene zakonodavstva su razvoj farmerskog tipa poljoprivrede čiji su nosioci porodična gazdinstva, trajna perspektiva i socijalna sigurnost seljaka, ukidanje zemljišnog maksimuma, formiranje poljoprivredno-šumarske komore kao organa državne uprave i snabdijevanja jeftinom, kvalitetnom i zdravom hranom.

Nepostojanje efikasnog sistema kontrole kvalitete hrane dovelo je do prekomjerne upotrebe pesticida. Inzistiramo na kontinuiranom praćenju zagađenosti hrane i uvođenju znaka kvalitete – »ZDRAVA HRANA«. Mnoga zemljišta su neobrađena jer su seljaci otišli u gradove u potrazi za boljom zaradom. Postojanje velikih površina zemlje nezagađenim gnojivima i pesticidima možemo shvatiti i kao sretnu okolnost te zemljišta namijeniti biodinamičkoj poljoprivredi. Predlažemo da se proizvodnja zdrave hrane stimulira i dodatnim poreznim olakšicama te adekvatnom cjenovnom politikom.

TURIZAM

Pukim ulaganjem u nove kapacitete i preskupim naplaćivanjem masovnog razgledavanja prirodnih ljepota ne možemo privući izbirljive goste, već samo nagrđujemo i uništavamo prirodu. Modernim gostima su dosadile bučne plaže, čeznu za mirom i tišinom. Stoga igrajmo na kartu ekološkog turizma, iskoristimo činjenicu da smo jedna od zadnjih zemalja Evrope sa sačuvanim ostacima divlje netaknute prirode.

Zalažemo se za kvalitetnu ponudu maštovitih turističkih aranžmana za male grupe gostiju, za organizirani aktivni odmor koji uključuje planiranje, biciklizam, veslanje, zdravu prehranu, za stimuliranje malih porodičnih hotela, za razvijanje seoskog turizma, za ponudu ekskluzivnih avanturističkih izleta u teško pristupačna mjesta.

INFORMIRANJE

Uspostavljanje sfere autonomne javnosti nužan je uvjet demokratskog ustrojstva države i pretpostavka za nastajanje maksimalno mogućeg autonomnog civilnog društva. Stoga sredstva javnog informiranja moraju biti slobodna i nezavisna bilo od stranaka bilo od države.

Slobodno javno iznošenje mišljenja bit će moguće tek kad se ukinu sve zakonske odredbe koje ga ograničavaju. S druge strane treba zaštititi čovjekovu ličnost pred zloupotrebom javne riječi, uključujući i krivično pravnu odgovornost.

Zalažemo se za ukidanje Komiteta za informiranje, za RTV Zagreb kao državnu televiziju, za razvoj i konkurentnost privatnih lokalnih glasila, za beneficirani radni staž novinara i pravo na profesionalnu tajnu i za autorsko pravo novinara.

OBRAZOVANJE

U poslijeratnim reformama školstva iz obrazovnog sistema potpuno je nestala dimenzija odgoja. Odgoj je odgurnut samo u jaslice i vrtiće, dok su osnovnoškolski i srednjoškolski programi pretrpani pukim nizanjem informacija. Stoga se zalažemo za uvođenje tri različita odgojna programa u osnovne i srednje škole: seksualni odgoj, nenasilni odgoj i obrazovanje za okolinu.

U postojećem obrazovnom sistemu zalažemo se za slijedeće promjene:

1. osnovnog obrazovanja:
   - osuvremeniti organizaciju škole
   - dati veću samostalnost u krairanju obrazovnih i odgojnih sadržaja samim učiteljima
2. srednjeg obrazovanja:
   - za potpunu autonomiju škola u vođenju upisne politike i izvođenja obrazovnih i odgojnih programa
   - naglasiti veću individualizaciju odgojno-obrazovnog rada, koje treba postati vodeće načelo, čime bi se zadovoljavale potrebe prosječnih učenika, ali i skupina sa specifičnim obrazovnim potrebama i mogućnostima (nadareni učenici, učenici s teškoćama u razvoju)
3. visokog obrazovanja:
   - za uspostavljanje autonomnog Sveučilišta
   - za razvijanje znanstveno-istraživačkog rada studenata na Sveučilištu
   - za ubrzano završavanje studija za motivirane i sposobne studente
4. obrazovanja odraslih:
   - stvaranje mogućnosti za permanentno obrazovanje (lepeza različitih tečajeva, privatnih škola, programa opismenjavanja).

KULTURA

Kultura nije odvojena sfera, već se tiče cijelog društva, svih društvenih grupa, svih pojedinki i pojedinaca. Ona stoga ne može biti jednoobrazna i unificirana, već mora i izražavati i poticati raznolikost životnih oblika i načina života. Različiti oblici kulturnog djelovanja moraju imati jednak društveni status. Kultura ne smije biti nešto namijenjeno ponajprije bogatima, društveno moćnima ili onima kojima je stalo prvenstveno do očuvanja postojećeg vladajućeg sistema vrijednosti.

Za ADSH alternativna je kultura odnosno subkultura veoma važna. Smatramo da je treba poticati i otvarati joj nove prostore. Alternativnu kulturu doživljavamo kao veoma važan dio socijalne baze naše političke organizacije. Želimo artikulirati političke zahtjeve supripadajuće tom kulturnom pokretu.

Zalažemo se za ravnopravan društveni tretman, te osiguravanje prostornih i financijskih uvjeta kreativnim pojedincima i grupama koji stvaraju nekomercijalnu kulturu. Sistemsku društvenu podršku trebaju kako velike institucije koje bez podrške ne bi mogle preživjeti, tako i male grupe koje se okupljaju za neko ograničeno vrijeme ili oko nekog određenog projekta.

HRVATSKA – IZRAZITO ISELJENA ZEMLJA

ADSH se zalaže za kontinuirani sistem učenja i usavršavanja materinjeg jezika, razvijanje kulturnog zajedništva sa domovinom i očuvanje nacionalnog identiteta svih naših građana u inozemstvu. Za amnestiju smo svih političkih izbjeglica koji se nisu služili nasilnim i terorističkim akcijama protiv državljana Hrvatske i Jugoslavije.

Poticati ćemo suradnju i ulaganje kapitala naših iseljenika i radnika na privremenom radu u inozemstvu sa privredom u domovini.

Zalažemo se za omogućavanje glasanja jugoslavenskih državljana u inozemstvu u kulturnim centrima.

ODNOS CIVILNOG DRUŠTVA I DRŽAVE

Odvajanje države od autonomnog civilnog društva jedno je od temeljnih pretpostavki za uspostavljanje demokracije u suvremenoj državi, ne kao forme, već kao sadržaja društvenog života.

Smatramo da državi ne treba vjerovati već je treba nadgledati kroz demokratski izabranu Skupštinu kao osnovnog nosioca zakonodavne vlasti.ADSH se zalaže za nezavisno sudstvo, ukidanje paralelnog tajnog pravnog sistema, ukidanje samoupravnog sudstva i depolitizaciju svih državnih organa. Tražimo ukidanje predsjedništva republike i prenošenje njegovih nadležnosti na Skupštinu i Predsjednika Republike. Jednodomne općinske i republičke skupštine, te dvodomna Savezna Skupština trebaju biti izabrane na demokratskim neposrednim, tajnim i općim izborima. Zalažemo se za uvođenje neposredne demokracije (odlučivanje referendumom) na svim nivoima odlučivanja u slučajevima određenim Ustavom i zakonom. Za ratifikaciju svih međunarodnih konvencija s područja ljudskih prava i sloboda, te zaštite prirode, prihvaćanje međunarodnih mehanizama nadzora, uspostavljanje instituta »ombudsman«, tj. posebnog organa pri Skupštini ili vladi za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

DEMILITARIZACIJA, RAZORUŽANJE, OBRANA ZEMLJE

Militarizacija društva na djelu je u gotovo svim segmentima društvenog života u Jugoslaviji, od sfere obrazovanja (predmet ONO i DSZ), preko sfere privatnosti (politička policija, dosjei građana), sfere slobodnog vremena (paramilitaristička organizacija pionirskih odreda, ili pak omladinskih radnih brigada) pa sve do sfere ekonomije (velika snaga i veliki utjecaj vojno-industrijskog kompleksa na privredni život zemlje) i politike (politiziranost vojske, vojni ministar obrane). Smatramo da samo društvu oslobođenom straha od militarizacije građani i građanke mogu razvijati kreativne potencijale i stasati u civilno društvo. Stoga se zalažemo da depolitizaciju oružanih snaga (JNA i TO) i promjenu koncepcije obrane zemlje tako da se ona postavi kao nadideološka, odnosno kao obrana zemlje, a ne obrana vladajuće ideologije i politič-

kog sistema. Isto važi i za ulogu i djelovanje službe unutrašnjih poslova.

U skladu sa navedenim zalažemo se za:

- promjenu važeće koncepcije ONO i DSZ;
- JNA kao zajedničku oružanu snagu svih naroda i narodnosti kao i svakog građanina ove zemlje. JNA ne može biti upotrebljena niti protiv jednog naroda i niti protiv jedne narodnosti u Jugoslaviji. Njena osnovna funkcija je obrana nezavisnosti i neutralnosti od vanjskog agresora što je i obaveza i dužnost svakog građanina ove zemlje;
- ukinuti društvenu samozaštitu kao oblik ideološke kontrole društva;
- društvenu kontrolu nad armijom. Skupština Jugoslavije treba odlučivati o pitanjima izvoza oružja i velikih investicija u razvoj armije. Zalažemo se za odustajanje od svih megalomanskih i antistabilizacijskih projekata vojne industrije;
- postavljanje civilnog ministra narodne obrane;
- aktivno pratiti započete mirovine inicijative i procese detanta u Evropi i uključivati se u njih;
- maksimalnu kontrolu nabavke i držanja oružja u rukama građanki i građana u cijeloj zemlji;
- ukidanje komiteta za ONO i DSZ;
- ukidanje planova za izvanredne prilike koji počivaju na partijskim procjenama političko-sigurnosne situacije, odnosno obliku orvelovske kontrole društvene svijesti;
- ukidanje nastave političko-ideološkog obrazovanja (predmet ONO i DSZ i marksizma) u jedinicama JNA i svim obrazovnim institucijama. Zalažemo se za afirmaciju odgoja nenasilnog rješavanja društvenih, obiteljskih i međuljudskih sukoba;
- modernizacija i reorganizacija Službe javnih poslova u evropskim mjerilima;
- ukidanje Službe državne sigurnosti kao političke policije i njeno vraćanje u sferu sigurnosti države (a ne ideologije);
- formiranje pri skupštinama komisije za kontrolu rada Službe državne sigurnosti.

FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

Smatramo da državu treba dezideologizirati u svim njenim segmentima uključujući i ime. Stoga u sadašnjem nazivu Jugoslavije, republika i pokrajina treba izbrisati riječ socijalistička.

Jugoslavija je federativna zajednica suverenih država čije pravo na samoodređenje do otcjepljenja je trajno i neotuđivo.

Ustavno uređenje republika definiraju republički i savezni Ustav. Ustavi republika su izvorni, a Ustav FRJ je izveden iz konsenzusa svih republika o tome koje će zajedničke interese ostvarivati na saveznom nivou.

Tražimo dvodomnu organizaciju Savezne Skupštine (Vijeće građana i Vijeće republika) odlučivanje na bazi kvalificirane dvotrećinske većine, a u slučaju rasprave o pravima federalnih jedinica u odnosu na federaciju konsenzusom.

Svim etničkim grupama bez obzira u kojoj republici živjele treba osigurati učešće u odlučivanju koje je bitno za njihovu autonomnu afirmaciju u sferi kulturnog, političkog i privrednog razvoja. Sve etničke grupe moraju imati jednako pravo na postojanje na danom prostoru.

Postojeće brojčane omjere je nemoguće nasilno zadržavati ili mijenjati. Njihovi pripadnici moraju imati pravo na jednakost pred zakonom i pravo da ih zakon jednako štiti. Osim toga, u mješovitim etničkim zajednicama treba ustanoviti takvu strukturu vlasti koja, s jedne strane, u bitnim pitanjima sprečava preglašavanje i dominaciju najbrojnije grupe, a s druge strane omogućava da se poslovi o kojima bi se odlučivalo konsenzusom svih grupa svedu na razumnu mjeru i tako izbjegnu blokade o odlučivanju. Pripadnici svih etničkih grupa moraju imati pravo na slobodnu upotrebu svog jezika i pisma u porodici, školama i u javnoj komunikaciji. Jednako pravo moraju imati i pred upravnim organima i sudovima.

U EVROPU – 1992.

Budućnost Jugoslavije vidimo u sjedinjenim evropskim državama koje će omogućiti pun i smostalan razvoj svih nacionalnih i kulturnih entiteta.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 13. 3. 1990.

DARINKO KOSOR:

Mi smo organizacija koja je, za razliku od ostalih novih političkih stranaka, krenula s malo drugačijim načinom organiziranja. Dio smo mlađe generacije, koji je dosada imao priliku da se organizira i zadovoljava svoje interese samo u Savezu socijalističke omladine. Nezadovoljni takvom situacijom odlučili smo da s onim dijelom ljudi, koji nisu prihvaćali takvu organizaciju, kao i svim drugim građanima, bez obzira na godine, formiramo Autonomni demokratski savez Hrvatske kao transgeneracijsku organizaciju.

Riječ je o pokretu, koji se sastoji od raznih autonomnih grupa i organizacija, a mi smo njegova politička okosnica. Smatramo da je potrebna jedna takva politička organizacija, koja će okupljati tzv. marginalne skupine. A one, zapravo, nisu marginalne ni svojom kvantitetom, ni svojom kvalitetom. Marginalne su samo po svom položaju u sistemu.

Zastupamo slobodu seksualnog opredjeljenja i zastupat ćemo sve takve autonomne organizacije. Trudit ćemo se da se poštuju sadašnji zakonski propisi, koji štite takve skupine. Jedna od temeljnih vrijednosti našeg programa su i novi društveni pokreti. Prije svega, ekološki, mirovni i feministički s kojima već sada vrlo usko surađujemo. Vjerojatno će jedan dio tih pokreta zajedno s Autonomnim demokratskim savezom izaći na predstojeće izbore u koaliciji.

Sve političke stranke zalažu se za ljudska prava. Po ADSH-u za njih se ne bi trebalo zalagati, jer je normalno da ona postoje u jednom demokratskom sistemu. U posljednjih godinu dana prevaziđena je forma takvog načina zalaganja. Smatramo da će se u novim demokratskim uvjetima, koji su se pojavili u Hrvatskoj i Jugoslaviji, ostvariti sva ona ljudska prava koja postoje u Evropi i svijetu i da će Jugoslavija potpisati sve međunarodne konvencije.

ADSH je politička organizacija koja ne želi djelovati samo na području Hrvatske, nego cijele Jugoslavije. Između ostalog, i tako da se udružuje sa svim sličnim organizacijama širom Hrvatske u savez saveza. Razmišljamo i o suradnji s postojećim tzv. otpadnicima omladinskih organizacija širom Jugoslavije i svim drugim organizacijama koja razmišljaju drukčije od do sada vladajućeg sistema.

U dijelu ekonomske reforme zalažemo se za slobodu privatnog vlasništva, za pojedinačnu poduzetničku inicijativu i tržišnu privredu. Ali kada govorimo o tržišnoj privredi, razmišljamo i malo dalje. Razmišljamo o svim posljedicama koje će nastati prelaskom i prestrukturiranjem privrede na tržišnu ekonomiju.

Zato nam je jedna od središnjih točaka programa socijalna politika, ali shvaćena kao politika razvoja, a ne kao politika milostinje. Zalažemo se da socijalna pomoć bude samo korektiv prelaska na tržišnu ekonomiju, a socijalna podrška da bude motiv ekonomskog razvoja. Mislimo da se povoljnijim uvjetima kreditiranja manjih poduzetničkih inicijativa, malih poduzeća, pogona itd. može lakše prijeći na tržišnu ekonomiju.

Kad govorimo o nezaposlenima, ADSH je ostvario jednu konkretnu inicijativu. Zajedno s jednim brojem nezaposlenih formiran je Nezavisni sindikat nezaposlenih, koji djeluje u suradnji s ADSH. Namjera nam je okupiti veći dio nezaposlenih bez obzira na godine, kako bi putem autonomnog organiziranja i djelovanja kao grupe za pritisak zahtijevali od sistema određene ustupke. Ti ustupci odnose se na povoljnije uvjete kreditiranja poduzetničkih inicijativa i na povlastice koje bi nezaposleni trebali imati, kao što ih imaju studenti, umirovljenici, đaci itd.

Specifično je i pitanje odnosa prema ženi. Živimo u jednom patrijarhalnom društvu, koje se temelji na patrijarhalnim principima odnosa muškarca i žene. Zalažemo se za punu emancipaciju i ravnopravnost žene u našem društvu. Kad je riječ o pravu na abortus imamo jasan stav. Ne zalažemo se za sam čin pobačaja, ali se zalažemo za to da svaka žena ima pravo da odlučuje o svom tijelu.

Isto tako, podržavamo inicijativu »Ženske pomoći sada« – društvene organizacije u kojoj su organizirane žene – vezano za priznavanje deklaracije o reprodukcijskim pravima žena. Smatramo da je to jedna od deklaracija, koju naša zemlja treba usvojiti.

Rasprava o federaciji ili konfederaciji Autonomnom demokratskom savezu nije u središtu pažnje. I pojam federacije i pojam konfederacije su kompromitirani pojmovi. Njima se naprosto ne treba služiti. Mislim da bi tu trebalo stati na loptu i drukčije postaviti stvari. U ADSH polazimo od toga da je svaka od šest republika autonomna, da je njen ustav izvoran. A sve ono što se dogovara na nivou Jugoslavije stvar je ugovora kojim se dogovaraju međusobni odnosi. Ne podržavamo stav da postoje dvije izvornosti ustavnosti – da postoji i izvornost Ustava Hrvatske i izvornost Ustava Jugoslavije.

Kad je riječ o JNA, smatramo da ona treba biti organizirana na razini Jugoslavije, ali zalažemo se da se ona depolitizira u svim svojim segmentima, kao i da se promijeni postojeća koncepcija ONO i DSZ. Odnosno, da se iz nje izbriše koncepcija društvene samozaštite, koja prodire u privatnost svakog pojedinca.

Zalažemo se, također, za ukidanje političke policije. Mislim na policiju koja je u posljednjih četrdeset godina nanijela najviše zla svim našim građanima. Isto tako zahtijevamo da javnosti budu dostupni dossieri građana. Zalažemo se za autonomiju svakog građanina Hrvatske i Jugoslavije, a tražimo i prestrukturiranje službe sigurnosti njenim pomjeranjem u sferu države.

Smatramo da državi ne treba vjerovati. Stoga se zalažemo za striktno odvajanje društva od države. Isto tako, zalažemo se za dezideologizaciju države. U tom cilju ćemo organizirati i potpisivanje peticije za brisanje imena »socijalistički« iz imena republike Hrvatske, jer smatramo da državu treba odvojiti od ideologije, pa onda i od društva, ali i od političkih stranaka. Zalagat ćemo se za ravnopravnost svih ideologija, koje postoje u društvu, kao i za to da nijednom metodom ili političkim stavom postojeća struktura, koja sada vlada u ovom sistemu, ne ukine novonastale političke stranke. Zalagat ćemo se za to da svaka stranka ima pravo na program i da na tom programu okuplja članstvo i građane. Isto tako, da i mi u drugim organizacijama, koji se ne slažemo s tim programom imamo to isto pravo. Da s programom demokratski i bez nasilnih metoda konkuriramo jedni drugima, a da verifikaciju dobijemo od građana na demokratskim izborima.

BENJAMIN PERASOVIĆ:

Nužna posljedica pluralističkog sistema je i borba za vlast. Međutim, naša organizacija okuplja i želi okupiti i one ljude kojima je strana borba za vlast. Ali, koji se ne žele boriti za vlast iz dosadašnjih ideologiziranih razloga, nego zato što se žele više angažirati na društvu, a ne na državi. Smatramo da u našu organizaciju mogu ući grupe, pokreti, pojedinci koji su aktivni, recimo, na ekološkim pitanjima, pitanjima emancipacije žena, problemima marginaliziranih skupina, homoseksualnosti, narkomanije i slično...

Prema Koaliciji narodnog sporazuma imamo stav kao prema bilo kojoj velikoj koaliciji. Naš stav je programska i djelotvorna distanca. U tu koaliciju ne mislimo ući, jednako kao što ne mislimo ući u koaliciju sa Savezom komunista.

Smatramo da jedni i drugi rade tradicionalnu politiku i povode se za pojmovima lijevo i desno, koji su u posljednjih dvadesetak godina u praksi i socijalnoj teoriji Zapadne Evrope prevladani. Naše odbijanje da se uključimo u tradicionalnu politiku s tradicionalnim pojmovima lijevo i desno, pokazuje osnivanje naše koalicije – Evropske zelene liste – u kojoj su transnacionalni radikali, Autonomni demokratski savez Hrvatske, Zelena akcija Zagreb i kao nestranačka organizacija Nezavisni sindikat nezaposlenih.

Nepriklanjanje niti jednoj od velikih koalicija proizlazi iz naših stavova i opredjeljenja. Jednu od te dvije velike koalicije, uvjetno rečeno, možemo nazvati komunistički blok ili blok dosadašnjih snaga na vlasti. Isto tako, uvjetno rečeno, ovu drugu možemo nazvati H (hrvatski, op. p.) blok, koji bez obzira na opća načela, ipak, na neki način, Hrvatsku i nacionalna opredjeljenja stavlja u – negdje više negdje manje emotivni, ali u svakom slučaju – teorijski i politički interes vlastitog djelovanja. Dakle, kolokvijalno rečeno: ni s jednima ni s drugima, ni s nacijom ni s partijom – ni s komunistima ni s H blokom...

Niti jedna stranka još nije ponudila konkretan izborni program. Programska načela i opredjeljenja – da. Ali, još nigdje nisam vidio brojke o potrošnji električne energije, o proizvodnji, o porezima. To je tako, između ostalog, i zato što to nitko ne može sada napraviti, jer je na djelu kaos. Mi pokušavamo ostvariti suradnju sa ekonomistima, koji bi mogli dati odgovor na pitanje prestrukturiranja privrede. Ugradit ćemo to u naš izborni program, jer to smatramo kompleksnim pitanjem. Ono je veoma široko i ne odnosi se samo na Jugoslaviju.

To se dešava na cijelom Istoku. Dešava se u Poljskoj, gdje se mislilo da je osnovni problem srušiti komuniste s vlasti. Sada kada su srušeni u Poljskoj je privredni kaos i rasulo, jer se privreda, koja je bila na potpuno dukčijim principima izgrađivana, ne može preko noći prestrukturirati. To će biti veliki problem i kod nas. Radi se o tome da će dio ljudi, bez obzira na stranačku pripadnost, trebati sjesti i napraviti takav program. Za sada to još nigdje ne postoji kao finalni produkt.

Zalagat ćemo se za autonomne oblike stvaralaštva nekomercijalnog tipa. Podržavat ćemo svako takvo nastojanje da bi stvaralaštvo i kultura, kojemu su sada na putu barijere čiste logike profita razvijalo puno šire, a ne samo u sterilnim rezervatima kao što je to dosad bio slučaj.

RADIKALNO UDRUŽENJE ZA SJEDINJENE EVROPSKE DRŽAVE – RUSED

ADRESA: Zagreb, Kruge 48; tel.041/510-358
DATUM OSNIVANJA: 20.12.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 1.2.1990.
RUKOVODSTVO: Vito **Česmadžiski** / sekretar
Željko **Roško** / zamjenik sekretara
GLASILO: »Lettere radikale« (»List radikala«) – izlazi u Italiji

Programska načela

Mi, članovi Transnacionalne radikalne stranke, državljani SFRJ i drugih zemalja, osnivamo Radikalno udruženje za Sjedinjene Evropske Države sa sjedištem u Zagrebu, polazeći od slijedećih uvjerenja o suvremenim odnosima u svijetu, u Evropi i Jugoslaviji:

1. Nijedan od velikih problema današnjice, koji ugrožavaju kako budućnost čovječanstva, tako i pravo na dostojanstveni život svakog čovjeka – ekološka kriza, rat, glad, ugnjetavanje – ne može se riješiti u lokalnim okvirima postojećih nacionalnih država. Za rješavanje globalnih problema potrebne su nadnacionalne institucije i zajedničko djelovanje, uz međunarodnu garanciju sloboda i prava svakog pojedinca.
2. Raspadom ideologije koja je jedinstvo zemlje temeljila na stalnoj borbi protiv stvarnih i izmišljenih, vanjskih i unutrašnjih, klasnih i državnih neprijatelja (monolitna partija i vojska kao temelji države), Jugoslavija proživljava duboku krizu svojeg smisla i temelja. Prevladavanje arhaičnih nacionalnih strasti, sukoba i nepovjerenja moguće je jedino ako ljudi i narodi koji žive na ovom tlu prihvate širu viziju globalnog zajedništva utemeljenog na tome da smo slobodna bića, sposobna za stvaralaštvo, solidarnost i ljubav.
3. Novovjekovni razvoj Evrope odvijao se u drastičnom proturječju između neusporedivog rascvata ljudske slobode i stvaralaštva s jedne, te bijede, ratova, razaranja, imperijalizma... s druge strane. Suvremena zbivanja bude velike nade, ali postoje i opasnosti od obnove autoritarnosti i ksenofobije.

   U proces ujedinjenja Evrope Jugoslavija se mora uključiti samosvjesno i ravnopravno.

U skladu s tim načelima i ciljevima, zalažemo se:

– za stvaranje Sjedinjenih Evropskih Država – federativne demokratske zajednice ljudi i naroda, ujedinjenih na načelima demokracije, dobrovoljnosti, nenasilja i autonomije;
– za pristupanje Jugoslavije Evropskoj zajednici kao etapni cilj;
– za najbolje ideje, vrijednosti i načela koje je promovirala moderna Evropa: neotuđivost ljudskih sloboda i prava, dostojanstvo ličnosti, jednakosti, vladavina razuma, tolerancija; narodni suverenitet, pravna država, nezavisnost pravosuđa, autonomija društva u odnosu na drža-

vu, solidarnost, pravo na otpor ugnjetavanju;
– za prihvaćanje i razvijanje principa nenasilja kao više civilizacijske tekovine; protiv militarizma, za postepeno raspuštanje svih armija; za nenasilje kao aktivni način međusobnog odnošenja ljudi, naroda, država;
– za postepeno napuštanje principa nacionalne države i za razvoj države državljana; za rušenje granica, koje će omogućiti istinski procvat naroda, koji će sudjelovati u stvaranju univerzalne, svjetske kulture sa svojim specifičnim jezikom, tradicijama i težnjama;
– za jedinstvo građeno na povjerenju, uvažavanju i njegovanju različitosti;
– za Evropu ljudi, građenu na idealima slobode, jednakosti i bratstva; protiv Evrope kapitala, kojom vladaju nacionalne i transnacionalne birokracije vlada, koncerna i političkih partija, čija je parola »rad, red, i mir«;
– za razvoj fleksibilnih i raznovrsnih oblika političkog i društvenog udruživanja građana; za prevladavanje postojećih okoštalih hijerarhijskih struktura.

POZIVAMO GRAĐANE SFRJ DA SE UČLANJUJU U TRANSNACIONALNU RADIKALNU STRANKU I DA PRISTUPE NAŠEM UDRUŽENJU!

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 21. 2. 1990.

VITO ČESMADŽISKI:

Transnacionalna radikalna stranka prisutna je u politici Hrvatske već godinu dana i djeluje na širenju demokratskih sloboda zajedno s ostalim političkim subjektima okupljenima u nekoliko institucija kao što je, primjerice, koordinacija političkih saveza. Zbog potrebe stjecanja legitimiteta osnovali smo Radikalno udruženje za Sjedinjene Evropske Države, jer je to slijedom pozitivnih propisa bilo nužno. Pod tim nazivom registrirani smo, ali zapravo smo jedna panel organizacija koja služi transnacionalnoj radikalnoj stranci za širenje aktivnosti.

Neki smatraju da to nije dobro, jer to nije »domaći proizvod«. Po onoj narodnoj »boj se Danajaca i kad darove nose« smatra se kako to nije pametno, ako ne i gore od toga. Međutim, to je problem perspektive. Kao što u umjetnosti postoji žablja perspektiva, ptičja itd., iz naših sadašnjih političkih rakursa naša stranka i njen položaj možda stvarno i izgleda tako. Ako se nešto seli i importira onda nam se imputira kako je takav status automatski nešto opasno. Ali, svi sada vide da su evropski procesi toliko uznapredovali, situacija u našoj okolici toliko se izmijenila i zahtijeva od nas sasvim drukčije, nove odgovore.

Vrijeme nije na našoj strani. Sve ono što smo imali priliku napraviti u posljednjih deset godina, a nismo, sada trebamo praktički učiniti u jednom mjesecu. U tom vremenu Jugoslavija je izgubila svoju ekonomsku, kulturnu i političku poziciju. Zbog toga treba djelovati odlučnije, hrabrije i pametnije. Više nemamo vremena da se dugo i bezuspješno dogovaramo kao do sada. Treba smjelije zakoračiti u proces evropske integracije, u ono što mi nazivamo stvaranjem Sjedinjenih

Evropskih Država. U protivnom ćemo, što već i jesmo na neki način, ostati izvan ruba evropskih interesa.

Postoje i druge opcije za Evropu. Jednu je već lako pretpostaviti. Naime, ujedinjenje Njemačke već je vrlo vjerojatno, kao i uspostavljanje jedne franko-germanske federacije, koja će tako moći osigurati svoju dominaciju, a zemlje evropskog ruba, kao što je, recimo, eventualna podunavska konfederacija, koristiti kao zemlje trećega svijeta. Tu bi sudbinu mogle doživjeti sve zemlje Istočne Evrope i osiromašiti do te mjere da više nikada ne budu ravnopravni partneri razvijenoj Evropi.

Realna je i opasnost od obnove nacional-demokracije u zemljama Istočne Evrope. Tome pomažu i snage izvana kojima je to u interesu, ali i unutrašnji nesporazumi, kao i neiživljena demokracija i sloboda. Termin nacional-demokracija iako ima mnogo implikacija vrlo je precizan. U ime obrane nacionalnog suvereniteta postavlja se pitanje svrhe integracije. U tu se svrhu nude jednostavni odgovori koji se čine kao prečica do raja. Međutim, postoje mnoge zamke, jer međunarodni kapital, bez obzira na čvrstinu nacionalnih granica, uvijek ima načina za prodiranje u pojedine privrede. U našoj privredi to pokazuju tzv »lohn-poslovi«. Kada nema nikakvog političkog instrumenta koji ga kontrolira puno je opasniji nego kada postoje mehanizmi kontrole. Oni koji ne uviđaju supremaciju međunarodnog kapitala ponašaju se u skladu s teorijom noja – zabijaju glavu u zemlju i misle da ih nacionalna granica štiti.

Prva točka našeg programa, s kojim će nastupiti Evropska federalistička lista, za koju neki predlažu da se zove Evropska zelena lista, je stvaranje evropske federacije. Druga točka je ambijentalizam i sve što iz toga proizlazi. Te dvije točke su komplementarne, jer se nijedan ekološki problem ne može riješiti na razini nacionalne države, već samo globalnim zahvatima. Sjedinjene Evropske Države bile bi kadre rješavati i sve druge probleme: ekonomske, kulturne, političke...

Treća točka našeg programa, na kojoj inzistiramo, jesu prava svih manjina. A pod manjinama se podrazumijevaju apsolutno sve vrste manjina, i političke, kulturne, nacionalne, seksualne... Riječ je o evidentnom procesu rasta individualizma, iz čega proizlazi nužda da se zastupaju interesi onih koji svojom individualnošću dolaze u raskorak s većinom iz bilo kojeg razloga. Treba stati na njihovu stranu kako bi im se omogućilo pravo na vlastite poglede i mišljenja.

MILJENKO ANTIĆ:

Želio bih objasniti motive koji su ponukali zagrebačku podružnicu Transnacionalne radikalne stranke da izađe na izbore, s obzirom da centrala stranke u Italiji odbija sudjelovati na nacionalnim izborima. Problem mnogih birača danas je da će u postojećim uvjetima moći glasati ili za Savez komunista ili za neku od stranaka koji rješenje problema pronalaze u okviru nacionalnih suverenih država. Pošto smatramo da se u ovih prošlih 45 godina komunisti nisu previše iskazali u vođenju zemlje, a isto tako smatramo da kraj dvadesetog stoljeća omogućava rješavanje ključnih problema čovječanstva jedino na nadnacionalnom programu i planu, odlučili smo da ipak idemo u izborno nadmetanje.

Smatramo da nije rješenje problema u tome da imamo najdemokratskiju republiku Hrvatsku, ili drugi oblik isključivosti, Jugoslaviju kao demokratsku cjelinu. Naravno da bi to bilo sjajno. Međutim, to nije dovoljno. Rješenje vidimo jedino u integracijama, a po nama prva integracija koja je najprihvatljivija i koja je nužnost za Jugoslaviju, je Evropska zajednica. Da bi ljudi koji nisu opredijeljeni za nastavak vladavine komuniste, kao što se ne žele ograničiti na stranke koje u svojim programima nude rješenje u okviru suverenih nacionalnih drža-

va, ipak mogli birati, nudimo im kao program ulazak u Evropsku zajednicu. To podrazumijeva i prenošenje dijelova suvereniteta na nadnacionalne institucije. U konkretnom slučaju ekologije to znači da Jugoslavija može sve učiniti na zaštiti Jadrana, a ako Italija ima svoje suvereno pravo da ga zagađuje problem se ne može spriječiti.

Najkraće rečeno, mi se zalažemo za Jugoslaviju u Evropi i Evropu u Jugoslaviji. To znači da i prije ulaska Jugoslavije u Evropsku zajednicu mi imamo što raditi. Potrebno je da uvodimo u svakodnevni život sve kriterije koji su potrebni da bi Jugoslavija ušla u Evropsku zajednicu i da bi nas Evropska zajednica uopće prihvatila.

Pitanje: Koja stranka u Hrvatskoj ima najevropskiji program?

ŽELJKO ROŠKO: Teško je kazati tko ima najevropskiji program, ali možemo reći u kontekstu Evropske federalističke liste, za koju se mi zalažemo, tko bi mogao ići na nju. U prvom planu za nju su »zeleni«. U Hrvatskoj nema jedinstvene organizacije »zelenih«, postoje »Zelena akcija« u Splitu i Zagrebu s kojima surađujemo, kao i s ekološkom organizacijom Istre. Vjerojatno ćemo s njima istaknuti zajedničke nezavisne kandidate. Moguće je da zajedničke kandidate istaknemo i s reformističkim krilom omladinske organizacije Hrvatske ako se oni konstituiraju kao stranka.

Bitno je naglasiti da Transnacionalna radikalna stranka nikada ne izlazi na izbore pod svojim imenom. To je zato jer se ne želi konkurirati nacionalnim strankama upravo zato što se radi o transnacionalnoj stranci. No, takav stav uključuje i nešto drugo. Biti član Transnacionalne radikalne stranke ne priječi da se bude član bilo koje druge stranke. Upravo u toj dvojnosti, u povezivanju s drugim strankama, mi vidimo mogućnost i prednost da kroz zajedničke programe, i kroz sve ono što su članovi drugih stranaka voljni dijeliti s nama u nastojanju da se to ostvari, i ostvarivo.

Ono na čemu mi kao stranka trenutno najviše inzistiramo je evropski federalizam, što može u ovom trenutku izgledati, pa čak i za nas koji takvu ideju promoviramo, daleki i strani cilj. Radi se u principu o ozbiljnoj političkoj borbi i u Jugoslaviji i u evropskom prostoru.

U našem podneblju Radikalnoj stranci još nešto je važno. Držimo da je realna demokracija kao i realni socijalizam po pitanju informiranja i posjedovanja medija gotovo u identičnom položaju. Naime, ono što su komunističke stranke u istočnoevropski zemljama i svim komunističkim režimima posjedovale – monopol na javnu riječ – to se događa u gotovo većini zapadnoevropskih zemalja koje uvjetno nazivamo zemljama realne demokracije. Imamo Italiju u kojoj tri stranke drže kompletne medije. To je vidljivo i po tome što se gotovo sve akcije koje pokrenu manje stranke, na kanalima televizija koje drže velike stranke – uopće ne spominju. Dakle, i tamo postoji nemogućnosti da se o nekim stvarima putem medija sazna, to je gotovo kao kod nas situacija o informiranju o Kosovu i razlikama između tretiranja tog problema u dijelu beogradskih i ostalim jugoslavenskim medijima. Smatramo, u situaciji koja je dovela do takvog stanja, i mirnog previranja u Jugoslaviji, za koje se mi zalažemo kako unutar koordinacije alternativnih i opozicijskih grupa, tako i kroz sve svoje političke zahtjeve, da bi bilo neophodno da vladajuće strukture u medijima, koje su dosad bile pod isključivim utjecajem Saveza komunista, i donedavno pokazivala veliki animozitet prema mnogim novoosnovanim političkim strankama – urednici svih medija u Hrvatskoj, bez obzira kojoj stranci pripadaju – trebaju podnijeti ostavke te im poslije toga redakcije u kojima se nalaze ponovno ukažu ili im ne ukažu povjerenje.

Bez obzira što dobivamo primjedbe da smo ovim potezom i sami postali revanšisti, ja osobno ne vjerujem da ljudi koji su godinama

negativnom selekcijom dolazili na mjesta urednika, mogu voditi politiku javnih medija u novom političkom okružju.

PITANJE: Kakav je odnos i pogledi vaše stranke na poteze savezne vlade Ante Markovića?

MILJENKO ANTIĆ: Što se Markovića tiče on je sasvim sigurno najbolji predsjednik vlade kojeg je Jugoslavija imala od 1945. do 1990. godine. Međutim, mi imamo i određene kritike na Markovićev program. Koncepcija novog socijalizma, naprimjer. Mi smo do sada imali realni socijalizam, samoupravni socijalizam, i svi su se pokazali kao povijesni promašaj. Sada njegova teza o izgradnji novog socijalizma dolazi kao da idemo graditi lokomotivu s tri kotača, pet kotača, sedam kotača... E, sad smo novi s osam kotača, umjesto da pustimo dizel lokomotivi da vuče vagone. Radikali se protive ideji novog socijalizma, a zalažemo se da se uvede evropski, zapadni sistem. Da se, ako treba kroz satove proskribiranog marksizma upoznaje s kapitalizmom 20. stoljeća. Mi nećemo novi socijalizam.

Smatramo da njegov program nije riješio temeljni problem, a to je društveno vlasništvo. Moramo se osloboditi zablude da postoji neki treći sistem koji se neće bazirati na državnom vlasništvu ili na kapitalu, a društveno vlasništvo je upravo relikt takvog shvaćanja. Dok u Jugoslaviji postoji društveno vlasništvo mi nećemo imati zdravu ekonomiju. Zbog toga se zalažemo za uvođenje zapadnog modela. Dio društvenog vlasništva treba rasprodati u vidu akcionarskih društava, a onaj dio za koji se zna da je bolje da bude pod državnom kontrolom, kao što je npr. željeznica, pošta, treba postati državno vlasništvo pod kontrolom demokratskih institucija vlasti.

Treće što mu zamjeramo je njegova teza da treba sve učiniti da se Jugoslavija pridruži Evropi. Nama je dosta pridruživanja Evropi. Mi želimo da Jugoslavija postane punopravni član Evropske zajednice.

ZELENA AKCIJA ZAGREB – ZAZ

ADRESA: Zagreb, Gajeva 45/II; tel. 041/431-603
DATUM OSNIVANJA: 20.1.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 19.2.1990.
RUKOVODSTVO: Vladimir **Lay** / predsjednik
Josip **Horvat** / tajnik

Programska izjava

»ZELENU AKCIJU ZAGREB« (u daljnjem tekstu: ZA Zagreb) osnivamo kao samostalnu društvenu organizciju s političkim ciljevima, koja će se baviti problemima urbane ekologije i drugim ekološkim problemima na području ZAJEDNICE OPĆINA ZAGREB, ali i univerzalnim ekološkim problemima suvremenog svijeta.

Za grad po mjeri čovjeka

Djelujući na konkretnim problemima ZA Zagreb će nastojati usmjeriti razvoj grada Zagreba tako da bude u skladu s metodom »održivog razvoja«, tj. novim razvojnim konceptom usklađenim s ekologističkom paradigmom.

Za slobode i prava čovjeka

ZA Zagreb će se zalagati za ostvarivanje svih temeljnih ljudskih prava »treće generacije«: prava na pristup informacijama i kulturnim dobrima, prava na zdravu životnu okolinu, prava na zdravlje, obrazovanje, privatnost te mišljenje i izražavanje.

Grupa za pritisak

ZA Zagreb će kao grupa za pritisak na donosioce ekološki bitnih odluka u svome radu koristiti metode neposredne društvene akcije: ekološke demonstracije, manifestacije, kampanje, proteste, peticije, hepeninge, štrajkove, bojkot proizvoda, akcije građanske neposlušnosti itd.

Učestvovanje na izborima

ZA zagreb će učestvovati na izborima za općinske skupštine, Skupštinu Grada i za Sabor, ističući svoje kandidate ili dajući javnu podršku kandidatima koji imaju dobar ekološki program.

Za afirmaciju znanja i znanosti

ZA Zagreb će organizirati tribine, okrugle stolove i druge akcije ekološke edukacije, stručna savjetovanja i nezavisna istraživanja te će se zalagati za osnivanje nezavisnog ekološkog instituta. Publicirat će letke, biltene, brošure i knjige te će pokrenuti svoj časopis i svoje radio i TV emisije.

Za objektivno informiranje

ZA Zagreb će stalno raditi na prikupljanju objektivnih informacija o stanju okoline. One će biti podloga za akciju. Zbog prikupljanja i sistematizacije podataka te njihovog bržeg cirkuliranja između stručnih institucija i političkih organa i javnosti ZA Zagreb će osnovati »ZELENI TELEFON« i »BANKU EKOLOŠKIH PODATAKA«.

Za humaniji život u gradu

ZA Zagreb će se baviti i problemima socijalne ekologije, odnosno svime što utječe na kvalitetu života u gradu, i to: položajem raznih, »marginalnih« skupina (invalidi, stare osobe, umirovljenici, djeca, podstanari, beskućnici, biciklisti itd.), kvalitetom stanovanja, očuvanjem kulturnih spomenika, vizualnim izgledom Grada, prometnim problemima, zaštitom na radu i dr.

Za kulturu mira

ZA Zagreb će djelovati na razvoju kulture mira i nenasilja na svim područjima života. Borit će se protiv propagiranja nasilja i militarizma, protiv nasilja u obitelji, za toleranciju, za zakonitost u djelovanju organa.

Za ekološki osviještenu državu

ZA Zagreb će zahtijevati osnivanje organa uprave za zaštitu i unapređenje čovjekove okoline u općinama, Gradu, Republici i Federaciji, za uspostavljanje cjelovitog državnog aparata za rješavanje ekoloških pitanja, a posebno:

– Osnivanje inspekcijskih službi, financiranih iz republičkog budžeta, i time nezavisnih od lokalnih centra moći

– Osnivanje komunalno-ekoloških službi i redara u svim mjesnim zajednicama, radi sprečavanja zagađivanja te kontrole i zaštite čovjekove okoline

– Pooštravanje i provođenje zakonskih sankcija prema zagađivačima čovjekove okoline, po principu »plaća onaj koji zagađuje«

– Poticanje razvoja, proizvodnje i nabave novih, ekoloških povoljnijih energetskih i tehnoloških postrojenja, putem kreditne, porezne i carinske politike

– Učestvovanje u javnim raspravama, a posebno o ekološki važnim objektima, pogonima ili tvornicama.

Prikaz predizbornog programa

Kao svoj predizborni program za izbore zastupnika u Saboru, »Zelena akcija Zagreb«, nudi »Zelenu povelju«, tekst od oko 30 stranica. Ovaj je program rađen po uzoru na postojeće programe »Zelenih« u SR Njemačkoj i Austriji. Konkretni prijedlozi i zahtjevi su, naravno, prilagođeni našim uvjetima.

»Zelena povelja« se sastoji iz Preambule i 6 poglavlja: Okolina i priroda, Zelena ekonomija, Socijalna politika, Individua i društvo, Nenasilje kao politika sigurnosti, Opća politička pitanja.

I. PREAMBULA

U svojem političkom djelovanju, zeleni ne polaze ni od kakve apriorne i obavezujuće ideologije. Temelj naših akcija je zajednički interes za slobodni i dostojanstveni život svakog čovjeka, koji je moguć samo u suradnji sa drugima. Blagostanje ljudskih bića je, međutim, neumitno povezano sa blagostanjem drugih živih bića, životinjskih i biljnih vrsta i biosfere općenito. (...)

U ograničenom sistemu, kakav je naš svijet (biosfera), nije moguć neograničen rast. Granice rasta su u pet planetarnih ograničenja: zrak, zemlja, voda, sirovine i stanovništvo. Sve je manje nezagađenog zraka, zemlje, vode i neobnovljivih sirovina, a sve je više stanovništva.

Ekologizam, međutim, nije druga riječ za asketizam, zabrane i odricanja. Mi ne suprotstavljamo razvoj i zaštitu okoline, nego ih nastojimo dovesti u odnos uzajamne harmonije i podsticanja. Naš program nije konzerviranje prirode, nego temeljna promjena odnosa čovjeka i ljudske zajednice prema prirodi; promjena načina življenja, ne samo zato da bi se sačuvala priroda, ne samo zato da bi čovjek preživio, nego i zato da čovjek u harmoniji s nanovo otkrivenom prirodom uskladi svoj život. (...)

Naša pobuna protiv samouništenja, kojem vodi robovanje kratkoročnim ekonomskim i političkim ciljevima, traži oblike djelovanja različite od onih koje nude klasične političke organizacije, ideologije i svjetonazori. (...) Zato se pokret zelenih opredijelio za konfederativnu unutrašnju organizaciju, mrežu autonomnih ekologističkih inicijativa građana koji nemaju zajedničku ideologiju, ali imaju zajedničke probleme. (...)

Da bi efikasno djelovali, zeleni moraju biti prisutni tamo gdje se odluke donose, a to znači prvenstveno u zakonodavnim skupštinama. Zato je sudjelovanje na izborima nužno. Osvajanje određenog broja mjesta u Saboru nije cilj po sebi, nego sredstvo za ostvarivanje ciljeva.

U svojem se djelovanju orijentiramo podjednako i na sadašnjost i na budućnost. Ono se temelji na četiri načela: ono je ekološko, socijalno, bazično demokratsko i nenasilno.

Naš se program ne iscrpljuje uspostavljanjem parlamentarne demokracije i tržišne privrede. Mi tražimo više. Više od punog povećanja nacionalnog proizvoda, koncentracije moći u rukama država i autoritarne distribucije informacija. Mi tražimo kvalitetu življenja!

II. OKOLINA I PRIRODA

(...) Tradicionalni pristup ekologiji temeljio se na konzerviranju prirode u određenim rezervatima. Ta priroda u konzervi jednaka je cvijeću u teglama na prozorima betonskih nebodera i botaničkih vrtova u urba-

nim pustinjama. To nije rješenje. Čista i zdrava okolina mora izaći iz rezervata i postati način življenja čovjeka odgovornog prema svojim potomcima.

ZELENA AKCIJA ZAGREB zalaže se za:
– osnivanje organa uprave (ministarstva) za zaštitu okoline (...)
– uvođenje ekološkog knjigovodstva. Poduzeća bi bila zakonski obavezna da u rokovima periodičkih financijskih obračuna prikažu i bilance (»ulaz« i »izlaz«) ukupnih emisija štetnih tvari u zrak, vodu i tlo, uključujući tu i odlaganje opasnih tvari. Taj dio bilance poduzeća mora biti javno dostupan dokument, podložan provjeri. (...)

More

(...) Odmah izraditi plan za hitnu zamjenu industrije aluminija (Ražine, Šibenik), sintermagnezita (Omiš), cementa, koksa i drugih teško zagađujućih industrija.

Izraditi studiju dopunske zaštite, te plan napuštanja petrokemijske industrije (DINA Krk, INA Rafinerija nafte Rijeka). (...)

Zrak

(..) ZELENA AKCIJA ZAGREB ZAHTIJEVA:
(...) obavezu da svi novoproizvedeni i uvezeni automobili od 1992. imaju ugrađen katalizatorski ispušni sistem, te da im pogonsko gorivo bude bezolovni benzin. (...)

Poreznom i carinskom politikom učiniti atraktivnim prelazak na plinski pogon, a do 1992. sva vozila u javnom prijevozu (autobusi, kamioni, taksi) obavezati na ugrađivanje plinskoga pogona. (...)

Stimulativno širenje plinske mreže u javnom grijanju, te zakonska obaveza do 1992. uvođenja postupka odsumporavanja ugljena ili njegova prevođenja u pročišćeno tekuće gorivo u industrijskim i energetskim postrojenjima. (...)

Tlo

(...) Uvođenje bioloških metoda suzbijanja štetočina u masovnu poljoprivrednu proizvodnju, s istodobnim napuštanjem kemijskih sredstava. (...)

Zakonsko obavezivanje investitora da uništeno obradivo zemljište, zelene i šumske površine u potpunosti nadoknadi, ali ne samo novcem, nego i po načelu sadnje dva nova za svako porušeno drvo. (...)

Zaštita života svijeta

(...) Uvođenje sveobuhvatnog monitoringa i katastra biljnih i životinjskih vrsta, posebno s obzirom na njihovu ugroženost i rasprostranjenost. (...)

Staviti pod izravnu republičku nadležnost posebno vrijedna prirodna područja kao što su nacionalni parkovi i rezervati, parkovi prirode i sl., kako bi se ograničila samovolja lokalnih vlasti. (...)

III. ZELENA EKONOMIJA

(...) Materijalno je blagostanje samo jedan od elemenata kvalitete života. Zato se u ekonomiji zalažemo za koncept **održivoga razvoja**. Pod time podrazumijevamo da današnje generacije zadovoljavaju svoje potrebe na način koji neće ugroziti iste takve potrebe budućih generacija. (...) Mimo deklariranoga, postojeći planovi razvoja Hrvatske pokazuju da se do blagostanja namjerava doći najbržim putem sa što manje trenutačnih ulaganja, a problemi zagađivanja koja s time dolaze odgađaju se za budućnost. A u toj budućnosti možda više nećemo imati što zaštićivati. (...)

ZELENA AKCIJA ZAGREB zalaže se za **integralni pristup razvoju.** Globalni ekologistički problemi ne mogu se rješavati samo primjenom novih tehnologija uz zadržavanje starih socijalnih odnosa, kao što se ni neizbježivi novi socijalni odnosi ne mogu graditi na starim tehnologijama.

ZELENA AKCIJA ZAGREB zalaže se na području ekonomskog makrosistema Hrvatske i Jugoslavije za ukidanje društvenog vlasništva kao ničijeg vlasništva, te njegovo prevođenje u dionice u dva kruga. (...)

Za donošenje antimonopolističkog privrednog zakonodavstva (...)

ZELENA AKCIJA ZAGREB traži temeljitu analizu, čiji bi rezultati bili dosljedno aktivno primijenjeni, svih velikih energetskih i ekoloških vrlo zahtjevnih projekata Hrvatske (elektročelična u Sisku, Jadranska i druge autoceste, serija hidrocentrala i plovni put na Savi kod Zagreba ...).

Energetika

ZELENA AKCIJA ZAGREB zalaže se za **meku** varijantu energetskog razvoja Hrvatske, utemeljen na nultom rastu potrošnje energije i sirovina, te zatvorenim privrednim ciklusima utemeljenim na recikliranim sirovinama i malootpadnim tehnologijama. (...)

Prestanak rada Nuklearne elektrane Krško do kraja 1992. godine ukoliko se u međuvremenu ne osigura trajno skladištenje nisko i srednje radioaktivnih otpadaka izvan područja NEK, a najkasnije do 1995. godine u svakom slučaju. Republička izvršna vijeća Hrvatske i Slovenije moraju izraziti spremnost za istupanje iz nuklearne energetike, te započeti pregovore sa vladama Austrije i Italije koje su izrazile volju da nam u tome pomognu, kao i sa Izvršnim vijećem Srbije, čija je Skupština već donijela odluku da NEK treba zatvoriti. (...) Osnivanje međunarodne stručne komisije sa predstavnicima Greenpeacea, koja će pripremiti plan zatvaranja NEK. (...)

Ukidanje monopolskoga položaja poduzeća za proizvodnju i prijenos električne energije, te zakonsko pravo uvođenja privatno i industrijski proizvedene struje u javnu mrežu.

Hitne mjere za smanjivanje gubitaka u prijenosu i distribuciji električne energije, kao i za kompenzaciju jalovih snaga, suvremene jedinstveno dispečersko upravljanje na nivou Jugoslavije itd. Tim bi se mjerama u Jugoslaviji mogla postići ukupna ušteda veća od proizvodnje NE Krško. (...)

Poljoprivreda sa šumarstvom

(...) Stimuliranje prelaska cjelokupne poljoprivrede na ekološki orijentiran način proizvodnje putem poticanja farmerskoga tipa poljoprivrede čiji su nosioci obiteljska gospodarstva, orijentirana na nove vrste usjeva, miješanje kultura, gnojenje tla kompostom i zadovoljavanje energetskih potreba putem vlastite nusproizvodnje energije (bioplin).

Promjena tehnike državnog subvencioniranja direktno na ruke poljoprivrednika, bez posrednika. (...)

Promet

(...) Razvoj suvremene cestovne mreže u sklopu evropskih prometnih trasa. (...) One moraju biti projektirane i izvedene uz najstrože evropske standarde o sigurnosti od zagađenja, te uz minimalne gubitke poljoprivrednih površina. (...)

Uređenje prostora i stambena politika

(...) Ravnomjeran policentričan prostorni razvoj Hrvatske, uz ograničavanje fizičkog rasta gradova poput Zagreba do milijun stanovnika, a ostalih u skladu s prirodnom podnošljivošću lokaliteta. (...)

Znanost i tehnologija

(...) Povećanje stope izdvajanja za znanost i obrazovanje koja bi najkasnije do 1992. godine trebala dostići cilj od 7 posto nacionalnoga dohotka. Razliku između sadašnje i ciljne stope treba postići bitnim smanjivanjem izdvajanja za vojne svrhe i prenamjenom vojnih istraživačkih centara za civilne svrhe. (...)

IV. SOCIJALNA POLITIKA

Aktivna socijalna politika države ne smije se svesti samo na programe **socijalne pomoći**, nego uključuje i politiku **socijalne podrške** pojedincima i društvenim grupama. (...)

Korekcije tržišnoga su nužne tamo gdje treba zaštititi one koji u startu nemaju i ne mogu imati iste polazne šanse. To su bolesni, osobe s dodatnim potrebama (hendikepirani), stare osobe, roditelji, djeca i omladina, nezaposleni, beskućnici i podstanari. Privredni rast koji ne poznaje socijalnu politiku kratkovidan je, jer se odriče doprinosa blagostanju ove do sada uglavnom potisnute kategorije ljudi. Time u sebe ugrađuje klicu raspolavljanja društva na hiperaktivne i pasivizirane, nepravednu podvojenost u kojoj nijedan dio društva ne postiže svoje pune ciljeve. A njih nema bez pojmova socijalne pravde i solidarnosti. (...)

ZELENA AKCIJA ZAGREB zalaže se za:

– Opsežne programe prekvalifikacije i dokvalifikacije radne snage. (...)

– Ostvarivanje prava na prvo zaposlenje. Od trenutka završenja školovanja do prvoga radnog mjesta, burza rada onako kako je zamišljamo, dužna je osigurati novčanu naknadu za podmirivanje minimalnih egzistencijalnih troškova. (...)

U uvjete rada pripada i radničko suodlučivanje, kao suprotnost izgubljenoj samoupravljačkoj iluziji. (...)

Skraćivanje tjednog radnog vremena na 35 sati. (...)

Formiranje pokreta koji će štititi intrese potrošača.
(...)

V. INDIVIDUA I DRUŠTVO

(...) Pojedinac ne postoji zbog društva, a još manje zbog države. Društvo je prirodno stanje slobode pojedinca prema drugima, a država je nužna za uređivanje tih sloboda. Ekologistički svjetonazor koji se temelji na bitnoj promjeni odnosa čovjeka i prirode, svoj politički koncept nalazi u pojmu **bazične, direktne demokracije.** (...) Uključujemo se u sistem parlamentarne demokracije, ali ne mislimo da se u njemu iscrpljuju sve slobode i prava građana. Predstavničku demokraciju oličenu u parlamentarnom sistemu želimo proširiti elementima direktne demokracije. (...)

Zalažemo se, dakle, za nehijerarhijsko i neautoritarno društvo. Za autonomiju civilnoga društva u odnosu na državu. (...) Nema tog interesa države, nacije, klase, stranke, kapitala, kamufliranih u interese društva, koji bi bili iznad prava pojedinca. (...)

Autonomno pravo žene da odlučuje o tome hoće li ili neće rađati. (...)

Pravo djeteta na igru putem prihvaćanja urbanističkih standarda za prostor i minimalnu opremljenost takvih prostora, otvorenih i zatvorenih. (...)

Stvaranje pravnih, društvenih i građevinskih pretpostavki koje osiguravaju zajednički život različitih generacija u istom ambijentu, uz što manje potrebe za smještajem starih osoba u posebne ustanove. (...)

Za poduzetništvo u obrazovanju i ravnopravnosti različitih pedagoških koncepata. (...) Za ravnopravnost vjerskih obrazovnih ustanova. (...)

Za konkurenciju privatnih i javnih zdravstvenih ustanova. Za uvođenje tradicionalnih medicina u konkurenciju sa tzv. službenom medicinom, njihovom verifikacijom u praksi uz poštovanje integriteta bolesnika. (...)

Pojedincu moraju bezuvjetno i besplatno biti dostupni svi podaci koje država ima o njemu. Za rigorozno ograničavanje prekomjernog i nepotrebnog prikupljanja informacija o pojedincu, od države do poduzeća i svih drugih institucija. (...) Za ukidanje jedinstvenog matičnog broja građana kojega osim naše zemlje vodi jedino Južnoafrička Republika.

VI. NENASILJE KAO POLITIKA SIGURNOSTI

Nenasilje je princip poštovanja života i prava na individualnost. (...) Priznavanje i uvažavanje različitosti, te tolerancija i sloboda su glavna načela suživota. (...) Zato se umjesto za **politiku obrane**, zalažemo za **politiku sigurnosti**, utemeljenu na općem načelu nenasilja kao općeg načina uređenja odnosa. (...)

Zalažemo se za uklanjanje svih ustavnih i zakonskih osnova po kojima su oružane snage konstitutivni element federativne države. One mogu biti jedino državna služba kao i svaka druga. Ministar obrane mora biti civil. (...)

Za skraćivanje vojnog roka na devet mjeseci. Za pravo na prigovor savjesti u vezi s nošenjem oružja i uniforme. Za pravo na zamjenu vojnog roka civilnom službom u humitarnim institucijama. (...)

Napuštanje projekta nadzvučnog vojnog aviona. (...)

Za to da granični pojas osigurava pogranična policija, a ne vojska. Za prihvaćanje mađarske inicijative o demilitariziranom pojasu od 50 milja od granice. (...)

Pravo na građansku neposlušnost imaju svi građani kada smatraju da država i njeni organi krše ustavom, međunarodnim ili državnim pravom zajamčene slobode. Činom građanske neposlušnosti može se smatrati samo postupak građanina koji se izražava javno i nenasilno, uz svjesno prihvaćanje svih zakonskih posljedica toga čina. Ovo pravo je jedno od temeljnih odredbi demokratske pravne države koja u sebi sadrži i ideju pravednosti. (...)

VII. OPĆA POLITIČKA PITANJA

Ekologistički koncept ZELENE AKCIJE ZAGREB podrazumijeva lokalno i globalno ambijentalističko djelovanje. Državotvorna pitanja, koja su za ostale među prvim temama, za nas su posljednja. (...)

Izvorni suverenitet republika (...) Za Hrvatsku kao državu svih građana koji u njoj žive. To podrazumijeva potpuno ravnopravno iskazivanje svih prava svih građana, pa prema tome i nacionalnih. (...)

Da Sabor posebnom izjavom prizna izvorni i neotuđivi suverenitet Bosne i Hercegovine kao države.(...)

Isto vrijedi i za sve druge nagovještaje i želje za promjenama granica republika u Jugoslaviji.

Smatramo da je razrješenje sukoba na Kosovu i oko Kosova moguće jedino s više, a ne manje demokracije i slobode. Zalažemo se za provođenje u roku od godine dana slobodnih, demokratskih višestranačkih izbora pod međunarodnom kontrolom (EZ, OUN). (...)

Sjedinjene države Evrope kao cilj. Prvi korak tome cilju jest pristupanje Hrvatske i Jugoslavije Evropskoj zajednici. Zadržati dobre odnose i pomagati zemljama »trećeg svijeta«.

ZELENA STRANKA RIJEKE – ZSR

Adresa: Rijeka, Korzo 2/II; tel: 051/213-284
DATUM OSNIVANJA: 23.3.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 2.4.1990.
RUKOVODSTVO: ing. Danko **Holjević** (predsjednik)
ing. Žarko **Potočnjak** (potpredsjednik)
dr. Srđan **Frketić** (tajnik)

Programska izjava

U posljednih nekoliko godina svjedoci smo zastrašujućih promjena ekološkog stanja naše planete. Godišnja doba mijenjaju fizionomiju, česte oluje bijesne Evropom, more cvjeta, šume umiru...

Čovjek je, zanemarujući ograničenost i neobnovljivost prirodnih izvora, posegnuo i za egzistencijalnom osnovicom budućih pokoljenja. MI MORAMO PRESTATI zatvarati oči pred činjenicom da se daljni rast i razvoj po svaku cijenu sukobio sa fizičkim granicama biosfera, te da je globalni raspad ekosistema u toku. Zagađenje ne poznaje granice niti ideologije.

Zašto zelena stranka?

Dosadašnji način rada ekoloških grupa kao društvenih organizacija pokazao se neefikasnim i nedovoljnim, stoga se zeleni Rijeke udružuju u Zelenu stranku Rijeke, kao političku organizaciju koja namjerava preko svojih zastupnika u općinskim i saborskim tijelima direktno utjecati na rješavanje ekoloških problema.

NAČELA DRUŠTVENOG I POLITIČKA DJELOVANJA ZELENE STRANKE RIJEKA

Kao samostalan društveni subjekt ZSR insistira na demokratizaciji društva i ukidanju svih ideoloških prepreka ostvarivanju prava i slobode građana na samoorganiziranje i samopomoć. Zeleni zahtijevaju uvažavanje civilizacijski produktivnije višestranačke parlamentarne demokracije, pravne države i civilnog društva kao političkog okoliša u kojem je moguća afirmacija ekoloških spoznaja i artikulacija opredjeljenja zelenih u djelotvoran društveni projekt.

Zeleni također zahtijevaju dezidologizaciju društva i izgradnju kulture mira, te odbacivanje svih oblika netolerancije i represije i puno poštovanje ljudskih prava i slobodu u skladu s međunarodnim dokumentima.

Zeleni će, radi zaštite i unapređenja svih činilaca kvalitete života, surađivati sa građanima i organizacijama od lokalne do međunarodne razine. Djelujući kritički prema donosiocima odluka, zeleni neće izbjegavati ni prihvaćanje odgovornosti za ekološki relevantne odluke, od-

nosno sudjelovanje u njihovom koncipiranju i provedbi.

Cilj je bolji i sretniji, zdrav i radostan život danas ali i sutra, za nas i za naše potomke.

Praćenje stanja biljnog i životinjskog fonda i sudjelovanje u programu zaštite ugroženih vrsta.

Strogo ograničavanje lova uz kontrolu rada lovačkih društava.

Striktno poštivanje konvencija o zaštiti Jadrana.

Rigorozne kazne zagađivačima.

PRIORITETNI ZADACI ZSR

Zatvaranje svih ekološki neprihvatljivih pogona INA-rafinerija nafte Rijeka na Mlaci, uz obavezu hitnog preseljenja svih pogona.

Bezuvjetno zatvaranje Koksare-Bakar, svim sredstvima i na svim nivoima s posebnim naglaskom na nadležne općinske inspekcije i druge službe.

Osigurati proces odsumporavanja TE Plomin 1 i 2 ili dovođenje zemnog plina uz rješavanje svih dodatnih ekoloških problema u procesu rada.

Hitno završavanje kolektora i uređeja za pročišćavanje otpadnih voda, nužnog činioca rješavanja zagađenosti mora Kvarnera.

Saniranje svih javnih i divljih deponija, te konačnu izgradnju gradskog deponija uz zadovoljenje ekološkog standarda.

Rješavanje pitanja otpadnih voda donjeg toka Rječine i Mrtvog kanala priključivanjem industrijskih zagađivača na glavni gradski kolektor.

RAZVOJ RIJEČKE OKOLICE

Preorijentacija industrije uz cjelokupne ekološke studije sa akcentom na turizam, pomorstvo, brodogradnju uz postepeno napuštanje bazne industrije.

Razvoj socijalne politike i zaštita posebno ugroženih kategorija stanovništva.

Razvoj Rijeke kao sveučilišnog grada, jer samo sa visokostručnim kadrom moguće je razvijati visoko tehnološku, ekološki čistu industriju.

Razvoj male privrede, bescarinskih zona, te omogućavanja nesmetanog priliva stranog kapitala i investicija, osim ekološki neprihvatljivih.

Preseljenje svih industrijskih objekata iz grada u industrijsku zonu, uz uvjet da na novoj lokaciji zadovoljavaju najstrože ekološke kriterije.

Razvoj prometnih veza Rijeke sa Zagrebom, Ljubljanom i Trstom uz izradu studija zaštite od buke i zagađenja.

Maksimalno iskorišćavanje alternativnih izvora energije.

Rješavanje opskrbe grada i predgrađa pitkom vodom, te zaštita i očuvanje postojećih izvora.

Plinifikacija grada priključivanjem na podmorske izvore i jugoslavensku plinsku mrežu.

Definitivno rješavanje pitanja odlaganja tekućeg i krutog otpada.

Uvođenje u lučke takse obavezu plaćanja usluga »EKOMARA«.

Plinifikacija termoelektrane Rijeka dovođenjem zemnog plina brodovima.

Osiguranje nesmetanog protoka vozila po uzdužnim gradskim prometnicama obavezom opskrbe trgovina noću ili u ranim jutarnjim satima, te rigoroznom zabranom parkiranja na tim prometnicama. Zabrana prometa u najužoj gradskoj jezgri u pojedinim vremenskim intervalima.

Izgradnja zelenih površina, npr.: na području Delte, Partizanskog trga,

Toglliattievog trga, te obnavljanje svih gradskih parkova.

Uvođenje instalacije »ZELENOG TELEFONA« gdje građani neposredno mogu iznositi sve ekološke probleme i tražiti njihova rješavanja.

Prilagođavanje provedbeno urbanističkih planova Rijeke novom konceptu razvoja grada uz instaliranje na očuvanju postojećih zelenih površina te ozelenjavanju svih novih naselja.

Urbanističko rješenje gradske jezgre, uz očuvanje kulturnog identiteta grada.

Rješavanje javnog prometa uvođenjem trolejbusa i tramvaja.

Sprečavanje prekomjernog odljeva sredstava iz Rijeke u republiku i federaciju uz preispitivanje izdvajanja za nerazvijene i JNA!

Promjena porezne politike i stvaranja preduvjeta za ukidanje samodoprinosa kao dvostrukog opterećenja građana.

Inzistiranje na regionalnom povezivanju s posebnim akcentom na regije članice RZ ALPE-ADRIA i pripreme za uključenje u jedinstvenu Evropu 1992.

ZAŠTITA VODA, ZRAKA I ŠUMA

Stvaranje nezavisnih općinskih komisija koje uključuju stručnjake raznih profila, za izradu obaveznih ekoloških studija pri izgradnji prometnica, industrijskih objekata, stambenih objekata itd.

Mjerenje svih ekoloških relevantnih podataka, te izrada studija praćenja podataka. Svakodnevno obavještavanje javnosti o stanju zagađenosti zraka i vode.

Smanjenje sječe šuma, ograničenjem sječe na bolesne šume. Sprečavanje erozije tla sadnjom.

VRIJEDNOSNE ORIJENTACIJE ZELENIH

Temeljna značajka vrijednosne orijentacije zelenih jest poštovanje života, sadašnjeg i budućeg. Udružujući se radi afirmacije i ostvarivanja prava svih građana na zdravu okolinu, izvornog interesa za kvalitetan život, zeleni teže k novom, cjelovitom tipu mišljenja. Svoju strategiju izgrađuju na znanstvenim temeljima.

ZADACI I CILJEVI

Zelena stranka Rijeka zalaže se za novi koncept razvoja Rijeke, baziran na ekološkoj osjetljivosti, svijesti i kulturi građana u radnim procesima i svakodnevnom životu.

ŽENSKA LISTA MEDVEŠČAKA (ZAGREB)

Program neposrednih akcija

1. Uobičajeno je da se značaj ženskih grupa marginalizira, smiješta u drugi plan, pridijevaju mu se atributi »ekstremno«, »ekscentrično«, »isključivo«, drugim riječima ženske grupe svrstavaju svagdje samo ne u politiku. Mi dakako znamo da su žene u politici marginalne. Također znamo da su intencije naše akcije (antiautoritarnost i antipatrijarhalnost), u osnovi, strane realnoj politici, no također osjećamo da su te intencije vitalno važne za buduću politiku. Mi smo na realnoj i ideološkoj margini, koja međutim nema marginalno, već, kako mi držimo, za ljudski rod egzistencijalno značenje. Da su razni vidovi ženskog pitanja ipak politička pitanja pokazuje i, u najnovije vrijeme, »otkrivanje« ovih, sve do nedavno, zaboravljenih tema i njihovo svrstavanje u predizborne programe i kampanje raznih stranaka. To što stranke žensko pitanje vide naglašavajući ovu ili onu njegovu dimenziju, ovako ili onako ili ga uopće ne vide, to je stvar njihove ideologije i njihove taktike. Njihovi programi su njihovi programi, dakako relevantni, no s distancom. Na nama je da samostalno odredimo naš program akcija ženske pomoći, to jest kratkoročne i dugoročne ciljeve ostvarive na razini javne vlasti grada i republike, bez obzira na to koja stranka dođe na vlast.

2. Tri razine naše djelatnosti (rad na vlastitoj edukaciji, rad sa ženama i rad u javnosti, tj. komunikacija s institucijama i medijima) pokazuju da ta djelatnost nije začahurena, samodostatna i zatvorena već da ima opću i javnu intenciju. Problem zlostavljane žene, koji je razlogom i suštinom naše akcije, jest po svojoj proširenosti i značaju i društveni i politički problem. Stoga je naša djelatnost i jedno i drugo (društvena i politička). Zlostavljena žena svojom egzistencijom simbolizira strukturalna društvena obilježja: autoritarnost, patrijarhalnost, nasilnost. Zlostavljena žena je na dnu društvene hijerarhije. Ona je apsolutno ponižena, neslobodna i nemoćna da izađe ih kruga tjelesnog i psihičkog zlostavljanja u kome živi.

3. U nas, društvo, još uvijek nije organizirano za sustavno rješavanje životnih problema zlostavljanih žena i njihove djece. Pred njima se obaraju pogledi (zbog sramote), zatvaraju prozori (zbog galame). O ovim ženama niti jedna institucija (osim volonterki Ženske pomoći sada) ne vodi računa. Institucije ignoriraju društvenu i političku pozadinu nasilja nad ženama i djecom. Apsurdnost ovog ignoriranja je očita. Ako se između pripadnika dvije različite nacije dogodi bilo kakve nasilnost ili eksces, to se naziva politikom. Ako znatan broj žena živi u stanju neprestanog trpljenja nasilja, i pritome ih niti jedna institucija ne štiti što znači da institucije prešutno tu vrstu nasilja podrazumijevaju, onda je i to dakako politika. Bez obzira što se zlostavljanim ženama govori da je pretučenost njihov osobni problem, što i jest, riječ je i o **politici koja tolerira ovu vrstu nasilja**. U najnovije vrijeme gotovo se svi politički subjekti deklariraju za »slobodu pojedinca« i za »ulazak u Evropu«. Svi oni, ako doista stoje iza svojih riječi, ne mogu više previđati zlostavljane žene. One su potpuno neslobodne i nezaštićene. U čitavoj Evropi (i ne samo u Evropi) institucionalizirana je briga o ovim ženama. To znači da društvo, potaknuto inicijativama ženskih grupa, **preuzima odgovornost za ovaj društveni problem.** Nakon dvogodišnjeg volonterskog rada tražimo da i u nas **institucije shvate zlostavljane žene kao društveni rpoblem, te da se o njihovoj egzistenciji i egzistenciji njihove djece vodi sustavna društvena briga.** Stoga su neophodne intervencije u području zakonodavstva, socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja i drugdje.

Iskustva iz svijeta govore da je uz neophodnost institucionalizacije, tj. profesionalizacije ženske pomoći, dobro i dalje zadržati jedan broj volonterki, što znači da ovu djelatnost valja organizirati na nekoj vrsti kombinacije profesionalnog i volonterskog rada.

4. Kratkoročni ciljevi:

a) izmjene Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku.
Tražimo:
– da se krivična djela lake tjelesne povrede, teške tjelesne povrede; ugrožavanje sigurnosti i prinude, pod uvjetima obiteljskog nasilja, prebace u glavu Krivičnog zakona koja govori o zaštiti braka i porodice i da se ta krivična djela gone po službenoj dužnosti;
– da se čin silovanja u braku inkriminira;
– da se tokom cijelog krivičnog postupka za krivično djelo silovanja uvede stručni suradnik (suradnica) prilikom ispitivanja oštećenice i da joj se osigura zastupnik po službenoj dužnosti;
– da se oralna i analna nasilna obljuba tretira kao krivično djelo silovanja;
– da se kod gore navedenih krivičnih djela uvedu nove mjere sigurnosti od napada, prijetnji, zastrašivanja i približavanja oštećenoj osobi;
– da se kao novo privilegirano krivično djelo uvede ubojstvo počinjeno od osobe koja je prethodno bila dugotrajno žrtva obiteljskog nasilja ili nasilja u vanbračnoj zajednici.

b) u Zagrebu osnovati u svakoj općini po jedno sklonište s po jednom profesionalnom, tj. stalno zaposlenom osobom;

c) dogovoriti način financiranja skloništa i socijalne naknade za žene i djecu u skloništima, na razini grada Zagreba, odnosno SRH, te za djelatnost SOS telefona.

5. Dugoročni ciljevi:

a) dalje dorađivanje i izmjena zakonodavnog sustava

b) na čitavom području SRH organizirati mrežu ženske pomoći tj. telefona, skloništa, grupa samopomoći i savjetovališta

c) na području SRH regulirati način financijskih izdvajanja za rad skloništa i socijalne pomoći za žene i djecu u skloništima (za razdoblje od oko 6 mjeseci, tj. dok se njihovi slučajevi ne razriješe)

d) preventivno djelovanje kroz programe nenasilnog odgoja, seksualnog odgoja i humanizacija odnosa među spolovima u vrtićima, školama, na javnim tribinama i drugdje.

HRVATSKI DEMOKRATSKI BLOK[3]

- **Demokratska akcija Hrvatske**
- **Demokratska kršćanska stranka**
- **Hrvatska demokratska zajednica**
- **Hrvatska seljačka stranka[4]**
- **Hrvatska stranka prava**

[3] O osnivanju Hrvatskoga demokratskog bloka, kao treće koalicije, obznanjeno je 4. travnja 1990.

[4] U Hrvatskoj seljačkoj stranci početkom 1990. godine došlo je do podjela i previranja, a nesređeni odnosi, rat saopćenjima i sazivanjem unutarstranačkih skupova koji su poricali legalitet jedan drugome kulminirao je neposredno pred izbore.

Hrvatska seljačka stranka pristupila je »Koaliciji narodnog sporazuma«, da bi na Skupštini, održanoj 24. ožujka (kojoj dio rukovodstva s Nikolom Novakovićem na čelu, osporava legalitet, iako sudionici tvrde da su na njoj sudjelovali predstavnici više od polovine ogranaka stranke) bilo odlučeno o istupanju HSS iz Koalicije. Ujedno je odlučeno da se za novog predsjednika stranke izabere Ivan Zvonimir Čičak, a dosadašnji predsjednik Nikola Novaković, koji je odbio sudjelovati u radu Skupštine, izabran je za počasnog predsjednika.

Unutarstranačke sukobe u HSS očito je teško i pobrojati, ali treba zabilježiti i to da je u javnost upućeno saopćenje prema kojemu je Ivan Zvonimir Čičak tri dana prije sporne Skupštine isključen iz članstva stranke.

Ivan Zvonimir Čičak se s jednim dijelom HSS-a priključio Hrvatskom demokratskom bloku koji se okupio oko Hrvatske demokratske zajednice.

Programske dokumente i javne nastupe stranačkih prvaka prezentiramo u sklopu poglavlja o Koaliciji narodnog sporazuma kojoj je pristupilo jedno krilo HSS-a.

DEMOKRATSKA AKCIJA HRVATSKE – DAH

ADRESA: Osijek, Slavonska 15,
DATUM OSNIVANJA: 17.2.1990.
RUKOVODSTVO: Damir **Milić** / predsjednik
Nikola **Čelić** / potpredsjednik
Slavko **Janjić** / predsjednik Izvršnog odbora

Programska deklaracija

I

Demokratska akcija Hrvatske (u daljem tekstu DAH) je demokratska politička i domovinska organizacija slobodoljubivih ljudi različitih svjetonazora kojima je uistinu želja i cilj posvemašnje ozbiljenje modernih civilizacijskih demokratskih postignuća, i na tim temeljima istinski napredak domovine Hrvatske.

II

Prosudbe o uzrocima sveopće političke, gospodarske, kulturne i one krize, koja je na prostorima naše domovine zaoštrila do krajnosti međunacionalne odnose, temelji se na svjetskom povijesnom slomu totalitarnog jednostranačkog komunističkog sustava u kojemu se nisu ozbiljile ljudske slobode, i ocijelno razvile stvaralačke mogućnosti naroda i pojedinca.

DAH se odriješito i bezodvlačno zauzimlje za posvemašnji izlazak iz ovoga doista neobdrživog i neizdrživog stanja na načelima predočenim u ovoj deklaraciji.

III

Većina članova DAH-e su pripadnici mlađeg naraštaja i nesnose nikakve osobne niti kolektivne krivice, niti etikete nečega u čemu nisu sudjelovali. Njihova žarka htijenja su okrenuta ka izgradnji moderne i suverene Hrvatske države, europskog civiliziranog lika u konfederalnoj jugoslavenskoj zajednici s drugim narodima i njihovim državama na temelju ravnopravlja i punog poštovanja suvereniteta svake od njih i stvaranje uvjeta za posvemašnje uključivanje u europske tokove – europsku zajednicu ravnopravnih naroda i država, i u suvremenu integraciju svijeta.

IV

U općoj Deklaraciji UN o pravima čovjeka, Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima koji su sastavni dio i ove Deklaracije, čovjek se tretira kao temeljna i najviša vrijednost u društvu, kojemu po samoj njegovoj naravi pripada pravo na život, na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjesti, na slobodu javnog okupljanja i udruživanja, na uživanje rezultata svoga rada, kao i druga prava što su navedena u tim dokumentima.

V

Pravna država je temelj svakog napretka u kojoj je primjena zakona garancija za osobnu, socijalnu i inu sigurnost. DAH se zauzimlje za demokratsku pravnu državu u kojoj je vlast pod kontrolom građana i neovisnih javnih izbornih institucija u kojoj je sudstvo posve nezavisno, a poštiva se sloboda javnog iznošenja osobnog mišljenja i uvjerenja, te pravne sigurnosti i osobne nepovredivosti svakog pojedinca.

U pravima i dužnostima pred zakonom su jednaki svi građani HRVATSKE bez obzira na rasu, nacionalnost, spol, jezik, vjeroispovjest, svjetonazor, političko stajalište, naobrazbu i društveni položaj.

VI

Da bi se provela sva demokratska civilizacijska postignuća DAH uzimlje kao ponajpreče neposredne ciljeve svoga djelovanja:

- bezuvjetno ozbiljenje svih građanskih i demokratskih političkih prava i sloboda, kao i prava svih na udruživanje prema vlastitim programima,
- za višestranački sustav protiv monopola jednostanačja i dirigiranog (doziranog) višestranačja kao stvarne opasnosti s obzirom na dosadašnje iskustvo,
- na gospodarskom planu za integralno tržište robe, kapitala, rada, radne snage, ideja itd koje je neodvojivo od višestranačja,
- za razvijanje svih oblika privatnog poduzetništva i njegove pravne sigurnosti,
- osamostaljivanje sindikata od jednostranačja, stvaranjem nezavisnih sindikata kao istinskih branitelja interesa radništva,
- dokidanje koncepcije samoupravljanja kao državotvorne iluzije SKJ i pretvaranje u stvarnu dioničku, a ne formalnu participaciju u upravljanju.

VII

Slobodan pojedinac i nacija temelji su svakog demokratski koncipiranog političkog sustava moderne demokratske države. Smatramo da se načelo samoodređenja do prava na otcjepljenje i udruživanje s drugim narodima nije istrošilo, nego je ono prirodno i neotuđivo pravo svakog naroda, pa i hrvatskog koji putem nacionalnog referenduma odlučuje o tom i drugim najbitnijim pitanjima.

VIII

DAH se također zauzimlje da pripadnici drugih naroda u Hrvatskoj imadu ista prava glede opstojanja, njegovanja i razvijanja svoje samosvojne nacionalne baštine u svim vidovima: od uporabe vlastitog jezika, tiskanja novina, osnivanja kulturnih društava i inih očitovanja. No također da i Hrvatima budu omogućena ista prava u drugim republikama Jugoslavije kao i u susjednim zemljama gdje opstoje kao nacionalne manjine.

IX

Povezivanje hrvatske nacionalne manjine u susjednim zemljama mogući povrat u maticu domovinu jednog dijela je jedan od ponajprečih zadataka koje sebi postavlja DAH.

Jedna trećina hrvatskog pučanstva je iseljena tijekom posljednjih 70 tak godina, a neviđeni pad nataliteta dovodi hrvatski narod do biološkog uništenja, stoga se zauzimljemo za konkretne domovinske akcije naseljavanja opustošenih slavonskih sela i otočkih mjesta.

X

Tijesna suradnja sa iseljenom Hrvatskom i povrat svih onih koji razno-raznih razloga nisu smjeli doći u domovinu, prekid latentnog građanskog rata i proizvođenje na tim temeljima starih neprijateljstava

je zaista nužan civilizacijski demokratski iskorak bez koga nema ni jednom društvu ni državi ulazak u 21. stoljeće civiliziranog demokratskog postindustrijskog društva.

XI

U skladu s međunarodnim deklariranim pravom i obavezama što ih je preuzela SFRJ, Hrvatska slobodno raspolaže svim svojim bogatstvima i prirodnim izvorima i bez njezina pristanka ne mogu se ta bogatstva i prirodni izvori prenositi na druge fizičke ili pravne osobe, kao i pojedini državni poslovi koji se odnose na Hrvatsku, mogu se samo uz njezin pristanak prenijeti na Jugoslaviju ako su pak poslovi od zajedničkog interesa i za ostale republike.

XII

Glede najbitnijih pitanja na razini Jugoslavije odluke se donose uz pristanak (konsenzusom) svih republika bez nadglasavanja i majorizacije.

XIII

Za državu blagostanja, demokratsku pravnu i socijalnu u kojoj vlada preuzimlje svu odgovornost za blagostanje stanovnika (potpuna sloboda, civilno društvo) u kojem je svatko protagonist sudbine vlastite zemlje, a država imade važne zadaće koje mora ispuniti svakom građaninu, da pomogne u vezi sa stanovanjem, poslom i sličnim kako bi mu omogućila da bude u ravnopravnom položaju sa svima, pa da se zatim zahvaljujući svojim naporima, žrtvama, inteligenciji i stečenom znanju uspinje u »propusnom društvu« od najnižih do najviših položaja i obrnuto, da sa najviših padne na najniže.

Poreznom i ostalom politikom treba omogućiti socijalnu sigurnost, medicinsku pomoć, mirovine, naknade za nezaposlene, ali istodobno u najvećoj mjeri osobne i političke slobode.

XIV

U gospodarstvu se zalaže za debirokratizaciju i reprivatizaciju privrede, financija, društvenih djelatnosti i stambene politike uz primjereni sustav sprečavanja monopola i zaštite općih interesa društva:

- za modernu tržišnu privredu otvorenu prema svijetu i utemeljenu na slobodnom poduzetništvu i ravnopravnosti svih subjekata i tipova vlasništva,
- za izjednačavanje uvjeta privređivanja s razvijenim zapadnim zemljama, za domaća i strana ulaganja bez kojih ne može biti otvaranja novih radnih mjesta, zaposlenosti, a bez zaposlenosti ne može biti sigurnosti niti istinskog napretka.

XV

U agrarnoj politici zalaže se za revitalizaciju i modernizaciju sela, modernizaciju poljoprivrede, za dokidanje prekupaca stvaranjem tržišta poljoprivrednih proizvoda gdje seljak direktno prodaje svoju robu i osigurava trajnu perspektivu i socijalnu sigurnost za domaća i strana ulaganja, kreditirenje itd. Smatramo da je obogaćivanje sela i obogaćivanje grada.

XVI

Moderan odgojno-obrazovni sustav utemeljen na svjetskim postignućima je ono za što se zalaže DAH. Dakle, reforma u odgojno-obrazovanom sustavu odmah i sada.

- za zajednički suživot i ravnovjesje ideologija, liberalne, konzervativne, marksističke itd,
- za nesputani procvat kulture,
- za autonomiju znanosti i stvaralaštva u umjetnosti,

vanje u odlukama, koje se njih tiču. Pravi proces demokratizacije sastoji se u integraciji principa participacije i reprezentacije, odnosno aktivnog sudjelovanja svih građana u upravljanju društvom te sudioništvo i odlučivanje narodnih poslanika i profesionalnih političara.

Polazeći od navedenih načela DKS priopćava javnosti dio svog programa odnosećeg se na zaštitu i promicanje svih proklamiranih ljudskih prava naroda i pojedinca, smatrajući ovo područje okosnicom odnosa u društvu.

Stoga budući Ustav Hrvatske mora sadržavati precizne pravne instrumente, koji garantiraju sva ljudska prava te osiguravaju efikasnu pravnu zaštitu u slučaju njihovog kršenja.

Pravna zaštita ljudskih prava u Hrvatskoj mora zadovoljavati mjerilo PRAVNO KOMPETENTNIH MEĐUNARODNO PRIZNATIH TIJELA. Istaknuti cilj DKS smatra bitnim preduvjetom za uspostavu SUVERENE HRVATSKE DRŽAVE, kao ravnopravne članice međunarodne zajednice.

Osuđujući nebrigu za sudbinu raseljene Hrvatske DKS iziskuje hitna zakonska rješenja, koja će poticati povratak iseljenika te njihovo naseljavanje na opustjela ognjišta. Sabor Hrvatske dužan je štititi prava svih Hrvata izvan Domovine i tu obavezu pravno regulirati.

DKS iziskuje hitnu denacionalizaciju nacionaliziranog poljoprivrednog zemljišta, koje nije privedeno drugoj namjeni. Ova mjera ne iziskuje nikakva materijalna sredstva, odmah je provediva te ima puno moralno i ekonomsko opravdanje. Ovo smatramo preduvjetom revitalizacije sela i osiromašenog seoskog stanovništva.

DKS se izričito protivi rasprodaji nacionaliziranih stanova kako bi se spriječile namjeravane špekulacije stambenim fondom. Svatko ima pravo na stan, a posebno onaj, kome je imovina nepravedno oduzeta, nezbrinute obitelji i samohrane majke, jer oni moraju imati prednost kod raspodjele i prodaje društvenih stanova.

Niski standard stanovnika Hrvatske pogađa umirovljenike. Takvo stanje je neodrživo i DKS se zauzima za ukidanje privilegija te pravednu raspodjelu sredstava u korist onih čija su primanja nedovoljna za život. Smatramo opravdanim prijedlog za uračunavanje u mirovinski staž vrijeme služenja obaveznog vojnog roka. Na isti način zauzimat ćemo se za uračunavanje u mirovinski staž vremena provedenog u domobranstvu, koje je nepravedno izjednačeno sa službom u ustaškoj vojsci. Konačno u mirovinski staž je potrebno uračunati i vrijeme provedeno na studiju na fakultetima osobama, koje su završile studij u propisanom roku. Završene studije potpomažu izvršavanju složenih zadataka u razdobljima radnog odnosa.
DOMOVI UMIROVLJENIKA I STACIONARI moraju se učiniti dostupnima i onima, koji primaju niže mirovine, a pogotovo, ako su bolesni i nepokretni.

DKS dijeli uvjerenje da se sredstva za osiguranje zdravstvene zaštite stanovništva, izgradnju prometnica te oživljavanje privrede moraju nam aknuti znatnim umanjenjem troškova administracije te vojnog budeta.

Želimo da ideja kršćanske demokracije bude jedan od kamena temeljaca u izgradnji SLOBODNE I BOGATE HRVATSKE.

Stjepan Herceg,
predsjednik DKS

HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA – HDZ

ADRESA: Zagreb, Savska 16, tel. /041/ 426-902, 426-910
DATUM OSNIVANJA: 17.6.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 25.1.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Franjo **Tuđman** / predsjednik
pravnik Vladimir **Šeks** / potpredsjednik
akademik Dalibor **Brozović** / potpredsjednik
pravnik Josip **Manolić** / potpredsjednik
velečasni Ante **Baković** / potpredsjednik
prof. Slavko **Degoricija** / predsjednik Izvršnog odbora
Stipe **Mesić** / glavni tajnik
mr. Neven **Jurica** / politički tajnik
GLASILO: Glasnik HDZ (Redacija na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milovan **Šibl**

Prednacrt programske osnove

1.

U sudbonosnim i prijelomnim povijesnim trenucima, kad je kriza gospodarskih, društveno-političkih i međunacionalnih odnosa u SFRJ, kao i sveopća kriza jednostranačnog socijalizma u svijetu, – dostigla dramatične razmjere,

te se – i s lijeva i s desna – ne samo nuđaju kojekakve stare utopističke ideje već i silom žele nametnuti prepoznatljivi neohegemonistički programi,

postavlja se kao povijesna nužnost i potreba u interesu i hrvatskoga i ostalih naroda, s kojima mu je urediti svoje odnose na tlu SFRJ i Europe,

da se čuje izvoran i vjerodostojan glas onog hrvatskog javnog mnijenja što se zasniva na nepatvorenoj povijesnoj baštini hrvatskoga naroda, a i ostalih kojima je Hrvatska domovina, i teži općečovječanskim idealima suvremena civilizirana svijeta.

2.

Polazeći od objektivnih povijesnih spoznaja i realnih prosudbi sveukupnih uzroka posvemašnje krize,

Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) želi dati svoj prinos pronalaženju što bezbolnijeg i svrhovitijeg izlaza iz sadašnjega neizdrživog stanja.

3.

U tom cilju HDZ želi da bude izraz i zborište svih onih demokratski opredijeljenih ljudi – stvaralaca duhovnih i tvarnih dobara – u domovini i u svijetu, koji su suglasni u pitanjima bitnim za život pojedinca i naroda.

4.

U suvremeno doba čovječanstvo je dostiglo takav stupanj u svom

povijesnom hodu da je pluralizam mišljenja i ljudskog djelovanja preduvjet sama njegova opstanka. Ni jedna ideja, ideologija ili politička doktrina nema više prava na isključivu istinu, a niti mogućnosti da se silom nametne svijetu.

Međutim, da sila, prisila i nasilje, ili pretenzije za nametanje idejnog monopolizma građanina pojedinih zemalja, te hegemonističke dominacije drugim narodima, još uvijek postoje u pojedinim dijelovima svijeta, to se očituje i u slučaju SFRJ. U općem oživljavanju velikodržavno-unitarističkih namjera, to se u odnosu prema hrvatskom narodu izražava i u neznanstvenim revalorizacijama povijesnih zbivanja, sve do teorija o genocidnosti svakog hrvatstva.

Svekoliko povijesno iskustvo, a naročito svih socijalističkih zemalja, uključujući i SFRJ, ne ostavlja više nikakva prostora za bilo kakve neznanstvene i nestvarne utopijske zamisli, koje su i svijet i našu zemlju odveć skupo stajale.

Izlaz iz ponora sveopće krize, koja se očituje u socijalnim i međunacionalnim trzavicama, moguć je jedino na pretpostavkama poštivanja sveopćih civilizacijsko-demokratskih stečevina ljudskog društva. A pod njima se kao prvotno podrazumijeva zajamčenost građanskih prava i sloboda čovjeka kao pojedinca, te naroda kao najviše društvene zajednice.

Bez nepovredivog prava čovjeka na vlastito mišljenje i duhovno stvaralaštvo, na poduzetništvo i posebničko vlasništvo, te na raspolaganje rezultatima svoga rada – nema dobrobiti niti napretka pojedinca i obitelji, društvene zajednice i naroda.

Bez priznavanja prava pojedinih naroda na slobodan, nesputan razvitak, na punu ravnopravnost s drugim narodima, na suvereno pravo na odlučivanje hoće li i pod kakvim uvjetima biti u državnoj zajednici s drugim narodima – nema pravog napretka pojedinih naroda, ni preduvjeta njihova skladna suživota, niti stabilnosti bilokakve višenacionalne državne zajednice, niti mira u međunarodnom poretku.

A priznavanje tog prava pretpostavlja suprotstavljanje bilo kakvoj nacionalističkoj isključivosti i šovinističkoj agresivnosti. U povijesnoj borbi za slobodu i emancipaciju naroda širom svijeta, nekada i danas, takve su pojave glavni uzroci međunacionalnih razdora i mnogih povijesnih nedaća.

6.

HDZ smatra da suvremenu demokratsku hrvatsku nacionalnu svijest, upravo: sveukupnu djelatnost na svim područjima gospodarskog i političkog života hrvatskoga naroda treba graditi – na onim sastavnicama koje su bitno pridonijele oblikovanju hrvatskoga povijesnoga i kulturnoga entiteta.

Ne može biti dvojbe da u ranijoj povijesti zasluge za održanje i civilizacijski razvitak hrvatskoga naroda pripadaju hrvatskom puku, svim njegovim staležima i vodstvenim slojevima, od plemstva do crkvene i svjetovne inteligencije najrazličitijih duhovnih (i religioznih) opredjeljenja.

U novijoj povijesti, moderna hrvatska nacionalna svijest izgrađena je, pa treba i dalje da se temelji na pozitivnim – preporodnim slobodarskim – tradicijama: starčevićanskoga hrvatskog povijesnog državnog prava, radićevskoga općečovječanskog demokratskog republikanizma, te na vizijama ali i iskustvima hrvatske ljevice, marksista i komunista, iz zajedničke borbe sa srpskim i ostalim narodima za socijalističko samoupravno društvo, i slobodnu domovinu Hrvatsku i jednakopravnu zajednicu naroda utemeljenu na povijesnim odlukama ZAVNOH-a i AVNOJ-a.

7.

U sklopu današnjih društveno-političkih vrenja i kretanja, a u okviru postojećega ustavnog poretka, HDZ drži, da se oživotvorenje priznanja prirodnoga prava na pluralizam samoupravnih interesa i misli, može postići pretvaranjem Socijalističkog saveza u demokratsku tribinu različitih struja i idejnih stremljenja. Pretpostavka za to jest da se kao otvorena pučka fronta oslobodi ideologijskog tutorstva i organizacijsko-transmisijskog djelovanja komunističkog Saveza, koji za svoj program ima svoje posebne organizacije.

8.

HDZ izjašnjava se za uređenje međunacionalnih odnosa u SFRJ u dosljedno avnojevskom duhu.

A taj duh iznevjeravaju oni što – bilo s neohegemonističkih, bilo socijalističko-integralističkih ili tobože s opće demokratskih tendencija – teže centralizmu i unitarizmu. A također i oni što jednostrano osuđuju konfederalizam kao tobožnji separatizam.

Jedni i drugi zaboravljaju i na ona aktualna titovska načela da se SFRJ, uspostavljena kao samoupravna i savezna državna zajednica, može održati samo ako osigurava slobodu i suverena prava svakog pojedinog naroda.

9.

Neuspjesi svih dosadašnjih reformi u drugim socijalističkim zemljama, pa i u SFRJ, svjedoče da nema izlaza iz gospodarske krize bez preobrazbe državno-političkog sustava i prelaza u civilizacijsko demokratsko društvo.

Pluralizam demokratske misli i slobodna tržišna privreda (s mješovitim oblicima vlasništva) dijelit će istu sudbinu u borbi za prevladavanje dogmatskog birokratizma.

10.

HDZ drži da bi napori svih čimbenika političkog i javnog života SR Hrvatske morali biti prije svega usmjereni na stvaranje duhovne (moralno-političke) klime i materijalnih preduvjeta za zaustavljanje demografskoga nazadovanja hrvatskoga pučanstva, te za oživljavanje gospodarskoga i kulturno-znanstvenog života. Pri tom se kao prvotna zadaća postavljaju problemi sela i poljodjelstva (za ukidanje smo zemljišnog maksimuma), zatim prometne infrastrukture i pomorske privrede, tehnološke inovacije industrije, te razmah male privrede i poduzetništva, a naročito znanstveno-stvaralačkih napora da bismo mogli ići ukorak sa svijetom u izgradnji postindustrijskoga, informatičkog i demokratskog društva.

11.

HDZ polazi od toga da je životni interes svakoga – pa i hrvatskoga – naroda da bude uključen u svjetsku civilizacijsko-tehnološku i demokratsku integraciju. No polazi ne manje i od toga da to ne rješava samo po sebi sve probleme nacionalnog samoodržanja i sudioništva u svjetskoj zajednici naroda.

U tom pogledu hrvatski narod ima posebne razloge za zabrinutost, već i stoga što mu je dosadašnjim povijesnim nedaćama oko trećine nacionalnoga bića rasuto na svim kontinentima svijeta. Valja spriječiti dalje rastakanje, te poticati povratak i povezivanje s domovinom tako brojnog iseljeništva kakvo ima malo koji narod. A to iseljeništvo danas raspolaže golemim potencijalom – tehnološkim, financijskim, kulturnim i znanstvenim – kojim može uvelike pridonijeti oporavku svoje stare domovine.

Pretpostavka za to jest da ljudi na privremnom i stalnom radu u inozemstvu – kao i oni u domovini – nađu zadovoljenje svojih osobnih, obiteljskih i zavičajnih probitaka u slobodnoj tržišnoj privredi i općem demokratskom razvitku u pravno sigurnom poretku.

12.

HDZ izjašnjava se odlučno za uključivanje Hrvatske i SFRJ u Europsku Zajednicu.

Ali, podsjećajući na to da se Europska Zajednica ne izgrađuje na primisli neke sveeuropske nacije, ili na mogućnosti hegemonije kojega od europskih naroda nad drugima, ukazuje na neodrživost zahtjeva da bi SFRJ prije pristupa u Europsku Zajednicu sama trebala da postane neka »jedinstvena« tj. centralističko-unitaristička država, pa makar to bilo i s tobože pluralističko-demokratskim obilježjima.

13.

HDZ ne teži da bude posebna politička organizacija, već – u pomanjkanju stranačko-političkog pluralizma – želi da bude zborište demokratski opredijeljenih građana.

Danas više nitko ne može sebi pridržavati pravo da sprečava i onemogućuje sudjelovanje u javnom životu bilo koje demokratske tendencije, a pogotovu i ne ovakve koja se želi zasnivati na izloženim osnovama pozitivnih nacionalnih tradicija, hrvatskoga, a i svakoga drugog naroda, koje su u skladu s civilizacijsko-demokratskim kretanjima u suvremenom svijetu.

HDZ otvara svoja vrata svima pripadnicima hrvatskoga naroda koji su za demokratsku obnovu nacionalnoga, društveno-političkog i gospodarskog života, bez obzira na njihove svjetonazore, te idejno-politička i vjerska uvjerenja.

Ona je također otvorena i svima građanima srpskog naroda, kao i drugih nacionalnosti (talijanske, mađarske, češke, slovačke, židovske...), koji žele sudjelovati u toj demokratskoj obnovi. Poštivanje njihova nacionalnog i ljudskog identiteta demokrastka je stečevina i obveza zajedničke nam povijesti. Ono mora biti zajamčeno i građansko-civilizacijskim načelima pravne države, što podrazumijeva i njihovo poštivanje zajedničke domovine, te zajedničko zauzimanje za stvaranje međusobnog povjerenja i skladnog suživota u demokratskom društvu.

14.

HDZ želi pokrenuti svoje, neovisno, glasilo za društvena i kulturna pitanja.

O tome, kao i o načinu uključivanja u Socijalistički Savez i drugim oblicima javne djelatnosti valja raspraviti na skupu inicijativnog kruga i odlučiti na osnivačkom zboru.

U Zagrebu, 28. veljače 1989.

Programska deklaracija Osnivačke skupštine HDZ

I.

Sudionici Osnivačke skupštine HDZ okupili su se oko programskih osnova što su kao Prednert predočene javnosti na inicijalnom skupu za pokretanje HDZ, u Zagrebu 28. veljače 1989. godine.

Osnivačka skupština prihvaća taj *Prednacrt kao Privremeni program*, koji se u svojstvu Nacrta budućeg programa daje na raspravu svemu članstvu HDZ.

Ova *Programska deklaracija* donosi se kao djelatni program.

Na temelju toga *Privremenog programa* i ove *Programske deklaracije* donijet će se *Program HDZ* na njezinoj prvoj redovnoj skupštini, u skladu s razvitkom općih društveno-političkih okolnosti i stečenim iskustvima iz djelatnosti HDZ.

II.

Polazeći od ocjene da su uzroci sveukupne društveno-političke, državne, gospodarske i moralne krize, te krajnje zaoštrenih međunacionalnih odnosa u SFRJ – u svjetskom povijesnom neuspjehu ideologijski isključive komunističke doktrine i jednostranačkog, monopolističkog sustava, u kojemu se nije mogla oživotvoriti ni ideja o samoupravnoj socijalističkoj demokraciji, HDZ izražava volju i težnje onih što su spoznali da se izlaz iz neizdrživog i neodrživog stanja može naći samo u svjesno usmjerenim i djelatno razboritim naporima dobronamjernih ljudi svih staleža i slojeva za dosljedno demokratsku preobrazbu sveukupnog društveno-političkog života.

Ta htijenja i napori mogu donijeti rezultate samo ako se temelje na svim pozitivnim tradicijama vlastitoga naroda, te na civilizacijskim dostignućima suvremena svijeta o neotuđivim pravima čovjeka i naroda na slobodu i nesputani razvitak. Razumije se, pod uvjetom da to ne dovodi u pitanje ista prava drugih, već teži uzajamnom poštivanju i razumijevanju.

III.

U skladu s tim polazištim i uvjerenjima HDZ će svoju djelatnost usmjeriti na uspostavljanje ustavnog i pravnog poretka izvorne parlamentarne pluralističke demokracije.

Oživotvorenje takvog poretka mora se temeljiti na nedostupnom i beziznimnom poštivanju *Opće deklaracije o pravima čovjeka,* što ju je Glavna skupština Ujedinjenih naroda proglasila 10. prosinca 1948. godine.

Stoga,

a) Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) jest organizacija slobodnih ljudi svih svjetonazora;

b) HDZ želi pridonijeti pluralističkoj preobrazbi SSRN SR Hrvatske;

c) HDZ se organizira kako bi se uključila u pluralističko društvo;

d) pluralističkom društvu imanentna je raznolikost pa je i HDZ pluralistička u svim svojim konstitutivnim i djelatnim elementima.

IV.

Oživotvorenje političkog pluralizma i djelotvorne parlamentarne demokracije moguće je pod pretpostavkama:

1 – programske i osobne odgovornosti svih subjekata političkog života i zastupnika narodnog predstavništva pred izbornim tijelima;

2 – odgovornosti izvršne pred zakonodavnom vlašću, dotično upravne pred predstavničkom (Saborom);

3 – posvemašnje neovisnosti sudstva od upravne vlasti i politike;

4 – osobne (resorske) odgovornosti za djelatne rezultate svoga djelokruga u svim tijelima izvršne i upravne vlasti.

V.

Javno političko uobličavanje različitih pogleda i interesa elementarni je preduvjet za kreativno, produktivno i moralno opravdano funkcioniranje bilo kojeg civiliziranog društva.

VI.

U tu svrhu, HDZ kao prvotne i neposredne ciljeve svoje djelatnosti postavlja:

1 – uspostavu građanskih i demokratskih političkih sloboda, pod kojima se podrazumijeva: sloboda iznošenja svoga uvjerenja, pravna sigurnost i osobna (tjelesna i duhovna) nepovredivost svakog pojedinca, bez obzira na njegovu nacionalnu i religijsku pripadnost, ili idejno i političko opredjeljenje;

2 – neotuđivo pravo sviju na udruživanje prema vlastitim programima, pod uvjetom da isključuju propovijedanje i provedbu nasilja, te rasne, nacionalne, vjerske ili ideologijsko-političke mržnje i nesnošljivosti;

3 – pretvaranje sindikata u slobodne radničke saveze, neovisne od državnog i političkog tutorstva, a radničkog samoupravljanja u stvarnu (dioničku) a ne formalnu participaciju u upravljanju;

4 – razvitak narodnog gospodarstva na principima:
- ravnopravnosti svih oblika vlasništva,
- slobodnog tržišta roba, rada i kapitala,
- pravne zajamčenosti privatnog poduzetništva.

VII.

HDZ će ustrajati na potpunoj i bezuvjetnoj slobodi izražavanja i razvijanja svih vjerskih uvjerenja, nacionalnih osjećaja, svjetonazora, različitih umjetničkih i svih mogućih stvaralačkih pravaca i njihovog međusobnog uvažavanja, prožimanja i suživota.

Tu slobodu i višeznačje HDZ će njegovati kao najveću vrijednost Hrvatske u razvoju njenih kreativnih energija kako bi nam budućnost bila dostojna svakog čovjeka i hrvatske domovine.

VIII.

HDZ smatra da novim ustavom i promjenom političkog sustava valja provesti odlučnu debirokratizaciju svekolikoga javnog života.

Sva predstavnička tijela i državnu upravu valja svesti na razumnu mjeru, što će pridonijeti jednostavnosti i odgovornosti, pa i smanjenju troškova za njihovo funkcioniranje.

Posebno Sabor valja preustrojiti tako da množina vijeća ne umanjuje odgovornost za dostojnost odluka, te da se postigne stvarna i stalna nazočnost zastupnika pred svojim izbornim tijelima.

Osobitu pažnju valja posvetiti pronalaženju svih mogućnosti smanjenja budžetskih rashoda, jer bez toga ne može biti ozbiljnih rezultata u

suzbijanju galopirajuće inflacije.

IX.

HDZ stoji odlučno na stanovištu da se odnosi u državnoj zajednici naroda Jugoslavije mogu zasnivati jedino na dosljednom poštivanju povijesnih prava hrvatskog naroda u novijoj povijesti potvrđenim avnojevskim i zavnohovskim odlukama o pravu svakoga pa i hrvatskoga naroda na samoodređenje do otcjepljenja.

To znači da se svi bitni problemi iz odnosa federacije i republika mogu rješavati samo konsenzusom, uz isključenje svake majorizacije.

U svezi s tim u Saveznoj skupštini pored saveznog vijeća mora postojati i drugi (gornji) dom – vijeće naroda od delegacija republika sa zadaćom osiguranja konsenzusa u odlučivanju o bitnim problemima.

Iz istih razloga valja zadržati i kolektivno predsjedništvo SFRJ, a također i paritet u svim saveznim tijelima i organima.

S obzirom na to da su provedbom ustavnih promjena narušeni dosadašnji strukturni odnosi u federaciji, odredbama novog ustava valja ukloniti i stare i nove nedosljednosti.

X.

HDZ polazi od međunarodno deklariranog prava, a od SFRJ preuzete obveze, po kojoj svaka država, pa i SR Hrvatska, ima suvereno pravo da bira svoj gospodarski, društveni i kulturni sustav a u skladu s voljom svog naroda bez bilo kakvog miješanja, pritisaka ili prijetnje izvana.

HDZ polazi od međunarodno deklariranog prava, a od SFRJ preuzete obveze, po kojem svaka država, pa i SR Hrvatska, ima i slobodno obavlja punu i stalnu suverenost nad svim svojim bogatstvima, prirodnim izvorima i gospodarskim djelatnostima, uključiv posjedovanje i prava da ih iskorištava i da njima raspolaže.

XI.

HDZ drži da valja naozbiljnije razmotriti veličinu odliva nacionalnog dohotka iz Hrvatske po različitim osnovama. Uza sve uvažavanje potrebe solidarnosti radi bržeg razvitka nerazvijenih, pa i zajedničkih interesa, nedopustivo je da to ide na štetu životnih interesa hrvatskog naroda. Posljedice toga da iz Hrvatske odlazi čak više od polovice ukupne akumulacije sve se poraznije osjećaju na svim područjima nacionalnog života. Nema sredstava za obnovu zastarjelih i istrošenih industrijskih postrojenja, niti za rješavanje gorućih životnih pitanja. Hrvatska mora iznaći mogućnosti i sredstava da bi pristupila djelotvornom rješavanju takvih problema kao što su: energetika, prometno povezivanje s Europom i s Jadranom, razvitak poljoprivrede, pomorstva, ribarstva, turizma, zračnog prometa; čuvanje zapuštene povijesne baštine, obrana od ekološke ugroženosti, i naročito osiguranje pretpostavki da se ide ukorak s razvitkom postindustrijskog i informatičkog društva suvremene civilizacije.

Zbog nesrazmjernog odliva sredstava u Hrvatskoj su i samodoprinosi postali dodatni oblik akumulacije i opterećenja građana, što pogađa i snižava standard ljudi i poduzeća i onda kad uspješno posluju.

XII.

HDZ smatra da jednom od najprečih zadaća svih odgovornih čimbenika u Hrvatskoj mora biti poduzimanje sustavnih i djelotvornih koraka za zaustavljanje demografskog nazadovanja pučanstva.

Zbog zabrinjavajućeg pada nataliteta i neprestanog odliva pučanstva, opustjeli su mnogi predjeli Hrvatske, navlastito otoci i kraški krajevi, pa su čak i ljudi iz plodne Slavonije odselili u kanadske daljine i australske divljine.

Valja učiniti sve da se promijene prilike i duhovna klima zbog kojih tako velik broj ljudi u najvitalnijim godinama odlazi u svijet, a pad nataliteta poprima tako zabrinjavajuće razmjere. Nijedan narod, dok mu je god volje za samoodržanjem, ne miri se sa stanjem da mu u zemlji bude više križeva nego koljevki, kako je to slučaj već u mnogim dijelovima Hrvatske. A takvo stanje demografskog nazadovanja neće se promijeniti bez promišljenih i dugotrajnih pothvata na svim razinama, od općina do Republike, i sa strane svih čimbenika odgovornih i pozvanih za duhovni, fizički i materijalni boljitak svoga naroda. Rezultati se mogu postići samo usklađenim naporima na svim područjima: od odgoja i razborite socijalne politike, poticanjem nataliteta duljim porodiljskim dopustom i drugim beneficijama, poštujući privatnost i slobodu odluke građana o njihovu potomstvu zalažemo se za pravo na život nerođene djece; većom stambenom izgradnjom i podizanjem opće razine blagostanja i zadovoljstva građana.

XIII.

Svoj djeci Hrvatske, neovisno od statusa njihovih roditelja, moraju biti dostupna sva materijalna i kulturna dobra, te potencijali i izvori Hrvatske, jer će tim načinom graditi i sebe i Hrvatsku i biti radosna što su njeni žitelji.

XIV.

HDZ će nastojati na stvaranju što boljih uvjeta svih oblika zdravstvene zaštite za sve stanovnike Hrvatske, kao bitnog čimbenika ukupnog socijalno-gospodarskog razvitka i kvalitete življenja u Hrvatskoj.

XV.

U svezi s problemom demografskog nazadovanja, ali i svim onim okolnostima što su uzrokovale da je u dosadašnjim povijesnim nedaćama oko trećine hrvatskog nacionalnog bića rasuto po svim kontinentima svijeta – za Hrvatsku se postavlja kao goruće životno pitanje: ne samo kako obuzdati dalje iseljavanje nego i kako omogućiti povratak što većeg broja ljudi i povezivanje svega iseljeništva s domovinom.

HDZ drži da je u tu svrhu neophodno potrebno:

1 – promijeniti prije svega duhovnu klimu u kojoj se hrvatski čovjek – od seljaka i radnika do intelektualca – osjeća beznadnim pa ne videći drugoga izlaza odlazi u svijet, ili je prisiljen napuštati svoja ognjišta pa je udio hrvatskog pučanstva i u nutarnjim migracijama nesrazmjerno velik;

2 – stvoriti realne društvene pretpostavke u svim sferama života – političke, pravne i gospodarske: oživotvorenjem pluralističke demokracije, pravnog poretka i slobodnog tržišta – da bi ljudi mogli steći povjerenje da svoju egzistenciju i budućnost svoje djece mogu osigurati u domovini i svojim sudioništvom utjecati na njen opći razvitak;

3 – pravno zajamčiti da se svaki iseljenik – koji se ne bavi terorističkom djelatnošću – bez obzira na njegova prošla ili sadašnja političko-idejna opredjeljenja, može za stalno vratiti ili povremeno dolaziti u domovinu.

Na taj način udovoljili bismo humanističkim načelima i nezatomljivim težnjama iseljenika i njihovih bližnjih u zavičaju, a ispunili bismo i onu odredbu iz *Opće deklaracije o pravima čovjeka*, koja obvezuje sve države a proklamira da »svatko ima pravo vratiti se u svoju zemlju« (čl. 13).

Osim toga, samo na taj način možemo svu nepovoljnost, zbog tako brojnog iseljeništva kakvo ima malo koji narod u svijetu, ublažiti i pretvarati u korisnost, jer to iseljeništvo danas raspolaže golemim potencijalom (tehnološkim, financijskim, civilizacijskim i znanstvenim) kojim može uvelike pridonijeti oporavku svoje stare domovine.

XVI.

Budući da zbiljske demokratske preobrazbe društvenog sustava ne može biti bez uklanjanja svake ideologijske jednostranosti i političkog monopola iz područja duhovnog i javnog života – to se HDZ izjašnjava:

1 – za reformu školsko-odgojnoga sustava na osnovama pluralističnosti kako zbiljnosti tako i filozofsko-svjetonazorskog promišljanja svijeta.

S obzirom na to da su u proteklim desetljećima jednostranim ideološkim tumačenjima, a pogotovu stvarnošću kriznog socijalističkog poretka, iskrivljene i poremećene mnoge od onih vrednota – od radnih navika i poticajnih pobuda do moralnih shvaćanja – na kojima je društveni razvitak u suvremnom svijetu dostigao visok stupanj socijalnog društva, te dosada najveći domet sloboda i blagostanja ljudi, neophodno je da bez krzmanja, s punom znanstvenom ozbiljnošću, ugradimo u naš odgojni sustav sve one pluralističke i moralne zasade na kojima se gradi suvremeno civilizacijsko društvo;

2 – dosljedno tome, ukloniti ograničenja vjerskih sloboda, koje se formalno priznaju a u stvarnosti potiskuju ili omalovažavaju.

Priznati općenarodne blagdane kao što su Božić i svisvetski Dan mrtvih koji to već ionako jesu voljom puka grada i sela.

3 – ukinuti jednostranački monopol nad sredstvima javnoga općenja. I to u svim programima radija, televizije, filmske produkcije i novinsko-izdavačke djelatnosti.

Na televiziji i radiju omogućiti proporcionalan pristup svim demokratskim pluralističkim gledištima, ovisno od interesa javnosti, znanstveno-kulturne kvalitete i stručno-informativne utemeljenosti.

Omogućiti izdavanje i raspačavanje glasila svim pluralističkim stremljenjima i pod jednakim uvjetima, bez ikakve diskriminacije;

4 – ukinuti budžetsko dotiranje pojedinih (tj. svih) političkih organizacija, a također i njihovih listova i časopisa, što se čini na račun svih građana.

Svaka svrhovita povlastica mora biti podjednako dostupna svima.

5 – HDZ se zauzima da ulaganja u znanstveno-istraživački, inovacijski i racionalizatorski rad, polazeći od toga da je riječ o jednoj od temeljnih proizvodnih snaga, budu oplođena kao imovina s obvezom svih privrednih, društvenih i državnih subjekata na stalno maksimaliziranje ulaganja u te djelatnosti.

XVII.

HDZ podupire razvitak ekološke kulture, i provedbu ekoloških mjera za zaštitu prirodnoga okoliša jer je to jedno od prvotnih egzistencijalnih pitanja suvremene civilizacije, izravno povezano s osnovnim građanskim pravima čovjeka ugrožena barbarskim nusproduktima samog industrijskog razvitka.

Za Hrvatsku je ekološka problematika i od posebne važnosti, s obzirom na energetsku situaciju i turističku privredu, pa njenom rješavanju valja prilaziti na svestran i krajnje razborit način sa stanovišta suvremenih znanstveno-tehnoloških spoznaja i kretanja.

XVIII.

HDZ drži, da svaki narod, bez obzira gdje živi, ima pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak svoje nacionalne kulture i samobitnosti.

Stoga HDZ zahtijeva obnovu rada Matice Hrvatske i obnovu hrvatskih kulturnih društava u Bosni i Hercegovini, Srbiji i drugdje.

Iz istih razloga HDZ pozdravlja inicijativu SSRNH za obnovu rada »Prosvjete«, kulturno-prosvjetnog društva Srba u Hrvatskoj.

XIX.

Budući da je HDZ odlučno protiv svake represije, to ona osuđuje politiku koja je u rješavanju kosovske krize dovela do uvođenja izvanrednog stanja na Kosovu i do krvoprolića u kojemu je izgubio živote velik broj ljudi iz civilnog pučanstva i redarstvenih odreda.

To je nedvojbeno samo produbilo ionako tešku krizu međunacionalnih odnosa na Kosovu, koju pogoršavaju dalje represivne mjere, usmjerene naročito protiv albanske inteligencije, primjenom čak i tzv. izolacije, što je pojava nezabilježena u današnjoj Europi.

HDZ je kako protiv pritisaka sračunatih na iseljavanje srpsko-crnogorskoga stanovništva s Kosova, tako i protiv nasilne težnje za dominacijom nad albanskim stanovništvom.

Smatramo da se iz krize može izići samo traženjem političkog rješenja, a pretpostavke za to mogu biti:

a) ukidanje izvanrednog stanja, b) povlačenje oružanih snaga i redarstvenih odreda iz drugih republika, c) prepuštanje uprave redovnim organima vlasti, i d) proglašenje amnestije ili abolicije za sve političke okrivljenike.

XX.

HDZ pokreće inicijativu za osnivanje *Hrvatskog dioničkog društva »Domovina«* sa ciljem:

1 – da kao mještovito dioničko društvo – dioničari iz zemlje i inozemstva – radi na svestranom poticaju i pomaganju inicijativa i poduzetništva na svim područjima gospodarskoga i kulturnoga života. Naročito individualne djelatnosti, male privrede, zadrugarstva, turizma, poljodjelstva, prometa, itd.

2 – da potiče gospodarsko-kulturno povezivanje iseljeništva s domovinom, u smislu osiguranja svrhovitog ulaganja u probitačne poduzetničke pothvate. A također da omogući iseljenicima i dioničarima stranim državljanima, da sami sudjeluju u programskom usmjerenju i u samom upravljanju poslovima HDD »Domovina«.

3 – da se – kao prvotna zadaća – stvore materijalno-financijske pretpostavke za izdavanje glasila HDZ, ili neovisnog tjednika za sva gospodarska i kulturna pitanja, koji bi se imao uređivati na izloženim načelima pluralističke demokracije.

HDD djelovat će potpuno samostalno na zakonskim (novim) propisima, koji omogućuju svim (i stranim) sudionicima upravljanje i dobit srazmjerno udjelu, a sveukupan svoj rad zasnivalo bi na striktnom poštivanju ekonomske probitačnosti.

XXI.

S obzirom na sadašnje stanje, HDZ će na gospodarskom području poticati slijedeće aktivnosti:

– usmjeravanje i promicanje onih gospodarskih i drugih djelatnosti koje smanjuju stopu nezaposlenosti i omogućuju uključivanje u rad mlade, nezaposlene, navlastito stručne radne snage u one industrijske, uslužne i druge djelatnosti koje su u ekonomskom pogledu opravdane;

– usmjeravanje i promicanje racionalnijeg korištenja istraživačko razvojnih kadrova na području usvajanja novih materijala, biotehnologije, energetike, poljoprivrede, turizma, zatim robotike, automatizacije i informatike;

– usmjeravanje gospodarske aktivnosti i povećanje zaposlenosti uključivanjem stranih suulagača, te davanje prijedloga za unapređivanje zajedničkog ulaganja kao značajnog izvora financiranja razvoja u Hrvatskoj;

– usaglašavanje mikro i makro ekonomskih kriterija, inicijativa i planova;

– poticanje i usmjeravanje istraživačkih radova na području regionalnog razvoja, promicanje onih grana i djelatnosti koje imaju u našim uvjetima gospodarenja poseban prosperitet (pomorska privreda, turizam, poljodjelstvo, ribarstvo, mala privreda, itd.);

– promicanje i razvoj proizvodnih odnosa temeljenih na posjedovanju dioničarskog kapitala i dionica;

– utjecaj na donošenje zakona i propisa koji se odnose na poduzetništvo, zajedničko ulaganje, devizno poslovanje i deregulaciju gospodarskog poslovanja;

– unapređivanje i razvitak znanstveno istraživačkog rada u uvjetima pluralističkog vlasništva;

– unapređivanje poljoprivrede i njeno povezivanje s turističkom i industrijskom djelatnošću; jačanje prehrambene i srodne industrije;

– promicanje aktivnosti glede racionalnog korištenja sirovina, materijala, energije i opreme;

– promicanje svih mjera koje mogu bitno utjecati na suzbijanje inflacije, a posebno davanje poticaja za konkretno istraživanje čimbenika što djeluju porazno na gospodarsku situaciju u zemlji.

XXII.

Opredjeljujući se za dosljedno demokratska načela, HDZ će se u svojoj političkoj djelatnosti pridržavati Ustava SR Hrvatske i SFRJ.

To je razlog zbog kojeg HDZ želi svoju djelatnost razvijati u okviru Socijalističkog saveza Hrvatske, nastojeći pridonijeti njegovoj preobrazbi u demokratsku tribinu različitih struja i idejnih stremljenja. Pod pretpostavkom da se taj Savez, kao otvorena pučka fronta oslobodi tutorstva i transmisijske uloge Saveza komunista, on može predstavljati djelotvoran prijelaz prema pluralističkoj demokraciji.

U tu svrhu HDZ će svoj program nastojati ostvarivati na legalan način, predlažući ustavne, pravne i političko-društvene promjene radi bržeg izlaska iz posvemašnje krize i postupnog ostvarenja pune parlamentarne demokracije.

HDZ se izjašnjava odlučno za uključivanje SR Hrvatske i SFR Jugoslavije u Europsku Zajednicu i suvremenu integraciju svijeta. Činiti sve da u tom smislu sudjelovanje Hrvatske u Zajednici Alpe-Adria bude što djelotvornije. Zatražiti prijem Hrvatske u Zajednicu europskih regija (ARE). Sva nastojanja i ciljevi HDZ bit će usmjereni na to da se ostvari socijalno društvo slobode i pravde, morala i rada, osobne sreće i blagostanja svih ljudi – bez ikakvih razlika – kojima je Hrvatska domovina.

Za razumijevanje i skladan suživot između hrvatskog naroda i drugih naroda u SFRJ i Europi, na osnovama poštivanja različitosti nacionalnoga subjektiviteta, jednakopravnosti i suverenosti u odlučivanju o međusobnim odnosima.

Za mir i nesputan razvitak sviju!

Za bogastvo duhovnoga i materijalnoga života u slobodi i demokratskom pravnom poretku civiliziranoga društva!

U Zagrebu, 17. lipnja 1989.

Proglas građanima i Saboru SRH i cijelome hrvatskom narodu

Nastupio je prijelomni i odsudni povijesni čas.

Na odlučno i dostojanstveno držanje slovenskoga naroda i slovenskoga državno-političkog vodstva u obrani suvereniteta SR Slovenije – Socijalistički savez Srbije odgovorio je prekidom svih odnosa Srbije sa Slovenijom.

Ta odluka zapravo znači rušenje avnojevske SFRJ i ne samo suglasnost već čak i pritisak da se Slovenija neustavnim putem isključi iz sustava SFRJ.

No ona s obzirom na očitovane veliksrpske ciljeve znači osobitu pogibelj za SR Hrvatsku i cijeli hrvatski narod od velikosrpskog neoekspanzionizma, koji već i u svijetu širenim kartama Velike Srbije uključuje tri-četvrtine hrvatskih zemalja, do zajedničkih granica Srbije sa Slovenijom.

Sadašnje hrvatsko vodstvo u svojem birokratsko-dogmatskom dijelu pokazuje nesnalažljivost, što može biti kobno po budućnost Hrvatske i hrvatskoga naroda.

U takvim sudbonosnim povijesnim okolnostima zahtijevamo:

1 – Bezodvlačno stvaranje demokratske koalicijske vlade u Hrvatskoj, koja bi bila izraz povjerenja i nepatvorene volje i interesa hrvatskoga naroda i svih slojeva srpskog i drugog pučanstva u Hrvatskoj.

2 – Nasuprot javno izloženim planovima o stvaranju Velike Srbije, u okviru ili izvan SFR Jugoslavije, i to na račun i hrvatskoga i drugih nesrpskih naroda, ističemo zahtjev za teritorijalnom cjelinom hrvatskoga naroda u njezinim povijesnim i prirodnim granicama.

3 – Radi osiguranja građanskih prava i sloboda svim građanima, bez obzira na nacionalnu, vjersku i političku opredijeljenost, zahtijevamo da se hitnom promjenom Ustava

a) ukine jednostranački komunistički i ne dopusti nikakav drugi politički monopolizam,

b) odmah legalizira višestranački demokratski parlamentarni sustav,

c) provedu opći, tajni i neposredni izbori za Sabor,

d) stvore uvjeti za nesputani razvitak duhovnoga stvaralaštva, privatnoga poduzetništva i slobodnoga tržišta,

e) pravno i politički zajamčen nesmetani povratak i dolazak u domovinu svakomu hrvatskomu iseljeniku, neovisno o njegovom političkom uvjerenju i pripadnosti,

f) puste na slobodu svi politički zatvorenici i odmah obustave svi politički procesi i progoni.

4 – Glavna zadaća nove demokratske vlade Hrvatske mora biti ugovorno sređivanje odnosa sa svim susjedima, te poduzimanje koraka za uključivanje Hrvatske u Europsku zajednicu.

Ovaj proglas upućujemo građanima i Saboru SR Hrvatske i hrvatskomu narodu u domovini i u svijetu u skladu s Programskom deklaracijom Hrvatske demokratske zajednice i na temelju prava hrvatskoga naroda na samoodređenje do otcjepljenja, što je zajamčeno svim narodima Poveljom Ujedinjenih naroda a i postojećim Ustavom.

Došlo je vrijeme osobne i narodne odluke.

Budimo na visini povijesne zadaće!

Povijesni trenutak zahtijeva od svih nas i odlučnost i razboritost.

Ne dopustimo da nam sudbinu Hrvatske kroje drugi ili nedorasli. Uzmimo je konačno u svoje ruke!

U Zagrebu, 29. studenoga 1989.

ZA HRVATSKU DEMOKRATSKU ZAJEDNICU

Počasni predsjednik:
Šime Balen

Predsjednik:
dr. Franjo Tuđman

Potpredsjednici:
akad.prof.dr.Dalibor Brozović
Vladimir Šeks,dipl.iur.
akad.prof.dr.Krešimir Balenović

Predsjednik Središnjeg odbora:
Milivoj Slaviček, književnik

Predsjednik Izvršnog odbora:
Josip Manolić, dipl.iur.

Zamj. predsj. Izvršnog odbora:
mr. Neven Jurica

Glavni tajnik:
mr. Ivan Bobetko

Glavni urednik *Glasnika HDZ*:
Milovan Šibl

Zamj.gl.urednika *Glasnika HDZ*:
Stjepan Tuđman

Članovi Izvršnog odbora:
Branimir Glavaš
Ćiro Grubišić
Perica Jurič
Milan Kovač
Mate Kovačević
Milivoj Ugrinić
Ivan Vekić

Dr. FRANJO TUĐMAN

PROGRAMSKE ZASADE I CILJEVI HDZ
(Uvodno izlaganje na 1. općem saboru HDZ 24-25. veljače 1990)

I.

O dosadašnjem razvojnom putu HDZ

Na 1. općem saboru neophodno je osvrnuti se – makar samo u općim crtama – na prijeđeni put što je doveo do ovoga skupa. A ovaj će, uvjeren sam, biti zabilježen kao povijesni, zato što je to prvi skup jedne hrvatske demokratske stranke nakon punih pola stoljeća jednostranačkog totalitarizma, ali još više i zato što je to i prvo očitovanje duhovnog zajedništva domovinske i raseljene Hrvatske.

Zamisao o nužnosti pokretanja jedne takve oporbene organizacije, s kakvim se imenom i programom pojavila HDZ 28. veljače (prošle) 1989. godine, sazrijevala je dugo, a izravno od jeseni (pretprošle) 1988. g. Bilo je to u doba kad se u SFRJ sve više zaoštravala društveno-politička i društvena kriza, uzrokovana raspadanjem jednostranačkog (komunističkog) sustava u svim europskim socijalističkim zemljama, ali i sve jačim izbijanjem međunacionalnih suprotnosti u Jugoslaviji zbog neslućenog razmaha velikosrpskog neokspanzionizma pod vodstvom Miloševića.

HDZ se pojavila na političkoj pozornici u doba kad je Hrvatska tek nemuštim mucanjem počela probijati oklope sramotne šutnje, kojima je bila sputana nakon surovog ugušenja »hrvatskoga proljeća« na kraju 1971. Tada su se još u svoj zloćudnosti osjećale posljedice »kosovizacije« Hrvatske 1972, kad je iz društvenoga (političkog, kulturnog i gospodarskog) života bezobzirno uklonjeno ili potisnuto svako napredno i nacionalno usmjerenje. Na tisuće ljudi bilo je pozatvarano a deseci tisuća istjerani s posla i natjerani u beznadno izgnanstvo u vlastitoj domovini ili pak u svijet.

Zbog stvorene duhovne klime straha i bespomoćnosti, pokretanje HDZ dočekivano je s nevjericom i sumnjom da bi se time mogao izazvati novi val nasilja. Takve dvojbe nalazile su svoju potvrdu o tome što je već sama najava HDZ dočekana iz unitarističko hegemonističkih i dogmatskih redova kao obnova »neoustaške« ili u najamnju ruku »separatističko-nacionalističke« organizacije koju treba satrti svim sredstvima kao veleizdaju. Osim takvim općim javnim žigosanjem pokušavali su nas spriječiti i osobnim redarstveno-sudskim grožnjama.

Nismo se dali pokolebati. Tek su neki iz početnog inicijativnog kruga odustali, a sedmorica iz proširenog kruga otpali su, pošto su ostali u manjini (44:10) sa svojim prijedlogom da se odloži osnivačka skupština 17. lipnja 1989.

Redarstvenoj zabrani osnivačke skupštine u kongresnoj dvorani hotela *Panorama* doskočili smo na taj način što smo je održali na »nejavnom mjestu«. Iz razumljivih razloga umjesto predviđenih nekoliko stotina samo s pedesetak sudionika i bez onih što su se već prije razilazili s većinom, očito ne samo zbog roka skupštine.

[18] Govor dr Franje Tuđmana na Prvom općem saboru Hrvatske demokratske zajednice objavljujemo na temelju verzije koja je na tom skupu bila dostupna novinarima.

Nagli razmah članstva i organizacija HDZ, nakon povijesnog čina osnutka HDZ (17. lipnja 1989) bio je uvjetovan našim programom ali dakako i povijesnim okolnostima.

Premda se kriza u Jugoslaviji produbljivala zaoštravanjem sukoba između Srbije i Slovenije, te pogoršavanjem prilika na Kosovu, postajalo je sve očitije da su krajnji ciljevi velikosrpskog neoekspanzionizma u rušenju avnojske SFRJ usmjereni naročito protiv Hrvatske jer je ona oduvijek bila glavnim protivnikom centralizma i hegemonizma.

Isto tako pokazala se točnom prosudba od koje smo polazili u pokretanju HDZ, da se povijesni proces demokratske preobrazbe, što je zahvatio sve srednjo i istočno-europske socijalističke zemlje, ne može zaustaviti na granicama SFRJ. I to posebno stoga što je jugoslavenska kriza prije svega državna kriza: zbog srpskog nemirenja sa svakim, a pogotovu avnojskim, federalizmom, ali i slovenskoga i hrvatskoga nezadovoljstva s takvim dosadašnjim federalizmom.

Dalju afirmaciju HDZ u hrvatskoj javnosti označile su odluke njezina Središnjeg odbora od 30. rujna 1989.

U povodu teze o genocidnosti svakoga hrvatstva, te napadaja na teritorijalni integritet i suverenitet hrvatskoga naroda, a također osporavanja slovenskomu narodu prava na samoodređenje, HDZ obratila se javnosti i izjavom kojom se zauzima za pravo svakoga pa razumije se i hrvatskoga naroda na trajno, neotuđivo i cjelovito pravo na samoodređenje do odcjepljenja.

S istog vijećanja HDZ uputila je *Apel živućim članovima zadnjeg upravnog odbora Matice hrvatske* da neodgodivo obnove rad te najstarije kulturno-znanstvene hrvatske ustanove. A pridružujući se javnoj raspravi za povratak spomenika bana Jelačića na njegov Trg, jedino je HDZ – u pozivu gradskoj skupštini Zagreba, a tiskanom i u letku za građanstvo – odlučno istakla zahtjev da taj čin valja smatrati simbolom prekida s nasilnom i rastrojstvenom protuhrvatskom politikom što se očitovala na različite načine sve od skidanja spomenika do ovih dana.

Međašnji događaj u životu i razvitku HDZ označio je njezin Proglas građanima i Saboru SR Hrvatske i cijelom hrvatskom narodu od 29. studenoga 1989.

U tom povijesnom činu izložen je – prema danim političkim okolnostima – zahtjev i način za oživotvorenje prava hrvatskoga naroda na samoodređenje u njegovim povijesnim i prirodnim granicama.

O pobudama i sadržaju toga Proglasa, bit će još riječi, a na ovom mjestu samo najkraće o njegovu odjeku.

Proglas je u hrvatskom narodu, podjednako u domovini i u iseljeništvu, naišao na tako golem odjek da je izazvao nagli razmah HDZ. Broj članstva i ogranaka umnožavao se takvom brzinom, i u takvu opsegu, da je to nadilazilo mogućnosti našeg dotadašnjeg amaterskog ustrojstva a i sva najoptimističkija očekivanja.

Danas gotovo i nema grada, općinskoga i manjeg mjesta u domovini, i u svijetu gdje žive Hrvati, u kojima nema članstva, ogranaka i odbora HDZ. Osnivačkim skupštinama HDZ prisustvuju na stotine i na tisuće ljudi. Teško je reći koje su veličajnije: one u domovini ili one po europskim, američkim ili australskim gradovima. Kako je hrvatski čovjek srcem i dušom prihvatio program i ciljeve HDZ podjednako je dolazilo do izražaja na velebnim zborovima u Osijeku i Rijeci, Vinkovcima i Imotskom, Đakovu i Dubrovniku, Zagrebu i Splitu, Puli i Varaždinu, Zadru i Valpovu, Slavonskom Brodu i Šibeniku, Županji i Stubici, Konavlju i Karlovcu, na Pelješcu i na Braču, u Trogiru i na Hvaru; ili u Stuttgartu i Münchenu, Berlinu i Beču, Parizu i Oslu, Zürichu i Freiburgu; Torontu i Vancouveru, Calgaryju i Vinipegu, New Yorku i Clevelandu, San Franciscu i Chicagu, Washingtonu i Ottavi; Sidneyu i Melbournu, Perthu i Adelaidi, itd. itd. (uz dužnu ispriku svima ne spomenutim).

Uz ovo posebno treba spomenuti i Sveameričku konvenciju (održanu 20-21. siječnja 1990), na kojoj su izabrani koordinacijski odbori za SAD i za Kanadu, te kontinentalni koordinacijski odbor za Ameriku.

Ne može biti dvojbe da je baš ovakav razmah organizacija HDZ, na skupovima kojih je redom dolazila do izražaja visoka nacionalna svijest ali i demokratske težnje našega članstva, značio najbolje opovrgnuće zlonamjernih žigosanja, napadaja i pokušaja iznuđivanja zabrane HDZ.

Mi ni jednoga časa nismo dvojili u to da u procesu demokratske preobrazbe, HDZ mora biti zakonski priznata. Njezina legalizacija, objavljena 5. veljače u okviru registracije osam političkih stranaka u Hrvatskoj, dala je daljeg poticaja širenju članstva i ogranaka HDZ.

No, sama registracija potakla je val novih neopravdanih napadaja i izopačenih prosudbi o HDZ. Jedna od najhimbenijih kleveta jest ona kako HDZ raspolaže s višemilijunskim dolarskim svotama koje su još k tome bile tobože namijenjene svim oporbenim skupinama. Takvim zlopakim podvalama ne treba pridavati osobito značenje, ali valja ih ipak zabilježiti a i osvrnuti se na one političke naravi.

Ima još uvijek pobornika hegemonističko-unitarističkih i dogmatskih antidemokratskih tendencija, koji zahtijevaju ne samo zabranu HDZ nego nam i na skupovima prijete čak i oružjem, a meni osobno ubojstvom (opetovanim telefonskim i pismenim grožnjama).

Takvi očito ništa nisu naučili iz povijesti. Kad već nisu sami spoznali da je prošlo doba jednostranačkog bezumlja i bespravlja bilo bi dobro da se prisjete one bilješke: tko mača se laća, od mača i pogiba!

Legalizacijom su ujedno ostvareni preduvjeti za saziv ovoga Prvoga općeg sabora HDZ. A njegovim sazivom Predsjedništvo, Središnji odbor i Izvršni odbor izvršuju svoje obećanje dano na Osnivačkoj skupštini održanoj pod nenormalnim okolnostima, da će sazvati redovnu skupštinu, kakvu predstavlja ovaj 1. opći Sabor, čim se za to steknu povoljni uvjeti.

Podnoseći izvješća o dosada pređenom putu i o djelatnosti vodstva i organizacija HDZ, ja osobno kao predsjednik i sva tijela Središnjice HDZ predaju ovom Saboru svoj mandat da bi – u slijedu dnevnoga reda – na demokratski način, tajnim izborima mogao izabrati novo vodstvo HDZ.

Uz ovo dopustite mi tek jednu pripomembu: od Osnivačke skupštine do danas u našim redovima, mislim na Središnjicu HDZ nije bilo nikakva podvajanja i dioba. Sačuvali smo jedinstvo premošćujući stanovite razlike u pojedinim pitanjima u općem interesu HDZ. To samo po sebi govori da smo bili vođeni isključivo oživotvorenjem programskih ciljeva HDZ, a ne nikakvim osobnim pobudama.

Toliko o pređenom putu u razvitku Hrvatske demokratske zajednice.

II.

O nedvojbenosti programskih ciljeva HDZ

Premda tri temeljna dokumenta na kojima HDZ gradi svoju politiku – Prednacrt programskih osnova (od 28. veljače), Programska deklaracija (od 17. lipnja) i Proglas (od 29. studenoga) – nose pečat određenih okolnosti danoga povijesnoga trenutka, ona u punoj jasnoći i nedvosmisleno iznose programske ciljeve HDZ.

A kad je riječ o njima, onda prije svega valja poći od toga da postoji bitna razlika između HDZ i svih ostalih političkih stranaka u Hrvatskoj. Ona je u tome što HDZ, na istoj razini uz opća načela ljudskih, građanskih prava i parlamentarne demokracije – i k tomu izričitije i sustavnije, odlučnije i dosljednije od svih drugih, postavlja i zahtjev za pravo hrvatskoga naroda na samoodređenje i državnu suverenost.

To proizlazi iz same činjenice što svoj program i politiku gradimo – osim na općim demokratskim načelima suvremene civilizacije – na tri bitne sastavnice i odrednice novije hrvatske povijesti. Na onoj starčevićanskoga hrvatskoga povijesnoga državnoga prava, uobličenoga u slobodarske ideje velike francuske revolucije, pa na radićevskom općečovječanskom republikanizmu koji je državotvorno hrvatstvo prenio u najšire pučke slojeve. I napokon na onoj pozitivnoj jezgri iz tradicija hrvatske ljevice što je proklamirala pravo hrvatskoga naroda na samoodređenje, koje je sadržano i u načelima Avnoja i zavnohovske Hrvatske, a sputano jednostranačkim centralizmom i utopijom komunističkog društva.

Oblikujući ovakva programska polazišta HDZ, sudili smo da je svaka od ovih sastavnica, sa svim svojim sljedbama, odigrala važnu ulogu u novijoj hrvatskoj povijesti, ali i da nijedna nije do kraja ispunila svoje ciljeve. I to, koliko zbog objektivnih okolnosti, toliko i zbog programskih i subjektivnih manjkavosti i jednostranosti. Držimo da u sadašnje doba ciljeve hrvatske politike može ispuniti samo program koji bi sažimljujući sva njihova pozitivna iskustva bio kadar odgovoriti na sve izazove novih, promijenjenih okolnosti.

U slijedu djelatnosti HDZ, naš *Proglas* od 29. studenoga 1989. nedvojbeno je dokaz takva pristupa. Njegovo povijesno značenje proizlazi iz više razloga. Prvo, pod svojim ciljnim zahtjevima taj Proglas spada u rijetke, najznamenitije dokumente najnovije hrvatske povijesti. Drugo, po svojem sadržaju on je jedini iz hrvatskih redova na razini suvremenih demokratskih gibanja u srednjo-istočnoj Europi. I treće, nijedna od hrvatskih političkih stranaka – kako onih na vlasti tako i u oporbi – nije se usudila taj Proglas niti otvoreno podržati niti javno osuditi.

A budući da i nakon toga Proglasa, i usprkos njemu, ima još više i nadalje nastranih tumačenja, ili pak nerazumijevanja samih programskih ciljeva HDZ, iz tabora protivnika svakog hrvatskog programa ali i iz samih hrvatskih redova, potrebno je neka pitanja razjasniti.

Zlonamjerno poricanje ciljeva HDZ, s jedne strane, ili pak, s druge, njihovo neshvaćanje, ili jednostrano i dvojbeno tumačenje ima različite izvore i namjere.

Pobornici hegemonističko-unitarističkih ili jugoslavensko velikodržavnih shvaćanja vide u programskim ciljevima HDZ ništa drugo do zahtjeva za obnovom ustaške NDH. Pri tom zaboravljaju da NDH nije bila samo puka »kvislinška« tvorba i »fašistički zločin« već i izraz kako povijesnih težnji hrvatskoga naroda za svojom samostalnom državom, tako i spoznaja međunarodnih čimbenika, u ovom slučaju vlade Hitlerove Njemačke, koja je na ruševinama versailleskoga krojila *Novi europski poredak,* tih težnji Hrvatske i njenih geografskih granica. Prema tome, NDH nije predstavljala samo puki hir osovinskih sila već je bila posljedak posve određenih povijesnih čimbenika.

Oni što nas iz hrvatskih redova napadaju zbog toga, što smo postavili zahtjev za »teritorijalnom cjelinom hrvatskoga naroda u njezinim povijesnim i prirodnim granicama«, dokazuju da ili nemaju pojma o povijesnim i geopolitičkim čimbenicima, što na dulje staze uvjetuju sudbinu pojedinih naroda, ili im do nje nije stalo. Okrivljujući nas da time izazivamo pogibelj građanskoga rata, zaboravljaju da smo mi taj zahtjev postavili nakon što su planovi o stvaranju Velike Srbije, u okviru ili izvan već narušene avnojevske Jugoslavije, iznešeni već i pred međunarodnu javnost, i to u doba raspada jaltskoga i oblikovanja novoga europskoga poretka.

A tko u ovakvim unutarnjim okolnostima, stvorenim osobito kosovskom i srpsko-slovenskom krizom, zbog kojih se otvoreno raspravlja o mogućnosti raspada Jugoslavije, a pogotovu u promijenjenim međuna-

rodnim prilikama, u kojima poglavari velesila Bush i Gorbačov izjavljuju da se mora poštivati volja pojedinih naroda – ne vidi potrebu, štoviše nužnost, da se progovori sa stajališta povijesno-geopolitičkih probitaka hrvatskoga naroda, takav zaista nije pozvan da govori u njegovo ime.

Postavljajući svoj zahtjev, mi smo imali na umu da je i po sadašnjem Ustavu Bosna i Hercegovina također nacionalna država i hrvatskoga naroda. Taj naš zahtjev bio je izraz i nastavak samo gledišta takvih hrvatskih političara, prošloga i ovoga stoljeća, kakvi su bili »otac domovine« dr. Ante Starčević, pa Mihovil Pavlinović, dr. Ante Trumbić i Stjepan Radić. Oni su redom govorili o Bosni i Hercegovini sa stajališta njihova geopolitičkog jedinstva i s Hrvatskom i sa Zapadom, ne dvojeći o tome što bi njihov narod referendumom odlučio gdje mu je mjesto.

One pak što nam zamjeraju, da je program HDZ nacionalističko-separatistički, željeli bismo podsjetiti tek na neke činjenice. Hrvatski je narod jedan od najstarijih europskih naroda. On i od gubitka svoga samostalnoga srednjovjekovnoga kraljevstva nikada nije izgubio svojstva nacionalne i državne samobitnosti. Kako se i na osnovu čega može očekivati da bi se on mogao pomiriti s kršenjem njegovih suverenih prava u današnje doba kad se na svjetskoj pozornici kao subjekti međunarodnoga poretka javljaju do jučer nepoznati nepovijesni narodi?! U doba prvoga svjetskoga rata, Slovenci su se npr. u bečkom parlamentu pozivali na hrvatsko povijesno državno pravo, a danas bi velikosrpski hegemonizam prihvatio i njihovo otcjepljenje u težnji da laganije ovlada Hrvatskom, ili da u Veliku Srbiju uključi tri četvrtine njezina teritorija.

Zbog svega toga valja podsjetiti da po svojim programskim ciljevima – napisanima potkraj 20. stoljeća – HDZ nije i ne želi da bude ispod programskih zahtjeva hrvatske politike s početka ovoga stoljeća. A evo kako je te zahtjeve postavio u biti vođa i učitelj hrvatskoga naroda Stjepan Radić nakon ujedinjenja 1918. Pošto je zajednička država južnoslavenskih naroda nastala po volji sila koje su stvarale europski versaillerski poredak, onda hrvatski narod traži svoju Republiku a Srbija neka ima svoju kraljevinu... I tada i kasnije Radićeva seljačka stranka označila je ciljeve hrvatske politike geslom »moja puška na mome ramenu, a moja lisnica u mome džepu!«

Između dva rata ušlo je u svijest običnoga čovjeka da bez toga nema ni Slobode ni Republike hrvatskoga naroda, a danas kao da to neznaju ni tobože učena gospoda političari.

U svezi s programskim polazištima i ciljevima, valja nam razjasniti naše pozivanje na avnojska i zavnohovska načela, a i naš odnos prema konfederalizmu, što će reći i prema SFRJ.

Ovo smo dužni učiniti s obzirom na brojna pitanja ne samo našega članstva iz domovine i iseljeništva, nego i mnogih predstavnika međunarodne javnosti koji su zaokupljeni problemom opstanka ili rasapa Jugoslavije.

U svojim programskim osnovama mi smo se pozvali na avnojska i zavnohovska načela ne zbog nekih političko-taktičkih pobuda, nego zbog najdubljih povijesnih i međunarodnopravnih razloga. Ali isto tako ne zbog nekog ustavobraniteljskog stajališta prema avnojskom poretku, već radi njegove nadogradnje pa i nadilaženja, pače i izlaza iz njegova vrijednosnog uporišta.

Naime, u avnojevsko-zavnohovskim osnovama, za izgradnju jugoslavenske državne zajednice, bila su sadržana načela pune ravnopravnosti svih naroda, a također prava svakoga, pa dakako i hrvatskoga naroda na samoodređenje do otcjepljenja. Samo zbog zaklinjanja na ta načela pred domaćom javnošću i pred međunarodnim čimbenicima, Tito je mogao obnoviti duhovno i zbiljski raspalu jugoslavensku državu. Poslije je međutim to pravo ostalo samo deklarativna krilatica zbog

samovlašća centralistički ustrojene KPJ, u redovima koje su – nasuprot proklamiranim načelima – neprestano održavane i poticane iluzije o mogućnosti stvaranja nekakvog socijalističkog jugoslavenstva. Time je avnojevski federalizam, skrojen po sovjetskom uzoru, upadao u sve veću nedosljednost i proturječnost, kojih se nije oslobodio ni znatnim poboljšanjima Ustavom iz 1974. godine.

Tu su dijelom i korijeni unitarističko-hegemonističkih teorija da su svoje pravo na samoodređenje narodi SFRJ jednom za uvijek potrošili, već samim time što su se našli u ovoj državnoj zajednici pa da im više nema nikakva druga izlaza. A to je čista besmislica sa stajališta međunarodnoga prava, a pogotovu povijesne zbilje otkad ima naroda i državnih tvorbi.

No, naše pozivanje na ta načela imalo je i drugu, povijesnu i međunarodnopravnu dimenziju, koja je od ne manjeg značenja od nezastarivosti i neotuđivosti prava naroda na samoodređenje.

Riječ je naime o tome, da se sa Zavnohom utemeljenom Federalnom Državom Hrvatskom – hrvatski narod na koncu drugoga svjetskoga rata našao na strani pobjedničkih demokratskih sila. A to je bilo od dalekosežne povijesne važnosti.

Ako ne može biti dvojbe da je hrvatski narod skupo stajalo uspostavljanje Titove jugoslavenske federacije, onda se još manje može dvojiti o tome da bi bez SR Hrvatske njegova sudbina bila neusporedivo teža. Da nije bio i na strani pobjednika, hrvatski narod, nakon propasti NDH s osovinskim silama, ne bi mogao izbjeći plan četničkoga genocida, posljedica kojega su mogle biti katastrofalne.

Osim toga, nikada se ne smiju smetnuti s uma povijesne zasluge zavnohovske Hrvatske (što će reći hrvatskih komunista i partizana) što je u sastav Hrvatske konačno ušla Istra, te vraćena Rijeka i Zadar, Cres, Lošinj i Lastovo.

Zbog svega toga, samo postojanje SR Hrvatske kao nacionalne države hrvatskoga naroda – bez obzira koliko s njome iz mnogih razloga bili nezadovoljni – pružalo je i daje polazne osnove za opstojnost i dalje napore za oživotvorenje pune državne suverenosti hrvatskoga naroda.

To su bili razlozi našega pozivanja na avnojska načela, a ne neka težnja za puko vraćanje (restauraciju) njegova federalna poretka, kad je on već bio skršen miloševićevskim velikosrpskim neoekspanzionizmom, a i odlučnim slovenskim zahtjevima za uspostavu dosljedno konfederativnih odnosa.

HDZ je od samoga svoga početka čvrsto i nedvosmisleno dala znati da je na strani opravdanih zahtjeva slovenskoga i albanskoga naroda na Kosovu, dotično protiv hegemonističko-unitarističkoga ugrožavanja svakoga naroda.

Sa svime što dosada rekosmo dan je zapravo odgovor i o našem shvaćanju konfederalizma.

Onima iz unitarističkoga i birokratskoga tabora što nas, već zbog samoga spominjanja konfederalizma, optužuju za separatizam i razbijanje državnog jedinstva i ne želimo odgovarati. Kad-tad morat će se pomiriti s time da o suverenitetu hrvatskoga naroda ne mogu odlučivati drugi nego on sam, dotično njegovi pravi, izabrani, predstavnici.

Zaslužuje, međutim, našu pozornost zabrinutost onih hrvatskih ljudi koji nas pitaju nećemo li se i mi – samim dopuštanjem rasprave o konfederaciji – zaplesti ako ne i izgubiti u labirintima nekakve treće Jugoslavije, jer gledano očima svega povijesnoga iskustva oni ne mogu biti ništa manje zamršeni i bezizlazni negoli što su bili u prvoj i drugoj.

Na ovako ozbiljno pitanje valja nam i ozbiljno odgovoriti.

Prije svega, treba imati na umu da je HDZ u postavljanju svojih programskih ciljeva, a i sve svoje djelatnosti, morala voditi računa o postojećem ustavno-pravnom poretku u SFRJ, a ne manje i o međunarodnom poretku, dotično o shvaćanju jugoslavenskoga i hrvatskoga problema u europskoj i svjetskoj politici.

Djelujući u tim okvirima, ali s odlučnim opredjeljenjem da ih mijenjamo demokratskim putem, mi smo u samom početku naš zahtjev, da unutrašnji odnosi u SFRJ moraju počivati na konfederativnim osnovama – postavili do kraja jasno i nedvosmisleno. To je za nas pretpostavka da hrvatski narod može sam – posredstvom slobodno izabranoga predstavništva ili izravnim svenarodnim glasovanjem – odlučiti o svojoj sudbini. Drugim riječima, osigurati sebi pravo da na demokratski način može ostvariti svoje samoodređenje i puni državni suverenitet, u sukladnosti s opće prihvaćenim načelima u današnjem svijetu.

III.

Gledišta HDZ o nekim bitnim pitanjima u predstojećim izborima

1.

Držim da se HDZ u daljoj dogradnji svojih programskih političkih polazišta, osobito u svezi s predstojećim izborima, mora odlučnije usmjeriti na ona bitna pitanja koja su od životne važnosti za hrvatski narod dugotrajno gledano ali i za svakodnevne probleme današnjega čovjeka sviju staleža.

Pri tome valja polaziti od činjenice, da sam razvitak unutarnjih i svjetskih prilika nameće potrebu odlučnih promjena, pače i povijesnih odluka.

Dramatičan i neočekivano nagao slom jednostranačkoga strahovlašća u gotovo svim socijalističkim zemljama na stanovit je način još uvijek kočen i u Sloveniji, dakako još više u Hrvatskoj, a pogotovu u BiH, dok je u ostalim republikama poprimio čak protuslovna nedemokratska obličja.

HDZ dala je nedvojbeno već dosada svoj znatan prilog promjeni političkih prilika u Hrvatskoj, a time i u cijeloj SFRJ. To je na svoj način obvezuje da ostane na visini svojih općih programskih ciljeva i na svim područjima društveno-političkog života.

2.

Iako se s ovim svojim – usuđujem se reći – povijesnim Saborom želimo odlučno usmjeriti prema budućim zadaćama, držim da i nadalje moramo ostati u prvim redovima raščišćavanja svih onih ostataka prošlosti što koče brže kretanje naprijed, ili pak zamagljuju obzorja.

U svezi s tim, dopustite mi da iznesem svoje mišljenje u odnosu na sve sumanutije očitovanje velikosrpske ogorčenosti i mržnje prema svemu hrvatskome, što se u zadnje doba raspiruje osobito jednostranim tumačenjem uloge Josipa Broza Tita. Bezobzirno bjesomučni napadaji na Tita kao najvećeg krivca za sve probleme srpstva dokaz su zapravo obračunavanja s njegovim federalizmom, s kojim se pretežiti dio srpskog političkog mnijenja nikada nije pomirio. No, ako nam je braniti tu gotovo jedinu povijesno pozitivnu činjenicu titoizma – u prije izloženom smislu – mi s hrvatskog gledišta nemamo nikakva razloga da čuvamo kult njegove ličnosti, što će reći autoritarne vladavine titoizma, kako to čine oni njegovi epigoni što nikada nisu dokučili samu bit njegove pojavnosti.

3.

U odnosu na preobrazbu (reformu) društveno-političkoga i gospodarskoga sustava – provedbom koje se traži izlaz iz sveopće krize – HDZ mora izgraditi svoja opća ali i konkretna stajališta u svim pitanjima i na svim razinama (od općinske do republičke i savezne uprave).

Ovo je mjesto da ona budu naznačena u glavnim crtama, a podrobnije u izbornom proglasu.

HDZ u potpunosti podržava Markovićevu reformu glede slobodnoga tržišta i pluralističke demokracije, konvertibilnosti dinara, pravne države i otvorenosti prema svijetu.

Mi se, međutim, odlučno protivimo svakoj centralizaciji na saveznoj razini koja prikraćuje politički i gospodarski suverenitet republika, proširivanjem prava saveznoj upravi u unutarnjim poslovima i u poreznoj politici.

Ne treba se zavaravati da će mehanizam »ekonomskih zakonitosti«, djelovanjem slijepih tržišnih sila, sam po sebi, osigurati zadovoljenje potreba i probitaka svih slojeva pučanstva, a još manje gospodarstva Hrvatske u cjelini.

Hrvatska se ne smije više miriti s time da se reforme kupuju kompromisima, tj. ustupcima centralizmu, na njezin račun, kakve su u prošlosti opetovano iznuđivali od Tita i Bakarića a danas čini se i od Markovića.

Stoga HDZ odlučno zastupa stanovište:

prvo, da se u ustavnim promjenama ni u čemu ne smije odstupiti od onih (manjkavih) prava što ih republika ima po Ustavu iz 1974, i

drugo, da se ustavne promjene, kao i novi ustav mogu donositi samo u slobodno izabranom Hrvatskom Saboru, a savezni samo uz njegovu punu suglasnost bez ikakve majorizacije.

4.

Pred najtežim zadaćama stojimo u preobrazbi gospodarskoga sustava.

Od proklamiranja demokratskih sloboda, pluralizma vlasništva i slobodnoga protoka kapitala, robe i rada, do svrhovitoga ustroja i djelovanja sveukupnoga gospodarstva na tržišnim zakonitostima dalek je i tegoban put.

Jednostranačko državno samovlašće ostavlja nam kobne posljedice ne samo u sferi gospodarsko-materijalnoga nego i duhovnoga života. Narušene su ili dapače potpuno oborene gotovo sve moralne i radne vrednote na kojima se zasniva suvremeno društvo slobodnoga svijeta. Mjesto znanja, rada, reda i zakonitosti, jednostranački sustav poticao je neznanje i nerad, birokraciju i posvemašnju korupciju.

Potrebno je što prije provesti ukidanje ničijega društvenoga vlasništva. Ali reprivatizaciju imovine u dioničarsko vlasništvo banaka i građana, a na nekim područjima i države, treba provoditi krajnje promišljeno. Valja poduzeti korake da se dosadašnja nebriga za društveno vlasništvo – u prijelaznom razdoblju – ne pretvori u rasulo i pljačku narodne imovine. U tu svrhu, trebat će vjerojatno ovlastiti posebne državne urede za nadzor nad provedbom ustanovljenja novih vlasničkih odnosa.

Iz ovih i drugih razloga potrebna nam je suverena država s visokim stupnjem pravnoga sustava. Ali također i s visoko razvijenom znanošću i kulturom. U tu svrhu valja hitno ukloniti katastrofalne posljedice školske reforme. Vratiti se vlastitim tradicijama i u skladu sa suvremenim civilizacijskim stečevinama vratiti dostojanstvo srednjoškolskoj i visokoškolskoj nastavnoj djelatnosti.

5.

HDZ dala je već poticaj za osnivanje jednog općeg Hrvatskog dioničkog društva Domovina što se odveć otegnulo ne samo zbog birokratskih razloga.

Ovdje iznosimo prijedlog da bi po uzoru na neke druge države bilo poželjno da nova hrvatska vlada potakne osnutak »Hrvatskog zavoda (agencije) za razvitak«.

Ta ustanova trebala bi biti neovisna od vlade, sa zadaćama: pružanja savjetodavne pomoći malim poduzetnicima i poduzećima srednje veličine; odabirno pospješavanje stranih ulaganja u skladu sa strategijskim interesima hrvatskoga gospodarstva; ustroj suvremenoga informacijskoga središta s tehnološko-proizvodnim podacima o domaćem i međunarodnom tržištu u svrhu promicanja povezivanja i naročito izvoza hrvatskih poduzeća, i napokon izrada studija za suradnju s drugim domaćim i inozemnim ustanovama za potrebe vlade i drugih subjekata gospodarskoga i društvenoga života.

U obnavljanju i razvitku privatnoga poduzetništva posebne olakšice treba osigurati za naše iseljenike, koji bi se željeli vratiti u domovinu ili uključiti u njen život na različite načine.

Kao što je bila potreba da se na kulturnom području obnovi rad Matice hrvatske, isto je tako potrebno da se na gospodarskom području obnovi djelatnost *Matice hrvatskih obrtnika* a također i *Hrvatskoga radiše,* s povratkom sve njihove imovine.

7.

Jedna od najprečih zadaća pred kojima stoji hrvatsko društvo jest zaustavljanje demografskog nazadovanja. Ono je uzrokovano nepovoljnom općom duhovnom klimom, posljedice koje su bile pad morala, golemo raseljavanje, nesigurnost zapošljavanja, nemogućnost osiguranja stana, itd. Radi korjenitih promjena takvoga stanja potrebne su osobito one mjere koje će pospješivati natalitet. Među takvima možda bi bilo djelotvorno zakonski osigurati da majka četvero djece za njihovo uzdizanje dobiva prosječni osobni dohodak, a također i posebne pogodnosti za stan ili dom takvih obitelji.

8.

HDZ smatra da treba odmah obustaviti enormno velik odljev nacionalnoga dohotka što ga Hrvatska izdvaja za nerazvijene izvan svoje Republike, a nema mogućnosti za rješavanje životnih problema svojih nerazvijenih krajeva. A nedopustivo je da uz golema izdvajanja za nerazvijene Hrvatska izdvaja ispod svakoga minimuma za znanost i kulturu.

9.

S obzirom na njezin geopolitički položaj za Hrvatsku je od prvotne važnosti izgradnja prometnica. Prednost mora imati autocesta i nizinska pruga Zagreb-Karlovac-Rijeka, te autocesta Zagreb-Split, a i povezivanje Slavonije preko Bosne s Dalmacijom. Ove su prometnice od nacionalno-gospodarskoga značenja, a Jadranska magistrala ima svoje turističko opravdanje.

Hrvatska mora posebnu važnost pokloniti i razvitku pomorskoga i zračnoga prometa, što je dosada nedopustivo zapostavljeno.

10.

Dosljedno svojih radićevskim programskim polazištima, HDZ želi izgraditi poseban program za revitalizaciju sela.

Osim ukidanja zemljišnoga maksimuma, potrebno je poduzeti niz zakonskih, fiskalnih i tehnoloških mjera s ciljem oživljavanja privatnoga poljodjelstva i rješenja postojanja velikih agrokombinata s obzirom na problem rentabilnosti i svrsishodnosti velike proizvodnje.

Na tom području valja poći od vlastitih tradicija pa i obnove Gospodarske sloge, ali i suvremenih iskustava npr. Danske, Nizozemske i sl.

11.

HDZ je za suradnju s neovisnim staleškim, strukovnim sindikatima radi udjela u što djelotvornijem rješavanju svih problema radnih ljudi grada i sela. U tu svrhu HDZ želi dati poticaja njihovu organiziranju i ostvariti s njima punu suradnju u izborima.

12.

HDZ smatra da provedeno ozakonjenje pluralističke demokracije ne može biti djelotvorno dok se ne provede depolitizacija svih organa državne uprave i sredstava javnoga općenja, u prvom redu sudstva, vojske, službe državne sigurnosti i radija i televizije.

13.

Dosljedno svojih programskim osnovama u kojima se HDZ izjasnila protiv svake nacionalne isključivosti, priznajući sva prava srpskomu i svakom drugom pučanstvu u Hrvatskoj, HDZ posebno ističe da je protiv svakoga revanšizma.

Idejno-političke, pa i ratne i poratne podjele bile su posljedak posebnih povijesnih okolnosti. Krajnje je vrijeme da se sve te podjele, osobito između domovinske i iseljene Hrvatske, ali i između sudionika vladajućeg ustroja i oporbe u samoj domovini premoste da bi se u miru, slobodi i demokraciji gradio suživot po uzoru na suvremena civilizirana društva.

S toga polazišta i u tom cilju, HDZ je otvorena svima, bez obzira na njihovu dosadašnju pripadnost. HDZ se ujedno izjašnjava protiv bilokakvoga pozivanja na odgovornost za dosadašnju političku djelatnost, osim za one koji bi se u ovo prijelazno doba silom suprotstavili demokratskoj preobrazbi društva.

14.

Kao dosljedno demokratska stranka HDZ dopušta i različitost gledišta u svojim redovima, u okviru svojih općih programskih ciljeva. Za opću politiku HDZ odgovornost snosi njezino vodstvo, a za osobna istupanja samo pojedini njeni članovi. Po svom programu HDZ želi biti demokratski centar u hrvatskom političkom životu, ali kao i u svakoj demokratskoj stranci normalno je postojanje i u njezinu sastavu – uz središnjicu – i desnice i ljevice. Moramo težiti njihovu međusobnom nadmetanju u oživotvorenju programskih ciljeva Hrvatske demokratske zajednice.

Eto, s rezultatima o kojima je bila riječ na početku, te s pogledima na bitna pitanja na kraju ovoga izlaganja, vodstvo HDZ izlazi pred ovaj svečani i radni skup, a s njima i zajedno sa svim odlukama što će ih ovaj Sabor donijeti izlazimo pred hrvatsku javnost uoči prvih slobodnih izbora.

Ti izbori realno gledano još ne mogu biti u pravom smislu potpuno ravnopravni za sve sudionike. Za nas koji smo još pred tri tjedna djelovali u poluilegalnim uvjetima, s neprestanom prijetnjom zabrane i osobnih progona, u odnosu na Savez komunista i Socijalistički savez koji imaju u svojim rukama izgrađeni i profesionalni stranački i državni ustroj, a uz financijska i sredstva javnoga općenja: od dnevnih listova do RTV.

Međutim, unatoč svemu tomu, uvjeren sam u našu izbornu pobjedu.

Mi smo spremni da na izbore izađemo samostalno. Ali smo isto tako voljni na koalicijsku suradnju, već prije ili u tijeku izbora, s vodstvima onih stranaka ili izvanstranačkih ljudi, s kojima bi takva suradnja bila moguća i svrhovita s obzirom na programske i osobne pretpostavke. Dosada smo početne razgovore u tom smislu imali s predstavnicima Hrvatske socijaldemokratske stranke, Hrvatskog socijal-liberalnog saveza i Saveza hrvatskih studenata, sindikalnog saveza, a i s nekim osobama izvan stranaka.

Iako smo dosada postigli zamjerne pa i neslućeno velike rezultate u širenju utjecaja i organizacija HDZ, ipak ne smijemo se prepustiti samozadovoljstvu.

Izborna borba neće biti lagana. Već smo dosada imali prilike spoznati tko se sve udružuje protiv nas. Protivnici različitih vrsta ne biraju sredstva – i u domovini i u svijetu – da bi suzbili naš utjecaj. Dosada su im se napori – bilo po zajedničkom bilo po posebnom scenariju – pokazali gotovo uzaludnim. Nema razloga da bude drukčije i u izborima.

A kad je riječ o izborima dopustite mi još neke zamjedbe.

Uz sve poteškoće što smo ih imali od osnutka HDZ do ovog Sabora ne smijemo zaboraviti na još jednog velikog protivnika. To je vrijeme. Do izbora u Hrvatskoj ostalo je svega još šest tjedana.

U demokratskim zemljama svijeta pripreme za slijedeći izbor počinju odmah po okončanju prethodnoga. Traju znači 4 do 5 godina, uz sudjelovanje ne samo vodstva već i svega članstva stranke.

U našim okolnostima sve se to svelo na nekoliko mjeseci grčevitih napora za pravo na život HDZ, i evo preostaje nam tek nekoliko tjedana do izbora.

Na te izbore izlazimo s našim programskim ciljevima, dopunjenim s izloženim gledištima. A budući da ovom Saboru, koji će na demokratski način izabrati novo Predsjedništvo i sva ostala tijela, predajemo svoj mandat, to vama, sudionicima 1. općeg Sabora HDZ, pripada čast da ih razmotrite i prihvatite ili odbacite, izmijenite i dopunite svojim odlukama i zaključcima.

Među inim i ovime dokazujemo da smo za demokraciju u svojim redovima kakvu želimo, i u slobodnoj, suverenoj Hrvatskoj.

A budući da vjerujem u programske ciljeve HDZ zato što su oni izraz duše i srca naših ljudi u domovini i u svijetu, i budući a vjerujem u svijest i volju hrvatskih ljudi, i u vas koji ste tu voljnu svijest znali pretvoriti u roku od nekoliko mjeseci u tako velebnu zgradu HDZ, vjerujem u našu izbornu pobjedu.

A dosljedno tome, vjerujem i u to, da će HDZ ispuniti očekivanja svoga članstva i cijeloga hrvatskoga naroda za oživotvorenje svetoga prava na nesputanu slobodu i puni suverenitet. No za taj cilj – moramo jedinstvenim naporima smjelom odlučnošću ali i razboritošću – istom stvoriti sve pretpostavke da bi hrvatski narod, u svim okolnostima ovoga prekretničkog doba, mogao sam odlučivati o svojoj sudbini.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 27. 2. 1990.

NEVEN JURICA:

Kada smo 17. lipnja 1989. godine osnivali Hrvatsku demokratsku zajednicu bilo nas je svega 48. Danas HDZ u svojem doista nezapamćenom širenju broji već oko 200.000 članova u domovini i inozemstvu. Time HDZ jest najjača politička grupacija po brojnosti članova – uz bok Saveza komunista. Osam mjeseci od osnivačke skupštine HDZ u Zagrebu, mjesnim organizacijama HDZ prekriveno je oko 90 posto hrvatskih općina. Govorim te podatke da upozorim da je Hrvatska demokratska zajednica ozbiljna i snažna politička organizacija. Naše su organizacije i podružnice rasute diljem svijeta od Australije i Sjedinjenih Američkih Država, Kanade, do Švedske, Norveške, Francuske, SR Njemačke i Švicarske. A ima nas čak i u Južnoafričkoj Republici.

Od samoga nastanka HDZ prate napadi i diskvalifikacije. Napada nas se svim raspoloživim sredstvima, orkestrirano i koordinirano, perfidno i direktno, lukavošću, ali i prijetnjama. Govori se sa službenih mjesta da smo šovinisti, a od strane nekih alternativaca da smo boljševici. U novinama nam se podmeće da smo klerikalci. Odgovorno mogu reći da nismo ni jedno, ni drugo, pa dakle, ni ovo treće.

Napada ne bi bilo da Hrvatska demokratska zajednica ne govori iz duše i srca hrvatskoga puka, da ne vidi pred sobom onu i onakvu Hrvatsku za koju je učitelj hrvatskog naroda Stjepan Radić rekao da je svaki Hrvat nosi i prepoznaje u svome srcu. HDZ želi biti središnja i matična stranka u Hrvatskoj. Zato ona preuzima sve vrijedne tekovine hrvatske povijesti. Od Starčevićeva državnog prava preko Radićeva humanizma i republikanizma do političkih zasada hrvatske ljevice u borbi za slobodu hrvatskog naroda, o pravu naroda na samoodređenost do otcjepljenja. HDZ nije ideološka stranka, ona se zalaže za putpunu dezideologizaciju cjelokupnog hrvatskog političkog i društvenog prostora. Ali tako da sve vrijednosti uzajamno žive, a ne da se jedne potiru drugima, ili da nestaju.

HDZ je narodna stranka i demokratska stranka. Ona njeguje nacionalni i općedemokratski program. Ona želi biti sinteza hrvatske povijesnice i hrvatske političke mudrosti. Kao stranka koja se zalaže za civilizacijske, građanske, političke stečevine suvremene Europe, a također ističe državnu samostojnost hrvatskog naroda, HDZ ne može biti nazivana niti lijevom niti desnom organizacijom . Ona je po svom programu oslobođena ideoloških stega i ciljeva, ona je prirodna centralna stranka hrvatskog nacionalnog interesa jer i vuče svoju vertikalu od trenutka političke emancipacije hrvatskog naroda, preko svih njegovih političkih iskustava do danas. Stojimo na stanovištu da hrvatski narod ima suvereno pravo odlučivati o svojoj sudbini, i politički misliti na svoj probitak – od populacijskog i gospodarskog, kulturnog i inog. U okviru svoje državnosti hrvatski narod mora izraziti cjelinu svoga bića, suverenu volju o svim važnim pitanjima za život Hrvatske i za život njene politike.

Niti jedno pitanje današnjeg trenutka ne želimo izbjeći, niti jedno pitanje ne želimo ostaviti tabuiziranim.

HDZ ne želi prihvatiti šutke zlokobno podvaljivanje Hrvatskoj da bilo koji njezin građanin ima razloga za strah. Hoćemo do kraja odgovorno i savjesno poručiti, kao ljudi kojima riječi nisu obične političke floskule nego dužnost i obaveza, da uvažavamo, poštujemo i poštovat ćemo narodna i kulturna prava, narodnu i kulturnu autohtonost srpskog pučanstva u Hrvatskoj. U političkom smislu nećemo zagledati u nacionalnu iskaznicu niti ćemo se služiti ozloglašenim paritetima i simetrijama, koje su koristila samo za prebrojavanje ljudi i zapravo za bitnu unutarnju neravnopravnost. Nikoga ne optužujemo, nikoga ne segregiramo, svatko je dobrodošao ako su mu namjere časne i ako domovinu Hrvatsku, a to znači njezinu povijest, sadašnjost i demokratsku budućnost osjeća kao svoju. HDZ se bori da samo osobno poštenje, znanje, pamet i sposobnost mogu osiguravati ne privilegije već status adekvatan radu.

Ali, rezolutno smo jasni kad je riječ o integritetu Hrvatske, koji se dovodi u pitanje. Ili kad je riječ o importiranim političkim kursevima koji Hrvatsku žele svesti na Kosovo. Za sračunatu kosovizaciju Hrvatske izmišlja se neki tobožnji strah. Smatramo nedopustivim bombardiranje stanovništva frazama, lupetanjem o građanskom ratu. Građanskog rata neće biti, i ne može biti ako ga niko ne želi. Ni HDZ-u a također nijednoj stranci u Hrvatskoj, koliko se može vidjeti, ni u primisli nisu nikakvo nasilje ni obračuni, a ponajmanje građanski rat. HDZ hoće mir, sigurnost i stabilnost Hrvatske.

U prostoru sve razgranatijeg pluralizma i različitosti, koje nas u političkom životu još očekuju, HDZ želi preuzeti ozbiljnu odgovornost za brigu oko identiteta hrvatskog naroda. I to oko njegove povjesnice i političke mudrosti, oko kulture hrvatskog naroda, da nijedna tradicija ne odumre, jer nam tek sve zajedno čuvaju dostojanstvo i osobnost. Zalažemo se za jačanje nataliteta u hrvatskom narodu, za drukčiji pristup populacijskoj politici. Protivimo se politici koja je dovodila i dovodi do masovnog iseljavanja hrvatskog življa. Mi ne želimo brinuti o Hrvatima u iseljeništvu, što žele razni samozvani odbori. Naprotiv, želimo vratiti Hrvate natrag u domovinu. Naša su sela pusta, naši su otoci pusti, nama ne treba pošto-poto strani kapital, jer želimo hrvatski kapital u hrvatskoj domovini. I zato neka bogatstvo naših ljudi u tuđini postane jednom i bogatstvo naše domovine.

Želimo obnovu i razvoj sela, ukidanje zemljišnog maksimuma, tržišnu privredu, jednakost svih oblika vlasništva, punu zaposlenost. Riječju, HDZ hoće jaku, sigurnu, privredno, politički i nacionalno stabilnu, modernu, civiliziranu, europsku Hrvatsku.

VLADIMIR ŠEKS:

Hrvatska demokratska zajednica stoji na stanovništu hrvatskoga narodnoga suvereniteta koji je nedjeljiv, neprenosiv, nezastariv. S time se nikoga ne ugrožava jer u svojoj koncepciji novoga ustava Hrvatske jasno naznačujemo da republika Hrvatska jamči svim svojim državljanima, neovisno o nacionalnoj pripadnosti, vjerskom svjetonazoru, neovisno o obilježjima koja se stječu rođenjem ili društvenim statusom, da im se osiguravaju sva nacionalna, politička, građanska i socijalna prava.

Polazimo od toga da nijedan savez država, nijedna zajednica, pa ni Jugoslavija, nije svetinja, nije svrha sama sebi. Polazimo od onoga što je po međunarodnom javnom pravu, u povelji Združenih naroda, od Međunarodnog pakta o građanskim pravima, helsinške povelje, svih međunarodnih ugovora i konvencija, priznato svakom narodu – od famoznog prava naroda na samoodređenje do otcjepljenja. Međutim, danas je isprazno govoriti o tom pravu. Radi se o tome da se osiguraju mehanizmi za odlučivanje hoće li se to pravo iskoristiti ili se

neće. Zato plediramo da se u novom hrvatskom i saveznom ustavu regulira procedura iskorištavanja prava na samoodređenje do otcjepljenja, ukoliko Hrvatska želi iskoristiti to pravo.

Smatramo, također, nužnim skinuti ideološka stranačka obilježja. Treba ih prvo ukloniti iz naziva Republike. Iz naziva treba ukinuti »socijalistička« i ostaviti samo Republika Hrvatska, jer je to ideološka kategorija. S državnih simbola Hrvatske treba skinuti srp i čekić i zvijezdu, jer su to stranačka i ideološka obilježja. Ne radi se samo o pukim dekokrativnim promjenama, jer one imaju daleko dublje značenje. Jedno od značenja tih promjena je da se konačno shvati da je drugi svjetski rat završio i da treba doći do općeg pomirenja, što je pretpostavka suživota. Ako se stalno bude prebrojavalo žive i mrtve, ako se stalno bude potezalo cijeli niz povijesnih kontraverzi, ako se cijelo vrijeme budu potomci dijelili na potomke prijatelja i potomke neprijatelja, tada niti će biti mira u Hrvatskoj, niti će biti moguć suživot.

Naše je stajalište da se odnosi u Jugoslaviji mogu urediti jedino općim parlamentarnim izborima koji bi odražavali volju cjeline naroda. Izborom predstavničkog tijela, hrvatskog Sabora koji će reprezentirati političku volju svih državljana Hrvatske stvaramo preduvjete da se dogovorimo s parlamentima ostalih republika hoćemo li živjeti zajedno u Jugoslaviji ili nećemo.

Mi tražimo potpuno i bezuvjetno ukidanje društvenog vlasništva i konzekventno tome cijeloga sustava samoupravljanja, jer ono može biti utemeljeno samo na društvenom vlasništvu. Želimo promjenu vlasničkih odnosa u kojima će egzistirati isključivo dioničarsko vlasništvo, u koje treba pretvoriti društveno vlasništvo, državno vlasništvo, privatno vlasništvo i javno vlasništvo.

Pitanje: Kakav je odnos HDZ prema vladi Ante Markovića i njegovom programu. Ukolilo pobijedite hoćete li podržati njegov program?

VLADIMIR ŠEKS: HDZ podržava Markovićev program u onom dijelu u kojem se zalaže za konvertibilnost dinara, gdje se zalaže za slobodni protok robe i kapitala, gdje se zalaže za sve ono što se naziva slobodnim tržištem, ali ga ne podržavamo u onom dijelu gdje se zalaže za centraliziranu gospodarsku politiku i centralizirani politički ustroj, a čega ima u njegovom programu.

Pitanje: Ako u Hrvatskoj pobijedi opozicija, a u drugim republikama Savez komunista, da li postoji mogućnost da armija iskoristi međunacionalne tenzije i izvrši intervenciju.

VLADIMIR ŠEKS: Vrlo je teško pretpostaviti takvu mogućnost, jer bi upotreba armije na područjima izvan Kosova, primjerice u Hrvatskoj, značilo da bi postala armija u funkciji jedne politike i jedne republike i to bio onda i kraj armije. Osim toga, placet za takvu upotrebu ne može se dobiti ni od Istoka, ni od Zapada, koliko su nama poznata vanjskopolitička gledišta i Moskve i Washingtona, kao i Zapadne Europe prema uporabi vojske.

Pitanje: Prošlog ljeta gospodin Tuđman je bio u Washingtonu, a vi, gospodine Šeks, govorili ste u Evropskom parlamentu. Zanima me kakav je odnos prema programu Hrvatske demokratske zajednice službenih struktura State Departmenta i Evropskog parlamenta?

VLADIMIR ŠEKS: To je delikatno pitanje koje pretpostavlja i delikatan odgovor. Zapad se zanima za pluralizam, za promjenu istočnog svijeta, u koji na neki način pripada i Hrvatska. Žele spoznati i doznati, a mi želimo dobiti diplomatsku i političku podršku. Gdje god smo bili, ne samo u Washingtonu, u State Departmentu, u Kongresu, u kontaktima s predsjednicima vlada i ministrima, i u Europskom parlamentu u Strasbourgu, dobijena je stanovita podrška programu, a dalje se ne govori javno.

HRVATSKA SELJAČKA STRANKA – HSS[5]

ADRESA: Zagreb, Zelengaj 44, tel.
DATUM OSNIVANJA: 20.2.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 7.2.1990.
RUKOVODSTVO: Ivan Zvonimir **Čičak** / predsjednik
Miodrag **Pavić** (Dalmacija) / potpredsjednik
Mirko **Glaković** (Slavonija) / potpredsjednik
Ivo **Krolo** / glavni tajnik
GLASILO STRANKE: »Dom« (Redakcija na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Petar Potočnik

[5] Vidi bilješku 4.

HRVATSKA STRANKA – HS[6]

ADRESA: Zagreb, Maslarićeva 4/III, tel.
DATUM OSNIVANJA: 14.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 16.2.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Hrvoje **Šošić** / predsjednik
prim. dr. Ante **Korljan** / zamjenik predsjednika i potpredsjednik
GLASILO: Hrvatske novine (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prim. dr. Ante **Korljan**

Politička programska deklaracija

1.

Svako je ljudsko pravo jednako vrijedno, jednako značajno i jednako važno.

2.

Svako pravo i interes imaju istu etičku, ljudsku i svaku drugu i državnu zaštitu.

3.

Nijedno pravo i interes nisu tako malo vrijedni da bi ih se moglo proglasiti za bagatelne i tako tretirati bilo etički, bilo ljudski, bilo u pogledu prava na državnu zaštitu.

4.

Svako pravo i interes osiguravaju se sudskim odnosno drugom državnom zaštitom u četiri stupnja.

5.

U petom stupnju o pravu i interesu građanina Hrvatske rješava Veliki sud Hrvatske kojemu predsjedava predsjednik Hrvatske.

6.

Odluke Velikog suda Hrvatske objavljuju na državni trošak sve novine, časopisi, radio i TV.

[6] Hrvatska stranka formirana je kao Hrvatska katolička stranka. Međutim, organizacija je registrirana kao Hrvatska stranka, a Politička programska deklaracija objavljena je u stranačkom listu Hrvatske novine (knjiga 3) prije službene registracije stranke. Zbog izvornosti, kao i u drugim slučajevima, nismo mijenjali naziv dokumenta.

7.

Ukoliko bilo tko obavezan ne objavi u prvom mogućem broju ili emisiji odluku Velikog suda Hrvatske, odluku će objaviti na račun prekršitelja Osnovnih načela Hrvatske, država Hrvatska tiskanjem istih novina s odlukom, odnosno vojnom prisilom na radiju ili TV.

8.

Država (a to znači svi njeni organi) služi Hrvatu i svakom drugom građaninu, odnosno stanovniku Hrvatske, uključivo i svakom čovjeku od trena kada je pristupio njenim granicama.

Zbog toga je osjećaj Hrvata (a to znači i svakog drugog, pa se to onda u nastavku ove Političke programske deklaracije ne ponavlja) da je povrijeđen u pravu ili interesu poticaj i nalog za djelovanje svih državnih organa i svih onih humanitarnih organizacija koje će se u Hrvatskoj osnovati, sve dok se njegov zahtjev pravedno i pošteno ne riješi.

9.

Jamstva za zadovoljenje svakog prava i interesa daju se s polaženjem od spoznaje da je svakom čovjeku svojstveno (imanentno) POŠTENJE I PRAVDA.

10.

Nema preobrazbe hrvatskog društva bez jamstva da je svako pravo i interes svakog Hrvata jednako vrijedan, jednako značajan i jednako važan.

11.

Ukida se smrtna kazna.

12.

Ukida se zatvorska kazna, a zadržava samo novčana.

13.

Za najteža djela protiv Čovjeka izriče se mjera čuvanja na posebnim, za ljudski život podobnim prostorima, u kojima se osigurava puna sloboda obiteljskog života i kontakta s prijateljima.

14.

Nikakva imovinska vrijednost nije toliko vrijedna da bi zbog nje Čovjek bio lišen najvećeg dobra – osobne slobode.

15.

Ostvarenje ljudske sreće, mira, ljubavi i zadovoljstva svakog čovjeka pravo je i obveza svakog Hrvata.

16.

Služenje države Hrvatske svakom Hrvatu i drugima iz Načela 8. ove Političke programske deklaracije vrijedi za svakog Hrvata u ISELJENOJ HRVATSKOJ.

17.

Država Hrvatska osigurava osobito poštovanje i zaštitu MAJCI.

18.

Najniža razina socijalne zaštite Hrvata (analogno vrijedi stav 1. Načela 8. iz ove Političke programske deklaracije) je 200 US dolara odnosno 200 CCU (HNJ).

19.

Najniža mirovina u Hrvatskoj je 300 US dolara, odnosno CCU (HNJ), ako je ta vrijednost veća.

20.

Najniža plaća u Hrvatskoj je 300 US dolara, odnosno CCU.

21.

Minimalni dječji doplatak je 100 US dolara, odnosno 100 CCU po djetetu.

22.

Minimalna stipendija je 200 US dolara odnosno 200 CCU.

23.

Magistarske radnje i doktorske disertacije izrađuju se, tiskaju i distribuiraju na državni trošak.

24.

Načelo 23. vrijedi analogno za znanstvene radove.

25.

Hrvat svoje gonitelje ne goni.

26.

O krivnji u krivičnom postupku odlučuje porota od 12 građana.

27.

U krivičnom postupku osudu donosi sud u sastavu od 3 kvalificirana suca.

28.

U trećem i četvrtom stupnju odlučuju sudovi u sastavu od 5 kvalificiranih sudaca.

29.

Ukida se sankcija zatvora u svim prekršajnim postupcima.

30.

Proglašava se opći i trajan oprost.

31.

Proglašava se opći i trajan zaborav.

32.

Proglašava se opće i trajno nacionalno pomirenje.

33.

Proglašava se opće i trajno pomirenje sa svim ljudima.

34.

Opći i trajan oprost, zaborav, nacionalno pomirenje i pomirenje sa svim ljudima za Hrvata je apsolutno i bez očekivanja uzvrata.

35.

O podizanju optužnice i krivičnom progonu odlučuje porota od 12 građana.

36.

Optužnicu podiže vijeće od 3 tužioca, koji su javno odgovorni za utemeljenost optužbe.

37.

Ljubav prema radu, narodu, Hrvatskoj i Čovjeku, nenasilje i mir, osiguranje dostojanstva i integriteta svake ljudske osobe, temeljne su vodilje u djelovanju HKS kao političke organizacije.

38.

Čovjek je briga Hrvatske od začeća do vječnosti (osigurava obilježja i spomene na njegovo ovozemaljsko življenje).

39.

Za sigurnost i podobnost opreme djeteta i sredstava za igru odgovorna je Hrvatska.

40.

Nužnu opremu za dijete osiguravaju roditelji, Crkva i Hrvatska.

41.

Minimum standarda za igru osiguravaju roditelji, Crkva i konačno Hrvatska iz svih sredstava, uključivo emisije novca.

42.

Hrvatska oslobađa Hrvata od straha od materijalnih posljedica smrti.

43.

Sredstva za ukop Čovjeka osiguravaju rodbina, prijatelji, Crkva i, konačno, Hrvatska.

44.

Hrvatska je uvijek u obvezi bez odlaganja, konačno i besprizivno kada se radi o Čovjeku, bez obzira na sve druge obveznike (roditelje, rodbinu, prijatelje, Crkvu, bilo koju organizaciju).

45.

Hrvatska je MAJKA svakom Hrvatu, jedina koja ga ne ostavlja, u koju se uvijek ufa i kojoj se obraća znajući da ne može biti odbijen.

46.

Nema vraćanja dostojanstva ljudskoj osobi ako čovjek mora živjeti i gladovati da bi osigurao sredstva za vlastiti ukop.

47.

Majka sa 3 djece stječe 18 godina mirovinskog i radnog staža ako i jedno dijete podigne do 18 godina života.

48.

Majka sa 5 i više djece stječe pun radni i mirovinski staž ako i jedno dijete podigne do 21 godine života.

49.

Za rad na podizanju i odgoju djeteta MAJKA prima osobni dohodak ovisno o stručnim kvalifikacijama i uspjehu u podizanju djece.

50.

Uvjet za stjecanje radnog i mirovinskog staža te osobnog dohotka kao MAJKE je dopunsko obrazovanje i stjecanje viših kvalifikacija, nužnih za što uspješnije podizanje djece.

51.

Da bi se spriječio BIJEG MOZGOVA (BRAIN DRAIN) Hrvatska osigurava poseban rad s natprosječno nadarenom djecom od rođenja.

52.

Natprosječno nadarenim učenicima i studentima stipendije se osiguravaju automatski na račun Hrvatske, a naplaćuju automatski iz svih sredstava, uključivo emisije novca.

53.

Multidecenijskom, pa i multisekularnom, negativnom selekcijom dezintegrirano je hrvatsko nacionalno biće.

54.

Multidecenijskom i multisekularnom negativnom selekcijom dezintegrirano je i hrvatsko državno biće.

55.

Posljedice multidecenijske negativne selekcije, kada se radi o Akademiji znanosti i umjetnosti, saniraju se restrukturiranjem Akademije znanosti i umjetnosti tako da se njen sastav udvostručuje, a u dodatni sastav, po novim izbornim pravilima, biraju se članovi po svjetski priznatim kriterijima, iz cjelokupnog hrvatskog nacionalnog i hrvatskog državnog bića, bez izuzetka.

56.

Posljedice negativne multidecenijske selekcije, kada se radi o hrvatskoj akademiji, saniraju se konstituiranjem HRVATSKE AKADEMIJE, u koju će ući stvarni HRVATSKI BESMRTNICI primjenom kriterija najuglednijih svjetskih NACIONALNIH AKADEMIJA. U konkurenciju za izbor HRVATSKIH BESMRTNIKA ulazi svatko iz cjelokupnog hrvatskog nacionalnog bića i hrvatskog državnog bića bez izuzetka.

57.

Zbog dezintegracije hrvatskog nacionalnog bića i hrvatskog državnog bića (uslijed multidecenijske negativne selekcije), u prvoj hrvatskoj vladi koja će se konstituirati, opozicija ima jednu trećinu ministara bez portfelja i jednog potpredsjednika vlade.

58.

Sudjelovanje opozicije u općinskim, saveznoj i svakoj drugoj vladi analogno je sudjelovanju opozicije u hrvatskoj vladi.

59.

Sveučilišta uživaju autonomiju.

60.

Zbog negativne multidecenijske selekcije, i dezintegracije hrvatskog nacionalnog i hrvatskog državnog bića, obaviti će se reelekcija profesora i nastavnika uključivanjem u izbor svih dosada isključenih Hrvata i građana Hrvatske.

61.

Za vjersku pouku stavljaju se na raspolaganje sve školske i druge javne zgrade kao dobro čitavog naroda, a ne samo članova jedne političke stranke.

62.

Svaka škola i fakultet obvezno organiziraju fakultetsku srednjoškolsku i osnovnu nastavu za učenike drugih svjetonazora, osobito iz povijesti, filozofije, prirode, društva i drugih predmeta po zahtjevu učenika, studenata ili njihovih roditelja.

63.

Izbor stranog jezika u nastavi svih stupnjeva slobodan je i škole su obvezne osigurati nastavu za svaki izabrani jezik.

64.

Za sve učenike srednjih humanističkih škola a svih fakulteta, obvezna je nastava iz osnova grčkog i latinskog jezika u cilju vraćanja korijenima humanizma.

65.

Izvorno je i neotuđivo pravo Hrvatske na samoopredjeljenje, uključivo otcjepljenje i udruživanje.

66.

HKS traži da ga se uključi u rasprave za ustavno definiranje prava na otcjepljenje i udruživanje u trenutku nastajanja ove Političke programske deklaracije Hrvatske katoličke stranke.

67.

Izvorno je i neotuđivo pravo Hrvatske da se organizira i udružuje, da samostalno surađuje i zajednički djeluje u zemlji, Evropi i Svijetu i da u tom samostalno i slobodno bira udruženja i partnere, da sklapa međunarodne ugovore i učlanjuje se u međunarodne organizacije.

68.

Sukladno prethodnoj točki, a osobito presedanu državnog i partijskog komuniciranja SR Hrvatske i Ukrajine, HKS poziva sadašnju vladu (Izvršno vijeće) i Sabor SR Hrvatske te Savez komunista Hrvatske, sukladno još uvijek njegovim ustavnim prerogativima, položaju, stvarnoj moći i dosadašnjoj praksi da pokrenu inicijativu za ulazak SR Hrvatske u Ujedinjene narode na presedanima Filipina i Indije, a danas još uvijek na inicijalnim i današnjim presedanima Ukrajine i Bjelorusije koje Hrvatskoj dodjeljuju svojim glasovima u Ujedinjenim narodima međunarodni legitimitet (osobito Rezolucijom 3281 /XXIX/ od 12.XII.1974).

69.

SR Hrvatska mora provesti bez odlaganja međunarodno deklariranu i od SFRJ preuzetu obvezu po kojoj

SVAKA DRŽAVA IMA SUVERENO I NEOTUĐIVO PRAVO DA BIRA SVOJ GOSPODARSKI, KAO I POLITIČKI, DRUŠTVENI I KULTURNI SISTEM, U SKLADU S VOLJOM SVOGA NARODA, BEZ BILO KAKVOG MIJEŠANJA, PRITISKA ILI PRIJETNJE IZVANA.

70.

SR Hrvatska mora provesti bez odlaganja međunarodno deklariranu i od SFRJ preuzetu obvezu po kojoj

SVAKA DRŽAVA IMA I SLOBODNO VRŠI PUNU I STALNU SUVERENOST NAD SVIM SVOJIM BOGATSTVIMA, PRIRODNIM IZVORIMA I GOSPODARSKIM DJELATNOSTIMA, UKLJUČIVŠI POSJEDOVANJE I PRAVO DA IH ISKORIŠTAVA I DA NJIMA RASPOLAŽE.

71.

HKS u skladu s transnacionalnom idejom demokršćanstva surađuje s drugim svjetskim i domaćim demokršćanskim savezima i njihovim političkim organizacijama i udruženjima.

72.

HKS jamči razvoj apsolutno slobodnih oblika pluralističkog političkog organiziranja i djelovanja, uz potpuno slobodno izražavanje, cirkulaciju i konkurenciju političkih ideja, misli i programa.

73.

HKS polazi od potrebe SLUŽENJA a ne VLADANJA.

74.

Potreba SLUŽENJA a ne VLADANJA ne znači da će HKS ostaviti hrvatski narod bez mogućnosti da bira i bude biran u sve organe vlasti neposredno, slobodno i tajno, bez ikakve diskriminacije i apartheizacije bilo kojeg dijela nacionalnog i državnog bića hrvatskog naroda.

75.

Hrvatska katolička stranka traži od postojeće vlade (IV) i Sabora SR Hrvatske da u skladu sa postojećim ustavnim mogućnostima, otvore konzulate SR Hrvatske u svim onim mjestima na svijetu gdje treba zadovoljiti ekonomske, političke, kulturne i druge potrebe Hrvata, koje se sada na nezadovoljavajući zadovoljavajući način ili nikako ostvaruju. U otvorenim konzulatima moći će svoje potrebe zadovoljavati i svi drugi građani SFRJ.

76.

Deviza je ekonomsko dobro a onda i nacionalno bogatstvo, pa zato pripada onome tko je ostvari odnosno zaradi.

77.

Novac je ekonomsko dobro i nacionalno bogatstvo pa onda nad njime ima suvereno pravo Hrvatska.

78.

Imaterijalne stvorene vrijednosti su ekonomsko dobro i nacionalno bogatstvo.

79.

Za štednju građana apsolutno i neopozivo jamči Hrvatska cjelokupnim nacionalnim bogatstvom, a ulozi se drže u neokrnjenoj vrijednosti pokrivanjem njihove supstancijalne vrijednosti u CCU (HNJ), sada i u bilo kojem budućem obliku posrednog ili neposrednog udruživanja.

80.

Hrvatska uvijek polaže pravo na što neposrednije sudjelovanje u svakom obliku udruživanja s obzirom na svoj izvorni suverenitet.

81.

HKS je za reprivatizaciju i denacionalizaciju.

82.

HKS je za pretvaranje društvene imovine u državnu (javnu).

83.

HKS je za denacionalizaciju crkvene imovine.

84.

HKS je za vraćanje oduzete i prelivene supstance hrvatske sakralne spomeničke baštine i njeno vraćanje fondu sakralne spomeničke baštine u okviru fonda hrvatske spomeničke baštine.

85.

Formiraju se fondovi hrvatske spomeničke baštine na razini spomeničkih cjelina, gradova, općina i Hrvatske.

86.

Spomenička renta unosi se u fondove hrvatske spomeničke baštine.

87.

Osobe koje primaju socijalnu pomoć imaju pravo na TV na teret Hrvatske.

88.

Svaki Hrvat ima pravo na potrošački i hipotekarni kredit.

89.

Pravo na kulturu, čist zrak, zdrav okoliš, vodu, kanalizaciju, cestu, kino, kazalište, muzej, prirodu, spomenike kulture utvrđuju se Ustavom s načinima, na kojima se utvrđuje i minimalni standard za svako od ovih i drugih vitalnih i egzistencijalnih prava Hrvata i svih građana i stanovnika Hrvatske.

90.

Svi su Hrvati, građani i stanovnici Hrvatske osigurani životno i protiv svih rizika svoje imovine.

91.

Hrvatska inicijalno organizira svjetski sustav osiguranja i reosiguranja života i imovine za sve Hrvate.

92.

CCU (CROATIAN CURRENCY UNIT) ili HNJ (HRVATSKA NOVČANA JEDINICA) usklađuje svoju vrijednost s aritmetičkim ponderom košare vrijednosti (US $, EDU, SDR, ZLATO, DEM, YEN).

93.

HKS razvija ideje i misli Ante Starčevića, kao sinteze do tada razvijenog hrvatskog državnog prava.

94.

HKS razvija vrijednosti seljačkog života kako ih je tumačio i odjelotvoravao Stjepan Radić.

95.

HKS razvija izvornu ekonomsku misao Eugena Kvaternika o radu i stvaralaštvu.

96.

HKS izvodi po znanstvenim kriterijima, i primjenom znanstvene metodologije sistematizira i vrednuje povijesne ličnosti od značenja za hrvatsku civilizaciju, crkvu, kulturu i znanost.

Prioritetno će se obaviti znanstvena sistematizacija i vrednovanje crkvenih ličnosti, a među njima naročito kardinala Stepinca.

97.

HKS će posebno pokrenuti znanstvenu obradu političkih progona i suđenja svećenika i crkvenih dostojanstvenika nakon početka progona kardinala Stepinca.

98.

PRAVDA I POŠTENJE temelj su za ostvarenje bilo kojeg prava.

99.

Život je dobro iznad svih dobara, a lijep je u svakoj manifestaciji i obliku.

100.

Eutanazija je nedozvoljena bilo kad i zbog bilo kojeg razloga.

101.

Pravo na život je iznad svih drugih prava i načela.

102.

Pobačaj je nedozvoljen, osim u medicinski strogo indiciranim slučajevima kada je neposredno ugrožen život majke ili djeteta.

103.

Hrvatska čini sve za oslobođenje čovjeka od straha.

104.

UKOLIKO SE OTVORI USTAVNA RASPRAVA I DOZVOLI SLOBODA IZNOŠENJA MIŠLJENJA HKS JE ZA SLIJEDEĆA USTAVNA RJEŠENJA:

104./I.

Naziv hrvatske države je HRVATSKA.

104./II.

Izvorni suverenitet pripada Hrvatskoj.

104./III.

Grb HRVATSKE je povijesni hrvatski grb, štit sa 25 polja, naizmjenično crvenih i bijelih (srebrnasto-bijelih) od kojih je prvo bijelo (po uzoru na grb s crkve Sv. Marka u Zagrebu).

104./IV.

Zastava HRVATSKE je crveno-bijelo-modra, bez bilo kakvih obilježja ili znakova.

104./V.

Himna Hrvatske je »LIJEPA NAŠA DOMOVINO«.

104./VI.

Glavni grad Hrvatske je Zagreb.

104./VII.

U Hrvatskoj je u službenoj uporabi hrvatski jezik.

104./VIII.

Hrvatski jezik je i jezik obrazovanja na svim stupnjevima u Hrvatskoj.

104./IX.

Svakom se jamči uporaba njegova jezika kao konstitutivnog elementa njegova nacionalnog bića.

104./X.

Blagdani u Hrvatskoj su:
Božić (2 dana)
Uskrs (2 dana)
Svi Sveti
Majčin dan
Dječji dan Sv. Nikole
Duhovi
Tijelovo

Državni praznici su:
Dan hrvatske državnosti
Zrinsko-frankopanski dan (30. travnja)

Državni praznici obilježavaju se i slave javno, i u školama i na fakultetima.

104./XII.

Jamči se obilježavanje i slavljenje vjernicima drugih vjera njihovih vjerskih praznika.

105.

Budući da je novac ekonomsko dobro i dio nacionalnog bogatstva, emisija novca i reguliranje mase kredita u bilo kojem obliku od strane države isključivo je funkcija Hrvatske, po sadašnjim međunarodnim normama i uvijek.

106.

HKS jamči slobodan i neograničen ulazak stranog kapitala pod ekonomskim uvjetima.

107.

HKS jamči neograničen transfer i retransfer unesenog stranog kapitala i kapitala naših državljana u inozemstvo.

108.

HKS jamči pošteno i pravedno bilanciranje na način kakav je primjeren uzornim gospodarima u suvremenim tržišnim ekonomijama.

109.

HKS jamči stranom kapitalu i drugim ulagačima kapitala koji se nalazi ili je zarađen i stečen, ili će biti zarađen ili stečen u inozemstvu bilo

kada, a biti će uložen u Hrvatsku, da će ostvareni profit potpuno slobodno i bez ikakvih ograničenja transferirati i retransferirati u inozemstvo.

110.

HKS jamči dodjelu koncesija stranom kapitalu za ulaganje u infrastrukturne objekte i nekretnine.

111.

HKS jamči da će svakom stranom ulagaču kapitala biti bez odlaganja izdani svi dokumenti potrebni za izgradnju i realizaciju programa ekonomskih ulaganja.

112.

HKS poziva sadašnju vladu Hrvatske (Izvršno vijeće Hrvatske), Sabor SR Hrvatske i Savez komunista Hrvatske da bez odlaganja daju jamstva sukladna jamstvima koje daje HKS u Načelima 106.-111. ove Političke programske deklaracije, te javno izjave da će poduzeti sve u skladu sa svojim sadašnjim i budućim ustavnim ovlaštenjima, da će propisima Republike Hrvatske i Ustavom SR Hrvatske, odnosno Republike Hrvatske, odnosno Hrvatske, osigurati potrebna zakonska jamstva stranom kapitalu i našim ulagačima kapitala iz inozemstva, s time da HRVATSKA kao država, sukladno svom međunarodno priznatom suverenitetu nad prirodnim bogatstvima i resursima, osiguranje tih prava jamči svim hrvatskim nacionalnim bogatstvima i prirodnim dobrima.

113.

HKS se zalaže za agrarnu reformu sukladno svojim težnjama za reprivatizaciju, denacionalizaciju i pretvaranje društvene imovine u imovinu hrvatske države (javno dobro).

114.

Hrvatska jamči kao država otkup svih poljoprivrednih proizvoda u svakoj količini u svakom naselju po tržišnim cijenama.

115.

Hrvatska kao država jamči svakom seljaku pravo na kredit za poljoprivrednu proizvodnju.

116.

Hrvatska jamči svakom seljaku mirovinsko i zdravstveno osiguranje.

117.

Osiguranje seljaka protiv svih rizika poljoprivredne proizvodnje preuzima hrvatska država s obvezom ostvarenja međunarodnog reosiguranja.

118.

Povratnicima iz svih oblika iseljene Hrvatske jamči se potpuno slobodno unošenje sve imovine bez pregleda, carina i poreza.

119.

Radnik može ulagati svoje devize u bilo koju proizvodnju ili poslovanje s time da mu se posuđeni novac vrati u stranoj valuti odmah po prvom unošenju zarađenih deviza izvozom.

120.

Svaki je radnik kreator, stvaratelj.

121.

Svaki je ljudski rad kreativan, stvaralački.

122.

Kapitalizirano intelektualno vlasništvo pripada u odgovarajućem dijelu čovjeku-radniku-stvaratelju, ostalim radnicima, kapitalu i ulagačima kapitala te managerima, zavisno od oblika poduzetništva i poduzeća.

123.

Potencijalni dohodak i profit raspoređuju se i vode uvijek prema vlasnicima: radniku – stvaratelju, ostalim radnicima, managerima, kapitalu, ulagačima kapitala (dioničarima).

124.

Perspektivni dohodak i profit raspoređuju se i vode uvijek prema vlasnicima: radniku-stvaratelju, ostalim radnicima, managerima, kapitalu, ulagačima kapitala (dioničarima).

125.

Hrvatska jamči izdavanje dionica na potencijalnu imovinu.

126.

Hrvatska jamči izdavanje dionica na perspektivnu imovinu.

127.

Hrvatska jamči izdavanje dionica na potencijalni dohodak i profit.

128.

Hrvatska jamči izdavanje dionica na perspektivni dohodak i profit.

129.

Hrvatska jamči preduzetničku dobit.

130.

Hrvatska jamči dionice na kapitalizirane profite.

131.

Radni tjedan traje 30 sati.

132.

Zarada u prekovremenom radu neoporeziva je.

133.

Zarada od inovacija, racionalizacija i drugih oblika stvaralaštva, čime se smanjuje razina sadašnje ekonomske bijede, neoporeziva je.

134.

Dugovi za kredite brišu se za osobe koje primaju socijalnu pomoć.

135.

Zarade i imovine, dječji doplaci, stipendije i sva zajamčena davanja isplaćuju se na račun svih izvora, uključivo države Hrvatske i emisije novca, najkasnije prvog u mjesecu.

136.

Mirovine se isplaćuju unaprijed od prvog dana umirovljenja. Ako nema rješenja o visini mirovine, mirovina se isplaćuje prema posljednjoj revaloriziranoj zaradi koja je najpovoljnija za umirovljenika.

137.

Zarada radnika nije osnovica oporezivanja.

138.

Zarada poduzetnika koji vodi posao, nije oporeziva u trostrukoj svoti prosječne zarade radnika kod poduzetnika.

139.

Najviša stopa oporezivanja profita je 50%.

140.

Gubitak je odbitna porezna stavka u narednim godinama poslovanja i privređivanja.

141.

Ulaganje u proizvodnju i poslovanje neoporezivo je.

142.

Poduzetnici s do 5 zaposlenih uvoze sredstva za proizvodnju bez carine i davanja.

143.

Poduzetnici do 1000 zaposlenih uvoze sredstva za proizvodnju sa sniženom carinom i davanjima od 90-30%.

144.

Radnik uvijek participira u profitu na način utvrđen ugovorom s poduzetnikom.

145.

Svakome je prosto baviti se bilo kojom privrednom djelatnošću, s jedinim uvjetom da zadovoljava posebne uvjete i kriterije nužne za obavljanje određene proizvodnje.

146.

Radnik-stvaratelj s temelja rada i stvaralaštva stječe dionice tvrtke.

147.

Na uvoz rabljenih putničkih vozila plaća se carina maksimalno 30%.

148.

Na uvoz vozila, sredstava za proizvodnju, carina i porezi se ne plaćaju, s izuzetkom analognim Načelu 143.

149.

Svakom privredniku jamči se priznanje troškova amortizacije u rashodima do 50% godišnje od vrijednosti sredstava za proizvodnju.

150.

U rashode se priznaje revalorizirana vrijednost amortizacije.

151.

Kao rashod priznaju se troškovi investicijskog održavanja od prvog dnaa stavljanja sredstva za proizvodnju i poslovanje u upotrebu i proizvodno korištenje.

152.

Priznaje se razgraničenje ulaganja u R & D (istraživanje i razvoj) s rokom od 40 godina.

153.

Priznaje se razgraničenje ulaganja u goodwill (vrijednost tvrtke) od 40 godina.

154.

Priznaje se kapitalizacija i vremensko razgraničenje ulaganja u buduću proizvodnju i poslovanje.

155.

Svi poreznici vode porezne knjige s time da država i građanin polaze od načela pravde i poštenja, zajamčenih postupkom koji se vodi u pet stupnjeva.

156.

Građanin unosi u porezne knjige sve prihode.

157.

Građaninu se priznaju svi rashodi i to na način pojedinačnog najvišeg kriterija i svote, koje se priznaju poreznim obveznicima u najrazvijenijim tržišnim ekonomijama slobodnog svijeta.

158.

Izbori u Hrvatskoj su slobodni, tajni i neposredni.

159.

Nakon prvih izbora svaka stranka daje najmanje 1-10 zastupnika u svaki Sabor općine, HRVATSKI SABOR, savezni parlament i svaki drugi parlament.

160.

U svim kasnijim izborima svakoj se stranci jamči pravo na najmanje 1-5 zastupnika u svim saborima i parlamentima.

161.

Svi sabori i parlamenti su jednodomni.

162.

Zastupnik može biti izabran odnosno dan HRVATSKOM SABORU i parlamentima na više razina istovremeno.

163.

Zastupnika uvijek zamjenjuje zamjenik i tako osigurava prava i interese svake hrvatske interesne skupine.

164.

Interesna skupina ima ista prava i funkciju u parlamentarnom sustavu kao i stranka, koja se definira zakonom.

165.

Tisak i izdavaštvo su apsolutno slobodni.

166.

Tisak i izdavaštvo slobodni su od svakog poreza.

167.

Radio, TV i ostala sredstva priopćavanja apsolutno su slobodna.

168.

Političko udruživanje apsolutno je slobodno.

169.

Zabranjeno je jedino propagiranje nasilja i udruživanja radi provođenja nasilja.

170.

Članstvo u stranci prosto je svakom tko prihvaća načela Političke programske deklaracije Hrvatske katoličke stranke.

171.

Po prihvaćanju načela Političke programske deklaracije Hrvatske katoličke stranke osnivaju se bez odlaganja podružnice i ogranci Hrvatske katoličke stranke.

172.

Podružnice i ogranci mogu donositi svoje Političke programske deklaracije i programe kada nisu u suprotnosti s načelima Političke programske deklaracije HKS.

173.

Unutar HKS, podružnica HKS i ogranaka HKS mogu se podnositi i ostvarivati i alternativni programi, ako nisu u suprotnosti s osnovnim načelima Političke programske deklaracije stranke.

174.

Nitko ne može biti pitan za mišljenje, kritiziran zbog svojih stavova ili snositi bilo koju sankciju zbog drugačijeg programa i zbog drugačijeg mišljenja.

175.

Nitko ne može biti isključen iz Hrvatske katoličke stranke iz bilo kojih razloga.

176.

Ono što druge stranke i pokreti smatraju alternativnim, demokratskim pluralističkim udruživanjem i političkim djelovanjem za HKS znači pravo na iznošenje vlastitog mišljenja bilo kada i bilo gdje, s time da takvo iznošenje mišljenja ne veže HKS, osim onda kada je to mišljenje i stav iznesen u funkciji predstavljanja stranke po položaju ili punomoći.

177.

Svi organi HKS biraju se tajnim glasanjem a funkcionare prosto je predložiti svakom članu stranke. U izborno natjecanje ulazi svaki član stranke a dovoljno je da prijedlog podnese jedan član. Tajno glasanje za vodstvo stranke nikada se ne može zamijeniti javnim.

178.

HRVATSKA REAGANOMIJA I HRVATSKI NEW DEAL sintetski su izrazi i uputa na teoretski i praktički način djelovanja za izvođenje Hrvatske iz stanja ekonomske, etičke, političke, ljudske i socijalne destrukcije i bijede.

179.

Načela izražena u ovoj Političkoj programskoj deklaraciji Hrvatske katoličke stranke proizlaze iz SUSTAVA koji je teoretski i operativno etički, ekonomski, politički, sudski i socijalno konzistentan i zatvoren, a utemeljen je etički (katoličkim svjetonazorom, a onda i kršćanskim, te monoteističkim uopće, svjetonazorima) i ekonomski (slobodan, na tržišnim i ekonomskim kriterijima utemeljen transkapitalistički dioničarski način proizvodnje s ugrađenim konstitutivnim elementima pravde i poštenja) na etičkim i ekonomskim stimulansima i sankcijama s nedodirljivošću dostojanstva i integriteta svakog Hrvata i svakog ČOVJEKA uopće.

HRVATSKA KATOLIČKA STRANKA

Zamjenik predsjednika
stranke i potpredsjednik
za Južnu Hrvatsku
prim. dr. Ante Korljan

Predsjednik
dr. Hrvoje Šošić

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 17. 3. 1990.

Dr HRVOJE ŠOŠIĆ, predsjednik Hrvatske stranke: Hrvatska stranka ima široko razrađen program. Politička programska deklaracija, u stvari, je programska deklaracija Hrvatske katoličke stranke. Hrvatska je stranka reducirala svoj naziv za »katolička«, jer je trebalo ishoditi prethodno odobrenje crkvenih vlasti, a za to nije bilo vremena.

U političko programskoj deklaraciji govori se o multidecenijskoj negativnoj selekciji, koja je dovela do dezintegracije hrvatkog nacionalnog bića, a onda i do dezintegracije hrvatskog državnog bića. Tom dezintegracijom rascijepljen je hrvatski narod, a onda, konačno, i narod Hrvatske na – dva dijela. Jedan manji dio imao je sva prava, a drugi mala, ili gotovo nikakva.

Hrvatska je raspeta etički, ekonomski, politički i socijalno, a raspet je i njen iseljeni dio, koji predstavlja trećinu hrvatskoga naroda. Hrvatsko nacionalno biće je dezintegrirano, jer djeluje sotonomija srpske i jugoradikalne ekonomije ekstremnog izraza na djelu Staljinove ekonomske teorije već provođene po Pol Potu i sotonama Eleni i Nikolaju Ceauscescuu.

Ciljevi i zadaci Hrvatske stranke su zalaganje za etičku, ekonomsku, socijalnu i političku preobrazbu Hrvatske na civilizacijskim zasadama katoličanstva, za ostvarenje ljudske sreće, mira, ljubavi i zadovoljstva svakog čovjeka, za nacionalno pomirenje, za reprivatizaciju i za nacionalizaciju društvene imovine. Polazi se od potrebe preobrazbe hrvatskog naroda u cjelini i hrvatske države, a to znači i vraćanje Stepinčeve crkve hrvatskom narodu.

Oko izvornog suvereniteta hrvatskog naroda za nas nema rasprave. Deklarativno smo se izjasnili, kao i sve druge stranke, za samoopredjeljenje do otcjepljenja sa udruživanjem. S tim, da upozoravamo da se radi o jednoj boljševičkoj konstrukciji koja polazi od izmišljotine o narodu kao povijesnoj prolaznoj kategoriji. Svakako da ta teza treba onima koji egzistiraju 100 do 200 godina. Međutim, Hrvati su jedna od tri naroda koji je konstituiran i koji živi svoj život i svoju državu preko 1.300 zabilježenih godina, a možda i duže.

Ni SFRJ, ni Socijalistička Republika Hrvatska nisu izvršile međunarodno preuzetu obavezu po kojoj svaka država ima suvereno i neotuđivo pravo da bira svoj gospodarski, politički, društveni i kulturni sistem u skladu s voljom svojega naroda bez ikakvog miješanja, pritiska ili prijetnji izvana. Prema tome, nikakve deklaracije nam nisu potrebne. To je obaveza država koje egzistiraju. Znači obaveza savezne i republičke države da to provedu. A obaveza je da svaka država slobodno i stalno vrši punu i stalnu suverenost nad svim svojim bogatstvima, prirodnim izvorima i gospodarskim djelatnostima uključivši njihovo posjedovanje i pravo da ih iskorištava i da njima raspolaže.

Stajalište je Hrvatske stranke da Hrvatska mora postati međunarodni subjekt. U prvom redu, kao članica Organizacije Ujedinjenih Nacija. Jer, nije manja država od Ukrajine i Bjelorusije. Nije manja država od Filipina, koji su postali članica ujedinjenih nacija pod Mc Arturom kao okupirano područje. Naš je zahtjev legalan već sada i bez obzira na to tko se nalazi na vlasti treba formirati hrvatske konzulate u svim zemljama svijeta gdje raseljena Hrvatska ima potrebe za poštenim uslugama svih vrsta. Već sada konzulati mogu biti legalno postavljeni i nema nikakve isprike da ih se ne postavi.

Osim ovog političkog, fundamentalan je ekonomski suverenitet. U vezi s tim fundamentalnim pitanjem – a to je da je novac ekonomsko dobro i nacionalno bogatstvo, pa onda nad njime ima suvereno pravo Hrvatska – sada pada Markovićeva vlada. Za razliku od drugih stranaka koje se stalno zalažu za ravnopravnost, mi tražimo vraćanje otetog.

Desetljećima nam nameću majmunologiju, a mi imamo pravo na vraćanje vjerskoga svjetonazora i humanizma. S tim u vezi tražimo restrukturiranje akademije, reelekciju profesora, vraćanje humanističkih dijelova obrazovanja, naročito, latinskog i grčkog na srednje škole i fakultete. Posebno tražimo da svaka škola i fakultet organiziraju fakultetsku, srednjoškolsku i osnovnu nastavu za učenike drugih svjetonazora zahtjevu učenika, studenata i njihovih roditelja. Na taj način naš će svjetonazorski način mišljenja biti u ravnopravnom položaju s majmunologijom.

Naša stranka traži da se za vjersku pouku stave na raspolaganje sve školske i druge javne zgrade kao dobro čitavog naroda, a ne samo članova jedne političke stranke što je sada slučaj.

Nema preobrazbe hrvatskog društva bez jamstva da je svako pravo i interes svakog Hrvata jednako vrijedan i jednako važan. Problem nepostojanja pravne države rješavamo tako da je svako pravo zaštićeno u četiri stupnja. U petom stupnju o pravu i interesu građana Hrvatske (dakle, ne samo Hrvata) rješava Veliki sud Hrvatske kojim predsjeda predsjednik Hrvatske. Ovo nije nikakva iluzija. Ovo je potreba, jer su u sadašnjem sistemu 1 do 80 posto presuda, koje donose obični građanski sudovi, nezakonite.

U našim odrednicama zalažemo se za ukidanje zatvorske i smrtne kazne. Smatramo da je ukidanje zatvorske kazne čin bez kojega je nemoguće vratiti dostojanstvo čovjeka. Stojimo na stanovištu da postoje samo duševni i društveni bolesnici. Ako društveni bolesnici čine takva djela da ih treba izolirati iz društva, onda se u prijelaznom razdoblju to mora učiniti tako da im se osigura življenje na izdvojenom prostoru, gdje mogu uživati punu slobodu obiteljskog života i kontaktirati s prijateljima.

Na kraju nudimo i jednu viziju, ekonomski projekt. Mi ga metaforički nazivamo hrvatski reganizam i hrvatski New Deal. To je kombinacija pristupa. Stojimo na stajalištu da se socijalni i ekonomski problemi ne mogu odvajati od etičkih. Nije etički, nije ljudski, nije pošteno, nije humano da netko ima osamnaest milijardi plaću, a da ta se istovremeno ne tiče kao predsjednika savezne vlade što se u Njemačkoj od naših radnika skupljaju milodari za 255.000 gladnih u Zagrebu. To se može prešućivati, narod se može varati, ali istina će izići na vidjelo. Mi preko te sramote prijeći ne možemo. Za nas nisu to socijalna pitanja, nisu ekonomska pitanja. Za nas su to, u prvom redu, etička pitanja, ljudska pitanja.

Jedinstvo smo postigli i Hrvatski blok ostvarili na sedam točaka na Općem saboru u HDZ. To jedinstvo na programu i ciljevima znači za hrvatski opozicioni politički blok ne komunizmu, ne socijalizmu, ne socijaldemokraciji, ne centralizmu, i zato hrvatski blok ne može biti nikakva labava koalicija.

ANTE KORLJAN:

Nikome nećemo dopustiti da na bilo koji način povrijedi suverenitet hrvatske državnosti ni za jedan centimentar. A posebno ne nad Južnom Hrvatskom, jer baš prema njoj, prema tom dijelu naše domovine upiru svoje poglede i nezasitne želje mnogi autonomaški apetiti. Oni idu sve do traženja autonomije na hrvatskom teritoriju.

Koliki su ti apetiti pokazuje i to da još ni danas nije riješeno pitanje katoličke crkve Svetog Spasa kod Knina, premda su arheolozi, povjesničari i drugi stručnjaci decidirano rekli da se radi o katoličkoj crkvi i katoličkom groblju. To je tipičan primjer povrede suvereniteta hrvatskog teritorija.

Naša programska deklaracija obuhvatila je cijelog čovjeka. I visokog intelektualca, i radnika, vjernika i nevjernika. Temelji se na dva osnovna principa. To je, u prvom redu, suverenitet hrvatskog naroda nad cijelim njegovim teritorijem koji je nedjeljiv i neotuđiv, i to na način kako nas je naučio otac domovine Ante Starčević. Drugi temeljni princip Hrvatske stranke je katoličanstvo, koje je u svojim korijenima zajedničko svim zapadnoevropskim narodima, pa i Hrvatima. Iz tog principa proizlazi jedna od najznačajnijih postavki naše deklaracije, a to je da je čovjek najveća i nepovrediva vrijednost, i to od časa samog začeća pa sve do smrti.

Čovjeku sve treba biti podređeno i to u svakidašnjem praktičnom životu. Zato država garantira najniža socijalna primanja u iznosu od 200 dolara, najnižu plaću od 300 dolara. Majka troje djece stječe 18 godina mirovinskog staža pod uvjetom da barem jedno dijete podigne do 18 godine života. Majka, pak, petero djece stječe puni radni staž pod uvjetom da jedno dijete podigne do 21 godine života. Dječji doplatak po svakom djetetu je 100 dolara. Minimalna stipendija je 200 dolara. Troškove znanstvenih studija, magisterija, doktorata itd. plaća država. Osigurava se poseban rad s natprosječno nadarenom djecom. Njima se stipendija daje bez posebnih teškoća. Prema našoj deklaraciji ljudska prava su tako velika i važna da za njih država garantira.

U pogledu problema pobačaja mi izjavljujemo da je pobačaj u našoj budućoj državi zabranjen, osim u slučaju kada je život majke ugrožen. Ovaj stav proizlazi iz učenja katoličke crkve za koju čovjek predstavlja najveću vrijednost, kao i iz učenja katoličke crkve da je čovjek čovjek od samoga začeća. Takvo stanovišta ističu danas i najveći medicinski stručnjaci.

Naši politički ciljevi temelje se na idejama Ante Starčevića i Stjepana Radića. Tražimo da hrvatski narod bude slobodan u punom smislu te riječi, da bude svoj na svome. Proglašavamo opći i trajni oprost, te zaborav i da to bude od nacionalnog značaja. Pravo hrvatskog naroda na otcjepljenje i udruživanje je neotuđivo. Hrvatska traži puni suverenitet nad svim svojim bogatstvima.

Ukida se državna policija. Tražimo znanstvenu obradu političkih progona Stepinca, Hebranga i ostalih. Tražimo i zahtijevamo da se spale tajni spiskovi nepoćudnih i nepodobnih.

Dosta je prisluškivanja u našim stanovima, praćenja ljudi na našim ulicama. Hoćemo mir i osjećaj sigurnosti u našim domovima, a ne strah i zebnju. Dosta je terora i represije. Tražimo povratak u svoje domove i domovinu svih emigranata bez obzira radi li se o ekonomskim ili političkim emigrantima. Njihov povratak u domovinu unio bi mir i sreću u mnoge obitelji.

HRVATSKA STRANKA PRAVA – HSP

ADRESA: Zagreb, Jurjevska 23, tel. 041/273-054
DATUM OSNIVANJA: 25.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 28.2.1990.
RUKOVODSTVO: Dobroslav **Paraga** / predsjednik
Ante **Paradžik** / potpredsjednik
Krešimir **Pavelić** / tajnik
GLASILO: Hrvatsko pravo (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Goran **Blažeković**

Programska načela

»Ova naša stranka sudi da joj je vrijeme nastaviti svoje dosadašnje poslovanje...
Kako je znano, ovo je poslovanje:
skidati krinke onim, koji su naš narod kojekakovimi načini i sredstvi turnuli do poniženja i nesreće,
ter nastoje da ga u tome stanju drže.
Na zakonitu temelju stojeć, branit ili iskat,
pravnim načinom i pravičnimi sredstvi, sveta prava našega naroda i naše domovine.«

Iz Programa »HERVATA
1868.

HRVATSKA STRANKA PRAVA – zabranjena 6. siječnja 1929. godine – na Obnoviteljskom Saboru održanom u Zagrebu 25. veljače 1990. godine donijela je

PROGRAMSKA NAČELA HRVATSKE STRANKE PRAVA

1.

Hrvatska stranka prava je demokratska politička organizacija, koja nastavlja svoju djelatnost na temeljnim načelima njenog utemeljitelja Oca domovine dr. Ante Starčevića.

2.

Pristaše ideje P R A V A okupili su se oko Programskih načela HSP-a, koja prihvaćju kao polaznu osnovu svoje djelatnosti.

3.

Obnovitelji Hrvatske stranke prava smatraju Programska načela HSP-a privremenim, dok se na prvom redovitom Saboru ne donese PROGRAM HSP-a, u skladu sa suvremenim kretanjima u domovini, Europi i svijetu.

4.

Polazeći od povijesnog hrvatskog državnog prava i prava na samoodređenje uključujući pravo na otcjepljenje, HSP će se zalagati za hrvatski nacionalnodržavni suverenitet na cjelokupnom povijesnom i etničkom prostoru, bez kojega nema ostvarenja višestoljetnih težnji hrvatskog naroda.

5.

HSP će se zalagati za uspostavu i ostvarenje demokratskih, građanskih i političkih sloboda i prava; za slobodno udruživanje prema vlastitim političkim programima isključujući propovijedanje i provedbu nasilja te rasne, nacionalne, vjerske ili ideološko-političke mržnje i nesnošljivosti; za pretvaranje sindikata u slobodne radničke saveze, neovisne o državnom i političkom tutorstvu; za razvitak narodnog gospodarstva na načelima ravnopravnosti svih oblika vlasništva, slobodnog tržišta roba, rada i kapitala te pravne zajamčenosti privatnog poduzetništva.

6.

Članom HSP-a može postati svaki Hrvat koji se osjeća Hrvatom, bez obzira da li živi u domovini ili izvan nje, kao i svaki njezin državljan bez obzira na svjetonazor, ukoliko prihvaćaju Programska načela i Pravila.

7.

HSP će se zalagati za odvajanje i osamostaljivanje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

HSP se ujedno zalaže za depolitizaciju vojske i policije.

Zbog svoje neovisnosti sudovi ne smiju biti reizborni.

8.

HSP jamči ravnopravnost svih stranaka i saveza te se protivi davanju prednosti bilo kojoj među njima u državnim tijelima.

9.

HSP će se zalagati za pravedno nagrađivanje radnika, koje će zadovoljiti životne potrebe njega i njegove obitelji. Socijalna skrb mora se podignuti na dostojnu razinu kako bi se osigurala egzistencija mladih ljudi, nezaposlenih, bolesnih, umirovljenika i beskućnika.

10.

HSP će se zalagati za pravo na rad i opću zdravstvenu zaštitu.

HSP će se zalagati da se svakom hrvatskom državljanu osigura starosna mirovina bez obzira na radni staž.

11.

HSP će voditi brigu oko usavršavanja mladih ljudi različitih oblika stručnosti na kojima će se mladi ljudi usavršavati i tako pomoći sveopćem boljitku Hrvatske.

12.

HSP će računati s našim građanima i iseljenicima diljem svijeta te će pronalaziti načina za njihov povratak u domovinu ili sudjelovanje u razvitku Hrvatske.

13.

HSP će poticati razvitak onih gospodarskih djelatnosti koje Hrvatska ima, kao što su: turizam, brodogradnja, nafta, petrokemija i druge gospodarske djelatnosti.

14.

HSP će se brinuti za obnovu seoskog života i poticati unapređenje cjelokupnog gospodarstva na selu.

HSP će se zauzeti da se ukine poljoprivredni maksimum.

HSP će nastojati afirmirati seljaka kao važnog čimbenika gospodarske, političke, uljudbene i druge djelatnosti suvremenog života na selu.

15.

HSP će se zauzimati za spremnost suvremenog hrvatskog intelektualca u prihvaćanju najnovijih znanstveno-tehnoloških dostignuća i maksimalnu sposobnost uključivanja u suvremena europska zbivanja.

16.

HSP će promicati društveni sklad u kojem će doći do punog izražaja dostojanstvo žene.

HSP će omogućiti ženama ravnopravno sudjelovanje u društvenom, gospodarskom, političkom i svakom drugom djelovanju.

17.

HSP će zaštićivati majčinstvo, obitelj i podizanje novih naraštaja.

HSP će se zalagati za kvalitetniju, svestraniju i humaniju zaštitu, posebno u dječjim ustanovama.

18.

HSP će se uvijek zalagati za zaštitu života od začeća od naravne smrti, protiv je samoubojstava i svih oblika zlostavljanja.

HSP je protiv svih političkih procesa, tjelesnih i duševnih mučenja, zloupotrebe psihijatrije s ciljem postizanja političkih, materijalnih i drugih koristi. Svrha kazne mora biti u zaštiti društva i pojedinca.

HSP je protiv smrtne kazne.

19.

HSP će se založiti da se svim žrtvama represije osigura materijalna pomoć, a nesposobnima za rad odgovarajuća mirovina.

20.

HSP će se zalagati za vraćanje nepravedno oduzete imovine.

21.

HSP će se založiti za ispravno procjenjivanje povijesnih događaja te svjetovnih i vjerskih osoba.

Preispitivanje valja izvesti strogo prema znanstvenim načelima kako bi se posve rasvijetlio lik povijesnih događaja i osoba.

22.

HSP smatra rješavanje ekoloških pitanja svojom prvorazrednom zadaćom te će se zalagati za smanjenje ili potpuno uklanjanje zagađenosti prirode, proizvodnju i potrošnju zdrave hrane i zdrav život.

23.

HSP će se zalagati za obnovu, zaštitu i korištenje kulturno-povijesne baštine te snažnu prisutnost tradicionalne kulture u svakodnevnom životu naroda.

24.

Članovi HRVATSKE STRANKE PRAVA trajno će se zalagati mislima, riječima i djelima za DOBROBIT DOMOVINE HRVATSKE.

KOALICIJA NARODNOG SPORAZUMA

- **IZVANSTRANAČKE LIČNOSTI: dr. SAVKA DABČEVIĆ KUČAR, dr. IVAN SUPEK, MIKA TRIPALO, DRAGUTIN HARAMIJA I SREĆKO BIJELIĆ**
- **Hrvatska demokratska stranka**
- **Hrvatska kršćanska demokratska stranka**[7]
  - **Demokratski savez Albanaca Hrvatske**
  - **Hrvatski mirotvorni pokret Hrvatske**
  - **Muslimanska demokratska stranka**
- **Hrvatska seljačka stranka**
- **Hrvatska socijalno-liberalna stranka**
- **Socijaldemokratska stranka**

[7] U Koaliciji narodnog sporazuma preko tzv. male koalicije s Hrvatskom kršćanskom demokratskom strankom ušli su Demokratski savez Albanaca Hrvatske, Hrvatski mirotvorni pokret i Muslimanska demokratska stranka.

KOALICIJA NARODNOG SPORAZUMA – KNS

Prvo saopćenje za javnost[8]

Poslije više od pedeset godina u Hrvatskoj se održavaju višestranački izbori. Iako smo nezadovoljni trodomnim sastavom predstavničkih tijela, neravnopravnim položajem opozicijskih stranaka i drugim manjkavostima izbornog zakona, smatramo da predstojeći saborski i općinski izbori ipak znače dobitak za demokraciju u Hrvatskoj. Otvorila se mogućnost da dobijemo bolje sastavljen hrvatski Sabor, koji će vjernije od dosadašnjih odraziti raspoloženje biračkog tijela i biti sposoban donijeti novi Ustav Hrvatske. Time se po prvi puta počinje uspostavljati demokratski politički život u poslijeratnoj Hrvatskoj, što se može samo povoljno odraziti na opće prilike u Jugoslaviji.

Ta se povijesna prilika ne smije propustiti: to je zajedničko mišljenje četiriju hrvatskih stranaka i potpisanih vanstranačkih ličnosti koje su se odazvale pozivu i pristupile koaliciji. Stoga na izborima ne želimo nastupiti razmrvljeni ni oslabljeni, već snažno udruženi u KOALICIJU NARODNOG SPORAZUMA, koja polazi od slijedećih općih načela:

1. Hrvatsku treba ustavno i pravo urediti kao demokratsku državu utemeljenu na izvornom suverenitetu, koji uključuje demokratsko pravo na samoodređenje, na otcjepljenje ili udruživanje, kao trajni ustavni princip i jamstvo ravnopravnosti.

2. Nismo protiv Jugoslavije po svaku cijenu, niti po svaku cijenu za Jugoslaviju. Jugoslavija nam nije sudbina, ona može biti samo plod dogovora. Smatramo da se odnosi između jugoslavenskih naroda, republika i pokrajina mogu urediti novim dogovorom demokratski izabranih parlamenata svih republika i pokrajina.

3. Poredak koji nastojimo uspostaviti temeljit će se na zaštiti svih ljudskih prava definiranih Helsinškom konvencijom i drugim međunarodno prihvaćenim aktima: duhovna i tjelesna nepovredivost pojedinca, sloboda privređivanja i poduzetništva, pravo na sticanje i imetak, pravna i socijalna sigurnost, vjerske i političke slobode, pravna i društvena ravnopravnost spolova, sloboda izražavanja i udruživanja. Dosad su te vrijednosti najoživotvorenije u pravnoj državi zasnovanoj na višestranačkoj parlamentarnoj demokraciji.

4. Budućnost je Hrvatske i Jugoslavije u ujedinjenoj konfederativnoj Evropi. Jugoslavenske republike nemaju pravo jedna drugu sputavati na tom putu.

5. Zagovornici smo ravnopravnosti nacionalnih prava. U svakom budućem ustavnom rješenju Srbi i pripadnici drugih naroda u Hrvatskoj uživat će sva prava, koja podjednako zahtijevamo za Hrvate izvan granica Hrvatske. Poštujemo Helsinški sporazum o postojećim grani-

[8] Prvo saopćenje za javnost »Koalicija narodnog sporazuma« obznanjeno je na konferenciji za novinare 1. ožujka 1990.

cama i protivimo se bilo kakvim jednostranim zahtjevima za promjenom, bilo vanjskih bilo unutrašnjih državnih granica.

6. Zagovornici smo tržišne privrede, slobodnog poduzetništva i ravnopravnosti svih oblika vlasništva, uz socijalnu politiku u funkciji razvoja i zaštite ugroženih slojeva. Oslobođene inicijative i stvaralaštva donijet će privredni preporod zemlji, s poduzetništvom kao glavnom polugom oporavka i budućeg napretka.

7. Privredni oporavak zemlje i sticanje novih bogatstava pretpostavka su oporavku i daljnjim razvojnim planovima za dostizanje evropskih standarda, zdravstva, školstva, znanosti, kulture, ekologije i drugih aspekata razvoja i općeg standarda u Hrvatskoj. Prioriteti će se određivati demokratskim putem, u slobodno izabranim predstavničkim tijelima i općim izjašnjavanjem svih građana.

8. Za sve navedene i brojne druge temeljite reforme odlučno se zalažemo, ali ćemo ih ostvarivati demokratskim putem. Protivnici smo svih avanturizama i licitacije ekstremnim zahtjevima. KOALICIJA NARODNOG SPORAZUMA snažan je činilac mira, ravnoteže, razuma, stabilnosti i sigurnosti za sve građane Hrvatske i zalagat će se za takav razvoj u Jugoslaviji.

9. KOALICIJI NARODNOG SPORAZUMA mogu pristupiti i druge stranke i izvanstranački pojedinci, koji prihvaćaju naša politička i organizaciona načela o čemu odlučuje zajednički odbor koalicije. Pozivamo ustanove i udruženja hrvatskog kulturnog, znanstvenog i javnog života da nas aktivno podrže i da nam se pridruže. Koalicija Narodnog sporazuma organizirat će se za cijelu Hrvatsku i po izbornim jedinicama.

10. Koalicija će na izborima istupiti sa zajedničkim i izvanstranačkim kandidatima. Nastojat ćemo da to budu ljudi odlučnosti i razuma, koji će kao budući zastupnici i odbornici biti sposobni odgovoriti zahtjevima vremena.

U Zagrebu, 01. ožujka 1990. godine

Zajednički odbor Koalicije Narodnog sporazuma:

Hrvatska kršćansko-demokratska stranka
Dragan Lalić, v.r.
Ivan Cesar, v.r.

Socijaldemokratska stranka Hrvatske
Antun Vujić, v.r.
Antun Šagovac, v.r.

Hrvatska demokratska stranka
Vladimir Veselica, v.r.
Jerko Đerek, v.r.

Hrvatski socijalno-liberalni savez
Slavko Goldstein, v.r.
Franjo Zdenko, v.r.

Savka Dabčević-Kučar, v.r.
Ivan Supek, v.r.
Mika Tripalo, v.r.
Dragutin Haramija, v.r.
Srećko Bijelić, v.r.

Politička načela

Koalicija izlazi pred javnost sa slijedećim političkim načelima i zajedničkim izbornim programskim ciljevima:

1. Hrvatsku treba ustavno-pravno i politički urediti kao suverenu i demokratsku državu, utemeljenu na izvornom suverenitetu. To uključuje i njezino pravo na samoodređenje, pravo na otcjepljenje i udruživanje s drugim narodima. Svi njezini građani ostvaruju punoću svojih osobnih, nacionalnih i vjerskih prava i sloboda. Nitko osim hrvatskog Sabora ne može izražavati legitimnu volju hrvatskog naroda i svih građana Hrvatske. Hrvatski Sabor jedino je zakonodavno tijelo koje odlučuje o ustavno-pravnom, političkom i ekonomskom sustavu Hrvatske. Jedino on odlučuje koji se državni poslovi, koji se odnose na Hrvatsku, mogu obavljati u zajedničkim organima višenacionalne zajednice. To i takvo pravo imaju i druge republike kao suverene države.

2. Brojni Hrvati koji žive izvan matične republike Hrvatske u susjednim republikama, osim što su kao građani ravnopravni s ostalim građanima dotične republike, moraju imati pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak svog nacionalnog identiteta. To podrazumijeva njegovanje vlastite nacionalne kulture i jezika. Zahtjev za ostvarivanje prava na vlastiti nacionalni identitet, u navedenom smislu, ne može i ne smije dovoditi u sumnju njihovu građansku lojalnost prema republici u kojoj, kao suverenoj državi, žive kao njezini građani.

3. Posebnu pažnju treba posvetiti Hrvatima u inozemstvu. Politika prema njima mora se izgrađivati diferencirano, tj. prema njihovim specifičnim grupacijama. Glavni cilj politike prema starim hrvatskim iseljenicima, odnosno njihovoj drugoj i trećoj generaciji u prekooceanskim zemljama kao i prema hrvatskim nacionalnim manjinama u susjednim zemljama, mora prvenstveno biti njegovanje i razvijanje hrvatskog kulturnog zajedništva i očuvanje nacionalnog identiteta. To uključuje suradnju s pojedincima kao i raznim organizacijama hrvatskih iseljenika te hrvatskih nacionalnih manjina u susjednim zemljama. Specifična se politika mora voditi prema onim građanima Hrvatske u zapadno-evropskim zemljama koji svoj boravak u inozemstvu smatraju privremenim. Njima se mora omogućiti što skoriji povratak i reintegracija u normalni politički, privredni i kulturni život. Prema »političkoj« emigraciji, koalicija zastupa načelo da valja omogućiti što prije slobodan povratak svima koji to žele, te da se uključe u društveni život Hrvatske. Onima za koje postoji sumnja da su se ogriješili o zakone i međunarodne konvencije treba osigurati zakonitost sudskog postupka. Koalicija čvrsto zastupa stanovište da »političku« emigraciju imaju samo totalitarni režimi, a da demokratska društva imaju samo opoziciju.

4. Hrvatsku treba urediti kao pravnu i civilnu državu. Pri tome je vrhovno načelo poštivanje temeljnih ljudskih prava što su kodificirana međunarodno prihvaćenim poveljama i dokumentima. Državne institucije i njihove službe ne smiju biti u funkciji ni jednog svjetonazora, ni jedne ideologije i ni jedne političke stranke. Stoga, u našim sadašnjim okolnostima, to prvenstveno uključuje dezideologizaciju svih oblasti javnog života i javnih institucija. To vrijedi prije svega za odgoj i obrazovanje, kulturu, sudstvo, policiju, vojsku i državnu upravu. Političku policiju, karakterističnu za jednostranačke totalitarne režime, valja ukinuti. Službu državne sigurnosti treba podvrći kontroli institucija pravne države. Kontrola vlasti temelji se na međunarodnoj odijeljenosti

zakonodavne, izvršne i sudske vlasti te na višestranačkom parlamentarnom sustavu. U razna vanstranačka, odnosno nadstranačka i nedržavna, odnosno nevladina društva i organizacije za zaštitu i promicanje ljudskih prava.

5. Pripadnici drugih naroda (Srbi, Muslimani, Slovenci, Crnogorci i drugi) kao i nacionalne manjine (Mađari, Talijani, Slovaci, Česi, Albanci, Romi i drugi) imaju u Hrvatskoj pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak vlastite nacionalne kulture i samobitnosti. Posebnu važnost Koalicija pridaje odnosima između Hrvata i Srba zalažući se pri tome za punu nacionalnu ravnopravnost, vlastiti nacionalni identitet, kulturu, pismo i jezik, političko i kulturno organiziranje uz puno razumijevanje i toleranciju u očitovanju nacionalnih i vjerskih uvjerenja. Odlučni smo protivnici pokušaja stvaranja posebnih autonomnih područja u Hrvatskoj kao i pokušaja ugrožavanja teritorijalnog integriteta Hrvatske.

6. Hrvatska raspolaže svim svojim prirodnim i stvorenim bogatstvima, te dohotkom što ga stvara. Uspostava moderne tržišne privrede temelji se na poduzetništvu i konkurenciji raznih oblika vlasništva. To podrazumijeva postupnu preobrazbu »društvenog« vlasništva u vlasništvo s identificiranim titularom. S privatnim individualnim, dioničarskim te javnim poduzetništvom uspostavljaju se novi odnosi na tržištu roba, usluga, rada i kapitala. Odlučnu deregulaciju privrednog sustava mora pratiti drukčija fiskalna politika, koja će biti u funkciji gospodarskog razvoja i rasta općeg blagostanja hrvatskog društva. Tome pridonosi i racionalno trošenje budžetskih sredstava, posebno smanjenje i modernizacija uprave i javnih službi. Modernizacijom vlastitog političkog i gospodarskog sustava Hrvatska se priključuje zapadnoj Evropi kao sebi najbližem i povijesno najsrodnijem, a ujedno jednim od najrazvijenijih dijelova svijeta.

7. Sustav socijalne politike valja reformirati uzimajući u obzir moderno shvaćanje socijalne zaštite kao komplementarnog aspekta društvenog razvoja. To uključuje povećanje standarda cijele socijalne politike na svim područjima: u zdravstvu, zapošljavanju, zbrinjavanju ugroženih dijelova stanovništva. Racionalizacijom nesvrsishodnog, nepravednog i skupog sustava, pojeftinjenjem države i njezinih službi stvaraju se uštede za podmirenje socijalnih potreba i ujedno pretpostavke dinamične ekonomske politike.

8. Zbog visokotehnologizirane industrije i njezina zadiranja u prirodni okoliš i socijalnu strukturu ekologija mora postati naša opća briga. U razvojne programe i zakonodavstvo valja unositi suvremene ekološke standarde kojih se industrijsko poduzetništvo i javni sektori u Hrvatskoj moraju pridržavati. To je jedini racionalni način da bi se izbjegli konflikti između ideala zdravog prirodnog okoliša i stalnog rasta visokotehnologizirane privrede u Hrvatskoj kao pretpostavke općeg blagostanja što ga svi žele i zagovaraju.

9. Kao duhovno stvaralaštvo kultura i znanost su od temeljnog značenja za hrvatsko društvo. Ona su eminentno stvar slobode, dakle ishodišnog principa svake moderne političke i socijalne filozofije. One stoga ne mogu i ne smiju potpasti ni pod koji svjetonazorski, ideologijski i politički patronat, a naročito ne pod državno represivnu kontrolu. Uloga i funkcija države na području kulture i znanosti može i mora biti da srazmjerno općem bogatstvu i financijskoj moći hrvatskog društva osigurava infrastrukturnu i institucijsku mrežu kao materijalnu pretpostavku nacionalnog kulturnog i znanstvenog života. Za sve što ona ne može financijski poduprijeti na području nacionalne kulture i znanosti, država je dužna poticati svim zakonski raspoloživim sredstvima (npr. oslobađanjem ili smanjenjem poreza) mecenatstvo, donatarstvo, sponzorstvo, razne privatne fondacije i zaklade. Time se osigurava i omogućava bujnost, raznolikost i pluralizam duhovnog stvaralaštva, kulturnog i znanstvenog života, kakav je svojstven modernim visoko razvijenim društvima.

10. Hrvatska će se u međunarodnim odnosima zalagati za mir, prijateljstvo i svestranu suradnju. Uz poštivanje međunarodnih ugovora i konvencija ona će biti za pregovaranje a ne konfrontaciju u rješavanju spornih pitanja među državama. U svijetu probuđenih težnji nesamostalnih naroda za slobodom Hrvatska će biti zagovornik ujedinjenja evropskih naroda na načelu poštivanja nacionalnih individualnosti naroda. Ekonomskom, znanstvenom, ekološkom i kulturnom međunarodnom suradnjom Hrvatska će promicati svijet mira, slobode, pravednosti i blagostanja. U tome će biti njezin doprinos u općem nastojanju za razoružanje i suzbijanje militarizma što unesrećuje pojedince, zajednice i države.

11. Koalicija se zalaže za slobodne, izravne i tajne izbore. Iako je nezadovoljna postojećim trodomnim sastavom hrvatskoga Sabora, nedostacima izbornog zakona i neravnopravnošću opozicijskih stranaka, Koalicija ipak smatra da Zakon o izboru i opozivu odbornika i zastupnika Sabora Hrvatske predstavlja poboljšanje u usporedbi s prijašnjim izbornim zakonima. U izbornoj utakmici poštivat ćemo moralni integritet suparničkih kandidata i demokratske odnose među strankama.

12. Koalicija se zalaže za miran prijelaz hrvatskog društva iz jednostranačkog totalitarnog u višestranački parlamentarni sustav. Uložit će sve napore da se suzbiju provokacije, izbjegnu ekstremnosti, onemoguće prijetnje i revanšizam. U mjeri u kojoj joj birači poklone svoje povjerenje moći će Koalicija i ostvariti taj zacrtani cilj.

13. Ostvarenje ciljeva hrvatske politike temeljene na izloženim političkim načelima put je do onoga što svi naši građani žele i hoće: duhovno slobodnu, politički suverenu, ekonomski razvijenu i socijalno pravednu Hrvatsku. Tom i takvom vlastitom modernizacijom, Hrvatska će postati ne samo primjerom za ostale republike i cijelu Jugoslaviju, nego i integralnim dijelom Evrope i svijeta.

U Zagrebu, 5. ožujka 1990.

ZAJEDNIČKI ODBOR
KOALICIJE NARODNOG SPORAZUMA

Hrvatska kršćansko-demokratska stranka: Dragan Lalić, v.r.; Ivan Cesar, v.r.

Socijaldemokratska stranka Hrvatske: Antun Vujić, v.r.; Antun Šagovac, v.r.

Hrvatska demokratska stranka: Vladimir Veselica, v.r.; Jerko Đerek, v.r.

Hrvatski socijalno-liberalni savez: Slavko Goldstein, v.r.; Franjo Zenko, v.r.

Izvanstranačke ličnosti: Savka Dabčević-Kučar, v.r.; Ivan Supek, v.r.; Mika Tripalo, v.r.; Dragutin Haramija, v.r.; Srećko Bijelić, v.r.

Nacrt privrednog programa

UVODNE NAPOMENE

Hrvatsku sa ili bez Jugoslavije vidimo kao državu čiji je i privredni sistem u cjelini uključen u evropski. Hrvatska privreda ponašat će se kao da je već članica Zajedničkog tržišta, a takva privredna politika ubrzat će i dobivanje tog statusa. Srećom, ne postavlja se pitanje gdje je izlaz iz ruševina ideologije i prakse socijalističkog sistema.

Izlaz je poznat i nalazi se u tržišnom sistemu. Jasno je da se ubrzani i dinamični ekonomski razvoj može ostvarivati samo u uvjetima razrađenih institucija vlasništva i poduzetništva, s nesmetanim protokom kapitala, roba, rada i informacija.

S tim u skladu Republika Hrvatska, kao suverena država razvijat će privredni sistem i privrednu politiku koja će omogućiti svakom građaninu Hrvatske da angažira svoje sposobnosti, znanje i sredstva i tako postane nosilac takvog razvoja.

Takvom razvoju trebaju bitno pridonijeti i oni koji su se, ne našavši mogućnosti da svoju egzistenciju i očekivanja ostvare u domovini, iselili iz Hrvatske. Njihov povratak i uključivanje u politički, privredni i kulturni život zemlje bit će posebna briga države i sastavni dio ekonomske politike.

Konačno, prihvaćanjem institucija i standarda moderne Evrope pružamo mogućnost i svakome drugom tko se želi uključiti u privredni život u Hrvatskoj da takvu odluku donese lako, pouzdano i sigurno. Ako želimo da Evropa i Svijet budu otvoreni za nas, onda se i mi moramo otvoriti prema Evropi i Svijetu.

ODNOSI HRVATSKE I JUGOSLAVIJE

Hrvatska sama brine za svoj privredni razvoj i s drugim republikama konsenzusom rješava točno utvrđena pitanja.

Za sve zajedničke aktivnosti republike podmiruju rashode s prethodno utvrđenim iznosom doprinosa, i svaka republika sama određuje način prikupljanja sredstava za svoj doprinos. Jugoslavija ima samo one izvorne prihode koje na nju prenesu republike.

Zajednički rashodi na razini Jugoslavije odnose se na podmirenje troškova za saveznu administraciju i armiju. Obaveze Jugoslavije prema inozemstvu po osnovi javnog duga treba posebno razmotriti i precizno utvrditi na pojedine republike. Tako utvrđene obaveze podmiruje svaka republika za sebe.

Ukupni rashodi za zajedničke aktivnosti na razini Jugoslavije utvrđuju se zajedničkim budžetom. Rashodi se pokrivaju doprinosom republika i dijela carina. U slučaju da dogovoreni doprinosi republika i carine ne pokrivaju zajedničke rashode, treba predvidjeti mogućnost internog zaduženja Jugoslavije. Uvjeti za zaduženje utvrđuju se, slično kao i za budžet, konsenzusom. Inozemno zaduženje ostvaruje se do razine republike. Pravo na eventualnu garanciju Jugoslavije na inozemno zaduženje republika utvrđuje se konsenzusom. Centralno pitanje ekonomskog zajedništva u Jugoslaviji čine monetarna politika i politika tečaja dinara koju provodi Narodna banka Jugoslavije.

Ove politike moraju biti čvrsto u funkciji održavanja stabilne domaće valute, a oslobođene vanjskih utjecaja na podjelu emisije. Stoga funkcije Narodne banke Jugoslavije moraju biti strogo odvojene od državnih funkcija. Savjet guvernera s velikim ovlastima, koji čine guverner Narodne banke Jugoslavije i guverneri narodnih banaka republika, odlučuje konsenzusom.

Sa stvaranjem evropske monetarne unije potrebno je zatražiti prijem i vezivanje nacionalne valutne jedinice za ECU. U međuvremenu treba voditi politiku postupnog usklađivanja s evropskim monetarnim sistemom. Samo u tom slučaju može se Narodnoj banci Jugoslavije povjeriti vođenje monetarne politike, držanje zajedničkih valutnih rezervi, intervencije na deviznim tržištima i drugim zajedničkim tržištima. Potrebne koordinacije na saveznoj razini putem Savezne vlade, ukoliko se za njima javi potreba, treba za kraće, strogo definirano vrijeme ugovarati pod uvjetom konsenzusa.

»DENACIONALIZACIJA« DRUŠTVENOG VLASNIŠTVA

Isključiva linija prijelaza iz stanja apsurda u stanje realnosti, ne samo privrede, je razrješenje pitanja vlasništva. Vlasništvo može biti svakakvo, samo ne može biti društveno jer time prestaje biti vlasništvo. Uspostavljanje vlasničkog odnosa u organizacijama u privredi koje su u izv. društvenom vlasništvu najprioritetniji je, nasloženiji i najsveobuhvatniji zadatak koji treba provesti.

U ekonomskom procesu u kojem su glavni sudionici vlasnik, poduzetnik, poslovodstvo i radnik, mjesto i uloga vlasnika proizvodnog faktora, među kojima je kapital najznačajniji, jesu nezamjenjivi.

Vlasnik ulaže i usmjerava sredstva, obavlja kontrolnu funkciju nad onima koji ta sredstva koriste, snosi rizik gubitka ili lošeg poslovanja, određuje cijenu sredstava i konačno, on je nosilac osnovnog motivacijskog faktora da ih proširuje, razvija, diverzificira te da povećava profit.

U postupku denacionalizacije društvene imovine na imovinu imaju određena prava radnici i vjerovnici poduzeća, te svi građani republike čiji interes zastupa država. Država u tom postupku ima regulatornu ulogu, a može se pojaviti u ulozi vlasnika i upravljača privrednom imovinom, u ograničenoj mjeri, srazmjerno stupnju kapitalne opremljenosti rada, kao i u djelatnostima gdje je ograničeno djelovanje tržišta.

Neto imovinu poduzeća u obliku dionica preuzimaju:

a) vjerovnici ukoliko su odlučili dug ili njegov dio pretvoriti u dionice b) članovi radnog kolektiva koji su u njemu radili barem godinu dana posljednjih dvadeset godina, razmjerno vremenu provedenom na radu i kvalifikaciji koju su u tom vremenu posjedovali c) specijalizirane državne institucije, razmjerno kapitalnoj opremljenosti rada u poduzeću, pri čemu broj upravljačkih dionica koje dobiva državna institucija ne može premašiti polovicu dionica koje dobivaju radnici.

Cijeli postupak denacionalizacije provest će se što brže kako bi bili stvoreni uvjeti za poduzetničko povezivanje na osnovi kapitala u zemlji i za direktne investicije iz inozemstva. U tu svrhu donosi se zakon o denacionalizaciji društvene imovine u roku od godinu dana te odgovarajući zakonski propisi u radnom zakonodavstvu i u vezi s prometom kapitala.

Organizacija privrede i djelovanje »ekonomskih zakona« nisu predmet regulacije Ustava i zakona. Ustav i zakon, međutim, treba štititi radnike, a isto tako poduzetnike i vlasnike, prirodna i druga narodna bogatstva pred neodgovornim posezanjem te sprečavati monopole. To je posebno važno u času kada se društveno vlasništvo raspada i kad je vidljiva opasnost da politička pripadnost, a ne znanje, politički ostvareni monopoli a ne uspješno gospodarenje, omogućuje nekontrolirano odlučivanje o sudbini tisuća zaposlenih i sudbini najvećeg dijela društvenog bogatstva.

Stranci u privredi bit će ravnopravni s državljanima Hrvatske. Nema nikakve potrebe, bez obzira na glad za kapitalom, da se privreda Hrvatske kroz nerealnu procjenu vlasništva i druge privilegije stranom kapitalu stavlja u polukolonijalni odnos.

OSNOVE PRIVREDNOG SISTEMA I POLITIKE HRVATSKE

Dok se monetarna politika zadržava na saveznoj razini, ekonomska politika u Hrvatskoj ostvarivat će se najvećim dijelom porezima i izdacima republike i općina. U manjoj mjeri ekonomska će se politika ostvarivati i mjerama regulative (sistem dozvola za privredne aktivnosti) te neposrednim upravljanjem državnim poduzećima i dijelovima privrede koji su izuzeti od denacionalizacije društvene imovine. Porezi će biti usklađeni s onima u razvijenim zemljama Evrope te će se sastojati od: – poreza na društveni proizvod (valute-added tax) – poreza na prirast vrijednosti imovine (capital gains tax) – poreza na dobit poduzeća – poreza na prihod građana.

Državni rashodi u Hrvatskoj obuhvaćaju troškove za zajedničke aktivnosti na saveznoj razini, rashode za administraciju u republici, uključivši sudstvo, policiju i sl., troškove društvenih djelatnosti (zdravstvo, školstvo, dječji doplaci i socijalne pomoći) subvencije za razvoj nerazvijenih dijelova republike i za neke privredne intervencije (uključivši i poticaj znanstveno-istraživačkoj djelatnosti), rashode za zaštitu ljudskog okoliša te, u prvo vrijeme, izdatke za saniranje dijelova privrede.

Svi rashodi utvrđuju se godišnje republičkim (općinskim) budžetom koji se donosi na zakonom propisani način. Ukidaju se, dakle, fondovi za »zajedničke potrebe«, osim onog za mirovinsko osiguranje koji djeluje samostalno kao posebna državna ustanova, osiguravajući minimalnu državnu mirovinu a uplate za preostali dio bit će dobrovoljne.

U zdravstvu, školstvu te u mirovinskom osiguranju dozvolit će se i osnivanje privatnih ustanova koje zadovoljavaju dane zakonske uvjete.

Provodit će se mjere kako bi se postupno ostvario veći udio neposrednih korisnika u troškovima namirivanja zajedničkih potreba (školstvo, zdravstvo, mirovine). Ako su u nekom kraćem razdoblju budžetski rashodi republike ili općine veći od prihoda, dozvolit će se zaduživanje uz određene zakonske uvjete.

Regulativna funkcija države u užem ekonomskom smislu odnosit će se uglavnom na područje osiguranja urednog djelovanja tržišta. Razumije se da će biti značajna uloga države u reguliranju na »tehničkom« području u širem smislu, te će značajni dio rashoda ići na podmirivanje troškova inspekcijskih službi. Treba naglasiti da je za uredno funkcioniranje privrede neophodno osigurati nezavisno, uspješno i ažurno sudstvo. Država (republika, općine) zadržavat će i neposrednu upravu na poduzećima koja su pretvorena u državna. Ovdje će se upravljanje regulirati posebnim zakonom. Treba predvidjeti i centralnu upravu nad državnom privrednom imovinom (holding) s ciljem da se dobici i gubici prebiju sa što manjim opterećenjem budžeta. Rezerve u organizaciji i radu zaposlenih u svim navedenim područjima procjenjuju se na min. 1/4 i njihovim korištenjem postići će se bitna kvalitativna promjena. Nužno je vratiti dignitet profesija u cjelini, a naročito ovdje navedenih, te njima paralelnim profesijama vojske i crkve.

INDUSTRIJSKA POLITIKA

Industrijska politika u Hrvatskoj temeljit će se na specifičnim ekonomskim i tehnološkim značajkama njene industrije, na privatizaciji imovine u industriji, na obilnoj ponudi kvalificirane radne snage, na želji da industrija Hrvatske tehnološki i ekonomski bude dio moderne evropske industrije, te na načelima industrijske politike i u tom pogledu

bogatom iskustvu privredno razvijenih evropskih zemalja, posebno vodeći računa o ekološkom aspektu tih iskustava. Polazeći od navedenih načela uz stav da u privredi postoje samo dvije grupe poduzeća, uspješni i neuspješni, industrijska politika Hrvatske u neposrednoj će budućnosti na različite načine usmjeriti svoje djelovanje na tri velike grupe grana industrijske proizvodnje, s ciljem podrške uspješnima i eliminacije neuspješnih.

Prvu grupu čine one grane proizvodnje koje su iznadprosječno uspješne, čiji su proizvodi već do sada bili uspješno izloženi oštroj konkurenciji, na međunarodnom tržištu i za čiju proizvodnju je potrebna ispodprosječna potrošnja energije po jedinici proizvoda. Takve su grane, na primjer, brodogradnja i neki dijelovi tekstilne industrije. Njih će se podsticati.

Drugu skupinu čine tehnološki propulzivne grane proizvodnje, koje su iznadprosječno djelotvorne u okviru hrvatske industrije, ali koje i tehnološki i organizacijski još znatno zaostaju za odgovarajućim industrijama razvijenih zemalja. Takve su grane naprimjer strojogradnja i elektroindustrija. Njih će se vrlo selektivno štititi i podsticati.

Treću skupinu tvore sirovinsko procesne, kapitalno intenzivne i one grane koje po jedinici proizvodnje troše relativno velike količine energije. Industrijska politika koristit će za razvoj tih grana proizvodnje uglavnom indikativne instrumente kako bi ih na taj način što više potakla na konkurentsku borbu na svjetskom tržištu ili pak prisilila proizvođače da postupno napuštaju proizvodnju.

AGRARNA POLITIKA

Agrarna politika vodi se ne samo kao politika osiguranja dovoljne količine kvalitetne hrane i proizvodnje određenih sirovina za prerađivačku industriju nego i kao politika razvoja proizvodnih i životnih sredina, te zaštite i unapređenja globalnog ekološkog sistema. Uz poticajne proizvodnje i strukturnih promjena u poljoprivredi stoga razrađuju se programi razvoja sela, infrastrukture i poslovnih sistema i svih djelatnosti agrarnog sektora društva i njegovih odnosa s drugim dijelovima privrede i društva.

Posebno se definira politika korištenja zemljišta i prostora općenito, suzbijanja njegove degradacije, te uz programe razvoja vodoprivrede i šumarstva, osigurava očuvanje prirodne ravnoteže. Agrarna politika oslobađa se ideoloških postulata i nerealnih ciljeva i svodi se na mjeru realnih potreba i mogućnosti.

Da bi se ubrzao proces modernizacije agrarnog sektora, poljoprivreda se izjednačuje s ostalim privrednim djelatnostima putem modernih oblika tržišne poduzetničke privrede. Pri tome se poštuju specifičnosti uloge proizvodnog procesa poljoprivrede, ali bez pretjeranog protekcionizma. Put iz razvojne krize traži se prije svega u snižavanju troškova, višem stupnju prerada, višoj kvaliteti proizvoda i poticanju konkurencije.

Društveni sektor poljoprivrede, koji je do sada uvijek imao veliku i neopravdanu podršku, privatizira se u postupku denacionalizacije, ostavljajući novim vlasnicima mogućnost da razviju razne oblike suradnje i racionalizacije. Ukidaju se sva ograničenja prema privatnoj poljoprivredi. Poljoprivredno zanimanje izjednačuje se s drugim zanimanjima, a poljoprivredno gospodarstvo konstituira se na individualno-poduzetničkoj umjesto na obiteljskoj osnovi.

Olakšava se promet poljoprivrednih nekretnina i inventara. Država će pružati pomoć poticanjem poljoprivrednog znanja, uvođenjem savjetodavnih službi i centara za znanstvena i razvojna istraživanja.

PROMETNA POLITIKA

Povoljan položaj Hrvatske u sistemu evropskih i svjetskih komunikacija je jedna od njenih najznačajnijih razvojnih mogućnosti. Nužno je u tom razvoju najveću moguću pažnju posvetiti zaštiti čovjekove okoline, racionalnom raspolaganju poljoprivrednim zemljištem i miniziranju potrebe dislokacije ljudi i aktivnosti.

U pogledu usmjerenosti prometne mreže i vođenja glavnih prometnih pravaca primarni je interes Hrvatske da stavi jači naglasak na uspostavljanje dobrih prometnih veza između primorskog i kontinentalnog dijela zemlje, što će omogućiti brzo, sigurno, pouzdano i razmjerno jeftino kretanje ljudi, dobara i informacija između ta dva područja. I zatim, treba uspostaviti dobre prometne veze sa susjednim i za nas važnim evropskim prostorom.

U prilog takvoj prometnoj politici idu i najnovije promjene u Jugoslaviji, istočnoj Evropi uopće, koje potenciraju značenje onih poprečnih prometnih pravaca koji su u dosadašnjoj prometnoj politici bili bezrazložno potcjenjivani na račun uzdužnih (longitudinalnih) pravaca.

Sada na važnosti još više dobiva prometni pravac Zagreb-Rijeka s priključkom na talijansku mrežu s jedne strane i njegovim nastavkom od Zagreba prema Budimpešti, s druge strane, te pravac Zagreb-Maribor s priključkom na austrijsku mrežu s jedne strane i njegovim nastavkom prema srednjem Jadranu, odnosno Splitu s druge strane.

Zato je potrebno redefinirati usmjerenost glavne prometne mreže u Hrvatskoj, utvrditi najvažnije prometne pravce i u skladu s tim preusmjeriti investicijsku politiku. Država je pozvana da stvori opće uvjete za djelotvorno funkcioniranje prometnog sustava, dok privredni subjekti moraju preuzeti odgovornost i poslovni rizik za obavljanje razne prometne djelatnosti.

Vrijednost geografsko prometnog položaja u uvjetima tehničkog napretka i brzih promjena političkih i ekonomskih odnosa promjenjivi je razvojni faktor koji se može nadomjestiti tehničkim ili drugim ekonomskim mjerama, kao što to čine neke susjedne zemlje da bi ojačale svoj položaj na evropskom tržištu prijevoznih usluga. I Hrvatska ubrzano mora jačati svoj geografsko prometni položaj.

USLUŽNE DJELATNOSTI

Učešće uslužnih djelatnosti u privrednoj atkivnosti razvijenog svijeta čini 2/3 s trendom stalnog rasta. Učešće uslužnih djelatnosti u hrvatskoj privredi približava se polovici ukupnih privrednih aktivnosti i prelaskom na tržišni sistem usluge predstavljaju osnovni pravac razvoja hrvatske privrede.

U okviru takve razvojne politike u trgovini treba poticati razne oblike organizacija i vlasničkih odnosa, jačati trgovinu kao samostalni ekonomski subjekt, te razvijati zdravu konkurenciju na tržištu. Unošenje tržišnih odnosa i tržišnog sistema za ocjenjivanje uspješnosti rada i poslovanja znači ukidanje niza propisa i cenzusa za obavljanje trgovinskih djelatnosti i poticanje poduzetničkih inicijativa koje bi inovirale sadašnje poslovanje i organizacijske oblike.

Posebno je važno ukidanje svih administrativnih ograničenja za obavljanje vanjskotrgovinskog poslovanja, čime se reducira monopolni položaj vanjskotrgovinskih organizacija i otvaraju novi prostori u konkurenciji i razvoju. U turizmu se moraju stvoriti uvjeti za jačanje kvalitativnih činitelja privređivanja za unapređenje a ne devestaciju globalnog EKO sistema, za povećanje prihoda od turizma, jačanje prisutnosti i konkurentnosti na međunarodnom tržištu, za šire uključivanje stanovništva i privatnog sektora uopće u turističko ulaganje i privređivanje te za angažiranje inozemnog kapitala i njegovo usmjeravanje u razvoj turizma.

Značajnije ulaganje stranog kapitala omogućit će se prvenstveno prihvaćanjem sistema privrednih normi zajedničkog tržišta. Posebno je značajno bitno povećanje udjela Hrvatske u pretežnom dijelu dobiti iz turizma u kojem ne sudjeluje, a koji se ostvaruje u avioprijevozu i agencijskom poslovanju. I promet je područje u koji će se unijeti više elemenata tržišnog poslovanja. Umjesto inzistiranja na postojećim glomaznim i krutim prijevozničkim poduzećima omogućit će se stvaranje malih fleksibilnih prilagodljivih svakodnevnim potrebama.

U javni gradski prijevoz, obalni, pomorski i poštanski prijevoz također će se omogućiti uključivanje konkurentskih privatnih i dioničarskih poduzeća po osnovi koncesije. Jedno od područja uslužnih djelatnosti na kojem Hrvatska osobito zaostaje jest bankarsko financijski sektor. Bez bržeg razvoja te vrste djelatnosti nije uopće moguće računati s prestrukturiranjem privrede i ubrzanjem njenog razvoja.

U tu svrhu treba poticati razvoj banaka i osiguravajućih društava različite namjene i različitih vlasničkih odnosa (državnih, mješovitih, privatnih i zadružnih) te omogućiti osnivanje podružnica međunarodnih banaka i sličnih novčanih institucija u našoj zemlji. Isto tako poticat će se osnivanje hrvatskih bankarsko financijskih institucija u inozemstvu, posebno na područjima iseljene Hrvatske i područjima tradicionalnih veza kao što su Mađarska i Čehoslovačka, gdje će ove institucije biti jedna od ključnih faktora privrednog povezivanja.

Postindustrijska tehnologija čini kapital i informacije univerzalnim faktorom, na osnovi kojih se internacionaliziraju proizvodni, financijski i informacijski sistemi. Za uspješno uklapanje u međunarodne sisteme potrebno je prilagoditi sadržaj i metode obrazovanja, provesti informatizaciju svih poslovnih sistema, podići sposobnost i kulturu komuniciranja, osigurati proizvodnju i olakšati dostupnost informatičkim programima, te omogućiti uključivanje u međunarodne informacijske sisteme. Od posebne je važnosti modernizacija i proširenje komunikacijske infrastrukture te stvaranje novih institucija i uvođenje konkurencije među njima. S razvojem tržišne privrede posebnu pozornost treba obratiti izgradnji tržišnih institucija i njihovom uklapanju u međunarodne sisteme.

To je financijsko tržište, tržište rada, tržište roba i usluga, istraživanje tržišta, razvojne usluge i sl.

POLITIKA BRŽEG RAZVOJA PRIVREDNO NEDOVOLJNO RAZVIJENIH REPUBLIKA I POKRAJINA I PRIVREDNO NEDOVOLJNO RAZVIJENIH PODRUČJA HRVATSKE

Ukinut će se zakonska obaveza da poduzeća obavezno uplaćuju zajam federacije kao i sam Fond federacije. Umjesto toga treba konsenzusom odrediti iznos sredstva za određeno razdoblje koji bi svaka republika i pokrajina, koje pomoć daju, morale plasirati u zakonski utvrđenim nerazvijenim republikama i pokrajinama.

Republika ili pokrajina koja sredstva daje, može ta sredstva formirati iz različitih izvora i predvidjeti u budžetu republike. Preko svoje razvojne agencije ona će subvencijama stimulirati privredna područja sa svog područja da vlasnički investiraju u razvoj nedovoljno razvijenih republika i pokrajina. Time se potiču poduzeća da na osnovi svestrano sagledanog vlastitog interesa ulaze u razvojne projekte u nedovoljno razvijenim republikama i pokrajinama, a koristeći sve izvore akumulacije i poslovnu i informacijsku podršku svojih partnera, razvojnih službi i sistema poslovnih banaka.

Izgled da oni ostaju trajni vlasnici uloženih sredstava i da po toj osnovi ostvaruju prihode osobito će stimulativno djelovati za razliku od ranijeg, kada su vlasnička prava bila isključena. Na razini federacije potrebno je uspostaviti opću kontrolu da li se utvrđena politika ostvaruje.

Ako jedno područje koje daje pomoć, ne ostvari dogovoreni obujam investiranja putem direktnog ulaganja, nerealizirani dio poticajnih sredstava prenosi se na odgovarajuću instituciju republika i pokrajina koje pomoć dobivaju, izuzev ako je utvrđeno da je realizacija bila onemogućena. Isti princip primjenit će se i za razvoj nedovoljno razvijenih krajeva Hrvatske.

REZIME

1. Hrvatsku sa ili bez Jugoslavije vidimo kao državu čiji je privredni sistem u potpunosti izbacio sve utjecaje socijalističko-plansko-tržišnog, ne zanemarujući pritom potrebu socijalnog programa. Privredni sistem Hrvatske u potpunosti će se ponašati kao da je član Zajedničkog tržišta i tome će težiti. Osnova njegova razvoja je čovjek pojedinac, bilo građanin Hrvatske ili ne, koji želi ravnopravno angažirati svoje sposobnosti, znanje i sredstva.

2. Hrvatska sama brine za svoj razvoj, a s drugim državama u Jugoslaviji i van nje rješava točno utvrđena pitanja. U Jugoslaviji putem doprinosa republike i prepuštanja dijela prihoda od carine pokriva rashode za saveznu administraciju i armiju. Hrvatska će po stvaranju evropske monetarne unije sa i/ili bez drugih jugoslavenskih država zatražiti prijem i vezivanje nacionalne valutne jedinice za ECU.

3. Hrvatska će u roku od jedne godine donijeti Zakon o denacionalizaciji društvene imovine u kojem će pretežni dio te imovine prijeći u privatni posjed. Time će ona prijeći Rubikon socijalizma. Samoupravljanje će se pretvoriti u upravljanje i suupravljanje. Donijet će se odgovarajući propisi o radnom zakonodavstvu i prometu kapitala kako bi se u trenutku raspodjele društvenog vlasništva onemogućilo nekontrolirano odlučivanje o sudbinama tisuća zaposlenih i sudbini najvećeg dijela društvenog bogatstva, bilo putem političkog monopola, bilo monopolnom kapitala.

4. Hrvatski porezni sistem u cjelini će biti usklađen sa sistemima u razvijenim zemljama Evrope. Državni rashodi obuhvatit će troškove zajedničke aktivnosti na republičkoj razini, s naglaskom na ekološkoj zaštiti, te potrebne doprinose za saveznu administraciju i armiju. Ukidaju se svi vanbudžetski fondovi, osim fonda za mirovinsko osiguranje koji djeluje kao posebna državna ustanova i osigurava minimalne državne mirovine, uz mogućnost odluke pojedinca o instituciji i visini uplate iznosa koji prelaze propisani minimum. Regulativna funkcija države osim u neposrednoj upravi putem holdinga nad minimalnim dijelom poduzeća prenesenim u državno vlasništvo odnosit će se na osiguranje urednog djelovanja tržišta.

5. Hrvatska će svojom industrijskom politikom poticati natprosječno uspješne na međunarodnom tržištu, krajnje selektivno će štititi i poticati iznadprosječno uspješne u okvirima Hrvatske i zadržat će samo izrazito uspješne sirovinske procese, kapitalno intenzivne i grane koje su veliki potrošači energije. Osnov industrijske politike je stav da ne postoje veliki i mali već samo uspješni i neuspješni, a pri izboru između slobodnog tržišta i slobodnih mjera Hrvatska će industrijska politika biti na strani slobodnog tržišta.

6. Hrvatska agrarna politika bit će ne samo politika osiguranja dovoljne količine kvalitetne hrane i određenih sirovina za prerađivačku industriju nego i politika razvoja proizvodnih i životnih sredina. Uz poticanje proizvodnje i strukturnih programa u poljoprivredi razradit će se i programi razvoja sela, infrastrukture, poslovnih sistema i svih djelatnosti koje su nužne za modernizaciju agrarnog sektora društva i njegovih odnosa s drugim dijelovima prirode i društva. Društveni sektor poljoprivrede denacionalizacijom će se privatizirati, ukinut će se ograničenja privatnoj poljoprivredi, poljoprivredno zanimanje izjednačit će se

s drugim zanimanjima, a poljoprivredno gospodarstvo konstituirat će se na individualno poduzetničkoj umjesto na obiteljskoj osnovi.

7. Hrvatska u svojoj geografskoj i prometnoj poziciji posjeduje značajni privredni potencijal u evropskim i svjetskim komunikacijama. Naglasit će se veze primorskog i kontinentalnog dijela zemlje, do sada neopravdano zanemarene. Prioritetni su pravci Zagreb-Rijeka, s priključkom na talijansku mrežu s jedne strane, i njegovim nastavkom od Zagreba prema Budimpešti s druge strane, te pravac Zagreb-Maribor s priključkom na austrijsku mrežu s jedne strane i njegovim nastavkom prema srednjem Jadranu, odnosno Splitu s druge strane.

8. Hrvatska je najbliža svjetskoj privrednoj strukturi visokim učešćem usluga u ukupnosti privrednih djelatnosti. Upravo na tom području denacionalizacija otvara značajne mogućnosti i potencira prednost Hrvatske multiplicirajući ih u međuodnosu uslužnih djelatnosti međusobno i privredom u cjelini.

U roku od 4 godine Hrvatska će dostići prosjek razvijenog svijeta s učešćem uslužnih djelatnosti od 2/3 u strukturi privrednih aktivnosti.

Posebno će se naglasiti razvoj financijskih usluga bankarstva i zračnog saobraćaja, sa značajnim osloncem na iseljenu Hrvatsku i zemlje tradicionalnih veza na istoku, kao što su Mađarska i Čehoslovačka. Razvoj i ubrzano zapošljavanje u uslužnim djelatnostima omogućit će i prestrukturiranje ukupne privrede Hrvatske.

9. Hrvatska će na osnovi konsenzusa dogovoriti iznos pomoći za nerazvijene republike i pokrajine i izdvajati ga isključivo kroz vlasnički ulog svojih poduzeća. Isti princip bit će primijenjen i na republičkoj razini.

10. Hrvatska će podržati program Ante Markovića smatrajući ga nužnim, ali ni izdaleka dovoljnim. On predstavlja posljednji pokušaj stvaranja minimuma općih pretpostavki za tržišnu privredu, ali njezinu suštinu kroz razrješenje pitanja vlasništva ne nudi. Hrvatska je mora tokom jedne godine razriješiti denacionalizacijom sa ili bez drugih jugoslavenskih država.

Ukoliko Markovićev pokušaj ne uspije zadržati i proširiti okvire za tržišni sistem, Hrvatska mora i u privrednom sistemu i ekonomskoj politici realizirati tržišni put sa ili bez drugih.

Pokušaj reforme socijalističke privrede s ciljem da ona postigne djelotvornost kapitalističke i da ujedno ostaje socijalistička, osuđeni su na neuspjeh. Ili će se privreda pretvoriti u kapitalističku, odnosno tržišnu, ili će ostati nedjelotvorna socijalistička, tržišno-planska.

Hrvatska ima, među državama koje će pokušati taj prijelaz u slijedećih nekoliko godina, neke prednosti ali će još uvijek predstojeće godine biti znatno teže nego one za nama. Iako je u pitanju optimalan put nužno je da vlast ima dovoljno hrabrosti i snage da dozvoli dovoljno spontanosti na pojedinim područjima u ekonomiji i društvu uopće.

Geografski položaj u raznim vidovima, kreativni i privredni potencijal iseljene Hrvatske, stvarni i potencijalni nivo uslužnih djelatnosti u strukturi privrede i neki industrijski potencijali otvaraju značajne mogućnosti razvoja i napretka. Činjenica da je danas težište konkurentnosti na međunarodnom tržištu, kojemu u cjelini moramo pripadati, pomaknuto s cijena na kvalitetu, dizajn, rokove isporuke, servisiranje i financijsku podršku posebno je značajna.

Promjenom sa socijalističko-općeg na tržišno-individualni način mišljenja i djelovanja stvara se osnov i bez samog nužnog povećanja proizvodnje za bitno povoljniju cijenu našeg proizvoda na međunarodnom tržištu. Svi ovi činioci cijene u suštini ne ovise o novim ulaganjima, već o organizaciji i osobnom pristupu proizvodnji.

Navedeno uz povratak moralnih kriterija vrijednosti po osnovi rada, znanju i rezultatu koje je društveno vlasništvo u cjelini uništilo, te

potpuno otvaranje i povezivanje obrazovnog i svih drugih sistema s razvijenim zemljama Evrope i svijeta daju sigurnost da slijedeće tri godine moraju biti vremenska granica stagnacije i pada i da Hrvatska realizacijom iznesene privredne politike u okviru ukupnih pozitivnih društvenih promjena mora krenuti uzlaznom linijom te da bez revolucije, ali stalnom evolucijom, može zauzeti mjesto koje joj objektivno pripada u Evropi i svijetu.

Ne sumnjamo da će se u ujedinjenoj Evropi zajedno ili pojedinačno naći sve jugoslavenske države u ne tako dalekoj budućnosti kad će i velik dio sadašnjeg teatra apsurda predstavljati neshvatljivu prošlost.

KONFERENCIJA ZA NOVINARE, Klub sveučilišnih nastavnika, Zagreb, 1. 3. 1990.

IVAN SUPEK: Poštovani nazočni, gospodo i gospođe, meni je dužnost, a i osobita čast da otvorim sjednicu na kojoj proglašavamo osnutak Koalicije narodnog sporazuma. Inicijativu za to dale su četiri stranke i više osoba koje nisu u strankama. Nije nas na to natjerao samo izborni zakon, već više srodnost ideja i želja da demokratski procesi i preobrazba Hrvatske budu učinjeni na najbolji i najmirniji način.

Zbog toga smo i uzeli ime Koalicija narodnog sporazuma. Želimo da se velika i temeljita preobrazba Hrvatske odigrava na miran način, u slozi, u sporazumu, kao što je to tradicija hrvatske politike sve od vremena hrvatskih humanista koji su zastupali toleranciju, načelo tolerantnosti, a ono i danas treba stišati uskipjele strasti i iracionalnosti koje se ponegdje javljaju.

Svi mi polazimo od humanističkih načela, koja uključuju i ljudska prava, nacionalnu ravnopravnost i pravo naroda na samoodređenje i još mnogo drugoga.

Naglasio bih veliku tradiciju koju Hrvatska ima na mirotvornom putu, humanističkom putu u rješavanju svih problema i mislim da svi mi, koji smo izvan stranaka i stranke koalicije žele tu tradiciju razvijati. Želimo ući u integracijske procese u Evropi koji su započeti nakon sloma boljševizma u Istočnoj Evropi. Ne samo da mi to želimo. Mi smo u velikoj većini već Evropa i želimo da sve želje našeg naroda, koji je uvijek žudio za demokracijom, i ostvarimo.

Politički pluralizam ne uključuje samo stranke već i političko djelovanje kulturnih, znanstvenih i umjetničkih ustanova i pojedinaca. (...)

Naša demokratska nastojanja trebaju doprinijeti demokratizaciji cijele zemlje. Mi svi trebamo biti građani svijeta, koji je danas itekako ugrožen i u strašnoj opasnosti, čiji se humanizam danas vidi kao zajednička osnova svih naroda.

IVAN CESAR (Hrvatska kršćanska demokratska stranka): Mi smo bili svjesni da sada prvi puta nakon rata biramo, da nismo više puki glasači. Prihvatili smo činjenicu odgovornosti. Čovjek je biće odgovornosti, čovjek, ako je slobodan, može biti odgovoran. Budući da smo htjeli odgovornog čovjeka, a on traži i svoje odgovorne predstavnike, a mi smo htjeli odgovorni i demokratski građeni Sabor Hrvatske, odlučili smo stupiti u Koaliciju. Bili smo svjesni da ćemo u koaliciji sa

strankama koje su nam pristupile i vrlo uglednim pojedincima i ličnostima znanosti i kulture, moći napraviti ono što od nas očekuju ljudi, što od nas očekuje hrvatski narod. To su bili naši motivi, a to je uključeno i u našu deklaraciju (...)

ANTUN VUJIĆ (Socijaldemokratska stranka Hrvatske): Koaliciju osjećamo kao izraz širokih zahtjeva javnosti za demokratskim jedinstvom u Hrvatskoj u kontekstu prijelomnih alternativa s kojima su suočeni Hrvatska i Jugoslavija. Način odvijanja izbora, u vezi s čim smo iznosili uporna upozorenja, ubrzao je potrebu za stvaranjem koalicije. Javnost je upoznata da su pri sistemu proporcionalnih izbora koalicije u pravilu parlamentarne, to jest one se formiraju nakon izbora. Socijaldemokratska stranka Hrvatske je upozoravala da se pri većinskom sistemu u pravilu formiraju koalicije nakon prvog kruga glasanja. Međutim, pri apsolutno većinskom sistemu, koji je, kao kod nas, praćen neravnopravnim položajem stranaka, čak i nejednakim pravom glasa, koalicije se formiraju već u predizbornim aktivnostima stranaka kako bi se ostvarile pretpostavke za njihov povoljniji položaj u izbornom nadmetanju.

Tada stranke u koaliciji formiraju vlastiti koncenzus proporcionalnosti pri izboru kandidata, čime štede energiju i trošak uzajamnog nadmetanja.

Pozivamo javnost da podrži političku odgovornost koju su iskazale koalicijske stranke suočene s takvim imperativima i istodobno sa šansom da se udružene ipak konačno izbore za demokratsku Hrvatsku. U tom smislu, prema našem shvaćanju, koalicija može ostvariti dva zadatka.

Prvi je okupiti demokratske opozicijske snage radi postizanja izborne pobjede udruženim snagama, koje se umnažaju međusobnim korištenjem stranačkih organizacijskih i tehničkih potencijala, radi postizanja konačnog jamstva da će Sabor i druga predstavnička tijela biti sastavljena od istinski demokratski orijentiranih predstavnika naroda.

Drugi je politički konsenzus na svim pitanjima gdje su gledišta stranaka u koaliciji istovjetna ili slična. To su pitanja državno-pravnog položaja Hrvatske i karaktera Jugoslavije, izgradnja pravne države sa svim jamstvima zaštite ljudskih prava i civilizacijskih dostignuća, osiguravanje političkih i društvenih promjena u sigurnosti i miru, te brojna druga pitanja koja izražavaju najdublje demokratske osjećaje građana Hrvatske.

Razumljivo je da postoje problemi o kojima stranke zauzimaju različita gledišta. Aktivno posredovanje i inicijativnost grupe najistaknutijih političkih i javnih radnika omogućuje nam da nađemo rješenja i za takva brojna pitanja s izgledom na utemeljivanje globalnijih političkih rješenja.

Kao predstavnik SDSH, a i osobno, držim da je političko iskustvo i široko znanje, posvjedočena humanistička orijentacija gospođe Savke Dabčević Kučar te gospode Ivana Supeka, Mike Tripala, Dragutina Haramije i Srećka Bijedića, ogroman zalog koji, priznat kod najširih slojeva hrvatske javnosti, daje ovoj Koaliciji istinsko nadstranačko obilježje Koalicije narodnog sporazuma.

VLADIMIR VESELICA (Hrvatska demokratska stranka): Štovana publiko, u ime HDS neobična mi je čast sjediti za ovim hrvatskim stolom u ovakvom sastavu. Ovo je za našu stranku njen rođendan jer će u okviru Koalicije narodnog sporazuma moći ostvariti težnje i ciljeve koji su zadani u našem sloganu, a to su sloboda, demokracija i mir. Ova Koalicija narodnog sporazuma će dati svoje obole da se demokratski preobrazi Hrvatska i naša šira zajednica, s jasnim opredjeljenjima da stvorimo modernu, demokratsku, suverenu i neovisnu Hrvatsku, uključujući i elementarno pravo hrvatskog naroda na samoodređenje uključujući i pravo na otcjepljenje i udruživanje s drugim narodima. Hrvat-

sku s jednakopravnim tretmanom svih pripadnika drugih naroda i narodnosti koji žive u Hrvatskoj i kojima je Hrvatska zajednička domovina. Uložit ćemo sve što je u našoj moći da se svaki građanin Hrvatske, neovisno o svojoj nacionalnoj, vjerskoj i drugoj pripadnosti, osjeća sretan upravo što živi u Hrvatskoj, kao lijepoj domovini.

U tom kontekstu mi bismo htjeli da ovi izbori pokažu, i da Hrvatska položi ispit demokracije, da se slobodnim, izravnim i tajnim glasanjem stvori moderna hrvatska politička selekcija kao izraz volje naroda, da konačno hrvatski Sabor dobije kriterij legitimiteta (...)

Naš je cilj da se uključimo u europske procese, da damo svoje obole. S obzirom na povijesni neuspjeh političkog monizma i Jugoslavije da se konstituira kao demokratska zajednica domovina, da damo svoje prinose u razrješavanju svih aktualnih pitanja, kako na razini Hrvatske, tako i na razini Jugoslavije. Polazimo od toga da Jugoslavija ne može biti »topionica naroda« i da svaki narod u zajednici mora slobodno odlučivati svojom političkom voljom...

SLAVKO GOLDSTEIN (Hrvatski socijalno-liberalni savez): Objavljivanje koalicije je kruna jednog procesa i zaista prijelomni događaj u predizbornoj i uopće pluralističkom životu Hrvatske. Mi smo formirali zajednički odbor u kojem četiri stranke imaju po dva predstavnika, a zamolili smo Savku Dabčević-Kučar, Ivana Supeka, Miku Tripala, Srećka Bijelića i Dragutina Haramiju da se pridruže, ne samo koaliciji, već i da uđu u zajednički odbor. Imamo puno povjerenje u njih da će amortizirati sve nesuglasice između stranaka. Uvjereni smo da će u našem demokratskom frontu mnogo pomoći svojim utjecajem u narodu, svojim političkim iskustvom, svojim savjetima, pa i aktivnim djelovanjem. Osnovat ćemo i izborni štab koji će neposredno rukovoditi izbornom kampanjom.

SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR: Nisam došla sa željom da predajem, što već dvadeset godina ne radim, već da budem ispitanik, to jest da odgovaram na vaša pitanja. Neposredno prije nego smo se ovdje sastali rekli su mi moji prijatelji, koji predstavljaju vanstranačke ličnosti, da bi bilo dobro da kažem nekoliko riječi. Tih nekoliko riječi bit će puka improvizacija.

Mislim da u političkim krizama nijednom poštenom čovjeku nije najteže obavljati svoju dužnost, ali mu je najteže shvatiti u čemu se ona sastoji. U Hrvatskoj smo, čini mi se, pred zaista prijelomnim trenutkom, koji je povijesna šansa. I to je utjecalo na sve nas koji smo prije dvadeset godina praktički jednim zaokretom u političkom životu Hrvatske i Jugoslavije sišli sa javne i političke scene, pa čak i društvene, stručne i profesionalne, da u ovoj situaciji stavimo svoje političko iskustvo, svoju energiju i svoj eventualni utjecaj, u realizaciju tog velikog cilja, da ne propustimo tu veliku povijesnu šansu koja se sada otvorila za jednu modernu, demokratsku, pluralističku Hrvatsku, za Hrvatsku čiji su referentni punktovi Evropa, evropska mjerila u svim područjima života – političkim, kulturnim... Kao što je rekao Ivan Supek, mi smo Evropa bili od Vrančića i Petrića, od Boškovića i Tesle, da ne spominjem cijelu plejadu hrvatskih umjetnika, znanstvenika i filozofa. I danas, budemo li radili tako da ne sječemo vrhove, nego najkreativnije ljude i programe slijedimo, veoma brzo mi ćemo iz naše sredine iznjedriti mlade ljude koji će također biti na nivou suvremenih civilizacijskih mjerila i kriterija.

Naše pristupanje koaliciji za koju su nas zamolili predstavnici ranije spomenutih stranaka, nakon dogovora u vlastitim strankama, nije, kao što je to negdje u štampi već protumačeno, neko naše apriorno kandidiranje. Mi nismo nezavisni kandidati. Mi smo vanstranački pojedinci koji smo ušli u koaliciju ovih stranaka, koju smo nazvali Koalicijom narodnog sporazuma, da bi time ukazali na svu širinu tog pokreta, na mobilizaciju svih snaga, u prvom redu hrvatskoga naroda, kojemu

pripadamo, a zatim i sveg građanstva i ravnopravnog stanovništva Hrvatske.

Bez obzira na to što postoji stranačka fizionomija svake od ovih stranaka, koju one ne gube, ovo nije nikakvo nad-tijelo. Naše sudjelovanje je pokušaj da se najširi slojevi hrvatskog građanstva, u prvom redu hrvatskog naroda, ali i svih drugih ravnopravnih građana Hrvatske, povežu u nastojanjima da izabiru takve pojedince koji će moći kompetentno odlučivati o vrlo krupnim zadacima koji će stajati pred budućim hrvatskim Saborom, kako u donošenju hrvatskog ustava, tako i o svim drugim opcijama koje su danas otvorene.

Treći naš zadatak je da utječemo na to da se velika preobrazba – jednom je Jefferson rekao da se iz despotizma u slobodu ne može ići na krevetu od perja, iako ja ne bih rekla da idemo iz despotizma, ali se ne može iz jednog totalitarnog jednoumalja ući u demokratski i višestranački sistem sasvim bezbolno – naš bi bio zadatak, ambicija i cilj da te radikalne rezove koji stoje pred nama, a to su radikalni rezovi i u privredi, i u političkom životu, napravimo, uz što je moguće manje društvenih potresa, uz što je moguće veću društvenu stabilnost, uz što je moguće veću kulturu političkog dijaloga, i kulturu demokracije kojoj se tek moramo učiti.

Mi smatramo da ćemo biti izvjesna garancija protiv ekstremizma u postupcima, a za radikalizam u stajalištima.

Čini mi se da je ovakva koalicija različitih stranaka sa sličnim političkim osnovama, i nas kao vanstranačkih ličnosti, u neku ruku sažimanje. Cijeli ovaj trenutak, u kojem pred nama stoji veliki povijesni zadatak, a to je zadatak takve preobrazbe Hrvatske koja do sada nije bila moguća, a zahvaljujući procesima, u prvom redu u svijetu, danas je moguća.

Ovdje nismo svi istomišljenici. Razlikujemo se u mnogo čemu. Nismo vojska koja hoda u koloni, nismo brojevi koji se zbrajaju. Mi smo skup mislećih pojedinaca koji smo se dogovorili oko zajedničke platforme i koji se nadamo da ćemo za tu platformu pridobiti veliki dio hrvatskog naroda i svih građana socijalističke, odnosno, svih građana republike Hrvatske.

JADRANKO SINKOVIĆ (»Vjesnik«): Da li postoji mogućnost kandidiranja spomenute petorice nezavisnih kandidata, s obzirom da je rečeno kako se ne radi o kandidiranju, već o suradnji.

SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR: Mi o kandidatima još uopće nismo razgovarali. Sav naš razgovor u koaliciji bio je isključivo oko načela našeg zajedničkog rada, da bi na što demokratskijoj osnovi međusobno usklađivali zajedničku akciju. Naš osnovni dogovor bio je o načinu na koji ćemo pristupiti osnivanju ovakve i sličnih koalicija narodnog sporazuma u čitavoj Hrvatskoj.

Ono što mi želimo je dobiti kompetentne osobe, ne toliko stranačke orijentacije, već one koji u građanstvu uživaju najveći ugled, i da koalicija stane iza njih. Želimo ljude koji će moći u Saboru sudjelovati u traženju konkretnih rješenja za postojeće probleme, ali još više u otkrivanju i otklanjanju uzroka problema i donošenju takvih odluka. To ne isključuje mogućnost da se netko od nas nezavisnih kandidata i kandidira. Ali, o tome nikakva rasprava nije vođena, nikakva odlukan nije donijeta. Ako mene osobno pitate, ja bih radije izbjegla, bilo kakvu, ne bih rekla borbu, već sudjelovanje u vlasti (...)

JADRANKO SINKOVIĆ: Ovo je predizborna i izborna koalicija. Da li se suradnja unutar Koalicije podrazumijeva i nakon izbora, u saborskom djelovanju.

VLADIMIR VESELICA: Koalicija narodnog sporazuma vezana je dok traju izbori. Da li će ona dalje sudjelovati i raditi to će zavisiti od odluka dijelova koalicije. Kao što je rečeno, koalicija ne suspendira nijednu

stranku. Stranke ostaju autonomne, one i dalje djeluju i šire svoje ideje, uvažavajući zajedničke političke stavove koje smo usvojili. Dali će koalicija djelovati i nakon provedenih izbora za odbornike i zastupnike Sabora i Savezne skupštine, to će biti stvar odluke organa koalicije.

MILJENKO PAJALIĆ (Radio-Zagreb): Da li je koalicija već zatvorena ili joj mogu pristupiti ostale stranke?

SLAVKO GOLDSTEIN: Koalicija nije zatvorena. Obaveze nismo stvorili, osim do izbora, a želja je da nastavimo suradnju i dalje.

MILJENKO PAJALIĆ: Gdje se koalicija nalazi između Račana i Tuđmana?

SAVKA DABČEVIĆ: Ne bih opredjeljivala svoju poziciju u odnosu na druge stranke, pogotovu ne u odnosu na druge osobe. Moja pozicija je determinirana programom koalicije.

VESNA KNEŽEVIĆ (Radio-Beograd): Vidite li ovog časa u Jugoslaviji političke partnere, mislim prvenstveno na Sloveniju i Srbiju, s kojima možete pregovarati o budućem postojanju ili nepostojanju Jugoslavije?

SLAVKO GOLDSTEIN: Ima mnogo onih koji nam se javljaju i pozivaju na dijalog, ne samo liberali, nego i drugi i dijaloga će biti. Mislim da će opozicija u Jugoslaviji biti sposobnija za dijalog nego Savez komunista.

IVAN CESAR: Demokracija po svojoj prirodi ne može imati granice. Hrvatska kršćanska demokratska stranka ne bi bila sretna kad bi se demokracija ostvarivala samo na teritoriju hrvatske države. Tek kada sve republike prihvate demokraciju možemo živjeti punim životom, a to nam je cilj. I u Sloveniji i u Srbiji ima onih koji žele surađivati.

ANTUN VUJIĆ: Ako demokracija ne može početi svuda istodobno, neka počne tamo gdje može. Smatramo da će demokratski procesi u Hrvatskoj imati utjecaj i na demokratske procese u drugim sredinama. U tom smislu kao stranka nailazimo na razumijevanje pa i na želju za suradnjom(...)

VLADIMIR VESELICA: Hrvatska demokratska stranka je otvorena za suradnju svim strankama u svim republikama jer je to u njenom demokratskom biću. U tom kontekstu smo već uspostavili suradnju s europskim i drugim strankama i ne vidim razloga da ne bi uspostavili suradnju s korespondentnim strankama u svim našim republikama(...)

NIKOLA ĐURETIĆ (BBC): Koliko osnovne odrednice vaše platforme predstavljaju nastavak »hrvatskog proljeća«, a koliko odmak od te politike, s obzirom na novu povijesnu situaciju?

SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR: Skoro nas dvadeset godina dijeli od 1971. godine, što je vrijeme dovoljno da dijete odraste do punoljetnosti. Iz sadašnje optike svakako je moguće lakše procijeniti i prednosti i nedostatke politike koja se predlagala 1971. godine. U nekim pitanjima tada su zacrtani pravci koji se danas realiziraju, ali za koje danas postoji šansa u puno širem obliku. U međuvremenu smo sazreli i mi sami, govorim bar za sebe, i radikalizirali naša polazna stajališta. U prvom redu, oslobodili smo se boljševičko-dogmatskih ograničenja kojima smo tada bili, na neki način, sputani. Međunarodna situacija bitno se izmijenila. Mi smo 1971. godine imali situaciju hladnog rata, a danas se najsloženije oporbe na svjetskom nivou pokušavaju rješavati mirnim putem. Mi smo 1971. godine imali Brežnjevljevu doktrinu, a sada odlaze tenkovi iz Čehoslovačke i stoji se pred raspravom o ujedinjenu Evrope...

U Evropi 1971. godine nije postojala ni u izgledu ovako tijesna evropska kooperacija, a danas je to stvarnost koja se nameće nama i svima. Da ne govorim da je protekle godine pred našim očima pregažen jedan sistem koji nije mogao odgovoriti zahtjevima svog vremena i da

je to išlo po povijesno ubrzanom ritmu, koji je otvorio mogućnost da ni Jugoslavija ne ide u suprotnom pravcu od svjetskih tendencija.

Mi smo 1971. godine na ekonomskom području predlagali čitav niz ekonomskih reformi, ali u tome nismo bili do kraja dosljedni. Za ono vrijeme i za naš vidokrug, bio je to otklon od postojećih dogmatskih tendencija. Predlagali smo tržišnost, otvorenost prema svijetu, vezivanje uz svijet, ali nismo išli tako daleko da postavimo i krucijalno pitanje a to je pitanje titulara vlasništva. To je pitanje danas već sazrelo.

U političkim pitanjima već smo tada bili za praktičko priznavanje pluralizma, jer smo, konkretno u Hrvatskoj, a za to su nas najviše i optuživali, dozvoljavali kao partijski vrh postojanje i drugih struja osim komunističke. Bili smo za pluralizam, ali još nismo bili sazreli za višestranački sistem, za koji je danas već sazrela i partija.

Na pravnom planu nismo strogo tražili pravnu i civilnu državu koja je osnovni temelj današnjih zahtjeva. Ali smo praktički, činjenicom ljude za koje smo ocjenjivali da nam nisu skloni, da su ideologijski i politički protivnici, nismo željeli i htjeli represivno goniti, već smo s njima polemizirali u neku ruku inaugurirali potencijal pravne države.

Što se tiče Jugoslavije, tu smo možda najdalje otišli. U formulaciji amandmana na Ustav predlagali smo Jugoslaviju s konsenzusom o svim bitnim pitanjima, samo Jugoslaviju s punim paritetom i bez majorizacije, bez mogućnosti da jedan narod zato što je brojniji bude proglašen vodećim narodom. U pogledu međurepubličkih odnosa i federacije bili smo na valu koji je i sada prisutan(...)

MILJENKO PAJALIĆ: Zašto se stalno operira s tezom da je pravo na samoopredjeljenje do otcjepljenja potrošeno ulaskom u federaciju?

MIKO TRIPALO: Pravo na samoopredjeljenje je demokratsko pravo koje ne može biti potrošeno. I sadašnja Jugoslavija stvorena je na toj osnovi. Recimo, 1941. godine, kada je napravljena, platforma savladavanja bratoubilačkog rata i rješavanja na prvi pogled gotovo nerješivog nacionalnog pitanja, nije bila nametnuta odozgo u tom smislu da su oni koji su tu platformu napravili ili bili u stanju nekim mjerama države prisiliti nekoga da se za to opredijeli. Iz samog demokratskog bića proizlazi pravo na samopredjeljenje do otcjepljenja, uključujući i udruživanje s drugim narodima.

Teorija da je to potrošeno pravo je u suštini unitaristička i centralistička teorija koja želi ugroziti ravnopravnost naroda, jer, kako možemo biti ravnopravni ako mi vi možete nametati svoju volju koju ja moram prihvatiti i šćućuriti se u svojoj kući, ne mogavši izaći.

Mi nismo protiv Jugoslavije pod svaku cijenu, a nismo ni za Jugoslaviju pod svaku cijenu. Za mene je bitno pitanje – kakva Jugoslavija? Ako je to Jugoslavija koja će se temeljiti na demokraciji, na pluralizmu, na tržištu, i punoj ravnopravnosti, onda mi u tu Jugoslaviju hoćemo ući. Ako Jugoslavija ne bude takva, mi u nju nećemo ući.

JADRANKO SINKOVIĆ: Kako ocjenjujete mogućnost sudjelovanja srpskih demokratskih stranaka u Hrvatskoj u koaliciji, jer postoji mogućnost interpretacije da je ovo ne koalicija narodnog nego hrvatskog sporazuma?

MIKO TRIPALO: Ne bih davao prognoze, ali ova koalicija je otvorena. Ona se ne može odnositi samo na stranke koje okupljaju hrvatsko stanovništvo, nego na sve stranke koje se u Hrvatskoj stvaraju. Ako bismo bili isključivi prema bilo kome, onda bi se radilo o nacionalnoj homogenizaciji, što mi kritiziramo. Ovdje se ne radi o nacionalnoj homogenizaciji nego o pluralističkoj koaliciji, gdje ćemo biti homogeni samo ako bude trebalo braniti suverenitet Hrvatske. Onda među nama, uvjeren sam, neće biti nikakve razlike...

Potrebno je reći da Srbi u Hrvatskoj moraju imati puna nacionalna prava, pravo na svoj jezik, pravo na svoje pismo, pravo na političko i kulturno organiziranje. Ni u čemu ne smiju biti neravnopravni u odnosu na Hrvate.

PRVI PREDIZBORNI NASTUP Koalicije narodnog sporazuma, Cibona, Zagreb, 17. 3. 1990.

MIKO TRIPALO:

Dobro došli prijatelji, pozdravljam vas u ovom sudbonosnom trenutku za našu slobodu.

U povijesti nas je zajedno držala nada i vjera da možemo biti svoji i slobodni. U to ime smo i danas ovdje zajedno. Mnogo smo puta počinjali, gradili i kretali naprijed. Mnogo su nas puta zaustavljali. Mnogo je puta rušen naš svijet. Naše je povijesno pamćenje puno ožiljaka. Naša je prošlost bila borba za opstanak.

Nismo odustajali i nećemo odustajati u borbi da stvorimo slobodnu domovinu, svijet mira, slobode i blagostanja. Bilo bi nam teško i kada ne bismo imali protivnika. Često ljudi nisu mogli slobodno govoriti i pisati. Nisu mogli stvarati. Najtalentiraniji su bačeni u tamnicu kolektivnog muka. Ljudi se nisu smjeli družiti, radovati, nisu smjeli ni pjevati u svojoj domovini i nisu smjeli misliti. Nadam se da danas mogu reći u prošlosti – nisu smjeli. Nadam se da se ne može ponoviti nasilje nad životom, da se ne može vratiti strah od sutrašnjeg dana.

Danas smo se sastali da objavimo da ćemo sudjelovati u stvaranju uvjeta za humaniji i bolji život. Ovdje u ovoj lijepoj i bogatoj zemlji, u zemlji prirodnih bogatstava, kulturne posebnosti, ambicioznih ljudi, ponosnog mladog i obrazovanog naraštaja, nije primjeren sumoran život – život strepnje. Sastali smo se da pozovemo sve ljude dobre volje da ne ostanu nijemi i nezainteresirani, danas, kad se odlučuje glasom svakoga od nas – hoćemo li živjeti civilizirano ili ćemo se surovo međusobno obračunavati. Svako mora znati da šutnjom pomaže naše protivnike, da ne može biti slobode ako se ne budemo svi za nju borili.

Sticajem okolnosti, poklapaju se danas dva događaja: predstavljanje izbornog programa Koalicije narodnog sporazuma i naš ponovni susret sa vama, dragi sugrađani, na jednom velikom skupu poslije gotovo dvadesetak godina. Neću govoriti o toj prošlosti, ali vam moram reći da mnogo ljudi u Hrvatskoj poslije 1971. godine u vlastitoj domovini, bilo je prognano iz života, silom natjerano u šutnju. Silu smo lakše podnosili zahvaljujući velikom srcu našeg hrvatskog Zagreba, velikom srcu naše domovine Hrvatske.

Zahvaljujemo danas svima koji su nas hrabrili, koji su nam pomagali da se održimo. To nam je pomoglo da ovu novu povijesnu šansu koristimo u interesu svih nas i za dobrobit naše drage hrvatske domovine.

Danas smo ponovo tu na još jednom novom početku. Stvorena je Koalicija od onih koji žele temeljite društvene reforme na miran i demokratski način. Na toj osnovi stvorena je Koalicija narodnog sporazuma koju sačinjavaju Hrvatska kršćanska demokratska stranka, Socijaldemokratska stranka Hrvatske, Hrvatska demokratska stranka, Hrvatski socijalno-liberalni savez, Hrvatska seljačka stranka i izvanstranačke ličnosti uklonjene iz političkog života 1971. godine. Koalicija je otvorena za sve stranke, organizacije i pojedince koji prihvaćaju programska polazišta i žele sudjelovati u borbi za demokratske promjene društva.

Ova je Koalicija nastavljač »hrvatskog proljeća« iz 1971. godine. Naravno, u novim uvjetima i s novim idejama, primjerenim sadašnjem vremenu, s novim mladim, boljim ljudima. To ističem zbog naših protivnika koji povijest našeg naroda zloupotrebljavaju i sebe proglašavaju njenim baštinicima, s ciljem da se domognu vlasti. Koalicija ima danas osnovni cilj da, bez obzira na manjkavost izbornog zakona, trodomnu strukturu Sabora, kao i stvarnu neravnopravnost stranaka u izbornoj trci – svi zajedno izaberemo općinske skupštine i takav Sabor koji će biti sposoban da donese novi Ustav i otvori široke prostore za napredak demokracije, za materijalno i duhovno bogatstvo svih građana bez obzira na nacionalnu, vjersku i rasnu pripadnost, bez obzira na političko i ideološko opredjeljenje.

To je zajednički cilj Koalicije narodnog sporazuma. Na našoj zajedničkoj kandidatskoj listi bit će pripadnici stranaka i izvanstranačke ličnosti. Svi će oni imati zajedničku oznaku da pripadaju Koaliciji. Glasajući za kandidate Koalicije narodnog sporazuma glasate i za sve nas, za naš stranački program.

Pozivam vas da svi i na svakom mjestu pomognete da kandidiramo i izaberemo ljude koji nas mogu predstavljati i kojima možemo vjerovati. Nemojte se razočarati ako na listama odmah ne primijetite sva imena koja biste željeli vidjeti. Naime, poslije izbora za Sabor predstoji izbor Predsjedništva Hrvatske i njenog predstavnika u Predsjedništvu Jugoslavije i izbor Izvršnog vijeća Sabora. Koalicija predstavlja pluralistički savez u kome stranke i izvanstranačke ličnosti ne gube svoj politički identitet, ali su suglasno usvojili zajedničke izborne programske ciljeve.

Donošenje programa kao i djelatnost Koalicije, moguće je samo na demokratskim osnovama – a to je jedna od garancija da će Koalicija u našem društvu djelovati demokratski. Iz iskustva komunističkih partija se može zaključiti da su baš unutrašnji autokratski i totalitarni odnosi unaprijed odredili da te partije nisu bile u stanju igrati demokratsku ulogu u društvu.

Nažalost, i odnosi u nekim novostvorenim partijama, našim suparnicima u izbornoj borbi, nalažu nam da budemo oprezni. Autokratski odnosi, pokušaji da se sada nadoknade ranije neostvarene ambicije vođa... Javna glasanja za zatvorene liste, onemogućavanje drugačijih mišljenja, paradiranje tjelohraniteljima i spektakularnim dočecima upozoravaju da bi jedan totalitarizam mogao biti zamijenjen drugim.

A za nas je svejedno tko će nas hapsiti ili onemogućiti da budemo slobodni – onaj s crvenom knjižicom ili netko sa drugačijim, pa makar i nacionalnim amblemima. Neće biti nimalo jednostavno od jednopartijskog sistema stvoriti višepartijski demokratski sistem, stvoriti pravnu državu, privredni razvoj osloniti na tržišnu privredu i pluralizam vlasništva, neće biti nimalo jednostavno otvoriti proces preobražaja društvenog vlasništva a u isto vrijeme osigurati koliko-toliko normalnu privrednu aktivnost kako zemlja ne bi bila dovedena u još teže ekonomsko stanje.

Zbog toga nema mjesta demagoškim obećanjima o lakom prestizanju najrazvijenijih zemalja, o velikim socijalnim davanjima i izgradnji izmišljenih velikih objekata za koje nema materijalnih mogućnosti. Zastave, grbovi i rodoljubive pjesme su za nas od velike važnosti, ali se naša djelatnost ne može svesti samo na pjevanje i mahanje zastavama. Kreativnost, marljivost, konstruktivno i demokratsko rješavanje teškoća je, naravno, mukotrpnije i teže bez obzira što u jednom trenutku bukači koji svašta obećavaju mogu izgledati popularniji.

A što obećava Koalicija? Ona obećava radikalne promjene društvenog, ekonomskog i političkog sistema, ali demokratskim i mirnim putem, bez ekstremizma i bez revanšizma.

Nitko neće biti diskriminiran zbog ranije ili sadašnje političke pripadnosti i ideološkog opredjeljenja. Za nas će osnovni kriterij biti sposobnost, kreativnost, stručnost i poštenje. U protivnom bismo ponavljali ono što smo tako oštro i opravdano kritizirali u praksi vladajuće partije. Ako ne želite građanski rat i teške sukobe, ako želite maksimalno moguć miran prelazak u novi sistem – onda ćete glasati za kandidate Koalicije narodnog sporazuma. Borimo se za Hrvatsku kao demokratsku i suverenu državu polazeći od njenog trajnog i nepotrošenog prava na samoopredjeljenje s pravom na otcjepljenje i udruživanje.

Hrvatski narod i svi građani Hrvatske ostvaruju svoj izvorni suverenitet u republici, a djelomično, ako dođe do sporazuma, na razini višenacionalne zajednice čiji organi nisu nadnacionalni i nadrepublički nego – zajednički.

Ti organi mogu biti sastavljeni samo na principu pariteta, a njihove odluke mogu biti donošene samo na principu konsenzusa. A onima koji se zanimaju da li je to federacija ili konfederacija ostavljamo da o tome raspravljaju, pa neka nas poslije deset ili dvadeset godina obavijeste o svojim znanstvenim zaključcima.

Smatramo normalnim da ista prava imaju sve suverene republike, ali ćemo se brinuti o položaju Hrvata u drugim sredinama, bez dovođenja u sumnju njihove građanske lojalnosti prema republici u kojoj žive.

Za razliku od nekih naših izbornih protivnika, mi smo protiv promjena granica među republikama, kao i protiv promjena granica Jugoslavije. Isto tako protiv stvaranja autonomija unutar Hrvatske, bez obzira da li je riječ o srpskoj ili istarskoj autonomiji. Iz toga proizlazi i naš stav o nepovredivosti suvereniteta Bosne i Hercegovine, kao i nacionalnom identitetu Muslimana.

Naš stav prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj je jasan: to je za nas fašistička tvorevina. Nejasne teze koje danas neki iznose, pa ih poslije popravljaju, izazivaju strah, proširuju front protivnika suvereniteta hrvatskog naroda.

Pripadnici drugih naroda koji žive u Hrvatskoj uživat će punu ravnopravnost i građanska prava uz očuvanje, njegovanje i razvitak vlastite nacionalne kulture i samobitnosti. Posebnu Pažnju koalicija pridaje odnosima između Hrvata i Srba, zalažući se da Srbi i ubuduće budu potpuno nacionalno ravnopravni s Hrvatima, da očuvaju vlastiti nacionalni identitet, kulturu, pismo i jezik, da imaju pravo političkog i kulturnog udruživanja, ali bez ugrožavanja interesa hrvatskog naroda.

Mi se obraćamo i našoj milijunskoj emigraciji u inozemstvu. Ona je često nepravedno žigosana od diplomatskih predstavništava Jugoslavije. Zato se mi, s izuzetkom dokazanih ratnih zločinaca i terorista, zalažemo da se svatko može vratiti u svoju domovinu.

Koalicija se bori za demokratsku pravnu državu koja se temelji na slobodama, pravima i ravnopravnosti svih građana, na jednakosti svih pred zakonom.

Slobodno udruživanje u političke stranke i druge organizacije i udruženja omogućava pojavu svih struja i mišljenja. Sva ta shvaćanja će svoju potvrdu potražiti na potpuno slobodnim izborima. U tom smislu i vjernicima koji su bili diskriminirani, također treba osigurati pristup svim profesijama i svim funkcijama.

Ostajući pri demokratskom načelu odvojenosti crkve od države, vjerske zajednice kao i privatna lica mogu mnogo šire voditi brigu o zaštiti djece i omladine, njegovanju bolesnih i starih, kao i provoditi sve druge karitativne djelatnosti. Pretvaranje partijske u demokratsku pravnu državu zahtijeva hitno uklanjanje svih partijskih organizacija iz državne uprave, sudstva, policije, armije, sredstava javnog informiranja, radnih organizacija i ustanova.

Mi se nadamo da će ova naša stanovišta, s obzirom na povijesne pouke, naići na razumijevanje i u redovima armije i policije. Prirodno je da je Koalicija protiv zabranjivanja bilo koje političke stranke, pa i one koja nam nije po volji. Jer, to je ispit na kojem demokracija prolazi ili pada.

Nacionalna prava se temelje i sastavni su dio slobode i prava svakog pojedinca. Društveni razvoj je pokazao da slobodu, sreću i bogat život ne može čovjeku donijeti isključivi oslonac politike na klasu, partiju, naciju ili državu – nego oslonac na slobodnog čovjeka. U protivnom se događa da kolektivne grupacije imaju prividno sva prava, a pojedinac bitno ograničena ili nikakva. Tako je u komunističkim sistemima radništvo bilo formalno na vlasti, a radnik je slabo živio i nije imao nikakvog utjecaja.

U nacionalsocijalističkim sistemima su narod, nacija, rasa, formalno imali svoju vladavinu, a u stvarnosti je pripadnik toga naroda a i onih drugih – bio tjeran u logore smrti ili mu je stavljen flaster na usta. Zbog toga se na temelju prava i sloboda čovjeka mora izgrađivati demokratski politički sistem u koji će biti ugrađena osiguranja pravednijih odnosa među socijalnim grupacijama i puna nacionalna ravnopravnost.

Na privrednom području ne možemo očekivati neke spektakularne rezultate. Reforma traži žrtve i izazvat će socijalne napetosti.

Svi koji obećavaju zlatna brda i doline bave se jeftinim, demagoškim trikovima. Ali država, smanjujući sve svoje izdatke – a Hrvatska i Slovenija su platile veoma skupe ulaznice da bi drugi pristali na reformu – može donekle olakšati položaj najugroženijim slojevima stanovništva kao što su nezaposleni, slabije plaćene kategorije radnika i činovnika, umirovljenici, ostarjela seoska odmaćinstva i slično.

Trajnija rješenja, međutim, mogu se potražiti u onoj ulozi moderne države koja će poticati takav razvoj da svaki građanin Hrvatske, da svi naši ljudi koji se vrate iz inozemstva svojim poduzetničkim htijenjem, nemirom, svojim sposobnostima i imovinom u uvjetima tržišne privrede i pluralizma vlasništva, doprinesu savladavanju privrednih teškoća i svojim radom osiguraju sebi bolji život.

Dakle, naša je sudbina u našim rukama. Nemojmo dozvoliti da nas opet spriječe da svoj život oblikujemo prema vlastitim željama i mogućnostima. Mi ne možemo čekati još novih dvadeset godina. Ne dozvolimo protivnicima, avanturistima i ekstremistima da hrvatskom narodu i svim građanima Hrvatske oduzmu naše proljeće, samopouzdanje i samobitnost.

Zbog toga, dragi građani, prijatelji, braćo, drugovi i gospodo, obrišite suze i neka nas nije strah od svih patnji u prošlosti. Neka osmijeh i nada ozare naša lica. Pobjeda je naša i zato budi sretna draga hrvatska domovino svuda gdje god tvoje srce kuca.

DR. ANTUN VUJIĆ:

Mjesto hrvatske socijaldemokracije je u njenom narodu.

Ona je danas u Koaliciji narodnog sporazuma, sutra u demokratskom hrvatskom Saboru, a zauvijek u svim slojevima društva – za suvremenu, demokratsku, modernu Hrvatsku.

Kroz stotine godina Hrvatska je prošla uzlete i padove, gajila nade i ubirala razočaranja. Vidjela je svašta, ali ono što je najviše željela – demokraciju – nikada još nije istinski doživjela.

Sve su naše demokracije bile obrambene: demokratskom slogom protiv dvorova, demokratskom frontom protiv tirana, demokratskim savezom protiv hegemonije.

Jesmo li sada pred vratima koja konačno treba otvoriti i za sobom zatvoriti? Jesmo li spremni za opću odluku?

Mi mislimo da jesmo. Želimo i hoćemo demokraciju nade pretvoriti u demokraciju stvarnosti. I u tome ćemo uspjeti ako otklonimo stranputice sile i straha, u nama i u drugima, ako odbacimo laži monolita, ako razgrnemo magle njihovih utopija, ako otvorimo politiku istine za sve.

A naša politika istine je poštivanje svakog čovjeka, a ne njegova upotreba. Demokratski ciljevi društva ne mogu biti u suprotnosti s metodama njihova ostvarivanja.

Koalicija narodnog sporazuma zato ostvaruje mnogostruke svrhe: ona je međusobna zaštita mladih demokratskih stranaka i istodobno iskaz duboke povijesne težnje – slobodi, miru i napretku Hrvatske. Ona je njezina promišljena sadašnjost i zrela budućnost.

Koalicija narodnog sporazuma ima vedro i pošteno lice ljudi koje poznajemo i volimo i otvoreno srce sporazumijevanja naroda kojemu pripadamo. Socijaldemokratska stranka Hrvatske se određuje za takva lica i za takvo srce.

JURE ŠONJE:

Izjave što su ih pojedini predstavnici HSS-a davali za javnost o bojkotu izbora nisu bile raspravljane u vodstvu stranke, a naše pristaše diljem Hrvatske tražile su da HSS iziđe na izbore i da se pridruži Koaliciji narodnog sporazuma. Tako je odluka skupštine Stranke da pristupimo Koaliciji bila u pravom smislu izraz narodne volje.

To potvrđuje da je hrvatski narod svjestan sadašnjih povijesnih procesa i kako ne želi propustiti priliku da svojom voljom odlučuje o političkom modelu svoje države i o njenu suverenitetu. Svaka bi, dakle, odluka vodstva o nepristupanju izborima bila izdajstvo prema demokratskim procesima u našoj zemlji i u drugim socijalističkim zemljama, a također i prema vlastitom narodu, koji možda ima priliku da se prvi puta u povijesti sam izjasni o svojoj sudbini.

Ako ovi izbori i ne budu u cijelosti demokratski prema načelima parlamentarne demokracije, osigurat će barem uvjete da se narod preko svojih zastupnika u Saboru dalje bori za vlastitu slobodu i suverenitet, što znači slobodu naroda i slobodu građana.

Povijesno nas iskustvo i u Evropi i u nas uči da narod ne može biti slobodan ako nisu ujedno slobodni i njegovi građani i da građani nisu slobodni ako ujedno nije slobodan i narod kome oni pripadaju.

Svjesni opasnosti koje prijete i građanima i narodu u sadašnjem povijesnom trenutku, HSS je odabrala nenasilan i mirotvoran način borbe za svoje političke ciljeve. To znači da na provokacije nećemo odgovarati provokacijama, da ćemo voditi računa o stabilizaciji političkih prilika, a ne suprotno, ali se nećemo odreći svoga demokratskog i nacionalnog programa.

Svi sudionici u Koaliciji imaju program koji se bitno ne razlikuje od našega, pa je i to razlog naše odluke. Ako razvojem političkih događaja, razlike postanu bitne, mi ćemo u prvom redu raspravljati o razlikama, ali nećemo odstupiti od političkih ciljeva stranke.

Pristupom HSS-a Koalicija se po našem mišljenju nije zatvorila prema svim opozicijskim strankama i nezavisnim grupama koje prihvaćaju naš izborni program.

Naš je cilj pobjeda na izborima, uspostava parlamentarne demokracije u Hrvatskoj i Jugoslaviji, novi ustav koji će Hrvatsku definirati kao suverenu državu u savezu država Jugoslavije.

VLADIMIR VESELICA:

Neobično sam sretan i uzbuđen što smo u ovako lijepom ambijentu skupa. Što smo na pragu otvaranja puteva slobode, mira, demokracije u našoj lijepoj hrvatskoj domovini. Ako je srebro govor a šutnja zlato, onda smo mnogo šutjeli, ali više nećemo. Progovorit ćemo o svim problemima naše lijepe Hrvatske domovine – političkim, gospodarskim, socijalnim i ostalima. Založit ćemo se da svaki građanin Hrvatske osjeti njenu ljepotu i da se osjeća sretnim što upravo živi u Hrvatskoj. Mi hoćemo zemlju prosperiteta i progresa a ne bijede i siromaštva. Mi smo bili i ostali dio civilizirane Evrope, a to hoćemo da budemo i danas. Uložimo sve što je u našoj moći da Koalicija narodnog sporazuma pobijedi, da dobijemo izbore, da zaigramo karte, jer je u pitanju sudbina Hrvatske za koju smo svi odgovorni.

Iako postoje mnoge zapreke od straha, konformizma, mogućih izdaja i svega ostaloga, mi smo čvrsto uvjereni da je razina svijesti kod hrvatskog naroda i drugih građana Hrvatske tolika da neće propustiti povijesnu šansu da zaigraju na kartu svoje sudbine. Ne treba nam oružje, nego demokracija, sloboda i mir. Mi ćemo stvoriti modernu hrvatsku državu na temeljima civilizacije, kršćanstva, prije svega hrvatskih velikana – Ante Starčevića, Stjepana Radića, Eugena Kvaternika i ostalih.

Učinit ćemo sve da u našoj lijepoj domovini bude lijepo i živjeti. Pošto danas nije prigoda da opširnije govorim, ja bih samo u zaključku kazao i pozvao vas sve skupa da s punom sviješću i savješću glasamo, da budemo dostojanstveni kao i uvijek, da poklonimo svoje povjerenje, jer smo svi u jednoj zoni rizika. Od naših odluka zavisi sudbina nas i naše lijepe Hrvatske. Povežimo svoju sudbinu sa sudbinom Hrvatske i nek se slože grla bratska – živjet će nam vječna Hrvatska.

DR. IVAN CESAR:

Hrvatska kršćanska demokratska stranka i pridružen joj Hrvatski mirotvorni pokret žele kao politička organizacija na temelju kršćanskih demokratskih zasada preobraziti društvo i državu. Naše se djelovanje temelji na kršćanskom svjetonazoru i čovjekovoj odgovornosti pred Bogom. Strano nam je svako nasilje nad savješću, vjerskim uvjerenjima i prirodnim građanskim pravima ljudi i naroda, mi smo demokrati. Svoj nazor na svijet gradimo na načelu »Ne čini drugome ono što ne želiš da on čini tebi« i za nas kršćanstvo nije samo pitanje osobne vjere nego označava ulazak u krug evropske civilizacije u koju su Hrvati ušli već prije 1300 godina. Svjesni da danas nitko više ne smije biti neodgovoran zalažemo se za raznorodne oblike slobodnoga pluralističkog političkog djelovanja želeći ojačati konkurentnost političkih ideja na sadašnjoj i budućoj političkoj sceni. Demokršćani jamče ravnopravnost svih građana i zauzimaju se za temeljna prava ljudske osobe bez obzira na vjeru, podrijetlo, nacionalnost, spol, i stranačku pripadnost. HKDS je dio transnacionalne ideje demokršćanstva te stoga surađujemo s drugim demokršćanskim strankama u svijetu i uključujemo se u njihove saveze. Političke misli oplemenjujemo na kršćanskim i demokratskim zasadama unutar širokog raspona ravnopravnih političkih mišljenja. Zalažemo se za slobodnu i suverenu Hrvatsku za njezino pravo samoodređenja koja uključuje i pravo na udruživanje i pravo na otcjepljenje. Neotuđivo je pravo Hrvatske sklapanje međunarodnih ugovora te učlanjivanje u međunarodne organizacije. Za demokršćane nastupa vrijeme oprosta i zaborava svih zločina učinjenih prije, za vrijeme i poslije drugog svjetskog rata. Prvim izborima, a ne pukom glasovanju, prilazimo s Koalicijom narodnog

sporazuma jer nam nije cilj liderstvo nego demokracija i stvaranje najboljeg, konkurentnog Hrvatskog sabora. Koalicija nam je garancija da ćemo ispuniti ono što narod od nas očekuje a ujedno nam ostavlja potpuni prostor da razvijemo sve oznake Hrvatske demokršćanske stranke.

Koalicija želi u politiku uvesti sposobne, stručne, mlade ljude na osnovu širokog narodnog sporazuma. Izvanstranačke ličnosti pružaju nam »radikalizam u stavovima i garanciju protiv ekstremizma«. Ostvarajući principe koalicije otvaramo put demokraciji u domovini nam Hrvatskoj.

BOŽO KOVAČEVIĆ:

Izborna je utrka otpočela. Odluku o pobjednicima trebali biste donijeti vi. Svrha je toga odlučivanja da Republika Hrvatska i vi, njezini građani, budete glavni pobjednici. Jer o vama ne ovisi samo to koliko će glasova osvojiti koja stranka. Vi možete odlučiti kako će vam i koliko dugo služiti izabrana vlast. Dosadašnju vlast niste birali i umjesto da ona služi vama, vi ste služili njoj, a mnogi su bili njezine žrtve.

A da ste mogli birati, sigurno ne biste izabrali one što su nas nerazumnom politikom odvukli na evropsko dno. Da ste mogli birati, zar biste izabrali one koji su upropastili privredu, uništili selo, ukinuli školstvo zamijenivši ga skučenom ideologijom, uskratili vam politička prava i slobode? Zar biste dopustili da vas vode oni koji, premda su odlučili o svemu, nisu odgovarali ni za što, a cijenu njihovih propusta uvijek ste plaćali vi!

Da ste mogli birati, sigurno ne biste izabrali postojeću vlast koja u predvečerje svog poraza nastoji i posljednjoj generaciji nomenklature osigurati povlastice pri kupovanju društvenih stanova koje su iz svojih skromnih dohodaka plaćali i sve brojniji beskućnici. Da se vas pitalo, zasigurno ne bismo živjeli u zemlji s relativno najvećim izdvajanjem za vojsku u Evropi. Vi ne biste glasali za vladu koja podupire nove megalomanske vojne projekte, koja povećava porez za vojsku. U trenutku kad evropske granice nestaju, preskupa jugoslavenska vojska želi se zaposliti izgrađivanjem prepreka na putu prema Evropi, prema demokraciji.

Da se vas pitalo, ne bi se u ime države u kojoj živimo ubijali njezini građani, ne bi se provodio nezapamćeni državni teror nad nedužnim stanovništvom i ne bi se održavali politički procesi niti bi bilo ijednog političkog zatvorenika! Vi ne biste bili za to da se u ime Jugoslavije provodi politika nacionalnog ugnjetavanja Albanaca na Kosovu, u čemu sudjeluje i Hrvatska šaljući tamo svoju policiju i vaš novac kojim se održava na vlasti tamošnji kvislinški režim.

Da ste mogli birati, zasigurno ne biste izabrali vladu koja ni u trenutku najdrastičnijeg siromašenja Hrvatske ne dovodi u pitanje nerazumno visoka davanja u Savezni fond za nerazvijene. Da ste mogli birati, da pravo na samoodređenje nije bilo puka floskula, vi ne biste pristali živjeti u Jugoslaviji kakva jest, niti bi Hrvatska bila zemlja straha i neslobode kao dosad, ni zemlja rastuće bijede kao što je sad.

Biti za slobodnu, suverenu Hrvatsku ne znači biti protiv svake Jugoslavije. Ali Jugoslavija ne može biti drugo nego plod ničim uvjetovanog odlučivanja naroda svake od republika o tome kakvu zajedničku državu žele. Država u kojoj se pola stoljeća poslije svršetka građanskog rata govori o neprijateljima, nije država slobode i ravnopravnosti. Diktature proizvode političku emigraciju, u demokraciji postoji opozicija.

Biti za slobodnu, demokratsku Hrvatsku ne znači ikome u Hrvatskoj uskratiti nacionalna, vjerska ili koja druga građanska prava. Biti za

demokraciju znači nastojati na tome da dosadašnja jednostranačka komunistička diktatura ne bude zamijenjena jednostranačkom antikomunističkom diktaturom ma koliko se hvatskom ona proglašavala. Biti za demokratsku Hrvatsku znači svim građanima zajamčiti ravnopravnost, otkloniti sve povode za strah.

Vi ćete odlučiti o tome kakva će Hrvatska ubuduće biti. Pobjeda Koalicije narodnog sporazuma bit će vaša pobjeda. Stoga glasujte za nas.

Živjela Republika Hrvatska, država slobodnih, ravnopravnih građana!

DR. SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR:

Cijenjeni gosti, dragi prijatelji,

nadam se da mi stranački kolege iz Koalicije neće zamjeriti na početku jedinu sasvim osobnu notu: Prvi put poslije devetnaest godina imam prilike zahvaliti se vama Zagrepčanima za simpatiju i ljubav, za podršku i razumijevanje u godinama koje su izgledale kao sumrak bez nade, u vašoj sredini, usprkos svega – nikad se nisam osjećala osamljenom, izoliranom, gubitnikom, i zato – od srca vam hvala.

Ali, nećemo gledati unatrag, puno je toga pred nama. Kotrljaju se katkada dani prazni s povijesnog značaja, dok onda odjednom ne nastane jedan prijelomni trenutak, povijesna šansa, šansa koja mobilizira sve nas. Upravo smo u tom trenutku. Poslije pedeset godina nalazimo se pred mogućnošću s l o b o d n i h , d e m o k r a t s k i h, višestranačkih izbora za hrvatski Sabor. Mi, izvanstranački pojedinci nismo u tom trenutku željeli ostati po strani i pristali smo aktivno podržati koaliciju hrvatskih stranaka – za pobjedu višestranačke opcije i demokracije i izbor najkompetentnijih kandidata za novi hrvatski Sabor! Stojim pred vama bez stranačkih pristalica, sama sa svojom osobnom prtljagom. I molim vas: glasajte za kandidate Koalicije.

Naša prošlost su naši korjeni i samo čovjek bez pameti i pamćenja može je negirati. Naša budućnost nas potvrđuje ili opovrgava i zanemarit će je samo neodgovorni! Ali, naše opredjeljenje i odgovornost, naš ispit i obaveza je sadašnjost! Prihvaćajući misao da ovu zemlju nismo »naslijedili« od predaka nego je »posudili« od potomaka, pozivam vas da sada i odmah pristupimo promjenama koje će našu hrvatsku domovinu učiniti sretnom.

Ne dozvolimo stoga da nam jučerašnji problemi oduzmu previše snage za rješavanje sadašnjih i budućih. Gledajmo naprijed, ali počnimo odmah!

Ne želim ponavljati ono što su rekli moji predgovornici.

Dodajem da je neosporna hrvatska vertikala u programu Koalicije, izvorni hrvatski suverenitet s nepotrošenim pravom na samoodređenje do otcjepljenja. Hrvatska kao civilna i pravna država, integralna i nedjeljiva Hrvatska, Hrvatska kao civilna i pravna država što uključuje obranu svih ljudskih prava i sloboda, višestranački sistem i parlamentarna demokracija, pluralizam vlasništva i tržišna privreda – ne zato što smo zarobljenici nekog nacionalizma, već zato jer su to elementarna prava čovjeka i naroda, zato što je to pretpostavka ekonomskog, političkog, socijalnog, kulturnog, humanističkog, ekološkog i svekolikog preporoda Hrvatske i hvatanja izgubljenog koraka sa svjetskim kretanjima!

Jednostavno rečeno, želimo slobodno raspolagati prirodnim bogatstvima i stvorenim dobrima, želimo biti vlasnici u svojoj zgradi, gospodari koji odlučuju, a ne ničija depandansa. Želimo da svi koji u toj zgradi žive budu ravnopravni stanari, da u njoj nema podstanara, ni

stanara prvog i drugog reda, (bez obzira koje su nacionalnosti). Želimo »kućni red« koji će biti prava i slobode civiliziranog svijeta – zgradu koja neće dati ni pedalj svog prostora, ali se ne odvaja od drugih barijerama i zidovima, nego gradi putove i mostove do drugih. Dakle, Hrvatsku, ne izoliranu, zatvorenu u sebe i samodovoljnu, nego otvorenu prema svima, prema drugim republikama, prema državama, Evropi, svijetu, prema idejama i kapitalu, prema tehnologiji, civilizacijskim i kulturnim vrijednostima, želeći suradnju sa svima – uz saznanje, da će se tom suradnjom dobijati, a ne gubiti!

Kao što je granica slobode Hrvatske i Hrvata, sloboda Srba i drugih predstavnika naroda i nacionalnih manjina – i za Hrvate u drugim republikama – uz lojalnost prema republikama gdje žive – kao njenih građana tražimo za njih sva prava na očuvanje, njegovanje i razvitak njihovog nacionalnog identiteta!

Zgrada, o kojoj govorim, dovoljno je široka i otvorenih ruku dočekat će svoje privremeno odsutne stanare – čiji povratak na rodnu hrvatsku grudu i oni i mi željno očekujemo!

Slobodu shvaćamo prije svega kao odgovornost!

Sloboda se ne može ni fingirati, ni dijeliti na kapljice. Ima je, ili je nema!

Nitko ne smije u Hrvatskoj biti diskriminiran!

Koalicija zahtijeva da se sve državne institucije oslobode prevlasti bilo kakve ideologije ili stranačke indoktrinacije.

Našem će cjelokupnom životu sasvim novu kvalitetu dati depolitizacija i oslobađanje od ideološkog pritiska i obrazovanja i kulture, sudstva, državne uprave, posebice policije i vojske.

Ne treba nam politička policija koja je atribut totalitarnih režima, a služba sigurnosti mora biti pod kontrolom institucija pravne države!

Jednostavno rečeno: hoćemo slobodu od straha i represije – zbog prava na drugačije mišljenje! (Ili uopće zbog prava na mišljenje!)

Hoćemo društvo u kojemu ljudi neće zatvarati vrata, balkone i prozore da bi poluglasno kritizirali nešto u politici – u strahu pred uvijek budnim očima i ušima takozvanih dežurnih čuvara države!

Poštujući one koji su pozvani – i bit će to i ubuduće – da štite našu osobnu sigurnost i sigurnost naše imovine, kao i da čuvaju integritet državnih granica od vanjske agresije – želimo društvo u kojem ćemo moći disati punim plućima i govoriti glasno i slobodno što mislimo (ako time ne sijemo strah, mržnju ili osvetu!)

Pozivam vas da glasate za takvo netotalitarno društvo. Pobijedi li koalicija, uvjeravam vas da ona neće dozvoliti da Hrvatska bude poligon bilo čijih antidemokratskih, totalitarnih ili antihrvatskih interesa i akcija, a još manje pokušaja kosovizacije Hrvatske!

Znati će braniti suverenitet i teritorijalni integritet Hrvatske, protiv unošenja mračnog zova prošlosti, nemira, trvenja, napetosti, osveta i mržnji, i znati će osigurati, na principima pravne države, miran, skladan i ravnopravan suživot svim svojim građanima bez obzira na nacionalne i vjerske razlike, ili pripadnost po svjetonazoru!

Koalicija se ne služi i ne želi razgovarati prijetnjama, ali pred njima neće popuštati ni odustati!

Segmentiranje hrvatske političke scene – djeluje pomalo zbunjujuće na izborno tijelo. U odnosu prema Jugoslaviji konceptualno se danas razlikuju otprilike tri grupe: – jedna, zastupnici centralističke unitarne teze o Jugoslaviji,
– neutralni u odnosu perma toj krucijalnoj temi,
– treća, koja u širokoj lepezi mogućnosti (koje idu od raznih oblika labave kooperativne federacije, preko konfederacije pa do moguće opcije izdvajanja).

Koalcija je jasna u svom političkom programu: Ne izjašnjavamo se a priori, ni za, ni protiv Jugoslavije, ovisno o tome kakva će Jugoslavija biti!

Ni monarhističko iskustvo, a ni iskustvo državnog socijalizma, usprkos mnogih načelnih deklaracija, nije se pokazalo dovoljno čvrstim temeljem ravnopravnih i demokratskih odnosa.

Postoje izvjesna iskustva urezana u pamćenje naroda: Svako nadglasavanje je ne samo pogubno, nego na dulji rok ostavlja tragove nepovjerenja. Samo istinskom demokracijom možemo krenuti dalje. O tome će odluku donijeti demokratski izabrani Sabor kao jedini legitimni predstavnik volje hrvatskog naroda i svih ravnopravnih građana Hrvatske.

Načela mogu biti:

– apsolutno priznat izvorni suverenitet republike, koji je neprenosiv ni na koga,

– puna transparentnost ekonomskih, političkih i kulturnih interesa bez frazeološki ispražnjenih i ideološki obojenih fraza o »jedinstvu«, te puno priznavanje i uvažavanje različitosti,

– apsolutna ravnopravnost u odlučivanju o svim bitnim pitanjima, bez majorizacije, nadglasavanja ili hegemonije.

– i precizne, izrijekom utvrđene nadležnosti (posebno ekonomske) koje bi se obavljale u toj zajednici.

Nije ovo prilika za cjelovito iznošenje privrednog programa. Reći ću samo nekoliko napomena. Današnja ekonomska, politička i moralna kriza (općepriznata) nije nikakav konjunkturni ili prolazni fenomen, nego detalj kraha i raspada koncepcije i prakse državnog socijalizma XX stoljeća, pa se tako mora i rješavati, ne samo kao ekonomska, nego i kao civilizacijska kriza. Ma kako kriza bila duboka, a jest, nikad situacija nije bezizlazna! Zato neka idu naprijed oni koji nude rješenja, pod uvjetom, da to ne budu baloni napuhani iluzijama i licitacija obećanjima koja se ne mogu ostvariti! Svi znamo da na brodu koji tone, najprije treba začepiti one rupe koje su najopasnije i najpristupačnije. Odatle treba početi! Ne polaziti od onoga čega nemamo, nego od onog čega imamo. Tražit ćemo, putem inovativnih programa novog poduzetništva – priključke, ne na začelje nego na čelo evropske kolone!

Uskoro će Koalcija iznijeti stavove o reformi. Ne treba kriti poteškoće ni socijalne potrese koji su pred nama, već ponuditi ključeve koji otvaraju vrata rješenjima. Spremni smo platiti određenu cijenu stabilizacije, ali samo pod uvjetom da je program čvrsto definiran i uz iste uvjete za sve.

Napominjem, na primjer, da je upravo nedavno izvršen ogroman odliv sredstava iz Hrvatske. Dok su prosječni osobni dohoci u Hrvatskoj povećani u prosincu i studenom za svega 14,2 posto, u Jugoslaviji u prosjeku za 28,2 posto, u »užoj« Srbiji za 44,5 posto. Nitko zbog toga nije odgovarao! Poljski humorist Jirži Lec bi rekao: »Činjenica je uvijek gola, makar bila odjevena po posljednjoj modi«.

Koalicija se zalaže za razrađenu populacijsku politiku – to je jedan od bitnih problema Hrvatske. Ipak, za to se ne možemo boriti zabranom legalizacije abortusa. Osobno smatram takav zahtjev narušavanjem jednog od osnovnih suverenih ljudskih prava, zadiranjem države u jednu od najintimnijih sfera odluka (i uvjerenja) pojedinca, pri čemu su najteže pogođene žene. Zato to ne možemo prihvatiti.

Program Koalicije je afirmativan. Znamo što hoćemo i imamo kandidate koji će to provesti. Dajte im vaše povjerenje! Danas, kad su sve ambalaže već istrošene od ideološke zloupotrebe (kad se socijalizmom nazivao i švedski i rumunjski put, demokratskom i Zapadna i Istočna Njemačka) valja precizno definirati sadržaje kako bismo se dobro razumjeli! Ambalaža više nije dovoljna.

Kod velike sličnosti načelnih izbornih programa raznih stranaka na vama je da razlikujete kome ćete pokloniti povjerenje! Mi vjerujemo vama, vi vjerujte nama!

S mnogim lijepim obećanjima – s kojima se u ovoj zemlji nikad nije oskudijevalo – ipak smo gotovo dodirnuli civilizacijsko dno!

Pozdravljajući ozakonjenje višestranačkog sistema i emancipaciju pojedinaca iz vladajuće stranke, upozoravam: ta stranka još drži sve poluge vlasti, financijska sredstva, organizacije u poduzećima, medije, organe represije i da se u izbornoj kampanji konkretnim postupcima već kriše neka pravila igre čime se opozicione stranke dovode u neravnopravan položaj.

Podsjećamo da su još nedavno osporavana naša elementarna nacionalna prava i žigosana kao šovinizam i separatizam, da su gažena ljudska prava i proganjana kao neprijateljska aktivnost. Točno je da hipoteka ne mora trajati vječno, ali se ne može ni prekonoći izbrisati deklaracijama!

Uzmite zato budućnost u svoje ruke!

Ne povodite se za obećanjima i riječima koje računaju na vaše kratko pamćenje – birajte ljude osobnosti kojima ćete vjerovati da će raditi zaista ozbiljno i odgovorno i u skladu s obećanjima!

U čemu je snaga Koalicije?

U tome što smo – zadržavajući individualne izvanstranačke i stranačke profile, iako različiti, našli ono zajedničko što nas povezuje, i demokratski – bez liderstva – odlučili zajednički graditi budućnost Hrvatske!

Gdje je naša snaga?

Naša je snaga u postojanosti i upornosti da branimo naš program, u odlučnosti da ga provodimo!

Ako smo od nekih blaži u načinu, vjerujte, nismo mekši u obrani ni demokracije ni hrvatskih ekonomskih i političkih interesa!

Ne želimo licitirati hrvatstvom. Ne treba nam militantnost u parolama. Ciljevi kojima težimo ne postižu se usijanjem u riječima ni dramatizacijom atmosfere, pogotovo ne ako to može ići na štetu demokracije, nego odlučnošću, upornošću i zajedničkim radom.

Potpuno sam sigurna da nam usprkos toga vjerujete da znate da ćemo ustrajati i da nas nikakvi agresivni pritisci neće uplašiti niti natjerati da uzmaknemo.

Garancija koju vam Koalcija pruža nije prije svega u broju stranačkih pristalica, nego u zbijanju najširih slojeva hrvatskog pučanstva i građana Hrvatske oko našeg programa, kao i u profilu i integritetu kandidata koje ćemo ponuditi za hrvatski Sabor!

Za postizanje tih ciljeva potreban nam je postojeći emotivni naboj, ali prije svega za građenje novog!

Plediram za vruće srce, ali trezven razum i mudre postupke!

Znamo da je borba za demokraciju u Hrvatskoj još uvijek puna neizvjesnosti, rizika i opasnosti!

Nisu, nažalost, isključene, iako nisu vjerojatne, ni najnegativnije opcije. No, sloboda nije lutrijski zgoditak, sve ima svoju cijenu i to moraju znati svi, a posebno mladi, ako žele živjeti kao evropski građani!

Mladima bih uputila nekoliko riječi.

Obraćam vam se shvaćajući vaša strahovnja, ponekad apatiju i ravnodušnost, pasivnu rezistenciju, gorčinu, katkad i gnjev – kao reakciju na postojeće stanje. Na vama su se prelomile posljedice »reformiranog« školstva, vi uglavnom najviše plaćate sva zaduživanja na račun budućih generacija koja su bila osobito intenzivna od 1975. naovamo, vi ste generacija koju je pogodio katastrofalan »odliv mozgova«, većina vas je podstanara, pogođenih još uvijek nesagledivim rješenjem stambenog pitanja.

Kad ste zaposleni sukobljavate se s nepropusnim mehanizmima selekcije, zbog prinicpa političkih podobnosti, kadrovskih komisija i slično, a ogroman broj vas je studirao zato da bi statirao na biroima rada.

Ne dozvolite ravnodušnost pema povijesnoj zbilji današnjice!

Koalicija vam ne obećava rješenje ovih problema, jer nismo prodavači magle. Obraćamo vam se da u što većem broju sami oblikujete vašu budućnost.

Dobacuju nam ponekad da smo »stara lica«. Slažem se! Mi koji smo Koaliciji pristupili kao izvanstranačke osobe želimo prije svega znanje, entuzijazam, energiju, kritičnost, i skepsu prema obećanjima i angažman mladih!

Predlažite nam kandidate i poteze. Iznosite prijedloge. Ovo ih društvo treba!

Vi ste najviše izloženi pritisku neriješenih problema jer pred vama je cijeli život!

Vi ste najpozvaniji da branite evropske standarde po kojima biste željeli živjeti, vi ste najmanje sputani okovima i zaraženi predrasudama prošlosti. Vi ste generacija informatičkog doba. I mi, kad svoj jezik želimo nazivati hrvatskim (Srbi srpskim), cilj nam je zapravo da na njemu učimo kompjuterske jezike!

Ne dozvolite uprosječivanje prema najnižim vrijednostima. To nije socijalna pravda niti može predstavljati opciju Hrvatske za budućnost. To je smrt za razvoj društva. Potrebni su nam svjetionici znanja, sposobnosti, kreativnosti, inovacija, a ne vladanje po »uzoru žitnog polja«, o čemu je pisao Aralica, gdje se svo klasje talasa potpuno u istoj ravni zahvaljujući tome što je sve što strši posječeno, a ono što nije, ugiba samo od sebe da mu se to ne dogodi! Pomozite nam da budemo nogama čvrsto na tlu, ali ne i glavom.

Vrijeme kojem, nadamo se, idemo u susret, traži novu filozofiju i nove ljude. Podržite stav da selekcija na radnim mjestima ne bude stranačka, politička, po roditeljima, po laktovima, po političkoj podobnosti – nego oštra, pravična, stručna, radna. Nek proizlazi iz životnih rezultata, iz tržišne konkurencije, iz kulturnih kriterija, iz evropskih standarda, a ne kadrovskih komisija.

U ovo informatičko vrijeme, ideje, znanje, poduzetništvo, inovacije – predstavljaju najveći kapita, »sol« zemlje!

Vi ste najjači oslonac u borbi protiv društva stereotipa po standardiziranom uzorku. Nemoguće je godinama nekažnjeno okivati individualnost u kalupe prosječnosti, jer što su ti okovi čvršći, raspast će se s više buke, praska i teških posljedica.

Branimo tezu da je jedinka nukleus demokracije, a sloboda stožer oko kojeg ćemo graditi novu zajednicu Hrvatsku. Koalicija računa na vas mlade i kao na kandidate i kao glasače. Nemojte se razočarati!

I, na kraju:

Mnogi koji ovim izborima gube monopol i privilegije, uspaničeni i nervozni šire strah pred dubinom i opsegom promjena koje donosi pluralizam i demokracija! Nastoje ga proširiti poput epidemije na cijelo društvo.

Taj strah je jedna vrsta političke narkoze, ne bi li zaboravili čime smo bili nezadovoljni! Ali, mi to znamo i odlučni smo da to mijenjamo!

Koalicija ne želi pregrijavati izbornu atmosferu, naprotiv, umjesto uznemirenosti želimo unijeti onu vjeru u boljitak, koju sami imamo. Želimo što više humanizirati tok neophodnih informacija, učiniti sve da svi shvate da radikalne promjene kojima težimo jesu perspektiva, a ne neka nevolja!

Izjašnjavamo se odlučno protiv svakog revanšizma, za što kulturniji, bezbolniji i mirniji prijelaz od totalitarnog jednopartijskog sistema u višestranački parlamentarizam.

Nudeći vam evropsku opciju, nudimo vam i evropsku odgovornost!

Ne želimo biti bure baruta. Ne želimo međunacionalne tenzije. Sloboda uključuje odgovornost!

Ne bojte se, mada neizvjesne, budućnosti koju nudimo, opasnost je samo u stagnaciji.

Željeli bismo fair play i kulturu demokratskih odnosa sa svim suparničkim strankama ili kandidatima, bez osobnih diskvalifikacija. One najviše govore o onima koji ih upotrebljavaju!

Pojava nas izvanstranačkih pojedinaca u izbornoj kampanji uznemirilo je neke koji nemaju čistu savjest. Moj je stav: ne osvrći se gnjevno, nastavi samo uspravno i ustrajno dalje!

Može me zaustaviti samo sila, ne riječi, njih ću se otresti kao suvišnih kaplja kiše.

Iako smo se kasnije uključili u izbornu kampanju – ako vrijeme i ne radi za nas, radit ćete vi! Vjerujemo u vas!

Zanemarimo sve što nas je razdvajalo u prošlosti – radimo na evropskoj budućnosti Hrvatske. Pred nama je proljeće puno obećanja, pretvorimo ga u realnost!

HRVATSKA DEMOKRATSKA STRANKA – HDS

ADRESA: Zagreb, Trg kralja Tomislava 14/I, tel. 041/431-837
DATUM OSNIVANJA: 4.11.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 26.1.1990.
RUKOVODSTVO: Vladimir **Veselica** / predsjednik
Slobodan **Praljak** / tajnik
GLASILO: »Hrvatska domovina« (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: dr. Marko **Veselica**

Programska deklaracija

I.

Hrvatski demokratski savez (HDS) organizacija je slobodnih ljudi različitih svjetonazora kojima je želja i cilj napredak SR Hrvatske i SFRJ Jugoslavije.

II.

Polazeći od ocjene da su uzroci sveukupne društvenopolitičke, državne, gospodarske i moralne krize te krajnje zaoštrenih međunacionalnih odnošaja u SFRJ u svjetskomu povijesnom neuspjehu jednostranačke ideologijske isključivosti u kojoj se nisu mogle ostvariti slobode i razviti stvaralačke mogućnosti naroda i pojedinaca, HDS zauzima se za izlazak iz ovog neizdrživog i neodrživog stanja na načelima sadržanim u ovoj Deklaraciji.

III.

Čovjek je temeljna i najviša vrijednost u društvu, kojemu po samoj njegovoj naravi pripada pravo na život, na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjesti, na slobodu javnog okupljanja i udruživanja, na uživanje plodova svoga rada, kao i druga prava navedena u Općoj deklaraciji Ujedinjenih naroda o pravima čovjeka, Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koji su sastavni dio ove Deklaracije.

IV.

Svi su građani SR Hrvatske jednaki u pravima i dužnostima pred zakonom bez obzira na rasu, narodnost, spol, jezik, vjeroispovjest, svjetonazor, političko uvjerenje, naobrazbu i društveni položaj.

V.

Neotuđiva prava čovjeka i naroda te oživotvorenje političkog pluralizma mogu se ostvariti na načelima:

- slobode javnog iznošenja mišljenja i uvjerenja;
- pravne sigurnosti i osobne nepovredivosti svakoga pojedinca, bez obzira na njegovu narodnu i vjersku pripadnost te idejno i političko uvjerenje;

- slobode primanja i širenja vijesti i ideja;
- javne odgovornosti svih sudionika političkog života;
- odgovornosti narodnih zastupnika pred izbornim tijelima;
- odgovornosti izvršne pred zakonodavnom vlašću, dotično upravne pred predstavničkom (Saborom);
- osobne i resorske odgovornosti u svim tijelima izvršne i upravne vlasti.

VI.

Javno iznošenje različitih političkih pogleda i interesa temeljni je preduvjet za stvaralačko, produktivno i moralno opravdano funkcioniranje bilo kojega civiliziranog društva.

Stoga HDS kao prvotne i neposredne ciljeve svoje djelatnosti postavlja:
- uspostavu i ostvarenje građanskih i demokratskih političkih sloboda i prava;
- neotuđivo pravo svih na udruživanje prema vlastitim programima, pod uvjetom da isključuju propovijedanje i provedbu nasilja te rasne, nacionalne, vjerske ili ideologijskopolitičke mržnje i nesnošljivosti;
- pretvaranje sindikata u slobodne radničke saveze, neovisne o državnom i političkom tutorstvu, a radničkoga samoupravljanja u stvarno (dioničko) sudjelovanje u upravljanju;
- razvitak narodnoga gospodarstva na načelima:
  a) ravnopravnosti svih oblika vlasništva;
  b) slobodnog tržišta roba, rada i kapitala;
  c) pravne zajamčenosti privatnoga poduzetništva.

VII.

Nema slobodna pojedinca bez slobodna naroda. Sloboda naroda očituje se u njegovu pravu na samoodređenje koje uključuje pravo na odcjepljenje i udruživanje s drugim narodima.

VIII.

HDS će ustrajati na potpunoj i bezuvjetnoj slobodi izražavanja različitih vjerskih uvjerenja, svjetonazora, različitih umjetničkih i stvaralačkih pravaca i njihova međusobna uvažavanja, prožimanja i suživota.

Tu slobodu HDS će njegovati kao najveću vrijednost SR Hrvatske u razvitku njezinih stvaralačkih energija kako bi budućnost bila dostojna svakog čovjeka i hrvatske domovine.

IX.

Pripadnici svakoga naroda bez obzira gdje žive imaju pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak nacionalne kulture i samobitnosti (uporaba vlastitoga jezika, osnutak kulturnih društava, izdavanje novina, otvaranje škola i dr.).

HDS zauzima se za priznanje i ostvarenje ovoga prava pripadnicima svih naroda u SR Hrvatskoj i zahtijeva ostvarenje istih prava Hrvatima koji žive izvan SR Hrvatske.

X.

SR Hrvatska, u skladu s međunarodno deklariranim pravom i obvezama što ih je preuzela SFRJ, slobodno raspolaže svim svojim bogatstvima i prirodnim izvorima i bez njezina pristanka ne mogu se ta bogatstva i prirodni izvori prenositi na druge fizičke ili pravne osobe.

XI.

Pojedini državni poslovi, koji se odnose na SR Hrvatsku, mogu se samo uz njezin pristanak prenijeti na SFRJ, ako su ti poslovi od zajedničkoga interesa i za ostale republike.

XII.

HDS drži da se sva predstavnička tijela moraju birati uz poštivanje:
- načela općega, tajnoga i neposrednoga glasovanja;
- načela ravnopravnoga nadmetanja političkih programa (uz onemogućivanje onih koji zagovaraju nasilje, mržnju i nesnošljivost, na bilo kojemu temelju);
- načela slobodnoga pristupa svakoga pojedinca svim djelatnostima i položajima u javnomu političkom i gospodarskom životu.

XIII.

Odluke organa SFR Jugoslavije donose se uz pristanak (konsenzusom) svih republika, bez nadglasavanja i majorizacije.

XIV.

HDS drži jednom od najprečih zadaća svih odgovornih čimbenika u SR Hrvatskoj pokretanje sustavnih i djelotvornih akcija za zaustavljanje demografskoga nazadovanja pučanstva.

Zbog zabrinjavajućega pada nataliteta i neprestanoga iseljavanja pučanstva, opustjeli su mnogi predjeli SR Hrvatske.

Valja učiniti sve da se promijene prilike zbog kojih tako velik broj ljudi u najvitalnijim godinama odlazi u svijet, a pad nataliteta poprima tako zabrinjavajuće razmjere. Nijedan narod, dok mu je volje za samoodržavanjem, ne miri se s činjenicom da mu u zemlji više ljudi umire nego što se rađa. Takvo stanje demografskoga nazadovanja neće se promijeniti bez promišljenih i dugotrajnih pothvata na svim razinama, od općina do Republike, uključivanjem svih činitelja odgovornih i pozitivnih za duhovni, fizički i materijalni boljitak svoga naroda. Rezultati se mogu postići samo usklađenim naporima na svim područjima – od odgoja i razborite socijalne politike do poticanja nataliteta duljim porodiljskim dopustom i davanjem drugih povlastica majkama.

Poštujući privatnost i slobodu odluke građana o njihovu potomstvu, zauzimamo se za pravo na život nerođene djece.

XV.

Svoj djeci SR Hrvatske, neovisno o statusu njihovih roditelja, moraju biti dostupna sva materijalna i kulturna dobra SR Hrvatske.

XVI.

HDS nastojat će stvoriti što bolje uvjete svih oblika zdravstvene zaštite za sve stanovnike SR Hrvatske kao bitnoga dijela ukupnoga socijalno-gospodarskoga razvitka i kvalitete življenja.

XVII.

Rađanje i odgoj djece briga je i interes cijele SR Hrvatske.
Stoga je SR Hrvatska dužna osiguravati predpostavke za realizaciju pronatalističke populacijske politike.

U vezi s problemom demografskoga nazadovanja, ali i svim onim okolnostima što su u dosadašnjim povijesnim nedaćam uzrokovale da se oko trećine hrvatskog naroda rasulo po svim kontinentima, SR Hrvatskoj se postavlja kao goruće životno pitanje ne samo kako obuzdati dalje iseljavanje nego i kako omogućiti povratak što većem broju ljudi i povezivanje svega iseljeništva s domovinom.

Posebno valja potaknuti rješenje nesrazmjerno velikog udjela hrvatskog pučanstva u migracijama unutar SFRJ.

HDS drži da je stoga neophodno potrebno:
- promijeniti prije svega duhovnu klimu u kojoj se ljudi – od seljaka i radnika do intelektualaca – osjećaju beznadno, pa ne videći drugoga izlaza odlaze u svijet;
- stvoriti realne društvene pretpostavke u svim područjima života – političke, pravne i gospodarske: oživotvorenjem pluralističke demo-

kracije, pravnoga poretka i slobodnoga tržišta – kako bi ljudi mogli steći povjerenje u društvo u kojem žive i osjećaj da svoju egzistenciju i budućnost svoje djece mogu osigurati u domovini i da svojim sudioništvom mogu utjecati na njezin opći razvitak;
- pravno zajamčiti da se svaki iseljenik, bez obzira na njegov prošli ili sadašnji političkoidejni izbor može zauvijek vratiti ili povremeno dolaziti u domovinu.

Time bi se udovoljilo humanističkim načelima i nezatomljivim težnjama iseljenika i njihovih bližnjih u zavičaju te istodobno ispunili i odredbu iz Opće deklaracije o pravima čovjeka, koja obvezuje sve države, a proklamira načelo da »svatko ima pravo vratiti se u svoju domovinu«.

Osim toga, samo na taj način može se sva šteta zbog tako brojna iseljeništva (kakvo ima malo koji narod u svijetu) ublažavati i pretvarati u narodnu korisnost, jer iseljenici danas raspolažu golemim potencijalima (tehnološkim, financijskim, civilizacijskim i znanstvenim) kojima mogu pridonijeti oporavku matične domovine.

XVIII.

Budući da zbiljske demokratske preobrazbe društvenog sustava ne može biti bez uklanjanja svake ideologijske jednostranosti i političkoga monopola iz područja duhovnoga i javnoga života, HDS se zalaže:
- za reformu odgojno-obrazovnoga sustava u kojemu su u proteklim desetljećima jednostranim ideološkim tumačenjima iskrivljene i poremećene mnoge od onih vrednota – od radnih navika i poticajnih pobuda do moralnih shvaćanja – na kojima je društveni razvitak u suvremenomu svijetu dostigao visok stupanj socijalnoga društva te dosad najveći domet sloboda i blagostanja ljudi te u vezi s tim zauzimati se da se u naš odgojni sustav ugrade sve one znanstvene i moralne zasade na kojima se gradi suvremeno civilizacijsko društvo;
- da ulaganja u znanstveno-istraživački, inovacijski i racionalizatorski rad, polazeći od toga da je riječ o jednoj od temeljnih proizvodnih snaga, budu oplođena kao imovina s obvezom svih privrednih, društvenih i državnih subjekata na stalno optimaliziranje ulaganja u te djelatnosti;
- za uklanjanje ograničenja vjerskih sloboda, koje se formalno priznaju a u stvarnosti potiskuju ili omalovažuju;
- za priznavanje općenarodnim blagdanima Božića i Svih svetih;
- za ukidanje jednostranačkoga monopola nad sredstvima javnoga priopćivanja i to u svim programima radija, televizije i novinsko-izdavačke djelatnosti;
- za slobodu izdavanja i raspačavanja glasila svima pod jednakim uvjetima bez ikakve diskriminacije;
- za ukidanje budžetskog dotiranja političkih organizacija, a također i njihovih listova i časopisa, što se čini na račun svih građana.

XIX.

HDS podupire razvitak ekološke kulture i provedbu ekoloških mjera za zaštitu ljudskog okoliša i prirode jer je to jedno od egzistencijalnih pitanja suvremene civilizacije, izravno povezano s osnovnim građanskim pravima čovjeka.

Za SR Hrvatsku ekološka je problematika posebno važna s obzirom na energetsku situaciju i turističku privredu, pa njezinu rješavanju valja prilaziti na svestran i razborit način uz uvažavanje suvremenih znanstveno-tehnoloških spoznaja, te očuvanja ravnoteže u prirodi.

XX.

Ideologijska isključivost i dogma posebice pogubno djelovale su na razvoj sela i poljoprivrede.

Posljedica takva pristupa problemu jest sve siromašnije selo, stariji seljak, skuplja hrana. Velikomu dijelu pučanstva cjelokupna zarada ne osigurava niti normalnu ishranu.

Hrvatski će demokratski savez rješavanju svih problema vezanih uz selo i poljoprivredu posvetiti posebnu brigu.

XXI.

HDS će na gospodarskomu području poticati sljedeće aktivnosti:
- usmjeravanje i promicanje onih gospodarskih i drugih djelatnosti koje smanjuju stopu nezaposlenosti i omogućuju uključivanje u rad mlade, nezaposlene, navlastito stručne radne snage u one industrijske, uslužne i druge djelatnosti koje su u ekonomskomu pogledu opravdane;
- usmjeravanje i promicanje kadrova iz djelokruga fundamentalnih, primijenjenih i razvojnih istraživanja;
- poticanje i usmjeravanje istraživačkih radova na području regionalnoga razvitka;
- promicanje i razvitak proizvodnih odnosa temeljenih na posjedovanju dioničarskoga kapitala i dionica.

XXII.

Odlučujući se za dosljedno demokratska načela, HDS će se u svojoj političkoj djelatnosti pridržavati Ustava SR Hrvatske i Ustava SFRJ. To je razlog zbog kojega HDS želi svoju djelatnost razvijati u okviru Socijalističkoga saveza SR Hrvatske, nastojeći pridonijeti njegovoj preobrazbi u demokratsku tribinu različitih struja i ideja. Stoga će HDS svoj program nastojati ostvarivati na legalan način, predlažući ustavne, pravne i političko-društvene promjene radi bržega izlaska iz opće krize i postupnoga ostvarivanja pune parlamentarne demokracije.

HDS odlučno se izjašnjuje za uključivanje SR Hrvatske i SFRJ u Europsku zajednicu i suvremenu integraciju svijeta.

Sva nastojanja i ciljevi HDS bit će usmjereni na to da se ostvari socijalno društvo slobode i pravde, morala i rada.

Za razumijevanje i skladan suživot između hrvatskoga naroda i drugih naroda u SFRJ i Europi, na osnovama poštivanja različitosti nacionalnoga subjektiviteta, jednakopravnosti i suverenosti u odlučivanju u međusobnim odnosima.

Za mir i nesputan razvitak svih!

Za bogatstvo duhovnoga i materijalnoga života u slobodi i demokratskom pravnom poretku civiliziranoga društva!

Izborni program

UVOD

Očajnicima izgleda kako nema izlaska iz ove krize. Ali Hrvatska demokratska stranka nije šaka očajnikâ, već Stranka odlučnih ljudi, koja znade da je preporod hrvatskog naroda moguć, a znade i način na koji će se kriza savladati.

Jedini uzrok krize je u tome, što hrvatski narod nije potpuno slobodan. Nije slobodan ni čovjek pojedinac ni narod kao cjelina. Bez slobode svakog hrvatskog građanina i hrvatskog naroda kao cjeline nema izlaska iz krize. Duhovna i materijalna dobra stvaraju slobodni ljudi, a ne robovi. Zbog toga Hrvatska demokratska stranka temeljnu predpostavku za izlazak iz krize i rješavanje svih životnih problema, koji sapinju suvremenu Hrvatsku, vidi u postizanju slobode za svakog čovjeka i u ostvarenju Hrvatske kao slobodne i suverene države hrvatskog naroda i svih njezinih državljana. Samo na tim predpostavkama može se postići preporod duhovnog i materijalnog života u Hrvatskoj. U protivnom svi pokušaji takvog preporoda bit će uzaludni, u najboljem slučaju samo polovični.

Hrvatska se nalazi u posvemašnjoj i vrlo teškoj krizi. Ta kriza je zahvatila sva područja društvenog života. Može biti da je hrvatski narod u povijesti proživljavao i teže dane, sigurno da su ponekad neke njegove vrijednosti bile i jače ugrožene, kao npr. prilikom velikih ratova i društvenih prevrata, ali je i u tim trenucima ostajala netaknuta biološka i duhovna snaga hrvatskog naroda, koja mu je ulijevala nadu i volju za životom, pa se je tako taj narod oporavljao od svih životnih nedaća i nadoknađivao ono što je u ratnim nevoljama gubio.

Današnja kriza je daleko teža i posve druge vrste, pa možemo sa sigurnošću reći, da hrvatski narod nikada nije u mirnom razdoblju bio u težem položaju nego što je u ovih zadnjih četrdesetak godina. U tom razdoblju hrvatskom narodu je oduzimano ono što je stekao, sve njegove duhovne vrijednosti (nacionalne, vjerske) gažene su i vrijeđane, oduzeto mu je njegovo temeljno pravo na slobodnu riječ, onemogućen mu je pravi utjecaj na državne poslove, a zbog kršenja tih zabrana pojedinci su osuđivani na dugogodišnje robije. Nikada pripadnici hrvatskog naroda u mirno vrijeme nisu toliko zatvarani i okrutno zlostavljeni kao u Titovoj Jugoslaviji. Posljedice takve politike, koju su provodili isključivo komunisti i za koju oni snose isključivu odgovornost, su katastrofalne: sela su nam posve opustjela, životni standard ubrzano pada i mnogi već sada gladuju, raste nezaposlenost, osobito mladih ljudi, koji zbog toga napuštaju Domovinu, u koju se mnogi neće ni vratiti, škole su nam posve uništene, gospodarski sustav je pred raspadom, a stanovništvo nam iz godine u godinu opada, pa nam prijeti pogibelj od izumiranja, ako se takvo stanje nastavi.

Istodobno velikosrpski šovinisti nastoje demoralizirati hrvatski narod raznim prijetnjama i insinuacijama (teze o genocidnosti, teze o ugroženosti Srba, zahtjevi za komadanjem hrvatskog državnog područja i sl.), kako bi ubili u njemu volju za životom. Postojeća komunistička vlast u Hrvatskoj to dosta pasivno promatra i ne poduzima potrebne korake da to spriječi.

Marksističkom poimanju svijeta tuđ je pojam zaštite ljudskih prava i sloboda. Marksizam ne zna za prava i slobode čovjeka pojedinca. On poznaje samo prava pojedine klase i bori se za ostvarenje tzv. besklasnog društva. Takvo besklano društvo pusta je utopija, izmišljena u radnim kabinetima Karla Marxa i Friedricha Engelsa, a kasnije i Lenjina. Za ostvarivanje te utopije komunisti su nemilosrdno žrtvovali na desetke milijuna ljudi. Svatko tko nije prihvaćao njihov san o besklasnom društvu smatran je reakcionarom, a time i protivnikom sreće i napretka budućih pokoljenja, pa je bio izvrgnut progonima. To je bilo pravilno bez iznimke. Čovjek je žrtvovan izmišljenoj sreći budućih ljudi. Takav odnos prema ljudima sijao je strah i nespokojstvo, jer nitko nije bio siguran za svoj život i slobodu, a to je dalje ubijalo volju za radom i napretkom. Zbog toga su sve države pod komunističkom vlašću u svakom pogledu nazadovale, što je dovelo do širokog revolta i nezadovoljstva svih narodnih slojeva u tim državama, a zatim i do pada komunističkih vlada u gotovo svim istočnoeuropskim zemljama.

Marksistička država nije država pravde, već politička organizacija stvorena zato da bi pobjednička klasa mogla ugnjetavati pobijeđenu klasu. Takvom definicijom marksizam je namijenio državi nedemokratsku ulogu, pa je nedemokratičnost bitna osobina marksizma. Na ovu činjenicu dužni smo upozoriti hrvatsku javnost, jer je isključena mogućnost, da bi netko tko se zalaže za marksizam i njegovu primjenu u praksi mogao osigurati zaštitu ljudskih prava i sloboda i demokratski način vladanja. To je pokazala praksa, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Nasuprot tomu, Hrvatska demokratska stranka stoji na stanovištu, da je čovjek temeljna i najviša vrijednost u Svemiru; njemu, po samo njegovoj naravi, pripada pravo na život, na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, na slobodu javnog okupljanja i udruživanja, na uživanje plodova svoga rada i sl. Ta prava nitko nije čovjeku dao i nitko mu ih nema pravo oduzeti, pa tako ni žrtvovati interesima klase, nacije ili religije. U stvari, tko žrtvuje ta prava čovjeka pojedinca, on napada i klasu i naciju i religiju i čini nasilje.

Kao svugdje u svijetu, tako su komunističke vlasti i u Hrvatskoj i Jugoslaviji na razne načine, a naročito donošenjem nedemokratskih zakona, gušile ta temeljna prava i slobode ljudi.

Tako su stroge kazne propisane i izricane za iznošenje drukčijeg političkog mišljenja nego što je službeno mišljenje Saveza komunista, a opisi zabranjenog ponašanja u krivičnom zakonodavstvu tako su neodređeni da se svaka ljudska djelatnost može okarakterizirati kao kontrarevolucionarno ugrožavanje društvenog uređenja i počinitelju izreći dugogodišnji zatvor.

Osim toga, redarstvu se daju ovlaštenja da može otvarati i kontrolirati pisma građana, konfinirati ljude, saslušavati pritvorenike u zatvoru bez nazočnosti suca i odvjetnika; vjernicima je skoro onemogućen rad u prosvjeti, jer suprotno svojoj savjesti moraju zagovarati marksizam kao tobože jedini ispravan nazor na svijetu, roditeljima je uskraćeno pravo na odgoj djece, jer ih škola suprotno njihovim htijenjima marksistički indoktrinira. Crkvi se otežava, pa čak i onemogućuje, dobrotvorna djelatnost, iako to spada u bitni čin vjere; strogom kontrolom unošenja u državu stvari tiskanih u inozemstvu građanima se uskraćuju informacije i time se oni drže u neznanju; obavljanje sudskog zvanja je onemogućeno osobama koje su nepoćudne režimu ili imaju drukčiji pogled na svijet.

Ovakva zakonodavna rješenja su i sada na snazi i ona na grub način krše prava i slobode građanînâ. Hrvatska demokratska stranka će se svim zakonskim sredstvima boriti za izmjenu ovih zakona i za dono-

šenje drugih, kojima se osiguravaju ljudska prava i slobode. Osobitu pogibelj za prava i slobode građana predstavlja Služba državne sigurnosti, koja prati političko ponašanje građana i njihova politička mišljenja, pa će se Hrvatska demokratska stranka založiti za njezino ukidanje, jer zadaća redarstva mora biti da štiti, a ne ga ograničava, slobodu i imetak građana.

HRVATSKA – SUVERENA I SLOBODNA DRŽAVA

Čovjek ne živi sâm nego u društvu: u obitelji i narodu. Čovjek je dio obitelji i dio naroda. Stoga ni jedan čovjek nije slobodan, ako nije slobodan i njegov narod. Ali ni narod nije slobodan, ako nije slobodan svaki pojedinac u njemu.

Stoga je prirodna težnja naroda za slobodom. Sloboda naroda sastoji se u njegovu pravu na samoodređenje, koje uključuje odcjepljenje od države, u kojoj se nalazi, i stvaranje svoje vlastite države ili udruživanje s nekim drugim narodom u zajedničku državu. Pravo na samoodređenje uključuje u sebi i slobodan izbor oblika vladavine, pod kojom će narod živjeti.

To pravo naroda na samoodređenje je nezastarivo i narod ga se ne može odreći. Stoga ni bilo kakve političke odluke prethodnih generacija, koje bi bile suprotne tomu pravu, ne mogu obvezivati sadašnje ni buduće generacije.

Potvrdu svoje slobode narod vidi u vlastitoj državi, koja razvija duhovne i materijalne sposobnosti naroda i štititi narodno biće od razaranja. Putem države narod ostvaruje svoju suverenost, tj. samostalnost i neovisnost.

Hrvatski narod je kroz više od tisuću godina čuvao i razvijao svoju državu, stvorivši istodobno državne institucije svojstvene baš hrvatskom narodu (bansku vlast, upravnu podjelu na županije i sl.) koje su sačinjavale njegovu duhovnu baštinu i sastavni dio njegova nacionalnog bića. Stvaranjem predratne Jugoslavije ta hrvatska država je i protiv volje hrvatskog naroda uništena, a time je uništavan i hrvatski narod u cjelini. S takvim stanjem hrvatski narod nije se nikada pomirio.

Na temelju tisućljetne hrvatske državne svijesti i prava hrvatskog naroda na samoodređenje stvorena je Republika Hrvatska, u kojoj hrvatski narod slobodno određuje svoj politički položaj (status), osigurava gospodarski, društveni i kulturni razvitak i štiti narodnu samobitnost od uništenja.

Ali njezin položaj federalne jedinice u Jugoslaviji nije joj omogućavao da u cijelosti ispuni tu svoju zadaću. To proizlazi iz biti federativne države, ali i iz centralistički organiziranog Saveza komunista, koji je jedina vlast u državi.

U federativno uređenim državama saveznim ustavom, koji donose savezni organi vlasti, određuje se koje će poslove obavljati savezni organi vlasti, a koje organi federalnih jedinica. Zbog toga i poratna Jugoslavija provodi centralističku politiku, u kojoj su sve važnije odluke i poslovi pridržani za savezne organe vlasti, u kojima najjači utjecaj imaju pripadnici brojem najvećeg naroda ili se raznim oblicima nadglasavanja odluke donose protiv volji i interesima hrvatskog naroda. Zbog toga Hrvatska ne može raspolagati svojim prirodnim bogatstvima i plodovima svoga rada, a niti može odlučivati o svojoj vanjskoj i unutarnjoj politici, o razvitku narodnog gospodarstva, o kulturnoj politici, o obrani Domovine i sl. I tako Hrvatska znatan dio svoga dohotka mora izdvajati za podmirivanje tuđih potreba, a njezine potrebe ostaju nezadovoljene, zbog čega se njezino stanovništvo mora iseljavati a Domovina propadati.

Istodobno je hrvatski narod stalno izvrgnut raznim pritiscima, u kojima se njegovo nacionalno ime potiskuje, kultura prešućuje, a vlastiti jezik osporava i izjednačuje sa srpskim jezikom.

Hrvatska demokratska stranka se protivi takvom položaju Hrvatske i zahtijeva da Hrvatska isključivo sama odlučuje o svim svojim poslovima, kako u zakonodavstvu tako u pravosuđu i upravi. Hrvatski državni organi trebaju biti potpuno neovisni od bilo koje druge vlasti i najviša vlast na svomu državnom području. Takva slobodna i suvremena Hrvatska ubrzano će napredovati, jer o njezinu gospodarstvu, kulturi, odnosima s drugim narodima, unutarnjoj i vanjskoj sigurnosti i svemu ostalomu neće odlučivati drugi, već ona sama. Tada se iz Hrvatske neće odlijevati dohodak za podmirivanje tuđih potreba, već će se trošiti za vlastite potrebe (podizanje obitelji, gradnja cestâ i drugih prometnica, zapošljavanje i sl.).

Zbog toga Hrvatska demokratska stranka neće priznati bilo kakve odluke iz prošlosti kojima se Hrvatskoj onemogućuje suvereno i slobodno odlučivanje o svim njezinim poslovima. Ona neće priznati ni suvremene promjene Ustava kojima se jača centralizacija i smanjuje nadležnost republika a ni bilo koje druge obveze koje su prihvatili nelegitimni organi vlasti. Takvima treba smatrati sve one vlasti koje nisu izabrane na demokratskim izborima.

Jedini je put za uređenje odnosa između Hrvatske i ostalih republika i naroda u Jugoslaviji, da nakon demokratski provedenih izbora i legitimni predstavnici svih tih republika dogovorno urede međusobne odnose, bez nadglasavanja i majorizacije. Pri tomu Hrvatska demokratska, stranka neće prihvatiti nikakav diktat ni pritisak, već treba pregovarati slobodan narod sa slobodnim narodom.

To je put za izlazak iz krize.

ODNOS HRVATSKE PREMA DRUGIM NARODIMA I REPUBLIKAMA

Hrvatska se može konfederativnim ugovorom sporazumjeti s drugim republikama u Jugoslaviji da određene poslove, koji su od zajedničkog interesa za Hrvatsku i tê republike, obavljaju zajednički organi vlasti. Jugoslavija je jedino moguća kao savez slobodnih i suverenih država (konfederacija).

Vodeći računa o različitoj gospodarskoj, kulturnoj i nacionalnoj povezanosti Hrvatske s pojedinim republikama u Jugoslaviji, Hrvatska može s pojedinim od tih republika biti tješnje vezana konfederativnim ugovorom.

U konfederativnim organima mora biti osigurana ravnopravna zastupljenost svih država članica. Odluke konfederativnih organa vlasti mogu se donositi samo pristankom svih članica, ali ni tako donesene odluke ne bi se mogle izravno primjenjivati na hrvatskom državnom području ako ih prethodno ne odobre hrvatski državni organi.

O prihvaćanju konfederativnog ugovora valja odlučiti referendumom.

HRVATSKA I EUROPA

Hrvatska je kroz cijelu svoju povijest bila dio zapadnoeuropskog kulturnog kruga i najuže povezana s Europom. Ta zapadnjačka kulturna komponenta prevladava u biću hrvatskog naroda. Hrvatska je stalno primala kulturne poticaje iz Europe, a i sama je po svojim najboljim sinovima sudjelovala u izgradnji te europske kulture. U zadnjih sedamdesetak godina Hrvatska je na neprirodan način i protiv svojoj volji u jačoj mjeri otrgnuta od toga tisućljetnog zajedništva s Europom i okrenuta prema onom Balkanu kojem nikada prije u povijesti nije duhovno pripadala.

Zbog toga se Hrvatska demokratska stranka zalaže za uključivanje Hrvatske kao slobodne države u Europu, jer u tomu vidi gospodarsku i kulturnu korist za hrvatski narod i nastavak hvatske tisućljetne tradi-

cije. Time se u životu hrvatskoga naroda nastavlja prirodni povijesni razvitak koji je nasilno prekinut 1918. godine.

NAČELA ORGANIZACIJE VLASTI U HRVATSKOJ

Svi su građani jednaki u pravima i dužnostima i pred zakonom, bez obzira na rasu, narodnost, spol, jezik, vjeroispovijest, svjetonazor, političko uvjerenje, naobrazbu ili društveni položaj.

Pripadnici svakog naroda imaju pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak nacionalne kulture i samobitnosti (uporaba vlastitog jezika, osnutak kulturnih društava, izdavanje novinara, otvaranje škola i dr.), pa se Hrvatska demokratska stranka zauzima za priznanje i ostvarenje ovih prava pripadnicima svakog naroda u Hrvatskoj, ali zahtijeva i ostvarenje istih prava Hrvatima koji žive izvan Hrvatske.

Rad svih državnih tijela odvija se samo na temelju ustava, zakona i propisa donesenih u skladu s ustavom i zakonom, neovisno o smjernicama bilo koje političke stranke ili organizacije.

Sva predstavnička tijela biraju se tajnim i neposrednim glasovanjem na temelju jednakog i općeg prava glasa.

Sudstvo je neovisno od upravne i zakonodavne vlasti. Suci se biraju na neodređeno vrijeme na temelju svojih stručnih i moralnih kvaliteta, neovisno o svom političkom uvjerenju, i ne mogu protiv svojoj volji prije odlaska u mirovinu biti razriješeni od dužnosti, osim u zakonom propisanim slučajevima.

Vlada se bira u Saboru i mora imati povjerenje Sabora, pa se mandat za sastav vlade povjerava onomu tko može osigurati takvo povjerenje Sabora.

Predsjednika Republike Hrvatske bira narod na određeno vrijeme neposrednim glasanjem, i on stoji na čelu cjelokupne državne uprave.

Sva državna tijela (pravosuđe, vojska, redarstvo i druge grane državne uprave) moraju biti depolitizirana, pa se rad političkih stranaka i drugih organizacija ne može odvijati u službenim prostorijama državnih tijela i državnih poduzeća. Političke stranke i organizacije koje već djeluju u državnim tijelima i poduzećima moraju u najkraćem roku biti raspuštene, jer će se u protivnom njihov rad smatrati protuzakonitim.

Rad svih državnih tijela mora biti što stručniji i jeftiniji, pa se Hrvatska demokratska stranaka zalaže za raspuštanje SIZ-ova, sudova udruženog rada, društvenih pravobranitelja samoupravljanja i sličnih službi, a za prenošenje njihovih nadležnosti na stručne državne službe. Hrvatska demokratska stranka se također zalaže za radikalno smanjenje činovništva u državnim službama i njihovu prekvalifikaciju u razne vrste gospodarske djelatnosti. Time će se ujedno osigurati znatni novčani iznosi koji će se moći upotrijebiti u korisnije svrhe (kao npr. za školstvo, za odgoj djece, za pomoć siromašnijim obiteljima, umirovljenicima i sl.).

GOSPODARSTVO

OPĆI CILJEVI

Opći ciljevi ekonomskih osnova platforme HDS-e moraju voditi računa o općem stanju privrede Hrvatske, kao i zatečenih vlasničkih odnosa i privrednog sustava koji postoji. Što se tiče opće gospodarske situacije u Hrvatskoj stanje je kritično. Naime, nakon relativno visokih stopa rasta društvenog proizvoda koje su se u razdoblju 1953-1979. godine, dakle četvrt stoljeća, kretale na visokom nivou od oko 7 posto godišnje, one su u krizi koja je nastupila krajem 70-ih drastično smanjene, tako da iznose u razdoblju 1980-1989. godine svega 0,3 posto godišnje.

istodobno razvijene zapadne zemlje udružene u OECD-u u razdoblju 1980-1987. godine, koje uključuju i najdublju poslijeratnu recesiju koju su te zemlje imale početkom 80-tih godina, imale su prosječnu godišnju stopu rasta od 2,7 posto, odnosno 9 puta višu od one naše Republike u nešto daljem posljednjem desetogodišnjem razdoblju. Uslijed toga je došlo do porasta razlike između naše Republike i nekih zapadnih zemalja na komparabilnom stupnju ekonomskog razvoja. Tako je prema ocjenama stručnjakâ Svjetske banke Jugoslavija u 1987. godini imala bruto nacionalni proizvod po stanovniku 2.480 dolara SAD, što bi onda za Hrvatsku, čiji je društveni proizvod po stanovniku otprilike za jednu četvrtinu viši od jugoslavenskog, trebalo iznositi oko 3.000 SAD dolara po stanovniku. Istodobno Grčka, koja je prije rata imala niži društveni proizvod po stanovniku, a Španjolska jedva nešto viši društveni proizvod po stanovniku od našeg, imale su 4.020, odnosno 6.010 dolara po stanovniku u 1987. godini. Posebno nezadovoljstvo izaziva činjenica što je društveni proizvod po stanovniku susjednih zemalja Italija i Austrija, u koje naši građani dosta putuju, u toj godini bio veći za više od tri, odnosno čak četiri puta (iznosio je 10.350, po stanovniku za prvu, odnosno 11.980 dolara po stanovniku za drugu navedenu zemlju), dok je ta razlika ranije bila osjetno manja. To samo potvrđuje opće poznatu činjenicu da su zemlje koje su imale sustav tržišnih privreda i političke demokracije postigle u poratnom razdoblju znatno bolje privredne rezultate od onih zemalja koje su bile sazdane na principima birokratskog kolektivizma i monističke, oligarhijske vlasti komunističkih partija, a koje su nazvane socijalističkim. To je bio slučaj i s nama.

NEUSPJEH DOSADAŠNJIH TZV. REFORMI

Višestruki pokušaji reformi privrednog sustava koje je provodila vladajuća komunistička stranka u nas nisu dali vidnijih rezultata. To je zbog toga što su privrede u zemljama u kojima su na vlasti komunističke stranke zapravo samo posebni sektor sveprisutnih totalitarno-autoritativno-komandnih privreda sovjetskog tipa, a u nas se privrednim reformama pokušao dotični sistem učiniti efikasnijim i fleksibilnijim uvođenjem samoupravljanja, odnosno od početka 70-tih godina i tzv. integralnog samoupravljanja. Kako je upravo od početka 70-tih godina režim skrenuo ulijevo, napuštajući i ono malo elemenata tržišne privrede koju je počeo uvoditi od privredne reforme iz 1965. godine, to je onda došlo do specifičnog oblika decentriranog etatizma, tj. takvog u kojem se političko arbitriranje u gospodarstvu premjestilo iz državnog centra na federalne jedinice i općine. To je nužno moralo dovesti do izrazito anarhičnih pojava u području gospodarstva, što se izražavalo sve značajnijim ubrzavanjem inflacije koja je od četrdesetak posto godišnje početkom 80-tih dospjela do prosječne godišnje stope od oko 1.400 posto godišnje u 1989. godini, te praktično do gotovo potpune stagnacije, ako se posmatra društveni proizvod po stanovniku u toku 80-tih godina.

Unatoč vrlo izraženim zahtjevima koji su dolazili iz krugova znanstvenika i iz naroda, vladajuća komunistička oligarhija žilavo se borila sve do 1988. godine protiv uvođenja mješovite tržišne privrede u nas. Razlog tomu je jasno izražena svijest tê birokratizirane elite da bi uvođenjem tržišne privrede otpala mogućnost njezinog političkog arbitriranja u toj oblasti, što je bio glavni izvor njezine nedorljive političke moći, a ujedno i temelj njezina materijalnog bogaćenja i parazitizma bez obzira da li je do njega dolazilo tzv. legalnim metodama i načinima ili još češće različitim oblicima korupcije pa i najbezobzirnije pljačke narodnog bogatstva.

UVOĐENJE DIONIČARSKOG SUSTAVA

Stav je Hrvatske demokratske stranke da proklamirani službeni princip ravnopravnosti vlasništva ne pruža mogućnost za uvođenje sustava istinske tržišne privrede, budući da se i dalje zadržava institucija društvenog vlasništva, tog neuspjelog čeda tzv. dogovorne ekonomije. Naime, u poduzećima sa tim tipom vlasništva ostvarivanje upravljanja i sudjelovanja u raspodjeli temeljilo bi se na osnovi radnih doprinosa, dok ne bi bili tržišno valorizirani ostali faktori proizvodnje. Kako se u tom tipu vlasništva nalazi danas praktično najveći dio poduzeća, to bi značilo i dalje zadržavanje principa političkog odlučivanja, odnosno administriranja u tako značajnom segmentu privrede, uz opasnost da vladjuća komunistička stranka nastoji time zadržati u tom segmentu i svoj odlučujući politički utjecaj. Stoga cjelokupna imovina i poslovanje svih vrsta poduzeća treba da bude podvrgnuto tržišnom valoriziranju na specifičnom tržištu, tržištu kapitala. To tržište po svom sadržaju predstavlja povezivanje ponude i potražnje dugoročnih vrijednosnih papira, obveznica, dionica i drugih njihovom kupnjom i prodajom i ostalim oblicima tržišnih transakcija. Na taj način se najracionalnije vrši dugoročna alokacija resursa u jednoj privredi, pri čemu je praktički onemogućeno, ili barem značajno ograničeno, bilo kakvo voluntarističko odnosno političko arbitriranje. Kako su posebno dionice isprave o vlasništvu nad sredstvima uloženim u poduzećima, banke i druge financijske organizacije, organizacije osiguranja i druge pravne osobe, to se onda time postiže identificiranje vlasničkog subjekta za svaki sastavni dio narodne imovine. Time ona prestaje biti ničija imovina, prema kojoj su se nebrižno odnosili kako oni koji njome upravljaju tako često i sami radnici koji u poduzećima rade. Time se ujedno uklanja i nefleksibilnost društvenog sektora privrede u kojem je vrlo teško dolazilo do prestanka rada nesposobnih i nerentabilnih, ali i vrlo sporog i često zakašnjelog investiranja u nove oblasti i grane privrede, što je uz ostalo imalo za posljedicu intertnost naše privrede i njezino neprestano tehnološko zaostajanje za razvijenim zemljama, čak i u granama u kojima su investiciona ulaganja bila znatna pa tako i opremljenost sredstvima adekvatna. Nadalje, posredstvom tržišta kapitala stimulira se stvaranje manjih i srednjih poduzeća, koja danas u svijetu u znatno većem postotku doprinose ukupnoj industrijskoj proizvodnji nego u nas, gdje je doprinos velikih poduzeća nerazmjerno visok.

Stoga će biti potrebno da novi hrvatski Sabor donese propise koji će omogućiti da se imovina društvenih poduzeća kapitalizira, tj. njihova sredstva, odnosno poslovni fond transformiraju u kapital tako da im vlasnik bude utvrdiv i da njegov vlasnički udio može biti predmet tržišnih transakcija. U praksi bi to značilo da njihovim vlasnicima treba da postanu u određenom vremenskom razdoblju različiti, tzv. institucionalni dioničari (penzioni i osiguravajući fondovi, fondovi sindikata i političkih stranaka, vjerskih i dobrotvornih organizacija), ali također i domaći i inozemni građani. Ovo posljednje je posebno značajno obzirom da bi se na taj način privukao dio sredstava naših radnika zaposlenih u inozemstvu, čime bi im se omogućilo da i oni sudjeluju svojim doprinosom unapređenju gospodarskog života zemlje. A to bi im bilo i probitačnije, jer prema općem iskustvu ulaganja u vrijednosne papire u manje razvijenim zemljama (zbog oskudnosti kapitala u prosjeku, mada naravno ne i u svakom pojedinačnom slučaju) ostvaruju veću stopu dohotka nego u razvijenim zemljama u kojima je ponuda kapitala obilnija. Dio akcijâ u dosadašnjim državnim poduzećima, pod povoljnijim uvjetima, mogli bi otkupiti i radnici koji rade u tim poduzećima. Koliki bi taj udio bio, to treba naravno raspraviti. U svakom slučaju, veći dio dionica te vrste trebao bi se davati postupno, tako da se onemogući neopravdano bogaćenje onih koji u tim poduzećima rade, a ona su nastala kao rezultat rada i napora ne samo tih radnika već i cijele društvene zajednice. Prodaja dionica poduzeća bila bi dostupna

i stranim državljanima, osim ako bi se odlukom Sabora to zabranilo u slučajevima posebno osjetljivih industrija, odnosno djelatnosti od interesa za sigurnost zemlje ili iz nekih drugih posebnih razloga. Cijeli postupak prijelaza poduzeća iz postojećeg nedefiniranog sustava državnog vlasništva u sistem dioničarskog vlasništva treba vršiti tako da stimulira što veće radne i kreativne napore te potiče na veću akumulaciju, kako onih koji u njima rade, tako i svih ostalih građana, te također da privuče i sredstva i znanje iz inozemstva, a u prvom redu našeg brojnog iseljeništva.

KREATIVNI RAD I PODUZETNIŠTVO

Posebne napore će novi hrvatski Sabor kao i vlada Republike, ali i drugi teritorijalni organi vlasti, morati posvetiti stimuliranju kreativnog rada i poduzetništva, koje je u dosadašnjem sistemu bilo sprečavano i potiskivano, da bi oni mogli doći maksimalno do izražaja. Zbog toga će država morati da vodi politiku aktivnog stimuliranja poduzetništva i kreativnosti davanjem povoljnih kredita za otpočinjanje privredne djelatnosti kako pojedinačnim poduzetnicima i stvaraocima, tako i onima koji će svoje i kreativne i poduzetničke napore ostvarivati u dioničarskim poduzećima, mješovitim državno-privatnim poduzećima i zadružnim poduzećima. Uopće zalagat ćemo se za vođenje takve politike oporezivanja profita koja neće biti destimulativna. Zato će biti potrebno izbjegavati veći broj grupa za oporezivanje profita, broj grupa za oporezivanje kako profita, tako i ukupnog dohotka građana, čime se izbjegavaju suviše velike kontrole financijskih organa države kao i mogućnosti za izbjegavanje (evazija) poreza.

Nadalje, gornja stopa plaćanja poreza na ukupan prihod građana ne bi smjela biti suviše visoka, da ne bi destimulirala stvaraoce i poduzetnike.

NACIONALIZACIJA I REPRIVATIZACIJA DRUŠTVENOG VLASNIŠTVA

Sâm postupak reprivatizacije postojeće imovine izvršio bi se na sljedeći način: Hrvatski sabor trebao bi donijeti Zakon o nacionalizaciji društvene imovine i Zakon o ustanovljavanju državne agencije za upravljanje i prodaju te imovine. Za upravljanje i prodaju velikih poduzeća bila bi nadležna republička, a srednjih i malih poduzeća regionalne agencije. Upravne odbore Agencije za upravljanje državnim poduzećima imenovao bi Sabor od pripadnika svih političkih stranaka predstavljenih u Saboru, što bi trebalo osigurati maksimalnu moguću kontrolu njihovog rada kao i sprečavanje mogućih zloupotreba. Glavni zadatak republičke i regionalnih agencija za upravljanje državnom imovinom sastojat će se u postavljanju i kontroli menadžerâ pojedinih državnih poduzeća, te u postupnoj prodaji na efektnim burzama elementa državne imovine koja im je povijerena na upravljanje, vodeći računa o potrebi postizanja odgovarajuće cijene kao i završetka tog procesa u vremenskom razdoblju koje će Sabor utvrditi. Novčana sredstva dobivena tim putem davat će se na raspolaganje poduzećima čiji se elementi imovine prodaju za njihovo moderniziranje, kao i fondovima za kreditiranje osnivanja i razvoja malih i srednjih poduzeća u oblasti industrije turizma i uslužnih djelatnosti. Dio tih sredstava koristit će se i za alimentiranje fondova socijalne politike koji bi služio za ublažavanje posljedica restrukturiranja privrede Republike.

POREZ

Iako će određivanje skale i visine prosječnog poreskog opterećenja profita poduzeća i ukupnog dohotka građana predstavljati jedan od osnovnih instrumenata ekonomske politike Republike, Hrvatska demokratska stranka će se zalagati za to da promijeni visine i skale direktnih

i indirektnih poreskih opterećenja, da budu što rijeđe i da ne budu suviše velike, kako ne bi djelovale destimulativno na poslovnu politiku ekonomskih subjekata, odnosno na životni standard građana koji će biti porezni obveznici poreza na ukupan dohodak građana. Nadalje, zalagat ćemo se da oni koji započinju neku djelatnost budu ili oslobođeni plaćanja poreza na profit ili da ga plaćaju po skalama nižim koje može varirati kako prema vrsti djelatnosti tako i prema regiji u kojoj se ekonomski subjekt nalazi. Ovo posljednje zbog stimuliranja ekonomske djelatnosti u nedovoljno razvijenim krajevima Hrvatske, a posebno u njezinim brdskim dijelovima i na jadranskom otočju. Također ćemo se zalagati da poreske obveze inozemnih ulagača budu čvrsto određene za razdoblje od 5 godina, kako bi i to bio dodatni stimulans ulaganja naših građana u inozemstvu u domaću privredu kao i izravnih investicija stranaca u našu privredu.

FINANCIJSKA STABILIZACIJA REPUBLIKE

Hrvatski demokratski savez zalagat će se za postavljanje financija zemlje na zdrave noge. To u prvom redu znači da ćemo se zalagati da u strukturi potrošnje narodnog dohotka izdaci za opću i zajedničku potrošnju budu za slijedeće srednjoročno razdoblje zamrznuti na otprilike jednoj trećini njegove veličine iz ocijenjenog narodnog dohotka prethodne godine. Svrha toga bilo bi otvaranje mogućnosti za značajnije povećanje domaće akumulacije potrebne za novi ciklus privrednog razvoja Hrvatske, kao i radi osiguranja stalnog i osjetnog porasta životnog standarda njezinih građana. Da bi se osigurali adekvatni fondovi za financiranje zdravstva, znanosti, obrazovanja i kulture, potrebno će biti smanjiti izdatke za druge svrhe, kao i izvršiti opću racionalizaciju i osigurati efikasniji rad svih javnih službi. Tako smatramo da bi se izdaci za potrebe narodne obrane mogli smanjiti od dosadašnjeg dosta visokog sudjelovanja od oko 5 posto u društvenom proizvodu na onaj uobičajen u zemljama Zapadne Europe gdje se on kreće oko 3 ili nešto iznad 3 posto. Istodobno, vrlo skup i složen sistem općenarodne obrane i društvene samozaštite treba ukinuti, budući da predstavlja neku vrstu oružanih jedinica za obranu sadašnje monističke vlasti komunističke stranke. Iako podaci o troškovima općenarodne obrane i društvene samozaštite nisu objavljivani, sasvim je jasno da su tu također trošena znatna društvena sredstva i neproduktivno zapošljavan dio raspoložive radne snage. Velike mogućnosti racionalnijeg organiziranja i podizanja efikasnosti postoje i u samim znanstveno-obrazovnim, zdravstvenim i kulturnim ustanovama. U tom pogledu Hrvatska demokratska stranka će se zalagati za ukidanje sistema samoupravnih interesnih zajednica koje su se pokazale glomazne, skupe i neefikasne i za prijelaz na sistem budžetskih fondova. Pri tome će se nastojati, pored što bržeg besplatnog pružanja osnovnih usluga iz oblasti zajedničke potrošnje (koje je uobičajeno u zemljama na komparabilnom stupnju ekonomskog razvoja) uvesti i sistem plaćanja usluga zdravstvenim, obrazovnim i kulturnim ustanovama, bilo po korisnicima djelomično ili u potpunosti pojedinačno ili prema ugovoru koje bi sklapala poduzeća i ustanove u kojima su oni zaposleni. Time bi se, pored obaveznih izdvajanja za potrebe opće i zajedničke potrošnje, osigurala i dodatna sredstva od samih građana odnosno poduzeća i ustanova u kojima rade, ali isključivo na bazi dobrovoljnosti. To bi također, pridonijelo i racionalnijem korištenju niza usluga građanâ čega nema u dovoljnoj mjeri kada se koristi samo sistem obaveznog bezplatnog pružanja usluga iz te sfere.

ZAPOSLENOST

Jedna od posljedica privrednog sistema zasnovanog na apsolutnoj dominaciji tzv. društvenog vlasništva i na njemu zasnovanoj dogovorenoj ekonomiji bila je i koncepcija poduzeća ne samo kao proizvodnog subjekta već i neke vrste socijalne ustanove, koja je trebala da rješava čitav niz lokalnih problema s kojima su se susretali niži ešaloni komunističke nomenklature. Jedno od njih je bilo i pitanje zapošljavanja i zaposlenosti koje nije rješavano prema ekonomskim kriterijima. Hrvatska demokratska stranka, zalažući se za uvođenje u što kraćem roku ekološki i socijalno orijentirane tržišne privrede, radit će na napuštanju takve politike zapošljavanja i zaposlenosti, polazeći od osnovnog načela tržišne privrede da i jedno i drugo treba biti u funkciji što racionalnijeg i efikasnijeg privređivanja, koje naravno treba da uzima u obzir potrebe očuvanja i zaštitu ljudskog okoliša. Socijalne probleme trebat će ubuduće rješavati specifično usmjerenim mjerama ekonomske i socijalne politike koja treba prijeći u nadležnost organa državne vlasti, a nikako ekonomski neopravdanom politikom zapošljavanja i zaposlenosti.

Kako se danas drži da u Hrvatskoj zbog iznesenih razloga na oko 1,4 miliona zaposlenih ima oko 200.000 radnika i službenika koji rade ili nepotrebne poslove ili su izrazito nedovoljno uposleni, to će prijelazom na politiku zapošljavanja i zaposlenosti koja vodi računa jedino o efikasnosti i rentabilnosti poslovanja, broj nezaposlenih, koji je u 1988. godini iznosio 145.000 nezaposlenih, naglo porasti. O tome će se voditi računa u procesu restrukturiranja postojećih poduzeća a posebno stimuliranjem otvaranja malih i srednjih poduzeća, koja će u prvom redu i apsorbirati postojeću neuposlenu radnu snagu i onu koje će se radikalnom promjenom politike zapošljavanja i zaposlenosti pojaviti u slijedećih nekoliko godina. Stoga ćemo se zalagati da se vodi posebna briga, i to na teret budžetskih fondova o nezaposlenima, organiziranjem različitih tečajeva i školâ za odrasle koje bi im pružile mogućnost da što prije steknu ona znanja i kvalifikacije koje će tražiti njihovi novi poslodavci, odnosno pružat će se posebne kreditne olakšice kako bi nezaposleni, bilo sami ili u zajednici s drugima, bili stimulirani da osnivaju vlastita poduzeća i radnje. Nadalje, zalagat ćemo se da vlada Republike Hrvatske računa u svojoj i granskoj regionalnoj politici da se pitanje zapošljavanja i zaposlenosti adekvatno tretira, kako bi se postiglo da naša tržišna privreda što bolje koristi najvredniji proizvodni faktor, a to je čovjek. Istovremeno, zalagat ćemo se da nezaposleni i njihove obitelji dobiju adekvatnu pomoć, u vrijeme njihova prekvalificiranja nezaposlenosti, koja će im osiguravati, s jedne strane, minimalnu egzistenciju a, s druge strane, koja će biti postavljena tako da nezaposleni budu stimulirani da što prije potraže svoje pravo, odnosno novo zaposlenje. Nadalje, očekivani razvoj niza privrednih djelatnosti koje će biti stimulirane novim privrednim sistemom, a u prvom redu poljoprivrede, turizma te različitih grana industrije koje traže visokoobrazovanu i kvalificiranu radnu snagu a i uslužnih djelatnosti, sami po sebi će pomoći bržem rješavanju pitanja nezaposlenosti u Republici.

DINAMIZIRANJE PRIVREDNOG RAZVOJA

Sve te mjere za uvođenje u Republici Hrvatskoj jednog racionalnog, ekološki i socijalno orijentiranog integralnog sistema tržišne privrede mogle bi, uz adekvatnu ekonomsku politiku, dovesti do snažnog poleta u našoj privredi. Ako se danas općenito smatra da će stopa rasta društvenog proizvoda razvijenih zapadnih zemalja iznositi u devedesetim godinama ovog stoljeća negdje između 2,5–3 posto, onda se može pretpostaviti da bi stopa rasta hrvatske privrede mogla biti otprilike dvostruko veća. I to zbog očekivanog povećanja stope akumulacije najmanje za polovicu, zbog znatno racionalnijeg i efikasnijeg investiranja tako prikupljenih sredstava, kao i zbog raspoložive relativno kvalificirane radne snage koja će biti stimulirana da radi organiziranije i bolje nego je to bilo dosada. Sve bi to onda učinilo da naš cilj ostvarivanja društvenog proizvoda po stanovniku od oko 6.000–7.000

dolara (a ako se računa po stvarnoj kupovnoj moći i nekoliko tisuća dolara više) postane krajem ovog desetljeća ostvariv. Time bi naša Republika izišla iz kruga srednje razvijenih zemalja i prešla u krug razvijenih zemalja.

Hrvatska demokratska stranka će se istodobno protiviti svemu onome što bi moglo otežati ili čak spriječiti toliko potreban gospodarski oporavak i napredak Hrvatske poslije jednog dugog razdoblja gospodarske stagnacije i krize. To se odnosi kako na institucionalno-sistematske zapreke tako i one koje bi mogle nastati u ekonomskoj i razvojnoj politici zemlje.

PARTICIPACIJA UMJESTO SAMOUPRAVLJANJA: SINDIKATI

U institucionalnom smislu, Hrvatski demokratski savez zalagat će se za ukidanje sistema samoupravljanja. Taj sistem, posebno u svome ekstremnom obliku tzv. integralnog samoupravljanja koji se provodio još od početka sedamdesetih godina, bio je zapravo jedan od oblika ostvarivanja tzv. diktature proletarijata, koja bila samo paravan za dikatauru vladajuće komunističke oligarhije. U privredno-sistemskom smislu samupravljenje je trebalo biti zamjena sistema direktivnog, birokratsko-komandnog upravljanja svojstvenog svim etatiziranim privredama u kojima ne djeluju, ili djeluju samo periferno, mehanizmi tržišta. Hrvatska demokratska stranka traži ukidanje sitema samoupravljanja u privredi i javnim službama uz donošenje novih zakona koji bi postavili okvire za organiziranje i poslovanje kako ekonomskih subjekata, uobičajenih u zemljama sa tržišnim privredama, tako i organiziranje i upravljanje u svim drugim javnim službama.

Umjesto samoupravljanja Hrvatski demokratski savez zalagat će se za uvođenje sistema participacije zaposlenih u rješavanju svih najvažnijih pitanja života i rada, uz iznimku poslovne i stručne sfere, u poduzećima i državnim i javnim ustanovama. Tu se u prvom redu misli na pravo zaposloslenih da daju svoje prijedloge i sudjeluju u odlučivanju, o uvjetima rada, početku i prestanku radnog vremena, o prehrani zaposlenih, o organiziranju slobodnog vremena i rekreacije i druge. Zaposleni će također biti predstavljeni i u upravnim odborima dioničarskih poduzeća, u kojima će zajedno sa predstavnicima vlasnika, odnosno menadžera sudjelovati u donošenju i poslovnih odluka koje se tiču poduzeća i ustanova u kojima su zaposleni, ali uz uvjet da u tim institucijama nemaju većinu, budući da bi se to protivilo načelima na kojima tržišna privreda počiva.

U poduzećima i ustanovama slobodno će djelovati radnički sindikati, koji bi trebali štititi i promicati staleške interese zaposlenih. Sindikati bi, prema slobodno izraženoj želji radnika i službenika, mogli biti bilo opći bilo strukovni. Istodobno, Hrvatska demokratska stranka založit će se da Sabor zabrani svaku političku djelatnost u poduzećima i ustanovama, budući da se time remeti njihov normalan rad i djelovanje. To ujedno znači da odmah treba zabraniti djelovanje i komunističke stranke u poduzećima i ustanovama.

POLITIKA PREMA NERAZVIJENIMA

Načelo političke i gospodske suverenosti Hrvatske, za koje se zalaže Hrvatski demokratski savez, pretpostavlja da nacionalni dohodak stvoren u ovoj Republici pripada onima koji su ga stvorili, dakle građanima Hrvatske, pa tako i Hrvatskoj kao političko-državnoj zajednici. U tom smislu ne prihvaća se princip obveznosti izdvajanja, značajnog izdvajanja iz nacionalnog dohotka Republike (sada negdje u visini od 900 miliona dolara godišnje) za potrebe razvoja nedovoljno razvijenih republika i AP Kosovo. Ta sredstva ionako su trošena velikim dijelom

nenamjenski, pa tako i nisu značajnije pridonosila ubrzanijem razvoju nerazvijenh republika i AP Kosovo. Stoga, ukoliko u određenom razdoblju i za određene svrhe bude konsenzusom republika odlučno da treba pružiti neke ekonomske pogodnosti nerazvijenim dijelovima zemlje, to će se trebati vršiti ekonomski racionalnim metodama kao što je to npr. beneficiranje kamata poduzećima iz Hrvatske za direktna investiciona ulaganja u ta područja. Ovo će biti garancija da će ta ulaganja biti racionalna, budući da će korisnici morati da vode računa o racionalnosti ulaganja, jer će sredstva morati vraćati, dok će ulagači, dajući svoja sredstva, a u većini slučajeva i svoje znanje, ta sredstva davati samo za pothvate za koje će držati da su rentabilni.

EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM

U području razvoja gospodarskih odnosa s inozemstvom Hrvatski demokratski savez, u skladu sa svojim opredjeljenjima za integralnu ekološki orijentiranu i socijalno orijentiranu tržišnu privredu, zalagat će se za što šire uključivanje i privrede naše Republike u europske i uopće svjetske privredne tokove. Ta privreda, a posebno neke njezine grane i dosada su bile značajno uključene u svjetsku privredu. Stoga, iako stanovništvo naše Republike sudjeluje s manje od jednog promila u cjelokupnom stanovništvu svijeta, sudjelujemo s oko 2 posto u svjetskom turističkom prometu, s dobrim izgledima za njegovom daljnjom ekspanzijom te čak s oko 8 posto u svjetskoj brodogranji. Istodobno smo svjesni da je u suvremenom svijetu politika privredne autarkije pogubna za zemlje koje je vode. To nedvojbeno pokazuju komparativne analize privrednog rasta pojedinih grupa zemalja u posljednjih 15-20 godina po kojima su u pravilu više ili znatno više stope rasta od stope rasta svjetske privrede pokazivale privrede koje su vodile politiku uvozne supstitucije, **dakle u osnovi bile autarkične, postizale nižu stopu rasta od prosječne stope rasta svjetske privrede.** Ove posljednje su teže i sporije vršile potrebne strukturne transformacije koje postavljaju zahtjevi treće industrijske revolucije od onih prvih.

CARINE I CARINSKA POLITIKA

Hrvatski demokratski savez stoga će se zalagati za takvu carinsku politiku u kojoj će prosječna carinska zaštita biti niska, a ujedno će biti protiv velikih razlika u carinskim stopama. Tako npr. poznato je koliko građani i privreda Hrvatske gube zbog relativno visokih carinskih opterećenja za čitav niz uvoznih proizvoda, kao što su to npr. automobili, računala, različiti strojevi i alati, uključujući tu i raznovrsne strojeve koje se koristi u modernoj poljoprivredi. Samo kod automobila naši kupci plaćaju za carine svote koje se približavaju, a kod pojedinih tipova automobila čak i značajno premašuju cijenu koju građani za automobile plaćaju. Slično je i za niz drugih trajnih potrošačkih dobara, strojeva i alata, gdje se carinske stope kreću od polovice pa do tri četvrtine, a ponekad i više od vrijednosti tako uvezenih proizvoda. Založit ćemo se da se te stope smanje bar za polovicu, a kod određenih skupina proizvoda čak i više.

Kao i drugdje u svijetu, zalagat ćemo se za nešto višu carinsku zaštitu za proizvode onih grana privrede koje tek počinju sa svojim razvojem, tj. za proizvodnje i djelatnosti u početnim fazama razvoja. Samo u tom slučaju biti će potrebno bar orijentaciono utvrditi razdoblje za takvu posebnu zaštitu, kako bi se time spriječio razvoj onih proizvodnji i djelatnosti za koje, obzirom na naše resurse i ostale okolnosti, nemamo, niti ćemo imati komparativnih prednosti na svjetskom tržištu. Ukoliko se pokaže da je bjelodano kako određene proizvodnje i djelatnosti nemaju šanse na svjetskom tržištu, zalagat ćemo se za brži prestanak njihove posebne carinske zaštite.

Suglasno zalaganju za tržišnu i prema svijetu otvorenu privredu, zalagat ćemo se za uspostavu potpune unutrašnje i vanjske konvertibilnosti domaće valute. Svjesni smo velikih zahtjeva koje sustav potpune konvertibilnosti postavlja na privredu Hrvatske, ali je Hrvatski demokratski savez uvjeren da privreda naše Republike tome izazovu može odgovoriti. Nadalje, zalaganjem za potpunu konvertibilnost domaće valute otvaramo najbolje mogućnosti za uključivanje privrede Hrvatske, i sredstava njezinih građana, u svjetske privredne i financijske tokove, ali istodobno i za ulaganja naših građana koji rade u inozemstvu i stranaca u privredu Hrvatske.

HRVATSKA I EUROPA

Hrvatska je bila i ostala europska zemlja kako svojom civilizacijskom pripadnošću, tako i svojim geografskim smještajem te privrednim, ljudskim, kulturnim odnosima koje je uspostavlja u svojoj tisućgodišnjoj povijesti i koje i danas održava sa drugim europskim zemljama. Kako je poznato danas praktično sve zemlje Zapadne Europe pripadaju snažnoj privrednoj grupaciji, Europskoj ekonomskoj zajednici koja broji 320 milijuna ljudi. Ta se zajednica danas kreće od zajedničkog prema jedinstvenom tržištu, koje će biti uspostavljeno počevši od 1992. godine. Usko s njom surađuje danas 6 zemalja EFTA-e, ali različite oblike povezanosti s Europskom ekonomskom zajednicom nastoje uspostaviti i istočno-europske zemlje koje su se oslobodile monističkih političkih sistema, nametnutih im diktaturom njihovih komunističkih oligarhija, te sistema administrativno-komandnih privreda koji su bili neodvojiv dio političkih i društveno-ekonomskih sistema tih zemalja. Te zemlje, čije stanovništvo broji oko 140 milijuna, predstavljat će značajan privredni potencijal u skoroj budućnosti, s obzirom da raspolažu brojnom i prilično kvalificiranom radnom snagom, ukoliko im uspije prijeći na sustav integralnih tržišnih privreda. Hrvatski demokratski savez podržavat će te procese i izražava svoju čvrstu odlučnost da i privredu naše Republike što prije uključi u europske integracione procese. U tom smislu nastojati ćemo što prije izvršiti potrebne strukturne i sistemske transformacije naše privrede, da bi se u doglednom razdoblju priključili Europskoj ekonomskoj zajednici. Također ćemo nastojati da se u ekonomskoj i razvojnoj politici naše Republike kao jedan od najprioritetnijih zadataka postavi izvršenje potrebnih promjena u strukturi privrede i u privrednom sustavu kako bi naša Republika u jednom razumnom, ali što je moguće kraćem razdoblju stvorila potrebne i gospodarske i institucionalne uvjete potrebne za članstvo u Europskoj ekonomskoj zajednici.

POLJOPRIVREDA

Zemlje u kojima su došle na vlast komunističke stranke vodile su posebno pogubnu politiku u odnosu na selo i poljoprivredu. S jedne strane su stvaranjem posebnih nepovoljnih uvjeta u odnosima razmjene između sela i grada i u onim zemljama u kojima je pretežan dio poljoprivrednih površina ostao u rukama seljaka, kao što je slučaj u Poljskoj i u našoj zemlji, neprestano tlačili seljake, nastojeći na taj način kupiti socijalni i politički mir u gradovima i tako ovjekovječiti vladavinu partijskog monizma. Posebno surova bila je sudbina seljaka u onim komunističkim zemljama u kojima je izvršena kolektivizacija najvećeg dijela poljoprivrednih površina, protiv kojih je u određenim razdobljima vođen pravi unutarnji rat.

Pogrešna politika prema selu i poljoprivredi imala je vrlo nepovoljne posljedice i na hrvatskog seljaka. Vođena je politika ekspanzije velikih državnih poljoprivrednih posjeda, tako da je u Hrvatskoj seljak vlasnik 78 posto ukupnih poljoprivrednih površina, dok je taj postotak u Jugoslaviji povoljniji i iznosi 83 posto. Najbolje poljoprivredne površine oduzimane su od seljaka i davane tim velikim gospodarstvima tipa

hacijende, ili su od seljaka otkupljivane po vrlo niskim cijenama. Da bi se pokrila znatno niža efikasnost proizvodnje na ovim društvenim dobrima u odnosu na privatnu seljačku proizvodnju, posebno izraženu u stočarskoj proizvodnji, tim dobrima su odobravane više cijene, davane subvencije, a ona su bila gotovo isključivi korisnik investicija u poljoprivredni koje su se inače zadržavale na nedopustivo niskih, ispod jedne desetine, ukupnih investicionih ulaganja. Istovremeno su se u mnogim krajevima ta poljoprivredna dobra javljala kao isključivi otkupnik najvažnijih poljoprivrednih proizvoda, izrabljujući i na taj način našeg seljaka.

Time je potican umjetni odljev seljačkog stanovništva u gradove. Kako istodobno nisu stvarani adekvatni stambeni uvjeti za njihovo trajno preseljavanje u gradove, došlo je do toga da je veći dio seljačkog stanovništva seljak-radnik, odnosno službenik, što je vodilo do njihove neadekvatne angažiranosti kako na radnom mjestu u gradu tako i do zapuštanja intenzivnije poljoprivredne proizvodnje na posjedima koja su u selima zadržali. Istodobno da bi se mogla održavati, dalje su usitnjavala svoj posjed. Zbog toga je od rata prepolovljen prosječni seljački posjed u nas i on danas iznosi u Republici samo 2,6 posto. Uslijed toga je i mogućnost primjene moderne tehnologije u našem selu ili ograničena ili je vrlo neekonomična, što onda snižava dohodak seljaka, a istodobno čini poljoprivrednu proizvodnju skupom; uslijed toga je onda i cijena većine poljoprivrednih proizvoda u nas bila veća od drugih europskih zemalja, što onda pogađa i široke slojeve gradskog stanovništva.

Hrvatska demokratska stranka stoga će se u svojoj politici prema selu orijentirati na njegovo revtaliziranje. Naši napori će biti usmjereni na proširenje vlasničke domene seljaka, koji će biti gospodar na svojoj zemlji. Postojeća društvena gospodarstva treba reorganizirati u akcionarska i mješovita državno-privatna poduzeća, koja će rentabilno poslovati u uvjetima koji će biti jednaki onima za privatna seljačka domaćinstva. Zemljišta rasformiranih dobara ili ona koja se neće moći održati, treba dati u najam ili rasprodati pod povoljnim kreditnim uvjetima poljoprivrednim stručnjacima i radnicima koji na tim poduzećima rade ili seljacima koji žive na obližnjem području. Ne zanemarujući značenje proizvodnje i sitnih seljačkih gospodarstava, kao i proizvodnje seljaka koji rade u gradovima, Hrvatska demokratska stranka nastojat će da institucionalnim promjenama i svojom ekonomskom politikom posebno organizira i pomaže proizvodnju seljačkih posjeda namijenjenu u prvom redu tržištu, tako da oni postaju nosioci poljoprivrednih krugova i specijalizacije proizvodnje po potrebi. Veličina takvih posjeda varirat će po potrebi, zavisno od toga da li je proizvodnja poljoprivrednih proizvoda na njima ekstenzivna ili intenzivna, planinska ili ravničarska, prema specifičnosti klimatskih uvjeta, primjenjenim sredstvima rada i slično.

Kako je poznato danas u Hrvatskoj ima neiskorištenih oko 800.000 hektara poljoprivrednih površina. Bit će potrebno poduzeti potrebne mjere da ovaj veliki zemljišni fond bude priveden racionalnoj upotrebi i tako spriječeno njegovo dalje degradiranje i propadanje. Posebna briga posvetit će se većoj iskorištenosti napuštenih ili nedovoljno obrađenih poljoprivrednih površina u nedovoljno razvijenim regijama naše Republike, a u prvom redu u Baniji, Kordunu, Lici te dijelovima Istre i Južne Hrvatske. Uz razvoj prerađivačkih kapaciteta poljoprivrednih proizvoda, te dvoprerađivačkih poduzeća manjih ili srednjih kapaciteta, kao i drugih manjih i srednjih poduzeća na ovim područjima, stvorit će se uvjeti za ponovnu repopulaciju tih dijelova naše domovine. U panonskom dijelu Hrvatske nastavit će se sa radovima na melioracijama i navodnjavanju, pa tako i osvajanju poljoprivrednih površina i u tim područjima. To se odnosi kako na sliv Save i Drave tako i na eventualne radove koje će trebati izvesti kad se pristupi izgradnji kanala Vukovar-Šamac.

U svojoj politici prema poljoprivredi, Hrvatski demokratski savez zalagat će se da stočarska proizvodnja postane okosnica poljoprivredne proizvodnje, kao što je to svugdje u razvijenim zemljama svijeta. U tom smislu davat će se krediti za podizanje optimalnih stočarskih farmi onim seljačkim domaćinstvima koja su spremna da se takvoj proizvodnji posvete. Optimalne veličine takvih farmi varirat će prema područjima i raspoloživim poljoprivrednim površinama dotičnih domaćinstava. U ravničarskim krajevima ona će se kretati vjerojatno između 40-60 mliječnih krava ili 150-200 svinja u jednom ciklusu. U brdskim krajevima posebnim mjerama stimulirat će se ekstenzivno stočarstvo, a posebno ovčarstvo.

U Južnoj Hrvatskoj biti će potrebno dalje proširiti proizvodnju povrća i voća, posebno ranih vrsta, kao i njihov adekvatan transport na domaća i inozemna tržišta. Posebno će biti proširene površine pod maslinama, te citrusima.

U šumarstvu treba prije svega pomagati djelovanje prirode kao takve i intervencije svoditi na najmanju moguću mjeru, budući da takva politika zahtijeva manje potrebnih sredstava od onih koja su potrebna za velike zahvate, pošumljivanja i slično. Obim sječe mora se zasnivati samo na osnovi priraštaja i utvrđivanja estata, i nikakva prekoračenja u tome neće biti dopuštena. Mjerama arondacije i drugim mjerama treba postići razgraničenje poljoprivrednog i šumskog zemljišta i u tome stvoriti prava razgraničenja u korištenju površina. Nova pošumljavanja na poljoprivrednim površinama ne treba vršiti, a ekološki ugrožavajuće kapacitete trebat će preispitivati i sam njihov opstanak dovesti u pitanje.

Hrvatska demokratska stranka nastojat će proširiti mrežu srednjih obrazovnih institucija za seljake, te organizirati adekvatnu mrežu savjetovališta i stanica koja će pomagati seljacima u što adekvatnijem korištenju poljoprivredne tehnike, umjetnih gnojiva, herbicida, pesticida i drugog. Pri tome ćemo nastojati da se što više supstituiraju sredstva koja mogu biti opasna za zdravlje onima koja su bezopasna, u prvom redu onima čije je djelovanje biološko. Time bi se onda postupno smanjivala i zagađenost okoline koja kod nas i na selu dobiva već ozbiljnije, pa ponegdje i opasne razmjere. U granicama ekonomskih mogućnosti i povišenja kupovne moći potrošača razvijat će se i proizvodnja zdrave hrane.

Porezni sistem prema selu i seljaku trebat će promjeniti tako da porezi budu ubirani prema klasi i kvaliteti zemljišta, kao što je kod nas tradicionalno bilo. Sve druge treba prebaciti u sferu poreza na promet s njegovim skalama i stimulacijama pojedinih proizvoda, brojem prometnih operacija i slično. Kod nekih osnovnih poljoprivrednih proizvoda, a prema financijskim mogućnostima republike vodit će se računa o određenim subvencijama u cilju zaštite potrošača poljoprivrednih proizvoda, posebno u razdoblju prijelaza na integralnu socijalno orijentiranu i ekološku svjesnu tržišnu privredu.

Ovaj oris politike prema selu i poljoprivredi Hrvatske demokratske stranke treba da omogući značajno povećanje poljoprivredne proizvodnje, za koje u našoj republici postoje još vrlo velike mogućnosti te znatno poboljšanje gospodarskog i socijalnog položaja naših seljaka. Time će se stvoriti i mogućnosti za zadovoljavanjem potreba kako turističke privrede tako i potrošača poljoprivrednih proizvoda. Istodobno bi se stvorile pretpostavke i za značajno povećanje udjela poljoprivrednih proizvoda u izvozu iz naše Republike, u prvom redu zemlje Zapadne i Srednje Europe, koji bi mogli postati znatno veći kupci cijelog niza poljoprivrednih i stočarskih proizvoda za čiju proizvodnju postoje komparativne prednosti u Republici.

Takvom politikom prema selu i poljoprivredi zaustavio bi se odljev stanovništva s našeg sela, a postupno stvorili uvjeti za povratak dijela

onih kojio su odselili u inozemstvo. Nadalje, to bi stvorilo uvjete i za njegovanje i promicanje bogatog duhovnog i materijalnog nasljeđa naše sela, za što će se posebno zalagati Hrvatska demokratska stranka. To naslijeđe se srećom većim dijelom i sačuvalo, pa ga treba samo poticati i jačati, jer predstavlja izuzetnu vrijednost za nas, a ima vrijednost i u europskim relacijama. To će se ostvariti raznim tradicionalnim i vjerskim priredbama i svečanostima, etnoparkovima čuvanjem zgrada i namještaja i drugih elemenata kućnog života našeg starog sela. Istodobno ćemo nastojati da naše selo koristi dostignuća suvremene kulture i umjetnosti tako da se smanji, pa i nestane, razlika koja u tom pogledu danas postoji u odnosu na gradski živalj.

INDUSTRIJSKI I TEHNOLOŠKI RAZVOJ

Visok stupanj političkog arbitriranja u privrednom životu naše zemlje, kao uostalom i u drugim zemljama u kojima su bile na vlasti komunističke stranke, omogućivao je uglavnom izrazito ekstenzivni razvoj ove oblasti narodnog gospodarstva. Na nižim stupnjevima privrednog razvoja to je moglo dovesti do određenih strukturnih promjena u tim zemljama, pa neko vrijeme i do zadovoljavajućih stopa rasta ove proizvodnje kao i ukupnog privrednog rasta pretežno utemeljenog na dostignućima prve industrijske revolucije. Dostignuća druge industrijske revolucije bila su znatno manje uspješna, dok u razdoblje treće industrijske revolucije, zasnovane na granama industrije i drugim privrednim djelatnostima koje široko koriste znanje i znanstvena dostignuća, ove zemlje nisu uspjele ni ući. Sve je to dovelo do poznatih kroničnih boljki industrijske proizvodnje u dotičnim zemljama, uključujući uvelike i našu Republiku: visoki utrošci sirovina i energije visoki stupanj neiskorištenosti kapaciteta, zapostavljanje razvoja srednjih i malih industrijskih poduzeća i pogona, neadekvatan asortiman i kvalitetu industrijskih proizvoda, što je uzrokovalo česta nezadovoljstva domaćih potrošača i njihovu slabu konkurentnost na svjetskom tržištu, posebno u zemljama s konvertibilnim valutama te, obzirom na ukupni obim proizvodnje, vrlo velike negativne ekološke efekte.

Hrvatska demokratska stranka nastojat će u svojoj industrijskoj politici da u razumnom roku otkloni ove nedostatke i otvori mogućnosti za restrukturiranje i mehanizaciju ove oblasti proizvodnje tako da ona, uz poljoprivredu, građevinarstvo, turizam, razvoj i uslužnih djelatnosti, postane glavni nosilac ubrzanog privrednog razvoja Republike Hrvatske. U tom pogledu naša odlučnost da pristupimo radikalnoj reprivatizaciji industrijskih poduzeća otvorit će mogućnosti za stvaranje dostatne domaće i strane akumulacije kako bi se taj proces, vođen sposobnim malim i srednjim poduzetnicima, kao i menedžerima velikih poduzeća što šire otvoreno. Tom pogledu privatna inicijativa i konkurencija domaćih i stranih poduzeća na što je moguće otvorenijem tržištu može biti najbolja garancija da će većom štednjom građana, te ulaganjem iseljene Hrvatske kao i stranih građana te sredstva biti najracionalnije investirana.

Pravce razvoja pojedinih grana hrvatske industrije određivat će vlasnici pojedinih poduzeća, odnosno njihovi menadžeri i u tom pogledu izbjegavat će se direktni intervencionizam države. U mjeri u kojoj će ipak biti potrebno voditi odgovarajuću industrijsku politiku polazit ćemo od što boljeg sagledavanja i spoznaje glavnih pravaca tehnološkog razvoja u svijetu, zatim vlastitog razvoja najvažnijih čimbenika tehnološkog razvoja kao preduvjeta bržeg i organskog općeg privrednog razvoja, razvoja obrazovanja i kvalitete obrazovnih institucija, mreže znanstveno-istraživačkih instituta, inovacijskih centara i slično.

Na temelju toga može se očekivati dalji napredak industrijskih grana kao što su to brodogradnja, komunikacija, petrokemijske industrije i strojogradnje, a preispitat će se proizvodna orijentiranost i racionalnost

lokacije objekata crne i obojene industrije. Održat će se i niz proizvodnji tradicionalnih industrijskih grana kao što su to proizvodnja obuće i drugih proizvoda od kože, tkanina i odjeće, s tim da se bitno promijeni asortiman njihovih proizvoda u korist onih visoke kvalitete i modernog dizajna, čime bi se onda omogućilo da postanu znatno konkurentnije nego do sada i na najzahtijevnijim inozemnim tržištima. Posebno ćemo se zalagati za razvoj onih vrsta i grupa proizvoda u ovim i drugim industrijskim granama koji traže visok input znanja i kvalificiranog rada. U tom smislu ukupni gospodarski razvoj Hrvatske trebao bi u dogledno vrijeme biti usmjeren u pravcu stvaranja u post-industrijske gospodarske strukture. Tako će postati sve pretežnije industrijske grane koje su energetski znatno štedljivije u odnosu na sada primjenjivanu tehnologiju i sadašnji asortiman proizvodnje, kao i uz znatno manje utroške sirovina u odnosu na sadašnje stanje u ovoj oblasti narodnog gospodarstva.

Da bi se ova kretanja ubrzala posebno će se mjerama ekonomske politike poticati ulaganje u znanstveno-istraživački rad, polazeći od našeg općeg stava da su građani, slobodni pojedinci i poduzetnici i njihova poduzeća glavni nosioci tehnološkog razvoja. Ovime bi naša zajednica, slijedeći iskustva uspješne tehnološke politike razvijenih zemalja demokratskog kapitalizma, stvorila uvjete i neophodne pretpostavke suvremenog tehnološkog razvoja Republike Hrvatske.

Obrazovanje je vrlo važan segment tehnološkog razvoja, a posebno visoko školstvo. Stoga ćemo nastojati da što više podignemo razinu nastave i znanstveno-istraživačkog rada na sveučilištima u Hrvatskoj, imajući u vidu da je nekadašnje Zagrebačko sveučilište držalo razinu nastave i znanstveno-istraživačkog rada njemačkih i drugih vodećih srednjoevropskih sveučilišta, koja su tada bila vodeća u svijetu. Kako to njemačka sveučilišta ponovo postaju, nastojat ćemo postići njihovu kvalitetu, ali i kvalitetu drugih evropskih vodećih sveučilišta. Zalagat ćemo se za intenzivan razvoj međunarodne znanstveno-tehnološke suradnje, kao i za pristupanje znanstvenika, znanstveno-istraživačkih institucija i poduzeća iz Hrvatske u evropske i svjetske tehnološke integracije, pa u tome i za širu participaciju Hrvatske u projektu EUREKA. Istovremeno ćemo se zalagati za što brže i cjelovitije usvajanje tehnoloških standarda Evropske ekonomske zajednice, što će biti bezuvjetan preduvjet za naše uključenje u tu Zajednicu kada za to budu ostvareni potrebni preduvjeti.

Hrvatska demokratska stranka svojom će ukupnom politikom nastojati da našim stručnjacima i znanstvenim radnicima u domovini stvorimo uvjete za rad i život, i tako umanjimo njihov odlazak u inozemstvo, te otvorimo mogućnosti i za povratak dijela toga potencijala u domovinu, što bi bilo posebno poticajno za naš ukupan materijalni i duhovni razvoj. Istovremeno ćemo posvetiti posebnu pažnju poticanju veza i suradnje iseljenog znanstvenog potencijala Hrvatske sa institucijama i poduzećima u domovini. Tako bi mogli osigurati da i dio toga velikog znanstvenog potencijala, ravnog broju znanstvenika i istraživača na našim sadašnjim sveučilištima, također koristimo u tehnološkom i općem razvoju Hrvatske.

U našoj industrijskoj i tehnološkoj politici punu pažnju poklonit ćemo postupnom donošenju mjera koje imaju za cilj poboljšavanje uvjeta rada i boravka zaposlenih u poduzećima, ustanovama, bolnicama, školama i drugdje. Nadalje zajedničkim naporima državnih nadzornih organa, poduzetnika i posebno sindikata stimulirat će se oni oblici organizacije rada i poslovanja koji će u što većoj mjeri poticati rad i djelovanje zaposlenih kao kreativnih i cjelovitih osoba. U tom smislu pružit će se i posebne poreske olakšice za ulaganja posebno namijenjena unapređenju uvjeta života i rada svih zaposlenih, kao i učenika i studenata.

Energija i osiguravanje stabilnih i ekonomičnih izvora energije bit će predmet posebne brige Hrvatske demokratske stranke u okviru opće razvojne politike. U tom pogledu inicirat ćemo najširu raspravu u stručnim krugovima, uz upoznavanje ali i sudjelovanje javnosti u njoj na daljim pravcima energetskog razvoja Hrvatske, budući da nismo uvjereni da ona koja je do sada vođena i provođena bila dovoljno objektivna, utemeljena i da nije uzimala u obzir sve privredne, ekološke i političke aspekte rješavanja problema proizvodnje, prenošenja i potrošnje različitih vidova energije. Zalagat ćemo se da u tome pogledu budu izučena i najnovija znanstvena i politička iskustva u ovoj toliko značajnoj oblasti narodnog gospodarstva.

Iznad svega zalagat ćemo se da putem tarifa, cijena i poreza kao i poduzimanja mjera i stimulacija osigura što štedljivije korištenje različitih vidova energije. Uštede u potrošnji energije u skorijoj budućnosti u Hrvatskoj trebaju da budu jedan od najvažnijih izvora energije. Bit će potrebno veće korištenje otpadne topline nego do sada, kao i maksimalni razvoj obnovljivih izvora energije. Istovremeno će trebati poduzeti mjere Republike Hrvbatske i za dugoročnije povezivanje s proizvođačima izvan Republike koji će moći garantirati stabilan i ekonomičan uvoz primarnih energenata i električne struje za potrebe naše privrede i našeg stanovništva.

TURIZAM

Sa svojim posebno povoljnim geografskim smještajem, sa raznovrsnošću svoje klime, sa rijetko lijepom i kao nigdje u svijetu razuđenom obalom i lijepim Jadranskim morem, zatim sa iznimnim bogatstvom pejzaža i uvjeta za odmor i rekreaciju u svom brdsko-planinskom dijelu, ali isto tako i na svojim manjim, posebno većim rijekama, te obilnijim izvorištima ljekovitih voda, bogatstvom kulturno historijskih spomenika i slikovitošću svojih gradova i sela, Hrvatska ima vjerojatno kao ni jedna zemlja u svijetu prvorazredne uvjete za daleko veće posjete inozemnih i domaćih turista praktično tokom cijele godine. Stoga će se Hrvatski demokratski savez zalagati da se toj privrednoj oblasti, toliko značajnoj i za međusobne kontakte ljudi koji pripadaju različitim narodima i kulturama, posveti izuzetna pažnja kako u adekvatnom prostornom planiranju, izgradnji i poboljšanju informativno-prometne infrastrukture Republike, u podršci poljoprivredi, u građevinarstvu, u komunalnoj politici i urbanoj preobrazbi naših gradova i naselja, te u cjelokupnom kompleksu ekonomske politike.

Obzirom na okolnost da u primorskoj regiji imamo značajne turističke kapacitete, kao i okolnost da tzv. masovni turizam znatno opterećuje ekološku ravnotežu u tom području, našu pažnju usmjerit ćemo u prvom redu na stimuliranje različitih vidova turizma visoke kategorije kao što je to turizam na ekskluzivnim otocima, rekreaciono-zdravstveni turizam, jachting i drugo. Posebn će biti potrebno turistički aktivirati široka područja u zaleđu jadranske zone sa svim raznovrsnim sadržajima koje je moguće kombinirati s velikim prirodnim i drugim bogatstvima koja postoje u tim regijama kao i u susjednim republikama Bosni i Hercegovini, Sloveniji i Crnoj Gori. U sklopu mjera za revitaliziranje našeg sela biti će potrebno poduzeti i mjere za proširenje seoskog turizma u brdsko-planinskom ali i u nizu ravničarskih regija Republike gdje su uvjeti za to povoljni. Uz veću skrb o šumama i divljači u njima ppoticat će se dalji razvoj lovnog turizma.

Očekivanim podizanjem životnog standarda stanovništva koji treba da uslijedi bitnim društvenim i privrednim transformacijama Republike Hrvatske značajno će porasti potreba za rekreacijom i turističkim putovanjima i našim građanima. Ovdje navedeni pravci razvoja u turizmu treba da im značajno prošire mogućnosti što sadržajnijeg korištenja njihovog slobodnog vremena, te onoga namijenjenog odmoru. Isto

tako sa susjednim zemljama odnosno njihovim turističkim agencijama trebat će proširiti suradnju da bi se omogućio što veći broj kraćih pa i duljih turističkih putovanja naših građana u inozemstvo, posebno u kulturno-historijskih spomenicima toliko bogatim područjima Mediterana i Srednje, ali isto tako i Zapadne i Istočne Europe.

PROSTORNO PLANIRANJE I PROMETNICE

Prostorni plan Hrvatske trebat će voditi računa o što racionalnijoj geografskoj raspodjeljenosti stanovništva, kao i potrebama razvoja moderne poljoprivrede, suvremenog industrijskog razvoja te očekivane daljnje ekspanzije turizma u našoj Republici. U tom smislu zalagat ćemo se za dekoncentraciju državnih organa koji donose odluke značajne za prostorni razvoj. Obzirom na neracionalni odlazak vitalnih segmenata stanovništva iz sela i manjih naselja Hrvatska demokratska stranka nastojat će svojom regionalnom politikom taj proces zaustaviti i revitalizirati kako seoska područja tako i manje gradiće i gradove. Ovime bi postigli racionalniju, regionalnu podjelu rada, bolju iskorištenost postojećeg stambenog fonda u Republici, te zaustavljanja daljnjeg pogoršanja, a u doglednoj budućnosti i poboljšanja nepovoljne ekološke situacije u nekim velikim urbanim naseljima. Boljom prometnom povezanošću sela i manjih gradskih naselja sa većim regionalnim središtima i glavnim gradom Zarebom ovakva naša politika bi doprinijela da stanovništvo sela i manjih naselja također ne bude nimalo zakinuto u korištenju svih onih prednosti koje u modernom svijetu pružaju veći i veliki gradovi.

U suvremenom svijetu promet je jedan od najvažnijih čimbenika u razvoju tehnološki razvijenih društava. Nikada kao do sada nije se u civilizacijskom razvoju društva pokazala takva potreba za razvojem prometa i komunikacija kao danas. U posljednjim desetljećima svjedoci smo sve veće integracije evropske gospodarske zajednice i na planu prometa. U tu integraciju Hrvatska se do danas nije uspjela adekvatno uključiti. Stoga ćemo se zalagati za svestrano razvijanje svih grana prometa u Hrvatskoj i njihovo povezivanje s Evropom do 2000. godine da bi ovo zaostajanje u što većoj mjeri nadoknadili.

U daljnjem razvoju cestovne mreže u Hrvatskoj polazimo od osiguravanja potrebnih uvjeta za postizanje najvažnijih ciljeva dugoročnog društveno-gospodarskog razvoja uz optimalno korištenje prostora i uz puno vrednovanje svih dijelova Hrvatske, racionalno korištenje obnovljenih i neobnovljivih prirodnih resursa neophodni za razvoj sadašnjih i budućih generacija te zaštite okoline uz očuvanje prirode i graditeljske baštine kao sastavne komponente osiguravanja ekološke ravnoteže.

Temeljni zadaci u izgradnji suvremene cestovne mreže u Hrvatskoj biti će usmjereni na integriranje Hrvatske s Europom, dovršetak započete auto-ceste od Slavonskog Broda do Tovarnika, te integrirane Panonske Hrvatske s južnom Hrvatskom. Istovremeno u što kraćem vremenu treba izgraditi auto-cestu na potezu Karlovac-Rijeka s priključkom na auto-cestu Rijeka-Trst, te Karlovac-Plitvice kao dio buduće auto-ceste do Sinja-Metkovića-Dubrovnika. Zalagat ćemo se za izgradnju i buduće Jadranske auto-ceste po etapama vodeći računa o intenzitetu i prikupljanju neophodnih financijskih sredstava za njezinu izgradnju. U zajednici s Republikom BiH zalagat ćemo se za povezivanje auto-cestom Osijeka preko Zenice sa Sarajevom i Pločama.

Istodobno ćemo se zalagati za rekonstrukciju i modernizaciju brzih cesta Podravska magistrala, brze ceste Zagreb-Bjelovar-Kutina-Grubišno Polje, brze ceste Zagreb-Sisak-Petrinja i brze ceste Vukovar-Vinkovci-Tuzla.

Poklonit ćemo također odgovarajuću pažnju rekonstrukciji i popravcima lokalnih cesta u Hrvatskoj, te postupnog dovršavanja i asfaltiranja cestovne mreže između svih mjesta u Hrvatskoj.

Potrebno će biti učiniti sve predradnje da se pripremi te krajem ovog desetljeća i započne izgradnja željeznice dolinom Kupe koja bi na brz i ekonomičan način povezivala Karlovac s Rijekom. Istovremeno treba izvidit i mogućnosti povezivanja željeznicom Splita-Sinja-Livna i Zenice kao i Ploča s Dubrovnikom. Dovršit će se modernizacija željezničkog pravca Zagreb-Tovarnik kako bi bila osposobljena za veće brzine i viša osovinska opterećenja nego do sada. Zastarjeli i šaroliki vozni park željeznica trebat će radikalno modernizirati te osposobiti željeznice kao nositelje integralnog transporta.

Budući da se Hrvatska demokratska stranka zalaže za pomorsku orijentaciju Hrvatske stimulirat će se ubrzano proširenje domaće flote tako da Hrvatska postane jedna od značajnijih pomorsko-brodarskih sila. Istovremeno bit će potrebno značajno modernizirati kapacitete naših vodećih luka u prvom redu Rijeke i Ploča, a također i Zadra-Šibenika i Splita. Nastojat će se dalje stimulirati specijalizacija ovih luka, plovila i tereta.

Aktivirat će se i mogućnosti za razvoj riječnog prometa, a to će iziskivati kako povećanje postojeće tonaže riječne flote, modernizacije pristaništa te njihovo povezivanje sa cestovnim i željezničkim prometom.

Budući da današnja gustoća aerodroma u Hrvatskoj namijenjenih međunarodnom i intenzivnijem prometu zadovoljava, zalagat ćemo se za njihovu modernizaciju te za komplementiranje postojeće aerodromske mreže u Hrvatskoj izgradnjom aerodromske mreže sekundarnog karaktera i to posebno u sjeveroistočnom dijelu Hrvatske, Rijeci, Istri kao i na većim otocima. Na aerodromima je potrebno izgraditi sadržaje koje predstavljaju uobičajene svjetske standarde. Hrvatska demokratska stranka zalagat će se za osnivanje aviodioničarskog društva namijenjenog prijevozu putnika i robe.

Kako je poznato mreža PTT u Hrvatskoj a posebno u njenim nekim područjima nije razvijena pa obzirom na broj telefonskih priključaka znatno zaostajemo za Europskim standardima. Zbog toga će se Hrvatska demokratska stranka zalagati za izgradnju novih telefonskih centrala, modernizaciju postojećih te značajno proširenje telefonske mreže.

Budući da se očekuje da će u narednom razdoblju cijene nafte dugoročno rasti, Hrvatska demokratska stranka zalagat će se za značajno proširenje plinske mreže u Republici. Tu u prvom redu mislimo na plinifikaciju šireg zagrebačkog područja (Hrvatskog zagorja, područja Karlovca-Siska-Petrinje i okoline), a koji će se opskrbljivati povećanom eksploatacijom domaćih nalazišta te uvozom iz inozemstva kao i Istre i šireg područja Hrvatskog primorja koji će se opskrbljivati već sada pronađenim nalazištima plina u Jadranskom podmorju.

Nagli razvoj velikih gradova a posebno Zagreba nije bio praćen adekvatnom prometnom infrastrukturom u njima. Zbog toga zalagat ćemo se da lokalni i gradski predstavnički organi u zajednici s novom hrvatskom vladom poduzmu potrebne mjere za značajnije poboljšanje gradske i prigradske prometne infrastrukture kao i za znatno bolju organizaciju gradskih prijeoznika. Podržat ćemo također i uključivanje privatnih prijevoznika u gradskom, prigradskom a i međugradskom prometu.

EKOLOGIJA I EKOLOŠKA OBNOVA

Ekološke posljedice životnih procesa sve brojnijeg stanovništva svijeta postaju osnovnim pitanjem njegovog preživljavanja, odnosno održavanja i poboljšanja uvjeta života čovjeka uopće. Kriza okoline je kriza svjetskih razmjera, čijem umanjenju treba da doprinose svaka ljudska

jedinka, svaki narod odnosno svaka država ove planete Zemlje. Zato se za rješavanje ekoloških posljedica životnih procesa moramo baviti kako u međunarodnim okvirima, tako i u okvirima svake zemlje, regije, naselja, odnosno svake ljudske nastambe. Zalažemo se stoga da zaštita prirodnih temelja života bude upisana u budući ustav Republike Hrvatske kao osnovni cilj života hrvatske države i njezinog društva, ali i da uđe u svijest svakog građanina kao osnovno pravilo njegovog životnog ponašanja, rada i svakodnevnog djelovanja.

U općem stavu prema životnoj okolini u nas koja treba da dođe do svog izraza u pravnim propisima i mjerama ekonomske politike hrvatske vlade, tako i u poslovnoj politici poduzeća i seljačkih gospodarstava kao i u potrošačkim navikama i uopće potrošnji svakog građanina Hrvatske, treba nastojati reparirati i umanjivati štete koja se okolini nanose, ali ponajviše te štete treba spriječiti. Stoga je potrebno zaštititi prirodne krvotoke našeg opstojanja kao što su to zemlja i drugi prirodni izvori, voda i zrak, te ojačati sve one prirodne snage koje vode ozdravljenju okoline. To je mnogo efikasnije i jeftinije od kasnijeg repariranja šteta nanesenih prirodi koja nas okružuje i koja je izvor svemu što živi, a u prvom redu najsvetijem biću življenja, čovjeku. Zato ekonomsku racionalnost socijalno orijentirane i ekološki svjesne tržišne privrede proširujemo širim principom efikasnosti koji polazi od toga da ne može biti ekonomski razumno ono što je ekološki nerazumno. Stoga se naš opći stav prema gospodarstvu i cjelokupnom gospodarskom procesu proširuje stavom da ekologija nije niti može biti samo puki dodatak ekonomiji, već jedna od osnovnih dimenzija odgovornog privređivanja i življenja uopće. Uz sve štete koje je prirodnoj sredini u Hrvatskoj nanio dosadašnji pretežno ekstenzivni privredni razvoj i zanemarivanje njegovih ekoloških posljedica do dosadašnje monističke političke vlasti ipak, trebamo maksimalno iskoristiti okolnost da još nismo ušli među zemlje koje su na visokom stupnju razvoja a u kojima je ekološka situacija gora nego u nas i da ekološki odgovornom politikom i ekološkom obnovom iskoristimo naše šanse i izglede kako na tržištima budućnosti, već i da tako stvorimo uvjete za zdrav i solidan život budućim generacijama. Time ćemo najbolje osigurati i našu konkurenciju na tim tržištima i biti još atraktivniji strancima za posjete i turističke boravke u našoj rijetko lijepoj domovini.

Stoga će se Hrvatska demokratska stranka zalagati za ekološku obnovu svih oblasti i grana naše privrede, počevši od ideje o proizvodu preko proizvodnog procesa sve do potrošnje i do ponovnog dobivanja iskorištenih i utrošenih sirovina. To će zahtijevati i permanentnu ekološku ocjenu upotrebljenih stvari, strojeva i postupka. Ona mora obuhvatiti posebno sve oblike dobivanja i transformacije energije, ekološko obnavljanje kemijske, farmaceutske i prehrambene industrije, prometa i poljoprivrede. Osnovni cilj bit će uvijek usmjeren ka odstranjivanju proizvoda koji su štetni za prirodu, kao i izbor takve proizvodnje i proizvodnih sistema koji su za okolinu podnošljivi. U tu svrhu treba ubrzavati i odgovarajuće tehnološke inovacije. Treba efikasno organizirati pospremanje otpada, odnosno njegovo zbrinjavanje. Ekološka racionalizacija pospješit će i velike uštede energije i sirovina, njihovo ponovno iskorištavanje tamo gdje je to tehnološki i ekonomski moguće.

Zalagat ćemo se da se posebna pažnja u ekološkoj politici u Hrvatskoj posveti našem moru. U tom pogledu nastojat ćemo maksimalno surađivati sa susjednom Italijom kako bi se što je moguće više smanjilo njegovo zagađivanje s te strane, a posebno od voda rijeke Po kao i drugih talijanskih vodotoka, a sve ćemo poduzeti da se smanji zagađenost naših rijeka koje se ulijevaju u Jadransko more. Također ćemo pokloniti maksimalnu brigu radikalnog smanjenja zagađivanja našeg priobalja tekućim i tvrdim otpadom iz naselja uz njega, a posebno iz većih gradova kao što su to naselja uz obalu Istre, Rijeke, Zadra,

Šibenika, Makarske i Dubrovnika. Nastojat ćemo da se pooštre uvjeti plovidbe otvorenim morem Jadrana kao i u teritorijalnim obalama naše zemlje i Itlije koji bi ga morali maksimalno štititi od ekološki rizične plovidbe.

Istovremeno morat će se donijeti znatno stroži propisi o radu industrijskih i drugih poduzeća koja opasno zagađuju zrak u našim naseljima, a posebno u većim gradskim konglomeracijama. Radikalno treba smanjiti zagađenost naših rijeka, jezera i drugih vodotokova. To je neophodni uvjet i za osiguranje zdrave pitke vode za sve naše građane. Uvođenjem ekonomskih kriterija u oblast stanovanja i stambene izgradnje poboljšat će se opći izgled naših gradova i sačuvati njihove jezgre u različitim vremenskim razdobljima, čime će se podići opći nivo kvalitete i kulture življenja u nas. Naši predstavnici u skupštinama općina zalagat će se za znatno proširenje parkova i zelenih površina u gradovima i većim naseljima, čime će se također osiguravati zdraviji uvjeti života, ali što će također doprinijeti i uljepšavanju naših gradova i drugih naselja.

KULTURA

Kultura je danas preporučljiva i prihvatljiva samo kao svjetski uljudbeni sustav. Zbog tehnološke i informacijske eksplozije sve je postalo povezano sa svima; kontinenti su premošćeni, a prostor i vrijeme nadilaze se sve novijim i novijim izumima i pomagalima, te već ulazimo u novu protežnost prostor-vrijeme.

Čovječanstvo je jedno i kao prošlost i kao sadašnjost. Zapravo svjedočimo suostojanosti i suživotu i predpovijesnih zajednica po dalekim otočno-oceanskim zakucima i velegradova s višemilijunskim mravinjacima. Ljudi različite boje, proizvodne razine, vjere, običaja i jezika sve su više upućeni jedni na druge, pa se moraju upoznati kako bi mogli zajednički opstati.

Stoga kultura – kao odgojni, umjetnički, medijski i razonodni sustav – mora i promicati cjelinu poznatog čovječanstva. U svojoj najširoj okvirnici, ona mora biti prvo, **svjetska i međunarodnička** (uključujući i folklor »primitivnih plemena i naroda« uz eksperimentalnu modernu umjetnost); drugo, **europska** u smislu uspostave jedinstvene Europe kao domovine i zajednice naroda, uljudbenih krugova i jezika i napokon, treće: narodna, **hrvatska.**

Nije uopće sporno da treba upoznavati i promicati okolne kulturne krugove Sredozemlja, Alpa, Podunavlja i Balkana. Ali isto tako ne smije se zaobilaziti ni izvorna domaća uljudba, to jest već četrnaest stoljeća opstojeća živa složevina Hrvatske duhovnosti. Kao posljedak raznorodnih utjecaja i mnogih sastavnica, Hrvatska kultura zadržava i brojne inojezične sastojke: i latinitet, uz talijanski i njemački doprinos, te istočnojezičke duhovne vrijednosti oprimjerene na turskom, aparskom i perzijskom jeziku. U suvremenom kulturnom kompleksu tome se pridružuje francuski i premoćni anglo-američki utjecaj.

Suvremena hrvatska kultura ne treba prelaziti preko povijesnih činjenica niti ih treba isključivati; ona se, dapače ne može ni boriti protiv tuđinskih utjecaja (jer su oni dio svjetskog upoznavanja i međusobnog povezivanja). Međutim, ona prije svega treba štititi i promicati sve takve ostvarene vrednote na svojem zavičajnom tlu, te omogućiti potpunu stvaralačku slobodu novim stvaraocima i njihovom radu.

Stoga je potrebna temeljna demokratska preobrazba odgojnog i obrazovnog sustava, od dječjih vrtića do sveučilišta. Hrvatski demokratski savez kategorički zahtijeva potpunu demokratizaciju i mnogo veće uključivanje hrvatske povijesti, umjetnosti, književnosti, jezika ne samo u školstvu nego i u šire društvene djelatnosti (kazalište, film, predavanja, muzeji i obilasci spomenika i znamenitosti).

Takvim programom obnove i promidžbe uljudbenog kompleksa, Hrvatska demokratska stranka traži uzajamno i djelotvorno povezivanje »globalnog sela«, kao svjetske domovine i hrvatske tisućljetne uljudbe, kao zavičaja, pri čemu je u središtu sloboda stvaralačkog pojedinca i dostojanstvo narodnog zajedništva.

ODGOJ I OBRAZOVANJE

STABILNOST BRAKA, OBITELJSKOG DOMA I OBITELJI

Obitelj je osnovna društvena jedinica zasnovana na zajedničkom životu određenog broja emocionalno i krvnim srodstvom povezanih osoba, najčešće roditelja i djece ali mogu postojati i drugi članovi – bake, djedovi, tetke, stričevi i dr., u kojoj se sjedinjuju biološko-reproduktivne, ekonomske, društveno-kulturne, psihološko-socijalne i odgojne funkcije. Obitelj ima dugu povijest i tradiciju. Kao i ostale društvene institucije ponekad zapada u krizu, ali se održala tijekom stoljeća i tisućljeća.

Obitelj se zasniva na braku, a brak na ljubavi. Ljubav je prava osnova zajedničkog života i sreće u braku, a trajna bračna veza uvjet obiteljske sreće i oživotvorenja željenog i odgovornog roditeljstva. Toplinu obiteljskog doma ne mogu nadoknaditi druge državne institucije. U braku i obitelji, u svom obiteljskom domu, čovjek zadovoljava sve bitne potrebe: intimne spolne i emocionalne, materijalne i duhovne, psihosocijalne i kulturne, potrebu za ljubavlju i potomstvom.

Posebno važne i nezamjenjive su biološko-reproduktivna i odgojna funkcija obitelji. U njoj se rađa novi čovjek i u njoj započinje proces njegova ljudskog razvitka i oblikovanja. U toj prvoj intimnoj obiteljskoj sredini pojavljuju se prva osjetna zapažanja, nastaju prve percepcije i predodžbe o svijetu i životu, formiraju se pojmovi, izgrađuju stavovi, uspostavljaju odnosi, prihvaćaju vrijednosni kriteriji o svemu što je istinito, moralno, dobro, lijepo, humano, pošteno, čovječno. U prirodnim uvjetima života u obiteljskom domu započinje proces socijalizacije. Tu čovjekovo potomstvo upoznaje druge ljude, uspostavlja prve kontakte, prihvaća načine i razvija navike kulturnog ponašanja.

Samo roditelji i intimni obiteljski odnosi mogu imati toliko razumijevanja i strpljenja, upornosti i suosjećanja, odricanja i nesebične pomoći mladima u procesu njihova razvitka. Zato odgojna funkcija obitelji spada među najstarije i najvažnije njene funkcije. Težište je na specifično odgojnom djelovanju. Na obrazovnom području odgojne institucije bi mogle zamijeniti obitelj, ali je nitko ne može zamijeniti na onom suptilnom odgojnom području. Društvene odgojne institucije ne mogu stvoriti onu blisku, neposrednu, intimnu emocionalnu, ljubavlju protkanu atmosferu. Zato je obitelj tijekom povijesti bila i ostat će prvi i nezaobilazni odgojni činitelj, a u eri opće otuđenosti, emocionalne izoliranosti i osjećaja samoće, ona je ostala mala osamljena oaza češćih i punovrijednih osobnih ljudskih kontakata.

Narodna zajednica i demokratsko društvo mora biti životno zainteresirano za stabilnost braka, obiteljskog doma i obitelji. To je temeljna pretpostavka i osnova osobnog i društvenog prosperiteta.

UVEĆAVANJE PRIRODNOG PRIRASTA PUČANSTVA

Od početka pedesetih godina ukupan broj živorođene djece u Hrvatskoj naglo se smanjuje od 95.000 u 1950. na 58.525, a broj umrlih postupno se uvećava od 47.292 na 52.686. Ti procesu su permanentni. Broj živorođene djece stalno opada, a broj umrlih, zbog procesa starenja pučanstva, raste pa već gotovo dostiže cifru novorođenčadi. Pokazuju to i sve niže stope prirodnog prirasta pučanstva od 12,5% u 1950. do 1,2% prošle godine. Stanje u Hrvatskoj je teže nego u bilo kojoj drugoj republici ili pokrajini. Postoje općine i čitave regije s prirodnom depopulacijom gdje broj umrlih prelazi broj živorođenih. Ta područja se naglo šire. Godine 1976. bilo je 26 takvih općina, a prošle godine – 59. To znači da je broj općina s negativnim prirodnim prirastom pučanstva porastao od 1976. za 127%.

Prirodni prirast se stalno smanjivao, topio i istopio, pa ako se uzmu u obzir i iseljavanja, umjesto prirasta pojavilo se odumiranje pučanstva u Hrvatskoj. A kada je riječ samo o Hrvatima popisi pučanstva potvrđuju da se njihov broj od 1971.-1981. umanjio za 100.000. Na to je u velikoj mjeri utjecao abnormalno velik broj abortusa. Taj broj se tako naglo uvećavao da je odavno dostigao i prestigao brojku koja obilježava živorođenu djecu i stravično prijeti samouništavanjem. Tako se ginekološko-porodiljskim odjelima obavljaju i po 3-4 pobačaja na jedan porod. Ta pojava se mora razumno i etički regulirati.

Postoje i drugi uzroci koji su utjecali na sadašnju vrlo nisku razinu fertiliteta i nataliteta koja više ne osigurava ni jednostavnu biološku reprodukciju pučanstva u Hrvatskoj. Stopa neto reprodukcije je ispod kritičke vrijednosti – 1. Održavanje tako niske razine fertiliteta i nataliteta imalo bi vrlo štetne (da ne kažemo katastrofalne) posljedice za ukupan gospodarski, kulturni, društveni i povijesni razvitak Hrvatske. Zato se daljnji tokovi demografskih kretanja ne smiju prepustiti stihiji. Organizirana i sustavna društvena nastojanja u smjeru podizanja razine fertiliteta i nataliteta u Hrvatskoj jedan su od prvorazrednih i dugoročnih razvojnih zadataka, odnosno pronatalitetna populacijska politika je razumno, prijeko potrebno i povijesno odgovorno rješenje kojim se predusreću i izbjegavaju tragične posljedice za hrvatski narod i Republiku Hrvatsku.

KONCIPIRANJE I PRIHVAĆANJE PRONATALITETNE POPULACIJSKE POLITIKE

S obzirom na pad nataliteta u Hrvatskoj ispod granice koja obilježava normalnu reprodukciju pučanstva, interes Hrvaskog naroda i svih građana Hrvatske, traži da se koncipira, prihvati i da se dosljedno ostvaruje pronatalitetna populacijska politika, koja će stvarati povoljne uvjete, poticati i stimulirati roditelje da rađaju više djece. Zato je porast fertiliteta i nataliteta bitni sastavni dio naše Programske deklaracije i jedan od primarnih zadataka Hrvatske demokratske stranke.

Potrebno je donijeti niz konkretnih mjera za oporavak nataliteta kako bi se zaustavile daljnje depopulacijske tendencije, stimuliralo rađanje i osiguralo obnavljanje pučanstva u Hrvatskoj. Nema i ne može biti željenog i odgovornog roditeljstva, ni slobodnog odlučivanja o rađanju djece, bez osiguranja materijalnih i drugih objektivnih uvjeta za ostvarivanje toga prava, bez pravne i društvene zaštite obitelji, zapošljavanja bračnih drugova, rješavanja stambenih problema, uklanjanja uzroka koji uvjetuju neplodnost, vrlo odgovornog odnosa prema namjernom prekidu trudnoće, pojačane brige za djecu, razvijanje neposredne dječje zaštite, službi socijalne skrbi i drugih potrebnih mjera za osiguranje povoljnih društvenih mogućnosti za željeno i odgovorno roditeljstvo i slobodno planiranje obitelji.

Naš Savez će se zalagati za zaštitu materinstva i roditeljstva, za stimulativni dječji dodatak za sve zaposlene i nezaposlene roditelje (što progresivno raste do četvrtog djeteta, a za svako daljnje uvećava se za određeni iznos), porezne olakšice što proporcionalno rastu s brojem djece; zalagat ćemo se za trogodišnji porodiljski dopust za majke, uz priznavanje radnog staža, socijalno osiguranje i isplatu određenog postotka osobnog dohotka, kako bi se mogle posvetiti njezi i odgoju djeteta u ranom djetinjstvu. Time bi se dokinule društvene odgojne institucije u ranom djetinjstvu, jer su pedagoški neprihvatljive i oslobodila bi se određena sredstva.

Zalagat ćemo se za novčane nagrade novorođenčadi, za vrlo pristupačne cijene dječje hrane, odjeće, obuće, igračaka, školskog pribora

i sl. za kredite mladim bračnim parovima i roditeljima za saniranje stambenih prilika, za priznavanje radnog staža i socijalnog osiguranja majkama koje odgajaju troje ili više svoje djece, za efikasnu zdravstvenu zaštitu djece, njihovih roditelja i obitelji, za efikasnu preventivu u funkciji smanjivanja broja abortusa, razvoda brakova, raspadanja obiteljskih zajednica i smještaja djece u domove, za savjetodavni rad s roditeljima i bračnim drugovima u nastojanju prihvaćanja nerođenog djeteta, mirenja da se izbjegne razvod braka, za sankcije protiv nesavjesnih ginekologa koji neodgovorno, iz interesa ili nedostojnih motiva, vrše abortuse, za pravo nerođenog djeteta, za razvitak servisa za pomoć obitelji, pomoć u odgoju djece osnivanjem dječjih vrtića, produženog i cjelodnevnog boravka u školi, ustanova za odgoj u slobodnom vremenu, za predbračna i bračna savjetovališta u kojima se tretiraju razni zdravstveni, psihološki, moralni i pedagoški aspekti braka, obitelji i odgovornog roditeljstva.

Naposljetku, mora se mijanjati ustavna odredba o pravu čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece (čl. 272. Ustava Hrvatske i 191. Ustava Jugoslavije), jer tako formulirana nije postigla željenu svrhu. Istina je da je pravo čovjeka da slobodno odlučuje o rađanju djece jedno od priznatih ljudskih prava, ali uz to prvo idu i dužnosti, odgovornost, obveza društvene zajednice da osigura potrebne uvjete da bi se to pravo moglo ostvariti i da adekvatnom populacijskom politikom zaštiti interese šire narodne zajednice. Sve je to vrlo jasno i precizno izraženo u brojnim dokumentima UN. Ističući individualno ljudsko pravo na slobodno odlučivanje o rađanju, nužno je osigurati i ostale uvjete za ostvarivanje toga prava.

Ustavna odredba koja sadrži samo individualni aspekt – pravo i slobodu pojedinca da odlučuje o rađanju djece, a prešućuje šire narodne interese, nužnosti obveze i uvjete za ostvarivanje proklamiranog prava – ne osigurava to ljudsko pravo, nego samo pravo na abortus. Tako je u ime ljudskih prava i humaniteta postignuta dehumanizacija i masovno uništavanje ljudskih bića u samom zametku. Zato se postojeća ustavna odredba mora izmijeniti i dopuniti odgovarajućim odredbama koje pored prava uvode i dužnosti i odgovornost, obveze zajednice i populacijsku politiku u funkciji zaustavljanja pada i stimuliranja porasta nataliteta.

OBUSTAVLJANJE ABNORMALNOG ISELJAVANJA IZ HRVATSKE

Populacijska politika mora obuhvatiti društveni utjecaj na sve komponente kretanja pučanstva, dakle i na migracije, a one su u Hrvatskoj vrlo intenzivne i složene. Zato se i o tom pitanju moraju zauzeti jasni društveni i politički stavovi. Hrvatska je među vodećim zemljama u svijetu na rang listi iseljavanja. Tragične posljedice već osjećamo. Opustjela su sela i cijele regije. I biseri plavog Jadrana ostaju bez svojih žitelja. Seoski mladići ne mogu naći djevojke za brak, jer one traže »sreću« izvan domovine. Djeca ostaju bez roditeljskog zagrljaja i ljubavi, a ona izvan domovine se asimiliraju i odnarođuju već u prvoj generaciji. Roditelji ne razumiju svoju djecu ni djeca roditelje. Žene beznadno čekaju muževe koji žive s drugim ženama u inozemstvu. Brakovi se raspadaju, ognjišta gase, obitelji gube svoju primarnu toplu, ljudsku i odgojnu funkciju. To su ljudske drame i narodna tragedija. Hrvati odlaze, a Hrvatska postaje useljeničko područje. Kome to odgovara? Zašto se to zbiva? Koliko potiskivanje nacionalnog osjećaja uvjetuje takvo stanje? Možemo li kao narod mirno pratiti proces odumiranja i napuštanja lijepe naše domovine?

Hrvatska izdvaja i daje golema sredstva drugim republikama i pokrajinama na račun njihove nerazvijenosti. Istovremeno su neka njena područja vrlo nerazvijena, a nedostaju sredstva kojima bi se potpomogao njihov razvitak. To je apsurdno stanje koje se mora mijenjati. S obzirom na velike migracije u Hrvatskoj prijeko je potrebno izraditi

regionalnu razvojnu politiku koja bi omogućila ravnomjerniji ekonomski i kulturni razvitak svih regija. Posebnu pozornost pokloniti treba nedovoljno razvijenim područjima, jer su upravo ona depopulacijska i imaju vrlo visoku stopu iseljavanja.

Bogatstvo je ljudima. Čovjek je nositelj razvitka na svim područjima: gospodarskom, društvenom, tehnološkom, kulturnom. On je temeljna proizvodna snaga. O njemu, njegovu znanju i sposobnostima, njegovim stvaralačkim i radnim mogućnostima – ovisi gospodarski napredak, ekonomska moć, društveni prosperitet i svaki daljnji razvitak. Zato se ljudi ne smiju izvoziti. Budući da nema i ne može biti prosperiteta bez ljudi, jasno je da interesi hrvatskog naroda i svih građana Hrvatske pretpostavljaju i traže da se uklanjanjem uzroka iseljavanja, stvaranjem odgovarajuće klime, povoljnih gospodarskih životnih uvjeta, smanji pa i obustavi iseljavanje iz Hrvatske. Održavajuće narodne interese naš Savez je i ovaj problem zacrtao kao jedan od prioritetnih zadataka.

SMANJIVANJE ISELJAVANJA HRVATA IZ DRUGIH REPUBLIKA I POKRAJINA

Ne iseljavaju se Hrvati samo iz Hrvatske. Iseljavaju se i oni i iz Vojvodine, Bosne i Hercegovine, s Kosova. U nas se mnogo govori i piše o iseljavanju, posebno o iseljavanju pod pritiskom, ali se to ne odnosi na Hrvate. Zbog iseljavanja Srba i Crnogoraca s Kosova »dogodio se narod« koji je na mitinizima prozivao, prijetio, tražio oružje, bio spreman na krvave obračune. Na traženje toga naroda uvedene su izvanredne mjere, organizirani su politički procesi, izolacije i krv je prolivena.

Tvrdi se da se Srbi iseljavaju i iz Bosne pod pritiskom, iz Hrvatske također. Oni se uvijek i svugdje iseljavaju pod pritiskom. Čudno! Najbrojniji narod se stalno nalazi pod pritiskom!? A broj političkih procesa i progona je daleko karakterističniji za druge narode. Ali vratimo se iseljavanju. Zašto se Hrvati iseljavaju? Zašto napuštaju svoju lijepu i dragu domovinu i svoje domove u drugim republikama i pokrajinama? Ta pitanja se nisu smjela niti postaviti. A oni su kontinuirano iseljavani i iseljavaju se. A ako se masovno iseljavaju, onda postoje i uzroci za to. Iseljavaju li se i oni pod pritiskom? Stvorena je, međutim, nepovoljna društvena klima. Neka su pitanja vezana za iseljavanje i unutarnje migracije tretiranja kao tabu teme da bi se zamaglili problemi i skrili pravi uzroci iseljavanja. Vrijeme je da im poklonimo punu pozornost, da razmotrimo ima li i tu pritisaka, pogrešnih usmjeravanja, manipulacija.

Hrvatski demokratski savez će poduzeti potrebne mjere da se prouče uzroci i posljedice iseljavanja Hrvata iz drugih republika i pokrajina. Krajnja svrha je da se smanji njihovo iseljavanje, da se svakom čovjeku, neovisno o nacionalnoj pripadnosti, omogući da mirno živi u svome domu, da se ravnopravno tetira i da mu se pruže uvjeti za normalan život i rad bez obzira u kojoj republici ili pokrajini živi.

OMOGUĆAVANJE POVRATKA SVIH ISELJENIKA U DOMOVINU

Stotine tisuća naših radnika i stručnjaka proizvodi materijalna i kulturna dobra, ali za druge. Naš temeljni kapital je izvan domovine. Naši ljudi u inozemstvu raspolažu golemim financijskim sredstvima. U inozemstvu su nam brojni i vrlo afirmirani stručnjaci: sveučilišni profesori, akademici, nobelovci. Posljednjih godina je odlijev mozgova katastrofalan. Cijelo jedno hrvatsko sveučilište djeluje izvan domovine. Bez tog ljudskog, stvaralačkog i financijskog kapitala krizu nije moguće prevladati. Zato će se naš Savez dosljedno zalagati da se svaki iseljenik iz Hrvatske, bez obzira na njegovo idejno i političko opredjeljenje, može nesmetano, i bez bilo kakvih posljedica, vratiti u domovinu.

To je prvorazredno demokratsko-političko pitanje. Ono je u skladu s čovjekovim pravima i ljudskim dostojanstvom. Svaki čovjek ima pravo da živi u svojoj domovini, a ako ju je iz bilo kojih razloga napustio, da se može vratiti u nju. Da bi se to pravo realiziralo, potrebno ga je pravno regulirati. Ali ni to nije sve. Demokratizacija i političke slobode su bitne pretpostavke, ali problem ima i svoje ekonomsko značenje. Da bi se smanjilo iseljavanje i omogućio povratak iseljenika u domovinu, prijeko je potrebno stvoriti ekonomske i društvene pretpostavke za to: prihvaćanje tržišne ekonomije, omogućivanje slobodnog kretanja rada i kapitala, formiranje i mogućnosti zapošljavanja i uvjeta za život dostojan čovjeka. To su zadaci na čijoj realizaciji ćemo se dosljedno angažirati.

NASELJAVANJE OPUSTJELIH HRVATSKIH KRAJEVA HRVATSKIM ŽITELJIMA

Zbog nepovoljnih političkih prilika, potiskivanja nacionalnog osjećaja, političkih dogmi o tome da je nacionalno pitanje u nas jednom zauvijek riješeno i da je svaka rasprava o tome nacionalistička (a nacionalizam je proglašavan najvećim neprijateljem); zbog ratnih pustošenja, promašene agrarne politike, zanemarivanja sela i seljaka u poslijeratnom razdoblju; zbog golemih saveznih fondova za nerazvijene i odljeva kapitala iz Hrvatske; zbog nedostatka brige i sredstava za razvitak nedovoljno razvijenih područja Hrvatske; zbog nepoželjnih rasprava o migracijama u Hrvatskoj i iz Hrvatske i potpunog odsustva adekvatne populacijske politike koja bi štitila interese Hrvatskog naroda u Hrvatskoj – opustjela su brojna sela, otoci i čitava područja Hrvatske u kojima je sve do II. svjetskog rata živio hrvatski živalj.

Da bi se bar ublažile negativne posljedice politike koja je prouzrokovala takvo stanje, prijeko je potrebno izraditi programe, formirati fondove i što prije pristupiti organiziranom ostvarivanju programa gospodarskog razvitka i naseljavanja za vrijeme rata ili poslije rata iseljenih dijelova, odnosno opustjelih hrvatskih krajeva hrvatskim žiteljima i to će biti važno područje našega djelovanja.

ODGAJANJE ZA HUMANE ODNOSE I ODGOVORNO RODITELJSTVO

Danas je vrlo aktualno pitanje odgajanja mladih za humane odnose i dogovorno roditeljstvo. To su važni sadržaji i važan zadatak svih škola, svih odgojnih institucija, ali, razumije se, i odgoja u obitelji, jer je riječ o humanim odnosima i odgovornom roditeljstvu. Svesrdno ćemo podržati takav odgoj na svim razinama. Što bi trebalo i što želimo postići takvim odgojem?

1) Smisao za ljubav, međusobno razumijevanje i humanizaciju među osobama različitog spola. To su izvanredno važna ljudska svojstva i odgojne vrednote, a obitelji i odgojne institucije ih mogu razvijati i njegovati organizacijom takvih odnosa. Osobito obitelj može i treba biti uzrok i prava škola istinskih ljudskih međuljudskih odnosa.

2) Vladanje sobom i odgovorno ponašanje određene samodiscipline i kultura ophođenja u međuljudskim odnosima čine život ugodnijim i ljepšim na svim područjima, a osobito u specifičnom području odnosa između osoba različitog spola. Zato su to odgojne vrednote vrijedne pedagoških nastojanja. Mlade ljude treba vježbati u tome da obuzdavaju svoje želje, da se znaju odricati kada je to potrebno, da se odgovorno ponašaju. Time se uspješno potiskuje senzualno hedonističko i sebično utilitarističko shvaćanje života.

3) Pripremanje za brak i obiteljski život slijedeći je motiv za odgovarajuće pedagoško djelovanje. Budući da samo uravnotežena, zdrava i stabilna obitelj, koju obilježavaju međusobno razumijevanje, skladni odnosi, ljubav i uvažavanje njenih članova, može osigurati uspješno odgajanje mladih, posve je razumljivo da pedagoški razlozi idu u prilog stabilnog braka i obitelji i da traže pripremanje mladih za skladan brak i obiteljski život, a mi ćemo podržati takva nastojanja.

4) Želja za potomstvom, biološka reprodukcija, porast nataliteta u nas su danas posebno aktualni zadaci i o tome smo već govorili u prethodnim točkama. Ovdje ih spominjemo i kao važne elemente odgoja za humane odnose i odgovorno roditeljstvo. U mladih ljudi treba razvijati želju za potomstvom, razvijati osjećaj materinstva i očinstva. Naša odgojna nastojanja će odlučnije i sustavno težiti tome da potencijalni roditelji žele djecu, da ih rađaju, vole i pravilno odgajaju.

5) Odgovorno roditeljstvo je izvanredno važna osobina zrelog čovjeka i zato mu pripada važno mjesto među odgojnim vrednotama obiteljskog odgoja i odgoja uopće. Zadatak je i roditelja i nastavnika, svih odgajatelja, socijalnih i zdravstvenih radnika da svojim stavovima, savjetima i osobnim primjerom pridonose buđenju roditeljskih osjećaja i spremnosti mladih ljudi da kao budući roditelji prihvate obveze i svu odgovornost prema rađanju, podizanju i odgajanju svoje djece.

6) Pravilan odgoj djece, izgrađivanje pozitivnih osobina ličnosti u mladih, njihovo odgajanje za humane odnose i odgovorno roditeljstvo vrednote su vrijedne pedagoških nastojanja i roditelja, i odgojnih ustanova i šire narodne zajednice. Naša odgojna nastojanja streme tome da odgajamo mlade ljude tako da bi oni postali zrele, potpune osobe koje će čestito živjeti i isto tako pravilno i odgovorno odgajati svoju djecu.

SUZBIJANJE LJUDSKIH I DRUŠTVENO NEPOŽELJNIH POJAVA

Uz pozitivna nastojanja u sastavu odgoja za humane odnose i odgovorno roditeljstvo demokratsko društvo mora ostvariti društvene, pravne, pedagoške i kulturne uvjete u kojima će se pratiti i organizirano suzbijati moralno-ljudski nepoželjne pojave kao što su: neodgovorno ponašanje prema osobama drugog spola, sukobi, maltretiranja, psihičke teškoće i oboljenja, prerano stupanje u spolne odnose, neželjene trudnoće maloljetnica, neželjena začeća uopće, prekidi trudnoće, prerani brakovi, sukobi u braku i u obitelji, rastave brakova, neodgovorno roditeljstvo, napuštanje djece, nepravilni odgoj, odgojna zapuštenost, prostitucija, homoseksualnost, alkoholizam, narkomanija, venerične bolesti. U svemu tome mogu vrlo mnogo učiniti odgovorni roditelji kao odgajatelji.

Kao politička stranka zalagat ćemo se za zakonsko reguliranje i onemogućavanje pojava točenja alkoholnih pića za maloljetnike, psovki u javnim mjestima, prostakluka u tisku, radio i TV emisijama, slobodnog širenja i prodavanja pornografije, pojava nudizma i na plažama koje nisu namijenjene nudistima, širenja i prodavanja droge, prostituiranja i drugih društvenih zala koja narušavaju javni moral i vrijeđaju ljudsko dostojanstvo.

ODNOS PREMA RELIGIJI

Hrvatska demokratska stranka davat će poseban značaj ustavnom i zakonskom reguliranju prava i položaja vjernicima i crkvama, odnosno religioznom institucijama. U objavama, duševnoj i duhovnoj brizi o vjernicima crkve i druge vjerske zajednice treba da budu samostalne i ne mogu podlijegati nikakvom državnom utjecaju. Branit ćemo potpuno slobodu savjesti, mišljenja i vjerskog ubjeđenja kao i pravo građana da takvo ubjeđenje nemaju.

Posebno smo svjesni trinaeststoljetnog doprinosa duhovnoj, egzistencijalnoj i državnotvornoj zapadno-evropske kršćanske civilizacije uopće, te posebno katoličke crkve u povijesti hrvatskog naroda kao progona i patnji kojima je ona bila izložena u teškim historijskim iskuše-

njima, uključujući i ovo posljednje vezano uz boljševičko jednoumlje. Isto tako smo svjesni sličnog doprinosa koje je pravoslavna crkva i bizantska civilizacija imala za srpski narod, te doprinos islama i islamske civilizacije nacionalnoj samobitnosti Muslimana u nas. U tom smislu je Hrvatska i most prema zemljama islamskog i bizantskog svijeta, pa ćemo tim putem nastojati stvarati što veći stupanj tolerancije između velikih svjetskih monoteističkih religija i civilizacije zasnovanih na njima, te intercivilizacijskoj i interreligioznoj suradnji i međusobnoj toleranciji naroda koji žive u Hrvatskoj, a pripadaju tim civilizacijama, kao i u onim područjima van Hrvatske u kojima žive Hrvati u zajednici sa pripadnicima tih velikih religijskih i civilizacijskih zajednica. Mislimo da ćemo time dati najbolji doprinos općoj toleranciji u svijetu kao značajnom preduvjetu općeg svjetskog mira za koji se zalažemo. Time ni u kom slučaju ne mislimo nijekati ista prava i onim religijskim uvjerenjima i njihovim religioznim zajednicama koje ne pripadaju velikim svjetskim monoteističkim religijama.

Hrvatska demokratska stranka zalagat će se da se u budžetskim sredstvima osiguraju adekvatna sredstva za pomoć u financiranju pa i potpunom financiranju održavanja, popravka i obnove porušenih sakralnih objekata u nas kao mjesta značajnih za vršenje religijskih obreda, ali i kao dragocjenih objekata naše opće historijske i kulturne baštine. Istovremeno, ako se ukaže potreba, zalagat ćemo se i iz budžetskih sredstava, a prema broju pripadnika pojedinih vjerskih zajednica bude pružena pomoć i u troškovima funkcioniranja tih zajednica, i osiguravanju plaća njihovih službenika.

Ostajući pri općem principu kapaciteta države, danas usvojenom u demokratskim zemljama svijeta prihvatit ćemo svaku pomoć koju vjerske zajednice i njihovi pripadnici mogu pružiti u skrbi za djecu i mlade te ostarjele, bolesne i nemoćne članove naše zajednice. Također ćemo podržavati uključenost vjerskih zajednica u davanju mišljenja i prijedloga koji se tiču općih pitanja morala i etike, istovremeno se protiveći pravu da one o tim pitanjima donose opće obavezne pravne norme, budući da ta pitanja spadaju isključivo u ustavotvornu i zakonodavnu sferu pravne države. To također podrazumijeva da nećemo podržavati bilo koji oblik klerikalizcije društveno-političkog života, budući da bi ona naškodila duhovnoj funkciji vjerskih zajednica i njihovih institucija, a istovremeno bi narušavala opće principe na kojima počiva suvrmena pravna i laička država.

ZDRAVSTVO I SOCIJALNA POLITIKA

Hrvatska demokratska stranka zalagat će se za sistem raščlanjenog socijalnog osiguranja. Stoga bi trebalo prekinuti sa dosadašnjom praksom jedinstvenog osiguranja. U slobodnom društvu i slobodnom socijalnom poretku pojedinac i na području socijalnog osiguranja mora imati mogućnost za donošenje više odluka. Stoga ne tražimo potpuno osiguranje od svih životnih rizika od kolijevke pa do groba, ali držimo da svaki zaposleni građanin treba biti osiguran od svih velikih životnih rizika. Tu spada osiguranje dohotka u budućnosti odnosno starosti, u slučaju onesposobljenja za obavljanje poslova kao i slučaju nedobrovoljne nezaposlenosti. Svi ovi slučajevi moraju biti pokriveni u zajednicama rizika odnosno odgovarajućim institucijama socijalnog osiguranja. To je dio našeg poimanja socijalno orijentirane tržišne privrede. Ali uz navedeno mora ostati i prostora za ostale dopunske oblike osiguranja u poduzeću ili ustanovi u kojoj građanin radi. Spremnost na vlastitu pomoć u starosti, bolesti i dr. vrsta rizika izvan zakonskih utvrđenih zajednica rizika mora se poticati, a ne sprečavati. Za sve socijalno ugrožene građane bez zdravstvenog osiguranja treba pri socijalnim službama stvoriti fondove iz kojih će se plaćati za njihovo potrebno liječenje.

Mi polazimo sa gledišta da je fizičko i duševno zdravlje čovjekovo najvrednije životno blago. Svaki građanin Hrvatske mora imati podjednake šanse da ostane zdrav bez obzira na njegov financijski položaj u društvu kao i mjesto gdje živi. Ovi ciljevi mogu biti ostvareni, ako u zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu pored socijalnih principa uvedemo i tržišne elemente. Prvo će trebati riješiti pitanje titulara postojećih zdravstvenih ustava. One treba da budu: državne (republičke, gradske i mjesne), crkvene, privatne i dr. Sve ove ustanove trebaju biti ravnopravni dijelovi sistema zdravstvene zaštite i jednako dostupni svim građanima.

Pored općih i socijalnih principa u zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu treba uvesti i neke tržišne principe. Svim vrstama zdravstvenih ustanova treba omogućiti uredno djelovanje na temelju ostvarenih vlastitih prihoda, s time da im se omogući da za proširenu reprodukciju koriste i beneficirane kredite. Osnovno zdravstveno osiguranje trebalo bi biti dostupno svim osiguranicima, a uvođenjem posebnog plaćanja dodatnih usluga koje ne spadaju u osnovni bolesnički standard zdravstvene ustanove ostvarivat će dodatne značajne prihode. Privatnu djelatnost u zdravstvu treba staviti u ravnopravan položaj sa zavnozdravstvenom djelatnošću. I jedna i druga trebaju biti podvrgnute strogoj kontroli zdravstvenih vlasti. Stavljanjem privatne djelatnosti u ravnopravan položaj sa javnom zdravstvenom djelatnošću smanjio bi se broj liječnika što bi se povoljno odrazilo na ekonomičnost njihovog djelovanja. Kod primarne i specijalističke zdravstvene zaštite treba omogućiti putem slobodnog izbora liječnika konkurenciju privatne i javne zdravstvene zaštite.

Hrvatski demokratski savez zalaže se da se zdravstveno osiguranje prepusti osiguravajućim zavodima kao samostalnim i netečevnim ustanovama. Pri tome osnovno zdravstveno osiguranje mora biti obaveza svakog građanina sa stalnim prihodima i mora se osnivati na principu solidarnosti. Osnovnim zdravstvenim osiguranjem moraju biti obuhvaćeni svi vidovi zdravstvene zaštite koji se ne smatraju luksuzom, a za ove druge treba stvoriti mogućnost dodatnog osiguranja. Za kronično oboljele i osobe koje trebaju njegu potrebno je stvoriti dostojanstvenije uvjete života.

Za osnovno zdravstveno osiguranje treba formirati lanac osiguravajućih zavoda koji treba poštovati na principu solidarnosti bez birokratske centralizacije financijskih sredstava. Cijenu liječenja trebaju ugovoriti zajednice osiguravajućih zavoda i udruženja subjekta zdravstvene zaštite, a ta mora biti takva da omogući svakom bolesniku adekvatan zdravstveni tretman. Dio izdataka za nabavku lijekova trebaju snositi sami osiguranici s tim da bi od toga bili izuzeti oni sa najnižim primanjima.

Tržište djelatnosti medicine rada i školske medicine treba usmjeriti na strogo specifičnu problematiku. U primarnu zdravstvenu zaštitu treba ponovno uvesti instituciju obiteljskog liječnika. Zdravstvenu politiku treba postaviti tako da u prvom redu bude okrenuta ka sprečavanju bolesti. Težište zdravstvene politike treba biti unapređenje zdravlja i brige o zdravlju te što pristupačniji zdravstveni odgoj naroda. Potrebno je također unapređivati poboljšanje uvjeta života i ljudske okoline kao važnih preduvjeta očuvanja zdravlja naroda, te utjecati na sve građane da unaprijede vlastitu odgovornost za svoje zdravlje.

Potrebno je u što većoj mjeri racionalizirati djelovanje zdravstvenih institucija posebno ćemo pridati smanjenju suviše velikog birokratskog aparata u ovoj djelatnosti. Time će se stvoriti uvjeti da se sa istim ili nešto uvećanim sredstvima značajnije podigne kvaliteta zdravstvenih usluga u nas.

U svome određenju naspram socijalnoj politici Hrvatska demokratska stranka polazi od toga da socijalna pomoć mora biti koncentrirana na one koji tu pomoć trebaju. Nadalje socijalne pomoći moraju biti huma-

nije i ekonomičnije i poredane tako da njihova socijalna djelotvornost bude veća nego što je do sada bila. Pri tome treba voditi računa da je bolje spriječiti nastajanje socijalnih zala nego ih naknadno eliminirati, Socijalna zaštita pruža se na temelju zakona, a putem profesionalnih i dobrovoljnih, društvenih, vjerskih i privatnih organizacija i ustanova. Pri tome će se Hrvatska demokratska stranka posebno zalagati za jačanje primarnih socijalnih grupa kao što su: obitelj i susjedstvo u pružanju pomoći socijalno ugroženim i starijim građanima. Nadalje u odgoju mladih bit će potrebno više naglašavati sticanje navika pružanja pomoći starijima i nemoćnima, a u sklopu obnove moralnih i etničkih načela društva na jednoj višoj razini za što se Hrvatska demokratska zajednica posebno zalaže.

Zalagat ćemo se za proširenje mreže dječjih vrtića ne samo u većim gradovima već i u manjim naseljima pa i seoskim područjima. Dječje vrtiće bi trebali da vode kako društvene organizacije tako i vjerske organizacije i privatnici na temelju opće propisanih standarda za njihovo djelovanje. Nastojat ćemo da gradske uprave osiguraju besplatan prijevoz socijalno ugroženih invalidnih osoba te za treće i svako daljnje dijete u obitelji do kraja obaveznog školovanja. Dječju hranu oslobodićemo od poreza i bilo kakvih drugih nameta. Dječji doplatki trebali bi biti takvi da utječu na osiguravanje odgovarajućeg osnovnog standarda za sve članove obitelji bez obzira na njihov broj.

Potrebno je da socijalna politika obrati posebnu pažnju na posljedice emigracije stanovišta te reintegraciju povratnika i njihovih obitelji u društvu.

VANJSKA POLITIKA I ODNOS PREMA SVIJETU

U odnosu prema drugim zemljama Hrvatska demokratska stranka držat će se načela o pravu na suverenost Hrvatske kao jedno od temeljnih prava koje ima svaka država u međunarodnoj zajednici. To pravo uključuje pravo udruživanja s drugim državama, kao i pravo istupa iz takvih zajednica.

Hrvatski demokratski savez zalagat će se za takvu vanjsku politiku koja će tražiti i nalaziti mjesto Republici Hrvatskoj u prvom redu u Europi i porodici europskih država, kojima i ona civilizacijski pripada u svojoj tisuću i tristu godina dugoj povijesti. Zato ćemo podupirati nastojanja za stvaranjem konfedracije europskih zemalja u kojoj će biti sačuvana suverenost i samobitnost svake njezine članice. Istodobno, podržavamo napore za još užom ekonomskom i političkom integracijom zemlja članica. Europske ekonomske zajednice, koje treba da se izvrši do 1992. godine kao korak ka daljoj međusobnoj povezanosti evropskih država koje trebaju da osiguraju mir i prosperitet toga dijela Europe u koji bi postupno trebale da uđu i ostale europske zemlje ukoliko jednoj takvoj zajednici žele pristupiti. Hrvatska demokratska stranka vodit će takvu politiku koja će stvoriti mogućnost da se i Hrvatska postupno priključi toj zajednici.

Hrvatska demokratska stranka pozdravlja demokratske promjene izvojevane velikim narodnim revolucijama u zemljama Srednje i Istočne Europe, koje su se u njima odigrale u drugoj polovici 1989. godine i koje znače konačan kraj boljševičkim režimima koje su tim zemljama namenuti poslije drugog svjetskog rata. Istovremeno, izražavamo nadu da će demokratski izbori koji se održavaju u ovim zemljama u 1990. godini osigurati čvrste parlamentarne režime u njima, što će biti podrška započinjanju istinskog parlamentarnog života i u Hrvatskoj kao i u drugim republikama u nas. Podržavamo također pravo njemačkog naroda na ujedinjenje i stvaranje zajedničke države kakva će odgovarati njegovoj slobodno izraženoj volji. Istovremeno izražavamo spremnost najuže političke suradnje sa susjednim zemljama panonskog područja, te sa Italijom i ujedinjenom Njemačkom sa kojom nas

vežu mnoge ljudske veze s obzirom na broj naših građana koji rade u tim zemljama, te uzajamnom posjetu turista tih zemalja našoj zemlji i naših turista ovih zemljama. Istovremeno njegovat ćemo dobre ekonomske odnose i političke odnose sa Sovjetskim Savezom i drugim zemljama Istočne Evrope kao našim tradicionalnim privrednim partnerima. Istovremeno ćemo održavati i unapređivati naše političke i privredne odnose sa drugim zemljama, a posebno sa zemljama Bliskog Istoka i mediteranskog bazena sa kojima lakše možemo uspostavljati prometne i gospodarske odnose.

Zalagat ćemo se za politiku mira i razoružanja u svijetu kako bi se izbjegla i sama mogućnost atomskog ili bilo koje druge vrste ratovanja među državama i narodima. Podupirat ćemo borbu za građanska i ljudska prava u onim zemljama gdje su ona još uvijek ugrožena ili nedovoljno razvijena.

Svjesni smo da suvremena tržišna privreda danas prelazi granice suvremenih država. Konkurencija u proizvodnji sve većeg broja proizvoda zahvata cijeli svijet. Stoga otvorenom vanjskotrgovinskom politikom nastojat ćemo se u tu konkurenciju što uspješnije uključivati i izlagati našu privredu njezinom pozitivnom djelovanju. Kako bi očuvali potreban nivo dohotka i zadovoljavanje ekoloških standarda zalagat ćemo se za postupno utvrđivanje međunarodnih normi koje će povezivati nacionalne privrede u pogledu socijalnih i ekoloških uvjeta proizvodnje. Svjesni smo također da internacionalizacija svjetskog tržišta smanjuje nacionalne mogućnosti reguliranja tržišne privrede, pa tako i one koja će biti stvorena u Republici Hrvatskoj. Spekulativna kretanja velikih količina novca može dovesti do velikih kolebanja tečajnih kurseva konvertibilnih valuta, kakva treba u potpunosti da postane i naša, a time i do distorzija u međunarodnoj konkurenciji i do ugrožavanja domaćih djelatnosti. Stoga ćemo podupirati napore usmjerene za smanjivanje takvih fluktuacija, a po potrebi poduzimati će se određene mjere za zaštitu domaće privrede i domaćih financija. Time vlastita privredna politika neće izgubiti svoju odgovornost kao opći izraz ekonomske suvrenosti Republike Hrvatske.

Hrvatska demokratska stranka zalagat će se za uspostavljanje posebno bliskih odnosa s onim izvaneuropskim zemljama u kojima živi mnogo naših iseljenika. To su u prvom redu Australija, Argentina, Čile, Južnoafrička republika, Kanada i Sjedinjene Američke Države koje su pored toga i vodeća ekonomska i politička sila svijeta. Zalagat ćemo se da u ovim zemljama kao i u svim europskim zemljama u kojima ima veći broj naših iseljenika osnujemo posebne urede za naše iseljenike čija glavna dužnost će biti u brizi i pružanju zaštite našim iseljenicima kao i očuvanju njihovog nacionalnog i kulturnog identiteta, a koji će istovremeno pružati potrebna obavještavanja o mogućnostima njihovog povratka u domovinu kao i ulaganje sredstava u domaća poduzeća i domaće bankarske institucije.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 13. 2. 1990.

DR. VLADIMIR VESELICA, predsjednik Hrvatske demokratske stranke: Smatramo kao stranka da je vodeća uloga SKJ prevladana. U tom su kontekstu znakovite odluke 11. kongresa SKH, kao i najnovija promjena koja dira i njegov naziv. Nadalje smatramo da je prevladan status i transmisijskih organizacija Saveza komunista, kao Socijalističkog saveza, Savez sindikata, pa i Saveza omladine. Ne bi trebalo u našem vokabularu spominjati poziciju i opoziciju, ako polazimo od temeljne pretpostavke da u višestranačkom sustavu svaka stranka treba imati jednakopravni tretman.

No, moramo biti svjesni da prijelaz iz političkog monizma u politički pluralizam neće ići tako jednostavno. Vjerojatno će to biti na svoj način i put golgote, ali mi vjerujemo kao stranka čija je parola – »Sloboda – demokracija – mir« – da se svi problemi, a to je i u našem programu zapisano, mogu razriješiti civilizacijsko demokratskim sredstvima. Jer, Hrvatska je bila i ostala dio suvremene Europe, njenih stečevina, a danas je nezamislivo da se u Evropi odnosi rješavanju drukčije nego mirnim i demokratskim civilizacijskim sredstvima.

Jugoslavija je polivalentna struktura, a republike kao suverene društveno-političke zajednice i moderne demokratske države nisu kozmetika sistema niti formalna njegova atribucija. Mi kao stranka u našoj programskoj osnovi polazimo od izvorne suverenosti republika i njihove ravnopravne pozicije u političkom sistemu. Smatramo da je politički sistem najbitniji segment, jer od njega zavisi i ekonomski sistem, socijalna politika i razrješavanje svih onih problema koji nas tište.

Hrvatska demokratska stranka je po svom biću demokratska. Ona bi trebala biti, a vjerojatno i jest, odraz socijalne strukture hrvatskog društva. Nije zamišljena kao jednonacionalna iako mnoge zbunjuje pridjev hrvatski, odnosno hrvatska. Smatramo da to nikoga ne bi trebalo zbunjivati, jer postoji Republika Hrvatska, postoji taj pridjev i svakom građaninu Hrvatske treba biti čast i ponos što upravo živi u Hrvatskoj, jednoj lijepoj i bogatoj zemlji. Zadaća je i naša da se približimo ne azijskoj bijedi nego da otvorimo procese prosperiteta, otvorimo puteve slobode, svjetlosti, mira, socijalne pravde, te svih puteva slobode, svjetlosti, mira, socijalne pravde, te svih onih kriterija koje danas poznaje suvremeno društvo.

Smatramo da je dobro da se pojavi više stranaka u Hrvatskoj. Partijski bipartizam ne bi bio dobro rješenje. Nama više odgovara jedan sistem višestranačkog sustava kakav je u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj. U tom kontekstu Hrvatska demokratska stranka je tolerantna, ona ne negira nijednu stranku, niti je može supstituirati. Prema tome ne smeta joj ni SK, ni Socsavez, ni sindikat, ni omladina, ni Savez boraca. Dapače, u jednoj modernoj političkoj opciji svi možemo sjesti za stol i razrješavati sve probleme s kojima je bremenita Hrvatska, kao i dati svoje obole i prinose onim problemima koji se trebaju rješavati i na razini federacije, normalno, polazeći od izvornog suvereniteta republika. Bitne odrednice naše stranke su bavljenje političkim sistemom, ekonomskim sistemom, socijalnom politikom, selom, obrazovanjem, zdravstvom, a posebna problematika će biti stanovništvo i naši penzioneri.

Naša stranka prihvaća politički i ekonomski pluralizam, različite oblike vlasništva. Vjerojatno ćemo ići na prijedlog da se ukine društveno vlasništvo, te da se uspostavi dioničarska ekonomija kao model koji bi značio veliki pomak naprijed, jer bi se kroz emisiju dionica mogla stvoriti velika sredstva za razvoj. Na tom bi modelu došlo do situacije

da bi radnici i svi oni koji su sudjelovali u stvaranju vrijednosti mogli postati dioničari.

Hrvatska danas ima nacionalni dohodak oko 3000 dolara po glavi stanovnika. Udaljila se od Evrope i ta se razlika povećava. Mi se približavamo balkanskom sivilu, što ne može biti cilj i orijentacija. Naš je sistem ekonomski neefikasan i otvorio je jedan fatalni proces uništavanja akumulacije. Još uvijek nije stvorena autonomija privrednih subjekata iako smatramo da reformski zakoni koje je donijela savezna vlada imaju svoju logiku i znače veliki korak naprijed.

Ono sa čim se mi kao stranka ne bi suglasili u jednoj tolerantnoj raspravi jest pokušaj recentralizacije i jačanje uloge federacije u društveno-ekonomskom smislu. U ovakvoj zajednici kao što je Jugoslavija, gdje postoje originalni paralelni narodi i u kom kontekstu su stvorene republike kao originalne društveno-političke zajednice, naš je stav da svaki narod, kao u principu i svaki pojedinac, treba živjeti od svoga rada. Zbog toga ova rješenja koja se nude, posebice vezana za fond za nedovoljno razvijene republike i pokrajinu Kosovo veliki su teret za Hrvatsku. Kad se sve to izračuna Hrvatska daje godišnje gotovo milijardu dolara za nedovoljno razvijene, a da istovremeno ne može rješavati neka svoja vitalna pitanja. Mi smatramo da je svaka republika probila prag nerazvijenosti i da u jednom superiornom ekonomskom sistemu na logici tržišta rada i kapitala treba da rješava svoje razvojne probleme. Tek će na toj osnovi doći do opticaja rada i kapitala.

ĐORĐE PRIBIČEVIĆ: Što se tiče opće orijentacije stranke, mi polazimo od konstatacije da je boljševički model društva i politike doživio potpuni krah. Netko će reći da mi nemamo boljševički model. Međutim, imali smo ga u specifičnim varijantama, Bakarićevoj, Kardeljevskoj itd, i taj model pokazao je sve defekte, iako u nešto manjoj mjeri nego što je pokazao tamo gdje je nikao – u Sovjetskom Savezu. Upozoravam samo na poznatu Kardeljevu tezu da je samoupravljanje, koje je on razvijao, oblik diktature proletarijata. Diktatura proletarijata nije bila ništa drugo nego preobraženi oblik diktature komunističke oligarhije. Ona je bila jednaka i u Rusiji kao i ovdje. Logika nomenklature, logika uskih grupa koja su donosile osnovne odluke gotovo u svim sferama ljudskog života bila je otprilike slična. I to je ono što mi želimo razbiti. U tom smislu ne mislimo raditi nikakve kompromise. Želimo preći na jedan novi tip društva, koji je donio prosperitet Zapadnoj Evropi poslije drugog svjetskog rata. A to je građansko društvo, pravna država, jedna integralna, socijalno i ekološka orijentirana tržišna privreda. U tom smislu imamo program koji bi odgovarao strankama centra i desnoga centra u zapadnoevropskim zemljama. Dakle, nikakvog trećeg puta, nikakvog novog socijalizma, jer jedan je bio sasvim dosta.

PITANJE: Kakvi su odnosi stranke s iseljenicima?

Dr. VLADIMIR VESELICA: Iseljeništvo je za Hrvatsku krupno političko, ekonomsko i socijalno pitanje, jer Hrvatska ima najbrojniju emigraciju možda čak na svijetu. Jedan vitalni dio hrvatskog stanovništva otišao je u inozemstvu, ali to su pripadnici ne samo hrvatskog već i drugih naroda koji žive u Hrvatskoj. Stav i politika koja je vođena prema iseljenoj Hrvatskoj bili su, može se reći, u cjelini negativni. Bilo je to podozrenje, zbog čega su se mnogi ljudi bojali doći u domovinu iz straha da nisu na nekoj listi za hapšenje. Mi ne možemo vulgarizirati problem iseljene Hrvatske da bi samo aspirirali na kapital koji naši ljudi posjeduju, iako to može biti značajna poluga u razvoju, posebice u vidu repatrijacije dijela iseljene Hrvatske. Mi smo kao HDS zauzeli aktivan stav u razgovorima s predstavnicima CDU u Njemačkoj i drugih stranaka koje su nama slične.

PITANJE: Kakav je odnos Hrvatske demokratske stranke i Hrvatske demokratske zajednice?

ANTE VUKASOVIĆ, potpredsjednik HDS: Počeo bih od skupa održanog još u siječnju 1989. godine. Nakon te tribine u Društvu književnika Hrvatske napadnuti smo, a onda malo sačekali i zajednički krenuli u svibnju prošle godine. Formirali smo zajednički Pripremni odbor za osnivačku skupštinu, izradili zajedničku Programsku deklaraciju i Statut.

Tijekom rasprava primijetile su se dvije grupe. Pripremni odbor je imao 17 članova, a jedno osam članova je inzistiralo da u Statutu budu tajni izbori, veći broj kandidata... Druga grupa je mislila drukčije tj. da treba izabrati predsjednika a zatim da on po uzoru na predsjednika vlade bira svoje suradnike. Ipak, kompromis je nađen, izrađeni su zajednički dokumenti.

I onda, dva dana prije osnivačke skupštine u Hotelu »Panorama« u Zagrebu skupština je zabranjena. Zakazali smo sastanak u Klubu književnika na koji neki nisu došli, da bi nam potom zakazali sastanak u »Savskom mlinu« 17. lipnja u deset sati. Nas sedmorica je tamo čekalo da bi nas netko telefonom obavijestio da se na Jarunu osniva Hrvatska demokratska zajednica mimo našeg znanja i suglasnosti, a u naše ime. Tada smo dali kratku izjavu da se to desilo bez našeg znanja. Sazvali smo Inicijativni krug i pitali što nam je činiti. Inicijativni krug je rekao – nastavite. Nastavili smo i 4. studenog 1989. godine je bila naša skupština na kojoj smo rekli da se nećemo prepucavati, jer smo nastavili kao HDZ – u osnivanju, pa smo dali novo ime stranci – Hrvatski demokratski savez. Nedavno, na Središnjem odboru, koji ima na to pravo, promijenili smo ime u Hrvatska demokratska stranka, kako smo i registrirani. Sada smo dvije stranke, ne želimo međusobne obračune i borbe, želimo na demokratske izbore, pa ćemo vidjeti kome će građani dati veće povjerenje.

PITANJE: Kakav će odnos imati HDS prema programu Ante Markovića?

DR VLADIMIR VESELICA: Prateći detaljno reformske zakone koje je donijela Savezna skupština na prijedlog SIV-a, možemo konstatirati – od Zakona o poduzećima, koji je institucionalno omogućio stvaranje i privatnih poduzeća, mješovitih i dioničarskih poduzeća, preko Zakona o bankama i drugim financijskim organizacijama, propisa o vanjskotrgovinskom sistemu i deviznom režimu, Zakona o tržištu novca i kapitala i uredbi o deviznom tržištu, i vrlo značajnom Zakonu o društvenom kapitalu i njegovom raspolaganju te Zakonu o ulaganju stranih osoba – sve su to velike promjene. Ja osobno, iako nisam tipičan homo oeco nomicus, mislim da je rijetko iza rata bilo naći čovjeka koji je tehničke struke a da je ušao toliko meritorno u jedan pravni, ekonomski i politički aspekt problema s kojima smo bremeniti.

Ono što zabrinjava je to što je s ustavnim amandmanima federacija dobila 37 novih ovlaštenja, i da je u tom dijelu Markovićev koncept recentralizacija. Ako se ostane na distributivnoj ekonomiji i centralizaciji sredstava, biti će onda vječita borba oko toga, kao što je, na žalost, cijelo vrijeme i bila. Vi znate koliko je bilo borbe od 1969. do 1972. godine oko tzv. izvanbudžetske federacije, oko sistema garantiranih investicija, oko fonda za nerazvijene, dopunskih sredstava, selektivnih kredita... To su strahotni problemi i nemoguće ih je riješiti na modelu institucionalno distributivne ekonomije. Mi ćemo kao stranka prema tome imati vrlo kritičan stav.

Moje je osobno mišljenje da ukoliko ne riješimo politički aspekt tog pitanja i pozicije federacije, koja bi u ovakvoj jednoj zajednici, kao što je naša, mogla imati samo tzv. sustavnu regulaciju, a nikako koncentraciju sredstava, onda će ona postati još više upitna. Imat ćemo situaciju da ćemo umjesto da otvorimo procese prosperiteta, sve se više privikavati kriterijima azijske bijede.

HRVATSKA KRŠĆANSKA DEMOKRATSKA STRANKA – HKDS

ADRESA: Zagreb, Buconjićeva 14, tel. 041/577-123
DATUM OSNIVANJA: 15.10.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 26.1.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Dragan **Lalić** / predsjednik
prof. dr. Ivan **Cesar** / zamjenik predsjednika
prof. dr. Vlado **Pandžić** / potpredsjednik
dipl. jur. Vlado **Marović** / tajnik
GLASILO: »Zvonimir« (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Vlado **Pandžić**

Deklaracija

Član 1.

Hrvatska kršćanska demokratska stranka (HKDS ili Demokršćani) politička je organizacija koja na temelju kršćanskih demokratskih zasada želi preobraziti društvo i državu.

Djelovanje HKDS temelji se na kršćanskom svjetonazoru i čovjekovoj odgovornosti pred Bogom.

Član 2.

HKDS polazi u svom djelovanju od temeljnih kršćanskih načela: vjere, ufanja i ljubavi.

Ostvarenje načela: pravde, poštenja, vraćanja dostojanstva radu, ljudskoj osobi, kompetentnosti, znanju, iskustvu, stvaralaštvu, poduzetništvu i ljubavi prema obitelji, čovjeku i radu ima prvenstvo pred stranačko-političkom pripadnošću.

Član 3.

Izraz kršćanska u nazivu označuje prihvaćanje kršćanskih pogleda na svijet, a nema vjersko ni crkveno značenje, niti ovisi u bilo kojem smislu o vjerskim zajednicama.

HKDS je politička stranka otvorena svim ljudima koji prihvaćaju njezinu Deklaraciju i Pravila.

Član 4.

Demokratski u nazivu znači odsutnost svakog nasilja nad savješću, vjerskim uvjerenjima i prirodnim građanskim pravima ljudi i naroda. Posebice podrazumijeva slobodne, neposredne i tajne izbore osoba u funkciji vlasti.

Član Član 5.

Članom HKDS-a mogu postati državljani Hrvatske (kršćani, židovi, muslimani i drugi) i oni koji se nacionalno osjećaju Hrvatima bez obzira da li žive u domovini ili izvan nje, kao i drugi državljani bez obzira na svjetonazor, koji prihvaćaju načela njezine Deklaracije i Pravila.

Član 6.

HKDS jamči ravnopravnost svih građana i zauzima se za temeljna prava ljudske osobe, bez obzira na vjeru, podrijetlo, rasu, nacionalnost, spol i stranačku pripadnost.

HKDS je dio transnacionalne ideje demokršćanstva pa će surađivati s drugim demokršćanskim strankama i njihovim savezima. Prema potrebi uključivat će se u te saveze.

Član 7.

HKDS se zalaže za razvitak raznorodnih oblika slobodnoga pluralističkog političkog djelovanja želeći ojačati konkurentnost političkih ideja na sadašnjoj i budućoj političkoj sceni.

Član 8.

HKDS nastoji oplemeniti političke misli na kršćanskim i demokratskim zasadima, unutar širokog raspona ravnopravnih političkih mišljenja.

Ovisi od brojnih činitelja koje će se mišljenje pokazati najboljim u datim prilikama, pored ostalog i od dužega vremenskog razdoblja političkog pluralizma, njegova djelovanja i izbora.

Član 9.

HKDS se zalaže za slobodnu i suverenu državu Hrvatsku, za njeno slobodno pravo ostanka kao i istupa iz Federacije. Pravo na samoopredjeljenje neotuđivo je pravo Hrvatske i ono uključuje i pravo na udruživanje i pravo na otcjepljenje.

Član 10.

Neotuđivo je pravo Hrvatske na samostalno organiziranje i udruživanje u cijeloj zemlji, Europi i Svijetu, na slobodno i samostalno biranje društava i partnera, sklapanje međunarodnih ugovora te učlanjivanje u međunarodne organizacije.

Član 11.

HKDS će se posebice zalagati za odvajanje i osamostaljivanje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

Ujedno je za depolitizaciju vojske i policije.

Da bi sudovi bili neovisni, ne smiju biti reizborni.

Član 12.

HKDS jamči ravnopravnost svih saveza i stranaka i protiv je preferiranja bilo koje među njima u državnim organima.

Član 13.

HKDS će osmisliti prijedlog financiranja nerazvijenih u vlastitoj republici i šire.

HKDS smatra da se financiranje nerazvijenih može pravedno riješiti gospodarskim mjerama, i to utvrđivanjem sredstava financiranja po vrsti i namjeni na temelju prethodno pripravljenih programa i projekata kako bi se ostvarila što veća dobit.

Član 14.

HKDS jamči sve oblike vlasništva. U ekonomskom pogledu različiti oblici vlasništva su konkurentni, ali se institucionalno ne smije preferirati jedan oblik vlasništva u odnosu na drugi. Zahtijevat će javnu kontrolu korištenja društvenog vlasništva, osobito vlasništva kojim raspolažu društveno-političke zajednice.

Član 15.

HKDS usmjeruje svoju djelatnost na svekoliko radništvo u zemlji afirmirajući u društvu njegovo stvaralaštvo, zalažući se za pravednu raspodjelu plaća sukladno rezultatima rada. S tim u svezi zalagat će se za zaštitu i sigurnost na radu te za oplemenjivanje okoline u kojoj radnik živi i radi.

Član 16.

HKDS će biti u trajnoj vezi s radništvom u Hrvatskoj kako bi se osiguralo zaposlenje, sigurnost rada i otklonile mogućnosti iskorištavanja radnika.

Član 17.

HKDS će se zalagati za pravednu stimulaciju radnika, za štovanje njegova dostojanstva u svagdanjem radu. Potrebna je stimulacija koja će zadovoljiti načela dostojnog života radnika i njegove obitelji.

Socijalna skrb mora se podići na dostojnu razinu kako bi se osigurala egzistencija mladih ljudi, nezaposlenih, bolesnih, umirovljenih i beskućnika.

Član 18.

HKDS će se u ostvarenju spomenutih ciljeva zauzimati za mjere koje su neophodne u osiguranju višeg standarda. Prije svega misli se na poticanje veće proizvodnosti rada i ukupnog rada koji uvećava blagostanje društva i humanizira ga.

Član 19.

HKDS posebice zastupa načelo štovanja ljudskog rada kao neponovljive kreacije, a prilazi radu u njegovoj cjelokupnosti, uzimajući u obzir znanstvenu, etičku, humanu, socijalnu i razvojnu komponentu rada.

Član 20.

HKDS podržava tržišnu orijentaciju privrede i zalaže se za društveno opravdane korekcije u pribavljanju i potrošnji ekonomskih dobara, a u skladu s načelima kršćanskog humanizma.

Član 21.

HKDS će trajno inzistirati na pravednim odnosima među pojedincima i narodima i smanjenju eventualnih prevelikih gospodarskih i društvenih nejednakosti.

U tom sklopu, a i inače, obveza HKDS-a je organiziranje karitativnog rada i uklanjanje siromaštva, te iskorjenjivanje gladi i bijede.

Član 22.

HKDS će poticati razvitak onih gospodarskih djelatnosti za koje Hrvatska ima nedvojbene prirodne ili neke druge prednosti. To se odnosi na turističke, poljoprivredne, naftne, petrokemijske, brodograđevne i druge privredne djelatnosti.

Član 23.

HKDS će računati s našim građanima i iseljenicima diljem svijeta te iznalaziti načine njihova povratka u Domovinu ili sudjelovanja u razvitku gospodarstva.

Član 24.

HKDS će se brinuti za obnovu seoskog života i poticati unapređenje poljoprivredne proizvodnje, povećanje proizvodnosti rada na selu, veće opremljenosti rada i ukidanje poljoprivrednog maksimuma. Tako će se postići bolja opkrbljenost domaćeg tržišta poljodjelskim proizvodima i omogućiti izvoz na strana tržišta.

Član 25.

HKDS će učiniti sve da seljaci budu u pogledu pribavljanja financijskih sredstava izjednačeni s ostalima u društvu.

Član 26.

HKDS će posvećivati brigu seoskoj mladeži, etičkom odgoju i mogućnostima stjecanja znanja neophodnih za poljodjelstvo.

Vrijednost seoskog života koje je naglašavao Stjepan Radić, HKDS će nastojati oživotvoriti, oplemeniti i prilagoditi današnjim uvjetima gospodarenja na selu. Nastojat će afirmirati seljaka kao važnog sudionika privredne, kulturne, političke i religiozne djelatnosti suvremenog života na selu.

Član 27.

HKDS će nastojati pronaći gospodarske i kršćanske motive vraćanja onih seljaka koji su napustili seoska ognjišta i tako izgubili važnu podlogu svoje samostalnosti.

Član 28.

HKDS će se zauzimati za spremnost suvremenoga hrvatskog intelektualca u prihvaćanju najnovijih tehničko-tehnoloških i ostalih dostignuća i maksimalnu sposobnost uključivanja u suvremene europske tokove. Također će nastojati da intelektualac bude odan Starčevićevim mislima o nacionalnom identitetu.

Član 29.

HKDS će se zalagati za ostvarenje znanstveno-istraživačkoga, inovatorskog i racionalizatorskog rada. Nastojat će gospodarski rast povezivati s čovjekom i njegovim napretkom u ukupnosti društvenog napretka.

Član 30.

HKDS će promicati društveni sklad u kojem će doći do punog izražaja dignitet žena.

HKDS će omogućiti ženama ravnopravno sudjelovanje u društvenomu, gospodarskom, političkom i drugom djelovanju. Sveukupna afirmacija žena ostat će temeljnom brigom HKDS-a.

Član 31.

HKDS će svestrano zaštićivati majčinstvo, obitelj i podizanje novih naraštaja. Da bi se to postiglo na širem društvenom planu, HKDS će se zalagati za kvalitetniju, svestraniju i humaniju zaštitu, posebno u dječjim ustanovama (jaslicama, vrtićima, dječjim domovima i sl.).

Član 32.

HKDS će poduzeti sve potrebno za stvaranje uvjeta za dostojan duhovni i materijalni život žena koje su prisiljene ili su se odlučile na samački život ili su samohrane majke.

Član 33.

HKDS trajno će se zauzimati za uključivanje mladih ljudi u radni proces, posebice u istraživačko-razvojne i znanstvene projekte. Na taj će se način spriječiti odlazak mladeži u inozemstvo. U konkretnom radu HDKS će se angažirati u pokretanju i ostvarenju takvih privrednih programa koji će povećavati zaposlenost mladih ljudi uz relativno mala investicijska ulaganja.

Član 34.

HKDS će voditi brigu oko usavršavanja mladih ljudi različitih profila stručnosti, a poticat će povezivanje sa stranim institucijama na kojima će se mladi ljudi specijalizirati i tako pomoći tehničkomu, gospodarskom, kulturnom i drugom boljitku Hrvatske.

Član 35.

HKDS će se zalagati za denacionalizaciju nepravedno nacionalizirane i vraćanje oduzete imovine, odnosno pravedno obeštećenje bivšim vlasnicima. Prvenstveno se misli na kuće, stanove, lokale, građevinsko zemljište. HKDS je za slobodnu izgradnju i pravni promet svih nekretnina, a u skladu s urbanističkim planovima.

Član 36.

HKDS smatra da je konačno vrijeme za oproste i zaborave svih strahota učinjenih prije, za vrijeme i poslije drugoga svjetskog rata bez obzira na žrtve i počinitelje.

Član 37.

HKDS će se založiti za ispravno procjenjivanje povijesnih ličnosti i drugih osoba svjetovnih i crkvenih.

Redefiniciju valja izvesti strogo prema znanstvenim načelima kako bi se posve osvijetlio lik povijesne ličnosti i osobe.

Član 38.

HKDS će se uvijek i svuda zalagati za zaštitu života. Protiv je ubojstava nerođenih i rođenih, eutanazije, samoubojstva i svih oblika zlostavljanja.

HKDS je protiv svih insceniranih političkih procesa, tjelesnih i društvenih mučenja, zlouporabe psihijatrije s ciljem postizanja političkih, materijalnih i drugih interesa.

HKDS se zalaže da kazna ispuni svoju svrhu u zaštiti društva i pojedinca, ali je protiv smrtne kazne.

Član 39.

HKDS će voditi brigu oko održavanja i stvaranja zdrave okolice (čistog zraka, vode, tla).

HKDS smatra rješavanje ekoloških problema svojom prvorazrednom brigom, i to posebice u velikim gradskim aglomeracijama. HKDS će se zalagati za smanjenje ili potpuno otklanjanje zagađenja prirode te za proizvodnju i potrošnju zdrave hrane.

Zagreb, 11. siječnja 1990.

UTEMELJITELJI

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 20. 2. 1990.

PROF. DR IVAN CESAR:

Prvi član naše deklaracije određuje nas kao političku organizaciju, koja na temelju kršćanskih i demokratskih zasada želi preobraziti društvo i državu. Naša se djelatnost, odgovornost, temelji na kršćanskom svjetonazoru i čovjekovoj odgovornosti pred Bogom.

Čovjek je odgovoran najprije sebi, ukoliko u njemu postoji njegova norma moralitatis. A ta je norma u nas u toku 50 godina sistematski brisana. Brisanjem kršćanstva zapravo se brisalo ono što se zvalo hrvatskim. Danas je očito da je temelj krize čovjeka – kriza odnosa čovjeka prema sebi i kriza čovjeka odgovornosti, čovjeka djelatnosti. Gotovo pola stoljeća čovjeku je moralnu i društvenu vrijednost, podobnost davala pripadnost partiji. Tako je čovjek, uključujući se u jednu partiju, postao potpuno neodgovoran i zaboravio je na drugog čovjeka. Za nas postoji pravilo – ostvarenje načela pravde, poštenja, vraćanje dostojanstva radu, ljudskoj osobi, kompetentnosti, znanju, iskustvu, stvaralaštvu, poduzetništvu i ljubavi prema obitelji, čovjeku i radu, ima prvenstvo pred stranačko-političkom pripadnošću.

Pojam koji najviše zbunjuje u nazivu naše stranke jest – kršćanstvo. Naša se stranka temelji na kršćanskom nazoru na svijet. »Kršćanski« za nas nema ni vjersko ni crkveno značenje. Niti naša struktura u bilo kojem smislu ovisi o vjerskim zajednicama, niti pripada bilo kakvoj crkvenoj organizaciji ili strukturi. Mi ne miješamo poimanje kršćanstva i jedne institucije kao što je crkva. Kršćanski nazor na svijet nas opredjeljuje za povezivanje sa zapadnoevropskim poimanjem svijeta i zapadnoevropskom kulturom. Kršćanstvo je širi pojam od pojma same organizacije crkve.

»Demokratski« u našem nazivu znači odsutnost svakog nasilja nad savješću, vjerskim uvjerenjem i prirodnim građanskim pravima ljudi i naroda. Pokušavamo razviti djelovanje pluralističke svijesti. To temeljimo na oplemenjenju političke misli na kršćanskim i demokratskim zasadama, unutar širokog raspona ravnopravnog političkog mišljenja.

Budući da u našem nazivu stoji »hrvatska« pitaju nas tko može biti član HKDS? Nismo isključivi. Član naše stranke može, primarno, postati svaki građanin Hrvatske, kršćanin, židov, musliman (mislimo kod toga na sve monoteističke vjere), svi oni koji se nacionalno osjećaju Hrvatima te drugi državljani koji prihvaćaju odgovornost pred Bogom i kršćanski svjetonazor.

Kad govorimo o nacionalnom pitanju, prije svega mi poštujemo Helsinški sporazum, poštujemo princip miroljubivog rješenja. Kršćanstvo se rodilo kao vjera robova, oslobađalo ih je. Želja nam je suvremenog čovjeka osloboditi suvremenog ropstva – tiranije ideologije, stranaštva, siromaštva, ponižavanja. Zalažemo se za ono što je najsvetije – ljudski život.

Želimo suverenu hrvatsku državu. Borimo se za njen pravni opstanak ali i za njen mogući istup iz federacije. Polazimo od federativnosti kao konstitutivnog elementa SFRJ, zajednice u kojoj ljudi sami odlučuju o svojoj sudbini. Zato im pripada i pravo udruživanja i otcjepljenja.

Da bi društvo moglo pravilno funkcionirati, mi polazimo od odvajanja i osamostaljenja zakonodavne, izvršne sudske vlasti. Nadalje, borimo se za depolitizaciju vojske i policije.

Ekonomsko pitanje pokušavamo riješiti iz temeljnih tradicija našeg naroda – prirodnih bogatstava i obnavljanja vrijednosti seljačkog posla. Nadalje, zalažemo se za njegovanje nadarenih. Važan ekonomski čimbenik za nas je i naš raseljeni hrvatski narod. Ako ste promatrali naš izborni zakon, vjerojatno ste se zgromili nad činjenicom da naši iseljenici mogu birati samo ako su upisani u biračke spiskove. Tako tisuće naših građana gube osnovno ljudsko pravo. Mi mislimo na njihov što skoriji povratak. Zalažemo se za razvijanje individualne djelatnosti, konkurenciju škola, fakulteta, liječničke prakse... Trajna je i naša veza s radništvom, čije probleme želimo rješavati na kršćansko-demokratskim principima.

Posebno brinemo o obitelji. Mi o abortusu ne razgovaramo. Mi razgovaramo o svetosti ljudskog života. A u tu svetinju spada i poštovanje staraca, sprečavanje samoubojstva... Ako smo za svetost života, tada moramo povesti brigu posebno o samohranim majkama. Uspijemo li u ovakvom izbornom sistemu ostvariti da možemo djelovati, mi ćemo u centar postaviti etičnost odnosa prema čovjeku.

U ovo vrijeme, kada se čuje sve više prijetnji, govori »tražimo oružje«, mi govorimo jednu istinu. Svog brata poštujem i tada kad mi on želi zlo. Ali, ne dozvoljavam da mi to zlo nanese. Imamo pravo da djelujemo na njega. S takvim pogledima, mi smo zapravo već davno u Evropi i 1992. godina nije za nas nikakvo čudo. Upravo zato jer smo svjesni da je hrvatski narod tradicionalno dio Evrope a ne došljak u Evropu, prosjak u njoj, mi smo se nazvali Hrvatska kršćansko-demokratska stranka.

PITANJE: Čini mi se da je natalitet u Hrvatskoj među najnižima u Evropi. Što vaša stranka misli učiniti u vezi s tim?

IVAN CESAR: Niži natalitet od Hrvatske imaju u Evropi samo naši susjedi Slovenci. Mi mislimo da treba najprije tražiti uzroke pada nataliteta. Smatramo, da je natalitet pao zato što je pao ugled, poštovanje čovjeka. Čovjeku nije bilo omogućeno da stvara obitelj. Samo sretan čovjek može dijeliti sreću s drugim, jer sreća je djeljiva u sebi, kao što je i zlo djeljivo u sebi. Naše društvo je sistematski, kroz desetke godina, širilo otrovnu atmosferu u kojoj su se ljudi međusobno teško približavali. Drugi je razlog da je gotovo nemoguće da si obitelj priušti treće dijete ako živi u npr. 32 kvadrata.

Dakle, morat ćemo poraditi na tim temeljnim pitanjima rješavanja atmosfere u društvu, egzistencijalnih pitanja, zapošljavanja mladih ljudi...

PITANJE: Razmišlja li vaša stranka o transformiranju državne uprave ukoliko dođe na vlast?

VLADO PANDŽIĆ: Naša stranka će poštivati pravo naroda da potpuno organizira vlast – upravnu, zakonodavnu, parlament... Načelno smo za strogu podjelu vlasti jer je to uvjet pravilne organizacije vlasti. Sve ostale detalje organiziranja vlasti i uprave biti će u domeni kompetentnih stručnjaka. Mi ćemo u svakom pogledu poštivati stručnost, kompetentnost, kako smo programirali u našoj Programskoj deklaraciji.

PITANJE: Napomenuli ste da stranka polazi od kršćanstva. Primijetio bih da osim katolicizma u kršćanstvu postoji i pravoslavlje. Da li stranka ima među svojim ciljevima i svojevrsno sjedinjenje ta dva pola kršćanstva?

IVAN CESAR: Čini mi se da je došlo do nesporazuma. Mi smo kršćanska, a ne katolička stranka. A pravoslavci su kršćani i za nas to pitanje ne postoji. Vi govorite o ujedinjenju, ne o tzv. ekumenizmu koji je izvanredno u posljednje vrijeme naglašen. Ekumenizam ne znači ujedinjavanje, već poštivanje tuđega, poštivanje obreda, crkvene tradicije i obogaćivanje različitosti koje postoje, u traženju svoga puta prema bitku.

Nikome neće biti tendencija, sada to ne govorim kao stranački pripadnik jer to ne spada u stranaštvo, sjedinjavanje, jer mi nismo crkvena organizacija. Takvi principi moraju izaći iz crkve, jer to ne spada na nas, mi se time ne znamo baviti, mi nismo za to stručnjaci. To, naravno, ne znači da mi o tome ne trebamo nešto znati. Svako dijeljenje čovjeka od njegovog identiteta, a jedan od identiteta također je religija, obred, bilo bi nasilje nad ljudskom savješću. Nikoga ne možemo i ne želimo prisiljavati na agresivni katolicizam. To ne dolazi u obzir, jer mi smo kršćanska, a ne katolička stranka. Mi polazimo od temeljnih kršćanskih načela, a to je vjera, ufanje i ljubav. To su načela koja prihvaćaju sve monoteističke religije i mi ne želimo nikoga isključiti ili silom pridobijati.

PITANJE: Kako vidite vezu događaja iz 1971. godine u Hrvatskoj sa sadašnjim događanjima?

IVAN CESAR: Ja ne bih '71. povezivao s ovim kao nužnom koordinatom na kojoj se nadovezujemo. '71. ima svoje povijesne odrednice, jer je imala značenje svojeg postojanja, a još veće značenje u svojem gušenju. Tu je početak stanovitih negativnih kretanja koja su poslije nastala. Ali ovo što se danas događa nipošto nije obnavljanje nečega što je bilo, nego je kretanje prema naprijed.

DEMOKRATSKI SAVEZ ALBANACA HRVATSKE – DSAH

ADRESA: Zagreb, Tkalčićeva 59, tel. 041/441-087
DATUM OSNIVANJA: 13.1.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 15.3.1990.
RUKOVODSTVO: prof. dr. Tom **Berisha** / predsjednik
dr. Muharem **Nexhipi** / potpredsjednik
Nevzat **Kadiu** / tajnik

Programska deklaracija

Inicijativa za formiranje DEMOKRATSKOG SAVEZA ALBANACA-HRVATSKE (DSAH), potiče iz potrebe da se prestankom vladavine monističko-etatističkog sustava, Albanci – građani i državljani SR Hrvatske organizirano uklope u suvremeni društveni, kulturni i politički preobražaj Hrvatske i podupru napore za demokratskim reformama, koje se temelje na znanju i kreativnosti, na humanim odnosima među ljudima, za pravnu državu u kojoj pravni sustav nadživljuje stranke i ličnosti i nezavisan je od njih.

Posljedice vlasti jednopartijskog monopola zahtijevaju radikalne zahvate na ekonomskom, društvenom i političkom planu. I monističko-etatistički sustav u nestajanju je aplicirao radikalizam ali ovladan voluntarizmom, brzopletnošću i neznanjem. DSAH će se zalagati i prikloniti onim stremljenjima koja promjene u društvu shvataju u njihovom evolutivnom procesu bez revolucionarnih pogubnih lomova. Znanost, profesionalnost, realnost primjene su temeljni pristupi promjena i uopće svakoj djelatnosti.

DSAH se opredjeljuje za ekonomske, društvene i političke promjene koje otvaraju širok prostor paralelnog bogaćenja ljudske ličnosti u materijalnom i duhovnom smislu u okruženju i suživljenju slobodnih ljudi. Sve promjene, u svim područjima trebaju biti samo u službi čovjeka. U tom smislu pouka iz monističkog-etatističkog sustava je značajna: bezumna eksperimentiranja u školstvu i znanosti, kao eklatantnog primjera društvene djelatnosti koji ne trpi skokovite promjene, dovela su do katastrofalnog stanja u školstvu profesiji i znanosti.

DSAH će se zalagati i koalirati sa programima koji zastupaju potpunu pravnu i političku ravnopravnost građana, dostojanstvo svakog pojedinca i sigurnost vlasništva, bez obzira na nacionalnu, spolnu ili konfesionalnu pripadnost.

DSAH će se zalagati za dosljednu primjenu pluralizma mišljenja kao i pluralizma političkog i svakog drugog organiziranja kojima je središnji plan svestrani razvoj i dobrobit čovjeka. DSAH će zastupati opredjeljenje o nedjeljivosti prava pojedinca i zajednice (naroda, države) kojoj pripada: građanin je slobodan ako je njegov narod i njegova država slobodna.

DSAH, kao politička organizacija građana i državljana SR Hrvatske, zastupa interes Hrvatske i zalaže se za potpuni suverenitet Hrvatske. Suverenitet Hrvatske podrazumijeva suverenitet Hrvata, Srba, Mađara, Italijana, Slovaka, Čeha, Albanaca i svih koji u njoj žive. Oblici političkog i pravnog konstituiranja nacionalnih institucija u kojima se ogleda i ostvaruje subjektivitet naroda su u funkciji brojnosti, koncentriranosti, stupnju razvoja naroda. Nametljivo nacionalno organiziranje rađa i potstiče podjele. Sporazumno nacionalno organiziranje otvara vrata toleranciji, poštovanju i ljepoti življenja u različitostima.

Suradnja, poštovanje i prijateljstvo naroda se ostvaruje poznavanjem, razumijevanjem i poštovanjem kultura i tradicija. DSAH će u tom smislu razvijati aktivnosti koje treba da doprinesu bogaćenju življenja u mnoštvu kultura i tradicija.

DSAH kao politička organizacija Albanaca-građana i državljana SR Hrvatske je živo zainteresirana za status Kosova. Zbog toga će se DSAH založiti da prevlada mišljenje i da se SR Hrvatska, na saveznoj razini, zauzme da Kosovo ostvari adekvatnu autonomiju u okviru i na razini Jugoslavije.

HRVATSKI MIROTVORNI POKRET – HMP

ADRESA: Split, Dimitrova 10, tel. 058/523-004
DATUM OSNIVANJA: 20.3.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 26.1.1990.
RUKOVODSTVO: Cvitko **Maleš** / predsjednik
Stjepan **Lozo** / potpredsjednik

Izborni program[9]

EVROPAS

Zapadni dio velike kopnene mase Euroazije, koja se pruža između Atlantskog i Tihog oceana. Zbog kulturne, privredne i političke uloge u svijetu, Evropa se od davnina smatra posebnim kontinentom. Ime Evropa potječe od asirske riječi erbe (zalaz Sunca, zapad), koji su Grci preuzeli od Feničana. Obuhvaća 10.519.458 četvornih kilometara, a s prosječnom nadmorskom visinom od 300 m Evropa je najniži kontinent. U političkom i socijalnom smislu Evropa je bila i ostala najrazvijeniji i najdinamičniji dio svijeta. U Evropi živi oko 659 milijuna stanovnika.

HRVATSKA

Po veličini i stanovništvu druga od šest republika SFRJ; obuhvaća 56.538 četvornih kilometara ili 22,1 posto saveznog teritorija. Glavni grad Zagreb. Suvremeni, potkovasti oblik teritorija rezultanta je složenog i dugotrajnog povijesno-zemljopisnog razvitka. Od svog postanka Hrvatska je trajno panonsko-jadranska zemlja, bilo da je njezino političko središte u jadranskom ili u peripanonskom prostoru. Zemljopisni razmještaj Zagreba, Rijeke, Splita i Osijeka, njihova veličina i opremljenost različitim središnjim institucijama osnova su suvremene regionalizacije Hrvatske na zagrebačku, osječju, riječku i splitsku makroregiju. Po popisu 1971. ima 4.426.221 stanovnika. Hrvata ima 3.513.647, Srba 626.789, Madžara 35.488, Slovenaca 32.494, Čeha 19.001, Muslimana 18.457, Talijana 17.433...

JUGOSLAVIJA

(SFRJ) savezna država sastavljena od šest republika i od dvije socijalističke autonomne pokrajine. Suvremena definicija položaja Jugoslavije kao podunavsko-mediteranske države najbolje i najpotpunije određuje njen položaj u Evropi i svijetu.

[9] Izborni program Hrvatskog mirotvornog pokreta donosimo na temelju predstavljanja u »Večernjem listu« od 15. ožujka 1990. godine.

KONFEDERACIJA

U ustavnom pravu, savez više samostalnih država (državni savez za razliku od savezne države, federacije) koji se zasniva na ugovoru. Ona nema organe na koje bi bila prenesena suverena vlast i koji bi mogli donositi odluke neposredno obavezne za države članice konfederacije. Suvremeni razvoj u svijetu dovodi do stvaranja specifičnih trajnih ekonomskih i političkih saveza među državama, kao što su npr. EEZ i SEV, kod kojih nalazimo određene oblike konfederativne veze.

DEMOKRACIJA

(Grčki: vladavina naroda) Oblik upravljanja državom u kojemu sudjeluje cijeli narod, najčešće posredstvom izabranih predstavnika; društveno-politički sistem u kojem vlada većina, uz osiguranje političkih prava manjine, te osobnih političkih prava svakog građana; društveni odnosi tolerancije za koji su presudna načela slobode, pravde, jednakosti i zajedništva.

KRŠĆANSTVO

Jedna od triju velikih (uz budizam i islam) svjetskih religija, po svojim društvenim utjecajima u povijesti vrlo značajna i danas teritorijalno najrasprostranjenija religija. Kršćanstvo se pojavilo u judaističko-helenističko-rimskom antičkom kulturnom krugu kao prva univerzalistička religija, nasuprot dotadašnjim nacionalnim; ono je nosilo monoteističku koncepciju nasuprot panteonu napučenom antropomorfnim bogovima; ono je propovijedalo jednakost svih ljudi pred Bogom: Izraelaca, Grka i Rimljana, bogatih i siromašnih, slobodnih i robova, muškaraca i žena.

O NARODU

Svaki narod sam svojom voljom u potpunoj slobodi odlučuje o svojoj sadašnjosti i budućnosti. Narod, po volji svojih pripadnika kao pojedinaca, ima neotuđivo i trajno pravo na samoopredjeljenje u svim pitanjima vlastite državnosti, bez obzira na svoj gospodarski, kulturni, vjerski, zemljopisni ili koji drugi status.

O EKOLOGIJI

Jedno od temeljnih ljudskih prava je pravo na prirodu. Svaki čovjek ima jednaka prava na Zemlju i prirodu u njenoj izvornosti. Svaki čin protiv prirode je globalni prekršaj. HMP je za razvoj uz maksimalno očuvanje izvornosti prirode i ljudskog okoliša, smatrajući ekološke probleme prvorazrednim pitanjima.

O MAJČINSTVU

Majčinstvo je kao sveobuhvatnost stanja i odnosa djeteta, majke, oca i društva sasvim specifična, neusporediva i neprocjenjiva vrijednost. I rođeno i još nerođeno dijete po svom životu nosioci su ljudskog dostojanstva i njihovim životima nitko nema pravo raspolaganja. Roditelji imaju pravo na željenu djecu, a djeca imaju pravo na materijalna i duhovna dobra bez obzira na status njihovih roditelja. Žena koja je svoj život posvetila obitelji ima pravo na posebna materijalna dobra tijekom čitavog života.

O SOCIJALNOJ SIGURNOSTI

Svaki čovjek po dostojanstvu s kojim se rađa ima pravo na dobra koja su potrebna za ljudski život. Sve neprivredne, radno nesposobne osobe: djeca, učenici, studenti, bolesnici, nezaposleni moraju imati društveno osigurana materijalna dobra koja će im omogućiti život dostojan čovjeka.

O RADU

Zalažemo se za takvu razdiobu materijalnih dobara koja će odražavati dostojanstvo rada i koja će biti sukladna rezultatima rada. Suprotstavit ćemo se izrabljivanju i osiromašivanju Hrvatske i svakog pojedinca.

O KULTURI

Posebnu brigu treba posvećivati kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu. Zauzimamo se za stručnu zaštitu kulturne baštine u svim njezinim oblicima i njezino vrednovanje u odgojnim i gospodarskim procesima.

O PRIVREDI

Uspostavljanje tržišta u svim komponentama, slobodu privrednih subjekata i različitost vlasništva.

O GRADU I SELU

Djelovat ćemo na mijenjanju svih okolnosti koje su dovele do osiromašenja i umiranja sela. Zalagat ćemo se za novu urbanu politiku kako bi grad postao prostor ugodnog ljudskog življenja.

O DOMOVINI

Zalažemo se za policentričan oblik razvoja Hrvatske i njeno neodgodivo okretanje Jadranu.

O MILOŠEVIĆU

Svim sredstvima ćemo se suprotstavljati nasrtajima šovinista na mir, suverenitet i integritet Republike Hrvatske.

MUSLIMANSKA DEMOKRATSKA STRANKA – MDS

ADRESA: Zagreb, Voćarska 40, tel. 041/445-597
DATUM OSNIVANJA I REGISTRACIJE: 7.2.1990. god.
RUKOVODSTVO: Hasan **Čerimović** / predsjednik
Aziz **Mikić** / potpredsjednik

MUSLIMANSKA DEMOKRATSKA STRANKA
na skupštini održanoj u Zagrebu 25. ožujka 1990. donijela je ovu IZMJENU I DOPUNU PROGRAMSKE ORIJENTACIJE MUSLIMANSKE DEMOKRATSKE STRANKE

Izmijenjeni dopunjeni tekst PROGRAMSKE ORIJENTACIJE MDS glasi ovako:

Programska orijentacija

Član 1.

Muslimanska demokratska stranka (u daljem tekstu MDS) politička je organizacija, koja svoje ciljeve deklarirane u ovoj Programskoj orijentaciji, želi ostvariti demokratskim putem, a to znači bez bilo kog oblika nasilja nad savješću, prirodnim i građanskim pravima i vjerskim uvjerenjem pojedinaca i naroda.
Izraz muslimanska u nazivu stranke nema vjersko značenje, niti u bilo kom obliku ovisi o vjerskim zajednicama, iako puno poštovanje vjerskog uvjerenja bez obzira na konfesionalnu pripadnost, čini jedno od temeljnih opredjeljenja MDS.

Član 2.

Cilj je MDS puna afirmacija Muslimana u suradnji s drugim narodima i narodnostima Jugoslavije na političkom, ekonomskom, kulturnom, socijalnom i vjerskom području.

Član 3.

MDS svojim djelovanjem teži osigurati puno poštovanje i provođenje zakona i Ustava SFRJ, te punu ravnopravnost svih građana bez obzira na njihovu nacionalnost, socijalni status i vjersku pripadnost.

Član 4.

Članovi MDS mogu biti svi građani SFRJ, koji prihvaćaju Programsku orijentaciju i Status MDS bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i vjeroispovijest, a stalo im je do općeg napretka, svestranog razvoja i sretnijeg i bogatijeg života za sebe i za pokoljenja.

Član 5.

MDS se zalaže za bratstvo i jedinstvo naroda i narodnosti SFRJ i očuvanje unutrašnjih granica utvrđenih odlukama AVNOJ-a.

Član 6.

MDS se zalaže za puno poštovanje federativnog uređenja Jugoslavije kao zajednice slobodnih naroda i narodnosti, što uključuje i AVNOJ-em deklarirano pravo na samoopredjeljenje i otcjepljenje. MDS ne isključuje ni mogućnost konfederativnog uređenja Jugoslavije ukoliko bi takvo ustrojstvo države izraslo iz demokratskog uvjerenja i slobodne volje njezinih naroda i narodnosti.

Član 7.

MDS se zalaže za višepartijski sistem, demokratsku toleranciju, uvažavanje različitosti mišljenja i temeljna ljudska prava svih pojedinaca naroda i narodnosti.

Član 8.

MDS se zalaže za poštovanje povijesnog, kulturnog, vjerskog, ekonomskog i socijalnog razvoja naroda i narodnosti Jugoslavije s naglaskom da nema slobode naroda i narodnosti bez pune slobode i poštovanje dostojanstva pojedinca.

Član 9.

MDS se zalaže protiv nasilja i bilo kakve uporabe sile u bilo kom obliku i na bilo kom području rada i života pojedinca, naroda i narodnosti Jugoslavije.

Član 10.

MDS se zalaže za ukidanje monopola vlasti bilo koje stranke, organizacije ili udruženja, a za punu ravnopravnost svih stranaka, stranačkih institucija, te društvenih i ostalih organizacija na svim područjima djelovanja.

Član 11.

MDS se zalaže za slobodne izbore, neposredne i tajne, na svim razinama organizacije društva i države.

Član 12.

MDS se zalaže za uklanjanje bilo kog oblika majorizacije većih naroda i narodnosti nad ostalim narodima i narodnostima.

Član 13.

MDS se zalaže za sve oblike vlasništva, privatnog, društvenog i državnog, a svojim djelovanjem će poticati njihovu međusobnu punu i ravnopravnu konkurenciju na slobodnom tržištu rada i ideja.

Član 14.

MDS se zalaže za tržišnu ekonomiju, dioničarstvo i druge publike udruživanja rada i kapitala, za privatnu inicijativu i sve ostale oblike funkcioniranja slobodnog tržišta zasnovanog na poštenom radu i zalaganju.

Član 15.

MDS se zalaže za punu slobodu novinstva i ostalih sredstava informiranja, te prava na izlaganje različitih ideja i programa čiji je cilj napredak i razvoj društva.

Član 16.

MDS se zalaže za pravnu državu i civilizirano društvo, za odvajanje i punu samostalnost zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

Član 17.

MDS se zalaže protiv političkih progona i političkih sudskih procesa insceniranih na podlazi i sa motivima političkog nesuglasja i sumnjičenja.

Član 18.

MDS se zalaže za pravo svih građana na vjeru, vjersku pouku i vjerska udruženja u skladu sa zakonima i Ustavom SFRJ.

Član 19.

MDS se zalaže za očuvanje spomeničke baštine svih naroda i narodnosti a posebno se bavi spomeničkom muslimanskom baštinom, te proučavanjem, istraživanjem i razvijanjem muslimanske kulture i povijesti.

Član 20.

MDS će surađivati sa svim ostalim strankama, pokretima i savezima, čiji programi i djelovanje nije suprotno zakonima i Ustavu SFRJ.

Tajnik MDS
Alija Redžepovac

Podpredsjednici MDS
Aziz Mikić
Hanza Čarkadžić
Hasan Ćerimović

Predsjednik MDS
Nehru Muslimović

HRVATSKA SELJAČKA STRANKA – HSS

ADRESA: Zagreb, Jurjevska 29, tel. 041/272-343
DATUM OSNIVANJA: 20.2.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 7.2.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Nikola **Novaković** / predsjednik
odvjetnik Tomislav **Ljubović** / potpredsjednik
prof. dr. Jure **Šonje** / potpredsjednik
ing. Pavle **Radić** / potpredsjednik
GLASILO: »Dom« (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: dr. Jure **Šonje**

Obavijest za javnost

o održanom sastanku Inicijativnog kruga za obnovu i nastavak rada HRVATSKE SELJAČKE STRANKE.

S obzirom na činjenicu, da rad Hrvatske seljačke stranke nikada nije bio zakonito zabranjen, niti je stranka formalno ikada raspuštena, smatramo, da nema zakonskih zaprijeka za nastavak njezinog djelovanja u javnom političkom životu na svim poljima njezine programske djelatnosti.

Hrvatska seljačka stranka ima historijski neopozvani legitimitet, koji izvire iz njezine plebiscitarne pobjede na posljednjim građanskim izborima, na kojima je pobijedila u koaliciji sa Samostalnom demokratskom strankom.

Hrvatska seljačka stranka nastavit će svoje djelovanje na osuvremenjenim programskim načelima, označenima učenjem i djelom svojih predsjednika Stjepana Radića i Vladka Mačeka, te nasljednika njihove političke usmjerenosti.

Hrvatska seljačka stranka, je stranka svih građana Hrvatske, ali ne samo Hrvatske, koji rade na uspostavi civilnog društva u skladu s temeljnim naukom Stjepana Radića o mirotvorstvu, čovječanskoj pravici i republikanskoj slobodi naroda.

Hrvatska seljačka stranka, s obzirom na sadašnje teške društvene suprotnosti, ustrajat će u prvom redu na donošenju korjenitog društveno-gospodarskog programa, kao na bitnoj predpostavci za uklon nepravednih društvenih stanja i nastalih nacionalnih sukoba, a bez utjecanja bilo kakvom nasilju.

Hrvatska seljačka stranka, u skladu sa svojom povijesnom tradicijom uvažavanja stranačkog sporazumijevanja pružit će podršku i moguće partnerstvo svim reformskim, gospodarskim i političkim orijentacijama.

Hrvatska seljačka stranka, utemeljena na tradiciji i zbilji hrvatskog državnog prava kao i danas na Poveljom Ujedinjenih naroda zajamčenom neugasivom pravu svakog naroda na samoodređenje s pravom na odcijepljenje, prihvatiti će suradnju i sa svim pojedincima, grupama i predstavnicima saveznih država u Jugoslaviji, koji to žele na putu prema Ujedinjenoj Europi.

U Zagrebu, dana 20. studenoga 1989.

Za inicijativni krug:
Dr. Nikola Novaković
Tomislav Jugović
Ivan Zvonimir Čičak

Teze za politički program[10]

SLOBODA, ČOVJEČANSKA PRAVDA, MIROTVORSTVO

Hrvatska država mora biti organizirana na načelima slobode, čovječanske pravde i mirotvorstva. Dvadeseto stoljeće puno je partijskopolicijskih država i ta iskustva ovoga stoljeća sile slobodarski većinski dio naroda i čovječanstva da se demokratskim, političkim i pravnim institucijama zaštiti od svakog nasilnog pokušaja manjine da prigrabi vlast za sebe. SVAKI ČOVJEK I CIO NAROD POLITIČKU SLOBODU OSTVARUJE NA SLOBODNIM, OPĆIM I TAJNIM IZBORIMA I DEMOKRATSKIM ZAKONODAVSTVOM. Većinsko odlučivanje u državnim i lokalnim tijelima ne smije ugroziti ni političko, ni građansko, ni kulturno, ni nacionalno, nijedno pravo manjine, o čemu se donose posebni zakoni. Državno vrhovništvo (suverenitet) pripada predstavničkom Saboru, a suvereniteti zasebnih vjerskih i nacionalnih zajednica osiguravaju se predviđenim postupkom u Saboru i lokalnim predstavničkim tijelima. Ni jedna zajednica svojom slobodom ne može niti ograničiti niti ugroziti slobodu druge zajednice. Ljudska osoba i sva sredstva kojima se ona služi u životu i radu ne mogu se ograničavati zakonskom ili nezakonskom prisilom. Pravo na rad, imovinu, stvaralaštvo, javna okupljanja, prosvjede, političko organiziranje i djelovanje ne može se niti ograničiti niti spriječiti potpuno ostvarenje tih prava.

ČOVJEČANSKA PRAVDA OSTVARUJE SE, TAKOĐER, U SKLOPU DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA I DRUŠTVENE RAVNOPRAVNOSTI. Svi su ljudi jednaki pred zakonima i pred društvom i svi imaju ista prava. Društvo je, međutim, slojevito. Svi ljudi nisu jednako sposobni, ali nitko ne smije ograničavati rad i razvoj sposobnijim i darovitima. Zalažemo se za selektivno društvo po kriteriju rada i stvaralaštva, a ne moći i vlasti, jer marljivi, poduzetni i kreativni stvaraju nove vrijednosti koje služe svima. Blagostanje, prosvijećenost i visoka kultura i znanost može se ostvariti samo materijalnim i moralnim poticanjem pojedinca.

ODBIJAMO MRŽNJU KAO PRINCIP STALEŠKIH, VJERSKIH I NACIONALNIH ODNOSA. Mir je idealno stanje svake zajednice i čovječanstva, ali nećemo mir osiguran silom, jer prisilni mir prijeti nemirom i zlom, nego onaj koji proizlazi iz odgovornosti slobodnog čovjeka, slobodnog naroda i slobodne države. Nismo protiv promjena, jer stagnira društvo u kojem se one ne mogu događati, ali smo protiv nasilne, pogotovo oružane revolucije. Društvene sukobe i socijalne nemire država mora prevladavati reformama. Protiv smo ratova i ostvarivanja ratovima velikodržavnih interesa. Rat se kao nužno zlo može prihvatiti samo onda kad su bez rezultata ostala sva raspoloživa mirovna sredstva u obrani državnih granica i državne nezavisnosti. Aktivno mirotvorstvo, načelo je naše politike i u svim međunarodnim odnosima. I prema unutar i prema vani Hrvatska mora djelovati kao »moralna zajednica misaonih bića« – kako kaže Radić.

HRVATSKA JE GRAĐANSKA ZAJEDNICA UTEMELJENA NA ZAPADNO-EUROPSKOJ KRŠĆANSKOJ CIVILIZACIJI. Taj građanski moral jest i treba biti u osnovi vjerski moral, jer bolji ne postoji. Moral svih vjera jednako je vrijedan i državi je potrebna svaka vjera radi moralne stabilizacije čovjeka, društva i države, ali je država odvojena od crkve. Obje organizacije samostalno rade na stvaranju slobodnog duhovnog i materijalno bogatog društva. Većina hrvatskog naroda svih vjerskih zajednica vjeruje u nauk svoje vjere, pa i HSS u svom gledištu ima sintagmu »Vjera u Boga«, ali Stranka nije isključiva prema nevjernicima i neće dopustiti klerikalizaciju svoje politike. Zalažemo se za potpuno ravnopravnost ideologija, a terorizam, stranačko, policijsko i militarističko nasilje, kao način nametanja vlastite ideologije i politike, smatramo društveno opasnim i država je dužna da ga sprečava u cijelosti.

Kad su braća Radić osnovali Hrvatsku pučku seljačku stranku, ogromna većina hrvatskog naroda živjela je od poljodjelstva. Stoga su je nazvali seljačkom i pučkom, ali u osnovi njihova nauka nije bila želja za petrifikacijom sela i seljačke kulture, nego prosvjećivanje sela i razvoj svakog poduzetništva, što znači da je HSS, u biti, bila građanska stranka, ali je tako nisu mogli nazvati zbog malobrojnosti građanstva. I njihova ideologija temelji se na dotadašnjim najpozitivnijim dokumentima građanskog društva: američkoj deklaraciji o pravima čovjeka (1776), francuskoj Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina (1789) i Wilsonovoj proklamaciji o samoodređenju naroda, a mi, nastavljajući njegovu ideologiju, prihvaćamo i sve druge dokumente o pravima čovjeka, građanina, naroda, nacionalnih manjina, etničkih grupa, svih socijalnih kolektiva, o nepovredivosti suvereniteta državnih granica. Danas, međutim, manjina živi na selu, a većina u gradu od rada i poduzetništva. Prema tome, SOCIJALNA OSNOVA HSS, UZ SELO, JE GRAD U NAJŠIREM SMISLU RIJEČI. ŽELIMO SELO BOGATO I PROSVIJEĆENO, S NEOGRANIČENIM SEOSKIM GOSPODARSTVIMA, ALI I SELO S RAZVIJENIM OBRTNIŠTVOM I SVAKIM DRUGIM PODUZETNIŠTVOM.

RADNIŠTVO JE DANAS PREUZELO ONU ULOGU U DRUŠTVU KOJU JE NEKAD IMALO SELO. STOGA JE OVO STRANKA SVIH RADNIKA, JER I DALJE OSTAJE PUČKA ILI NARODNA STRANKA. Mi ne mislimo da je radništvo iskorišteno onda kad radnici nisu vlasnici sredstava za rad nego onda kad se radi izdržavanja skupe birokratske strukture koja prožima čitavo društvo, radnicima oduzima zarađenu plaću. Blagostanje radnika treba osigurati visokom rentabilnom proizvodnjom i pravilnim udjelom u razdiobi novostvorene vrijednosti. Smatramo da radničko samoupravljanje u razdiobi dohotka i upravljanju poduzećem tek u tržišnoj ekonomiji dobiva pravi smisao, bez obzira na vlasničke odnose u poduzetništvu. Da bi se sve to ostvarilo, politokracija i birokracija moraju biti razvlašćene, a organizaciju države i društva trebaju preuzeti stručni i poslovni ljudi. Razdoblje birokratskog socijalizma opteretilo je nacionalnu ekonomiju nerentabilnim društvenim kapitalom, a ni u nas ni u svijetu nema iskustva kako se taj kapital može učiniti efikasnim. Da ne bi nastale goleme štete praćene i socijalnim nemirima, nismo zato da se kampanjski izvrši reprivatizacija kapitala, nego da mu, kao državnom kapitalu, tržište odmjeri sudbinu.

U OVOJ STRANCI PRAVO MJESTO NALAZE OBRTNICI, PODUZETNICI I INDUSTRIJALCI. Mi se zalažemo da dobiju neograničenu slobodu za rad i razvoj, kako bi zemlju, zajedno sa seljacima, radnicima i intelektualcima izvukli iz siromaštva, u koje je upala u sistemu planske ekonomije.

INTELEKTUALCIMA NAJVIŠE NA SRCU LEŽI DOBROBIT ČITAVA NARODA, A NEDEMOKRATSKI REŽIMI NAJVIŠE OGRANIČAVAJU, UGROŽAVAJU I ISKORIŠTAVAJU ŠKOLOVANE I KREATIVNE LJUDE. Prema tome, sloboda čovjeka i naroda za koje se borimo potrebna je najviše intelektualcima da bi oni mogli u punoj mjeri osloboditi

[10] Program stranke još je u stvaranju. Postoji više prijedloga i verzija, a objavljujemo samo jednu od njih, koja nam je bila dostupna. Riječ je o Tezama za politički program HSS pod naslovom »Sloboda, čovječanska pravda, »ministarstvo« koje je napisao Jure Šonje i objavio u listu stranke »Dom« u broju od veljače 1990. godine.

gušene stvaralačke energije, da bi mogle slobodno plasirati rezultate svoga stručnog, znanstvenog i umjetničkog rada na korist čitavog naroda, da bi mogli slobodno djelovati i odgajati narod.

Prošlo je 45 godina od završetka II. svjetskog rata. Teške posljedice toga rata traju do današnjeg dana, što je precedens u povjesti čovječanstva. U nas se na temelju drugoga i – što je još čudnije – prvoga svjetskog rata, stvaraju ideologije i politike o potrebi kažnjavanja Hrvata i oduzimanja Hrvatskoj njezina povijesnoga i nacionalnoga teritorija. Ti se zahtjevi mogu ostvarivati samo pobjedom u novom ratu, a mi s onima koji izazivaju rat s nama nećemo razgovarati, čekat ćemo demokratske i mirotvorne solucije srpskog naroda. Hrvatski narod u posljednjem je ratu doživio ne manju tragediju od srpskog naroda. Četiri je godine bio u građanskom ratu u kojem su Hrvati masovno ubijali Hrvate, zatim Hrvati Srbe i Srbi Hrvate. Točno to isto proživio je i srpski narod. I Hrvatska i Srbija imale su državne nacističke tvorevine. I jedna i druga imale su koncentracijske logore, a HSS u Hrvatskom državnom saboru protestirao je protiv ustaškog nasilja i ubijanja Srba i Židova. Ne prihvaćamo odmazdu nad vlastitim narodom i njegovim teritorijem. Odmazda je izvršena u ratu i neposredno nakon njega, a posljedice traju još uvijek. Drugi svjetski rat već jednom mora završiti da bi svi građani i narodi Jugoslavije mogli živjeti mirno i sretno. ZALAŽEMO SE ZA OPĆU AMNESTIJU SUDIONIKA U SNAGAMA KOJE SU IZGUBILE RAT I POSLIJERATNIH POLITIČKIH EMIGRANATA, ZATIM ZA DAVANJE DRŽAVLJANSTVA SVIM ISELJENICIMA I ONIMA KOJI GA TRAŽE NA TEMELJU NACIONALNE PRIPADNOSTI. ISTO TAKO, ZA ZABRANU BILO KAKVE OSVETE ZA OBRAČUNE U RATU I POSLIJE RATA.

Hrvatska je danas po broju škola svih razina i fakulteta, po broju učenika i studenata visoko razvijena zemlja. Ona tu razinu mora držati i dalje. Mislimo da je sadašnja organizacija fakultetskog školovanja koja se u SR Hrvatskoj sastoji od četiri sveučilišta u biti dobra i da ne treba ukinuti ni jedno novoosnovano sveučilište, ali se osnivanje novih fakulteta i sveučilišta ne smije pustiti ambicijama lokalnih vlasti. U Hrvatskoj se školuje mnogo više ljudi nego što ostaje na radu u domovini. Ograničavanje školovanja bilo bi kontraproduktivno i nedemokratsko. Dužnost države nije da svakom osigura ostvarenje prava na rad, nego da uspostavi svoje radno mjesto prema obrazovanju, sposobnostima i radnom zalaganju.

Sveučilištima treba vratiti autonomiju, a isto tako i znanstvenim institutima. Hrvatska je mala zemlja i ne može u mnogim znanstvenim područjima dosegnuti velike zemlje, ali to ne znači da znanost treba ograničavati, jer bismo takvom politikom zauvijek ostali siromašna balkanska zemlja. Treba zaposliti i poticati sve znanstvene kapacitete i primijenjene i fundamentalne znanosti i usmjeravati ona znanstvena područja za koja je država posebno zainteresirana. Više od svega, potrebno je bitno povisiti životni i znanstveni standard radnicima u znanosti, kako bi se zaustavio odljev pameti, pa i vratio jedan dio.

HRVATSKA JE RASELJENA, A PRIRODNI PRIRAŠTAJ STANOVNIŠTVA NAGLO SE RUŠI PREMA NULI. TO STANJE NE JAMČI BUDUĆNOST HRVATSKOM NARODU, PA GA NAROD MORA MIJENJATI HITNO. Civilizacija koja ne može osigurati vlastitu normalnu biološku reprodukciju bolesna je i treba je napustiti, ali moramo voditi računa da je danas ekonomsko stanje važan čimbenik u planiranju obitelji. U osnovi, slažemo se s vjerskim moralnim stajalištem o rađanju djece i tražimo primjenu liječničke etike u donošenju odluke o pobačaju te poduzimanje ekonomskih i demografskih mjera koje struci stoje na raspolaganju kako bi se poticalo rađanje djece.

HRVATSKI JE PROSTOR INTEGRALNI DIO ZAPADNOEVROPSKOG PROSTORA I OSLOBAĐANJEM TRŽIŠTA RADA I KAPITALA S OSLONCEM NA RAZVIJANJE POLJOPRIVREDE PO ZAPADNOM

MODELU I POMORSKO-KONTINENTALNOG EKONOMSKO-PROMETNOG KOMPLEKSA HRVATSKA MOŽE U RELATIVNO KRATKOM ROKU BITNO SMANJITI ZASTOJ U RAZVOJU UZROKOVAN BIROKRATSKOM PLANSKOM EKONOMIJOM. S obzirom na kompa-rativnu prednost našeg jadranskog područja, radinost, želju za boljim životom, obrazovanost i znanstveni potencijal hrvatskog naroda i drugih naroda koji s njim žive, poticat ćemo razvoj Hrvatske prema visoko razvijenoj zemlji stvarajući uvjete za priljev hrvatskog i stranog zapadnog kapitala. Poštujući u cijelosti tržišne mehanizme, država će dalje zadržati stanovitu ulogu u gradnji infrastrukturnih objekata radi poticanja investicija slobodnog tržišnog vanjskog, i domaćeg kapitala. Isto tako i u prostornom planiranju, zaštiti povijesne i životne okoline. Posebnu brigu država će voditi o zaštiti zraka, mora, vode i zemlje. Rasprodajom zemlje hrvatski narod ostaje bez podloge na kojoj je opstao u povijesti i država će zaštiti tu baštinu za trajnu upotrebu budućim naraštajima.

SRPSKO-HRVATSKI JEZIČNO-ETNIČKO-TERITORIJALNI SPOROVI, KOJI TRAJU OD 40-IH GODINA PROŠLOG STOLJEĆA, POPRIMILI SU DANAS U SRPSKOJ POLITICI DRAMATIČNE RAZMJERE, PRIJETEĆI BRATOUBILAČKIM RATOM I RASPADOM JUGOSLAVIJE. Premda hrvatski narod Banovinu Hrvatsku nije smatrao konačnim rješenjem hrvatskog pitanja, jer je u karađorđevićkoj monarhiji srpska politika ostvarila hegemoniju nad čitavom Jugoslavijom, pa ni pregovaračka moć Hrvata nije ni približno bila jednaka srpskoj pregovaračkoj moći, mi se ne slažemo da je nagodba Cvetković-Maček bila podjela interesa srpske i hrvatske buržoazije na štetu drugih naroda u Jugoslaviji, nego mislimo da je bila prvi pokušaj smirivanja srpsko-hrvatskog sukoba dogovorom kao jedino mogućim načinom, a time i početak rješavanja nacionalnog pitanja u Kraljevini Jugoslaviji u duhu tradicionalne federalističke (konfederalističke) hrvatske koncepcije izražavane u različitim okolnostima od 1848. do danas. Komunistička koncepcija jugoslavenskog federalizma s jakom centralnom državom kao antitezom federacije nije usrećila narode Jugoslavije, a ni razdoblje decentralizirane nacionalne ekonomije po Ustavu od 1974. godine. Srbija u ovom razdoblju restaurira politiku balkanskih ratova i prvog svjetskog rata, pa se i pred Hrvatsku postavlja pitanje preispitivanja nacionalne politike. HRVATSKO ISKUSTVO U JUGOSLAVENSKOJ ZAJEDNICI NIJE POZITIVNO I JEDINO ZA ŠTO SE MOŽEMO ZALAGATI DO ULASKA U EUROPSKU ZAJEDNICU JEST KONFEDERACIJA NACIONALNIH DRŽAVA JUGOSLAVIJE.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 23. 2. 1990.

IVAN ZVONIMIR ČIČAK:

Kakva je demokratizacija odnosa u Hrvatskoj uoči izbora reći ću vam jednom rečenicom koju je noćas izrekla moja supruga. (»Nostalgično čeznem za onim vremenom kad nas je policija stalno progonila i kad smo je imali stalno za vratom, jer ovo je stanje gore od stanja koje smo imali do sada«). Poslije pedeset godina demokratskog muka provrile su strasti, došlo je do onoga što se zove rat svakoga sa svakim, u kojem je riječ demokracija nešto što moramo lagano i nježno sricati.

U takvoj atmosferi Hrvatska seljačka stranka ima mnogostruku odgovornost, jer je ona dugi niz godina, gotovo pola stoljeća u hrvatskom narodu bila sinonim republikanske slobode, općečovječanske pravice, nenasilne borbe za suverenu i samostalnu Hrvatsku. Samo takvu Hrvatsku zamišljamo kao demokratsku i slobodnu, a sve druge oblike bez obzira o kojem se totalitarnom obliku vlasti radilo odbacujemo, jer – tu smo zato da bismo živjeli kao dostojni i slobodni ljudi. Uspravni, a ne da se pokoravamo ovom ili onom obliku diktature koji povremeno mijenjaju svoje predznake i metamorfoze. U tom smislu, HSS se nudi pučanstvu Hrvatske, a ne samo hrvatskom narodu, kao ona stranka koja želi artikulirati njegove želje, a ne nametati mu novi ideologizirani program. Prošlo je vrijeme ideologiziranih oblika političkog djelovanja, jer ideologičnost je svojevrsno usmrćivanje ljudi. Želimo razviti kreativne sposobnosti onih dijelova pučanstva koji su do sada djelovanjem jedne ili druge vrste elite bili marginalizirani. Osloboditi i potencijalnu i kinetičku energiju koja drijema u pučanstvu, to je cilj i zadatak Hrvatske seljačke stranke.

HSS djeluje, inspirirana naukom braće Radića, Antuna i Stjepana, već gotovo devedeset godina nastojeći u Hrvatskoj razvijati ono plemenito, jednostavno i dobro. Potrebno nam je sačuvati, u izvornom radićevskom smislu – vjeru u dubinu i plemenitost jednog malenog naroda kao što je naš. Radićev politički program prvenstveno se orijentira na kršćansku tradiciju evropske civilizacije, ali i na onaj dio naše kulture koji nas obilježava djelovanjem islama na ovim prostorima, jer su se islam i kršćanstvo na ovom dijelu evropskog prostora tako isprepleli da je njihov suživot ne samo nužan, ne samo stvaran, nego se nerijetko izravno i međusobno uvjetuju u zajedništvu.

Naša stranka nije teistička stranka, unatoč i danas aktualnom geslu obnovljene Hrvatske seljačke stranke – »Vjera u Boga i hrvatska sloga« kao i geslu – »Vjera u Boga i narodna sloga«. Bog ovdje nije spomenut u smislu religijske kategorije, nego u političkom smislu izvornoga morala općečovječanske pravice. Jedinstvo na koje pozivamo jest – sloga za zajedničko, a ne jedinstveno djelovanje. Poštovanje raznolikosti kao put prema bogatstvu ne može biti samo protiv savezno centralizma. Ono mora zapravo biti raznolikost pojedinca, koji nudeći sebe – gradi društvo u kojem živi. I tako, poštujući druge na svim razinama i u svim oblicima društvene slojevitosti, mi poštujemo različitosti u nacionalnim, vjerskim i svekolikim mogućim drugim oblicima. Smatram da je to jedna od najbitnijih pretpostavki političkog djelovanja, s obzirom na činjenicu da je povijesna uvjetovanost ovog prostora na kojem živimo toliko delikatna da je svaki potez koji se

vuče vrlo opasan ako ne vodi računa o tome što će misliti naš neposredni susjed.

Što se tiče našeg političkog realiteta HSS polazi od pretpostavke da se politika mora strukturirati prvenstveno kao mikroprogram, kao program malih mjesta, sela, mjesnih zajednica, da se mora posvetiti onim dijelovima hrvatskog teritorija koji su potpuno zapostavljeni, zanemareni i odbačeni, kao što su, recimo, Žumberak, Lika, dalmatinski otoci. Oni dijelovi za koje Sabor u nedavnoj odluci ukida šest brodskih linija zbog toga što nema novca, a u isto vrijeme povećava porez na promet za policiju za oko dva posto sedam godina unaprijed. Pa se pitam – kakva je to antiinflacijska politika u kojoj se povećavaju budžetska sredstva, kako na republičkom, tako i na saveznom nivou, čime Ante Marković kupuje političku stabilnost svoje vlade.

Jasno je da pojedini potezi republičkih i saveznih organa moraju biti uvjetovani političkim realitetom, ali to se ipak ne može odvijati nasuprot stvarnim interesima običnog građanina. Upravo se taj naš običan čovjek naprosto više ne snalazi u nizu ponuđenih rješenja, u nizu iza kojeg najčešće slijedi razočaranost. Posvemašnja razočaranost, rezignacija koja je zahvatila kako pučanstvo Hrvatske tako i Jugoslavije. A rezignacija građanstva najbolja je podloga za totalitarne varijante vlasti. Zato se u nas tako uspješno u posljednje vrijeme na različitim prostorima i s različitim predznacima nude nove varijante homogenizacije, novi predznaci totalitarnih oblika vlasti, dok još uvijek u sjeni drijema vampir tenkovske demokracije, koji smatra da je sve najlakše liječiti vojničkom čizmom i tehnomenedžerima na vlasti.

Upravo iz takve političke pozicije smatramo da je normalno i potrebno voditi računa o svim mogućim aspektima kad se vuku pojedini politički potezi. Hrvatska seljačka stranka, koliko god je kao stranka bila hrvatska vertikala, vodila je u isto vrijeme – što se konačno vidi iz poteza koje je vukao Stjepan Radić – mudru pragmatičnu politiku. Nastojat će to i ubuduće, nastojeći da pragmatizam ne uništi idejnu svježinu koja je potrebna da bi jedna stranka živjela u idejnom bogatstvu vlastita puka i naroda. Osim vlastite autohtone idejnosti, naša stranka ima korijene i u mučeništvu svojih lidera, koji su ponudili sami sebe za budućnost. Tako i mi ulazeći u ovu politiku možemo ponuditi sami sebe nastojeći da se na takvom davanju kao konceptu političke metodologije gradi buduća politika.

Živimo i djelujemo u situaciji u kojoj opozicijske partije međusobno licitiraju nacionalnom simbolikom ne shvaćajući da u Hrvatskoj neće tako dugo biti demokratskih izbora dok stranke budu međusobno licitirale nacionalnim osjećajima građana. Hrvatska se politika ne može svesti na nekoliko bilo jeftinih ili pametnih parola, na mahanje jeftinim nacionalnim simbolima. Hrvatska se politika mora svesti na socijalna pitanja, na sigurnost građana, na izgradnju putova, škola, na zaštitu običnog čovjeka, na zaštitu okoliša koji se raspada poput društvenog režima u kojem živimo.

HSS se ne bori za vlast po svaku cijenu, nego nudi sebe kao projekt za budućnost, na duge staze, u pokušajima da se izvrši duhovna, moralna, kulturna i svekolika druga obnova kako hrvatskog tako i pučanstva koje živi na ovim prostorima.

Nismo zadovoljni ni federacijom ni konfederacijom, jer suvremena preoblikovanja evropskog prostora – u historijskoj akceleraciji, koju je nametnuo evropski Istok – tako su brza da više nije moguće ponuditi koncept. Potrebno je otvoriti procese, koji će nam iz dana u dan nuditi nova moguća rješenja.

HSS zastupa stav da je u ovoj fazi preoblikovanja u evropskom prostoru, na našem prostoru potrebno napraviti savez država u kojem će svaka država odlučivati o vlastitoj sudbini samo referendumom i voljom naroda. Ako se, dakle, narodi odluče da žive u Japanu, Jugo-

slaviji ili Mađarskoj, treba poštivati volju naroda. U svakom slučaju, stav je HSS: potpuna suverenost i samostalnost Hrvatske u kojoj ona preko referenduma svoga naroda odlučuje kako, s kim i gdje će živjeti. No, u budućim preoblikovanjima evropskih prostora sve su opcije moguće.

Inzistiramo na sazivanju ustavotvornog Sabora, koji treba izvršiti rekonstituciju Hrvatske od 1918. do danas, utemeljeno na volji naroda. To je jedini oblik odlučivanja. Ono što narod odluči u Hrvatskoj ili bilo kojem pojedinom dijelu Hrvatske ili bilo kojem pojedinom dijelu Jugoslavije treba poštivati. Jedina šansa Hrvatske je u tome da ponudi sebe kao plemenitost i izazov drugima da zajedno grade budućnost.

Svaka opcija koja bude nudila negaciju, mržnju, nož, pokolj, prekrštavanja, ta opcija je luđačka. Ona ne spada na političku scenu, ona je za psihijatrijske klinike. To što se kod nas zbivanja psihijatrijskih klinika zbivaju na javnoj sceni govori da smo frustrirani, što ne možemo negirati. Frustrirani smo, prije svega, zbog duge, duge neslobode...

Smatramo da je potreban jednodomni Sabor i da bi trebalo inzistirati na policentričnom sustavu u kojem – ono što Radić zove županija – mala sredina postaje nosilac vlasti. Republika je samo koordinator, povezivatelj djelatnosti pojedinih malih sredina.

Na takav način treba strukturirati i privredu. Dakle, ne tako, kao dosada, da ljudi idu za privredom, nego da privreda ide za ljudima. Potrebno je prvo snimiti kakvo je stanje kadrova i tehnoloških resursa u Hrvatskoj kako se kožarske tvornice ne bi gradile tamo gdje ljudi nemaju nikakvo iskustvo u radu s kožom. Ili, kako se staklarske tvornice ne bi gradile tamo gdje uopće nema sirovine, a da ne govorimo o ljudima. U Sjedinjenim Američkim Državama 84 posto proizvodnje odvija se u industrijskim pogonima u kojima je zaposleno 20 ljudi. Mislim da je to put kojim Hrvatska sebe može prestrukturirati.

HRVATSKA SOCIJALNO-LIBERALNA STRANKA – HSLS[11]

ADRESA: Zagreb, MZ »Josip Engel«, Šubićeva 29, tel. 041/417-093
DATUM OSNIVANJA: 20.5.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 19.1.1990. godine
RUKOVODSTVO: Dražen **Budiša** / predsjednik
Ljubo **Antić**
Božo **Kovačević** / potpredsjednici
Jozo **Radoš**
Vladimir **Bogdanić**
GLASILO: »Obzor« (Redakcija je na istoj adresi)
Glavni i odgovorni urednik: Frane Plančić

Programska načela

Svjedoci smo svjetskog povijesnog neuspjeha i posvemašnje iscrpljenosti dosadašnjih načina jednostranačke komunističke vladavine nad društvom. Unatoč poduzetih reformi u Jugoslaviji, dok dugotrajna kriza sve češće dostiže užarenu kulminaciju, i Hrvatskom vladaju uznemirena nemoć i opasno lutanje. Kao izlaz iz tog stanja nudi se obnova monolitizma i različito utemeljenih diktatura, što bi na nedogledno vrijeme prekinulo naše sudjelovanje u životu suvremene civilizacije.

Uvjeren da mu je obaveza i dužnost suprotstaviti se takvom stanju i njegovim još gorim totalitarnim perspektivama, HRVATSKI SOCIJALNO LIBERALNI SAVEZ (u daljnjem tekstu HSLS) će se u svom političkom djelovanju voditi slijedećim načelima.

I.

HSLS polazi od načela da je slobodna samo ona zajednica u kojoj je slobodan i socijalno osiguran svaki pojedinac. To znači da HSLS zastupa stajalište da je pojedinac najviša vrijednost. On bi svojim temeljnim pravima trebao biti zaštićen od nezakonite ideološke i državne prinude. Tako se pojedinac iz anonimnosti klasnog prezira i utopijskog zaborava vraća u povijesna zbivanja. HSLS smatra da se jedino na takvim vrijednostima mogu zasnovati promjene i novosti koje bi nas izvele iz sadašnjeg stanja i organski vratile u Evropu.

U skladu s tim načelima i uvjerenjima HSLS postavlja slijedeće ciljeve:

1. tjelesna i duhovna nepovredivost pojedinca;
2. uspostavljanje građanskih i političkih sloboda, pravne i socijalne sigurnosti;
3. slobodno udruživanje pojedinaca, prema njihovim vlastitim uvjerenjima i potrebama;
4. pravo svih subjekata – pojedinaca i pravnih osoba – na vlasništvo, na slobodan pristup poduzetničkom sloju;
5. trajno onemogućavanje svakog političkog i drugog programa koji

[11] Hrvatski socijalno-liberalni savez 24. ožujka 1990. godine na Godišnjoj skupštini HSLS promijenio je ime u Hrvatska socijalno-liberalna stranka.

zagovara ili provodi nasilje, nacionalnu, vjersku, ideološku, politiku i rasnu netrpeljivost;
6. radna, pravna i društvena ravnopravnost spolova.

Koristeći svoja prava, pojedinac ne smije druge lišavati njihovih prava.

II.

HSLS će se zalagati za uspostavljanje pravne države u kojoj će umjesto ideološkog monopola i partijske samovolje zakon biti najvažnija norma ponašanja građana. Da bi se taj cilj postigao, HSLS će zastupati:

1. višestranački i parlamentarni sustav, neposredne izbore, te strogu podjelu, vlasti i nezavisnost sudstva;
2. ravnopravnost svih oblika vlasništva;
3. slobodno robno tržište i slobodu na tržištu rada i kapitala;
4. mješovitu privredu s razvijenom malom privredom i neposrednim oblicima udruživanja;
5. participaciju i samoupravljanje radnika, ovisno o tipu vlasničkog odnosa, te slobodno sindikalno udruživanje;
6. ukidanje zemljišnog maksimuma, te svestrano poticanje razvoja i modernizaciju individualne, odnosno slobodno organizirane poljoprivrede.

Na tim pretpostavkama zasnovana država, vođena idejom pravde, pruža socijalnu sigurnost i onim građanima koje ugrožava takmičarski odnos svojstven tržištu i pluralističkom društvu. Cilj nam je društvo blagostanja kakvo je u najrazvijenijim demokracijama već ostvareno evolucijom zasnovanom na poduzetništvu, obrazovanju, znanosti, očuvanju prirodne okoline, moralnoj odgovornosti i radu, a ne na revolucionarnom nasilju. Da bi se omogućilo ostvarenje tog cilja HSLS je uvjeren da se njegov program može ostvariti jedino na temelju obnove vrijednosti i dostojanstva rada i radnika. HSLS će smatrati dijelom svojeg programa sva ona postignuća demokracije i liberalizma, koja unapređuju slobodu pojedinca i blagostanje društva, a svoju su vrijednost potvrdila u životnoj praksi.

U nastojanju da ostvari svoje ciljeve, HSLS će surađivati sa svim demokratskim savezima i političkim organizacijama kao i sa svim liberalno, socijalno demokratski, socijalistički, demokratski, kršćansko-socijalistički orijentiranim pojedincima, skupinama, pokretima i organizacijama u svim republikama i pokrajinama SFR Jugoslavije, koji će o određenim društvenim problemima zastupati slična ili identična gledišta kao HSLS.

III.

HSLS će svoj program odmjereno zastupati i postupno ostvarivati, što znači ne revolucionarno prevratnički nego radikalno reformski kroz legalne institucije. Predlagat će ustavne, političke, privredne i društvene reforme namijenjene ponajprije razrješavanju akutne posvemašnje krize jugoslavenskog društva, ali i uspostavljanju osnova za trajno blagostanje svih. U sva područja društvenog života nastojat će uključiti znanje iskustvo i materijalnu moć naših sunarodnjaka izvan domovine.

Polazeći od ideje pravne države u kojoj zakon obvezuje sve građane, institucije i organe državne vlasti, HSLS će se pridržavati parlamentarno izglasanog Ustava Republike Hrvatske i konsenzusom svih članica dogovorenog ustavnog akta federacije, odnosno konfederacije.

Program HSLS izražava demokratsku i evropsku tradiciju i orijentaciju Hrvatske, kao i želju hrvatskog naroda, odnosno svih građana i državljana Republike Hrvatske, da na osnovi poštivanja osobitosti, u punoj ravnopravnosti i slobodi, ostvaruju uzajamno razumijevanje, slogu i povezanost sa svim narodima i narodnostima u Konfederativnoj Republici Jugoslaviji.

HSLS svoj program nudi kao program za Hrvatsku i kao program koji Hrvatska nudi Jugoslaviji.

IV.

HSLS uvažava činjenicu da u Jugoslaviji postoje mnoge duboke razlike, oprečni interesi i suprotstavljene nacionalne ideologije. Zato je u njoj politika utemeljena na apstraktnom državljaninu neprikladna, a politika jednostranog nametanja volje nedopustiva. Time bi se ugrozile privrede, kulture i ustanove republika i pokrajina, odnosno naroda i narodnosti. Stoga HSLS polazi od stajališta da se nacionalno pitanje u Jugoslaviji može riješiti samo konfederalizmom utemeljenim na konsenzusu s pravom naroda na samoodređenje uključujući otcjepljenje. Savezne institucije trebale bi biti nadležne samo za ono što je konsenzusom dogovoreno, dok bi sve ostalo trebalo biti u nadležnosti republika kao izvorno suverenih država. HSLS će se zalagati za širenje pariteta i konsenzusa u sva područja zakonodavne, sudske i izvršne konfederalne vlasti. Upravna vlast, paritetno vođena mora usvajati načela organiziranja modernih država.

V.

HSLS će se trajno zalagati a Hrvatska drži živom svoju pripadnost evropskoj kulturi i civilizaciji, da se u skladu s tom pripadnošću i dalje razvija, čuvajući svoje osobitosti i zalažući se za evropsku orijentaciju Jugoslavije. Krajnji cilj je posvemašnja integracija u tehnološki, ekonomski, znanstveni i kulturni život Evrope.

Preambula Programa HSLS-a (prijedlog teksta)

Hrvatski socijalno-liberalni savez (HSLS) osnovan je 24. svibnja 1989. godine, u vrijeme dok su ideje parlamentarne demokracije i osnivanja nesocijalističkih stranaka povlačile krivičnu odgovornost.

Stranka u svom naslovu sadrži tri komponente. 1. Članovi HSLS smatraju da je Republika Hrvatska izvorna jedinica narodnog suvereniteta čiji su nosioci svi njeni građani. 2. Članovi HSLS smatraju da je prelazak s dosadašnje jednopartijske vlasti, koja je dijelom uništila socijalnu koheziju i konsenzus, na parlamentarni sistem, moguć jedino uz privremenu pomoć državnih institucija koje će štititi narušene socijalne aspekte života. 3. Članovi HSLS smatraju se nastavljačima liberalnih i neoliberalnih koncepcija koje su u parlamentarnim demokracijama već odavno postale dio većine stranačkih programa.

Opći liberalni principi na kojima se utemeljuje i za koje se zalaže HSLS su slijedeći:

1. Svi su ljudi po prirodi jednaki, bez obzira na spol, rasu, nacionalnost ili vjersku pripadnost, shodno tome imaju jednaka i neotuđiva prava.

2. Čovjekova neotuđiva prava su: fizička nepovredivost osoba, neograničena sloboda govora, priopćavanja misli, javnog istupanja i udruživanja. Sloboda djelovanja ograničena je slobodom drugih. (Država, kao opće dobro na koje svi pojedinci legitimno polažu pravo, dužna je u ime zaštite tih sloboda pravno reguliranim sredstvima spriječiti djelatnosti koje ih ugrožavaju).

3. Osnovno je građansko pravo pravna sloboda: pravo na ograničenje arbitrarnosti vlasti tj. pravo da se bude tretiran u skladu sa zakonom koji je jednak za sve i nepristran.

4. Pored prava kojim pojedinci mogu birati oblike vlastite socijalne zaštite, država mora osiguravati pravo na zdravstvenu i socijalnu za-

štitu, pravo na školovanje, slobodu biranja zanimanja i ukidati nasljeđivanje socijalnih funkcija.

5. Ekonomske slobode su sloboda poduzetništva, ugovora (ako nije na štetu trećoj strani) i udruživanja, sloboda vlasništva i raspolaganja vlasništvom stečenog radom ili nasljeđivanjem. Osobe, žene, djeca ne smatraju se vlasništvom. Dužnost plaćanja poreza u ime zaštite i općeg dobra mora biti podložna kontroli. Što je veći porez, to je veće pravo na kontrolu raspolaganja porezom.

6. Liberalna doktrina podupire pravo naroda na samoopredjeljenje do otjcjepljenja, u uvjetima nefunkcioniranja pravne države i autoritarno-nedemokratskih oblika vlasti. U državama u kojima postoje demokratske institucije, jednakost pred zakonom, zaštita manjinskog mnijenja, takvo je pravo bespotrebno.

7. Liberalna doktrina opire se svim oblicima nasilja, od nasilja u porodici do vojnih agresija. Shodno tome, zalagat će se za demilitarizaciju i razoružanje. Država treba uložiti samo minimum sredstava koja su dovoljna za održavanje mira i sprečavanje nasilja.

8. Institucije suvereniteta treba kritikom popravljati, jer jedino pravno-institucionalno možemo osigurati navedena prava pojedinca, građanima ili cijeli narod. Glas većine, međutim, nije garancija demokratičnosti. Kako ne postoji garancija da je većina u pravu, valja institucionalno zaštititi manjinsko ili pojedinačno mnijenje.

Na temelju ovih liberalnih načela, članovi Hrvatskog socijalno liberalnog saveza donose izvedbeni program i strategiju svog djelovanja:

Program slobode

(Nacrt programa)

1. Uspostavljanje demokracije

Velika prekretna zbivanja 1989. godine u srednjoj i u istočnoj Evropi konačno su i nedvosmisleno potvrdila povijesnu pobjedu ideja slobode. Komunistička ideologija i totalitarna vlast zasnovana na jednostranačkom monopolu doživjela je moralni, politički i ekonomski slom. Potvrdile su se sve polazne misli iz Programske deklaracije Hrvatskog socijalno liberalnog saveza od 20. svibnja 1989. godine, na koju se ovaj »Program slobode« nadovezuje.

Korjenite političke promjene u bližem i širem evropskom okružju donekle su utjecale i na prilike u Jugoslaviji. Vlada Ante Markovića izvršila je početni zaokret, iako još uvijek nedovoljan, prema slobodnoj tržišnoj privredi. U Sloveniji i Hrvatskoj, usprkos nekim neuklonjenim preprekama, na putu smo prema uspostavljanju višestranačkog sustava. U ostalim republikama Jugoslavije politički pluralizam tek je pri svojim početnim koracima. Po prvi puta unatrag 40 godina Jugoslavija je manje sposobna za reforme od većine istočnoevropskih zemalja bivšeg socijalističkog bloka.

Agresivna nacionalistička politika i totalitarističke nasilne metode sadašnjeg političkog rukovodstva Srbije i njenih pokrajina, na čelu sa Slobodanom Miloševićem, glavna su prepreka i najveća opasnost uspostavljanju demokracije i mirnom slobodnom životu u Jugoslaviji. Teškoće stvaraju i ostaci totalitarne svijesti u krugovima postojeće jednostranačke vlasti u gotovo svim ostalim jugoslavenskim republikama. Suzbijanje tih opasnosti po slobodu i demokraciju, te uspostavlja-

nje istinskog demokratskog sustava s punim poštivanjem svih ljudskih i građanskih prava i nadalje je glavna zadaća i cilj Hrvatskog socijalno liberalnog saveza, kako je to zacrtano u Programskoj deklaraciji naše Osnivačke skupštine od 20. svibnja 1989. godine:

Slobodan je čovjek najviša društvena vrijednost, a slobodno je samo ono društvo koje podjednako štiti svakog pojedinca: njegovu tjelesnu i duševnu nepovredivost, njegovu slobodu privređivanja i poduzetništva, pravo na sticanje i imetak, pravnu i socijalnu sigurnost, građanske i političke slobode, pravnu i društvenu ravnopravnost spolova, slobodu izražavanja i udruživanja. U višenacionalnim državama to podrazumijeva i nacionalne slobode i ravnopravnost naroda. Bez tih pretpostavki nema društvene stabilnosti ni ekonomskog napretka ni blagostanja u suvremenom svijetu. Dosada su najoživotvorenije u pravnoj državi, zasnovanoj na političkom sistemu višestranačke liberalne demokracije, koja uspješno štiti temeljna prava čovjeka pojedinca.

2. Hrvatska i Jugoslavija

Nismo za Jugoslaviju po svaku cijenu niti smo po svaku cijenu za razdvajanje Jugoslavije. O tome moraju odlučiti narodi Jugoslavije u punoj slobodi, svaki za sebe, a zatim zajednički, miroljubivo i sporazumno, na demokratski način.

Među narodima Jugoslavije postoje mnoge spone i zajednički interesi, ali i velike razlike. Iako su u prošlosti često bile jake težnje ka zajedništvu i ujedinjavanju u jednu državu, ta se država u toku 70 godina svog postojanja nije uspjela organizirati tako, da bi trajnije uskladila međunacionalne odnose i postigla stabilnost na dulji rok. Stoga više ne mogu biti uspješni nametnuti oblici zajedništva, već eventualno samo dobrovoljni. Nužna je reafirmacija prava jugoslavenskih naroda na samoopredjeljenje.

Slobodna narodna volja moći će se izraziti tek kad se sve jugoslavenske republike oslobode jednostranačkih vlasti i uspostave punu demokraciju sa slobodno izabranim parlamentima i vladama. Do tada je Hrvatska dužna čuvati svoj republički suverenitet i teritorijalni integritet. Dužna se suprotstaviti pokušajima obnove bilo kojeg oblika totalitarizma i hegemonizma. Dužna je uspostavljati svoj vlastiti demokratski sustav i ozakoniti ga u novom Ustavu Republike Hrvatske. Ustav Jugoslavije ne bi se smjelo donositi niti bi na njemu vrijedilo raditi, sve dok u svim republikama i pokrajinama Jugoslavije ne budu postojale demokratske pretpostavke neophodne za takav čin.

3. Budućnost je u Evropi

Budućnost je Hrvatske u slobodnoj ujedinjenoj Evropi, kamo pripada svojim mnogostoljetnim povijesnim težnjama i kulturno-civilizacijskim vezama. Izvan ujedinjene Evrope Hrvatska je, kao i druge jugoslavenske zemlje, osuđena na siromaštvo i dugotrajnu zaostalost u svakom pogledu.

HSLS se zauzima da Jugoslavija bez ikakvih odgađanja podnese službene zahtjeve i ispuni potrebne uvjete za prijem u Evropsku zajednicu i druga integraciona evropska tijela. Time se pospješuje uspostavljanje slobodne tržišne privrede i demokracije u svim dijelovima Jugoslavije i stvaraju povoljniji uvjeti za ublažavanje i postepeno razrješavanje međurepubličkih i međunacionalnih sporova.

U ujedinjenoj Evropi sutrašnjice državne granice brzo gube svoj nekadašnji smisao krutih razdjelnica. Težište će biti na njegovanju nacionalnih kulturnih prostora. U takvoj Evropi znatno je bezbolnija svaka od mogućih demokratskih donesenih odluka o jugoslavenskoj federaciji, konfederaciji ili o samostalnim jugoslavenskim republikama kao dijelovima evropske cjeline.

Mučno pitanje Kosova, koje razdire Jugoslaviju i prijeti joj građanskim ratom, također se po mišljenju HSLS-a može znatnije ublažiti i postepeno razriješiti samo u okvirima ujedinjenja Evrope i uz njene utjecaje. Do tada se moramo zauzimati za prestanak represije na Kosovu, za poštivanje ljudskih i građanskih prava kako Albanaca, tako i nealbanaca, za instituciju okruglog stola na kojem bi se vodio redoviti i obavezni dijalog zastupnika svih naroda i političkih struja. Taj dijalog može postajati sve plodniji s daljnjim razvojem političkog pluralizma na Kosovu i u Srbiji općenito.

Ipak, vrijedi ponovno naglašavati: bez ulaska u Evropu ostat ćemo zaostala i unutrašnjim razdorima unesrećene zemlja. To je spoznaja, za koju će se HSLS truditi da dopre do svakog čovjeka u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Na osnovi te spoznaje, HSLS se nada, možda je moguć konsenzus svih jugoslavenskih republika o neodgodivom pokretanju službenog postupka za pristupanje Evropi. Tek to bi bio pravi početak svestranog oporavka, nakon dugotrajne krize na rubu ponora.

Ako takvog konsenzusa ne bude, Hrvatska se mora okrenuti Evropi samostalno, zajedno s onim jugoslavenskim republikama koje su jednako na to spremne. Ne može se dopustiti da eventualna opstrukcija jednog dijela države sprečava ostale dijelove da se izbave trajnih napetosti, mogućeg građanskog rata i teških nevolja za nekoliko generacija što dolaze.

4. Protiv novih eksperimenata: Hrvatski ustav

U Hrvatskoj se nikad nije sasvim slobodno živjelo, kao ni u drugim dijelovima Jugoslavije. Morat ćemo se navikavati na život u slobodi, razvijati blagodati što ih ona pruža i suzbijati njene moguće ishitrenosti. Pri tome nam ne trebaju nikakvi novi eksperimenti, kakvi nam se nude pod nazivom »novi socijalizam« ili »samoupravni demokratski socijalizam«. To su nove društvene sheme s neizvjesnim ishodom. Eksperimentiranja s novoizmišljenim shemama već su dovoljno skupo stajala Jugoslaviju. To je jedna od polaznih slabosti marksizma: vjera da se po unaprijed »znanstveno« smišljenoj formuli može »graditi« uspješno novo društvo. Nijedno od uspješnih društava suvremenog svijeta nije na takav način »izgrađeno« ona su nastajala slobodnim razvojem iz sebe samih, postepenim osvajanjem sve većih prostora ekonomskih i političkih sloboda koje nužno teže pravnoj državi i socijalnoj pravdi. Ne moramo po svaku cijenu biti originalni: slijedit ćemo iskustva i ostvarenja liberalne i socijalne demokracije u najuspješnijim zemljama Evrope.

Novi hrvatski ustav mora biti ustav slobode, a ne zbirka recepata po shemi jedne ideologije. To se mora odraziti već i u samome imenu: »Republika Hrvatska«, a ne »Socijalistička Republika Hrvatska«. Zalažemo se za sažeto pisan moderni ustav, koncentriran na zaštitu ljudskih i građanskih prava svih stanovnika Hrvatske, na propise o demokratskom izbornom sistemu i o kompetencijama i odgovornosti izabranih vlasti, na skladno i efikasno funkcioniranje pravne države.

5. Stranka razumnih i pristojnih: princip tolerancije

Zastupnici smo tolerancije. Protivnici smo osvete i osvetoljublja u političkom životu, jer sije nove mržnje i stvara nove opasne napetosti.

»Demokracija je smjenjivost vlasti bez prolijevanja krvi« – rekao je lucidni filozof neoliberalizma Popper, a mi bismo dodali: i bez zle krvi, bez društvenih potresa i bez ravanšizma.

Dužni smo odlučno i bez odgađanja mijenjati neuspjeli politički, pravni i ekonomski sistem, ali na demokratskom putu, kroz slobodno izabrani

Sabor i neposrednim izjašnjavanjem naroda (referendum). Protivimo se jednostranom nametanju promjena i nismo za promjene po svaku cijenu. Zauzimamo se za promjene u duhu legaliteta, za demokratski legalitet izvršenih promjena.

Smatramo da smo potrebni Hrvatskoj kao liberalna stranka razumne sredine. Nismo elitisti ni populisti, već stranka razumnih i pristojnih ljudi.

Čvrsto zastupamo svoja mišljenja i prijedloge, ali smo sposobni za politički dijalog.

Njegovat ćemo kulturu političkog dijaloga kao najvažniju pretpostavku plodnog političkog života u demokraciji. Naš je temeljni princip – pravo na razlike. One nisu slabost, već snaga i bogatstvo demokratskog društva.

Samo u totalitarizmu politički se protivnik smatra neprijateljem. U liberalnoj demokraciji on je sugovornik ili suparnik u polemici, mogući saveznik ili konkurent u demokratskom nadmetanju političkih prijedloga i programa.

Kao stranka razumno odmjerenih sposobni smo i spremni stupati u koalicije s drugim strankama, kadgod su nam prijedlozi i programi bliski. U tradiciji je liberalizma i liberalnih stranaka da budu mostovi za zdrava politička savezništva i smatramo to jednom od naših važnih namjena u prilikama još nedovoljno razvijenog političkog pluralizma u Hrvatskoj.

Raduju nas pojave liberalnih stranaka i inicijativnih grupa u Sloveniji, Srbiji, Crnoj Gori i na Kosovu. Nadamo se njihovu jačanju i skoroj pojavi sličnih stranaka i grupa u ostalim dijelovima Jugoslavije. Organizirat ćemo međusobne susrete i povremenu ili stalnu koordinaciju. Srodnošću političkih ideja premošćivat ćemo međunacionalne razlike i uspostavljati uzajamno razumijevanje kao neophodnu pretpostavku za buduće sporazumno definiranje skladnog zajedničkog ili dobrosusjedskog života na jugoslavenskim prostorima, u okvirima ujedinjene slobodne Evrope.

Protivnici smo bukačkih ekstremizama, ma sa koje strane dolazili, jer uvijek raspiruju suprotne ekstremizme i onemogućuju djelotvoran politički dijalog. Protivnici smo jeftine demagogije, šovinističke i komunističke, vlastodržačko totalitarne i lažno revolucionarne, podjednako. Želimo biti umjereni i odmjereni u riječima, ali odlučno dosljedni na djelu.

Ne želimo se ni sa kime prepirati oko prošlosti, jer smatramo da to nije svrha ni zadaća političkih stranaka. Novija je povijest Hrvatske i Jugoslavije opterećena nejasnoćama i spornim epizodama, a njihove su interpretacije vrlo često jednostrano iskrivljene, s jasnim tendencijama političke manipulacije. Nestručne rasprave o tim temama raspiruju nove sporove, produbljuju nacionalne i ideološke konflikte i netrpeljivosti. Otežavaju sporazumijevanje o sadašnjosti. Smatramo da proučavanje i ocjenu prošlosti treba prepustiti povjesničarima, jer to je njihov posao. Naše je da se okrenemo budućnosti.

6. Privredni preporod: poduzetništvo i bijeg iz bijede

Jugoslavija je na rubu bijede. Hrvatska, promatrana zasebno, ne stoji mnogo bolje. Reforme koje trenutno provodi vlada Ante Markovića u znatnoj će mjeri smanjiti inflaciju, ali će istovremeno povećati nezaposlenost i još dublje sniziti životni standard. Da bi se zaista oporavila, privredi je potrebno oslobođenje od preostalih balasta politike i ideologije. Nakon skršene inflacije, potreban joj je novi snažan zaokret, koji će ohrabriti poduzetnike i radne ljude, pokrenuti preporodni duh. Toga je premalo u daljnjem programu vlade Ante Markovića.

Čovjek mora biti sasvim slobodan da radi, proizvodi, trguje, stiče i raspolaže. Povećanje njegove osobne ekonomske dobrobiti i sticanje osobnog vlasništva najlegalniji su i najefikasniji motivi sveukupne privredne djelatnosti i njenog unapređivanja. Isprepletanje milijuna individualnih inicijativa na slobodnom tržištu ostvaruje daleko pouzdaniji privredni sklad i brži napredak od bilo kakvog državnog planiranja i uplitanja. Bogatstva što ih stvara privatno vlasništvo omogućuju komunalne, socijalne, ekološke i zdravstvene programe koji vode u društvo blagostanja. Za nas je to još daleki cilj, ali se valja prema njemu što prije uputiti.

Stoga će HSLS predložiti novoizabranom Saboru svoj PROGRAM PRIVREDNOG PREPORODA, kojem su polazišta slijedeća:

a) Hrvatski Sabor donosi Proglas (sa snagom ustavne odredbe) o slobodi poduzetništva i o zajamčenoj sigurnosti privatnog vlasništva u Hrvatskoj. Takav je proglas poželjan naravno i za cijelu Jugoslaviju, ali Sabor ne može ostati paraliziran zbog eventualne nesposobnosti Savezna skupštine da se o tome sporazumi. Tekst Proglasa temeljno je ohrabrenje novom poduzetništvu, kod kojeg su optimistička očekivanja za budućnost natpolovični preduvjet uspjeha, važniji od raspoloživog novca i tržišne konjunkture.

b) Ukida se društveni sektor privrede. Sva poduzeća tog sektora (izuzev željeznice, pošte, proizvodnje energenata, oružja i slično) u roku od godine dana postaju privatna (dioničarska). Način transformacije nije jednoobrazno propisan; varira od slučaja do slučaja, približno po uzoru na reprivatizacije provedene u Velikoj Britaniji i Francuskoj. Nadležne su općinske vlasti, koje daju punomoći komisijama stručnjaka za provođenje privatizacije svakog pojedinog poduzeća, već prema okolnostima. Uspješna poduzeća u većini će slučajeva sama naći najpogodnije oblike vlastite transformacije, dok će u spornim slučajevima ili nedoumicama komisija propisati rješenje (prodaja stranom ili domaćem kapitalu), pretvaranje u dioničarsko društvo putem prodaje ili poklona dionica radnicima, kombinacije s bankama, menedžerski otkup i drugo).

c) Radikalno se reducira državni i paradržavni aparat. Upravni aparat reorganizira se po uzoru na najbolje zapadnoevropske uprave, s većim kompetencijama, većom odgovornošću, bržim odlučivanjem i boljom efikasnošću. Ukidaju se SIZ-ovi, sudovi udruženog rada, SDK (osim inspekcije) i drugi oblici dupliranih i tripliranih kompetencija. Društvene službe financiraju se iz budžeta. Reducira se broj državnih i paradržavnih predstavnika u inozemstvu. Političke promjene u Evropi omogućuju smanjivanje izdataka za najskuplju vojnu opremu (supersonički avioni i slično) i skraćenje vojnog roka, za jednu trećinu. Dio vojne industrije prelazi na mirnodopsku tržišnu proizvodnju i transformira se u dionička poduzeća. Smanjuje se dio policijskog aparata, osobito politička policija. Tako ostvarene uštede, koje iznose u prosjeku oko 30% saveznog, republičkih i komunalnih budžeta, raspoređuju se isključivo u korist zdravstva, školstva i socijalnih službi. Svim otpuštenim službenicima pružaju se olakšice za novo zapošljavanje i jamstva za egzistenciju: stimulativni krediti za privatno poduzetništvo i poljoprivredu, osnivanje djelomično dotiranih konzalting biroa za pravne, marketinške i računovodstvene usluge, privremene mirovine, zapošljavanje na održavanju uglavnom zanemarenih objekata.

d) Ukidaju se privilegije funkcionara. Njihovi domovi za odmor i reprezentativni objekti prodaju se ili iznajmljuju u komercijalne svrhe. Svi službeni automobili se prodaju, prvenstveno njihovim šoferima ako žele biti taksisti. Za prijevoz u službene svrhe koristi se taksi po ugovoru ili privatni auto uz naknadu. Za četiri godine unaprijed ukidaju se sve dotacije za razne proslave, spomen-knjige, obilježavanje obljetnica. Ukidaju se sve dotacije političkim strankama, koje se moraju

izdržavati od vlastitih prihoda. Prodaju se ili se iznajmljuju, prvenstveno konzalting poduzećima za novo poduzetništvo, viškovi poslovnog prostora nastali redukcijom činovnika. Tako ostvarene uštede i prihodi idu isključivo u korist unapređenja ekologije, za razvoj znanosti i kulture, te za poboljšano održavanje javnih objekata (spomenici kulture, nacionalni parkovi, sportski tereni, gradski parkovi i izletišta, tržnice i drugo), na čemu će se zaposliti dio otpuštenog činovništva komunalnih službi.

e) Oslobođeno i ohrabreno poduzetništvo glavni je nosilac poleta i budućeg napretka. Ono je pokretač bijega iz bijede. Treba mu pružiti jamstva, ohrabrenja, sigurnost i olakšice. Pri oporezivanju sasvim se izjednačuje s društvenim sektorom (dok on još postoji), a pri kreditiranju stječe prirodne komparativne prednosti na osnovi tržišnih kriterija. Utvrđuje se pravo na samozapošljavanje, tj. svatko je slobodan pokrenuti svaku privrednu djelatnost uz uvjet da podnese poreznu prijavu i sigurnosne propise. Ukidaju se razna ograničenja (zemljišni maksimum, broj zaposlenih i slično). Utvrđuju se olakšice za ulaganja u nerazvijenim područjima i u deficitnim granama. Stimulira se povezivanje privatnog i dioničarskog poduzetništva s međunarodnim i iseljeničkim kapitalom. Favorizira se bankarska djelatnost koja je usmjerena na poticaj i praćenje novog (privatnog) poduzetništva. Pružaju se carinske olakšice za opremu i repromaterijal potreban početnom jačanju novog poduzetništva i općenito se teži kontinuiranom smanjivanju carinskih stopa. Osnivaju se djelomično dotirane konzalting i druge uslužne službe za privatno poduzetništvo (pravni savjeti i poslovi, informacije, posredništva). Pruža se pomoć pri traženju proizvodnog i poslovnog prostora. Privatnom se poduzetništvu omogućuje ravnopravna konkurencija u nekim komunalnim službama (saobraćaj, čistoća i drugo), u zdravstvu i školstvu. Privredne komore transformiraju se sasvim u funkciju unapređenja poduzetništva. Priređuju se redovita savjetovanja radi izmjene iskustava, seminari, gostovanja i predavanja inozemnih stručnjaka, boravci u inozemnim poduzećima radi usavršavaja, informativna služba, fondovi podataka, ured za posredovanje pritužbi i žalbi, svestrano se razvija preporodni duh poduzetništva.

f) Nastavlja se i intenzivira rad na definiranju i provođenju stambene reforme. Prihvaćaju se dosad zacrtani temeljni ekonomski kriteriji, ali se još više vodi računa o socijalnom aspektu. Novac prikupljen od ekonomskih stanarina ide isključivo za održavanje i poboljšanje postojećih stanova i zgrada. Novac prikupljen od prodaje stanova ide u iste svrhe, ali i za izgradnju novih stanova za pogodnije iznajmljivanje obiteljima i pojedincima koji nisu u mogućnosti izdržati ekonomske kriterije. Za ekonomski aktivno stanovništvo stimulira se privatna izgradnja. Izdaju se licence stranom i domaćem kapitalu za izgradnju cijelih stambenih naselja. Pružaju se pogodnosti (uključujući mogućnost otkupa zemljišta iz društvenog vlasništva) našim iseljenicima za izgradnju u domovini. Potiče se osnivanje mješovitih banaka (financijskih kompanija) specijaliziranih za stambenu izgradnju. U gotovo svakom pogledu stambena izgradnja uživa prioritetni tretman, kao jedan od glavnih pokretača privrednih aktivnosti i najvažnije komponenta poboljšanja kvalitete življenja.

g) Uspostavlja se stabilniji porezni sistem. Teži se smanjivanju, u nekim slučajevima i ukidanju poreza na promet na račun povećanja direktnih poreza na prihod i dobit. Stope direktnih poreza su progresivne, zakonom propisane i maksimalno stabilne. Općina i više državne vlasti ne mogu povećavati prihode povećanjem poreznih stopa, već su im egzistencija i opći napredak najuže vezani za povećanje privredne djelatnosti, za veće prihode i veće dobiti građana. Onemogućuju se proizvoljnost i manipulacije prilikom odmjeravanja poreza: uvodi se sistem prijavljivanja, odmjeravanja i inspekcija već iskušan u razvijenijim zemljama tržišne privrede (opunomoćeni računovod-

stveni uredi i drugo). Porezi se ne prikrivaju: u današnjem jugoslavenskom sistemu zaposleni građanin koji živi od plaće čak i ne zna koliko poreza plaća, jer mu se unaprijed odbiju sva davanja (prima netto plaću). Stoga se uvodi isplata brutto plaće, od koje svatko obavezno sam plaća porez. To građaninu daje neposredan uvid u visinu poreza i drugih davanja i podstiče ga da traži odgovornost za trošenje.

Privreda ne može podnijeti ukupne postotke izdvajanja veće od sadašnjih. Upravo suprotno, potrebna su racionalno raspoređena smanjivanja. Istovremeno, nasušne su potrebe za većim budžetima zdravstva, ekologije, socijalnih službi, znanosti, kulture, komunalnih službi, sporta. To se više ne može rješavati povećanim stopama izdvajanja, ali su znatna poboljšanja moguća na drugi način: već naznačenim budžetskim uštedama, djelomičnim ulaženjem poduzetništva u te djelatnosti, a iznad svega bogaćenjem privrede. Kontinuirano jačanje privrede u istom će omjeru neprekidno jačati sve neprivredne djelatnosti, bez kojih nema ni zdrave privrede ni zdravog društva.

h) Hitno se mora poduzeti sve što je moguće, kako privatni i bankarski kapital iz bogatih zapadnih zemalja, koji je krenuo u ulaganja prema istoku, ne zaobiđe Hrvatsku, po mogućnosti niti Jugoslaviju. Za sada smo uglavnom zaobiđeni, zbog atmosfere napetosti i političke nestabilnosti koju već dvije godine stvaraju političko rukovodstvo Srbije i Slobodan Milošević osobno. Čak su i naši iseljenici vrlo suzdržljivi prema ulaganjima u domovini. Hrvatska mora učiniti sve što je u njenoj moći da suzbije tu atmosferu nepovjerenja. Nedvosmislenim političkim odlukama i postupcima moramo pokazati da nećemo kapitulirati ni pred kakvim pritiscima politike Slobodana Miloševića. Snažnom podrškom liberalno-tržišnim reformama vlade Ante Markovića pomoći ćemo pozitivnim kretanjima i stabilizaciji u jugoslavenskim okvirima: nastupom Hrvatske s dodatnim reformama i direktnim kontaktima s inozemnim kapitalom pokazat ćemo da možemo i samostalno djelovati i dati potrebna jamstva.

Sistematski se moraju razvijati i propagirati komparativne prednosti Hrvatske za financijska ulaganja prema svim ostalim istočnoevropskim zemljama. Osniva se poseban informativni centar za strane ulagače. Priređuju se međunarodni bankarski susreti u Zagrebu, informativna putovanja, razgovori s predstavnicima hrvatske privrede i vlasti. Objavljuju se informativni materijali na stranim jezicima. Uspostavljaju se direktni pojedinačni kontakti. Osniva se specijalizirana financijska kompanija. Traže se jače veze i oslonac u našem iseljeništvu, u poduzetničkim krugovima. Pružaju im se posebne pogodnosti, jer njihovo poduzetničko iskustvo i već stvorene poslovne veze u ovome trenutku mogu biti najveća pomoć oživljavanju poduzetničke privrede u Hrvatskoj.

i) Hrvatska vlada mora pomno pratiti i potpomoći početni zamah i napredovanje poduzetničke privrede. Minimalno se upliće regulativom i maksimalno radi na deregulaciji (ili pojednostavljenju) teško prohodne šume sadašnjih zakona. Koliko je god moguće unapređuje osnovnu orijentaciju: ugrađivanje u Evropu. To su autoputevi, modernizirane željeznice i aerodromi, međunarodna poslovna i kulturna društva i susreti što je moguće većeg broja raznovrsnih djelatnosti, turizam. Hrvatska je idealan kulturni i poslovni medijator između mediteranske i srednje Evrope mjesto ukrštavanja evropskog sjeverozapada i zapada s evropskim istokom i jugoistokom. Hrvatski Jadran je najljepša luka i cijele Evrope i najprirodnija luka šireg mediteranskog područja. Hrvatska može postati promotor novih poduzetničkih i demokratskih modela za cijelu probuđenu istočnu Evropu. Ona je idealno mjesto razmjene roba, ideja, iskustva, kulture i znanja. To su njene komparativne prednosti, na kojima mora inzistirati hrvatska vlada.

Više nema recepata ni krutih minucioznih planova, koji su se uvijek iskazali kao jalovi. Život u slobodi pokreću milijuni individualnih silnica koje neprekidno pred vlasti postavljaju uvijek nove zahtjeve. Svaki novi učinjeni korak otvara nova saznanja, ali i nove dileme. Hrvatskoj je potrebna vlast dinamičnih sposobnih ljudi koji će znati brzo odgovoriti, ponekad i unaprijed naslutiti odgovore, dati inicijative za nove pothvate i dileme. HSLS će se zauzimati za formiranje sposobne hrvatske vlade, za široku javnu kontrolu njene djelatnosti i za njenu smjenjivost čim se pokaže da je iscrpila svoje ideje i sposobnosti.

7. Iseljena Hrvatska

Hrvatska je izrazito iseljenička zemlja. Ako računamo i druge i treće generacije iseljenika, u inozemstvu boravi gotovo isto toliko Hrvata, kao u domovini. Stoga buduću politiku i zakonodavstvo u odnosu na iseljeništvo treba graditi samo u suradnji s iseljenom Hrvatskom. Glavni je cilj te politike njegovanje i razvijanje hrvatskog kulturnog zajedništva i očuvanje nacionalnog identiteta Hrvata u inozemstvu. Takvo kulturno zajedništvo obogaćuje Hrvatsku i iseljeništvo, uzajamno. Ostvarenje tog cilja treba staviti iznad trenutnih političkih interesa, a to uključuje i suradnju s pojedincima i nekim organizacijama koje su dosad bile etiketirane kao »neprijateljska emigracija«.

Poseban tretman potreban prema građanima Hrvatske u zapadnoevropskim zemljama, koji svoj boravak u inozemstvu smatraju privremenim (»gastarbajteri«). Njima se mora omogućiti što skoriji povratak i reintegracija u domovinski privredni i kulturni život.

Predlažemo da se za iseljenu Hrvatsku osnuje vrhovno nadležno tijelo: OPĆI HRVATSKI SABOR sa sjedištem u Zagrebu. Sastavljen je od demokratski izabranog hrvatskog Sabora i od Sabora iseljene Hrvatske, biranog demokratski po regijama u inozemstvu. Uključeni su i predstavnici nacionalnih manjina u susjednim zemljama. Opći Sabor se sastaje svake dvije godine. Rješava načelna (uključujući i zakonodavna) pitanja u odnosu na iseljenu Hrvatsku.

Neposredni izvršilac odluka Općeg hrvatskog sabora bilo bi Ministarstvo za iseljenu Hrvatsku pri hrvatskoj vladi, koje svakako treba uspostaviti.

Odmah, ne čekajući saziva Općeg sabora i formiranje predloženog ministarstva predlažemo da se poduzme slijedeće:

- Saborska odluka da svaki iseljenik može posjetiti domovinu i trajno se vratiti ako to želi.

- Saborska odluka o amnestiji za političke izbjeglice, s upozorenjem da će svaka nova nasilnička odnosno teroristička djelatnost u domovini biti strogo kažnjiva.

- Nacionalni sastav i djelovanje diplomatskih i konzularnih predstavništava Jugoslavije u zemljama i regijama s jakom iseljeničkom koncentracijom prilagoditi etničkom sastavu tamošnjeg iseljeništva.

- Uspostaviti službu »Izaslanika Hrvatske«, istaknutih pojedinaca našeg javnog života koji s određenim punomoćima i zadacima, povremeno odlaze na višemjesečne boravke u veće iseljeničke centre radi intenziviranja svestranih uzajamnih veza.

- Osloboditi iseljenike kompleksa UDB-e, špijunaže i sveopće policijske kontrole njihova svakodnevnog života.

- Izraditi katastar naselja u kojima žive iseljenici iz Hrvatske i adresar značajnijih iseljenika.

- Poticati i pomagati objedinjavanje i povezivanje hrvatskih društava u inozemstvu.

- Proučiti iskustva drugih iseljeničkih zemalja (Italija, Grčka i druge) i uspostaviti suradnju s institucijama koje se bave multikulturom u doseljeničkim zemljama.

– Raditi na udruživanju poslovnih ljudi našeg porijekla i na njihovom povezivanju s partnerima u domovini.

– Poticati svestrani iseljenički turizam, osnovati specijaliziranu agenciju za taj posao.

– Osnovati agenciju za istraživanje »korijena«.

– Neke od postojećih odmarališta za privilegirane pretvoriti u domove za odmor i za umirovljene iseljenike (prije rata postojao je takav dom u Jelsi, otok Hvar).

– Pomagati etničke radio-stanice, iseljenička društva i novinarstvo, preporučiti novinarima i javnim radnicima suradnju u iseljeničkom tisku, otvarati knjižare u većim iseljeničkim centrima, opskrbljivati iseljenička društva i knjižare knjigama, video-kazetama, glazbalima, nošnjama, organizirati gostovanja koreografa i drugih kulturnih radnika.

– Organizirati tečajeve za učenje i usavršavanje hrvatskog jezika u zemlji i inozemstvu, pomagati otvaranje katedri hrvatskog jezika u inozemstvu, razmjenjivati omladinske i studentske posjete, slati naše profesore na hrvatsko etničke škole u inozemstvu, razviti suradnju s kulturnim stvaraocima našeg porijekla, dodjeljivati stipendije djeci naših iseljenika koja se žele školovati u Hrvatskoj.

– Poticati podizanje spomenika hrvatskom iseljeniku u mjestima gdje je odigrao pionirsku ulogu u podizanju tog grada ili regije, utemeljiti iseljenički muzej.

Dio predloženih akcija iseljenici će sami financirati, za drugio dio mora se pobrinuti hrvatska vlada. Svaki uloženi dinar mnogostruko će se vratiti, na mnogo načina.

8. Zdrava Hrvatska

Ljudsko društvo, i životni okoliš nedjeljiva su cjelina. Mnoge industrijski visoko razvijene zemlje tržišne privrede, a posebice socijalističke zemlje planske privrede, nalaze se u ekološkoj krizi u kojoj su regionalno ugroženi osnovni životni uvjeti. Zbog toga je saniranje, zaštita i unapređenje životnog okoliša u našoj zemlji jedan od najvažnijih ciljeva HSLS-a. Spremni smo i stručno sposobni sudjelovati pri izradi djelotvornog zakonodavstva, koje će uskladiti razvoj tržišne privrede, rast životnog standarda i očuvanje osnovnih životnih preduvjeta, kao što su dostojno stanovanje, zdrava hrana, čisti zrak, pitka voda i raznoliki, biljem i životinjama bogati krajolik. Osnovne odredbe za zaštitu okoliša korespondirat će zakonodavstvu Evropske zajednice, pri čemu će se voditi briga o specifičnim prilikama naše domovine.

Uvođenjem tržišne privrede i uključivanjem naše zemlje u evropske integracione procese ojačat će tendencije da se nekontrolirano troše prirodni resursi što bi dovelo do novih opterećenja i štete u životnom okolišu. Zbog toga se HSLS zalaže za osnivanje snažnog republičkog Zavoda za zaštitu životnog okoliša, sa širokim ovlastima. Zavod mora biti opremljen najmodernijim uređajima za kontrolu kvalitete prehrambenih proizvoda, vode, zraka i tla i za mjerenja buke. Ovlašten je provoditi mjere za zaštitu prirode i strogo kontrolira poštivanje usvojenih prostornih planova. Preispituje i ocjenjuje ekološke aspekte pri gradnji novih industrijskih objekata i podnosi izvještaje nadležnim republičkim organima.

Hitne mjere za zaštitu zraka posebno su potrebne u većim industrijskim centrima kao što su Zagreb, Rijeka, Osijek, Split, Sisak i Varaždin. U raznim dijelovima tih gradova bit će postavljene automatske stanice za mjerenje sumpornog dioksida, dušičnih oksida i ozona. Rezultati tih mjerenja bit će objavljivani u dnevnim novinama. Pri prekoračenju graničnih vrijednosti, koje danas vrijede u ostalim evropskim gradovima, oglasit će se uzbune smoga prvog, drugog ili trećeg stupnja, i time prema stupnju opterećenja ograničiti autopromet i rad

pojedinih industrijskih postrojenja. Dosljednom politikom poreznih olakšica i obaveza, kao i provedbom zakonskih odredbi, industrijska će poduzeća biti primorana ugraditi uređaje za čišćenje zraka u određenom vremenskom razdoblju. Poreznom politikom treba stimulirati da se poveća udio motornih vozila sa ugrađenim katalizatorom i potrošnja bezolovnog goriva.

U svim većim gradovima Hrvatske potrebno je izgraditi spalionice smeća opremljene modernim uređajima za čišćenje otrovnih plinova. Time se u manjoj mjeri može pokriti i dio energetskih potreba grada.

Sva veća naselja u Hrvatskoj i industrijska postrojenja koja troše veće količine vode dužna su izgraditi uređaje za mehaničko, biološko ili kemijsko čišćenje otpadnih voda, već prema vrsti zagađenja. To je posebno bitno u turističkim zonama.

Kritična je situacija sjevernog Jadrana, koja se mora što prije sanirati. Zamisli i prijedlozi iz projekta »Protection of the Human Environment in the Yugoslav Adriatic Region« na kojem se radilo više godina uz financiranje Ujedinjenih nacija, ostali su do danas »hrpa papira«. HSLS želi pokazati i dokazati da se to može provesti uz financiranje iz budžetskih ušteda, kako je to predloženo našim »Planom privrednog preporoda«.

Hrvatska je turistička zemlja s jednom od najljepših obala na svijetu. Zaštititi njen krajolik i prirodu, zajedno s Dinaridima u njenom neposrednom zaleđu, mala je žrtva sadašnjosti za velike prednosti i bogatstva neposredne budućnosti. Razni oblici ekskluzivnog turizma, što ga već nazivaju »ekoturizmom«, danas su najperspektivniji dio svjetske turističke ponude. Naš Jadran se mora osloboditi neugodnog pečata jeftinog, primitivnog i bezidejnog turizma s lošim ugostiteljskim uslugama. Čuvanje njegove prirode pretpostavka je za ekskluzivniju turističku ponudu koja nosi bogatstva.

Osjećaj za ekologiju treba njegovati već od osnovne škole. HSLS se zalaže za intenzivniju ekološku nastavu i, prije svega, za njegovanje školskih vrtova, održavanje svježe obojenih fasada i unutrašnjih zidova, za čistoću okoliša škole, a u sve to treba uključiti i same učenike.

9. Povratak selu i poljoprivredi

Hrvatsko selo i poljoprivreda u tolikoj su mjeri uništeni i zapušteni, da je njihov oporavak nemoguć bez velike pomoći šire zajednice. Selo je ostarilo; privatni posjed (koji čini 78% obradivih površina) katastrofalno je usitnjen daleko ispod svakog ekonomskog kriterija; veliki kombinati pate od uobičajenih slabosti društvenog sektora; na našem selu suviše se rijetko pojavljuje moderan poljoprivrednik, poduzetnik, koji bogati sebe i selo; u većini krajeva poljoprivreda je spala na nivo vegetiranja.

Dodatna je i dugoročno gledano možda najveća teškoća što ne možemo slijediti primjere moderne industrijalizirane poljoprivrede u zapadnoj Evropi. Danas je već nedvojbeno utvrđeno da je ona, sa svojim ogromnim količinama umjetnih gnojiva i pesticida, postala najvećim zagađivačem rijeka, mora i podzemnih voda.

Oporavak mora biti mišljen na dugi rok.

– Prije svega, odmah, ukidanje svake diskriminacije prema privatnom poljoprivredniku; izjednačavanje s društvenim sektorom u pravu na veličinu posjeda, u svim vrstama poreza i u drugim olakšicama, uključujući carinske i kreditne.

– Izraditi i provesti dugoročni plan okrupnjavanja gospodarstava otkupnom, prodajom ili najmom, te udruživanjem proizvođača. (Za optimalno efikasnu proizvodnju kojoj ne bi trebala državna pomoć trebalo bi prosječno gospodarstvo u našim uvjetima biti oko 80 ha, za proizvodnju koja se odražava uz malu pomoć države potrebne su površine

od oko 20 ha, a sada prosječno gospodarstvo u Hrvatskoj ima obradive površine prosječno 2,6 ha).

– U okviru tog plana odmah, sada, početi stimulirati uspješne poljoprivrednike kreditima i drugim olakšicama da kupuju staračka domaćinstva i povećavaju svoj posjed. Takav otkup može obaviti i općina, pa davati zemlju u zakup ili na prodaju drugim gospodarima. Može se djelomično izbjeći skupa komasacija.

– Uspostaviti moderno poljoprivredno školovanje i instruktažu za mlade ljude na selu, pripremiti ih za moderne poljoprivredne poduzetnike. (Zašto su ukinute nekadašnje poljoprivredne škole za seljake? Zašto više nema savjetodavnih poljoprivrednih stanica?) Moderni seljak već se služi kompjutoriziranom informatikom. S takvom perspektivom mladi će ljudi početi ostajati na svom gospodarstvu.

– Preko novouspostavljenih poljoprivrednih stanica redovito informirati selo o najnovijim tehnologijama i pomagati u njihovoj primjeni. Organizirati povremena savjetovanja s razmjenom iskustva. (Pri tome se prije svega misli na najnovija sredstva koja neutraliziraju djelovanje pesticida i umjetnih gnojiva štetnih po okolinu, te omogućuju proizvodnju zdrave hrane).

– Orijentirati se na proizvodnju zdrave hrane odmah. Tu još konkurencija nije prevelika, a prirodne uvjete imamo relativno vrlo dobre. Možda se u toj specijalizaciji krije mogućnost prave ekspanzije naše poljoprivrede.

– Državnim dotacijama direktno potpomagati odabrane poljoprivredne proizvode. (Evropska zajednica subvencionara npr. proizvodnju govedine s barem 50%, a određene vrste pšenice, soje, šećera i dr. sa 25-50%).

10. Reforme komunalnog sistema

Današnji komunalni sistem u Jugoslaviji pokazao se teškim promašajem na tri bitna plana: na političkom, organizacijskom i ekonomskom.

Na političkom planu propala je utopijska ideja komune kao »političkog oblika u kojem može doći do oslobođenja rada«. Kompliciranom podjelom i umnažanjem kompetencija između općinskih vijeća, provedena je blokada odlučivanja, pa su se glavne odluke u pravilu donosile izvan izabranih tijela, tj. u komitetima SK. Demokracija je praktički izigrana i onemogućena. Čak se ni demokratsko mišljenje općinstva o lokalnim pitanjima nije moglo adekvatno izraziti, jer je bilo prigušeno jednopartijskim političkim sistemom.

Na organizacijskom planu glavna je slabost – neefikasnost. Odluke se sporo i teško donose, a kroz sadašnju organizaciju aparata sporo se i neefikasno provode. Upravni aparat je u pravilu preglomazan i inertan.

Na ekonomskom planu sistem je preskup. Njegovi su troškovi neracionalno visoki u odnosu na rezultate koje daje. Osim toga, sistem se izdržava od prihoda (poreza), koje gotovo proizvoljno odmjerava prema svojim potrebama, umjesto da je obrnuto: prihodi komune moraju biti direktno i isključivo ovisni o opsegu i uspješnosti privredne djelatnosti na njenom području.

Reforma komunalnog sistema mora poći od jasne spoznaje da se ne može svim općinama u Hrvatskoj (niti u Jugoslaviji) propisivati jednoobrazni sistem. Nemoguće je da organizacijska struktura općinskih vlasti u Rijeci bude jednako primjenjiva i na općinu Lastovo ili Vis, kao što je sada slučaj. Sabor mora dati općinama veću samostalnost za reorganizaciju svojih uprava i cijelih sistema, prema specifičnim prilikama.

Na tom poslu doći će do izražaja prednosti višepartijskog sistema i kreativnost stranačkih ogranaka. Ogranci HSLS izradit će i zastupati prijedloge za reformu komunalnog sistema u svojim općinama. HSLS će za ispomoć angažirati savjetodavne stručnjake, koji su već radili na analizama i prijedlozima za reformu komunalnog sistema (Pravni fakultet u Zagrebu i drugi).

Ovisno o veličini i drugim osebinama svake pojedine općine, reformom će se tražiti najpogodnije upotpunjavanje između efikasnosti predstavničke demokracije (izabrane općinske vlasti) s direktnim demokratskim utjecajem (javno mišljenje, tj. općinstvo), na slijedećim načelima:

a) demokratski izabrana općinska uprava, koja odražava pluralističko mišljenje višepartijskog biračkog tijela, ima sve potrebne punomoći da za trajanja svog vremenski ograničenog mandata uspješno provodi programe na osnovi kojih je izabrana;

b) preko svojih predstavnika u općinskoj skupštini i drugim demokratskim putovima općinstvo ima trajan uvid u djelovanje izabranih tijela (kontrola javnog mnijenja);

c) kroz svoje stranke i ad hoc formirane grupe za pojedine programe općinstvo demokratskim putem ispoljava svoje mišljenje i vrši pritisak za izvršavanje prihvaćenih programa, te predlaže nove.

Time još nije ublažena nijedna od mučnih komunalnih i drugih materijalnih teškoća naših općina, tek je uspostavljen demokratski mehanizam za njihovo rješavanje. U današnjoj neimaštini većine naših općina praktički se ništa ne može riješiti bez privrednog preporoda, tj. bez stjecanja novih bogatstava. Stoga HSLS preporučuje svojim ograncima da svatko za svoju općinu razradi i predloži PROGRAM PRIVREDNOG PREPORODA, koji je u osnovama naznačen u posebnom poglavlju ovoga programa. Stjecanjem novih bogatstava postupno će se otvoriti mogućnost za ispunjavanje raznih komunalnih potreba, a prioriteti će se određivati demokratskim putem u okviru reformiranog komunalnog sistema, koji jamči znatno veću uspješnost provođenja.

Za pomoć nerazvijenim općinama i razrješavanje izdvojenih slučajeva i nadalje će se morati brinuti Sabor sa svojim izvršnim tijelima.

11. Kultura: eminentni izraz duha slobode

Kulturu kao programsku jedinicu ne uvrštava HSLS u svoj politički program nipošto samo ritualno ili čak mehanički: uz politiku i gospodarstvo, kao tobože najvažnije stvari za jednu liberalnu stranku, neka se onda, reda radi, nešto kaže i o kulturi. Ona se i onako u političkoj retorici vodećih političara gotovo redovito spominje na trećem mjestu. Za HSLS je međutim kultura od temeljnog značenja, jer je ona eminentno stvar slobode, dakle ishodišnog principa političke i socijalne filozofije HSLS-a. Nije stoga za HSLS nipošto čudno što je kultura, uzeta u čitavoj svojoj sadržajnoj širini i punini, bila pod naročitom paskom i u dubokom zatočeništvu pod totalitarnim režimom (i) u nas. Posebno u Hrvatskoj. »Crni listama«, »bijelim knjigama«, hajkama, zabranama i zatvorima slamala se sloboda duha i duh slobode čiji je eminentni izraz kultura. Posljedica toga je bila, i još uvijek jest, sumorno i olovno sivilo duhovnog života u kojem je jedino osvježenje (bila) neka nova zabrana neke knjige, nekog filma, neke pjesme, znanstvenog ili filozofskog eseja.

Za HSLS, kao uostalom i za čitavu evropsku liberalnu tradiciju, povijest i sudbina slobode najtočnije se očitava na povijesti i sudbini kulture u nekoj zemlji. To vrijedi naravno i za Hrvatsku.

HSLS će se stoga zalagati za slobodu kulturnog stvaralaštva, ne samo deklarativno. On će se odlučno suprotstavljati svakom pokušaju svjetonazorskog, ideologijskog i političkog patronata, a naročito državno represivne kontrole nad kulturom.

Jedina pozitivna uloga i funkcija države na području kulture mora prema HSLS-u bit da srazmjerno općem bogatstvu i financijskoj moći

hrvatskog društva osigurava infrastrukturnu i institucijsku mrežu kao materijalnu pretpostavku nacionalnog kulturnog života. Na državi je da osigura modernu i po informatologijskim standardima funkcionalno opremljenu nacionalnu biblioteku, ali nije njezino da ideologijski i svjetonazorski nadzire i dirigira nabavu knjiga i periodike; da osigura funkcionalnu zgradu za hrvatski državni arhiv, ali ne i da ideologijski i politički dirigira i normira prezentaciju i korištenje arhivske građe; da osigura zgrade za nacionalno kazalište i operu ali ne i da određuje repertoar; da osigura funkcionalnu zgradu i njeno održavanje za nacionalnu galeriju, ali ne da i dirigira ukus kao kriterij nabave slika. Isto pravilo važi i za sva druga područja kulture koja su relevantna za identitet hrvatske nacionalne kulture.

Za sve ostalo, što ona ne može financijski poduprijeti na području kulture, država je dužna poticati svim zakonski raspoloživim sredstvima (na primjer oslobađanjem ili smanjenjem poreza) mecenatstvo, donatorstvo, sponzorstvo, razne privatne fondacije i zaklade, čime se osigurava i omogućava bujnost, raznolikost i pluralizam kulturnog života, kakav je svojstven modernim visoko diferenciranim razvijenim društvima.

Kultura međutim ne znači, i nikada nije zapravo ni značila, samo ovdje spomenuta i nespomenuta individualizirano institucionalizirana područja kulture. Kultura znači i kultivirano interpersonalno ponašanje i komuniciranje u čitavom svom sadržajno bogatom spektru. To se međutim uči prvenstveno u obiteljskom krugu, a onda poslovito u školi, odnosno u odgojno-obrazovnim ustanovama. Nekada su za to služili internati i koleđi klasičnog tipa. Danas je međutim odgojno-obrazovni sistem reduciran, pod utjecajem određenog ljudskoj prirodi neprimjerenog racionalizma, na puko 'usvajanje i reproduciranje propisanog školskog gradiva'. Da se korigira ta anomalija, što ima dalekosežne posljedice, koje se očituju na svakom koraku u nekultiviranom, stoga i nekulturnom interpersonalnom ponašanju i uopće komuniciranju, HSLS će se zalagati uz cjelodnevnu osnovnu školu u kojoj bi se djeca učila civilizacijskim standardima ponašanja u što je više moguće raznovrsnijim komunikacijskim situacijama. Na taj bi se način pomoglo i roditeljima koji nisu u mogućnosti, bilo što su oba roditelja zaposlena bilo što im opći materijalni i socijalni status ne omogućava da djetetu pruža ni prosječni odgojni standard. To je ona organska klasična veza prosvjete i kulture koja je prekinuta a za koju će se HSLS zdušno zalagati da se opet uspostavi.

12. Znanost, tehnologija, ekologija, razvoj

Postavši u poslijeratnom razdoblju pokretačkom snagom čitavog društvenog razvoja, znanost je u zapadnoevropskim zemljama brzo postala izdvojenom, posebnom brigom parlamenta i vlade. Dospjevši uslijed komunističke totalitarne vladavine pod partijsku ideologijskopolitičku kontrolu, znanost je u nas bila odsječena, organski i institucionalno, od zapadnoevropskog razvoja. Nakon što je i donekle popustila svjetonazorska stega i politideologijska kontrola, znanost je po drugi put zakočena u svom razvoju nutarnjom neprimjerenom organizacijom i načinom sizovskog financiranja po shemi nove političkoideologijske dogme: »samoupravljanja«. Stoga treba ukinuti sizovsko financiranje znanosti i zakonom regulirati budžetsko financiranje fundamentalnih istraživanja, a primjenjena tehnologijska i razvojna istraživanja prepustiti slobodnom poduzetništvu koje će od njih, u režimu slobodne tržišne privrede, imati izravnu korist proizvodeći i prodavajući robu i usluge informatologijskih sistema visoke i konkurentski sposobne tehnologije.

Kako rast visokotehnologiziranih industrijskih postrojenja zadire u prirodni okoliš i socijalne strukture, HSLS će se zauzimati za to da se

ekologija dezideologizira i postane fundamentalno znanstveno istraživanje budžetski financirano kao i ostala fundamentalna istraživanja, kako je to već regulirano u zapadnoevropskim razvijenim zemljama. Rezultati fundamentalnoekologijskog istraživanja parlamenti i vlade ugrađuju u zakonodavstvo kao ekologijske standarde kojih se industrijsko poduzetništvo mora pridržavati, o čemu vode brigu ministarstvo za znanost, tehnologiju, ekologiju i razvoj u suradnji s ostalim ministarstvima čiji su resori u neposrednoj vezi s industrijskom proizvodnjom i poticanjem njezina rasta. To je jedini racionalan način da se izbjegne konflikt između ideala zdravog prirodnog okoliša, što ga sada u nas pretežno ideologizirano zastupaju razni pokreti »zelenih« i ideala stalnog rasta visokotehnologizirane privrede kao pretpostavke općeg blagostanja što ga svi hoće i zagovaraju. Stoga držimo da je pravo i dužnost države da u makroekonomska pravila igre i ponašanja slobodnog poduzetništva ugrađuje i ekologijske standarde koji štite i čuvaju samu pretpostavku i tržišne privrede. Nema ozbiljnije knjige, enciklopedije ili leksikona (neo)liberalne, što znači socijalnoliberalne inspiracije, o slobodnopoduzetničkoj i tržišnoj privredi koji ne bi imali i poglavlje o ekologiji u duhu ovdje izloženog programa.

Budući da se ekologijski problemi javljaju na svim razinama na kojima se odvija i slobodnopoduzetnički privredni život, od mikrolokalnih do makroregionalnih, uključujući susjedne zemlje, HSLS će se preko svojih stručnih timova zauzimati da se ti problemi ideologijski ne zamagljuju nego diferencirano egzaktno opišu i na ranije spomenut racionalno politički način diferencirano na odgovarajućim razinama rješavaju, uključujući naravno pregovore i dogovore sa susjednim zemljama oko zajedničkih makroregionalnih ekoloških problema. U tom će se pogledu HSLS posebno zalagati za intenzivnije radne susrete stručnih timova unutar zajednice Alpe-Adria.

Posebni problem je za Hrvatsku, kao uostalom i za sve istočnoevropskē »socijalističke« zemlje, »velika znanost« (big science) s ogromnim i skupim uređajima. Taj problem (i) najrazvijenije zemlje, naprimjer zemlje EZ i OECD, rješavaju tako da ulažu zajedno u velika i skupa laboratorijska postrojenja što ih onda ravnopravno koriste timovi istraživača iz pojedinih zemalja članica. Ti timovi preuzimaju ovisno o kadrovskoj osposobljenosti i organiziranosti značajne ili manje značajne zadatke iz zajedničkih projekata u rezultate kojih, što je naročito važno naglasiti, imaju svi timovi iz zemalja članica potpune uvide. Znanstvenici i znanstveni instituti iz Hrvatske ne sudjeluju, ili sudjeluju marginalno, u projektima »velike znanosti« u opisanom smislu jer nemaju sredstava za vlastita ogromna i skupa laboratorijska postrojenja, a s druge strane nemaju mogućnosti da se potpuno ravnopravno uključe u projekte »velike znanosti« spomenutih najrazvijenijih zemalja. Ne toliko i prvenstveno iz materijalnih i kadrovskih, nego prvenstveno iz političkih razloga: Hrvatska nije članica ni EZ ni OECD. O zauzimanju HSLS-a da se postigne ta pretpostavka govore drugi dijelovi ovog programa. Tek kad se ostvari ta pretpostavka moći će se praktično riješiti i problem koji Hrvatsku možda najviše pogađa: (ne)odlazak mladih talentiranih znanstvenika iz domovine i (ne)vraćanje, kad se izgrade i afirmiraju, u domovinu. Dok Hrvatska ne bude na ovaj ili onaj način posve ekonomski integrirana u Evropu, za što je, kako znamo, preduvjet politički sistem parlamentarne višestranačke demokracije, o tom problemu će se nažalost moći samo propovijedati, ali ne i nešto konkretno i izravno učiniti. Stoga će se HSLS zauzimati za ostvarenje političke pretpostavke da se i taj ozbiljni problem hrvatske znanosti može učinkovito riješiti.

Mada se u načelu radi o istom problemu i kad je riječ o našim znanstvenicima iz oblasti humanističkih i društvenih znanosti koji su otišli iz domovine i afirmirali se u znanstveno razvijenim inozemnim sredinama, HSLS će se zauzimati za normaliziranje, pa i zakonsko regu-

liranje odnosa i suradnje sa znanstvenim institucijama u inozemstvu koje su osnovali ili ih vode znanstvenici porijeklom iz Hrvatske. Mnoge takve institucije ovdje su još pod žigom »emigrantske/neprijateljske djelatnosti pod plaštem znanosti«, što je ne samo civilizacijska sramota nego i jednostavno politički anakronizam. Stoga će se HSLS zalagati da se brojne takve institucije u domaćoj javnosti promoviraju i »legaliziraju«, a s druge strane da se programskom hrvatskom politikom na području znanosti odavde potiču te institucije da budu ili postanu informacijski i propagandni centri u inozemstvu za naša ovdašnja znanstveno i nacionalnokulturno relevantna istraživanja. Ako se toliko priželjkuje da se financijski kapital naših iseljenika pa i »emigranata« integrira u domaću privredu, apsurdno bi bilo i neoprostivo ne integrirati i duhovnoznanstveni kapital naše humanističko-znanstvene inteligencije iz inozemstva u cjelinu hrvatske nacionalne znanstvene kulture.

I na kraju još jedan problem za rješenje kojeg će se HSLS zauzimati. Za svaki kulturni i politički narod u Evropi unatrag više od dva posljednjih stoljeća naglog uspona novovjeke znanosti je bio izraz i afirmacija njegova kulturnopovijesnog i političkog identiteta stvaranje nacionalno najreprezentativnije znanstvene ustanove: akademije znanosti i umjetnosti. Vrijeme je konačno da se jasno vidi i odlučno kaže da je naziv, akademije koja jest de facto akademija znanosti i umjetnosti hrvatskog naroda, stvoren u euforiji kasnoromantičkog »jugoslavenstva«, danas u sebi istrošen i stoga anakronističan. Stoga će se HSLS zalagati, prvenstveno preko Sabora i u Saboru, da se parlamentarno izglasa zakonska odluka da se sadašnji naziv Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti promjeni u adekvatni i autentični naziv: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Obrazloženje za to je između ostalog i ovo: neprocjenjivo je koliko su do sada ostali narodi Jugoslavije međunarodno i u svjetskoj znanstvenoj javnosti promulgirali, propagirali i afirmirali svoj vlastiti znanstveni i uopće kulturni nacionalni identitet (i) adekvatnim nacionalnim nazivom svojih akademija znanosti i umjetnosti, a koliko je hrvatski narod gubio na tom i takvom identitetu neadekvatnim i neautentičnim nazivom svoje najviše nacionalne znanstvene institucije.

13. Prosvjeta: neutralno školstvo i sveučilišna autonomija

Prosvjeta kao jedinstveni sistem odgoja i obrazovanja bila je, i to treba najprije reći, pod apsolutnom komunističkom vladavinom od rata na ovamo, u službi komunističko-socijalističke ideologije i marksističkog materijalističkog svjetonazora. Stoga će se HSLS zauzimati da se prosvjetni odgojnoobrazovni sustav oslobodi od svih još preostalih vidljivih (što je lakše) i prikrivenih (što je teže) elemenata komunističkoideologijske i marksističnosvjetonazorske indoktrinacije.

HSLS će se zalagati da državne odgojno-obrazovne ustanove budu svjetonazorski, ideologijski i politički, neutralne, a sveučilišta da imaju klasičnu akademsku autonomiju.

U duhu svog liberalnog načela o slobodnom poduzetništvu, HSLS će se zalagati za neograničeno pravo osnivanja privatnih prosvjetnih odgojno-obrazovnih ustanova, od dječjih vrtića do sveučilišta, uz pridržavanje pedagogijsko-obrazovnih standarda što ih utvrđuje država kao uvjet da privatne škole steknu pravo javnosti. To pravo javnosti u prvom redu uključuje priznavanje diploma.

Za privatne škole ne mora, čak ni ne može važiti načelo svjetonazorske i ideologijske neutralnosti, kao što to mora važiti za državne škole.

Kako država zakonski obvezuje samo na osnovno školovanje, koje naravno može biti dulje od sadašnjih osam godina, polaznicima osnovnih škola na cijelom hrvatskom državnom prostoru mora biti osiguran jedinstveni kvalitet odgojno-obrazovnog standarda što izvire iz socijalno-liberalnog načela. Sva djeca svih hrvatskih državljana bez razlike na imovinsko stanje moraju na samom startu imati jednake mogućnosti razvoja intelektualnih sposobnosti s kojima će moći kasnije konkurirati ravnopravno za nastavak obrazovanja u srednjim, višim i visokim školama. Država stoga mora sama imati određeni fond za stipendiranje talentiranih učenika koji pokažu volju da nastave školovanje a slabog su imovinskog stanja koje im to onemogućuje.

HSLS će se zauzimati za to da država raznim olakšicama (poreznim na primjer) potiče da se takvi fondovi za talentirane osnivaju svuda gdje za to ima volje i mogućnosti.

Osim utvrđivanja pedagoškoobrazovnog standarda, kao uvjeta za pravom javnosti, sve ostalo, kao što su na primjer pedagogijske metode i obrazovni programi, država prepušta privatnim školama, odnosno dotičnim stručnjacima što ih one angažiraju. Time se uspostavlja odgojno-obrazovni pluralizam, karakterističan za visoko razvijena, što ujedno znači i socijalno diferencirana društva u kojima odgoj i obrazovanje postaje stvar osobnog izbora i, naravno, rizika.

Srednje, više i visoke stručne škole za specijalne državne službe, kao što su službe sigurnosti i obrane, moraju biti svjetonazorski, ideologijski i politički neutralne, a institucijski integrirane u jedinstveni prosvjetni odgojnoobrazovni sustav.

Eksplozija srednjeg i visokog školstva, što ju je komunistički režim poticao u ime ideologije socijalnog egalitarizma, uzrokom je s jedne strane sniženje odgojnoobrazovnog standarda, a s druge strane uzaludnog rasipanja kapitala. Velika komunističko-egalitaristička reforma bivšeg srednjeg općeobrazovnog u »usmjereno« obrazovanje, što je značilo nacionalnu kulturnu katastrofu, očiti je dokaz da se neodgovorno eksperimentiranje na tako važnom i nadasve osjetljivom duhovnom području kao što je prosvjetni odgojno-obrazovni sistem višestruko i skupo naplaćuje.

Tako je uostalom, kao dio ideologijski motiviranog, čitavog promašenog sistema samoupravnog interesnog organiziranja, i sizovsko financiranje prosvjete na sebe samo trošilo tolika sredstva da se njima možda mogla svake godine izgraditi u Hrvatskoj jedna moderna škola.

Stoga se HSLS ne zalaže za smanjenje SIZ-ova, nego za njihovo potpuno dokidanje i vraćanje na klasično ministarstvo za prosvjetu, koje raspolaže s određenim budžetom što mu ga Sabor u okviru godišnjeg državnog budžeta parlamentarno izglasa. Time će se ujedno personificirati odgovornost za stanje u prosvjeti, što do sada nije bio slučaj.

14. Religija: integralni dio kultiviranog duhovnog života

Na prvi pogled moglo bi se činiti neprimjerenim liberalnom duhu modernog laicističkog vremena da se u političkom programu jedne moderne političke stranke neoliberalne orijentacije, što HSLS jest i želi biti, posebno tematizira religija. To je međutim potrebno učiniti iz dubokih povijesnih i političkih razloga što ih diktira svjetonazorski, ideologijski i politički diskriminirajući a ljudski ponižavajući položaj u koji su vjernici osobno i vjerske zajednice u cjelini dospjele pod totalitarnim komunističkim režimom i u Hrvatskoj. Osim što im je oduzet najveći dio imovine, posebno Katoličkoj crkvi, vjerskim zajednicama je zabranjeno djelovanje na onim područjima na kojima su tradicionalno razvijale najrazgranatiju djelatnost: na karitativnom (osnivanjem bolnica, ubožnica i orfanotrofija), na odgojnoprosvjetnom (osnivanjem općeobrazovnih i stručnih škola) te na društvenom (stvaranjem crkvenih organizacija sa širokim spektrom djelovanja, od strogo vjerskog do kulturnog i sportskog).

Kao moderna politička stranka socijalno liberalne inspiracije, koja ne samo deklarativno nego i praktičnopolitički prihvaća sve međunarodno prihvaćene povelje i dokumente o temeljnim ljudskim pravima među koje spada i sloboda vjeroispovijesti na osobnom planu kao i na planu vjerskih zajednica uključujući pravo na društvene djelatnosti po vlastitom izboru, HSLS se zalaže i zalagat će se da se dio oduzete imovine vrati ili dade pravedna naknada, da se ukinu zakonska ograničenja za obavljanje spomenutih djelatnosti, da se postojećim vjerskim školama i fakultetima prizna pravo javnosti što znači da se teološki fakulteti, ako to žele, integriraju u hrvatska svučilišta.

Zalažemo se i zalagat ćemo se za radikalne i velike ustavne i zakonske promjene kojima će se onemogućiti u bilo kojem pogledu dosadašnji diskriminirajući i ponižavajući položaj vjernika i vjerskih zajednica.

Kako međutim do tih svih velikih promjena neće doći odmah, HSLS zahtijeva da za to nadležne službe i vlasti odmah ukinu, gdje to još nije učinjeno, sva ona ograničenja osobnih vjerskih sloboda, koja predstavljaju najveću sramotu pred civiliziranim i kulturnim svjetom. Mislimo tu prvenstveno na zatvore i vojsku gdje se raznim internim propisima dotičnih ustanova onemogućava zatvorenicima vjernicima, odnosno vojnicima vjernicima da, ukoliko to žele, održavaju povremeni i stalni kontakt sa svećenikom, odnosno službenikom vjerske zajednice kojoj pripadaju, da imaju unutar zatvorskih nastambi, odnosno kasarni, vlastitoj vjeroispovijesti odgovarajuću službu božju provođenu od svog svećenika ili službenika dotične vjerske zajednice, i, konačno, da u zatvor i u kasarnu mogu slobodno dobivati putem pretplate, to jest poštom, ili na drugi način, odgovarajući vjerski tisak. Sve se to može, ukoliko nije još učinjeno, izvesti odmah, uz dobru volju nadležnih službi i vlasti od kojih to zahtijevamo i očekujemo.

Sve to što je rečeno i navedeno dovoljnim je razlogom da HSLS u svom političkom programu tematizira religiju kao najdrevniji i najbogatiji izraz duhovnog života čovjeka i čovječanstva koji i danas predstavlja kako širom svijeta tako i u Hrvatskoj integralni dio kulturnog, to jest kultiviranog duhovnog života. Premda je iz slova i duha ovoga svega što je rečeno očito, naglasimo to ipak i izričito: za HSLS se od samog njegovog početka do danas nikada nije postavljalo pitanje prema religiji, crkvi, vjeri i vjernicima jer su u njegovu članstvu od prvoga dana vjernici i pripadnici raznih vjeroispovjesti i aktivni članovi vjerskih zajednica.

15. Vanjska politika: samostalni i slobodni u svijet

a)

Dobrobit građanina i naroda Republike Hrvatske temeljni je cilj svakog pa i vanjskopolitičkog djelovanja Hrvatskog socijalnoliberalnog saveza.

To se temeljno opredjeljenje zasniva u pozitivnoj praksi moderne građanske države i, s druge strane, u poraznom iskustvu »klasnog« (jednopartijskog) državnog sustava.

Danas i za nas to znači da nećemo voditi »klasnu« vanjsku politiku tipa »nesvrstanosti« ili »socijalistička zajednica naroda«. Odbacujemo je i kao teorijsku fikciju i kao povijesno kompromitiranu praksu. To više što konfrontaciju i nasilje nužnim načinom uvodi kao metodu rješavanja međunarodnih problema.

Danas i za nas to znači da se zauzimamo za samostalnu vanjsku politiku, slobodnu i djelatnu u suvremenim integracijskim tokovima.

b)

S obzirom na tako postavljen cilj Hrvatski socijalno-liberalni savez zagovara suradnju kao metodu djelovanja u odnosima s drugim državama, međunarodnim organizacijama i strankama.

Izbor metode, pokazat će se, vodi pragmatičnoj vanjskoj politici, nenasilnom rješavanju međunarodnih problema, promicanju i zaštiti interesa građanina i naroda Republike Hrvatske te bilaterali i multilaterali kakva je povijesno neminovna u Evropi.

c)

Opredjelivši se za suradnju Hrvatski socijalno-liberalni savez određuje joj tri djelatna načela:

- promicanje i zaštita vitalnih interesa Republike Hrvatske – od povijesnih i civilizacijskih, preko proizvodnih i kulturnih, do financijskih i ekoloških,
- prioritet zajedničkog djelovanja s drugim državama, međunarodnim organizacijama i strankama s kojima dijelimo temeljne društvene vrijednosti i strategijske pravce vanjskopolitičkog djelovanja,
- poštovanje općepriznatih organizacija, ugovora, deklaracija i drugih dostignuća međunarodnog prava.

d)

U skladu s dosad navedenim stavovima Hrvatski socijalno-liberalni savez postavlja sljedeće vanjskopolitičke prioritete:

- razložno i ubrzano postavljanje zahtjeva za članstvo u konfederalnoj evropskoj zajednici (EZ), uz očuvanje povijesnih, nacionalnih, vjerskih i kulturnih osobitosti koje će pridonijeti bogatstvu i slobodi takve Evrope,
- istodobno i cjelovito ostvarenje programske točke »Iseljena Hrvatska«,
- najbrže otvaranje svih kanala prema svijetu da se Republika Hrvatska otarasi duhovne i materijalne bijede u koju je dovedena ponajviše bez svoje krivnje,
- svakovrsni i nesebični doprinos miru u svijetu i razvoju demokracije.

e)

Svojom slobodnom voljom Republika Hrvatska dio navedenih suverenih prava i vanjskopolitičke prakse prenijet će na savezne ili/i evropske konfederalne izvršne organe.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 12. 2. 1990.

VLADO GOTOVAC, potpredsjednik Savjeta Hrvatskog socijalno liberalnog saveza: Pojava Hrvatskog socijalno liberalnog saveza nije samo politički čin, nego je čin obrata koji se dogodio u Evropi, a koji čini čast liberalima Evrope. Čast liberalizma je u tome što je nasuprot kolektivističkom ludilu koje je u 20. stoljeću inauguriralo totalitarne sisteme, vjerovalo u individuum, u njegovu vrijednost, moć, u dinamiku koju sa sobom nosi, u ono što je u njemu za društvo neizostavno, jer je vjerovao da se upravo u individuumu nalazi prava kušnja i pravo mjerilo ljudskoga. Taj nazor na svijet i misao nosila je Evropa u svom temelju.

Duboko smo uvjereni da svaka zamisao koja ima u sebi program nekog zajedništva, polazi od individuuma kao provjere kakvo je to zajedništvo, kakav mu je sadržaj, kamo vodi i što čovjeku omogućuje. Ta programska orijentacija u sebi krije nešto što je bitno za svaku politiku. To je posvemašnja konkretnost. Ona je ne samo u individuumu, nego u činjenici da liberalizam shvaća povijest kao organski razvitak u kojem nastaju različiti kolektivni oblici djelovanja koji profiliraju stanovito zajedništvo. Ali, to zajedništvo ne smije terorizirati pojedinca, ne smije nositi u sebi teror kolektivizma, nijekanje pojedinačnog bića, i nijekanje svih raznolikosti koje na njemu počivaju. Raznolikost je uvjet postojanja bića. Samo nebiće nema raznolikosti, samo smrt nije raznolika, čak i minerali su raznoliki.

U tom smislu poštujemo činjenicu da je stvorena jedna čvrsta kolektivna i čvrsta povijesna tvorba koja se zove Hrvatska, da je stvorena svijest o jednom narodu koji se zove hrvatski i da je on postao preko takvog povijesnog zbivanja nacijom. U toj naciji svaki pojedinac treba da služi svom vlastitom biću samo utoliko ukoliko ta nacija, kao povijesna tvorba, ne traži od njega brisanje njegove fizionomije, osobne genealogije i osobne slobode. Zauzvrat, taj kolektiv mora se prema pojedincu odnositi ne samo tako da će mu kao pojedincu dopustiti osobnu slobodu, nego je od njega tražiti. Zašto naglašavam da kolektiv treba tražiti od pojedinca slobodu? Zato što posebno mali narodi svojim kolektivnim moćima ne mogu na povijesnoj sceni isposlovati one činjenice koje veliki narodi i masom mogu isposlovati. Ono što mi pogriješimo neće ispraviti nijedan general, nikakve velike tenkovske jedinice, goleme trupe, nego samo naša mudrost, inteligencija, i naša sposobnost da svaki od nas dokraja ispunjava svoju vlastitu sudbinu u skladu s pozivima koje mu postavlja povijest.

Hrvatski narod je malen narod, on se u širinu malo prostire. On to može nadoknaditi samo na jedan način – da se ide u visinu i u dubinu. Zato je pravi poziv koji hrvatski narod može uputiti svojim intelektualcima i pojedincima, da iskoriste dimenziju visine – dimenziju pronalaska, genija, i dimenziju dubine istinskog poniranja u vlastito biće, njegovu jedinstvenost, njegovu osebujnost i fizionomatsku jedinstvenost u povijesnom kontekstu Evrope. Samo zato u našem nazivu stoji hrvatski. Mi smo u istinskoj konkretnosti Hrvatske zasnovali ovaj pridjev, a ne zato da se barjaktarski obraćamo hrvatskoj javnosti ili da na politički lako provjerljiv način »pokažemo da smo Hrvati«.

Tu legitimaciju želimo dobiti samo na jedan način – da doista pomognemo da se hrvatski narod u svoj svojoj veličini uspravi povijesno, duhovno i materijalno, da se preko tog uspravljanja sačuva i do kraja oblikuje njegova fizionomija i da on, ušavši među evropske narode, ne bude jedna bezoblična pokrajina, nego da bude istinski živi identitet koji će pridonijeti bogatstvu te Evrope, koji će dosljedno našim liberalnim načelima održavati i produživati njezinu raznolikost kao temeljni ideal naše civilizacije, kao temeljni ideal svake povijesne konkretnosti.

Motiv za naglašavanje liberalnog u nazivu nalazimo u činjenici da smo iz kolektivističkog mrtvila izašli kao jedna potpuno dezorganizirana, ekonomski i radno gotovo potpuno uništena nacija. Nama je potrebna studen pravog takmičenja, nama je potreban natjecateljski duh koji će hraniti sve snažne, sve poduzetne, sve hrabre i za rizik spremne ljude. U tom smislu naš će program biti takav da im se daju šanse na svim područjima, na kojima se oni pokažu vrijedni da im se te šanse pruže. Ta određena studen je studen upravo zato da se iz mrtvila, ekonomskim i kulturnim ostanom probudi narod i gurne u budućnost. Održavati ga u ovom sadašnjem stanju, u kojem je izgubio smisao za rad, za odgovornost, za pothvate koji zasnivaju odgovornost na svakom pojedincu, znači politički interpretirati civilizacijske probleme i time prevariti narod, ostaviti ga u istom stanju, mijenjajući samo vodstva i političke stranke. Hrvatski narod se ne može tako

mijenjati jer je odviše stradao, jer je odviše dugo i duboko zašao u provincijski mentalitet evropske granice.

Zašto čuvamo i socijalni motiv u nazivu? Zato što u kontekstu hladne i dramatične opće situacije čuvamo socijalni motiv, jer ne vjerujemo da svaki čovjek može ostati do kraja slobodan ako postoje socijalni motivi koji mu tu slobodu ugrožavaju. To se odnosi na one koji su životno dekuražirani da uđu u borbu za osobni socijalni status, kojima je naprosto ponestalo snage i ne mogu sudjelovati u socijalnoj borbi, ali žele sačuvati svoje ljudsko dostojanstvo. Pomoći ćemo tim pojedincima da to dostojanstvo sačuvaju tako da od onih koji ostvaruju profit u bilo kom području, porezom uzmemo toliko da onima od kojih uzimamo nikada ne oduzmemo inspiraciju da dalje i više rade, a da drugima možemo očuvati njihovo dostojanstvo.

U ravnoteži tih dviju činjenica i jest »socijalno liberalni savez«. Svaka politička fraza da će se nešto brzo i lako riješiti bila bi prevara. HSLS odbija političko takmičenje u kojem će sve ovisiti o zvučnoj frazi, bučnoj reklami i bilo čemu srodnome. Mi hoćemo samo jedno: kad u Hrvatskoj doista počne funkcionirati stranačka demokracija, da ona bude neprekidno nadzirana. Nećemo nikada više dopustiti nijednoj partiji, ma kako bila organizirana, pa taman bila 90 posto izabrana, da preuzme vlast tako da ta vlast nije nadzirana i da ne postoji netko tko će javnost neprekidno upozoravati na bilo kakvu zloupotrebu, kolektivni uzurpatorski ton, ili nastojanje da se jedna partija nekontrolirano postavlja kao domovina.

Nema partije koja je domovina i to ne smijemo dopustiti. Domovina je raznolika. Partije moraju praviti svoje programe, i te programe jedni drugima trebamo nadgledati, paziti na njihovo sprovođenje, biti, simbolično da kažem, »žandari« sprovedbe i ne dopustiti da bilo tko u zanosu vlasti – a posebno nove – preuzme arogantne prerogative totalitarizma koje upravo želimo napustiti. Nećemo mijenjati jednu diktaturu za drugu. Nećemo mijenjati jednu stranku za drugu. Hoćemo da istinski i dokraja uđemo u Evropu. Hoćemo parlamentarizam, kao permanentni, živi i čitavoj javnosti dostupni mehanizam nadzora stranačkog života.

PITANJE: Kuda se može smjestiti HSLS u okviru evropskog političkog pejzaža?

FRANJO ZENKO, član Savjeta HSLS: Mi smo nastali u vrlo konkretnoj situaciji, u kontekstu totalitarističke vladavine. Kada smo se početkom 1989. godine počeli konstituirati, svaki od nas je dolazio sa svojim idejama i duhovnim backgroundom, sa svojim željama i političkom voljom. Tada se fermentiralo i izgrađivalo ovo što danas imamo kao HSLS. Bilo je i tendencija da se odmah nazovemo socijaldemokratskom strankom. Međutim, bilo nas je koji se nisu mogli složiti s time, koji u svojoj duši nisu socijalisti niti spadaju na tzv. lijevu stranu, nego su se deklarirali kao politički centar ili liberali i po svom nagnuću nipošto nisu htjeli sudjelovati u stranci koja bi, uvjetno rečeno, bila na hrvatskoj ljevici. Među te spadao sam i ja.

Bila je još jedna okolnost. Imali smo u vidu ono što je najviše bolo u samu srž totalitarnog komunističkog režima i našto su komunistički ideolozi budno pazili da se ne uvuče kao crv koji će iznutra izjedati totalitaristički sistem, a to je tzv. truli zapadni liberalizam. Upravo taj crv smo digli na rang pozitivnog principa i zato je prevladalo mišljenje i struja koja se odlučila da to bude prva liberalna, ali i socijalna liberalna stranka.

PITANJE: Ima li vaša stranka strategiju u odnosu na ekološke probleme, i ako ima u čemu se ona sastoji?

BOŽO KOVAČEVIĆ, potpredsjednik Izvršnog odbora HSLS: U vezi s ekologijom naš program predviđa poštivanje svih najstrožih evrop-

skih standarda. Prljave tehnologije sele se iz Evrope u zemlje koje nemaju takve standarde i mi ćemo inzistirati na zatvaranju ili osiguravanju zaštitnih mehanizama u pogonima koji već djeluju i zagađuju okoliš. Pri odlučivanju da se investira tražit ćemo da se uvažavaju standardi.

Inzistirat ćemo i na kontroli upotrebe svih kemijskih sredstava koja se koriste u poljoprivredi. Poljoprivreda je još uvijek naša komparativna prednost, ali ne treba zaboraviti da je 40 posto humusa u društvenom vlasništvu uništeno nekontroliranom i nestručnom upotrebom kemijskih sredstava.

Jedno od jamstva da će politika morati uzimati u obzir i ekologiju nisu samo ekonomski kriteriji nego i mogućnost javnog iskazivanja javne ekološke svijesti.

PITANJE: U kom segmentu populacije hrvatskog biračkog tijela HSLS misli dobiti glasove?

FRANJO ZENKO: Ima jedan razgovor koji mogu kratko reproducirati. Apsurdna je situacija da će se komunisti obraćati prilikom izbora birokratskom i menadžerskom sloju, jer ga sada imaju u rukama, da će Savez socijalista ići na klasično radništvo, da će se kršćanski demokrati obraćati kršćanskoj »raji«, koja je bila dosada obespravljena i ideološki i politički diskriminirana, a da će se socijalni liberali obraćati razumnim i tolerantnim građanima Hrvatske koji predstavljaju onu snagu i garanciju koju je još Aristotel označio kao najveći garant stabilnosti jednog društva, a to je tzv. srednji stalež.

SOCIJALDEMOKRATSKA STRANKA HRVATSKE – SDSH

ADRESA: Zagreb, Bosanska 58, tel. 041/577-364
DATUM OSNIVANJA: 16.12.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 5.2.1990.
RUKOVODSTVO: Antun **Vujić** / predsjednik
Drago **Kastratović** / potpredsjednik
Quintino **Bassani** / potpredsjednik
Željko **Olujić** / potpredsjednik
Antun **Šagovac** / potpredsjednik
Nada **Hartman** /tajnik
GLASILO STRANKE: Katalog SDSH (Redakcija na istoj adresi)
GLAVNII ODGOVORNI UREDNIK: Drago **Kastratović**

Programska načela

SDSH se uklapa u suvremeni politički pokret socijaldemokracije.

SDSH prihvaća i razvija tekovine moderne politike, kakve su razvijene u evropskoj demokraciji, unutar koje je socijaldemokracija bitan činilac općeg napretka.

SDSH ujedno nastavlja na hrvatske državne tradicije te na slobodarske zasade demokratskih pučko-frontovskih saveza u Hrvatskoj i Jugoslaviji, čiji su prinosi razvitku zajednice onemogućeni uspostavom komunističkog monopola vlasti.

SDSH podupire napore i ističe potrebe za bržim i cjelovitim razvojem i demokratskim reformama, na osnovi stvaralaštva i civilizacijskih postignuća, a koje su osujećene tvrdokornom obranom jednopartijske vlasti i njezinih transmisija.

SDSH preobrazbi društva pristupa nezavisno i kritički, vrednujući sve aspekte sistema političke vlasti i društvene moći, sve odnose jugoslavenske zajednice u ekonomskoj, socijalnoj i političkoj sferi, na osnovi doprinosa napretku građana i naroda.

PRINCIPI SDSH-a

Kreativnost. Nema kreativnosti bez slobode.

Sigurnost. Nema sigurnosti bez sporazumijevanja i solidarnosti.

Napredak. Nema napretka bez demokracije.

Međuzavisnost. Napredak, sigurnost i kreativnost ostvaruju se u međuzavisnosti.

SDSH se bori za slobodu i sigurnost rada, stvaralaštva, poduzetništva i vlasništva na principima socijalne tržišne privrede kojom se ostvaruje društvo slobode, prosperiteta i obzira.

SDSH se bori za humane odnose među ljudima, dostojanstvo čovjeka u svakoj životnoj dobi, emancipaciju žene, sigurnost obitelji.

SDSH se bori za civilizacijski napredak društva, kulturni identitet naroda, očuvanje prirode i unapređivanje životne sredine.

POLITIČKI CILJEVI SDSH-a

Republika slobode osobnosti, rada i stvaralaštva, konkurencije i solidarnosti, gdje je pravo jednih ograničeno samo istim pravima drugih.

Društvo građanske ravnopravnosti bez obzira na vjeru, ideološku i političku orijentaciju, rasu, nacionalnost, spol, profesiju, imovno stanje ili bilo koji drugi oblik različitosti.

Demokratski, višestranački parlamentarni sistem temeljen na općem i jednakom pravu glasa – za Hrvatsku, uz podršku svima koji to isto traže za Jugoslaviju.

Demokratska pravna država – Hrvatska i Jugoslavija – u kojoj je vlast pod kontrolom građana i nezavisnih javnih izbornih institucija, u kojoj je sudstvo nezavisno, javni mediji slobodni i svima dostupni, a organi vlasti u službi interesa i slobode čovjeka.

Jugoslavija kao savez država u kojoj je zajamčena suverenost svih konstitutivnih država i naroda s pravom na samoodređenje do otcjepljenja, nepovredivost izbornih rješenja u konstitutivnim jedinicama, ravnopravnost naroda i narodnosti s autonomijama narodnosti.

Nezavisna i slobodna državna zajednica koja je otvorena međunarodnoj zajednici u koju unosi i iz koje prima tekovine suvremenog svijeta, ekonomska i kulturna dobra, ljudske vrijednosti i prava te njihova zaštita i koja se dobrovoljno podvrgava načelima međunarodnog prava i zalaže za očuvanje mira, razoružanje, opću sigurnost i unapređivanje međunarodne suradnje.

SOCIJALNO-EKONOMSKI CILJEVI SDSH-a

Socijaldemokratska solucija znači prihvaćanje prokušanog iskustva suvremenoga razvijenog svijeta; ona znači izvođenje Hrvatske i Jugoslavije iz robovanja mrtvom svijetu socijalističke ekonomije u slobodu svijeta socijalne tržišne privrede, kao posvjedočenom sustavu društvenog i ekonomskog napretka.

Čvrsta mjesta socijaldemokracije su:

Država blagostanja, demokratska, pravna i socijalna država u kojoj se ostvaruju široki ciljevi ekonomskog razvoja, poduzetnost i zaposlenost, sigurnost prihoda i zbrinutost, mogućnost obrazovanja, zaštita zdravlja i kvaliteta života;

Pravna država kao temelj svakog prosperiteta u kojoj vladavina zakona jamči socijalnu sigurnost, a postojanost zakona omogućuje aktivnost privrednih djelatnika i ekonomsku stabilnost;

Demokratska država kao država konkurencije i slobode rada, stvaralaštva, vlasništva i poduzetništva u kojoj se omogućuje stjecanje dobiti, potiče privredno udruživanje, samoorganiziranje i ulaganje te ostvaruje pojedinačna i opća dobrobit;

Socijalna država u kojoj nema privilegiranih niti zaboravljenih slojeva društva, u kojoj se bogatstvo jednih ne ostvaruje na siromaštvu drugih, ali u kojoj se na temelju ekonomskih zakonitosti potiče stvaranje bogatstva radom, znanjem i ulaganjem.

Težeći tim ciljevima:

SDSH zahtijeva puno izjednačavanje uvjeta privređivanja u Hrvatskoj i Jugoslaviji s uvjetima privređivanja u razvijenom demokratskom svijetu. Bez jednakih ili povoljnih uvjeta privređivanja nema, niti može biti, domaćih ni stranih ulaganja, bez ulaganja ne može biti zaposlenosti, bez zaposlenosti ne može biti sigurnosti niti prosperiteta;

SDSH se zalaže za modernu tržišnu privrdu otvorenu prema svijetu i utemeljenu na slobodnom poduzetništvu i ravnopravnosti svih subjekata i tipova vlasništva;

SDSH se zalaže za debirokratizaciju privrednog života, deregulaciju i poticanje novih poslovnih inicijativa;

SDSH podupire sve napore za brži razvoj, povoljniju strukturu i modernizaciju privrede, brži tehnološki napredak na temelju većih ulaganja u razvoj iz domaćih i inozemnih izvora;

SDSH se zalaže za reprivatizaciju industrije, trgovine, financija, društvenih djelatnosti i stambene privrede, uz adekvatan sistem suzbijanja monopola i zaštite općih interesa društva;

SDSH se bori za agrarnu politiku koja će osigurati modernizaciju poljoprivrede, stabilnost i rentabilnost poljoprivredne proizvodnje, trajnu perspektivu i socijalnu sigurnost seljaka, za bogatstvo sela koje je i bogatstvo grada.

SDSH se zalaže za stimulativnu poreznu politiku usmjerenu privrednom razvoju i socijalnoj sigurnosti na temelju pravedne razdiobe fiskalnog tereta;

SDSH se zalaže za ravnomjerniji regionalni razvoj i za racionalnu privrednu pomoć nerazvijenim područjima, uz osiguranje samoodgovornosti za razvoj;

SDSH se zalaže za zaštitu prirode, ozdravljenje i humanizaciju prirodne sredine, uz striktnu primjenu strogih zakonskih propisa, te za jačanje tehnološke sigurnosti;

SDSH se zalaže za regulaciju prava na rad, industrijsku demokraciju, slobodno sindikalno udruživanje i sudjelovanje zaposlenih u odlukama koje se tiču uvjeta rada i budućeg razvoja;

SDSH se bori za povratak i reintegraciju naših građana iz inozemstva, za njihov ekonomski uspjeh u domovini, odnosno za poboljšanje njihova položaja izvan domovine, te trajne kulturne i ekonomske veze sa domovinom;

SDSH se bori za puno poštivanje i promicanje ljudskih prava i sloboda u svim sferama života, rada, savjesti i javnog djelovanja;

SDSH brani slobodu znanosti i umjetnosti, kao i svih drugih oblika stvaralaštva;

SDSH se zalaže za očuvanje i razvoj hrvatskog nacionalnog identiteta i kulturne tradicije, uz istovremeno zalaganje za slobodan razvoj i očuvanje kulturnog i nacionalnog identiteta Srba, Mađara, Slovenaca, Muslimana, Čeha, Talijana i pripadnika drugih naroda na području Hrvatske;

SDSH se bori za slobodu vjeroispovjesti i nesmetano zadovoljavanje vjerskih potreba pripadnika svih vjerskih skupina; SDSH nije samo otvorena za vjernike, već se oni u njoj mogu izraziti kao vjernici.

SDSH se zalaže za moderan obrazovni sistem kao činitelj ukupnog razvoja, temeljen na svjetskim postignućima, a koji je otvoren svim građanima pod jednakim uvjetima;

SDSH se zalaže za vrednovanje znanosti te znanstvenu politiku u funkciji privrednog, političkog i općeg razvitka;

SDSH potiče kulturno stvaralaštvo kao cilj i sredstvo napretka i humanizacije suvremenog društva;

SDSH se zalaže za socijalnu politiku kao politiku razvoja gdje su socijalna pomoć i podrška uvjet ostvarivanja uspješne ekonomske politike;

SDSH se zalaže za svestranu i pravednu socijalnu politiku, društvenu brigu i obzir prema potrebama umirovljenika, invalida, hendikepiranih osoba, da bi se i oni mogli osjećati sigurnim i korisnim članovima zajednice;

SDSH se zalaže za odgovorno roditeljstvo, zaštitu materinstva, sigurnost obitelji i društvenu pomoć za udruživanje i odgoj djece;

ostvari kao prirodna alternativa u ovom društvu, nalik na zemlje Zapadne Evrope gdje je prihvaća oko 40 posto biračkog tijela.

NADA HARTMAN:
Osnovni principi Socijaldemokratske stranke Hrvatske su kreativnost, sigurnost, napredak i međuzavisnost, i u tom smislu treba naglasiti da se SDSH bori za humane odnose između ljudi, za dostojanstvo čovjeka u svakoj životnoj dobi, emancipaciju žene i sigurnost obitelji. Već sada u stranci su formirani timovi stručnjaka i zainteresiranih članova koji se bave se gotovo svim problemima i pitanjima s kojima se svakodnevno susrećemo. Surađujemo i s postojećim organizacijama koje se bave raznim konkretnim problemima, kao npr. »Žena sada«, sa «Zelenom akcijom« surađuju naši ekolozi i sl. Stranka se zalaže za odgovorno roditeljstvo, za zaštitu i sigurnost obitelji i društvenu pomoć u zbrinjavanju i odgoju djece.

PITANJE: Kakav je odnos stranke prema visokim tehnologijama i prema programu Ante Markovića?

MILOVAN BALETIĆ: Suočeni smo s problemom revitalizacije i modernizacije naših cjelokupnih privrednih struktura i ono što želimo je da cjelokupnu tu strukturu moderniziramo na taj način da je učinimo kompatibilnom s evropskim standardima, s evropskom praksom i da se možemo pod ravnopravnijim uvjetima uključivati u evropske integracijske tokove. Mi nemamo neke načelne primjedbe u odnosu na ono što sadašnja savezna vlada radi, smatramo da je to pravac na kojem treba odlučno nastaviti i ne kolebati se zbog pritisaka koji su prisutni i pokušavaju SIV-ovu politiku rušiti. Mislim da je u ovom trenutku Markovićev program, iako njegov kretaor dolazi iz konkretne stranke, ipak nadstranački i u tom smislu ga podržavamo.

Vladin program je, gledano s ekonomskog stajališta, hrabar, ali ima i slabosti u onom smislu da bi moglo doći do popuštanja i napuštanja prihvaćenog kursa približavanja Evropi. Smatram da bi trebalo prvenstveno ići na smanjivanje opće i zajedničke potrošnje, smanjiti ukupnu državnu potrošnju. U trošenju svih sredstava treba uvesti reda i čini mi se da na tome vlada nije dovoljno napravila.

PITANJE: Kakav je odnos stranke prema pobačaju?

ANTUN VUJIĆ: Pitanje abortusa je veoma složeno i teško pitanje. Poznato je da u 80 posto slučajeva pobačaj ima specijalne uzroke. Mi ako kažemo da smo protiv zabrane pobačaja, nipošto ne znači da smo se deklarirali za pobačaj. Tragična je situacija da u jednom danu ima više pobačaja nego rođenja i tu potpuno dijelimo zabrinutost onih stranaka koje to iskazuju, da tako kažem, u povišenoj temperaturi, jer je to stvarno demografski problem u Hrvatskoj. Međutim, smatramo da je rješenje tog problema u socijalnoj sferi, u zaštiti majke i obitelji. To je problem cjelokupne socijalne ekologije koja bitno utječe na pojave abortusa i njihov broj.

STRANKE IZVAN KOALICIJA

BOSANSKA DEMOKRATSKA STRANKA – BDS

ADRESA: Adžijina 14, tel. 155-441/37
DATUM OSNIVANJA: 13.3.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 30.3.1990.
RUKOVODSTVO: Faruk **Rešidović** / predsjednik
Vladimir **Nikolić** / potpredsjednik

Programska načela

Polazeći od načela slobode misli izražavanja svih radnih ljudi i građana naše DPZ, Bosanska demokratska stranka se uključuje u demokratski proces Zagreba, Hrvatske i Jugoslavije sa političkim pluralizmom gdje će biti konkurencija ideja i sposobnosti sa zalaganjem da se više nikad ne dogodi monizam jedne partije odnosno stranke.

Inicijativa za pokretanje BDS-a nastala je početkom veljače ove godine kad je politički pluralizam u pravom smislu riječi stupio na scenu sa osnivanjem i djelovanjem dvadesetak stranaka a njeno je osnivanje i odgovor na neodgovorna istupanja lidera pojedinih stranaka Hrvatske, Vojvodine i Srbije vezano na postojeće granice i stanovništvo SR BiH. Osnivačka skupština BDS-a je održana 13. 3. 1990. te zbog zakašnjelog registriranja kod nadležnih organa na ovogodišnje izbore nećemo ići sa svojim kandidatima što ne znači da ćemo kod izbora biti pasivni promatrači. Svjesni smo da se demokracija ne stvara preko noći pa je njeno razvijanje naš primarni zadatak a to znači raskid sa svim nasiljem nad sviješću, vjerskim uvjerenjima te građanskim pravima.

BDS se zalaže za Socijalističku Federativnu Jugoslaviju sa dadašnjim granicama koje su utemeljene na AVNOJ-u s potpunom ravnopravnošću svih naroda i narodnosti sa zalaganjem da njegujemo sve ono što nas spaja a da razmimoilaženje rješavamo logikom situacije i potrebe.

BDS se zalaže za širenje i razvijanje bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti jer je jedna od osnova naiših svih federalnih jedinica višenacionalna struktura stanovništva koju je Tito, najveći sin hrvatskog i jugoslavenskog naroda, znao na najadekvatniji način ukomponirati u zajednicu kakva je danas.

BDS će se zalagati za pravnu, suverenu državu kao osnovni temelj prosperiteta u kojoj će socijalna sigurnost i blagostanje radnika biti od prvorazrednog značaja.

BDS preobražaju društva pristupa nezavisno i kritički, vrednujući sve ono što nas spaja u jugoslavensku zajednicu u ekonomskoj, političkoj i socijalnoj sferi.

BDS će se zalagati za demokratsku državu kao državu konkurencije i slobode rada, stvaralaštva, kreativnosti gdje će radnik morati živjeti život dostojan čovjeka a ne kao dosad daje na rubu preživljenja i daljnje egzistencije.

BDS se zalaže za modernu tržišnu privredu, za agrarnu politiku koja će omogućiti prosperitet seljaka, za jačanje svih oblika vlasništva, za socijalnu politiku kojom će lakše prevazići ovo teško prolazno razdoblje. Najugroženijim slojevima društva moramo osigurati minimum socijalne i zdravstvene zaštite jer su oni najmanje krivi što su u takvu situaciju došli. To bi trebalo realizirati tako da bi se pravom poreznom politikom i smanjenjem izdataka za represivne aparate stvorio posebni fond za te namjene.

BDS podržava tzv. Markovićeve mjere jer je to prvi naš zajednički program koji daje upečatljive rezultate, koji vraća vjeru u Jugoslaviju te s još disciplinirani jim pristupom reformi, mi se okrećemo Evropi.

BDS smatra da se u udruženom radu neophodno trebaju osnivati nezavisni sindikati koji će uspostaviti kriterije rada i upravljanja a trebaju biti slobodni i neovisni.

Pošto je prirodna ravnoteža drastično narušena, BDS smatra da je potrebno integralno planiranje zaštite čovjekove okoline. Preventiva je neophodna kod zagađivanja radi primitivnog tehnološkog procesa gdje strada biljni i životinjski svijet.

BDS podržava sve akcije »zelenih«, nezaposlenih, beskućnika, svih stranaka koje su za dobrobit čovjeka i ove Hrvatske i Jugoslavije.

BDS podržava sve deklaracije o pravima čovjeka koje su donesene kod nas i u svijetu.

Svaki radni čovjek i građanin naše DPZ može postati član BDS-a pod uvjetom da prihvati Statut stranke i Programska načela.

GRAĐANSKA STRANKA – GS

ADRESA: Split, Sukošanska 5, tel. 058/588-631
DATUM OSNIVANJA: 17.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 20.3.1990.
RUKOVODSTVO: Ivan **Tadinac** / predsjednik
Đorđe **Paro** / predsjednik Savjeta
Jurica **Štambuk** / predsjednik Izvršnog odbora

Programska načela

1. Građanska stranka utemeljena je na spoznaji njenih osnivatelja o smislu civilizirane ljudske uzajamnosti i naravnog zajedništva svih ljudi.

Uključujući se u sudbinske integracijske tokove suvremene Evrope Građanska stranka istupa za temeljitu transformaciju svih sadašnjih oblika organiziranog življenja na tlu Hrvatske i Jugoslavije, za sve tješnju i snažniju suradnju s Evropskom zajednicom dvanaestorice, te za potpunu afirmaciju ideje sveopćeg evropskog zajedništva.

2. Planetarna svijest suvremenog evropskog čovjeka utemeljit će Evropu zajedništva i mira na neograničenoj slobodi udruživanja ljudi i naroda u najraznovrsnije oblike organiziranog zajedništva i u skladu sa civilizacijskim načelima cjelokupne ljudske zajednice.

Zahtijevamo otcjepljenje SR Hrvatske od SFR Jugoslavije.

Zahtijevamo proglašavanje Republike Hrvatske suverenom evropskom državom.

Zahtijevamo hitno i neodgodivo obavljanje svih predradnji za naše sutrašnje uključivanje u Evropsku zajednicu (infrastruktura, industrijske norme, jedinstveni školski programi).

Zahtijevamo bezuvjetno uključivanje u sve evropske medijske tokove.

Zahtijevamo formiranje saborskog tijela za povraćaj iseljenih hrvatskih državljana.

Zahtijevamo jasno određivanje svih značajnih elemenata vanjske politike, a posebno odnose spram NATO-pakta.

Zahtijevamo ukidanje obavezne vojne službe i ustanovljavanje profesionalne, obrambene vojske.

Zahtijevamo javni opoziv svih članova SKH-e sa funkcija i poslova od društvenog značaja do okončanja slobodnih izbora.

Zalažemo se za put ljudskog pomirenja svih živih i mrtvih sudionika tragičnih događanja novije hrvatske povijesti.

3. Načelo nenasilja prvi je i apsolutni uvjet održanja ljudske vrste i čovjekovog zajedništva sa svim živim bićima.

4. Pravo na život nedodirljivo je, iskonsko i zajedničko pravo svih oblika života da žive i postoje ravnopravno s čovjekom i civiliziranom ljudskom zajednicom.

5. Pravo čovjeka i svih živih bića na sebi pripadajuće i neoskvrnuto prirodno okruženje obvezuje čovjeka odgovornom zadaćom održanja harmoničnog zajedništva ljudske vrste i svekolikog drugog života.

6. Ženina ravnopravnost svugdje i uvijek, i bez izuzetka, temelj je svekolike ljudske ravnopravnosti.

7. Slobodna riječ osnov je slobodne ljudske zajednice.

Nedodirljivost svetih knjiga temeljna je prepreka razumijevanja među ljudima zato jer čovjeka ukalupljuje u neprijatelja ljudske različitosti. Raznovrsnost svjetonazora i političkih stajališta od apsolutnog je značaja za razvoj kritičke svijesti i osobnosti svakog čovjeka.

Čovjekova osobnost glavni je pokretač izuzetnih društvenih procesa.

8. Članovi i djelatnici Građanske stranke kao i odbornici i zastupnici izabrani podrškom stranke, istupaju i odlučuju po vlastitoj savjesti i u svoje ime, odbacujući tako neprimjereni akt uzajamnog političkog tutorstva između birača i njegovih predstavnika.

9. Građanska stranka temelji svoj odnos spram državnopravnog poretka na tradicijama pravne i socijalne države i ustavnopravnog patriotizma, proisteklog iz ustava zasnovanog na osnovnim pravima čovjeka.

ZAHTIJEVAMO

1. Otvorimo naš dom cijelom svijetu: neka svijet živi s nama i mi sa svijetom.

Split neka bude grad pilot, grad pomiritelj, grad građanske hrabrosti i eksperimenta.

2. Split neka bude prvi grad partner Evrope dvanaestorice i sutrašnje združene Evrope.
(Prijedlog je već objavljen u Evropskom parlamentu)

3. Oglasimo »Festival Evrope« na našim trgovima i ulicama.

Grad naš Split nek zabruji prijateljskom, inozemnom riječju, jer mi Evropa jesmo!

4. Osnujmo nagradu našega grada za građansku hrabrost.

Nagradimo odvažanost i neumornost naših sugrađana u raskrinkavanju svih oblika samovolje, nemaru, korupcije i laži u javnim ustanovama i poduzećima.

5. Osnujmo Društvo za zaštitu djece od nasrtaja zločinačkih roditelja.

6. Osnujmo Društvo za zaštitu zlostavljanih sugrađanki.

7. Oglasimo smrtnu opasnost od SIDE.

Sidu ćemo suzbiti samo vlastitim oprezom i odgovornošću i neprekidnim stručnim obavještavanjem.

Upozoravajmo se uzajamno.

8. Osnujmo nezavisno tijelo za zaštitu potrošača.

Ne dopustimo da nas više itko truje u ime neljudskog profita i neshvatljive sebičnosti.

Osnujmo potrošački bilten za edukacije neupućenog konzumenta.

Objavljivat ćemo rezultate stručnih analiza svih ponuđenih roba i usluga, a naročito detaljno proizvoda za ljudsku ishranu.

9. Osnujmo Odbor za ocjenjivanje estetsko-arhitektonske vrijednosti svih novih gradskih sadržaja.

Odbor će vrednovati i već postojeće sadržaje kako bi se omogućilo njihovo ponovno oblikovanje ili pak odstranjivanje.

10. Osnujmo djelotvornu i stručnu ustanovu (po imenu Don Frane Bulića) za zaštitu i obnovu kulturne baštine grada.

11. Dužni smo zaštititi tragično stradavajuću mladež i sve druge žrtve narkomanske pošasti.

Osnujmo efikasni Centar za suzbijanje narkomanije.

12. Uložimo svu našu energiju u izgradnju postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda i preradu grubih i štetnih otpadaka.

Zadnji je čas, jer ćemo se udaviti u vlastitom izmetu.

13. Osnujmo n e z a v i s n i Ured za praćenje parametara zraka, mora, tla i pitke vode.

Oglasimo alarm za otrovani zrak, za ugroženo more, za zagađenu pitku vodu i za kontaminirano tlo.

14. Osnujmo n e z a v i s n i Ured za uravnavanje propisa i normativnih tekstova svih značajnih građanskih ustanova.

Ured će u jednakoj mjeri izučavati i usklađenost svih drugih zakonskih tekstova kao i njihovu dosljednju primjenljivost, te će svoja opažanja posredovati republičkoj službi na stručnu doradu.

15. Osnujmo katedre za industrijski i grafički dizajn.

Generacije izobraženih dizajnera uvjetovat će drugačiji odnos građanina spram oblikovanju cjelokupne pojavnosti našeg urbanog prostora, spram oblikovanju predmeta za svakodnevnu uporabu, kao i spram vještini estetskog opremanja naših novina, časopisa, knjiga, oglasa, plakata i reklamnih poruka.

16. Osnujmo ljetnu školu hrvatskog jezika pri našem sveučilištu.

Školu ćemo otvoriti djeci naših iseljenika i radnika zaposlenih u inozemstvu i svim drugim pozanicima.

Mlade ljude iz cijelog svijeta privući ćemo atraktivnim programom boravka, izvanredno organiziranom i kvalitetnom nastavom i našom prirodnom gostoljubljivošću.

17. Osnujmo Odbor za liberalizaciju izgradnje stanova, adaptaciju postojećih i dogradnju nenastanjenih prostora.

Odbor će se zalagati za formiranje novih te za preciziranje i osuvremenjivanje važećih propisa o unajmljivanju i iznajmljivanju stanova u privatnom i društvenom vlasništvu.

18. Oglasimo međunarodni natječaj za prostorno i arhitektonsko rješenje južne marjanske padine.

Današnju zapuštenu šikaru i bezvrijedno zemljište pretvorit ćemo u osebujno, moderno i ugledno naselje.

Prodajom licitiranih građevinskih čestica namirit ćemo sredstva za podmirivanje vitalnih gradskih potreba.

19. Obavimo u najkraćem roku dislociranje i ekološku prilagodbu svih najvećih zagađivača mora, zraka, tla i pitke vode.

20. Osnujmo Odbor za potporu i usklađivanje svakovrsnih inicijativa građana.

HRVATSKA REPUBLIKANSKA STRANKA – HRS

ADRESA: Zagreb, Nalješkovićeva 2, tel. 041/533-486
DATUM OSNIVANJA: 17.3.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 22.3.1990.
RUKOVODSTVO: Borko **Jurin** / predsjednik
Lovro **Gvozdenović** / tajnik

Programske osnove

Svrha osnivanja Hrvatske republikanske stranke je okupljanje građana radi javnog i političkog djelovanja u općem interesu.

Cilj je Hrvatske republikanske stranke izgradnja suvremene, dezideologizirane (laičke) države zasnovane na narodnom, pučkom, suverenitetu, nacionalnoj ravnopravnosti i višestranačkom parlamentarnom ustrojstvu.

Hrvatska republikanska stranka surađivat će s drugim političkim strankama u tuzemstvu i inozemstvu u skladu s Programskom osnovom stranke. Radi zajedničkog rješavanja pojedinih problema te zauzimanja stavova o pojedinim pitanjima, Hrvatska republikanska stranka sklapat će djelatne (akcione) koalicije s drugim tuzemnim političkim strankama, u skladu s Programskom osnovom stranke. Hrvatska republikanska stranka moderna je politička stranka koja okuplja građane koji se žele javno i politički angažirati na sljedećem:

I Zaštiti i daljnjem razvijanju državnosti i suvereniteta Republike Hrvatske koji se zasniva na:

1. Pravu hrvatskog naroda na konstituiranje države koja je nacionalna država Hrvata i država svih njenih građana bez obzira na etničku pripadnost;
2. Pravu naroda (puka) na samoodređenje tj. na pravu naroda da živi u državi i poretku na koji pristaje većina građana;
3. Pravu Republike Hrvatske na udruživanje u složenu (saveznu) državu te pravu Republike Hrvatske na otcjepljenje iz savezne države;
4. Načelu da je Jugoslavija savez suverenih država (republika) koje su se u nju udružile svojom suverenom voljom i koje joj ustupaju određen (dogovoren) dio svog suvereniteta, tj. prenose na nju dio svojih izvornih ovlaštenja; na načelu da savezna država crpi svoj suverenitet iz izvornog suvereniteta država članica (republika), u onoj mjeri i u onim poslovima koje joj republike izričito odrede odnosno povjere;
5. Načelu nepromjenljivosti i nepovredivosti republičkih granica.

II. Zalaganju za uvođenje parlamentarnog sistema kao oblika organizacije vlasti koji u dokazano zadovoljavajućem stupnju osigurava ravnotežu između političke demokracije i efikasnosti vršenja političke vlasti te predstavlja efikasan model stalnog nadzora i održavanja ravnoteže između izvršene i zakonodavne vlasti.

Stoga će se zalagati da vlada proizlazi iz parlamenta (Sabora) kome je politički odgovorna;

2. Zalaganju na razlikovanju (razdvajanju) zakonodavne, upravne i sudske vlasti te osiguranju neovisnog sudstva i razdvajanju državnih od samoupravnih funkcija u lokalnim zajednicama (općinama) uz ustavno osiguranje lokalne samouprave;
3. Zalaganju za oživotvorenje načela ustavnosti koje traži da norme pravnog sistema budu u skladu s osnovnim, vrhovnim pravnim dokumentom – ustavom, tj. da svi propisi i drugi opći akti moraju biti u skladu s ustavom te oživotvorenju načela zakonitosti koje obvezuje na poštivanje pravnih normi (zakona) koje se izvode iz ustava, a zatim i svih podzakonskih normi koje moraju biti u skladu sa zakonom (načelo hijerarhije propisa);
4. Jačanju pravne discipline svih subjekata pravnog sistema i zalaganju za provođenje efikasnih sankcija za protupravno ponašanje prema svim subjektima, bilo da se radi o organima vlasti bilo da se radi o pojedincima.

III Zaštiti sloboda i prava čovjeka i građanina te skupnih prava manjinskih etničkih zajednica:

1. Ustavom garantiranim slobodama i pravima čovjeka i građanina sukladno evropskim tradicijama zaštite pojedinca od arbitrarnosti vlasti, a osobito na tzv. klasičnim slobodama i pravima;
2. Zaštiti etničkih manjina tj. osiguravanju onih prava pripadnicima manjina koja zajamčuju održavanje etničke manjine štiteći je od asimilacije, a osobito pravo na služenje vlastitim jezikom u javnom životu, slobodu postojanja i osiguravanje djelovanja manjinskih škola neophodnih za opstanak i napredak manjine, pravo stvaranja raznovrsnih organizacija manjine (ekonomskih, kulturnih, političkih stranaka) i dr., u skladu s međunarodnim aktima te primjenom načela reciprociteta.

IV Zalaganju za razvoj moderne, propulzivne privrede i slobodnu tržišnu utakmicu i ustavno garantiranje prava vlasništva i slobode poduzetništva koji se mogu ograničiti samo zakonom, u općem interesu. Stoga će se:

1. Zalagati za pretvaranje tvz. društvenog vlasništva u republičko državno vlasništvo te postupnu reprivatizaciju državnog vlasništva, osobito nedovoljno produktivnih i niskoproduktivnih poduzeća;
2. Djelovati u pravcu postupne i promišljene integracije privrede u evropski privredni sustav i u tom cilju podržavati mjere ekonomske politike usmjerene na razvoj i jačanje malih i srednjih (privatnih i javnih) propulzivnih poduzeća i na taj način prevladati kolonijalnu ovisnost o tehnološki razvijenim zemljama i napustiti pogrešnu i štetnu politiku niskih nadnica;
3. Inzistirati na vođenju takve energetske politike koja će Republici Hrvatskoj osigurati energetsku neovisnost;
4. Podržavati one mjere ekonomske politike koje će stimulirati, poreskim olakšicama i na drugi odgovarajući način, ulaganja u otočku privredu i privredu nedovoljno razvijenih kontinetalnih područja;
5. Aktivno se zalagati za sprečavanje daljnjeg administrativnog, nekontroliranog odlijevanja privredne akumulacije iz Republike;
6. Inzistirati na posebnoj zaštiti prirodnih resursa od devastacije i zaštiti prirode te zakonskoj zabrani uvođenja štetnih i prljavih tehnologija.

V 1. Nastojanju da se postupno sredstva namijenjena socijalnoj zaštiti usmjere u razvoj privrede kako bi se socijalno-zaštitne potrebe stanovnika smanjile i ograničile samo na socijalnu zaštitu onih stanovnika koji zbog zdravstvenih razloga ili dobi nisu u stanju vlastitim radom osigurati egzistenciju. U tom će se cilju zalagati za zakonsko utvrđivanje te stvaranje uvjeta za djelovanje i komercijalnog, dodatnog, osiguranja za određene rizike i viši standard od zakonskog osiguranog;,
2. Zalaganju za stvaranje povoljnih ekonomskih i društvenih uvjeta (razumnim nadnicama, stambenom izgradnjom i djelovanjem mehanizama u oblasti stanovanja, izgradnjom suvremenih jaslica i vrtića i drugim oblicima društvene pomoći mladim obiteljima) koji će stimulirati natalitet, te će se
3. u stambenoj politici zalagati za uvođenje ekonomskih stanarina, te s tim u vezi i za uvođenje kategorija socijalnih stanova za socijalno ugrožene obitelji i pojedince.

Objašnjenje Programskih osnova

Hrvatska Republikanska Stranka moderna je politička stranka koja okuplja građane koji žele javno i politički djelovati na području SR Hrvatske, u općem interesu. Cilj je Stranke izgradnja moderne države koja neće biti zasnovana ni na kakvoj ideologiji – laičkoj ili vjerskoj, nego će biti zasnovana na pučkom (narodnom) suverenitetu, nacionalnoj ravnopravnosti i višestranačkom parlamentarnom ustrojstvu, što znači da Stranka ne zasniva svoju politiku na političkim tradicijama ranijih razdoblja niti se poziva na historijske političke doktrine.

Hrvatska Republikanska Stranka je svjesna da izgradnja moderne države zahtijeva kontinuirano i promišljeno djelovanje kroz dulje razdoblje i stoga će se sada posebno angažirati na zaštiti i daljnjem razvijanju državnosti i suvereniteta Republike Hrvatske, na temelju prava hrvatskog naroda na konstituiranje države koja je ujedno i država svih njenih građana bez obzira na etničku pripadnost, te na pravu puka na samoodređenje, što znači na pravu naroda da živi u državi i poretku na koji pristaje većina građana. U tom smislu pitanje teritorija SR Hrvatske, u skladu s Konferencijom o evropskoj sigurnosti i suradnji, smatramo riješenim.

Na gospodarskom planu zalagat ćemo se za razvoj moderne, propulzivne privrede i slobodnu tržišnu utakmicu, s ustavom zajamčenim pravom vlasništva i slobode poduzetništva, koje se slobode mogu ograničavati samo zakonom, u općem interesu. Stoga ćemo se zalagati za pretvaranje tzv. društvenog vlasništva u državno republičko vlasništvo i njegovu postupnu i ekonomski utemeljenu odnosno opravdanu, reprivatizaciju. U tom smislu ćemo se suprotstavljati svakom nekontroliranom rasipanju i jagmi za državnom imovinom, držeći da državna imovina, pored ostalih oblika vlasništva, predstavlja i može biti solidna osnova stjecanja kapitala za zadovoljavanje općih i zajedničkih potreba i za ravnomjeran i uravnotežen razvoj cijele Republike. To prije svega znači da će se podržavati one mjere ekonomske politike koje će stimulirati ulaganja u otočku privredu i privredu nedovoljno razvijenih kontinentalnih područja Republike Hrvatske. Suprotstavljat ćemo se svim pokušajima i procesima koji bi našu privredu i zemlju dovodili ili mogli dovesti u kolonijalnu ovisnost o tehnološki razvijenim zemljama. Stranka će se također suprotstavljati pogrešnoj i štetnoj politici niskih nadnica, kao i svim pokušajima da se bez formiranja slobodnog tržišta rada, kapitala odnosno poduzetništva i radne snage, te zakonski utvrđenih uvjeta, otpuštanjem s posla rješava neefikasnost u privrednim i javnim ustanovama.

Podržavat ćemo sva usmjerenja ka postupnoj i promišljenoj integraciji gospodarskog i pravnog sustava u evropski sustav, u skladu s potrebama i mogućnostima Republike.

Tokom 1990. g. inicirat ćemo formiranje ekspertne, neovisne o državnosti, radne grupe koja će pripremati osnove za donošenje Ustava Hrvatske i Ustava Jugoslavije te surađivati s drugim nosiocima ovakvih inicijativa.

U skladu s Programskom osnovom, Hrvatska republikanska stranka surađivat će s drugim političkim strankama u tuzemstvu i inozemstvu, a radi zajedničkog rješavanja društvenih problema te utvrđivanja stavova u pitanjima od općeg interesa, sklapat će djelatne (akcione) koalicije s drugim tuzemnim političkim strankama.

Obzirom da Stranka nije osnovana s ciljem da polući trenutne političke uspjehe na predstojećim izborima, nego s ciljem da kontinuirano djeluje u općem interesu te djeluje na podizanju političke kulture i svijesti građana na teritoriju SR Hrvatske, odlučeno je da Hrvatska republikanska stranka neće sudjelovati na predstojećim izborima.

Predsjednik
Hrvatske republikanske stranke
Borko Jurin

HRVATSKA REPUBLIKANSKA SELJAČKA STRANKA – HRSS

ADRESA: Vinkovci, JNA 1, tel.
DATUM OSNIVANJA: 24.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 7.3.1990.
RUKOVODSTVO: Dragutin **Žanjić** / predsjednik
Ivan **Mijaković** / potpredsjednik
Darko **Cvrtković** / tajnik

Programska načela

Danas koncem XX stoljeća u doba velikog razvoja znanosti i novih dostignuća tehnologije, moguće je svakom čovjeku, posebice njegovoj obitelji, narodima, kao i cijelom čovječanstvu razumnim življenjem u miru i korištenjem bogatstva i ljepota naše planete, osigurati sretan život. To je želja i hrvatskog naroda da živi kao i drugi evropski narodi, slobodan i zadovoljan rezultatima svoga rada, korištenjem prirodnih bogatstava i zemljopisnog položaja Hrvatske kao svoje domovine. Hrvatski narod ima samo jednu svoju domovinu. On nije nikada želio drugim narodima ono što nije želio samom sebi. Hrvatski narod uvijek je imao svoju državu bez obzira što se ona kroz povjest mijenjala teritorijalno i po svojem sustavu i položaju. Ona će uvijek postojati dok bude Hrvata. Veliki broj Hrvata morao je napustiti svoju domovinu i živjeti širom svijeta, jer nisu mogli ostvariti svoje životne potrebe u vlastitoj zemlji. Hrvati izvan svoje domovine imaju duboki osjećaj ljubavi prema svojoj postojbini i uvijek su željeli da se u nju vrate ili da joj pomognu. Hrvatski je narod stjecajem okolnosti morao ulaziti u različite odnose s drugim narodima i njihovim državama, ali se nikada nije odricao svoje samobitnosti i svojeg prava na vlastitu državu. Godine 1918. Hrvatska je ušla u Državu Srba, Hrvata i Slovenaca. Do toga je došlo poslije sloma Austrougarske Monarhije i završetka prvog svjetskog rata, kada hrvatski narod nije mogao odlučivati kako će se ustrojiti nova država. Hrvatski sabor nije nikada mogao o tome odlučivati po volji hrvatskog naroda. Posebno hrvatski narod nije bio nikada za kraljevinu dinastije Karađorđević, već je uvijek težio za demokratskom republikom u kojoj bi mogao ostvariti svoje vjekovne težnje za slobodnim i samostalnim odlučivanjem o vlastitoj sudbini. Hrvatski narod danas može ostvariti svoju ljepšu budućnost, koristeći svoja povijesna iskustva i njegovih najboljih sinova – od Tomislava i hrvatskih kraljeva, njegovih uglednika Šubića, Zrinskih i Frankopana iliraca, Starčevića, Supila i Stjepana Radića, kao i velikana NOB-a, i Tita, sve do današnjih dana i suvremenih stremljenja najnaprednijih ljudi hrvatskog naroda. Ova načela zastupao je Stjepan Radić, veliki učitelj i vođa hrvatskog naroda, koji je osnovao Hrvatsku republikansku seljačku stranku da bi okupio u njezine redove cijeli hrvatski narod.

Godine 1928. Stjepan Radić je radi svojih načela dao svoj život – ubijen je u parlamentu monarhije. Kralj Aleksandar Karađorđević je 1929. godine ukinuo ustav i raspustio parlament te proglasio kraljevinu Jugoslaviju. Hrvatski narod tada je izgubio i svoga vođu i sva svoja prava i slobodu i prešao u opoziciju. Poslije smrti kralja Aleksandra i ukidanja diktature pod vodstvom dr Mačeka odnosi veliku pobjedu na izborima 1938. godine. Godine 1939. pred drugi svjetski rat, formirana je Banovina Hrvatske. Hrvati su ponovo, ali samo djelomično, ostvarili svoja prava ograničena uvjetima sporazuma Cvetković – Maček. Ubrzo zatim, već 1941. godine u proljeće, došlo je do sloma Kraljevine Jugoslavije i okupacije cijele zemlje i uspostave marionetskih vlasti u službi okupatora. Pozivom na ustanak koji je povela KPJ-e i narodno-oslobodilački front, učestvuje i hrvatski narod zajedno s ostalim narodima u NOB-i i oslobođenju zemlje. Odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. godine i ZAVNOH-a 1944. godine, utemeljeni su osnovni oblici nove republike Jugoslavije i nove republike Hrvatske. Položaj Hrvatske u SFRJ-i određen je ustavom SFRJ-e i SRH-e, kako onim iz 1945. godine, tako i onima iz kasnijih godina, sve do Ustava iz 1974. godine. Danas u borbi za reformu našeg društva i za nove suvremene oblike političkog sistema, došlo je do spoznaje da se napusti jednopartijski sistem i da se uvede više-stranački sistem. Na taj način želi se uklopiti u suvremena kretanja u svijetu, posebno u Evropi. U novim demokratskim uvjetima obnavlja se rad Radićeve Hrvatske Republikanske seljačke stranke koja nastavlja sva programska načela Stjepana Radića, usklađena s današnjim suvremenim uvjetima života i koja izražavaju vjekovne težnje hrvatskog naroda.

Hrvatska republikanska seljačka stranka se danas zalaže – za slobodan razvoj gospodarstva, bez obzira na vlasništvo. Ona zastupa razvoj gospodarskih prednosti Hrvatske u poljoprivredi, šumarstvu, turizmu i pomorske prednosti i Hrvatske na planu Evrope – Jadran u prometnim uvjetima položaja Hrvatske. Posebno potiče razvoj stvaralaštva, znanosti i znanstvenih institucija. Za veće razvijanje inicijative i motivacije građana na svim područjima. Društveno vlasništvo treba se transformirati u dioničarsko ili akcionarsko. Radi bržeg gospodarskog razvoja inicira se stvaranje raznih gospodarskih zajednica, poduzeća, banaka i poduzetništva, – na okupljanju Hrvata u svijetu i stvaranju uvjeta za njihov povratak i njihovo povećano učešće u gospodarskom razvoju Hrvatske. Također će pomagati njihov gospodarski i kulturni razvoj i očuvanje nacionalne samobitnosti. Hrvati u svijetu imaju pravo da dolaze i da se, prema svojoj želji, vrate u domovinu, bez obzira na razloge njihovog odlaska u inozemstvo, – posebno vodi računa o uvjetima života i rada seljaka. Njihov položaj treba se potpuno izjednačiti s položajem ostalih vlasništva u poljoprivredi. Treba se ukinuti svako ograničenje u vlasništvu zemljišta. U pogledu socijalnog, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja treba se u potpunosti izjednačiti s ostalim građanima. Hrvatska hoće da bude slobodna i da sama vodi brigu o interesima svog naroda i njegove države. Hrvatska država može samostalno postojati i da ne ovisi o ničijoj milosti. Bez njene volje i interesa ne može nitko otuđiti plodove i rezultate rada njenih ljudi i prirodnih bogatstava Hrvatske. Svijetli likovi hrvatskog naroda devetnaestog i dvadesetog stoljeća i njihova gledanja na udruživanje s ostalim narodima u Jugoslaviji ne mogu se eksploatirati radi njihovog romantičarskog gledanja na ovaj problem. Hrvatska ne može prihvatiti kršenje njezinog suvereniteta, kao i ograničavanje njezinog gospodarskog razvoja. Ako od toga udruživanja nema koristi, pogotovo ne može imati štete. O zajedničkim potrebama u federaciji odlučuje hrvatski Sabor ili narod putem referenduma. Hrvatska republikanska seljačka stranka nastojat će učiniti sve što je moguće da se sačuva priroda i uvjeti života čovjeka u zdravoj i čistoj prirodi. Osobito će se zauzimati za očuvanje čistoće Jadranskog mora, obale i otoka, rijeka i jezera i naših šuma. Da bi se osigurali interesi radnika u svim oblicima gospo-

darstva i poduzetništva, treba omogućiti formiranje slobodnih i nezavisnih sindikata i drugih oblika udruživanja radi zaštite prava i slobode učestvovanja u rješavanju njihovih životnih pitanja. Za punu brigu o životu i radu žena i posebne brige o obitelji i zaštiti djece, žene majke i porodilje trebaju uživati posebnu pažnju i zaštitu države. Država treba voditi računa i o natalitetu kao posebnom interesu naroda. Da se školstvo i zdravstvo organizacijski i materijalno uskladi s potrebama građana na današnjem civilizacijskom nivou te da predstavlja posebnu brigu države. Starim i nemoćnim osobama mora se osigurati potpuna socijalna zbrinutost, to je obveza svih odgovornih činitelja u društvu. Zastupa odnose u Jugoslaviji koji bi se temeljili na punoj ravnopravnosti i saostalnosti hrvatske države, kao i ostalih naroda i država na uređivanju međusobnih odnosa putem konsenzusa, bez obzira da li se radi o konfederaciji ili federaciji slobodnih i ravnopravnih naroda i njihovih država. Za uklapanje u evropsku zajednicu i puno poštovanje svih međunarodnih deklaracija i konvencija koje su za humanizam i mir u svijetu. Da je potrebno da se u slijedećim izborima na demokratski način izabere novi hrvatski Sabor, kao ustavotvorni, koji bi donio novi hrvatski ustav. Posebno će se zauzimati za slobodu i ravnopravnost Srba u Hrvatskoj i pripadnika ostalih naroda, kao i narodnosti Mađara, Talijana, Čeha, Slovaka i Rusina, koji žive u Hrvatskoj, u pogledu njihovih političkih prava, nacionalnih, kulturnih i povijesnih tradicija, kao i prava na svoj jezik i pravopis. Ova njihova prava trebaju se osigurati u hrvatskom ustavu. Od njih se samo traži da poštivaju interese hrvatske države kao svoje domovine. Posebna pažnja posvetit će se Hrvatima koji žive u drugim državama i pomagati ih u osiguranju njihovih prava i sloboda kao hrvata. Za suradnju sa svim naprednim pokretima, udruženima i političkim strankama, čija je djelatnost u skladu s osnovnim programskim načelima hrvatske republikanske seljačke stranke i od interesa za hrvatski narod i suradnju među narodima za slobodu, demokraciju i mir u svijetu. Protiv svih fašističkih i staljinističkih, kao i rasističkih i šovinističkih pokreta i sistema u Hrvatskoj, Jugoslaviji i u čitavom svijetu. Protiv unitarizma i centralizma i svakog drugog nasilja prema narodima i građanima kao pojedincima. Kao hitnu potrebu smatra se da je potrebno energično i brzo rasteretiti građane od skupe i loše administracije, od općina i sizova do republičke i federacije. Prava i obaveze građana trebaju biti kratko i jasno određena u ustavu. Isto tako treba se ustavom onemogućiti izmišljanje raznih propisa i administriranje, koji su nepotrebni i štetni po interese građana. Treba sve učiniti za poboljšanje i pojednostavljenje političkog sistema uopće. Smatra se da je dovoljno da postoje samo jednodomna vijeća u općinama, Saboru i federaciji. Tu treba omogućiti efikasniji rad i kontrolu naroda nad radom njegovih izabranih predstavnika i predstavničkih tijela, kao i nad radom organa uprave.

To će ujedno djelovati da se smanje i pojeftine troškovi organizacije vlasti. Organi uprave trebaju štititi građane u njihovoj slobodi i pravima, a ne da ih krše i zakidaju. Organi uprave moraju biti pod kontrolom naroda i njegovih predstavničkih tijela. To treba biti jedna od bitnih odredaba ustava. Sudstvo mora biti slobodno, samostalno i da radi po ustavu i zakonima. Ustavom treba biti zabranjeno ugrožavanje prava i slobode građana, kao i da bude zabranjen utjecaj na sudstvo, političko mišljenje i prikazivanje, kao i podmetanje i krivotvorenje činjenica. Istražni postupak treba biti samo u sudskoj nadležnosti. Građani trebaju imati pravo na materijalnu i moralnu odštetu ako su nevino optuženi i osuđeni. Nad radom policije i uvjetima života i položaja i prava građana u zatvoru, treba postojati stalna kontrola predstavničkih organa. Posebno se ustavom treba zagarantirati izborno pravo građana i pošteno provođenje izbora bez korupcije, falsifikata i drugih vrsta namještanja izbornih rezultata, kao i političkog i drugih vrsta pritisaka na volju građana. To se treba tretirati kao krivično djelo. Građanima treba omogućiti izražavanje njihovih nacionalnih osjećaja,

pjesama i pismenog i usmenog iznošenja njihovih nacionalnih i vjerskih opredjeljenja. Treba jasno povući razliku između nacionalnog i nacionalističkog odnosno šovinističkog, što do sada nije bio slučaj. Trebaju se ispraviti sve nepravde i neistine prema hrvatskoj povijesti i povijesti drugih naroda i narodnosti, kao i prema nevinim žrtvama u ratu i poslije rata. To se odnosi i na poznate slučajeve nestanka domobrana, slučaja Hebranga, progona seljaka u otkupima i seljačkim radnim zadrugama, kao i za vrijeme Informbiroa i drugih pojedinaca koji su neopravdano i protuzakonito kažnjavani i proganjani, kao i oni građani koji su kažnjavani i proganjani za izražavanje svojih nacionalnih i vjerskih osjećaja. Svim građanima treba osigurati slobodu njihovih vjerskih osjećaja i slavljenja vjerskih blagdana i drugih oblika vjerskih običaja i osjećaja. O vjerskom odgoju odlučuju roditelji djece, a vjeronauk se slobodno obučava u školama. Štampa, radio i televizija mora biti slobodna i samostalna za sve građane i njihova udruženja i političke organizacije koje nisu u suprotnosti s hrvatskim ustavom. Sredstva informiranja trebaju biti jednako pristupačna za sve građane.

ISTARSKI DEMOKRATSKI SABOR – IDS

ADRESA: Pula, Premanturska 112, tel. 052/75-118
DATUM OSNIVANJA: 14.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 19.2.1990.
RUKOVODSTVO: Ivan **Pauletta** / predsjednik
Dino **Debeljak**, Antun **Klapčić** / potpredsjednici
Mario **Sandrić** / tajnik

Programska deklaracija

Istarski demokratski sabor je samostalna i samorodna politička stranka osnovana na percepciji i obnovi pozitivnih **tradicija parlamentarne demokracije na prostoru Istre i njenih otoka;** utemeljena na **esencijalnim načelima etike evropskog humanizma i liberalizma;** nastala iz potrebe aktivnog i ravnopravnog uključivanja građana u tekuće i predstojeće gospodarske, duhovne, kao i političke promjene, u ovom prostoru, kao i prostorima SR Hrvatske i Slovenije, a jednako i Jugoslavije kao državnopravne cjeline, te postojećih inklinacija narodne svijesti kao sveobuhvatnom otvaranju i združivanju sa naprednim i demokratskim subjektima evropske i svjetske civilizacije; sa ciljem djelovanja u sklopu višestranačkog demokratskog sistema, u čijem bi mehanizmu ravnopravno djelovala, podstičući i razvijajući svojim djelovanjem **sve posebnosti ovog prostora kao regionalnog entiteta** satkanog i oblikovanog na osebujnom etničkom sastavu, posebnosti gospodarstva i kulture, ali zauzimajući se za načelo jugoslavenske i svjetske univerzalnosti.

U realizaciji ovih preambulnih načela, program stranke konkretizira se kroz njeno zalaganje za ostvarenje ovih zadataka i ciljeva:

1.

IDS kao samostalna politička stranka okuplja u svoje članstvo sve građane Istre i njenih otoka, prvenstveno po načelu zavičajnosti, ali i sve druge građane SFR Jugoslavije, Evrope i svijeta, koji su spremni prihvatiti njen program iz plemenitih pobuda poštivanja i razvijanja svih posebnosti ovoga prostora sa isključivim ciljem gospodarskog i duhovnog napretka toga prostora.

II.

Stranka se bezrezervno zalaže protiv svih pojava nacionalne, vjerske, rasne, spolne ili ma koje druge distinkcije među građanima ovog prostora, kao temeljnog principa kojeg nijedna snaga u društvu ne može zapostaviti ili poništiti, jer bi nepoštivanje tih osnovnih civilizacij-

skih mjerila onemogućilo svakom ljudskom biću da bude prikraćen u svome duhovnom i materijalnom stvaralaštvu za dobrobit sela, svoje obitelji i društva u cjelini.

Nacionalno distingviranje građana ovoga prostora smatra se neuputnim i anahronim mjerilom sa stanovišta organizacije i funkcioniranja suvremenog civiliziranog društva, a isto tako i sa stanovišta zajedničkog »nacionalnog« interesa, jer su građani ovog prostora u svom dosadašnjem življenju, istinski i stvarno postigli uzornu harmoniju, pa bi svako nacionalističko i nedobronamjerno ingeriranje sa bilo koje strane dovelo do narušavanja i poništenja te skladnosti. Ovakvo zalaganje je posljedica nemilog povijesnog iskustva građana ovog prostora, koji su u davnoj i nedavnoj prošlosti bili izloženi etničkim potresima u vidovima egzodusa, kao humane i demokratski nedopustivog oblika masovnog iseljavanja iz svoje postojbine, prouzročenih po svojim provodiocima više motivima nacionalističkih nego ekonomskih pobuda, a što je u svakoj takvoj pojavi rezultiralo gospodarskim i duhovnim nazadovanjem.

III.

Svako razlikovanje građana ovog prostora po vjerskom mjerilu je nedopustivo i suprotno ljudskom dignitetu, pa je nužno zalagati se za ravnopravnost svih vjera, koje građani ovog prostora ispovijedaju u okviru postojeće sekularne države. Sa ciljem ostvarenja stvarne i istinske vjerske ravnopravnosti stranka se zalaže za katehizaciju u osnovnom obrazovanju a jednako i za prisutnost marksističkog obrazovanja, ali u oba slučaja zavisno od slobodne opcije svakog pojedinca i njegovog svjetonazora.

IV.

U cilju održavanja i daljnjeg razvitka narodnosne ravnopravnosti građana ovog prostora, a napose njihovih jezika i kultura, stranka se zalaže za **dvojezičnost u javnom životu** kroz primjene hrvatskog ili slovenskog jezika, kao i talijanskog jezika, pa je u tom cilju potrebno postojeće školstvo sa nastavom na talijanskom jeziku promaknuti na nivo visokoškolskog obrazovanja, kao i na provedbu **obveznosti učenja talijanskog jezika** u svim školama u kojima se održava nastava na hrvatskom ili slovenskom jeziku kao materinjem jeziku.

V.

Djeca i omladina su zajedničko blago i zajednička briga svih građana ovoga prostora, pa se njihovom odgajanju i razvijanju, podređuju sve gospodarske, duhovne, moralne i ostale snage i potencijali ovoga prostora.

Naročito je potrebno založiti se za **potpunu i stvarnu emancipaciju žene,** koja je još uvijek, bez obzira na pozitivne propise i deklaracije o njenoj ravnopravnosti i zaštiti, neravnopravna u odnosu prema muškarcu, jer je još uvijek u korelaciji sa muškarcem, njegovo tjelesno i duhovno ostvarenje.

VI.

Za razvitak narodnog gospodarstva, stranka se zalaže za ostvarenje principa ravnopravnosti svih oblika vlasništva, slobodnog tržišta roba, rada i kapitala, te pravne zajamčenosti privatnog poduzetništva. U tom pravcu zalaže se za dovršenje izgradnje infrastrukturnih projekata za prostor Istre i otoka, a to su prvenstveno vodovod i autocesta Dragonja-Pula; za favoriziranje razvoja propulzivnih djelatnosti, kao što su industrija, turizam, mala privreda i druge, s većim udjelom

privatnih poduzeća, čime će se poticati razvoj konkurencije i postići kvalitetnija ponuda roba i usluga uz niže cijene; za podsticanje zapošljavanja, uključivanjem stranih ulagača, naših radnika zaposlenih u inozemstvu i povratnika; u ubrzanju ekspanzije poduzeća izvan ovog prostora povezivanjem sa odgovarajućim regionalnim i evropskim zajednicama; za ostvarivanje dugogodišnjeg proklamiranja rasterećivanja privrede od raznih društvenih obaveza u cilju porasta njene akumulativne sposobnosti i nezavisne likvidnosti; u **smanjenju neopravdanog odliva koja nisu u funkciji razvoja ovog prostora;** za aplikaciju s takvom strateškom koncepcijom razvoja privrede sada postojećih znanstveno-stručnih institucija, kao i osnivanje takvih i urednih institucija, koje će ocjenjivati i predlagati poslovne projekte optimalne efikasnosti i nedvojbene koristi za razvoj ovog prostora.

Podstičući brži gospodarski razvoj ovog prostora, stranka će biti osnivač vlastitih ili mješovitih dioničarskih poduzeća, čiji će dioničari biti ljudi iz zemlje i inozemstva, pa tako i naši iseljenici i radnici zaposleni u inozemstvu.

VII.

U okviru gospodarskog razvitka, stranka se zalaže za nužnost **hitne revitalizacije poljoprivredne djelatnosti.** U tom okviru zauzima se naročito za razvoj porodičnih posjeda kao osnovne proizvodne jedinice u poljoprivrednom privređivanju, za ukidanje zemljišnog maksimuma, za privilegirano oporezivanje u ovoj djelatnosti, za osiguranje povoljnih kredita za nabavku agrotehničkih sredstava, a što će sve biti podstrek za što svrsishodniju obradu zemljišta sa odgovarajućim kulturama kojima iskustvom i naukom provjereno odgovara ovo podneblje, a što sve mora dovesti do uspostavljanja društvenog položaja seljaka kao jednakopravnog člana društvene zajednice i omogućujući mu na taj način status proizvođača hrane najvišeg kvaliteta, odnosno postizanja standarda proizvodnje hrane po kriterijima evropske zajednice.

VIII.

Za unapređenje i razvitak samostalnog privređivanja na ovom prostoru nužno je ostvariti ekvivalentnost u davanjima samostalnih privrednika sa radnicima u svim drugim strukturama gospodarskog privređivanja, a naročito im omogućiti osiguranje poslovnog prostora za obavljanje njihove djelatnosti, kao i stimulirati ih davanjem kredita pod povoljnim ili snošljivim uvjetima, jer je razvoj ove gospodarske djelatnosti prateći suplement razvitka svih onih propulzivnih djelatnosti, koje se akcentiraju u svome razvitku po ovom programu, a naročito **turističke djelatnosti,** koja je najvitalniji oblik privređivanja u ovom prostoru.

IX.

Stranka se zalaže za ostvarenje primijenjene demokracije kroz oblik konačne realizacije pravne države, čiji bi zadatak bio apsolutno poštivanje na demokratski način donesenih zakona, koja bi provodila izvršna vlast pod kontrolom nezavisnog sudstva i emancipiranog javnog mnijenja.

Sa ciljem istinskog ostvarenja takve pravne države, koja će biti jamac temeljnih sloboda i prava čovjeka, stranka se zalaže za neodložno ukidanje verbalnih delikata, za aboliciju političkih osuđenika i obustavu krivičnih postupaka i procesa, koji se vode zbog počinjenja svih političkih delikata, zauzimajući se istodobno za derogaciju diskrecionih prava upravnih organa, kao i za derogaciju pozitivnog krivičnog zakonodavstva, u njegovim dijelovima kojima se regulira institut pritvora na osnovu nedefiniranih razloga, kao i svih onih propisa kojima se

reguliraju zabranom svi oni odnosi, koji su u suprotnosti i nespojivosti sa novim gospodarskim tokovima, dok se na području pozitivnih propisa imovinskog prava zalaže za hitno ukidanje zakonskih propisa o podruštvovljenju nekretnina u ranijem vlasništvu građana, kao i da se zakonskom regulativom **dozvoli sticanje prava vlasništva na nekretninama stranim državljanima na području SFRJ-e,** smatrajući takvu zakonsku dozvolu najosnovnijim uvjetom za priliv i ulaganje stranog kapitala.

X.

Zalažući se za mnogobrojne ekonomske i političke iseljenike sa ovog prostora, te njihovo uključivanje u aktivno učestvovanje gospodarskih i kulturnih pomaka u ovom prostoru, neophodno je osnivanje institucija, koje bi pratile investicijske potrebe ovoga prostora, informirale ih o mogućnostima profitabilnih ulaganja, vršila transfer kapitala i osiguravala njegovu pravnu zaštitu, uz priznavanje poreskih olakšica i drugih pogodnosti za njihove investicije.

Kao preduvjet svemu tome stranka se zalaže da se svakom iseljeniku zajamči, bez obzira na njegov prošli ili sadašnji političko-idejni izbor, pravo da može povremeno dolaziti ili zauvijek se vratiti u svoju domovinu.

Radi upoznavanja i stalnog informiranja o događajima u ovom prostoru sa ciljem održavanja identifikacionih veza s domovinom, kao i zaštite od informacijskog manipuliranja, stranka se zalaže za održavanje neprekidnih i intenzivnih kontakata sa klubovima, udruženjima i drugim oblicima organiziranog okupljanja iseljenika, ali pod uvjetom da takve organizacije nisu formirane po nedemokratskom ili nacionalnom osnovu.

XI.

Stranka se zalaže za konstituciju SFRJ-e kao demokratske federacije, tj. demokratske zajednice građana federalnih jedinica sa ustavnim poštivanjem suvereniteta i prava na samoopredjeljenje, sa pravom i na otcjepljenje tih jedinica iz sastava federacije, dozvoljavajući kroz takav svoj koncept ustrojstva SFRJ-e mogućnost ostvarenja konfederacije. U okviru takvog koncepta, naročito se zalaže za **naglašeni status posebnosti društveno-političkog priznavanja regija unutar federalnih jedinica,** prvenstveno po mjerilu cjelovitosti gospodarskog razvitka, kao preduvjeta za stvarno sticanje mogućnosti stupanja u evropske integracije sa gospodarstvima tih integracija, koje bi bile od zajedničkog interesa u poticanju gospodarskog i duhovnog razvitka.

XII.

Kao demokratska snaga ovog društva, stranka se zalaže za očuvanje postojećih i ostvarenih sloboda i prava građana u ovome društvu, proširenjem i ostvarenjem daljnjih i novih prava i sloboda istovjetnih na onim slobodama i pravima, koje su imperativ i sadržaj ljudskog i pravnog identiteta svakog građana civiliziranog društva, namjerno izostavljajući taksativno navođenje takvih prava i sloboda, jer će buduće vrijeme gospodarskog i duhovnog razvoja na ovom prostoru kroz ostvarenu društvenu svijest izvršiti izbor prava i sloboda, koje će biti aplikativne potrebama duhovnog i moralnog življenja svakog pojedinca u ovom prostoru.

XIII.

U okviru postojeće stvarnosti, a naročito društveno-političke stvarnosti, stranka se zalaže za odbačaj svakovrsnog revanšizma ili kritizerstva

u odnosu na subjekte kreacije takvoga stanja, sa prihvatom takvog realnog stanja, ali sa imperativnim zadatkom da se sa svim svojim raspoloživim i legalnim snagama djeluje sa ciljem sveobuhvatnog društvenog razvitka, djelujući samostalno i zajedno sa svim demokratskim strankama u jugoslavenskom okviru.

XIV.

Stranka se zalaže **za zaštitu prirodnih dobara** od uništavanja i zagađenja, kao i vođenje takve **razvojne politike** na gospodarskom planu, a koje neće odudarati od toga načela a sa imperativnim zahtjevom primjene ekologije kao fundamentalne znanosti u zaštiti čovjekove okoline, koja treba da djeluje edukativno na sve strukture društva, čime bi se ojačala svijest o očuvanju prirode.

XV.

Sva nastojanja i ciljevi ove stranke biti će podređeni ostvarenju **humanog i demokratsko-socijalističkog društva,** čije emanacije djela i duha treba biti duhovno rađanje čovjeka kao civiliziranog bića okrenutog u svim svojih htijenjima i odlikama ka **univerzalnom duhu** koji će implicirati interese i duhovnu bit svakog čovjeka dobre volje.

JUGOSLAVENSKA SAMOSTALNA DEMOKRATSKA STRANKA – JSDS

ADRESA: Zagreb, Proleterskih brigada 236, tel. 041/519-654
DATUM OSNIVANJA: 11.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 20.2.1990.
RUKOVODSTVO: mr. Mile **Dakić** / predsjednik
Vukašin **Zorić** / generalni sekretar
ing. Mirko **Zorić** / potsekretar

Deklaracija

JSDS će se boriti da postane politički predstavnik jugoslavenski orijentiranog srpskog, hrvatskog, muslimanskog, slovenskog, makedonskog, crnogorskog i drugih naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji, istinski tumač i kreator njihovih nacionalnih ekonomskih, historijskih i razvojnih interesa, beskompromisni borac za cjelovitost jugoslavenske države, zastupnik razvoja istinskih demokratskih, parlamentarnih, socijalističkih humanitarnih odnosa, borac za ravnopravnost i bratstvo svih naroda i nacionalnih manjina, pobornik evropske i svjetske integracije na demokratskim osnovama, borac za tržišnu privredu, materijalno i duhovno bogatstvo, ljudske slobode i socijalnu pravdu.

Stranka će raditi na okupljanju svih onih koji imaju historijsku legitimaciju da su za ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo svih naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji te da su za zajedničku domovinu Hrvatsku, Srbiju, Sloveniju, BiH, Makedoniju i Crnu Goru u sastavu Federativne Demokratske Jugoslavije.

Ogromne žrtve koje je dao naš narod u toku NOB-a, daju legitimno i neotuđivo pravo u slobodi i demokraciji bude subjekt stabilnosti Jugoslavije. To nalaže moralnu obavezu da formira političku stranku u koju ravnopravno ulaze pripadnici svih naroda i nacionalnih manjina koji žive ili su državljani Jugoslavije. JSDS preuzima dio političkog programa Samostalne demokratske stranke, koja je djelovala između dva svjetska rata, a posebno njeno opredjeljenje za Jugoslavenski federalizam i naglašeno jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda u Hrvatskoj.

U JSDS nema mjesta onima koji su se kompromitirali i koji ne polaze od toga da je nacija prirodno pravo i nasljeđe, a demokracija, ljudske slobode, vjera, parlamentizam i federativno uređenje Jugoslavije civilizacijska tekovina.

Razlozi za formiranje

1. Osnivači ne vide političku stranku koja je garant očuvanja federativne, demokratske i parlamentarne Jugoslavije, jer je SKJ-e podijeljen na nacionalnoj osnovi, što je jedan od bitnih razloga za formiranje JSDS. U stranačkom pluralizmu osnivači stranke su osjetili potrebu

za političku, tehnološku, nacionalnu, ekonomsku i kulturnu ravnopravnost.

2. Opredjeljeni smo za parlamentarnu, federativnu, socijalističku i demokratsku Jugoslaviju i konfederativnu Evropu, pa ćemo se političkim sredstvima zalagati i zastupati ideju cjelovitosti federalne Jugoslavije i konfederativne Evrope, jer je to garancija ravnopravnosti i općeg progresa svih.

3. Potičemo iz sredina koje nikada nisu niti će biti za uskogrudu nacionalnu politiku. Iz te činjenice proizlazi i pravo da predložimo svim narodima i nacionalnim manjinama Jugoslavije da se organiziraju i dokažu svoja jugoslavenska a i evropsko opredjeljenje. Protiv smo budućnosti koja se zasniva na nacionalnim i drugim razlozima. Mi smo za punu nacionalnu i vjersku ravnopravnost svih naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji. Mi smo za odluke AVNOJ-a, ZAVNOH-a, ZAVNOBiH-a kao i za odluke drugih dostavničkih tijela u toku NOR-a.

4. Narod i jugoslavenski opredijeljeni građani su, u uslovima stranačkog pluralizma, primorani da se organiziraju i biraju predstavnike u općinske, gradske, pokrajinske i republičke skupštine i vlade kao i u organe federativne Jugoslavije i konfederativne Evrope. Izabrani predstavnici odgovarati će za rad biračima i JSDS preko kojih su birani u predstavnička tijela.

5. Što znači biti politički neorganiziran posebno su osjetili naši narodi u ne tako dalekoj prošlosti. Oni su više puta iznenađivani svjetskim ratovima. Neorganiziranost i neinformiranost je platilo više milijuna ljudskih života.

6. Svjedoci smo sijanja nacionalnih i vjerskih razdora, šovinističkih i separatističkih težnji, ukidanja kulturnih i političkih prava i sloboda naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji, pa će se JSDS svim političkim sredstvima zalagati i zahtijevati od svih jugoslavenskih građana da u svom krilu i njedrima uguše korijene zla koji vode u nacionalne razdore, sukobe i raspad zajedničke nam države, federativne Jugoslavije.

POLITIČKI PROGRAM

JSDS će se boriti za teritorijalnu, funkcionalnu i ekonomski efikasnu državnu cjelovitost Jugoslavije, humani demokratski socijalizam, ravnopravnost i bratstvo, višestranački sistem, ljudske slobode u zajedništvu svih naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji, a na bazi punog uzajamnog uvažavanja, tolerancije i saradnje sa svim političkim strankama čiji je politički program usmjeren na takve ciljeve. JSDS ima pred očima federativnu Jugoslaviju ujedinjenu u konfederativnoj Evropi. U tom smislu suradnja i stranačka koalicija je moguća isključivo u okviru ovog prostora.

JSDS poštuje izvorne principe ravnopravnosti usvojene u toku NOB-a. Pravna i politička polazišta za to su odluke AVNOJ-a, ZAVNOH-a, ZAVNOBiH-a i drugih predstavničkih tijela federalnih jedinica, čiji se sadržaji ne mogu mijenjati bez konsenzusa. Članovima JSDS je strana svaka mržnja i omalovažavanje bilo koga naroda, svaki ekstremizam i ekskuzivizam te bilo čija nacionalna dominacija i isključivost. JSDS će se boriti za njegovanje i razvijanje ravnopravnih i bratskih odnosa, za svestranu saradnju i međusobno uvažavanje, toleranciju i prihvatanje nacionalne samobitnosti svakog naroda i svih nacionalnih manjina u Jugoslaviji.

U isticanju svojih prava i političkih ishodišta JSDS polazi od historijskog relatiteta, da je Jugoslavija višenacionalna zajednica u kojoj gotovo da nema etički čistih sredina, te da su neki narodi (kao naprimjer srpski narodi u Hrvatskoj) prije više stoljeća naselili puste predjele

i na njima zasnovali neotuđivo pravo na život, stvaralaštvo, vjeru, tako da jedino ta područja osjećaju svojom istinskom postojbinom, svojom užom domovinom i državom. Politička matica JSDS je, stoga, u mjestovitim nacionalnim sredinama i nerazvijenim krajevima (kao na primjer u Hrvatskoj područja Banije, Korduna, Like, Gorskog kotara, Sjeverne Dalmacije i Slavonije; u Vojvodini Banat, Bačka, Srijem itd.; u BiH, itd.). U ovim krajevima su ljudi svojim bićem za cjelovitost SFRJ.

JSDS se opredjeljuje za stranački pluralizam, ljudska prava i slobode, pravnu državu i tržišnu privredu. Ona će se suprotstavljati političkim djelovanjima koja bi točak historije vraćala u prevaziđene političke sisteme, kao i protiv onih koji bi podržavali zloupotrebu stranačkog pluralizma radi razbijanja Jugoslavije.

JSDS će poduzeti sve mjere, da se u njenoj sredini ne pojave političke strasti koje bi ugrožavale druge narode, ali i JSDS ne može garantirati svoju političku podršku u slučajevima nespremnosti drugih da se odnosi razvijaju isključivo na osnovama pune ravnopravnosti i uzajamnog uvažavanja historijskih interesa svih jugoslavenskih naroda i nacionalnih manjina u Jugoslaviji. JSDS će se boriti za demokratsku, parlamentarnu i federativnu pravnu državu u kojoj će svi građani biti slobodni, ravnopravni pred zakonom, u pravima na rad, socijalnu pravdu, na kulturni život, na školovanje, vjerska osjećanja, na isticanje svojih nacionalnih simbola i političko organiziranje u granicama, kojima se ne ugrožavaju prava i slobode drugih naroda. U krajnjoj nuždi, u izuzetnim okolnostima, poput onih u prošlosti (1914-1941) ili u slučajevima razvoja negativnih političkih, ekonomskih i kulturnih odnosa u Jugoslaviji, JSDS kao legitimna politička stranka zadržava pravo poduzimanja posebnih mjera zaštite koje će donijeti skupština ili Glavni odbor JSDS.

JSDS će nastojati njegovati i razvijati tradicije oslobodilačkih ratova, tradicije NOR-a i naše armije, cijeneći ogromne žrtve koje su pale u borbi za slobodu u genocidnim pohodima. Pali borci za slobodu i žrtve toga stravičnog vremena ostaju trajna vrijednost i spomen-pouka. Naš afirmativni odnos prema NOB-u ne isključuje kritičko i historijsko vrednovanje te prošlosti, a u ime budućnosti.

JSDS će voditi posebnu brigu o ekonomskom i kulturnom napretku. Ona će se boriti za politiku skladnog ekonomskog razvoja i za sprečavanje ekonomske migracije selo – grad, kojom je u poratnom razdoblju krajnje ugrožen ekonomski i kulturni, napredak naroda u nerazvijenim područjima Jugoslavije (naprimjer: u SRH područja Sjeverne Dalmacije, Like, Gorskog kotara, Banije, Korduna i djelovi Slavonije; u BiH Bosanska i Cazinska krajina; u Sloveniji Bela Krajina; Kosovo, Makedonija, Crna Gora itd.). JSDS će organizirati obnovu sela i života u njemu. Ona će se boriti da proizvodnja hrane postane prvorazredni državni interes, da se selo putem kreditiranja i razvoja kooperacije pretvori u robnog proizvođača, kako bi tehnološki višak, posebno priučene radne snage iz industrije, našao svoj prosperitet.

JSDS će se založiti za povratak radnika koji su na radu u inostranstvu, a voljni da ulažu svoje znanje, iskustvo, tehnologiju, organizacijske i upravljačke sposobnosti i kapital u vlastitom interesu i interesu krajeva u koje se vrate.

U cilju bržeg tehnološkog, ekonomskog i kulturnog razvoja, JSDS će uložiti posebne napore, da se u nerazvijenim krajevima ubrzano razvijaju ekonomski, prosvjetni i kulturni centri radi omogućavanja koncentracije kapitala, poduzetništva, razvoja industrije, školstva, kulturnih institucija i informativno komunikacijskih djelatnosti. Činjenica je da u većini nerazvijenih područja nije nastao niti jedan gradski centar, koji bi značajnije utjecao na tehnološki, ekonomski i kulturni razvoj. To je rezultiralo općim kadrovskim siromaštvom i depopulacijom tih krajeva. Jačanje razvojnih centara je garancija njihovog ubrzanog

razvoja i njegovanja kulturne baštine i tradicija naroda čije se vjere i kulture prožimaju, garancija razvoja višeg i visokog školstva, informativne djelatnosti i drugih oblasti bitnih za život i napredak svakog naroda.

JSDS će se boriti da u službenoj upotrebi svakog naroda bude njegov izvorni govorni jezik i pismo (na primjer u Hrvatskoj standardni oblik hrvatsko srpskog ili srpsko hrvatskog jezika, štokavskog dijalekta, ijekavskog govora, te za punu ravnopravnost pisma latinice i ćirilice), međutim, JSDS će stimulirati učenje stranih jezika, posebno engleskog, kao pretpostavke prelaska Jugoslavije iz industrijskog u informatičko postindustrijsko društvo. JSDS će se izboriti da učenici u svim područjima više nego do sada uče historiju i književnost svoga naroda.

JSDS će se zalagati za promjenu sadašnje administrativne teritorijalne podjele među pojedinim općinama u smislu izgradnje ekonomskih ciljeva efikasnije racionalne i jeftine državne uprave s fleksibilnim mogućnostima na političko djelovanje. Poznato je da se protiv volje naroda dijeljena i cjepkana područja te pripajana drugim centrima, čime je kidana međusobna nacionalna, ekonomska i kulturna povezanost pojedinih krajeva. To je u tim krajevima dovelo do opadanja broja stanovnika, ekonomskog, kulturnog i kadrovskog siromaštva. Činjene su i druge povrede nacionalnih i historijskih interesa, što će JSDS svojim političkim djelovanjem ispraviti.

JSDS će organizirati izlaženje svog stranačkog lista. Ona će organizirati posebnu mrežu informativno komunikacijske djelatnosti.

JSDS će učestvovati u izborima sa svojom kandidacionom listom, tražeći zavisno od broja glasova, proporcionalnu zastupljenost u zakonodavnim i izvršnim predstavničkim tijelima. Narodi će sami birati na demokratskim, slobodnim, općim, tajnim i neposrednim izborima svoje predstavnike u skupštine i druga tijela svoje republike i federacije. Oni će se maksimalno založiti za izbor uglednih, humanih, demokratski opredijeljenih, moralnih i razboritih ličnosti koje će poštovati Program, Statut JSDS, stavljati čovjeka u centar svih vrijednosti, boriti se za svestranu evropsku i svjetsku tehnološku integraciju, a za posebno dosljedno rješavanje ekoloških problema, uspješnog ekonomskog razvoja, kulturnih djelatnosti, prosvjete, zdravstva, informatike, tehnologije i drugih djelatnosti bitnih za život i napredak svakog naroda i nacionalne manjine.

Jugoslavenska samostalna demokratska stranka poziva sve narode i nacionalne manjine da se udruže u jedinstven front borbe za demokratski socijalizam, parlamentarizam i federativnu demokratsku Jugoslaviju, zasnovanu na izvornim principima AVNOJ-a, na vjekovnom iskustvu i tradicijama određenja naših naroda da su nam zajednički i historijski interesi upućenost jednih na druge od presudnog značaja.

POKRET ZA KONFEDERACIJU

ADRESA: Zagreb, Babukićeva 3, tel. /041/ 228-328
DATUM OSNIVANJA: 2.3.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 15.3.1990.
RUKOVODSTVO: Petar **Vučić** / predsjednik
Dušan **Musulin** / potpredsjednik
Petar **Radić** / tajnik

Programska orijentacija

I.

Pokret za konfederaciju (u daljnjem tekstu: »Pokret«) politička je stranka okupljanja svih građana Jugoslavije opredijeljenih za izgradnju i očuvanje Jugoslavije kao demokratskog saveza suverenih jugoslavenskih država kao konfederacije.

II.

Za izgradnju Jugoslavenske konfederacije Pokret će se boriti demokratskim putem i demokratskim sredstvima.

III.

U svojoj političkoj djelatnosti Pokret će se pridržavati ustava i zakona, ali će se boriti za stvaranje ustavnih pretpostavki za uspostavljanje jugoslavenske i europske konfederativne zajednice država.

IV.

Pokret će djelovati na izgradnji takve konfederacije koja će očuvati i razvijati puni nacionalni i državni suverenitet svih naroda u njihovim državama.

V.

Država članica Konfederacije je suverena država. Pokret će se zalagati da narodi i narodnosti u svakoj državi članici Konfederacije ostvaruju svoja suverena prava, kao i u autonomnoj pokrajini.

VI.

Članica Konfederacije može u dogovoru s drugim članicama dio ostvarivanja svog suvereniteta prenijeti na organe Konfederacije. Ona to ostvarivanje uvijek može povući uz rok i uvjete predviđene ugovorom o stvaranju Konfederacije.

VII.

Pokret će se zalagati za stvaranje jugoslavenske konfederacije a protiv unitarne federacije ili bilo kakovog drugog državnog oblika centralistički uređene Jugoslavije.

VIII.

Pokret će se zalagati za takvu konfederaciju u kojoj će svaki narod moći unapređivati i očuvati u potpunosti svoj suverenitet u svim njegovim oblicima: političkom, ekonomskom, kulturnom itd.

IX.

Pokret posebno ističe da radi očuvanja suvereniteta, ekonomski odnosi u Konfederaciji moraju biti zasnovani na načelima nacionalne ekonomije.

X.

Pokret polazi od toga, da je Jugoslaviji nužno potreban pokret općejugoslavenskog karaktera koji će jednako zastupati interese svakog naroda posebno u očuvanju njegovog suvereniteta i dostojanstva, a protiv dominacije i hegemonije bilo kojeg pojedinog naroda prema drugom ili prema svim jugoslavenskim narodima zajedno, te koji će promicati interese Jugoslavenske konfederacije kao cjeline.

XI.

Pokret će se zalagati za maksimalno poštivanje čovjekove osobnosti i njegovih ljudskih prava, njegove nepovredivosti i za zaštitu najmanje na razini Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o pravima čovjeka, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, koje Pokret usvaja kao svoja polazišta u zaštiti ljudskih prava.

XII.

Pokret će se zalagati za demokratsko uređenje u svim saveznim državama a protiv despocije, tiranije i drugih oblika antidemokratske vladavine.

XIII.

Pokret će se zalagati za ravnopravnost svih rasa, nacija, jezika, pisama, vjera i ideologija a protivit će se svakom ideološkom, političkom, partijskom, kulturnom i drugom monopolu.

XIV.

Pokret će se zalagati za socijalnu pravdu i dostojanstvo rada.

XV.

Pokret će se zalagati za politički i vlasnički pluralizam i njihovu nepovredivost.

XVI.

Pokret drži da je materijalna (socijalna) nezavisnost pojedinca od države ili drugih pravnih ili fizičkih osoba temelj njegove svekolike duhovne pa time i političke nezavisnosti, a samo politički neovisni pojedinci mogu izgraditi i obdržavati demokraciju.

Stoga Pokret drži privatno vlasništvo za temelj slobode i ljudske ličnosti i temelj slobodnog društva.

XVII.

Pokret će se zalagati da se o svim zajedničkim pitanjima u Konfederaciji odlučuje konsenzusom i time isključi svaki oblik majorizacije.

XVIII.

Pokret će se zalagati da sve države članice Konfederacije budu uređene na načelima pravne države i tržišne ekonomije.

XIX.

Pokret će se zalagati za građansku, političku, nacionalnu i svaku drugu ravnopravnost naroda i narodnosti u saveznim državama.

XX.

Pokret će se zalagati za uključivanje Jugoslavenske konfederacije i njenih članica u europske i svjetske demokratske integracijske organizacije, a posebno u Europsku konfederaciju.

XXI.

Pokret će se zalagati da se članice Jugoslavenske konfederacije konstituiraju u granicama i na području sadašnjih republika.

XXII

Stjecanje naobrazbe temeljno je čovjekovo pravo i uvjet osobine i društvene uljudbe. Stoga je država dužna svakome građaninu osigurati slobodno i besplatno školovanje. Upis u srednje, više i visoke škole i fakultete treba biti slobodan po izboru i bez ograničenja.

XXIII.

Pokret će se zalagati za slobodan povratak u zemlju svakog građanina domaćeg porijekla. Stoga će naročito pomagati i promicati one domaće ekonomske i tehnološke programe kao i političke projekte u kojima će biti angažiran kapital naših iseljenika, koji će omogućiti njihovu repatrijaciju.

XXIV.

Moral treba postati temelj cjelokupnog državnog, društvenog, a naročito političkog života. Stoga sve društvene i državne institucije moraju biti utemeljene u moralu. Pokret će se zalagati za izgradnju društva pravde i morala.

XXV.

Zaposlenost je uvjet osobne i obiteljske egzistencije. Stoga je Pokret protiv svakog otpuštanja zaposlenih koje bi imalo za posljedicu gubitak zaposlenja. Privredna i društvena reforma ne smiju biti uzrokom otpuštanja zaposlenih. Naprotiv, reforma treba stvoriti ponudu novih radnih mjesta te tako osigurati punu zaposlenost i spriječiti novo iseljavanje iz domovine.

XXVI.

Sva vlast izvire iz naroda i pripada narodu.

Zakonodavna, izvršna i sudska vlast moraju biti odvojene.

Sudstvo je samostalno i nezavisno.

XXVII.

Pokret će se boriti za izgradnju takvog društva u kojem će se stvarati uvjeti za porast nataliteta, a naročito tamo gdje on nije zadovoljavajući.

XXVIII.

Sloboda je temelj ljudskog dostojanstva i sreće. Samo slobodan čovjek ima dostojanstvo koje mu je imanentno kao ljudskom biću i pripada mu po rođenju. Zato je svako potčinjavanje čovjeka i oduzimanje slobode zločin protiv čovjekove ličnosti. Pokret će se boriti za društvo slobodno od straha te slobodno od pojedinačnog, skupnog ili državnog terora i progona.

XXIX.

Nekontrolirani tehnološki napredak donio je, na žalost, i mogućnost i realnu opasnost nesagledivog razaranja materijalnih dobara i čovje-

kove okoline, te prijeti uništenju ljudske vrste kao takve. Stoga će se Pokret boriti za stavljanje tih razornih energija i tehnologija pod društvenu kontrolu i osnivanje od države nezavisnih tijela za tu kontrolu i zaštitu čovjekove okoline.

XXX

Civilizirana društva temelje se na načelima solidarnosti i uzajamnog pomaganja. Ali nitko nema pravo zloupotrebljavati tu solidarnost: svatko je, u okviru svojih mogućnosti i sposobnosti dužan brinuti se o sebi i svojim interesima.

Nemoćnima, nesposobnima i siromašnima, društvo je dužno osigurati egzistenciju dostojnu čovjeka.

XXXI

Društvo je dužno svakom svom građaninu, poslije navršenih propisanih godina života, osigurati starosnu mirovinu, bez obzira da li ima mirovinskog staža ili ne.

XXXII

Država svakome osigurava osnovni zdravstveni standard. Onaj tko želi poseban standard, dužan je sam snositi troškove takvog standarda.

U Zagrebu, 11. ožujka 1990.

RIJEČKI DEMOKRATSKI SAVEZ – RDS

ADRESA: Rijeka, Žrtava fašizma 29, tel. /051/ 423-713
DATUM OSNIVANJA: 11. 3. 1990.
RUKOVODSTVO: Nikola **Ivanis** / predsjednik
Franjo **Butorac** / tajnik

Program

Riječki demokratski savez osnovan je 11. ožujka 1990. godine u Rijeci, kao nadstranačka i nadnacionalna organizacija građana s političkim ciljevima.

Želimo okupiti sve one koji Rijeku, Hrvatsko primorje, Gorski kotar, Kvarner i otoke osjećaju svojim zavičajem, vjeruju u prosperitet Domovine, te evropsku i kozmopolitsku budućnost.

Uvažavajući velike povijesne sličnosti, očekujemo što skorije povezivanje s Istrom.

Zalažemo se da policentričnost bude univerzalni koncept razvoja, pa tako i Hrvatske i Jugoslavije. Jedino tako mogu doći do izražaja specifičnosti pojedinih sredina, što već dokazuju iskustva razvijenih. Zato ćemo angažirati strani kapital, davati koncesije i poticati konkurenciju.

Uvjereni smo da govorimo u ime svih kad kažemo: »Interesira nas prvenstveno kako ćemo urediti život u svom mjestu, svom gradu, kako osigurati što više sredstava za vlastiti razvoj iz vlastite novostvorene vrijednosti, da bi bolje uredili život, osigurali radom probitak bez štete i dugova.«

Za nas, ne činiti štetu, dakle, ekološki se ponašati, prije svega je moralna obaveza i nužna ekonomska kategorija.

Ove visokomoralne ciljeve mogu usvojiti i na njima ustrajati samo GRAĐANI DOBRE VOLJE, kojima u zajedničkom djelovanju ne pretstavlja prepreku ni stranačka ni nacionalna ni vjerska pripadnost. Zato vjerujemo da našem SAVEZU mogu i trebaju pristupiti i članovi raznih stranaka, iako nismo sigurni da to njihovim strankama neće smetati.

Našem je SAVEZU stran revanšizam bilo koje vrste.

Svi članovi društvenih organizacija, udruženja i društava: sportskih, kulturno-umjetničkih, profesionalnih, dobnih, od izviđača, preko Crvenog križa do umirovljenika, najlakše će i najbolje svoje ciljeve ostvariti s nama – RIJEČKIM DEMOKRATSKIM SAVEZOM.

Osigurati ostvarivanje tih ciljeva znači sudjelovati u politici. Mi u RDS-u ne želimo vlast radi vlasti, već vlast radi ostvarenja tih ciljeva.

PRIVREDA

- prestrukturiranje s postupnim gašenjem bazne industrije,
- aktiviranje i proširenje slobodne carinske zone,
- pravo valorizacije pomorske orijentacije,
- povezivanje sa zaleđem izgradnjom prioritetnih prometnica,
- reafirmacija luke, trgovine i trgovinskih usluga,
- omogućiti razvoj male privrede u svakoj mjesnoj zajednici.

GRAD I POTREBE GRAĐANA

- dovršiti kolektorsku mrežu s odgovarajućim pročišćavanjem,

- zaštititi postojeće i osigurati nove izvore pitke vode,
- osigurati plinifikaciju plinom iz podmorja,
- preispitati alternativna prometna rješenja (trolej, gradska željeznica), uključujući i izgradnju auto-garaža,
- uvođenje »morskog tramvaja« višestruke namjene,
- očuvanje i proširenje zelenih površina,
- decentralizacija uz mogućnost privatizacije komunalnih usluga,
- podržati kompleksnu stambenu reformu,
- donijeti plan ekoloških intervencija,
- propisima osigurati kažnjavanje ekološke neodgovornosti,
- demografsku politiku bazirati na stimuliranju prirodnog i smanjivanju učešća mehaničkog prirasta stanovništva (stimuliranje i olakšavanje materinstva),
- pristupanjem svjetskom projektu »ZDRAVI GRAD« osigurati »ZDRAVLJE ZA SVE DO 2000 GODINE«,
- rješavanje neizbježnih socijalnih hendikepa osloniti na socijalnu rehabilitaciju, uključujući i »treću dob« i nezaposlenost,
- osigurati kreativnu školu uz rano uočavanje nadarenih,
- osigurati za mlade pismenost XXI stoljeća, koja podrazumijeva informatiku i engleski,
- ustrajati na daljnjem razvoju Sveučilišta,
- čuvati kulturno-povijesnu baštinu (zavičajni muzej), kao prilog budućnosti,
- izbornim učenjem talijanskog jezika približiti kulturu Talijana svim ostalim građanima,
- ubrzati razvoj sporta i rekreacije kao elemenata zdravog života,
- obnoviti zabavni život Riječana – osvojiti »Deltu«,
- zalagati se za društvo nenasilja (SOS telefon),
- dio javne sigurnosti angažirati za održavanje komunalnog rada i turističku promociju,
- zalažemo se za kompetentnu (visokostručnu i specijaliziranu) te brojčano manju općinsku upravu.

Naš SAVEZ je idealno mjesto djelovanja za sve one koji i danas sumnjaju u svrsishodnost osobnog političkog angažmana, ali i za sve one koje pseudopolitičko organiziranje umara, a ideološki obrasci i velike fraze malih učinaka ostavljaju ravnodušnima.

Svjesni smo da je, nažalost, proteklo razdoblje u prevelikoj mjeri obilježeno vladavinom neznanja nad znanjem i nerada nad radom!!! Stoga tvrdimo da je preduvjet bilo kakvih promjena, reafirmacija rada i znanja kao temeljnih načela poduzetništva.

Razvijeni i uspješni svijet (npr. Švedska) svoje blagostanje temelji na oslobođenom poduzetništvu i racionalnom poreznom sistemu kojim se trajno povećava »osnovica za porez«, odnosno sredstva za »zadovoljenje općih i zajedničkih potreba«.

Politika tih zemalja dokazuje da je moguće bez ideoloških frustracija ostvariti dobar spoj »kapitalističkog načina proizvodnje dobara« i »socijalističkog« načina zadovoljavanja potreba svih građana.

Naš je politički cilj osvojiti većinu u općinskoj skupštini i biti predstavljeni u Saboru i tako politici vratiti najpošteniji smisao – rješavati probleme »malog Čovjeka« – svakog od nas.

Vi bez RIJEČKOG DEMOKRATSKOG SAVEZA možda i možete.

RIJEČKI DEMOKRATSKI SAVEZ bez Vas nema smisla!

Riječki demokratski savez poziva građane da mu se pridruže, podrže i zajednički realiziraju ovaj program.

GRADOVI OSTAJU – SISTEMI SE MIJENJAJU
R D S NJEGUJE KULT GRADA, A NE NEKE DRUGE KULTOVE
Ideologije prolaze, Rijeka ostaje nepresušna – Indeficienter

SAVEZ KOMUNISTA HRVATSKE – – STRANKA DEMOKRATSKIH PROMJENA – SKH-SDP

ADRESA: Zagreb, Šetalište Karla Marxa 14, tel. 041/517-000
DATUM OSNIVANJA: 1.8.1937.
DATUM REGISTRACIJE: 26.1.1990.
RUKOVODSTVO: Ivica **Račan** / predsjednik
Boris **Malada** / sekretar
GLASILO: »Komunist«, Zagreb, Palmotićeva 28, tel. 041/422-444
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Vlado **Mihaljević**

Izborni program[12]

1. Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena

Kraj starog socijalizma

Savez komunista Hrvatske – stranka demokratskih promjena započeo je novu konstitutivnu fazu. Ona je u znaku oblikovanja novog identiteta suvremene političke stranke evropske ljevice na pragu 21. stoljeća. Odvija se kao duboka politička i kulturna preobrazba koja obuhvaća prevrednovanje političkog nasljeđa, kao i stvaranje novih političkih sadržaja i oblika.

Znamo odakle smo krenuli i kamo idemo

Nastavljamo sve slobodarske i demokratske tradicije hrvatskoga i jugoslavenskog narodnooslobodilačkog i radničkog pokreta na dostignućima borbe za socijalno i nacionalno oslobođenje. Iz naše političke tradicije baštinimo: antifašizam, antistaljinizam, federalizam, nacionalnu ravnopravnost, demokratske i liberalne elemente koji su nas razlikovali od drugih socijalističkih poredaka. Samo na njima ćemo ustrajati kao na konstantama vlastite političke orijentacije.

O »državnom socijalizmu« čitat ćemo samo u prašnjavim knjigama

Okončano je cijelo jedno razdoblje u razvoju naše republike i naše zemlje. U njemu je društvo u osnovi građeno po modelu »državnog socijalizma«. Okosnicu tog modela činila je moćna, disciplinirana i centralizirana komunistička organizacija s ustavno zajamčenim političkim monopolom.

Kraj »državnog socijalizma« stoga je i definitivni kraj takve komunističke partije.

[12] Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena prilikom registracije priložio je kao svoj programski dokument Program SKJ iz 1958. godine, koji zbog njegove opsežnosti ne objavljujemo. Opredijelili smo se za objavljivanje njihova izbornog programa.

Novi program i nova organizacija

Raskid s komunističkom partijom starog tipa mora se izraziti programski i organizacijski. Programske i organizacijske promjene shvaćamo kao uvjet političkog opstanka naše organizacije u promijenjenim društvenim okolnostima. Sadašnja se generacija izborila za temeljite demokratske promjene. Okrenuti smo budućnosti – znanost neka vrednuje prošlost.

Protiv doktrinarstva, protiv samo jedne istine

Savez komunista Hrvatske – stranka demokratskih promjena više neće programski biti doktrinarno utemeljena politička organizacija. Marksizam prestaje biti jedino teorijsko i ideologijsko ishodište. Strogo svjetonazorsko jedinstvo neće više biti presudni činilac povezivanja članova naše partije.

Naši se kriteriji provjeravaju u Evropi, a evropski kod nas

Otvaramo se za sve one koji prihvaćaju naš program bez obzira na njihov osobni svjetonazor i vjerska opredjeljenja. Kao suvremena politička stranka evropske ljevice SKH – SDP programski će se temeljiti na potvrđenim vrijednostima moderne znanosti i kulture, opće teorijske i političke baštine socijalizma, te na iskustvima suvremenog evropskog socijalizma. Dio smo evropske ljevice koja demokratski socijalizam i samoupravljanje razvija kao vrijednosti vlastitih društava.

Reformska stranka, stranka koja vjeruje u svoje ciljeve i vrijednosti

Za svoje ciljeve i vrijednosti borit ćemo se demokratskim sredstvima u okviru legalnih i legitimnih političkih ustanova. Uspostavu demokratskog političkog poretka smatramo pretpostavkom borbe za vlastite ciljeve, političke i kulturne vrijednosti. Izborima se, naime, samo uspostavlja vremenski ograničena i demokratski kontrolirana vlast, ali se ne rješavaju svi društveni problemi.

Za poštene i demokratske izbore

SKH – SDP borit će se za političku vlast na demokratskim izborima. Povjerenje građana nastojat ćemo zadobiti u programskoj utakmici s drugim političkim strankama. Hoćemo demokratsku legitimaciju koja se zadobiva na izborima i koja podrazumijeva vremenski ograničenu političku vlast podložnu javnoj kontroli.

Građani slobodno biraju svoje političke boje

Ubuduće ćemo sudjelovati u političkoj vlasti samo na temelju izborne podrške građana i srazmjerno toj podršci.

Smatramo da nijedan drugi tip utemeljenja političke vlasti ne odgovara civilizacijskim, političkim i kulturnim normama suvremenog svijeta i naše zemlje.

Demokratski centralizam – magareća klupa za neposlušne

SKH – SDP kao demokratska politička stranka ne zasniva više svoje unutarnje ustrojstvo na načelu demokratskog centralizma. Demokratski centralizam u povijesti je partije najčešće služio kao sredstvo unutarnjeg discipliniranja pojedinaca i cijelih partijskih organizacija od strane rukovodstva. On je urodio praksom tzv. diferencijacije nepodobnih i neposlušnih članova.

Naš član misli svojom glavom i govori bez straha

Moderne političke stranke zasnivaju se, naprotiv, na načelu integracija članstva na neprinudnim demokratskim načelima, članstvo u našoj partiji jest dobrovoljno i zasniva se na demokratskom povezivanju pojedinaca jednakih ili sličnih političkih, kulturnih, socijalnih ciljeva i vrijednosti. Politika partije utvrđuje se u slobodnoj i demokratskoj raspravi o svim pitanjima.

Manjine postoje zato što svi ne mislimo isto

Priznaje se pravo na postojanje programskih struja i nakon usvajanja odluka. Rukovodstvo partije bira se demokratskim unutarpartijskim izborima. Odgovorno je članstvu za provedbu utvrđene politike. Svrha partije nije u očuvanju unutarnjeg jedinstva i cjelovitosti organizacije, nego su oni tek sredstvo za ostvarivanje programskih ciljeva u društvu. Stabilnost partije ovisi o uspješnosti njezine politike, a ne o unutarnjoj discipliniranosti članstva.

Samostalna smo, suvremena stranka u Hrvatskoj

SKH – SDP djeluje kao samostalna politička organizacija u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Samostalnost Saveza komunista Hrvatske – stranke demokratskih promjena uvjet je njegova uspješnog političkog djelovanja i nastupanja u Republici.

Odgovorni smo svojim članovima, svojim biračima i cjelokupnoj javnosti

Naša je partija odgovorna građanima i javnosti, a posebno onim građanima koji joj pruže izbornu podršku. Politiku SKH – DSP može mijenjati samo članstvo, a politički značaj samo birači.

Povezujemo se dobrovoljno, sudjelujemo ravnopravno i samostalno

SKH – SDP dobrovoljno se udružuje u Savez komunista Jugoslavije na temelju programskih ciljeva te na osnovi programske i organizacijske samostalnosti i ravnopravnosti svih dijelova Saveza komunista Jugoslavije.

Otvoreni smo za sve koji se zalažu za demokraciju

SKH – SDP povezivat će se s drugim političkim organizacijama u Hrvatskoj i Jugoslaviji koje svoje programe temelje na vrijednostima demokratskog socijalizma i demokratske federacije i koje se izlažu provjeri birača na demokratskim izborima.

Razvoj je i ekologija, mir je i ekonomija

Mi smo za temeljite ekonomske i političke reforme. One se umnogome već ostvaruju ekonomskom politikom savezne vlade. Naš cilj jest ekonomski efikasno, tržišno, ali i ekološki i socijalno odgovorno privređivanje.

Naše polazište jesu prava i slobode građana

Djelovat ćemo tako da se uspostavi demokratski višestranački poredak i prošire politička prava i slobode pojedinaca, društvenih grupa i zajednica. Naše inicijative već su bitno pridonijele ozakonjenju političkih stranaka, raspisivanju slobodnih i demokratskih izbora, te demokratskim promjenama postojećeg Ustava.

Promjene da, ali bez nasilja

SKH – SDP djelovat će tako da zajamči mirni prijelaz u demokratski politički poredak. Zato naš izborni program nudi građanima Hrvatske sigurne i brze preobrazbe koje isključuju nasilje, nesigurnost i egzistencijalnu neizvjesnost.

Čovjek čovjeku – čovjek

SKH – SDP programski se usmjerava na ostvarenje evropskih standarda na kvalitetu života. Polazimo od toga da svaki čovjek ima pravo na život u zdravoj, čistoj, lijepoj i kreativnoj okolini. Nitko ne smije biti socijalno napušten i nezbrinut. Zalagat ćemo se da se u Hrvatskoj izradi povelja o kvaliteti života koja će obuhvatiti ljudska prava, zaštitu okoline, zdravlja i život ljudi s dodatnim potrebama.

Sloboda, pravda i ravnopravnost – za sve zajedno i za svakoga posebno

SKH – SDP programski će djelovati kao demokratska socijalistička partija zasnovana na idejama slobode, pravde i ravnopravnosti. Posebnu pažnju posvetit ćemo socijalnim pravima radništva, te brojnih grupa: inteligencije, žena, omladine, umirovljenika i različitih manjinskih skupina.

Svi se rađamo s jednakim pravima – pojedinci kao i narodi

SKH – SDP jamčit će punu nacionalnu ravnopravnost svim građanima Hrvatske i ravnopravan položaj SR Hrvatske u SFR Jugoslaviji. Jamstvom nacionalne ravnopravnosti u Jugoslaviji smatramo demokratsku tradiciju.

Jugoslavija je slobodan izbor suverenih republika

Ona je nastala i postoji kao izraz trajnog prava svakog naroda na samoodređenje, koje uključuje pravo na udruživanje kao i pravo na otcjepljenje. U federativnoj jugoslavenskoj državi izvorna suverenost pripada republikama. Ustav SFRJ donosi se konsenzusom svih republika.

Novi sadržaj traži nove oblike

Nove društvene okolnosti traže nove ideje i nove ljude, novi program i novu partiju. Imamo nove ideje, okupljamo nove ljude i nudimo novi program. Stvaramo novu partiju.

2. DRUŠTVO – MODERNO, DEMOKRATSKO, SOCIJALISTIČKO

Čovjek je društveno biće

Zalažemo se za razvoj modernog, demokratskog, socijalističkog društva. To je društvo koje se temelji na jednakim političkim i socijalnim pravima i šansama svih ljudi.

Zalagat ćemo se za solidarno društvo u kojemu nikome ne smiju biti uskraćena društvena potpora i pomoć, i gdje će pojedinci živjeti tolerantno i suodgovorno.

Društvo ne smije sputavati pojedinca

Nema jednakosti i gotovih rješenja društvenih problema. Stoga se zalažemo za razvoj otvorenog, inovativnog, samoupravnog društva koje omogućuje samopotvrđivanje pojedinaca i zajednice u cjelini.

Bez slobodnog pojedinca nema slobodnog i pravednog društva

Moderna je povijest pokazala da nema civilizirana opstanka u ljudskoj zajednici bez poštivanja temeljnih sloboda i prava čovjeka. Ona obuhvaćaju slobodu mišljenja, govora i javnog istupanja, slobodu osobnog uvjerenja i vjeroispovjesti, slobodu kretanja i okupljanja, slobodu štampe i drugih sredstava javnog komuniciranja, slobodu udruživanja, pravo na privatnost, pravo na nacionalno i kulturno samoodređenje, pravo sudjelovanja u poslovima političke zajednice.

Slobode i prava građana postojali su prije careva, sekretara i predsjednika

Temeljne slobode i prava nisu izvedeni iz društvenog i političkog poretka nego mu prethode. Stoga ne smiju biti uvjetovani kolektivnim ciljevima ni ograničavani i poništavani u ime očuvanja poretka.

Naprotiv, nepovredivost temeljnih sloboda i prava čovjeka bitna je pretpostavka slobodarskog i demokratskog poretka.

Napišimo ustav u kojem će to biti jasno zapisano

Temeljne slobode i prava moraju biti ustavno zajamčena. Njihovo je očuvanje najviša forma života u zajednici, neovisno o odredbama nižih pravnih normi. Moderna demokratska politička zajednica mora pojedincu zajamčiti i dodatna socijalna i ekološka prava – pravo na obrazovanje, socijalnu skrb, zdravu i čistu okolinu itd.

Pojedinac ima i množinu

Kao pripadnik etničkih, kulturnih, socijalnih i drugih skupina, pojedinac raspolaže i kolektivnim slobodama i pravima. One ne smiju poništavati individualne slobode i prava, nego treba da pridonose njihovu punu ostvarenju.

Pravna država nije naš patent

Pravna je država proizvod višestoljetnog razvoja moderne civilizacije. Pravna država podrazumijeva uređenje društvenih odnosa pomoću općih, apstraktnih, preciznih i neretroaktivnih pravnih normi. One jednako važe za sve građane, njihove organizacije i udruženja, kao i za organe državne vlasti. Državni organi u pravnoj državi djeluju samo na temelju pravnih normi i u okviru njih, a svi njihovi akti podliježu prosudbi nezavisnog sudstva.

Od države do pravne države i nekoliko lekcija:

- ustavno jamstvo temeljnih sloboda i prava čovjeka,
- ravnopravnost svih političkih subjekata i njihovu podložnost zakonima i Ustavu,
- nezavisno sudstvo: stalnost obavljanja sudačke funkcije, bez reizbornosti, te nezavisnost sudaca kako od političkih stranaka i udruženja građana, tako od pritisaka i utjecaja drugih državnih organa,
- zabranu upotrebe državne policije izvan zaštite ustavnog poretka,
- pravnu rehabilitaciju žrtava političkih procesa,
- reformu krivičnog zakonodavstva i ukidanja političkih delikata,

– preciznu ustavnu definiciju i zakonsku razradu izvanrednog stanja radi onemogućavanja arbitrarnih postupaka organa vlasti,
– ukidanje komiteta za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu,
– zasnivanje rada svih državnih organa isključivo na objavljenim zakonskim propisima,
– skupštinsku kontrolu rada vojske i organa unutrašnjih poslova,
– ukidanje arbitrarnih ovlaštenja organa unutrašnjih poslova,
– ukidanje smrtne kazne,
– reformu kazneno-popravnih ustanova i poštivanje dostojanstva kažnjenika.

Nije dobro kad je sva vlast na jednom mjestu

Suvremeni društveni razvoj u znaku je isticanja posebnosti regionalnih i lokalnih zajednica. To se iskazuje i u decentralizaciji političkog odlučivanja i političkog života u cjelini. Da bi se stvorili uvjeti za razvoj lokalne samouprave potrebno je poticati inicijativu i odgovornost lokalnih zajednica za vlastiti razvoj.

Mještani najbolje znaju

Lokalna samouprava osigurava utjecaj građana na rješavanju konkretnih problema. Ona otvara posebne mogućnosti za sudjelovanje građana u procesima političkog odlučivanja u općinama. Institucionalno se izražava u različitim oblicima organiziranja građana.

Zaposleni neka suodlučuju da bi bili suodgovorni za rezultate

Demokratski društveni poredak podrazumijeva i pravo zaposlenih na suodlučivanje u poduzećima: javnim, mješovitim, privatnim. Pravo radnika na suodlučivanje u radnom procesu treba da bude zakonski uređeno i institucionalno zaštićeno. Razina i načini suodlučivanja ovise o tipu vlasništva. Zaposleni imaju pravo da utječu na radno zakonodavstvo, uvjete rada, radno vrijeme, zaštitu na radu, organizaciju rada, socijalnu politiku poduzeća, tehnologijske inovacije, ekološku zaštitu i dr. Radničko je samoupravljanje sastavni dio političke tradicije evropske ljevice u ovom stoljeću. Ono je danas, u različitim oblicima, sastavni dio društvenih poredaka razvijenih demokratskih država.

Za građanske inicijative i društvene pokrete

Nosilac demokratskih promjena ne može biti samo jedna skupina, stranka ili pokret. Nosioci demokratskih promjena uvijek su bili brojni pojedinci, skupine, stranke, udruženja, pokreti koji su se borili za slobodu, pravdu, jednakost, mir, toleranciju, napredak. Stoga ćemo trajno podržavati sve samostalne inicijative građana, organizacija i pokreta koji izražavaju i brane te vrijednosti.

Podržavat ćemo i inicijative građana i društvene pokrete što se oblikuju oko rješavanja posebnih problema: ekoloških, urbanih, regionalnih, manjinskih i dr. Surađivat ćemo na konkretnim projektima sa svima koji to žele, a koji su nam po programskim opredjeljenjima bliski.

Živimo u Evropi, neka i Evropa živi s nama

Mi povijesno i kulturno pripadamo evropskome civilizacijskom krugu. Tu činjenicu mora izražavati i naša međunarodna politika. Evropa je naš cilj, a evropska orijentacija okosnica naše politike. Samo usvajanje evropskih standarda omogućava nam uključivanje u međunarodnu razmjenu. To je ujedno i osnovno mjerilo svih naših ekonomskih, tehnoloških, obrazovnih, socijalnih i kulturnih uspjeha.

Želimo biti aktivan činilac evropskih integracija

Pred evropskim procesima integracija nama ozbiljno prijeti marginalizacija. Odatle i naša puna podrška ulasku u evropske integracije (EZ, EFTA), sudjelovanje u »Alpe-Jadran« i četvornim pregovorima (Austrija, Italija, Mađarska, Jugoslavija) i sličnima.

Evropska je ljevica naš prvi politički sugovornik

Mi smo sastavni dio evropske ljevice. Nužno je taj položaj učvrstiti kako bismo osnažili našu evropsku orijentaciju i istodobno se osposobili za suočavanje sa svim problemima razvoja na koje evropska ljevica već pronalazi odgovore.

U vanjskoj politici mora se uvažiti i zemljopis

Na toj ćemo osnovi aktivno sudjelovati u formuliranju jugoslavenske vanjske politike. Težište stavljamo na one dijelove međunarodnog okružja za koje smo životno zainteresirani. Pri tome imamo na umu: snaženje evropske orijentacije, aktivnu dobrosusjedsku politiku i osmišljavanje mediteranske dimenzije međunarodnih odnosa, promjenu odnosa prema hrvatskim nacionalnim manjinama u susjednim zemljama i našim građanima u svijetu, te srazmjernu nacionalnu zastupljenost u diplomatsko-konzularnoj službi.

3. Privreda – tržišno, socijalno i ekološki odgovorno privređivanje

Za mješovitu privredu i poduzetništvo

Efikasna privreda jest ključni cilj privredne reforme. Ona je uvjet blagostanja pojedinaca i zajednica. Privredna politika SKH-SDP smjera razvoju moderne, mješovite, tržišne privrede, zasnovane na pluralizmu vlasništva i raznim oblicima poduzeća. Podržavamo program reforme savezne vlade. U svojoj privrednoj politici poticat ćemo razvoj poduzetništva i nastajanje novih poduzeća u svim oblicima vlasništva, kao i inovativnih djelatnosti i tehnološkog razvoja na razini općina cijele Republike.

Evropska integracija na tržišnim osnovama i pluralizmu vlasništva

Povećanje razmjene sa svijetom, uključivanje u međunarodne tokove roba, tehnologije i kapitala, slobodno kretanje ljudi i otvoreno društvo – to su naši ciljevi. Naša poduzeća trebaju imati iste ili slične uvjete poslovanja, te iste ili slične materijalne obaveze prema društvu kakve imaju poduzeća u razvijenim evropskim zemljama. Radnici, stručnjaci, poduzetnici i menadžeri koji postižu evropske rezultate trebaju se približiti i evropskim zaradama. Cilj privredne politike treba da bude što bliža suradnja s Evropskom ekonomskom zajednicom te, u dogledno vrijeme, i puna integracija naše zemlje u tu zajednicu. Razvijat će se i suradnja s drugim evropskim integracijama (EFTA), kao i regionalna suradnja u okviru zajednice »Alpe-Jadran«.

Uravnoteženi regionalni razvoj

Cilj ekonomske politike u Republici bit će uravnoteženi regionalni razvoj. Prostorno-ekonomska heterogenost Hrvatske zahtijeva selektivnu regionalnu razvojnu politiku. Opće mjere ekonomske politike treba u svakoj regiji dopunjavati mjerama koje će uvažavati postojeće resurse i komparativne prednosti, dostignutu privrednu razvijenost.

postojeću privrednu strukturu, razmještaj stanovništva i stupanj urbanizacije. Posebna će se pažnja posvećivati nerazvijenim krajevima. Utvrdit će se novi oblici poticanja razvoja tih krajeva, koji se u većoj mjeri oslanjaju na poduzetničke potencijale u svim sektorima vlasništva.

Pomoć nerazvijenima kao izazov za uspješne investicije

Nužna je i promjena mehanizma pomoći nerazvijenim republikama i pokrajini Kosovo, jednako kao i mehanizma za poticanje razvoja nerazvijenih općina u Republici. Poticat će se direktne investicije, neovisno o sjedištu poduzeća koje je spremno ulagati te o vrsti vlasništva. Predložit će se i formiranje posebne banke za razvoj koja bi poticala takva ulaganja.

Preobrazba društvenog vlasništva – da bi se ostvario profit

Nužna je preobrazba dijela postojećih poduzeća u društvenom vlasništvu u nove oblike poduzeća. Poduzeće u infrastrukturnim djelatnostima (elektroprivreda, željeznica, PTT, komunalna poduzeća i sl.) transformirat će se u javna poduzeća u kojima će političke zajednice ostvarivati dio vlasničkih ovlaštenja. Postupno će se dionice tih poduzeća ponuditi na otkup građanima. U režimu javnih poduzeća zadržat će se samo onaj dio njihove djelatnosti koji doista ima karakter prirodnog monopola. Ostale djelatnosti u tim poduzećima pretvorit će se u samostalna poduzeća.

Svatko će moći kupiti dionice

Dio društvenih poduzeća pretvarat će se ekonomskom logikom u dioničarska društva. To se odnosi i na poduzeća s većim gubicima, te na poduzeća s većom količinom društvenog kapitala po zaposlenome.

Poduzeće u vlasništvo zaposlenima – ali ovaj put zaista!

Zaposlenima u poduzećima ponudit će se posebne pogodnosti prilikom kupovine dionica. Omogućit će se i raspodjela dionica zaposlenima iz dijela dobiti društvenih poduzeća. Prodaja dionica bit će postupna i provodit će se posebno oprezno kako bi se zaštitila realna vrijednost društvenog vlasništva.

Spriječiti rasprodaju društvenog vlasništva

Procesom transformacije poduzeća treba da upravlja posebna društvena agencija, koja bi kontrolirala sudbinu društvenog vlasništva i u društvenim i u mješovitim poduzećima s tzv. anonimnim društvenim kapitalom. Sredstva dobivena prodajom društvenih poduzeća upotrebljavat će se za investicije u privrednoj infrastrukturi i društvenim djelatnostima, za prestrukturiranje drugih društvenih poduzeća, za odobravanje kredita radnicima koji žele otkupiti poduzeća u kojima rade, za stvaranje tehnoloških parkova, te druge oblike poticanja tehnološkog razvoja. Ova sredstva upotrijebit će se i za rasterećenje privrede.

Za poduzeće je najvažnije da uspješno posluje

Poduzeća u društvenom vlasništvu poslovat će dok budu efikasna, te dok povećavaju društvenu imovinu kojom raspolažu. Formirat će se posebna društvena agencija za prestrukturiranje neefikasnih društvenih poduzeća. Uvest će se i posebne porezne olakšice za pretvaranje privatnih poduzeća u poduzeća u vlasništvu zaposlenih radnika, za druge i sl.

Dio društvene svojine neka postane javno vlasništvo

Zemljišta i prirodna bogatstva tretirat će se kao dobra pod posebnom društvenom zaštitom. Zemljište u društvenom vlasništvu pretvorit će se u zemljište u javnom vlasništvu, za koje će korisnici plaćati odgovarajuću naknadu, a koja će se moći ponuditi i na prodaju. Rudna bogatstva također će se pretvoriti u javno vlasništvo.

Za slobodne i nezavisne sindikate u službi radnika

SKH – SDP će se zalagati za puno zakonsko pravo na štrajk zaposlenih radnika, kao i na potpunu slobodu sindikalnog organiziranja. Radno zakonodavstvo treba da radniku osigura dostojanstvo, visoki stupanj pravednosti i socijalnu sigurnost. U ostvarivanju tog cilja bit će posebno važna uloga sindikata. Usporedo s razvojem novih oblika poduzeća treba razvijati sindikalno organiziranje radnika u tim poduzećima, kao i postepenu zaštitu njihovih interesa kolektivnim ugovorima.

Novi uvjeti privređivanja – socijalna sigurnost radnicima

U zaoštrenim uvjetima stabilizacijske politike i neizbježnog prestrukturiranja neka poduzeća neće izbjeći smanjenje broja zaposlenih ili stečaj. SKH – SDP će se stoga zalagati da se stvore odgovarajući fondovi za socijalnu sigurnost otpuštenih radnika, pomoć za prekvalifikaciju, dokup radnog staža, zapošljavanje u vlastitim radnjama i sl. Treba pružiti šansu poduzetnim ljudima da ostvaruju svoje zamisli i visoke zarade u društvenim poduzećima, a ne da ih napuštaju i pokreću vlastita privatna poduzeća. Posebno treba podržati ljude što pokreću nove programe i zapošljavaju radnike koji su ekonomski i tehnološki višak.

Socijalna politika mora omogućiti dostojan život

Temelj nove socijalne politike jest organizirana briga za nova, produktivna radna mjesta. Sredstva za novi razvoj i produktivno zapošljavanje treba ostvarivati i prodajom neefikasnih poduzeća u društvenom vlasništvu. Za privremeno nezaposlene, za radnike koji će postati radni ili tehnološki višak i radnike iz poduzeća koja moraju u stečaj, osigurat će se dodatno obrazovanje i dokvalifikacije, uz odgovarajuće naknade za vrijeme nezaposlenosti. Jamčit će se egzistencijalna sigurnost socijalno ugroženih pojedinaca i obitelji, nezaposlenih, bolesnih, invalidnih i umirovljenih osoba kojima je nužna posebna pomoć društvene zajednice.

Neka seljaci budu bogati i ponosni

Sastavni dio privredne politike jest razvoj moderne poljoprivrede, koja će stanovništvu osigurati kvalitetnu i dostupnu hranu, a poljoprivrednicima dobru zaradu i životni standard primjeren suvremenim uvjetima i ravnopravan društveni položaj.

Poljoprivredi, uz tržišne zakone, i državna pomoć

Zalažemo se da poljoprivreda, kao i druge grane privrede, posluju po tržišnim načelima. Ali, zbog posebnog značaja poljoprivrede u ekonomiji, kao i zbog njezinih proizvodnih specifičnosti, zalažemo se za društvene intervencije u cilju podrške, zaštite i usmjeravanja razvoja poljoprivrede.

Zemlju treba obraditi da bi rodila

Svi oblici vlasništva i uvjeti privređivanja za sve subjekte u poljoprivredi moraju biti ravnopravni. Treba podsticati razvoj najsposobnijih poljoprivrednih proizvođača. Zato je neophodno ukinuti zemljišni maksimum, kao i druga ograničenja poduzetništva u poljoprivredi.

Društveno poljoprivredno zemljište koje se ne koristi ili se slabo koristi, ponudit će se u najam ili na prodaju onima koji su ga spremni obrađivati.

Zdrava hrana važnija je od rekorda po hektaru

Radi proizvodnje zdrave hrane, kao i zaštite prirode u cjelini zalažemo se za kontroliranu upotrebu kemijskih sredstava u poljoprivredi, za sanaciju nastalih poremećaja i održanje biološke ravnoteže na seoskim područjima.

Priroda i potrebe ljudi najbitniji su za razvoj sela

Selu kao mjestu življenja treba posvetiti znatno veću pažnju. Stoga je potrebno ostvariti kompleksan razvoj seoskog područja. To podrazumijeva izgradnju moderne seoske infrastrukture, povratak škola na sela, disperziju i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti i usluga u selu. Sve se to mora odvijati u uvjetima pažljivog održavanja i razvoja seoskog prirodnog ambijenta, koji tako treba učiniti privlačnim i ugodnim za život ljudi.

Hrvatska ima i otoke

U razvojnoj politici napokon se moraju uvažiti otočke posebnosti i potaći alternativni oblici turizma, poljoprivreda bez umjetnih pesticida, industrijska i zanatska proizvodnja koja neće ugrožavati otočku privrednu sredinu. Treba omogućiti poduzetništvo i poticati osnivanje malih, otoku primjerenih privrednih jedinica. Tako će se odgovoriti potrebi za ekonomskim rastom, stvoriti motivi za povratak, a osnovni otočki resurs, zdrava prirodna sredina, čuvati i unapređivati.

Makroekonomska politika u službi ekonomske reforme i političke demokracije

Funkcioniranje suvremene tržišne privrede traži i odgovarajuće instrumente makroekonomske politike. SKH – DSP smatra da federacija treba da obavlja one funkcije koje su nužne za efikasno funkcioniranje cijele jugoslavenske ekonomije. Povećanje efikasnosti federalnih ustanova moguće je samo u okviru nedvojbene orijentacije u svim republikama na ekonomsku reformu i političku demokraciju. SKH – SDP će se suprotstaviti pokušajima zloupotrebe federalnih ingerencija za sprečavanje tržišne i političke reforme.

Koliko porodica, toliko stanova

Cilj politike SKH – SDP na stambenom području jest da svaka obitelj živi u prikladnom stanu, te da što više obitelji bude vlasnik stana u kojem stanuje.

Neka svatko ima svoj stan

Mjerama ekonomske politike – kako na poreznom području, tako i posebnim subvencijama i povoljnim kreditima iz javnih izvora – treba utjecati na to da se taj cilj ostvari. Postojeći stanovi u društvenom vlasništvu ponudit će se stanarima na prodaju pod povoljnim uvjetima.

Dobivena sredstva upotrijebit će se za poticanje stambene izgradnje, te pomoć obiteljima koje nisu riješile svoje stambene probleme.

Cilj naše stambene politike – novi stanovi

Veći stanovi u društvenom vlasništvu, na koje nitko nije naslijedio pravo korištenja, prodavat će se, a dobivena sredstva upotrebljavati za pomoć obiteljima za rješavanje stambenih problema, kao i za nabavku manjih društvenih stanova za socijalno ugrožene slojeve stanovništva.

Poreznim sistemom valja poticati dodjeljivanje pomoći za rješavanje stambenog pitanja u poduzećima u svim oblicima vlasništva.

Zaštitimo okoliš – zaštitimo sami sebe

Zaštita okoline bitan je dio politike SKH – SDP. Prirodna okolina SR Hrvatske jest veliko bogatstvo. Ono mora biti zaštićeno kako za potrebe sadašnjih, tako i budućih generacija.

Čisto more vrednije je od tona proizvoda

Odmah treba izraditi programe postupne supstitucije proizvodnje koja jako opterećuje okolinu. SKH – SDP će se kratkoročno zalagati za sanaciju »prljavih industrija« u ekološki ugroženim sredinama, a dugoročno za njihovo prestrukturiranje. Nuklearna energija nije naš izbor. Prirodna okolina Hrvatske, osobito ona uz Jadransku obalu, značajniji je izvor privrednog napretka od bilo koje tradicionalne industrije.

Možda o porezima naši susjedi znaju više

Porezni sistem mora osiguravati dovoljno sredstava za javne svrhe, a istodobno ne smije destimulirati privrednu aktivnost. U razdoblju »izlaska iz krize« dio sredstava za javne potrebe može se osigurati i postupnom prodajom dijela imovine društvenog sektora. U fiskalnom sistemu treba usvojiti rješenja suvremenih zapadnoevropskih država.

Porezna politika mora biti aktivna. Njezini nosioci treba da promjenama pojedinih poreza po privrednim granama i regijama djeluju na strukturu privrede i na razmještaj privrednih djelatnosti.

Dosta je bilo obaveznih samoupravnih interesa

Samoupravne interesne zajednice treba ukinuti, kao i mehanizme obaveznog udruživanja sredstava. Sve javne financije treba učiniti javnim i preglednim.

Zbogom staroj industriji

Mogućnosti ostvarenja svojega dugoročnog političkog programa SKH – SDP vidi u prevladavanju staroga industrijskog načina proizvodnje. Uvođenje novih tehnologija, stjecanje i ovladavanje znanjima što su neophodna za njihov razvoj jest ključno društveno pitanje. Zajednice koje u tome ne uspiju izgubit će identitet i nepovratno zaostati u Evropi i svijetu.

Razvoj za budućnost, jer budućnost je samo u razvoju

Poduzet ćemo mjere koje će prvotno zaustaviti naše znanstveno-tehnološko zaostajanje, a potom otvoriti i posve nove razvojne mogućnosti. U tome je posebno odgovorna država, koja mora otvarati i poticati te procese. To je politika izgradnje moderne obrazovne, znanstvene, tehnologijske i komunikacijske infrastrukture.

Moramo znati gdje možemo biti najbolji

Prioriteti razvoja Hrvatske definiraju se na temelju stečenih i naslijeđenih komparativnih prednosti (prometni položaj, turizam, poljoprivreda, kultura, tradicija i obrazovanost populacije), ali i na temelju željenih odnosno stvaranih komparativnih prednosti.

Što poduzeti?

Stvaranje komparativnih prednosti uključuje: izgradnju moderne prometne infrastrukture (autoceste Šentilj – Zagreb, Karlovac – Rijeka, Karlovac – Split, Jadranske ceste...), poslovodnih škola za obrazovanje vrhunskoga menadžerskog kadra u suradnji sa svjetski priznatim školama; izgradnju modernoga informacijsko-komunikacijskog sistema za integraciju informacijskih usluga (ISDN) putem kojeg se realiziraju elektronski novac, elektronička pošta, telekonferiranje, teledemokracije i dr.; centara za tehnološki razvoj i tehnoloških inkubatora (infrastrukture za potrebe razvojno-inovativnih malih poduzeća, nastalih prvenstveno privatnom inicijativom), centara međunarodnih svjetskih organizacija specijaliziranih za koordinaciju i jačanje veza SR Hrvatske s odgovarajućim jezgrama svjetskoga znanstvenog, tehnološkog, obrazovnog, zdravstvenog i ostalog razvoja (centri Ujedinjenih naroda, Svjetske zdravstvene organizacije, UNESCO-a, UNDP-a, UNEP-a itd.); centara za istraživanje i razvoj na području visokih tehnologija; poticaj za stvaranje Hrvatskog sveučilišta u dijaspori (okupljanje svih ljudskih resursa porijeklom iz naše republike širom svijeta); projekt stvaranja jezgre mladoga istraživačkog kadra; ostvarenje cilja da se 2% društvenog proizvoda odvaja za znanost do 2000. godine; jačanje regionalnog okupljanja itd.

4. Država – suverena, demokratska Hrvatska i federativna demokratska Jugoslavija

Svaki narod i svaka narodnost naš su ponos

Cilj je nacionalne politike SKH – SDP osiguranje svestranog i slobodnog razvoja svakog naroda i narodnosti u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Takav razvoj moguć je samo u demokratskom, ravnopravnom jugoslavenskom zajedništvu, jer se nijedno nacionalno pitanje ne može rješavati samo za sebe nego uvijek ovisno o cjelini. Povijesno je uspješna samo ona jugoslavenska zajednica koja svim svojim narodima i narodnostima omogućava svestrani nacionalni razvoj. Zato su načela ZAVNOH-a i AVNOJ-a temeljna konstanta nacionalne politike SKH – SDP.

SR Hrvatska – moderna, demokratska državna zajednica

Suština je nacionalne politike SKH – SDP postojanje i razvoj SR Hrvatske kao moderne, razvijene, demokratske državne zajednice. Tako shvaćamo i temeljni nacionalni interes hrvatskog naroda. Smatramo da je to i interes srpskog naroda u Hrvatskoj i svih drugih naroda i narodnosti koji žive u našoj republici – interes svih njezinih građana.

Diskriminacija – ne, hvala!

SR Hrvatsku želimo razvijati kao državnu i društvenu zajednicu u kojoj svi građani žive u jednakim uvjetima, s jednakim slobodama i pravima, s jednakim izgledima na osobni razvoj i blagostanje. Protivimo se

stoga anakronom svođenju nacionalne politike na stvaranje »čistih« i zatvorenih nacionalnih država i društva.

Hrvatska – domovina svima

Protivimo se i vođenju nacionalne politike za zastarjelim, tradicionalnim obrascima političkog i kulturnog mišljenja. Protivimo se nacionalnim isključivostima i nesnošljivostima, raskolima i sukobima. Hrvatsku vidimo kao naprednu, demokratsku zajednicu u kojoj bi svatko rado živio i rado živi, u kojoj se svatko osjeća dobro.

Hrvatska je »moja dežela« jednako za Hrvata i Srbina, kao i za sve koji u njoj žive

SKH – SDP se zalaže za SR Hrvatsku kao suverenu demokratsku državu građana Hrvatske, kao nacionalnu državu hrvatskog naroda, državu srpskog naroda u Hrvatskoj i državu naroda i narodnosti koji u njoj žive. Sva vlast u Republici pripada građanima SR Hrvatske. Sistem pluralističke parlamentarne demokracije počiva na građaninu kao izvoru ustavne vlasti i subjektu od kojeg se, i ustavno i realno, oblikuju republički organi vlasti.

Nema neravnopravnosti naroda

Ustavno uređenje SR Hrvatske počiva na slobodama i pravima i punoj nacionalnoj ravnopravnosti svih naroda i narodnosti kojima je Hrvatska domovina i koji u njoj žive. O bitnim pitanjima nacionalne ravnopravnosti u Hrvatskoj ne može bit preglasavanja.

Federacije nema bez ravnopravnih republika

SKH – SDP se zalaže za Jugoslaviju kao federativnu državnu zajednicu. Demokratska federacija institucionalno jamči ravnopravnost svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji. Jugoslavenska federacija nastala je i opstoji kao izraz nezastarivog i neotuđivog prava naroda na samoodređenje, koje podrazumijeva pravo na udruživanje i pravo na otcjepljenje. Građani i narodi svoja suverena prava izvorno i primarno ostvaruju u republici. Federacija je izraz zajedničkog interesa i suglasnosti svih republika.

Neka se zna tko što radi!

Republika ima puno pravo na unutrašnju samoorganizaciju. Ono se očituje u određivanju vlastite nadležnosti i unutrašnje organizacije. Kako bi se to ostvarilo, novi Ustav SFRJ treba da utvrdi samo temeljna načela ekonomskog i političkog uređenja. Republike pak, u skladu s posebnim interesima i potrebama, slobodno i samostalno uređuju ekonomske, političke i kulturne odnose na svom području. Takav pristup iziskuje smanjivanje nadležnosti federacije, ali i povećanje njezine sposobnosti da obavlja povjerene nadležnosti. Riječ je o funkcijama federacije u zaštiti teritorijalne cjelokupnosti i obrani zemlje, u međunarodnim odnosima, makroekonomskoj politici, te u osiguranju temeljnih ljudskih prava i sloboda i nacionalne ravnopravnosti. Te nadležnosti federacije treba da budu Ustavom određene pravno jednoznačno.

Nema izvanrednih mjera bez suglasnosti

Zalažemo se za sistem dvodomnog odlučivanja u saveznoj skupštini. Iznimke čine ona pitanja o kojima se odlučuje konsenzusom u Vijeću republika i pokrajina. Izvanredne mjere na razini federacije donose se na temelju suglasnosti svih republika.

Parlamentu vlast, a sucima nezavisnost i samostalnost...

SKH – SDP se zalaže za skupštinski sistem u kojem će demokratski izabrana skupština biti osnovni nosilac vlasti. Skupština obavlja funkciju efikasne integracije političkih interesa, te organizacijski funkcionalno usmjerava i ostvaruje djelotvornu političku kontrolu svih izvršnih i upravnih organa. Sudovi moraju biti nezavisni i samostalni. Oni obavljaju sudsku funkciju kao državni organi, a ne kao organi društveno-političkih zajednica. Profesionalne suce bira Sabor i njihov izbor je trajan.

...vladi izvršnu vlast...

Zalažemo se za snažnu vladu kao osnovni izvršni organ. Vlada mora biti i načelno i primjenom konkretnih institucija ustavnog i političkog sistema, kao što je interpelacija odgovorna skupštini.

...predsjedniku počasti

SKH – SDP će se založiti da se novim Ustavom SRH Predsjedništvo Republike zamijeni predsjednikom. Predsjednik bi imao ograničene nadležnosti predstavničke i počasne prirode. To je jedino spojivo s koncepcijom parlamentarne vlade.

SKH – SDP se zalaže da i po novom Ustavu SFRJ ostane Predsjedništvo SFRJ kao kolektivno tijelo. Činili bi ga predstavnici republika što ih biraju skupštine republika.

Građanin kontrolira upravu, a ne uprava njega

SKH – SDP će se zalagati za izgradnju zakonite, profesionalne, štedljive, moderne javne uprave po mjeri građana. Taj cilj moguće je ostvariti uspostavom demokratske kontrole nad državnim aparatom, profesionalizacijom državne uprave, stabiliziranjem javnih službi kao mješovitoga »javnog sektora«.

Partije nemaju što tražiti u policiji i vojsci

Demokratska kontrola državnog aparata uključuje:

– političku kontrolu skupština nad upravom. Skupštine usmjeravaju državnu upravu preko izvršnih organa – vlada. Članovi vlade zaduženi su za pojedine upravne resore, te pojedinačno i kolektivno odgovorni skupštini;

– civilnu kontrolu nad vojskom i policijom. Resori vojske i policije postaju normalni upravni resori odgovorni vladi. SKH – SDP će se zalagati za napuštanje partijskog organiziranja u JNA i u policiji. Nadalje, zalagat će se za budžetsko financiranje JNA i javne skupštinske rasprave o toj vrsti budžetskih izdataka;

– pravnu kontrolu uprave i dogradnju odgovarajućih institucija.

Da se birokrat ne popne sugrađanima na glavu

Temeljno načelo u radu uprave mora biti zakonitost: uprava smije raditi samo ono za što je zakonom izričito ovlaštena. Valja minimalizirati ovlasti upravnih organa da odlučuju po slobodnoj ocjeni (u izdavanju putnica, registriranju udruženja građana i sl.). Treba ostati pri našoj tradiciji posebnih upravnih sudova i izgraditi ustanove financijske kontrole nad upravom.

Da pravo znači pravednost

Kaotično stanje u pogledu propisa koje uprava primjenjuje treba mijenjati tako da se niz propisa koji neopravdano ograničavaju inicijative ljudi naprosto stavi van snage. Nova regulacija počinje deregulacijom! Potom treba uspostaviti kontrolu nad izdavanjem propisa na svim razinama kako bi oni bili međusobno neproturječni, a njihova upotreba ekonomična. Odmah treba ukinuti »tajni« Službeni list.

Najsposobnije na ključna mjesta u upravi

SKH – SDP će se zalagati za profesionalizaciju državnog aparata.

Kandidati za ključne položaje u državnoj upravi biraju se po sposobnostima. Stručne sposobnosti i radni rezultati bit će i kriteriji napredovanja u državnoj upravi.

Sistem javnih službi u službu građanima

SKH – SDP će se zalagati za stabiliziranje sistema javnih službi kao mješovitoga javnog sektora.

Teritorijalna i funkcionalna rascjepkanost SIZ-ova onemogućila je vođenje koherentne politike za pojedina područja, kao i kontrolu upotrebe sredstava. Zato se zalažemo da se taj sistem napusti i zamijeni sistemom fondova i sl.

Vratiti dušu modernom gradu

Komunalni sistem danas je najveći problem u velikim gradovima, posebno onima podijeljenim na općine. Podjela jedinstvene urbane cjeline uvelike dezintegrira grad. Ona ne povećava utjecaj lokalnog stanovništva na upravljanje, a povećava izdatke za upravljanje i smanjuje efikasnost. Odgovornost za grad stoga treba jednoznačno i odmah locirati na razinu grada, a općine unutar njega zadržati kao »prijenosne točke« utjecaja građana na upravne strukture. Lokalne su jedinice autonomne u poslovima koji proizlaze iz njihove izvorne lokalne nadležnosti i iz propisa koje su donijele njihove skupštine.

Ubuduće treba omogućiti primjenu različitih rješenja u različitim općinama. Time se povećava prilagodljivost sistema i stječu dragocjena iskustva s različitim oblicima lokalnog upravljanja.

Komunalna autonomija ne smije se na upravno-tehničkoj razini izraditi kao prepuštenost svake općine samoj sebi. Stoga treba proširiti i kadrovski ojačati republičke upravne inspekcije radi kontrole i odgovarajućeg instruiranja radnika lokalne uprave.

5. KULTURA – SLOBODNO, PLURALNO, OTVORENO STVARALAŠTVO

Što više znaš, to više vrijediš

Ulaganje u ljude i znanje najbolja je investicija. Dobro obrazovani radnici i stručnjaci su jedan od osnovnih činilaca koji zemlji osiguravaju povoljan položaj, u međunarodnoj podjeli rada. Obrazovanju treba namijeniti najmanje pet posto društvenog proizvoda, što pokazuje iskustvo razvijenih društava.

Škola je za to da podučava

SKH – SDP se stoga zalaže da se u slijedećih pet godina izdvajanje za obrazovanje postepeno povećava, uz uvjet da se postigne maksi-

malna racionalizacija i prestrukturiranje obrazovnog sistema. Obrazovni sistem mora se temeljiti na kvalitetnom općem obrazovanju i lakoj vertikalnoj mobilnosti.

Svima dostupno znanje

Jednake šanse djece iz različitih društvenih slojeva osiguravaju se školskim sistemom koji omogućuje visoku razinu općeg obrazovanja i u kojemu se materijalno stanje u obitelji ne pojavljuje kao zapreka za školovanje uspješnih učenika.

Neka roditelji osnovcima kupuju slatkiše, a za knjige moramo brinuti mi

Zalažemo se za zaustavljanje rasta obiteljskih izdataka za osnovno školovanje. U slijedećih pet godina osnovna škola mora postati stvarno besplatna.

Što je zajedničko atomskom fizičaru i zidarskoj žlici?

Zalažemo se za raznolike i elastične programe obrazovanja, različite dužine trajanja na svim razinama obrazovanja, te za kvalitetne srednje škole koje osposobljavaju za struku kao i one koje omogućavaju kvalitetan nastavak školovanja (stručne, tehničke i specijalizirane škole, obnovljene gimnazije).

Sveučilište je slobodna i autonomna zajednica studenata i profesora

Zalažemo se za suvremeno sveučilište kao svijet stvaranja i prenošenja znanja, slobode znanstvenog i umjetničkog rada i afirmacije najboljih. Zalažemo se za autonomno i odgovorno djelovanje sveučilišta u društvu.

Konkurenciju i na sveučilište

Smatramo da razvoj sveučilišnih centara u Hrvatskoj mora podlijegati osnovnim pravcima razvoja sredine u kojima sveučilište djeluje, prema znanstvenoj usmjerenosti kadrova koji na njemu rade i prema znanstvenoj produkciji koju ostvaruju. Svaki fakultet i sveučilište treba slobodno i samostalno koncipirati programe svojih studija. Time se omogućuje konkurencija institucija i kadrova kao efikasnih činilaca podizanja kvalitete visokog obrazovanja.

Znanje mora po svoju cijenu u svijet

Znanost kao integralni dio ovog obrazovanja ne može ostati zatvorena unutar sveučilišta već mora biti uključena u svjetske znanstvene tokove i valorizirana prema svjetskim kriterijima.

Koliko studenata – toliko klupa

Zalažemo se za slobodan upis na sve programe obrazovanja. Ograničavajući činilac može biti samo kapacitet ustanove s obzirom na prostor, opremu i kadrove. Zalažemo se za osmišljenu politiku otkrivanja, odabira i nagrađivanja sposobnih i motiviranih učenika i studenata.

Cijeli život moramo učiti

Zalažemo se za obrazovanje odraslih na svim stupnjevima obrazovanja ne samo u smislu trajnog obrazovanja, doškolovanja i prekvalifikacija već i za zadovoljavanje najrazličitijih obrazovnih i kulturnih potreba ljudi u poznoj životnoj dobi.

Kulturom protiv provincijalnog mentaliteta

Svjesni smo važnosti kulture u životu malih naroda. Kultura je pridonijela da se očuva svijest o sebi u vremenu i prostoru. Poticat ćemo stoga njegovanje, čuvanje i proučavanje kulturne baštine. Ona će biti ugrađena u suvremeni koncept kulture, ali ne kao okamenjena brana prema utjecaju izvana. Zagovarat ćemo otvoreni koncept kulture koji je spreman na dijalog sa svima i koji ne stvara mitove, već se uključuje u svijet i prihvaća univerzalne kriterije.

Za nacionalne kulturne ustanove

Podupirat ćemo djelatnost nacionalnih kulturnih ustanova u našoj Republici, ali zalagat ćemo se da se u njihovu radu izbjegne nacionalni antagonizam i isključivost. Višenacionalnost i razlike treba shvatiti kao bogatstvo našega podneblja, a ne izvor uzajamnih napetosti. Povijest naroda na tlu naše Republike tijesno je isprepletena, kulturna baština umnogome je zajednička i to zajedništvo treba posebno njegovati.

I kultura se prodaje, zar ne?

Zalažemo se za tržišni model privrede jer je on dokazao svoju povijesnu nadmoć. Ali svjesni smo da takav model, ako se nekritički primijeni na sva područja ljudske djelatnosti, može skrivati brojne opasnosti. Radikalna primjena takvih zakonitosti u uvjetima malog i osiromašenog tržišta prouzročila bi, osobito u tzv. elitnoj umjetnosti, pravo opustošenje.

Za razvoj umjetničke djelatnosti nužno je oslobađanje od birokratskih ograničenja, ali i njezino posebno stimuliranje oslobađanjem od poreza i carina. Valja transformirati i proces odlučivanja i upravljanja u kulturnim ustanovama kako bi se naglasila uloga kreativnih i kompetentih ličnosti.

Tražimo – kulturne poduzetnike, sponzore, mecene

Privatno poduzetništvo u kulturnoj sferi zaostaje za općim društvenim i gospodarskim procesima. Stoga bi privatnim poduzetnicima trebalo ponuditi povoljnije mogućnosti poslovanja (od lakšeg dobijanja poslovnog prostora do poreznih olakšica) koje bi potaknule privatnu inicijativu i u ovoj djelatnosti. Privatne poduzetnike trebalo bi izjednačiti s društvenim kulturnim ustanovama u konkuriranju za društvena sredstva namijenjena društveno vrijednim kulturnim pothvatima. Treba također poraditi na stimuliranju privatnog sponzorstva i mecenstva u kulturi, kao i na novim oblicima sindikalnog udruživanja kulturnih djelatnika.

Kulturni vrt obrađuje više vrtlara

Zagovaramo stav da je pluralizam blagodat za svaku zrelu i bogatu kulturu. Kulturni pluralizam očituje se u bogatstvu ideja, u raznovrsnosti formi, u supostojanju i prožimanju različitih tradicija, u postojanju raznih kulturnih nivoa: elitne i masovne kulture, i etablirane i »podzemne«, u njegovanju tradicionalne kulture i otvaranju prostora za nove tipove omladinskih »subkultura«. Otvoreni smo prema različitim kulturnim stilovima i tradicijama, prema kulturnoj baštini i vrijednostima nacionalnih kultura, prema onim općehumanim i civilizacijskim vrijednostima kršćanstva koje su ugrađene u temelje evropske i naše kulture.

Kultiviranje te otvorenosti i slobode smatramo bitnim i ponajboljim dijelom baštine našega lijevog pokreta. Nastojat ćemo da očuvamo taj kontinuitet.

Iz maloga izrasta veliko

Hrvatsku je oduvijek odlikovao kulturni regionalizam. Danas je regionalni pluralizam u kulturnom smislu bitna odrednica Evrope. U procese multikulturne integracije Evrope – »Evropa regija« – uklapa se stoga i kulturni program »Hrvatska regija«. Zalažemo se za iskazivanje kulturnih (jezičnih, običajnih, povijesnih i dr.) posebnosti i identiteta pojedinih regija u Hrvatskoj. Poticat ćemo kulturno uključivanje u evropske multikulturne i multietničke procese i projekte.

Za kulturnu integraciju hrvatskih manjina

Projekt »Evropa regija« pruža realnije izglede za kulturnu integraciju hrvatskih nacionalnih manjina u Austriji, Mađarskoj, Italiji s matičnom kulturom u domovini. Zalažemo se za veću odgovornost SR Hrvatske za položaj naših manjina u susjednim zemljama, te odgovornost za suradnju s hrvatskim kulturnim društvima u svijetu. Inzistirat ćemo na odgovornijem djelovanju republičkih državnih organa i ustanova u tretiranju problema naših manjina. Potaknut ćemo izradu programa aktivne kulturne integracije koja bi uključivala: suradnju u informativnoj i izdavačkoj djelatnosti, poticanje učenja hrvatskog jezika, studija nacionalne povijesti i kulture pripadnika manjina u Hrvatskoj i sl. Predložit ćemo da se izradi artikulirana politika prema manjinama i izdvoje posebna novčana sredstva za to.

6. Za ravnopravnost, za kvalitetu života svih!

Jedan muškarac, jedna žena

Težimo demokratizaciji odnosa među spolovima i generacijama, u obiteljskom i u javnom životu. Svaki čovjek, svaka žena i svaki muškarac, moraju odgovorno i slobodno odlučivati o svome privatnom i javnom životu: o svom tijelu i spolnosti, o svojoj reprodukciji, o životnom stilu, o svom doprinosu svijetu rada i svijetu politike.

Spolna diskriminacija dio je naše društvene zbilje. Nemoguće je zamisliti demokraciju koja ne bi uvažavala činjenicu da u društvu žive muškarci i žene s osobnim životnim iskustvima i vlastitim viđenjima, a ne bespolni pojedinci. Temeljita civilizacijska i politička obnova koja uvažava spolne razlike, ali uklanja njihove socijalne posljedice, provjerit će i našu sposobnost da odgovorimo na probleme svakodnevnog života.

Središte novoga političkog života predstavlja pojedinac koji u politički život unosi neponovljiva individualna iskustva.

Prave žene na prava mjesta

Temeljna pretpostavka za oblikovanje potreba i interesa žena jest primjerena politička zastupljenost i organiziranost. SKH – SDP zalaže se za obavezan udio žena u svom članstvu i izvršnim tijelima – za tzv. ženske kvote. To je jedini način da proširimo sadržaje, horizonte, oblike i načine djelovanja, da utvrdimo razvojne programe koji će biti životniji i praktičniji.

Zalagat ćemo se i za ravnomjerniji udio žena u svim izbornim ustanovama u kojima su dosad bile u manjini ili simbolično zastupljene. Ravnoteža u zastupljenosti spolova mora biti usklađena sa zastupljenošću spolova u svijetu rada i u obitelji.

Neka cvjetaju razlike među spolovima

Ako članice SKH – SDP budu zahtijevale autonomne oblike organiziranja, podržat ćemo njihove zahtjeve. Naš zajednički zadatak bit će očuvanje postojećih prava, kulturnih i civilizacijskih postignuća, ali i suprotstavljanje retrogradnim procesima i konzervativnim snagama koje bi životni prostor žene sveli na rezervat obitelji.

I muškarac može ostati kod kuće

Uloga žene u rađanju, uloga roditelja u podizanju, njezi i odgoju djece, materijalna i emocionalna sigurnost koju djeci pružaju, moraju biti tretirani kao nužni uvjet opstanka društvene zajednice. Sretan razvoj djece i kvalitetan obiteljski život nemoguće je ostvariti ako ne pronađemo kreativnije spone između privatnosti i javnosti.

Današnja organizacije roditeljstva, utemeljena na institutu majčinstva, osnova je podjele socijalnog svijeta na nejednako vrednovana područja: na područje privatnosti koje je uglavnom rezervirano za žene i na područje javnosti koje je uglavnom rezervirano za muškarce. Zalažemo se za promjenu sadašnje organizacije majčinstva u korist partnerskog roditeljstva u kojemu bi muškarci i žene bili podjednako odgovorni za podizanje djece. Partnersko roditeljstvo ostavlja roditeljima oba spola njihove pozitivne sposobnosti, ali smanjuje krajnosti.

Za cjelokupan razvoj društva presudna je domišljena politika koja će osigurati dostojanstvo obiteljskog života u svim njegovim fazama i oblicima.

Za pravo na željeno dijete

Podržavamo Ustavom i zakonima osiguranu slobodu žene u kontroli vlastita tijela kao civilizacijski minimum.

Reproduktivna prava muškaraca i žena držimo neotuđivim pravom koje se ne može ograničavati iz političkih, nacionalnih ili državnih razloga. Pravo žene da odluči hoće li i kada roditi nužan je, ako ne i dovoljan, uvjet njezine autonomije kao moralnog, društvenog i seksualnog bića. To pravo podrazumijeva mogućnost legalne, medicinski sigurne, prihvatljive i dostupne kontracepcije i pobačaja.

Neka svako novorođeno dijete nađe udoban dom

Trendovi nataliteta u Hrvatskoj, uz očito starenje stanovništva, predstavljaju opasnost za ekonomsku i socijalnu budućnost. Načini poželjnog povećanja nataliteta moraju se smjestiti izvan područja represije. Oni uključuju osmišljene »pozitivne intervencije«: prikladno dug i pristojno plaćen porodiljski dopust, atmosferu socijalne podrške u trudnoći i u trenutku samog rađanja, financijski značajan iznos dječjeg doplatka, stanove i zaposlenje za buduće roditelje, dječje vrtiće koji pružaju primjerenu uslugu, partnersko roditeljstvo, razvoj uslužnih djelatnosti i slično.

I pranje posuđa je posao

Bit ćemo protiv svih izravnih ili prikrivenih oblika radnog diskriminiranja žena: u zapošljavanju, u otvaranju novih radnih mjesta, u uvođenju novih tehnologija, u profesionalnom i upravljačkom napredovanju. Zalažit ćemo se, također, za novo vrednovanje neplaćenoga ženskog rada u domaćinstvu i potcijenjenog i slabo plaćenog rada u »sivoj ekonomiji«. Time bi se proširili prostori društvene solidarnosti i priznala prava onih društvenih subjekata koji su, po logici i mjerilima tržišta, neproduktivni.

Zaštitit ćemo slabije

U razvoju društva nenasilja tražit ćemo potpuno rasvjetljavanje razmjera nasilja nad ženama i djecom u obitelji. Iako je nasilje u obitelji, i u svijetu i u nas, zapanjujućih dimenzija, ono pripada području o kojem postoji »dogovorena šutnja«. Podržat ćemo sve akcije i programe sa socijalnom željom i političkom voljom da se osiguraju pravne službe, primjerene usluge i ustanove koje bi se suočile s problemom nasilja nad ženama i djecom u obitelji.

Privatni vrtić nije luksuz

Tržište zahtijeva razrađene socijalne programe. Oni u kriznim prilikama moraju štititi i obitelji s djecom. Kako se može očekivati veliki pritisak na ustanove socijalne zaštite i time ugroziti uspjeh privredne i društvene reforme, smatramo da bi socijalne programe trebalo usmjeravati ka novim oblicima zadovoljavanja potreba: preko privatnih servisa i usluga, samozapošljavanja, zadrugarstva, alternativnih grupa za samopomoć i uzajamnu pomoć itd.

Dosta trovanja prirode!

Sve upućuje na to da je ekonomski rast skupo plaćen zagađenim zrakom, morem, vodama i tlom, nestankom mnogih biljnih i životinjskih vrsta i sve lošijim zdravljem ljudi. Nema ni regije ni djelatnosti koje su se u korištenju prostora i prirodnih resursa ponašale razborito. Kraj je nekontroliranome socijalnom iskorištavanju prirodne okoline. Razvoj na istim osnovama nije više moguć.

Privredni razvoj počinje od zdrave okoline

Zalažemo se za društveno-ekonomski razvoj u kojemu će obujam i dinamika čovjekovih proizvodnih procesa biti usklađeni s obujmom i dinamikom prirodnih proizvodnih procesa. Takav je razvoj dugoročno održiv, zadovoljava potrebe i traženu kvalitetu života današnje generacije i ne ugrožava blagostanje budućih. Sve promjene gospodarskog, političkog i tehnološkog sistema za koje se zalažemo treba da obuhvate i promjene u gospodarenju čovjekovom okolinom.

Zalažemo se za integralno razvojno planiranje zaštite i unapređivanja čovjekove okoline koje će voditi ka održivom razvoju. Kako je SR Hrvatska prostorno-ekonomski heterogena, održivi je razvoj ostvariv samo punim uvažavanjem posebnosti pojedinih regija i subregija. To do sada nije postignuto jer nije bilo ni selektivne regionalne politike ni strategije i politike zaštite i unapređivanja čovjekove okoline. Upravni organi koji o tome treba da brinu nisu zadovoljni, te je naše zalaganje za suvremenu, profesionalnu i efikasnu upravu posebno naglašeno.

Kako izliječiti ekološkog bolesnika?

Čovjekova okolina u pojedinim je dijelovima SR Hrvatske posebno osjetljiva. Zalažemo se za posebnu zaštitu Jadranskog mora, otoka, slivova Save, Drave i Kupe, te ušća Neretve. Mjestimice, čovjekova je okolina i opasno ugrožena. Zalažemo se za hitnu sanaciju »prljavih industrija« i uklanjanje posljedica njihova dugogodišnjeg zagađivanja. Sanaciji urbaniziranih dijelova priobalja i svih većih gradova, čišćenju Save te programu smanjivanja ispuštanja štetnih plinova u atmosferu treba pristupiti odmah.

U bolesnoj okolini nemoguće je sačuvati zdravlje

Za zdravlje ljudi i kvalitetu njihova života posebno su važni okolina u kojoj ljudi žive, te pozitivno i preventivno zdravstveno ponašanje svakog čovjeka. Neophodno je osnažiti osjećaj odgovornosti za vlastito zdravlje, povećati mogućnost ljudi da utječu na razvojne odluke i izbor tehnologija koje neće uništavati čovjekovu sredinu i prirodne resurse, razvijati svijest i osjećaj zdravlja kao dragocjenosti. Zalagat ćemo se za popularizaciju svih oblika ponašanja usmjerenih ka unapređenju zdravlja: zdrave hrane, ekološke intervencije, fizičke aktivnosti, »stres managemente« i sl. Zalagat ćemo se i za slobodan izbor liječnika, razvoj ustanove obiteljskog liječnika, patronažnih službi, organizirane brige za najstarije, opću humanizaciju bolničkog prostora i dr.

SKH – SDP zalagat će se za potpunu profesionalnu samostalnost ustanova koje se bave zdravstvenom zaštitom i profesionalnim razvojem, a prije svih Zbora liječnika Hrvatske, Medicinske akademije, medicinskih fakulteta i sl.

Za »zdravstveni regionalizam«

Zalagat ćemo se za takav model razvoja zdravstva i zdravstvenog osiguranja koji najbolje odgovara prostornom položaju i tradicijama zdravstvenog i medicinskog razvoja u Hrvatskoj. To praktično znači da se stimulira zdravstveni regionalizam sa Splitom, Osijekom i Rijekom kao središtima zdravstvenog razvoja. Zagreb ima u koncepciji zdravstvenog razvoja dvojaku ulogu: ulogu regionalnog centra zdravstvenog razvoja, ali i još važniju ulogu vodećeg centra medicine i zdravstva u Hrvatskoj.

Neka o zdravstvenoj politici umjesto političara odlučuju liječnici

Premda ćemo stimulirati i razvoj privatnih ustanova u zdravstvu, zalagat ćemo se da najveći dio zdravstvenih ustnaova pripada javnom sektoru.

Kako bi se uveli realniji odnosi u sistem financiranja zdravstvene zaštite, založit ćemo se za klasifikaciju zdravstvenih ustanova s obzirom na njihov znanstveni i stručni potencijal, te kvalitetu usluga koje pružaju.

Založit ćemo se i za debirokratizaciju procesa odlučivanja u zdravstvu i pružanju zdravstvenih usluga. U tom pogledu težit ćemo pretvaranju sadašnjeg neefikasnog sustava samoupravljanja u racionalni sustav radničke participacije pri odlučivanju o socijalnim, ali ne i profesionalnim problemima.

Moderno financiranje zdravstva ne smije ići na račun socijalno najugroženijih

Temeljno je pravo čovjeka pravo na zdravstvenu zaštitu. Sustav zdravstvenog osiguranja treba da bude osnovni mehanizam financiranja zdravstvene zaštite. U tom pogledu SKH – SDP će težiti potpunom napuštanju SIZ-ovskog mehanizma i razvoju sustava modernoga i efikasnoga zdravstvenog osiguranja. Udio tržišnih mehanizama u financiranju zdravstva treba da bude ograničen na pružanje zdravstvenih usluga koje nisu od prioritetne važnosti: za zdravlje ljudi, posebno djece, starih osoba, žena, ljudi s dodatnim potrebama i drugih posebno ugroženih skupina stanovništva.

Neka svi diplomirani liječnici liječe

SKH – SDP će se zalagati za stvaranje uvjeta da dva ključna elementa na kojima počivaju medicina i medicinska praksa – znanost i struka – imaju podjednake uvjete za razvoj, tako da ne dolazi do podređivanja stručnih interesa znanstvenim ili obratno.

U politici zdravstvenog obrazovanja, upisnoj, licencnoj i srodnoj politici zalagat ćemo se za kvalitetu a ne kvantitetu. To znači da ćemo konkretnim odlukama izmijeniti stanje u kojemu prihod obrazovnih ustanova ovisi o broju studenata: to tjera obrazovne ustanove da upisuju studene ne vodeći računa o mogućnostima njihova kvalitetna školovanja i zapošljavanja.

Od sporta neće više živjeti samo nogometaši

Sport treba da bude sastavni dio zdravog načina života. Bavljenje sportom mora biti dostupno svima. Interes i navika razvijaju se od najranijeg djetinjstva. Podržat ćemo inicijative i pokrete za popularizaciju fizičke kulture, za masovno bavljenje sportskim i rekreativnim sadržajima, te za razvoj vrhunskoga sporta. Podržavamo i privatnu inicijativu u izgradnji i ulaganju u sportske objekte, poduzetničke zahvate u organiziranju sportskih aktivnosti i priredbi, kao i slobodu u sportskom organiziranju i djelovanju, ovisno o materijalnim, razvojnim i civilizacijskim uvjetima sredine. Tko hoće da živi od sporta, mora imati slobodu da se primjereno tome i organizira. Zalažemo se za kontrolu javnosti nad društvenim sredstvima i za profesionalizam sportaša.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 14. 3. 1990.

BORIS MALADA:

Prije tri mjeseca smo na 11. kongresu Saveza komunista Hrvatske usvojili opredjeljenje za pluralizam višestranačkog tipa, opredjeljenje za demokraciju i traženje legitimiteta neposredno od građana u konkurenciji s drugim političkim strankama.

Da mislimo ozbiljno pokazuje naše dosljedno zalaganje da se u Saboru SR Hrvatske donesu zakonske odluke koje omogućuju provedbu demokratskih izbora, pokazuje naše dosljedno zalaganje za demokratske odnose unutar Saveza komunista Jugoslavije, kao i zalaganje za demokratske odnose i borbu mišljenja unutar Saveza komunista Hrvatske. To dokazuje i naše principijelno i demokratsko ponašanje u vezi novoosnovanih političkih stranaka.

Misliti ozbiljno znači uvažavati sva dostignuća suvremenog svijeta, sve ono što omogućava razvoj proizvodnih snaga, bogatiji život, kao i sva dostignuća demokracije koja omogućavaju iskaz različitih mišljenja, političko okupljanje i djelovanje, ali i poštivanje osnovnih ustavnih i zakonskih normi.

Našemu imenu dodali smo – Stranka demokratskih promjena. To znači da se, ne zaboravljajući demokratske tradicije našeg pokreta, oblikujemo u suvremenu političku stranku evropske ljevice 21. stoljeća. Jedno razdoblje je za nama. Razdoblje oslobodilačke, socijalne i političke revolucije, razdoblje obnove kako ekonomske, tako i socijalne, razdoblje stvaranja povjerenja i zajedništva na traumama drugog svjetskog rata. Za nama je razdoblje moćne, disciplinirane i centralizirane Komunističke partije, koju su zahtjevi vremena prevazišli.

Zabavljen, sobom, svojim vizijama, ali i iluzijama ponekad smo išli i mimo stvarnih životnih tokova. Vjerujući u samo jednu istinu nismo stvarali uvjete za puno stvaralačko pluralističko uključenje svih u poslove od zajedničkog interesa. Upravo zato nužno je da postanemo stranka demokratskih promjena, jer su promjene nužne. Ali, mogu biti stvaralačke samo ako se ostvaruju u punom demokratskom okruženju na demokratski način.

Izborni program koji je pred javnošću sadrži naše osnovno opredjeljenje i viđenje aktualnih društvenih problema, kao i osnovne pravce društvenog razvoja. Ovo je za nas program, zadatak i obaveza. Ali, u prvom redu program za građane kako bi oni znali za što se zalažemo i koje obaveze preuzimamo.

U našem programu polazimo od izvornog suvereniteta demokratske Hrvatske, koja se dobrovoljno udružuje u demokratski konstituiranu federativnu Jugoslaviju. Za nas Jugoslavija znači složenu zajednicu raznih naroda i narodnosti, prožimanje različitih kultura, tradicija i povijesti koje se u zajedničkom životu međusobno obogaćuju. Jugoslavija je nastala i postoji kao izraz trajnog prava svake nacije na samoodređenje, koja uključuje pravo na udruživanje, kao i pravo na otcjepljenje. Zalažemo se za takvu Jugoslaviju koja će svojim demokratskim ustrojstvom, uzajamnim poštivanjem, razvojem i prosperitetom biti privlačna za svaki njezin konstitutivni dio.

Suština nacionalne politika SKH – SDP jest postojanje i razvoj SR Hrvatske kao moderne, razvijene, demokratske državne zajednice. Tako shvaćamo i temeljni nacionalni interes hrvatskog naroda. Smatramo nadalje da je to i interes srpskog naroda u Hrvatskoj i svih drugih naroda i narodnosti koji žive u našoj republici, interes svih njenih građana. Zalaganje za jednake slobode, prava i jednakost svih građana u suprotnosti je sa svođenjem nacionalne politike na stvaranje čistih i zatvorenih nacionalnih država i društava.

Opredjeljujući se za suvremenu političku stranku evropske ljevice programski se utemeljujemo na potvrđenim vrijednostima moderne zajednice i kulture, te na iskustvima suvremenog evropskog socijalizma. Dio smo evropske ljevice koja demokratski socijalizam i samoupravljanje razvija kao vrijednosti vlastitih društava.

Mi smo za temeljite ekonomske i političke reforme. One se već uvelike ostvaruju ekonomskom i općom politikom savezne vlade. Naš cilj jeste ekonomski efikasno, tržišno, ali ekološki i socijalno odgovorno privređivanje. Zalažući se za tržišnu ekonomiju i razne oblike vlasništva u isto se vrijeme zalažemo i za zaštitu socijalno potisnutih slojeva, za punu socijalnu sigurnost i jednakost šansi. Zalažemo se za razvoj poduzetništva i menagmenta, ali u neposrednoj interakciji sa samoupravljanjem i najrazličitijim oblicima suodlučivanja.

Zalažući se za politički pluralizam podržavamo inicijative pojedinaca, grupa, društvenih pokreta. Surađivat ćemo na konkretnim projektima

sa svima koji to žele, a koji su nam po porgramskim opredjeljenjima bliski. Isto tako kao što smo protiv saveznog, odlučno smo i protiv republičkog centralizma. Zalažemo se za ravnomjeran razvoj Hrvatske, poštivanje regionalnih, ekonomskih, kulturnih i povijesnih osobitosti.

SKH – Stranka demokratskih promjena odlučno je protiv svakog državnog, nacionalnog, ideologijskog i bilo kojeg drugog totalitarizma. Jedna ideja, jedan vođa, jedan pokret ili nacionalna isključivost nespojivi su sa demokratskim poretkom. Odlučno se suprotstavljamo svim pokušajima suspenzije demokracije, duboko uvjereni da se snaga društva nalazi u demokratskom opredjeljenju naroda. SKH – SDP svojim opredjeljenjima, svojim izbornim programom, svojim dosadašnjim radom čvrsta je garancija da nikakav ekstremizam ili isključivost ne mogu naći čvrsto uporište na tlu Hrvatske.

Zalažemo se za demokratske promjene, preuzimamo svoj dio odgovornosti da se one i demokratski provedu. Čvrsto smo se opredijelili za miran, sretan život u suverenoj i demokratskoj Hrvatskoj. Do toga ćemo doći odlučnim, zajedničkim radom svih demokratskih snaga, vodeći pri tom računa da očuvamo stabilnost društva, mir i osobnu sigurnost bez ikakvog rizika nacionalnih, socijalnih ili drugih oblika konflikata ili represija. Mi, članovi SKH – SDP za to smo se opredijelili i to mislimo ozbiljno.

IVAN ŠIBER:

Zalažemo se za jednodomni Sabor SR Hrvatske. Međutim, veoma je legitimna i ideja – a vjerojatno će se pojaviti u stručnoj i političkoj raspravi – dvodomnog Sabora. Ali, jedino da bi se razlikovalo, recimo, Vijeće stranaka i Vijeće općina. I ništa drugo. Osobno sam za jednodomni Sabor i mislim da on zadovoljava potrebe političkog sistema Hrvatske.

Što se tiče Savezne skupštine, ona – sve dotle dok ova Jugoslavija egzistira kao federacija – neminovno mora biti sastavljena od dva doma. I to od jednog Vijeća republika gdje će se sve odluke donositi konsenzusom. S time da će saveznim Ustavom na osnovi suglasnosti svih republika biti definirana područja gdje se te odluke donose. Postojat će i jedno Vijeće naroda koje neće biti formirano po principu jedan čovjek – jedan glas. Barem, što se tiče našeg opredjeljenja, a poznato je da se savezni ustav ne može donijeti bez naše suglasnosti. To vijeće će biti konstituirano' onako kako je i danas konstituirano Savezno vijeće. A to znači s podjednakim brojem zastupnika ili poslanika iz svakog dijela ove federacije...

Činjenica je da smo u federalnoj zajednici bili duboko uvjereni da svaka sredina ima isti onakav stav prema svim narodima u svojoj sredini, kao što ga imamo mi u Hrvatskoj. Drugim riječima, ukoliko se u Hrvatskoj borimo za mogućnost punog izražaja interesa hrvatskog naroda i srpskog naroda u Hrvatskoj, s puno razloga imamo pravo očekivati da će se to činiti i u drugim sredinama.

Uz puno povjerenje prema takvim procesima, vjerojatno uvijek nismo bili dorasli tom problemu. Činjenica je da u aktualnim političkom procesima u kojima je, nažalost, došlo do zaoštravanja međunacionalnih odnosa, krize povjerenja, na izvjestan način potiskivanja pripadnika drugih nacija u pojedinim sredinama, moramo mnogo odlučnije postaviti pitanje položaja hrvatskog naroda, njegovih kulturnih institucija u svim dijelovima Jugoslavije. To je i sastavni dio našeg programa...

Struktura političke organizacije uvijek odgovara strukturi političkog sistema. Savez komunista Jugoslavije formirao se kao revolucionarna organizacija i revolucionarnim aktima promijenio je politički sistem. SKJ kao jedinstvena organizacija odgovara jednopartijskom centraliziranom političkom sistemu. Takav politički sistem i takav SKJ objektivno bio je na djelu do 1974. godine.

Ustavom iz 1974. zdražana je programska osnova, zadržan je naziv, ali objektivno procesi su sve više išli u pravcu djelovanja u okviru saveza saveza komunista Jugoslavije. Drugim riječima, ono s čime su Slovenci izašli kao zahtjevom na 14. izvanrednom kongresu nije ništa drugo nego priznavanje ranije prakse. Usuđjem se reći da je taj njihov zahtjev bio ispod razine stvarne potrebe reorganizacije Saveza komunista Jugoslavije.

Onog momenta kada se ide u politički pluralizam, tada politička partija i njena struktura mora slijediti logiku izbornog sistema i dobivanja legitimiteta. Ukoliko se birački jedinica definira u okviru jedne federalne jedinice tada politička stranka mora biti samostalna u okviru svoje federalne jedinice i odgovarati biračkom tijelu.

Tek onda kada dobije legitimitet može koordinirati svoje akcije s političkim strankama u drugim federalnim jedinicama, bilo u cilju međusobnog potpomaganja, bilo da stupa u određenu koaliciju na jugoslavenskom prostoru u cilju formiranja federalne vlasti. Prema tome, odnosi u Savezu komunista Jugoslavije, već zahtijevaju neminovan prelazak u jedan potpuno drukčiji sistem međusobnih odnosa.

VELIKI JAVNI RAZGOVOR

31. 3. 1990. godine u Domu sportova

IVICA RAČAN:

Pozdravljam vas danas na ovom velikom zboru okupljene u trenutku koji je od povijesne važnosti za ovu republiku a vjerujemo i za zemlju u cjelini. Preko vas pozdravljam i sve one iz Hrvatske i Jugoslavije koji danas nisu mogli biti s nama, ali nam šalju svoje pozdrave i podršku. U ime naše stranke pozdravljam vas slobodne i misleće ljude Zagreba koji osjećate duh novog vremena. Jer Zagreb zna misliti, zna raditi, zna stvarati.

SKH-Stranka demokratskih promjena nije više partija koju smo poznavali. Ali to ne treba biti razlogom nesigurnosti i uznemirenosti. To je danas izvor naše gordosti. Radili smo po vašoj želji i po vašim zahtjevima. Partija koja izlazi na slobodne i demokratske izbore, partija koja je pokrenula proces promjena koje su do toga dovele, nema ništa zajedničko s partijom koja vlada mimo iskazane volje većine građana.

Ubuduće, želim to sasvim jasno reći, sudjelovat ćemo u vlasti samo na temelju podrške birača i srazmjerno toj podršci. Imamo izborni program kome ni mnogi naši konkurenti ne nalaze mane, imamo i kandidate koji su ga sposobni ostvariti. S njima sad tražimo povjerenje i podršku građana.

Premda se tvrdilo kako komunisti nikada neće mirno napustiti vlast, mi to činimo. Učinili smo to uvjereni kako stari politički poredak nije više ni politički ni moralno opravdan. Smatrali smo to svojim povijesnim dugom i obavezom. Učinili smo to kako bismo bili na razini onih svijetlih stranica naše povijesti kada je iz krila ove partije krenulo ono odlučno »NE« jednoumlju: rečeno je to 1941, govorilo se to 1948, iz istih smo to inspiracija rekli i prije nekoliko mjeseci.

Učinili smo to uvjereni kako ljudi različitih političkih opredjeljenja imaju jednako pravo, kao i mi, da zajednički oblikujemo zajedničku budućnost. Učinili smo to da bismo izašli u susret zahtjevima demokratske javnosti u Hrvatskoj koja je tražila duboke i stvarne političke promjene i naše su se želje susrele. No, to je i nasušna potreba naše partije, jer samo u uvjetima političkog pluralizma postoje šanse za našu revitalizaciju, koja je vidljiva na djelu.

Učinili smo to kako naša republika i naša zemlja ne bi bile isključene iz procesa demokratske preobrazbe i integracije Evrope. Napokon: učinili smo to u ime ozbiljnosti s kojom inzistiramo na zaista dubokim reformskim promjenama ovoga društva. Jer, postalo je jasno da su se svi dosadašnji pokušaji reformi socijalizma, u svijetu, pa i kod nas, slamali upravo na nepostojanju političke konkurencije. Tek u političkim pluralnim uvjetima postoje mogućnosti za stvaralačko angažiranje svih ljudskih potencijala koje socijalizam nije iskorištavao do sada, koje je ulijenio, potisnuo i umrtvio. No, mada su sadašnje promjene u svijetu socijalizma slične – one se ovdje ne mogu sasvim ponoviti. Mi smo ipak drugačija zemlja i bili smo uvijek drugačiji socijalizam od onih koji su živjeli u lageru, a svoje smo pozicije održali svojom vlastitom snagom. Zato nam, uvjereni smo, sudbina nikako ne može biti ista kao onih komunističkih režima koji su se srušili poput kula od karata, čim je izostala podrška izvana koja ih je držala na vlasti.

SKH-Stranka demokratskih promjena dokraja će i bezuvjetno braniti otpočete demokratske procese u Hrvatskoj. Nemamo prikrivenih namjera! Nemamo rezervnih rješenja! Ne računamo ni na kakve izvanredne poteze! Računamo na volju i podršku građana. Nećemo vlast koju bi osiguravao bilo tko mimo volje građana Hrvatske! I smatramo da je to danas potrebno naglasiti. Hrvatski komunisti nikad u povijesti nisu izdali vitalne interese svoga naroda: ni 1941, ni 1948, pa ni prošle godine! Nitko nema pravo tvrditi da bi to mogli učiniti danas. A danas je vitalni interes hrvatskog naroda i svih građana Hrvatske da se naša republika razvija kao ekonomski perspektivna, politički demokratska i kulturno napredna zajednica. U ostvarivanju tog povijesnog interesa pripravni smo surađivati sa svim demokratskim snagama u Hrvatskoj. U ovome odsutnom razdoblju naše domovine računamo na odgovorno, tolerantno, demokratsko ponašanje svih sudionika političkog života: državnih organa i političkih stranaka, grupa i pojedinaca, Hrvata i Srba, Talijana, Mađara i Muslimana, mladih i starijih, žena i muškaraca, svih građana i ustanova naše republike. Politički pluralizam već u ovom trenutku mora pokazati da ne otvara prostor u kome se samo umnažaju svađe što zbunjuju i uznemiravaju narod, nego da može biti na radost i dobrobit pojedincima i narodima. Za nas politički pluralizam znači stvaranje prostora za suradnju, a ne za mučno i iscrpljujuće prepiranje i dijeljenje.

U tom nas smislu neće isprovocirati oni koji demokraciju shvaćaju kao priliku za eskalaciju antikomunizma i revanšizma. Takve možda treba podsjetiti da mnogi na pluralističkoj političkoj sceni Hrvatske potječu iz komunističkih redova, pa oni koji svoj politički kredibilitet danas grade na preglasnom odricanju od svoje komunističke prošlosti nemaju prava da nama osporavaju da smo se također sposobni mijenjati. A još manje imaju prava da nama pripisuju greške u kojima su daleko više od nas sudjelovali.

Hrvatskim nacionalnim interesima ne pomaže vijorenje nacionalnih zastava i izvikivanje nacionalnih parola ispod kojih nastupa netolerantnost prema drugačijem u vlastitoj naciji i u drugoj naciji, zveckanje oružjem, prijetnje sukobima, prekrajanja teritorija i granica, kockanje s tako potrebnom perspektivom mirnog života i razvoja svog naroda i svih građana Hrvatske. Odričući se vlastitog političkog monopola i diktata, svoga jednoumlja, mi – članovi i pristalice SKH-SDP – bit ćemo odlučno protiv bilo kakvog nacionalističkog diktata i jednoumlja: NE bilo kakvom fašistoidnom ili staljinističkom totalitarizmu. Rekli smo to jučer. Kažemo to i danas.

Treba reći da nas provociranjem svađa neće pokolebati ni oni naši bivši drugovi koji su, neodustajući od nametanja jednoumlja doveli do posvemašnjeg raskola i raspada Saveza komunista Jugoslavije. Nisu htjeli poslušati naše želje da se dade vremena novom okupljanju demokratskih snaga koje je na novim osnovama počelo istog onog

trenutka kad je prekinut nesretno zamišljen i vođen 14. izvanredni Kongres SKJ. No, mi SKH-SDP doprinijet ćemo zajedno sa drugima, novom okupljanju demokratskih i socijalističkih snaga u Jugoslaviji.

Mnogo što smo podvrgli kritici, odbacili. Što preuzimamo iz naše prošlosti? Borbu protiv svakog totalitarizma – antifašizam i antistaljinizam. Preuzimamo sve reformske, demokratske i liberalne elemente koji su nas suštinski razlikovali od realsocijalističkih sistema.

Preuzimamo Titovu politiku i borbu za nacionalno oslobođenje, nacionalnu ravnopravnost, nezavisnost i mir. To kažemo s ponosom. Danas i ovdje.

A što se Tita samoga tiče, svakome možemo reći: možete ga napadati i kritizirati, ali nam ga ne možete oduzeti!

I naši dogmatici i naša aktualna opozicija – osobito nacionalistička, toplo žele da ostanemo ona jučerašnja partija. Partija koja je pokazala sve svoje nemogućnosti: to da joj je vrijeme prošlo i na zadnjem neuspjelom izvanrednom Kongresu SKJ. I jednima i drugima možemo reći: Gospodo, mi razumijemo vaše želje, ali ih ne možemo i nećemo ispuniti. SKH-Stranka demokratskih promjena neće skupljati izborne poene po svaku cijenu. Mi nismo stranka neprincipijelnih ustupaka, ni olako danih obećanja. Vidjeli smo kuda je to dovelo. Izlaz iz krize bit će dug i postupan, ali sada postoje svi preduvjeti da on bude i uspješan. Hrvatska ima niz povijesnih i komparativnih prednosti koje joj omogućavaju da se savezni program ekonomskih reformi ostvari i brže nego drugdje u Jugoslaviji. Ali, da bi se one iskoristile treba prije svega rada onih koji znaju, koji umiju i koji su sposobni. Vjerujemo da će predstojeće promjene upravo takvima dati šanse, mi ćemo tome doprinjeti.

Mi smo stranka koja, odričući se ideološke isključivosti, ne pristaje ni na kakvu drugu rigidnost. Naš Program ne svodi ljude samo na jednu dimenziju, mi mislimo o cjelini ljudskih potreba. Postalo je pravilo, i u Jugoslaviji i u Hrvatskoj, da oni koji nemaju što reći o ekonomskim problemima, koji nemaju što ponuditi u socijalnom smislu, koji mucaju o ekologiji ili šute o svemu drugome, najviše buče o zaštiti nacionalnih interesa, a to nije slučajno. Lako je danas potpirivati nacionalne osjećaje i strasti, mnogo je teže ponuditi program koji će dati prostor bogatstvu čovjekove ličnosti. A još teže je takve kompleksne programe provesti. Možda se može razumjeti kada se u predizbornim vremenima oni koje ne poznajemo na djelu razmeću obećanjima, ali teško je prihvatiti da to rade tako da raspiruju podjele i mržnju među ljudima što će ostaviti tragove na ljudskim dušama i odnosima i poslje izbora. Previše je već ožiljaka na svima nama. Potenciranje samo jedne nacionalnosti može upaliti ljude, ali ono ipak najviše štete nanosi onima na koje se najviše poziva, jer vodi u njihovu izolaciju u Jugoslaviji i u svijetu. Politika koja poziva na jednonacionalna okupljanja u Jugoslaviji provocira građanski rat i žalosno je da oni koi je propagiraju to ne žele da vide. Ali kad takva politika sije iluzije da će samostalno zakoračiti u Evropu, onda treba jasno reći da bi u takvoj Evropi surađnje i povezivanja, ona djelovala anakrono i da bi bila kao strano tijelo. Znamo takve primjere u Jugoslaviji, i u prošlosti i u sadašnjosti.

Bit naše principijelne politike izražava geslo koje smo istakli već na našoj partijskoj konferenciji: Hrvatska je lijepa naša za sve one koji u njoj žive. Ako su tu poruku prihvatili i oni koji su nam u ovom trenutku politički konkurenti, mi to shvaćamo kao dobrodošlu činjenicu koja pokazuje da možemo biti inspirativni i za druge.

SKH-Stranka demokratskih promjena ne nudi neodgovorne prijedloge ni za državno uređenje. Destabilizacija Jugoslavije znači i destabilizaciju Hrvatske. Zato u svom izbornom Programu ne nudimo izvjesnost u kojoj bi jedino izvjesni bili obračuni oko granica, nacionalni sukobi

i građanski nemiri i posvemašnja egzistencijalna nesigurnost ljudi. Promjene su moguće samo u miru i sigurnosti svih, a to naši ljudi žele. Svako nasilje ugrožava sve što smo stvorili i što smo u dobroj namjeri pokrenuli. Radit ćemo na tome da budemo bogati. Odbacujući lažnu skromnost glasamo za ambiciju prije svega. Ne pristajemo na svađu, zalažemo se za mir. Odbijamo da nam prošlost bude opsesija, okrećemo se budućnosti, ona je prostor našeg djelovanja. Onome što je bilo – spokoj. Nama i onima koji dolaze – novi prostor za rad i za život. Nastavljamo odbijanje ponora nacionalnih raskola i ponora rata. Takvi idemo na izbore i zato pozivamo svakog pojedinog člana naše partije, svakog simpatizera, da bude na razini te velike historijske odgovornosti s kojom smo danas suočeni.

Mi znamo, ne samo kakvu Jugoslaviju ne želimo, nego znamo i kakvu Jugoslaviju hoćemo. To je državna zajednica ravnopravnih naroda, dobrovoljni savez u kojem svaki narod čuva svoju suverenost i slobodu. Jugoslavenska državna zajednica ne ugrožava pravo na slobodan razvoj i uređenje. To ne znači da nema onih koji atakiraju na ovu republiku želeći njenu destabilizaciju. Ali oni mogu uspjeti samo onoliko koliko im svi mi dopustimo. Uostalom, i skori izbori i vlast koja će iz njih proizaći jesu i bit će rezultat slobodne volje građana ove republike. Nitko nas u tome nije spriječio niti nas je mogao spriječiti. Hrvatska jeste suverena država slobodnih građana. Možda danas netko i može reći da Jugoslavija nije naša sudbina, ali ona je svakako još uvijek naša velika šansa. Žalosno je da nas na to danas moraju podsjećati i svjetske sile koje upućuju poruke da su zainteresirane za integritet Jugoslavije.

Drugarice i drugovi,
izbori na koje ćete izaći za nepun mjesec dana nisu obični izbori. Glasat ćete za ličnosti kojima vjerujete. Glasat ćete po uvjerenju i sklonosti, po iskustvu i očekivanjima, po razumu i osjećajima. Glasat ćete da nam bude bolje. Ovim se izborima ne rješava samo sudbina jedne vlade ili jednog sastava Sabora. Ovim se izborima opredjeljujemo za programe o kojim će ovisiti život na ovim prostorima: naš život i život budućih generacija. Pozivamo vas da u ovom prijelomnom trenutku ne budete suzdržani, da ne budete bez vlastitog mišljenja i stava. Iskoristite svoju šansu da bismo je svi imali. Preuzmite svoj dio građanske odgovornosti za sudbinu naše republike i naše zemlje dajući svoj glas kandidatima SKH-Stranke demokratskih promjena. Time glasate za demokratske promjene, ali takve koje će biti izvedene na miran način,ne ugrožavajući stabilnost republike i ne izazivajući nesigurnost građana. Razmislimo prije glasanja: Jesmo li za to da se nastavi započeta reforma i mirni prelaz u demokratski poredak? Ako jeste, vi ste za naš Program. Za Program koji SKH pretvara u Stranku demokratskih promjena i dovodi nove ljude u njeno rukovodstvo. Na nove ljude koji su se borili za te promjene oslanjamo se i u ovim izborima. Mi nismo na početku, reforma već daje rezultate.

Omogućite nam da dovršimo započeti posao.– glasajte za SKH-Stranku demokratskih promjena.

Demokracija je još mlada – glasajmo vrućeg srca i hladne glave. Reforma mora doći do kraja. Vi koji tako mislite recite to i drugima.

Za miran, sretan život u suverenoj i demokratskoj Hrvatskoj. U federativnoj demokratskoj Jugoslaviji.

Hrvatska je lijepa naša za sve one koji u njoj žive.

SOCIJALISTIČKI SAVEZ – SAVEZ SOCIJALISTA HRVATSKE – SSH

ADRESA: Zagreb, Šetalište K. Marxa 14, tel. 041/517-000
DATUM OSNIVANJA: 3.9.1945.
DATUM REGISTRACIJE: 1.2.1990.
RUKOVODSTVO: Željko **Mažar** / predsjednik
Marinko **Panić** / tajnik
GLASILO: »Nova tribina« (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Steva Reljić

Programska deklaracija

U javnoj raspravo o Platformi za preobražaj Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske podržano je opredjeljenje da se Socijalistički savez transformira u samostalnu političku organizaciju, s punim uvažavanjem samo potvrđenih i općeprihvaćenih vrijednosti iz dosadašnjeg rada organizacije.

Novi Socijalistički savez, sada Savez socijalista, demokratska organizacija s ciljem da političkom aktivnošću okuplja građane i osigura uspješno zadovoljavanje njihovih potreba u lokalnoj i globalnoj zajednici, stavljajući u središte čovjeka i rješavanje njegovih životnih interesa i potreba.

Savez socijalista otvoren je za suradnju i akciono povezivanje i s društvenim organizacijama i udruženjima građana, političkim ili nestranačkim organizacijama, koji prihvaćaju njegove programske ciljeve, ili su im oni bliski, a žele djelovati u ostvarivanju zajedničkih interesa.

Društveni pokreti s kojima će Savez socijalista surađivati jesu oblici praktične akcijeza ostvarivanje **različitih interesa** i potreba sa znatnim emancipatorskim i stvaralačkim potencijalima. Smatramo ih suvremenim oblicima društvene samodjelatnosti radnika, seljaka i građana kao i traganja za novim identitetom ličnosti i zajednice. Savez socijalista Hrvatske prihvaća ih kao saveznike u vlastitoj borbi za bolji svijet i humaniji život.

Savez socijalista jest organizacija koja se od ostalih razlikuje po tome što će, uz samostalno djelovanje kao stranka socijalističke orijentacije, djelovati i kao društveni pokret s ciljem izražavanja raznolikih interesa i težnji pojedinaca, asocijacija i organizacija u koje su građani udruženi radi izgradnje novoga, demokratskog socijalizma.

Savez socijalista Hrvatske patriotska je organizacija koja se zalaže za mir, slogu, uvažavanje, poštivanje i toleranciju među ljudima i narodima. Protiv je ideoloških isključivosti, a razlike u mišljenju i usklađivanje pogleda i stavova razumijeva kao osnovu razvoja.

Svoja programska opredjeljenja Saveza socijalista Hrvatske zastupat će na ovim programskim načelima u Socijalističkom savezu Jugoslavije u kojemu na zajedničkim osnovama zastupa i izgrađuje svoju jugoslavensku orijentaciju.

Savez socijalista Hrvatske zalaže se za suradnju s političkim strankama i organizacijama socijalističke orijentacije u SFR Jugoslaviji, Evropi i svijetu.

DEMOKRATSKI SOCIJALIZAM I PRAVNA DRŽAVA

Rješavanje problema ekonomskog razvoja, uz osiguranje socijalne sigurnosti i političkih sloboda građana, zahtijeva radikalne društvene reforme, odnosno napuštanje modela državnog socijalizma, a uspostavu demokratskog socijalizma.

Novi demokratski socijalizam za koji se bori Savez socijalista Hrvatske isključuje politički monopol, ideološka ograničenja i jednoumlje, te privilegije. U njemu su interesi ekonomije podređeni ljudskim potrebama. Politička vlast ne stječe se ni povijesnim zaslugama niti dobrim namjerama, već prvenstveno rezultatima u poboljšanju uvjeta života građana. Novi demokratski socijalizam potvrđuje se i time što građanima omogućava slobodu djelovanja, pravno-politički subjektivitet u izborima i javnom komuniciranju. Nosilac funkcije vlasti mora biti izabran demokratski izborenom većinom glasova birača.

Savez socijalista Hrvatske u javnom nadmetanju za povjerenje građana poštuje demokratska prava konkurencije i uvažava osnovne norme političke kulture, priznajući jedino snagu argumenata i sposobnosti.

Savez socijalista Hrvatske za takav je socijalizam koji će ostvarivati bitna načela socijalne pravednosti i socijalne sigurnosti stanovništva.

Demokratski politički život moguć je samo u ostvarivanju demokratske javnosti.

Savez socijalista Hrvatske zato se zalaže za:

- uspostavljanje ustavne demokracije i za pravnu državu bez monopola ili vodeće uloge bilo koje stranke ili ideologije;
- ustavno jamstvo prava i sloboda čovjeka i građanina;
- socijalnu sigurnost radnika, seljaka i građana;
- društvenu afirmaciju programa pojedinaca, grupa, pokreta, stranaka, organizacija i drugih oblika udruživanja, pri čemu slobodu djelovanja ne mogu imati jedino pojedinci i grupe, organizacije i udruženja, pokreti i stranke koji svojim djelovanjem raspiruju nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, zagovaraju nasilno rušenje ustavnog poretka ili vrijeđaju javni moral, krše zakone o čemu odluku donose sudovi;
- razgraničenje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, tako da skupštine – od općine do republike i federacije – djeluju kao zakonodavno predstavničko tijelo, i izvršno vijeće kao vlada, a sudstvo da bude nezavisno;
- suvremeno utemeljen obrambeni i zaštitni sistem, uz pravo i dužnost svakog građanina da sudjeluje u pripremama za obranu i zaštitu;
- jugoslavenski karakter oružanih snaga oslobođenih od bilo kojega političkog uticaja, a koje su u funkciji zaštite ustavnog poretka i nalaze se pod neposrednom kontrolom državnih organa;
- demokratsku kontrolu institucija političkog sistema;
- racionalno i efikasno upravljanje državom;
- slobodne, neposredne i tajne izbore koji omogućavaju slobodnu stranačku i nestranačku konkurenciju programa i kandidata za nosioce funkcija vlasti;
- za kulturu političkog dijaloga i toleranciju kao pretpostavke višestranačkog djelovanja;
- napuštanje političkog organiziranja u državnim organima i drugim društvenim institucijama;

- uvođenje ustavne žalbe kao prava svakog građanina da se obraća Ustavnom sudu radi zaštite osnovnih ustavnih prava;
- uspostavljanje instituta zaštite prava građana s ovlaštenjima da intervenira u ime građana u njihovom sporu s upravnim i izvršnim organima i organizacijama s javnim ovlaštenjima;
- ukidanje delikta mišljenja i svake druge osnove za politička suđenja;
- ukidanje smrtne kazne.

OSOBNA PRAVA I SLOBODE GRAĐANA

Čovjek i njegova osnovna prava i slobode iznad su i prije svake ideologije i politike. Politika služi čovjeku, a ne obratno. Čovjek je svojom prirodom slobodno biće i ni jedan mu poredak ne može tu slobodu oduzeti. Jedina granica prava i sloboda pojedinca su ista takva prava i slobode sugrađana. Njezino konkretno određenje stvar je pravne države, a ne posebne političke volje.

U skladu s takvim osnovnim polazištima, zalažemo se:

- za jednakost građana pred zakonom, bez obzira na razlike bilo koje vrste, spol, rasu, boju kože, jezik, nacionalnu pripadnost, ideološka, vjerska i druga uvjerenja, socijalni položaj i naobrazbu, politička i druga mišljenja, socijalno porijeklo i imovinu;
- za slobodu štampe i drugih oblika informiranja i javnog izražavanja, slobodu političkog i drugog udruživanja, slobodu govora i javnog istupanja, slobodu zbora i svakog mirnog okupljanja;
- za slobodno sindikalno organiziranje.

FEDERATIVNO UREĐENJE I RAVNOPRAVNOST NARODA I NARODNOSTI

Savez socijalista Hrvatske traži da federativna organizacija zajedničke države i načelo ravnopravnosti naroda i narodnosti ostanu temelj zajedničkog življenja u SFRJ. Jedinstvo se može osigurati samo dogovorom. Federacija mora biti tako uređena da može opstati i uspješno djelovati. Ni jedan narod ni federalna jedinica ne mogu imati monopol ili veća prava od drugih. Savez socijalista Hrvatske zalaže se za konsenzus o onim pitanjima u federaciji koja se tiču osnovnoga karaktera društveno-ekonomskih i političkih odnosa i nacionalne ravnopravnosti.

- U procesu donošenja novog Ustava SR Hrvatske i Ustava SFRJ pažnju ćemo osobito usmjeriti na odredbe o ustrojstvu zajedničke države i statusu SR Hrvatske. Savez socijalista Hrvatske inzistira na federativnom uređenju jugoslavenske države, čije je ishodište u odlukama AVNOJ-a. Federacija je, na osnovi prava nacija na samoodređenje do otcjepljenja, konstituirana kao savezna država jugoslavenskih građana i državna zajednica naroda, koji svoju državnost utemeljuju federalnim jedinicama. Ustavnim je odredbama nužno precizirati pravo nacija na samoopredjeljenje do otcjepljenja.

Odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a smatramo temeljnim ustavnim sporazumom i svaka promjena federacije moguća je jedino novim temeljnim ustavnim sporazumom slobodnih i ravnopravnih naroda.

Svako nametanje drugih oblika zajedničkog života SR Hrvatskoj nameće potrebu da upotrijebi svoje pravo na samoopredjeljenje glasanjem na općenarodnom referendumu. Takav stav smatramo legitimnim oblikom zaštite demokratskih principa političkog života u našoj republici i u Jugoslaviji.

Ravnopravnost naroda i narodnosti koji žive u SR Hrvatskoj proizlazi iz činjenice višestoljetnoga zajedničkog života hrvatskog naroda, srpskog i drugih naroda, kao i talijanske, mađarske, češke, slovačke,

ukrajinske, rusinske, romske i drugih narodnosti. Savez socijalista čvrsto se opredjeljuje da će polazeći od odluka ZAVNOH-a razvijati i braniti pravo na punu ravnopravnost hrvatskog i srpskog naroda i drugih naroda i narodnosti, kao i slobodno iskazivanje svih oblika nacionalnog identiteta ravnopravnošću jezika i pisma i njihovih naziva u službenoj i javnoj upotrebi, u njegovanju kulturne baštine, u djelovanju specifičnih kulturnih, obrazovnih i drugih institucija od značaja za iskazivanje i razvijanje nacionalnog identiteta, u podsticanju razvoja općina i regija čiji razvoj, odnosno nedovoljna privredna i kulturna razvijenost otežavaju položaj pojedinih naroda i narodnosti. Savez socijalista Hrvatske je protiv bilo kakvog podvajanja na nacionalnoj osnovi.

U političkom životu, društvenom i javnom djelovanju, Savez socijalista Hrvaske zalaže se za:

- punu ravnopravnost naroda i narodnosti u zajedničkoj domovini SR Hrvatskoj;
- ravnomjernu zastupljenost naroda i narodnosti u skupštinskim, upravnim i drugim organima i organizacijama;
- ukidanje »ključeva« u kadrovskoj politici, a za osiguravanje demokratskih metoda i civilizacijskih tekovina koje će osiguravati zastupljenost svih slojeva društva.

VJERSKE SLOBODE I SLOBODA SVJETONAZORA

Zalažemo se za slobodu svjetonazora, za poštivanje religijskih osjećanja, kao i za nereligiozni pogled na svijet. To su intimne, osobne odluke svakog pojedinca, ali i dragocjen poticaj na aktivno djelovanje u društvu.

Punu slobodu vjere, religioznog mišljenja ili drugog svijetonazora ne smiju ograničavati niti zloupotrebljavati država, ili bilo koji drugi subjekt.

Zalažemo se i nadalje za odvojenost djelovanja vjerskih zajednica od države.

Građanima treba omogućiti praznovanje značajnih vjerskih blagdana.

Savez socijalista zalaže se da se u svakodnevnom životu ne diskriminiraju vjernici u obavljanju svih javnih poslova uključujući i državne funkcije.

Savez socijalista Hrvatske opredjeljuje se za samostalno djelovanje vjerskih zajednica i suradnju s njima radi ostvarivanja zajedničkog interesa, osobito u očuvanju sakralnoga i drugoga kulturnog blaga.

SLOBODA JAVNOG INFORMIRANJA I IZDAVAŠTVA

Glasila javnog informiranja demokratske su snage za izražavanje autentičnog javnog mišljenja građana.

Savez socijalista Hrvatske opredjeljuje se:

- za otvoreni sistem javnog komuniciranja i punu slobodu javnog mišljenja, uz poštivanje kulturnih i moralnih vrijednosti društva i pojedinca;
- za slobodan pristup izvorima informacija i za istinitost informiranja, uz moralnu i materijalnu odgovornost za informaciju, ali i za zaštitu privatnosti i moralnog integriteta ličnosti građana;
- za slobodu izdavaštva, filmske i video informacije i za sprečavanje bilo čijeg ograničavanja te slobode.

Zalažemo se za pravo pojedinaca i društveno-pravnih osoba da budu osnivači javnih glasila i poduzeća za javno informiranje.

SAMOUPRAVLJANJE

Samoupravljanje smatramo idejom epohe i dijelom općeg svjetskog napretka i zbog toga ono ostaje strategijskim usmjerenjem Saveza socijalista Hrvatske.

Nasuprot slabostima ispoljenim u ostvarivanju samoupravljanja, potvrdilo se da ono ima perspektivu, u sadašnjim realnim društveno-povijesnim uvjetima.

Zato Savez socijalista Hrvatske smatra da je samoupravljanje nužno osloboditi zabluda i neprimjerenih normativističkih i organizacijskih rješenja, a razvijati raznovrsne oblike sudjelovanja radnika i građana u procesu ekonomskog i političkog upravljanja društvom, otvoriti prostor za sudjelovanje u društvenom upravljanju (participacija, suodlučivanje, dioničarstvo, itd.), primjereno raznolikosti vlasničkih odnosa i konkretnim uvjetima.

U transformaciji društvenog vlasništva nužno je otvoriti proces da dio društvenog vlasništva prijeđe na radnike izdavanjem dionica ili na drugi način.

Poticat ćemo samoorganiziranje građana u mjesnim zajednicama i općinama radi rješavanja zajedničkih potreba: uvođenje vodovoda i kanalizacije, plinifikacije, asfaltiranje cesta, zaštita životne okoline, izgradnja društvenih domova, sportskih objekata, klubova omladine i Narodne tehnike i drugih objekata.

U općini građani rješavaju svoja životna pitanja.

Zato će Savez socijalista poticati radnike, seljake i građane da se organiziraju tako da mogu neposredno i efikasno utjecati:

- na cijene i kvalitetu roba i usluga (zaštita potrošača);
- na kvalitetu okoline;
- na rješavanje nezaposlenosti, problema beskućnika i podstanara;
- na organiziranje u djelatnostima od posebnog interesa (zdravstvo, obrazovanje, kultura, fizička i tehnička kultura itd.).

Za jačanje smo utjecaja građana na rad upravnih organa, komunalnih i uslužnih organizacija i za suzbijanje monopolnog i birokratskog odnosa tih organa, organizacija i službi.

DRUŠTVENI RAZVOJ

Znanje je najznačajniji činilac modernoga privrednog i društvenog razvoja, pa i preduvjet razvoja SR Hrvatske.

Savez socijalista Hrvatske opredijeljen je za tržišnu robnu proizvodnju i ravnopravnost svih oblika vlasništva (državno, javno, privatno i mješovito), za slobodnu poduzetničku inicijativu i konkurenciju. Zato je nužno ukloniti ostatke etatizma u ekonomskoj politici i principe dogovorne ekonomije. Privredni subjekti moraju dobiti punu ekonomsku autonomiju, a poduzeća društvenog sektora prava titulara vlasništva. Integracioni karakter jugoslavenskog tržišta vidimo u ukidanju svih barijera koje otežavaju slobodno kolanje roba, usluga, ljudi, ideja i kapitala, u jedinstvenoj monetarnoj politici i deviznom sistemu te u usuglašenim osnovama poreznog sistema.

Savez socijalista Hrvatske zalaže se za jačanje svih oblika poduzetništva i oslobađanje od administrativno-birokratskog odlučivanja, te za poreznu politiku u funkciji poticanja razvoja i zapošljavanja, a ne isključivo budžetskih potreba. Budžetski prihodi općina, republike i federacije moraju ovisiti o uspješnosti društvenog razvoja, što uključuje ekonomske i druge rezultate.

Stan je pretpostavka za sretan i radno uspješan život, ali i vlastita briga svakog građanina. Zato se zalažemo za mjere koje će ubrzati rješavanje stambenih problema radnika i građana. Stambenim kredi-

tima, stambenom politikom u poduzećima i podrškom banaka, kao i sistemom uzajamnosti i solidarnosti, treba stvarati uvjete da svaki čovjek, ovisno o doprinosu na radu i drugim svojim porodičnim i materijalnim mogućnostima može doći do stana. Podržavamo otkup društvenih stanova, ali uz takve uvjete otkupa i prodaje, koji će onemogućiti špekulacije i prodaju ispod tržišne cijene.

Politiku zapošljavanja treba postaviti tako da se koriste sve mogućnosti koje otvara tržišna privreda. Pri tome su vrlo značajne osobne inicijative građana, i porezni, financijsko-ekonomski i drugi instrumenti kojima treba poticati zapošljavanje, prije svega, mladih stručnih kadrova.

Smatramo da razvoj SR Hrvatske ovisi o uvažavanju njenih komparativnih prednosti, i to:

- čuvanjem i racionalnim korištenjem Jadranskog mora i obale te proizvodno-funkcionalnim povezivanjem jadranskog s panonskim i drugim prostorima u republici, Jugoslaviji i svijetu;
- razvoj moderne poljoprivrede, prehrambene industrije i proizvodnje zdrave hrane;
- ubrzani razvoj jadranskog, kontinentalnog i zdravstvenog turizma;
- razvojem komunikacija i saobraćaja;
- bržim razvojem uslužnih djelatnosti;
- boljim materijalnim položajem znanosti, obrazovanja, kulture i zdravlja.

POLJOPRIVREDA I SELO

Savez socijalista Hrvatske opredjeljuje se za poboljšanje položaja seljaka i za takav razvoj sela koji će ga društvenim, kulturnim i drugim uvjetima života činiti modernim, urbanim naseljem.

Savez socijalista Hrvatske jest za:

- suvremene programe poljoprivredne proizvodnje i razvoj poduzetništva na selu;
- dugoročnost i stabilnost poljoprivredne proizvodnje i osigurani plasman njenih proizvoda;
- ukidanje zemljišnog maksimuma i drugih administrativnih ograničenja poljoprivredne proizvodnje;
- razvoj svih vrsta suvremenih veza sa selom (putovi, telefoni i drugo);
- izjednačavanje uvjeta privređivanja i položaja zaposlenih i sezonskih radnika u društvenom, zadružnom i privatnom sektoru;
- bolje uključivanje znanosti i korištenje suvremenih agrotehničkih sredstava;
- osnivanje poljoprivrednih stanica i značajnu pomoć poljoprivrednih stručnjaka, fakulteta i instituta proizvođačima na selu;
- za preobražaj postojećih i osnivanje novih zadruga na selu u kojima će biti glavna uloga zadrugara u upravljanju i odlučivanju, kao i za povrat one zadružne imovine koja je zadrugama oduzeta bez naknade i suglasnosti;
- jačanje ekonomske i socijalne sigurnosti seljaka, uz cjelovito mirovinsko i zdravstveno osiguranje;
- ukidanje monopola krupnih privrednih sistema koji snabdijevaju seljačku proizvodnju ili preuzimaju poljoprivredne proizvode;
- slobodno organiziranje i udruživanje seljaka tako da mogu utjecati na kreiranje politike i na odlučivanje u skupštinskom sistemu i u svim institucijama vlasti i društvenog upravljanja.

ZNANOST, KULTURA, OBRAZOVANJE

Čovjekov rad i stvaralaštvo pretpostavka su razvoja društva i njegovo civilizacijsko dostignuće.

Savez socijalista Hrvatske zalagat će se za vrednovanje, podsticanje i afirmaciju znanosti i obrazovanja, kulture i stvaralaštva, te inovativnosti u društvu, za njihovo uspješnije uključivanje u procese ekonomskog, socijalnog i političkog razvoja.

Zalažemo se da osnovni principi društvenog uspjeha budu rad i znanje, sposobnost i rezultati rada. Za politiku smo poticanja znanstveno-istraživačkog rada i njegov položaj približan onome u suvremenom razvijenom svijetu.

Unapređivanje kulture življenja, zadovoljavanja kulturnih potreba građana i slobode kulturnog i umjetničkog stvaralaštva – značajne su odrednice programske orijentacije Saveza socijalista Hrvatske. Kultura i umjetnost pretpostavka su društvenog razvoja i napretka na humanističkim osnovama. Zauzet ćemo se za punu slobodu stvaralaštva i dignitet kulturnih radnika, za razvoj kulture i njegovanje kulturne baštine naroda i narodnosti u SR Hrvatskoj i SFRJ; protok kulture u zemlji i sa svijetom, te njegovanje visokih estetskih kriterija u prosuđivanju kulturnog stvaralaštva.

Za dostojanstveno obilježavanje i znanstveno vrednovanje značajnih povijesnih datuma iz prošlosti naših naroda i narodnosti, pri čemu će Savez socijalista čuvati i razvijati sve one tradicije narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije koje su postale svojinom naroda.

Savez socijalista Hrvatske traži:

- izgradnju odgojno-obrazovnog sistema na osnovama znanosti, otvorenog prema svim civilizacijskim vrijednostima i dostignućima;
- povećano društveno ulaganje u odgoj i obrazovanje, uz poboljšanje materijalnog položaja prosvjetnih radnika i vraćanje njihovog društvenog ugleda u zajednici u kojoj djeluju;
- fleksibilni sistem obrazovanja odraslih te permanentno obrazovanje;
- mogućnost privatne inicijative u odgoju i obrazovanju, uz razgraničenje obaveznih programa čije donošenje jest u nadležnosti države, i fakultativnih programa od posebnih interesa;
- izgradnju efikasnog sistema stimuliranja nadarenih učenika i studenata, te mladih stručnjaka;
- poboljšanje uvjeta studiranja i prehrane studenata.

FIZIČKA I TEHNIČKA KULTURA

Sport i rekreacija moraju biti dostupni svakom čovjeku.

Razvijeni oblici tjelesne kulture pretpostavka su zdravog života, te dobrih, radnih i intelektualnih sposobnosti.

Zato će Savez socijalista razvijati i podsticati:

- djelovanje društava, udruženja i klubova u kojima se sve generacije ljudi mogu baviti rekreacijom ili sportom ovisno o svojim potrebama i mogućnostima;
- razvoj sistema obrazovanja prilagođenog potrebama aktivnog bavljenja mladih fizičkom kulturom i sportom;
- takve odnose u sportu kroz koje će klubovi djelovati kao poduzeća okrenuta tržišnom načinu privređivanja;
- takve odnose u vrhunskom sportu u kojima će status i perspektiva sportaša biti jasno određene u skladu sa svjetskim kriterijima, ali usklađenim s materijalnim mogućnostima društva.

Razvijena tehnička kultura je osnova za upoznavanje ljudi sa svjetskim tehničko-tehnološkim dostignućima, kao i za omogućavanje iskazivanja stvaralačkih i inovatorskih sposobnosti svih zainteresiranih.

Zato se Savez socijalista zalaže za razgranatu mrežu klubova tehnike i centara tehničke kulture u kojima se njeguju raznovrsni oblici amaterskog i drugog djelovanja građana.

ZDRAVSTVO I SOCIJALNA POLITIKA

Za sistem smo zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja s istim pravima i obavezama za cjelokupno stanovništvo u SR Hrvatskoj (radnici, poljoprivrednici, samostalni privrednici i članovi njihovih obitelji) uz odgovarajuću solidarnost i uzajamnost za osnovne zdravstvene potrebe u skladu s materijalnim mogućnostima društva.

Zauzimamo se za:

- ponovno uvođenje prava slobodnog biranja zdravstvene ustanove i porodičnog liječnika;
- redovitu opskrbu lijekovima;
- privatnu praksu liječnika i njezino uključenje u sistem zdravstva u području osnovnih potreba;
- reformu obrazovanja zdravstvenih radnika prilagođenu novim potrebama;
- za zaštitu digniteta i bolji društveni i materijalni položaj liječnika i drugih zdravstvenih radnika.

Savez socijalista Hrvatske zalaže se da socijalna politika bude sastavni dio ekonomske i razvojne politike, te da osigura socijalnu sigurnost, uzajamnost i solidarnost ljudi.

Građani, prvenstveno svojim radom, sami osiguravaju socijalnu sigurnost.

Socijalna prava temelj su općih i individualnih prava i sloboda građana.

Svaki umirovljenik treba imati socijalnu sigurnost i materijalne uvjete za dostojan život.

Zalažemo se za jednoobrazni sistem mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika, individualnih poljoprivrednika, s posebnom zaštitom staračkih domaćinstava, te samostalnih privrednika, s pravima i obavezama u skladu s doprinosom, uz odgovarajuću solidarnost i uzajamnost.

Građanima u stanju socijalne potrebe, na osnovi solidarnosti i uzajamnosti nužno je osigurati osnovne životne uvjete, što sadržava naknadu za vrijeme nezaposlenosti, pravo na prekvalifikaciju, pravo na sindikalnu organiziranost i slično.

Socijalna zaštita koju pružaju vjerske zajednice sastavni je dio ukupnoga humanitarnog odnosa prema socijalno ugroženim osobama.

Zalažemo se za humani odnos prema hendikepiranima i retardiranim osobama i za suvremene metode rehabilitacije i zaštite invalidnih osoba, te obrazovanje i zapošljavanje u skladu s njihovim psihofizičkim mogućnostima. Poticat ćemo rad humanitarnih organizacija, osobito udruženja invalidnih osoba, i zalagat ćemo se za stvaranje materijalnih uvjeta za njihov uspješan rad.

Tražit ćemo da se u stanogradnji i prometu primijene tehnička rješenja koja omogućuju normalan pristup i kretanje invalidnim osobama.

ZA ČISTU ČOVJEKOVU OKOLINU

Zalažemo se za čistu, zdravu i kulturnu okolinu, za potpunu ekološku zaštitu u domovini i u svijetu.

Nećemo dozvoljavati daljnje narušavanje kvalitete životne okoline.

Radi stvaranja ljepše i humanije životne sredine opredjeljujemo se za:

- strategiju društvenog razvoja koja uključuje prevenciju od zagađenja, obnovu onečišćenog prostora kao i čuvanje zdrave okoline;
- priznanje vrijednosti okoliša kao ekonomske kategorije;
- vrednovanje kulturne baštine kao sastavnog dijela čovjekove okoline i zaštitu tih vrijednosti;
- uključivanje cijene korištenja i troškova održavanja u razvojne programe, odnosno dovođenje okoline u, za čovjeka najprikladnije, stanje.

Savez socijalista Hrvatske smatra da su opstanak zdravog čovjeka i čista priroda iznad svih profita.

Savez socijalista Hrvatske djelovat će na građane, kako bi se onemogućilo bezobzirno narušavanje kvalitete okoline i uništavanje dobara koja ostavljamo naraštajima poslije nas.

Nitko ne smije skrivati informacije o smanjivanju ili uništavanju kvalitete okoliša, te ih proglašavati privrednom, državnom ili bilo kojom drugom tajnom.

Svi ekološki pokreti naši su saveznici.

RAVNOPRAVNOST ŽENA I POLOŽAJ PORODICE

Osiguranje društvene, pravne i radne ravnopravnosti žena i muškarca i djelotvorne brige za zaštitu i razvoj porodice bitno je za razvoj društva.

Zato se Savez socijalista Hrvatske zalaže za:

- ravnopravan udio žene i muškaraca u društveno-ekonomskom životu i rješavanju njihovih specifičnih pitanja i interesa na svim područjima;
- razvoj raznih oblika usluga i pomoći porodicama osobito onima s radnim obavezama;
- mjere populacione politike kojima se stvaraju uvjeti za pravo roditelja na željeni broj djece i za stvaranje boljih materijalnih uvjeta života porodice s više djece;
- suvremene mjere planiranja porodice i pravo žene da slobodno odlučuje o rađanju djece;
- za bolji položaj žena na selu, samohranih majki i očeva;
- pravo na samostalno organiziranje žena.

Društvena briga o djeci mora biti cjelovita politika prema djetetu, u kojoj, neovisno o statusu roditelja, djeci moraju biti dostupna sva životno važna materijalna i kulturna dobra i osigurani uvjeti za svestrani razvoj.

MI I MLADI

Savez socijalista okuplja mlade obrazovane ljude s novim civilizacijskim i kulturnim navikama i potrebama, spremne da se suoče s izazovima vremena i nadolazećega dvadesetprvog stoljeća, okrenute progresu i novim humanim odnosima.

Savez socijalista će podsticati djelovanje mladih:

- koji svu svoju stvaralačku i mladenačku energiju usmjeravaju na privredni, kulturni i društveni razvoj;
- koji uporno traže i pronalaze najbolja rješenja za sadašnje i buduće privredne i društvene teškoće;
- koji su spremni da se i samoorganiziraju radi vlastitog probitka, bez čekanja da im drugi osiguraju uspjeh i karijeru;
- koji su pripravni za političko, naučno, umjetničko i drugo stvaralaštvo i za sudjelovanje u nadmetanju oko najsloženijih razvojnih i stručnih pitanja.

Savez socijalista otvara prostor za djelovanje mladim ljudima koji žele siguran i stabilan životni put i razvoj.

MI I SVIJET

Za razvoj SR Hrvatske i SFRJ neophodno je nesmetano povezivanje privrednih i društvenih subjekata u zemlji s Evropom i svijetom.

Savez socijalista Hrvatske opredjeljuje se za:

- uvođenje evropskog radnog vremena;

• ubrzano prilagođavanje proizvodnih, prometnih, obrazovnih, informacijskih i drugih standarda evropskim i svjetskim mjerilima;
• uključivanje u evropske integracione procese – ekonomske, znanstveno-tehnološke, obrazovne, kulturne i druge;
• širenje suradnje i otvaranje prema državama s kojima graniči SFRJ, pri čemu u svestranom slobodnom razvoju i afirmaciji nacionalnih manjina i očuvanju njihovog nacionalnog identiteta vidimo trajan most stabilnih međususjedskih odnosa, povjerenja i suradnje;
• učvršćivanje veza s našim građanima u Evropi i svijetu i za njihovo odgovarajuće uključivanje u proces društveno-ekonomskog razvoja SR Hrvatske i SFRJ;
• širenje i unapređenje suradnje SR Hrvatske u okviru Radne zajednice Alpe-Jadran, regionalnu sugradnju podunavskih zemalja itd.

OSNOVE ORGANIZIRANJA SAVEZA SOCIJALISTA HRVATSKE

Članstvo Saveza socijalista Hrvatske okuplja se i povezuje u mjestu stanovanja, ulici, naselju i mjesnoj zajednici, zatim u općini, uz mogućnost povezivanja više općinskih organizacija u regionalne zajednice, te u republičku organizaciju Saveza socijalista Hrvatske.

Osnova okupljanja i povezivanja jesu demokratičnost, tolerancija, pluralizam mišljenja, pravo na vlastiti stav, izvan svake nadređenosti, demokratskog ili nekog drugog centralizma, uz puno zajedništvo i solidarnost u djelovanju i nastupanju u javnosti.

Odluka o tome da li će biti član Saveza socijalista Hrvatske stvar je opredjeljenja svakog pojedinca i izraz njegova vlastitog stava.

Na osnovi ove programske deklaracije sačinit će se operativni programi djelovanja koji bi uključivali i program predstojećih izbora.

Ovaj program je trajna obaveza za kandidate Saveza socijalista koji će biti isticani i birani kao odbornici, zastupnici i poslanici ili nosioci drugih funkcija vlasti i upravljanja (izvršna vijeća i drugo).

Na ovim programskim načelima Savez socijalista Hrvatske zastupat će interese radnika i građana i djelovati u zajednici s radnicima, seljacima i građanima da bi se ostvarilo poboljšanje života i općeg blagostanja.

Izborni program

Mi, socijalisti opredijeljeni za demokratski socijalizam, **u čijem središtu je sam čovjek**, ovim se programom predstavljamo vama biračima pod geslom

MIR, SLOBODA I SIGURNOST SVIMA

To je bit našeg programa.

UZ VAŠU PODRŠKU naš izborni program postati će pokretačka snaga ekonomskih, političkih i socijalnih promjena, koje će osigurati OSOBNI I DRUŠTVENI PROBITAK SVIMA.

I

Nastavljajući pedesetogodišnju tradiciju, a gradeći nove odnose i stalno djelujući zajedno s radnicima, seljacima i građanima mi se kao SAMOSTALNA POLITIČKA ORGANIZACIJA zalažemo ZA FEDERATIVNU JUGOSLAVENSKU ZAJEDNICU:

• koja je konstituirana kao savezna država građana Jugoslavije i državna zajednica naroda koji svoju državnost utemeljuju u federalnim jedinicama;
• u kojoj je Ustavom određeno pravo nacija odnosno federalnih jedinica na samoopredjeljenje do otcjepljenja;
• u kojoj je ravnopravnost naroda i narodnosti proizašla iz odluka ZAVNOH-a i AVNOJ-a, koje su i danas temelj za građenje zajedničkog življenja;
• u kojoj se odluke o bitnim društveno-ekonomskim i političkim odnosima i o nacionalnoj ravnopravnosti donose konsenzusom;
• u kojoj djeluje suvremeno utemeljen obrambeni i zaštitni sistem i oružane snage jugoslavenskoga karaktera, oslobođene političkog utjecaja i otvorene za daljnje demokratske preobražaje;
• **u kojoj je monetarna, kreditna, carinska i porezna politika usmjerena bržem razvoju zemje tako da se uz snižavanje carina i poreza, a povećanom ukupnom razinom proizvodnje i prometa roba, te vanjskotrgovinske razmjene osiguraju budžetske potrebe federacije i potrebe oružanih snaga, s tim da se ukupno učešće budžetskih sredstava u nacionalnom dohotku postepeno smanjuje;**
• u kojoj je razgraničena zakonodavna, izvršna i sudska vlast od općine do republike i federacije;
• u kojoj se ostvaruju demokratski principi političkog života, pravna država, dosljedno poštivanje zakonitosti i općih ljudskih prava i sloboda građana;
• u kojoj je osigurana sloboda štampe i drugih oblika informiranja i javnog izjašnjavanja, sloboda govora i javnog istupanja, sloboda zbora i svkoga mirnog okupljanja. JUGOSLAVIJA JE NAŠA ZAJEDNIČKA DOMOVINA u kojoj ćemo braniti i izgrađivati takve odnose da se

SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA

i nadalje razvija kao:
• **država hrvatskog naroda, srpskog i drugih naroda**, kao i talijanske, mađarske, češke, slovačke, ukrajinske, rusinske, romske i drugih narodnosti koje u njoj žive;
• zajednica u kojoj je osigurana nacionalna ravnopravnost svih građana i slobodno nacionalno izražavanje, razvoj nacionalne kulture, njegovanje običaja i tradicija, te slobodna upotreba jezika i pisma;

• zajednica u kojoj se učvršćuju veze s našim građanima u Evropi i svijetu, te njihovo uključivanje u procese društveno-ekonomskog razvoja SR Hrvatske i SFR Jugoslaviji.
• parlamentarna demokratska državna zajednica s takvom strukturom Sabora u kojoj će se moći izraziti interesi građana i lokalnih zajednica (općina) te posebni interesi pripadnika naroda i narodnosti u SR Hrvatskoj;
• zajednica u kojoj će se uvažavati razvojna uloga znanosti i tehnologije kao i ostalih društvenih djelatnosti, a koje će u međurepubličkim i međunarodnim projektima u vezama s Evropom i svijetom, a preko savezne države, ili samostalno ostvarivati svoje interese;
• zajednica u kojoj će se osigurati sudjelovanje seljaka, radnika i građana u upravljanju državom i svim oblicima vlasništva, participacijom, samoodlučivanjem, dioničarstvom itd, a primjereno raznolikosti vlasničkih odnosa i konkretnim uvjetima.

ZAKONI koje ćemo predlagati i za koje ćemo se zalagati u Saboru SR Hrvatske i Skupštini SFR Jugoslavije bit će usmjereni na raskid s državnim socijalizmom i na uspostavljanje demokratskih društvenih odnosa i razvoja podređenih ljudskim potrebama, načelima socijalne pravednosti i socijalne sigurnosti stanovništva.

Lokalna samouprava je za nas osnovni oblik organiziranja građana radi zadovoljavanja zajedničkih potreba. Osnovna loklana zajednica je općina, a regionalna i gradska zajednica jesu zajednice osnovnih lokalnih zajednica. Mi se zato zalažemo:
• za konstituiranje i organiziranje svih lokalnih zajednica na osnovi volje građana;
• za efikasno propisivanje i reguliranje javnih poslova na osnovi iskazanog interesa i volje građana;
• za razdvajanje lokalne samoupravne od organiziranja i vođenja upravnih poslova;
• za efikasno organiziranje upravnih poslova na principu dislocirane uprave, svakodnevno odgovorne građanima.

Mi se zalažemo za razvijene oblike regionalnog organiziranja temeljnog na samoupravnom izražavanju i ostvarivanju interesa građana u lokalnih zajednicama, uz uvažavanje specifičnosti povijesnoga konteksta, kulturnih tradicija, lokalnog jezičnog izraza, te socijalne i ekonomske razvijenosti, ali smo protiv stvaranja autonomnih jedinica unutar SR Hrvatske.

Nema posebnih interesa SR Hrvatske van interesa svih njenih organa, uključivo i onih iskazanih u specifičnim regionalnim zajednicama, niti ostvarivanja lokalnih i regionalnih interesa van zajedničkog interesa svih građana koji žive na teritoriju SR Hrvatske.

Poticat ćemo samoorganiziranje građana u mjesnim zajednicama radi rješavanja zajedničkih potreba, uvođenja vodovoda i kanalizacija, plinifikacije, asfaltiranja cesta, izgradnje društvenih domova, klubova narodne tehnike, te drugih zajedničkih potreba i interesa.

II

SUDBINSKA POVEZANOST HRVATSKOGA I SRPSKOG NARODA

U SR Hrvatskoj su višestoljetnim zajedničkim životom Hrvati, Srbi i drugi narodi i narodnosti izgrađivali dobre međunacionalne odnose koji su bii pretpostavka za društveni razvoj. **Ostvarivanje ravnopravnosti naroda i narodnosti može biti na zavidnoj razini ukoliko, uz ostalo, u svim zajednicama i na svim razinama od federacije i republike do regije i općine, mjesne zajednice i najmanjega zaseoka, dolazi do punog izražaja odgovornost većinskog naroda**

za uvažavanje i ravnomjerno iskazivanje nacionalnog interesa, potreba i osobitosti pripadnika svih naroda i narodnosti. Pri tom se zalažemo za dosljedno ostvarivanje regionalnog razvoja u ekonomskom, kulturnom, naučnom, obrazovnom i svakom drugom području koji je od interesa za pripadnike naroda i narodnosti.

U posljednje smo vrijeme svjedoci pogoršavanja tih odnosa i pokušaja da se oni destabiliziraju. **Očigledno je da jačaju sve vrste nacionalizama, pri čemu je velikosrpskoj politici cilj destabiliziranje Jugoslavije, a u tom sklopu i SR Hrvatske, radi prekrajanja unutrašnjih granica zemlje, a velikohrvatski nacionalizam teži proširenju granica republike i njenom otcjepljenju. Jača isključivost i nacionalno podvajanje, a u okviru ova dva nacionalizma pojavljuju se i dva totalitarna projekta rješavanja međunacionalnih odnosa.**

Mi se stoga, odlučno izjašnjavamo protiv svake nacionalne isključivosti i podsticanja mržnje među narodima i narodnostima i protiv politike koja vodi izdvajanju SR Hrvatske iz SFR Jugoslavije, i u tome ćemo istrajati radi mira, razvoja, dobrobiti i sigurnosti u zajedničkoj domovini. **Ukoliko se ugroze nacionalna prava i interesi SR Hrvatske, iskoristit ćemo pravo na samoopredjeljenje do otcjepljenja.**

Narušeni međunacionalni odnosi u SAP Kosovo, koliko god bili u prvome redu problem SR Srbije jesu i jugoslavenski problem. Dosadašnji programi nisu dali željene rezultate. Stoga se zalažemo za novi, jugoslavenski program u kojem će se utvrditi rješenje za demokratski, materijalni i društveni napredak SAP Kosovo, za otvaranje dijaloga među građanima svih nacionalnosti u SAP Kosovo uz UVAŽAVANJE RAZLIČITIH POGLEDA, MIŠLJENJA I TOLERANCIJE.

SAP Kosovo vidimo trajno u sastavu SR Srbije i jugoslavenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, s autonomnim pravima koja će osigurati nacionalna prava, osobni i zajednički napredak Albanaca, Srba, Crnogoraca, Hrvata i drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive.

III

EKONOMSKI RAZVOJ I SOCIJALNA SIGURNOST GRAĐANA

Mi podržavamo započeti smjer ekonomskih i društvenih reformi. U njihovoj daljnjoj razradi nužno je da država preuzme ulogu socijalnog stabilizatora, osobito na području prestrukturiranja privrede i zapošljavanja nezaposlenih.

SR Hrvatska se mora koristiti svojim KOMPARATIVNIM PREDNOSTIMA U EKONOMSKOM RAZVOJU koje stvaraju realne pretpostavke za njezino uključivanje u suvremene evropske i svjetske integracijske procese.

Regionalne osobitosti bogatstvo su naše republike, ono po čemu smo najbliži Evropi. Imamo sve: ravnicu Slavonije, bregove Zagorja, more i priobalje Dalmacije, Primorja i Istre, planine Like i Gorskog kotara. Suverena Hrvatska će se razvijati u pluralizmu svojih unutrašnjih razlika. One su njeno bogatstvo. Suverena Hrvatska je otvorena Hrvatska. Njene su regije vrata Evrope. Od Hrvatske treba tražiti više a ne oduzimati joj ono što ima. Suverena i jedinstvena Hrvatska da. Uniformna Hrvatska ne.

Zato na temeljima tržišne privrede i ravnopravnosti svih oblika vlasništva, zahtijevamo da se u gospodarskoj politici dade prednost:
• ubrzanom razvoju jadranskoga, kontinentalnoga i zdravstvenog turizma; poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji; brodogradnji i pomorstvu; informatizaciji; ekološki čistoj industriji; uslužnim djelatnostima;
• izgradnji magistralnih saobraćajnica i veza (autoputovi, željeznice, PTT i druge vrste komunikacijskih sredstava);
• razvoju i širenju znanstvenog rada, obrazovanja, kulture, svih oblika stvaralaštva i inovacija, fizičke i tehničke kulture.

U sklopu privrednoga razvoja zalažemo se osobito:
- **za razvoj pomorstva i brodarstva u skladu s tradicijama, za njihovo ojačavanje i veću prisutnost u svjetskoj trgovini;**
- **za čuvanje i racionalno korištenje jadranskoga prostora, te proizvodno i saobraćajno povezivanje s panonskim i drugim prostorima u republici;**
- **za dobro i racionalno povezivanje otoka s kopnom i stvaranje ekonomskih uvjeta za zadržavanje i povratak prije svega mladih stanovnika na otoke;**
- **za razvoj mediteranskih kultura u poljoprivredi te ribarstva i školjkarstva.**

BOGAT SELJAK – BOGATIJE DRUŠTVO

Seljaci su mnogo pridonijeli razvoju društva koje im to nije uvijek priznavalo. Seljaci ne prihvaćaju da drugi dobro žive na njihov račun. Zalažemo se za promjenu odnosa društva i države prema poljoprivrednoj djelatnosti kao jednoj od strateških pravaca razvoja SR Hrvatske, što podrazumijeva i promjenu ukupnih shvaćanja, svijesti i odnosa prema hrani, njenim proizvođačima seljacima, njihovim gazdinstvima i zadrugama, položaju žena i porodice na selu itd.

U tom smislu zalažemo se za:
- takav razvoj sela da ono po društvenim, kulturnim i drugim uvjetima života postane moderno nasilje;
- ekonomsku i poljoprivrednu politiku koja će seljaku omogućiti da njegov rad bude osnova njegove ekonomske i socijalne sigurnosti i blagostanja;
- dugoročnost i stabilnost poljoprivredne proizvodnje uz osiguran plasman proizvoda;
- **osiguranje stalnih izvora sredstava za poticanje razvoja proizvodnje i stabilizacije tržišta prahrambenim proizvodima, posebno namjenskim fondovima i financijskim organizacijama;**
- sprečavanje monopola i samovolje krupnih privrednih sistema koji snabdijevaju seljaka ili preuzimaju njegove proizvode;
- **slobodan uvoz repromaterijala, mehanizacije, opreme i poljoprivrednih proizvoda, a odlučno se suprotstavljamo nekontroliranom uvozu domaćih proizvoda koji štete organiziranoj domaćoj proizvodnji;**
- jednake uvjete privređivanja u privatnom i društvenom sektoru;
- **razvoj poduzetništva i zadrugastva na selu;**
- **pravovremeno i realno donošenje zaštitnih cijena poljoprivrednim proizvodima u uvjetima slobodnog formiranja cijena;**
- više poljoprivrednih stručnjaka na selu;
- **izgradnju novog, jedinstvenoga sistema materijalnih rezervi na novim tržišnim odnosima radi stabilizacije proizvodnje i tržišta;**
- **mjere porezne i kreditne politike kao i propisa o nasljeđivanju, koji će omogućiti da zemlja pripadne onome tko je obrađuje i racionalno koristi;**
- **veću brigu i zaštitu zemljišta, šuma i voda kao dobra od općedruštvenog interesa, za pooštravanje kontrola njihovog izrabljivanja i zagađivanja, za onemogućavanje bespravnoga i neopravdanog pretvaranja poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe;**
- **brži razvoj svih oblika zadrugarstva kao samostalnih ekonomskih i poslovnih organizacija zemljoradnika, u kojoj su dohodak i dobit opredjeljujući činilac udruživanja, za prava zadrugara na povrat zemljišta i imovine bivših poljoprivrednih zadruga;**

- cjelovito mirovinsko i zdravstveno osiguranje i zaštitu staračkih domaćinstava;
- preispitivanje visine doprinosa za vodoprivredu;
- slobodno organiziranje i udruživanje seljaka radi utjecaja na donošenje ekonomskih mjera i politike za koju su zainteresirani.

MALA PRIVREDA I ZANATSTVO POKRETAČKA SU SNAGA ZDRAVE EKONOMIJE.

Poticanje male privrede i zanatstva je osnova privrednog razvoja svake općine. Zato se zalažemo:
- da se samostalni privrednici izjednače u plaćanju poreza na promet proizvoda i usluga, odnosno sredstava rada, sirovina i repromaterijala s nosiocima drugih oblika proizvodnje;
- da se svim samostalnim privrednicima (osim paušalistima) omogući iskazivanje svoga osobnog dohotka kao troška poslovanja uz plaćanje uobičajenih društvenih obaveza;
- da samostalni privrednici na području zemljišne politike i korištenja poslovnim prostorom budu ravnopravni subjekti;
- za utvrđivanje ravnopravnog položaja samostalnih privrednika s ostalim osiguranicima u odlučivanju o sredstvima zdravstvenog i mirovinskog osiguranja;
- **da se zakonskim propisima potiče razvoj podužetništva i male privrede.**

ZAŠTITA PRIRODE I ČISTA **ČOVJEKOVA** OKOLINA su iznad svih profita. Stoga smo za:
- strategiju društvenoga razvoja koja uključuje prevenciju od zagađenja, obnovu onečišćenog prostora i čuvanje prirodne i kulturne baštine;
- priznavanje vrijednosti okoline kao ekonomske kategorije;
- ekološki odgoj svih generacija;
- posebnu zaštitu te osnivanje nacionalnih parkova za očuvanje izuzetno vrijednih prirodnih i kulturnih dobara u republici;
- kažnjavanje svakog za uništavanje i onečišćavanje prirodnih i kulturnih dobara;
- donošenje jedinstvenog zakona o zaštiti okoline;

NITKO NE SMIJE SKRIVATI INFORMACIJE O NARUŠAVANJU I UNIŠTAVANJU OKOLINE i proglašavati ih privrednom, državnom ili bilo kojom drugom tajnom.

ZDRAV ČOVJEK JE SRETAN ČOVJEK. Zdravlje ljudi mora biti pretpostavljeno mnogim drugim potrebama čovjeka.

Zato se zalažemo za:
- veći udio zdravstva u raspodjeli društvenog proizvoda; slobodni izbor zdravstvene ustanove i liječnika; uvođenje porodičnog liječnika u sistem zdravstva; redovitu opskrbu lijekovima;
- uključenje privatne prakse u sistem zdravstva;
- bolji društveni i materijalni položaj zdravstvenih radnika;
- podizanje zdravstvene kulture stanovništva;
- stvaranje pretpostavki da se svakom čovjeku bez obzira na dob osiguraju u mjestu stanovnja sportskorekreativne aktivnosti radi vlastitog zdravlja, druženja s drugim ljudima i kvalitetnog korištenja slobodnim vremenom;
- provođenje programa zdravstvene i tjelesne kulture djece, mladih i studenata u odgojno-obrazovnom procesu i izvan nastavnih aktivnosti;

ZNANOST, OBRAZOVANJE I KULTURA dio su ukupnog razvoja pa se zato zalažemo za:

- veća materijalna ulaganja u znanost, obrazovanje i kulturu;
- izgradnju odgojno-obrazovnog sistema otvorenog prema svim civilizacijskim vrijednostima i dostignućima;
- slobodan upis u srednje i visoke škole;
- autonomiju i otvorenost sveučilišta;
- stimuliranje nadarenih učenika, studenata i mladih stručnjaka te za bolji učenički i studentski standard;
- širenje mogućnosti bavljenja svim oblicima kulture u lokalnoj ili radnoj sredini;
- veći utjecaj stvaralaca, znanstvenih, prosvjetnih i kulturnih radnika, oslobođen birokratskih, administrativnih i drugih stega;
- poboljšanje materijalnog položaja i društvenog ugleda znanstvenika, prosvjetnih i kulturnih radnika i stvaralaca.

SPORT I REKREACIJA moraju biti dostupni svakom čovjeku. Zato se zalažemo za razvijanje i podsticanje:

- **djelovanje društava, udruženja i klubova u kojima se sve generacije ljudi mogu baviti rekreacijom i sportom ovisno o svojim potrebama i mogućnostima;**
- **takve odnose u sportu kroz koje će klubovi djelovati kao poduzeća okrenuta tržišnom načinu privređivanja;**
- takve odnose u vrhunskom sportu u kojima će status i perspektiva sportaša biti jasno određena u skladu sa svjetskim kriterijima, ali i s materijalnim mogućnostima društva.

RAZVIJENA TEHNIČKA KULTURA je osnova za upoznavanje ljudi sa svjetskim tehničko-tehnološkim dostignućima kao i za omogućavanje iskazivanja stvaralačkih i inovatorskih sposobnosti svih zainteresiranih.

Zato se mi zalažemo za razgranatu mrežu klubova tehnike i centara tehničke kulture u kojima se njeguju raznovrsni oblici amaterskog i drugog djelovanja građana.

IV

SOCIJALNA POLITIKA sastavni je dio ekonomske i razvojne politike putem koje ćemo nastojati:

- da postojeća razina socijalne sigurnosti i socijalnih prava čine prijeko potreban minimum koji se i u uvjetima ekonomske krize mora osiguravati;
- da svatko svojim radom i doprinosom društvenoekonomskom razvoju osigurava svoju socijalnu i ekonomsku sigurnost i društveni položaj;
- uspostaviti tržište radne snage, koje će se formirati na osnovi cijene rada kao kriterija takve zarade kojom se pokrivaju normalne egzistencijalne potrebe;
- **da se u razrješavanju nezaposlenosti dade prioritet znanju; tražimo pokretljivost umjesto statičnosti radne snage;**
- **uvođenje povoljnijih uvjeta za jednostavno otvaranje radnih mjesta;**
- utvrditi da najniži osobni dohodak istovremeno bude i kategorija socijalnog minimuma prema kojoj se određuju svi drugi oblici socijalnih davanja;
- da se socijalno ugroženim građanima osiguraju osnovni životni uvjeti.

TKO HOĆE RADITI NE MOŽE BITI BEZ POSLA.

STAN JE OSNOVNA LJUDSKA POTREBA

Dosadašnja stambena politika nije uspjela osigurati građanima uvjete stanovanja primjerene suvremenim civilizacijskim potrebama. Zato se

zalažemo za takve ekonomske, financijske i druge društvene mjere i aktivnosti kojima će se stvoriti uvjeti:

- da svaki čovjek može osigurati sebi i svojoj porodici dostojne uvjete stanovanja;
- da se različiti oblici stanovanja izjednače u pogledu troškova kojima su izloženi stanari;
- da stanari odlučuju o upravljanju i saniranju stanova.

Pri tome se posebno zalažemo za:

- donošenje i provođenje zakona o stambenim odnosima koji će svakom građaninu pružiti sigurnost u zadržavanju sadašnjeg ili stjecanju novog doma;
- omogućavanje ulaganja u sve oblike stanogradnje (individualne, kolektivne i solidarne), uz pogodne kreditne uvjete;
- uvođenje stvarne rente na građevinsko zemljište te položajne gradske rente, uz povlaštenu rentu u stambenoj izgradnji;
- organiziranje namjenske stambene izgradnje za socijalno ugrožene;
- donošenja društvenih mjera koje će unaprijediti položaj podstanara.

Zalažemo se za socijalnu sigurnost i materijalne uvjete koji će osigurati UMIROVLJENICIMA DOSTOJAN ŽIVOT!

To ćemo postići tako:

- da rast mirovina bude usklađen s rastom osobnih dohodaka;
- da se prekine stalno kašnjenje u usklađivanju i isplati mirovina budući da su time umirovljenici neopravdano zakinuti;
- da se omogući umirovljenicima kontrola raspodjele sredstava za mirovinsko osiguranje;
- da se prikupljenim sredstvima gospodari tako da se uvećavaju uspješnim ulaganjem.

INDIVIDUALNIM OSOBAMA TREBA OSIGURATI I PRAVNU I SOCIJALNU SIGURNOST

Zalagat ćemo se za promjene koje će omogućiti:

- odgoj, obrazovanje i zapošljavanje u skladu s psihofizičkim sposobnostima uz osiguranje odgovarajućih pomagala;
- uvjete za rad organizacija invalida;
- u raspodjeli sredstava igara na sreću prednost financiranju programa i akcija socijalno humanitarnih organizacija;
- da se u stanogradnji i prometu primijene tehnička rješenja koja omogućuju normalan pristup i kretanje invalidnim osobama.

PROBLEMI PORODICE I ŽENE u društvu i neadekvatna POPULACIONA POLITIKA zahtijevaju da se založimo za:

- ravnopravan udio žene u društveno-ekonomskom životu i rješavanju njihovih specifičnih pitanja i interesa na svim područjima;
- razvoj raznih oblika usluga i pomoći porodicama osobito onima s radnim obavezama;
- mjere populacione politike kojima se stvaraju uvjeti za pravo roditelja na željeni broj djece i za stvaranje boljih materijalnih uvjeta života porodice s više djece;
- suvremene mjere planiranja porodice i pravo žene da slobodno odlučuje o rađanju djece;
- za bolji položaj žena na selu, samohranih majki i očeva;
- pravo na samostalno organiziranje žena.

Društvena briga o djeci mora biti cjelovita, neovisno o statusu roditelja. Djeci moraju biti dostupna sva životno važna materijalna i kulturna dobra i osigurani uvjeti za svestran razvoj.

V

DEMOKRATSKA JAVNOST pretpostavlja:

- slobodna i nezavisna javna glasila u kojima će se moći objektivno izraziti autentično javno mišljenje građana;
- slobodu štampe i slobodu izdavačke djelatnosti te konkurenciju svih subjekata u javnom informiranju;
- slobodnu i objektivnu informaciju;
- slobodu mišljenja i zaštitu privatnosti te moralnog integriteta ličnosti.

Zalažemo se da osnivač dijela programa RTV Zagreb bude Sabor SR Hrvatske a da se ostali TV i radio programi organiziraju i financiraju na komercijalnoj osnovi. Za ukidanje smo RTV pretplate.

SLOBODA SVJETONAZORA i ispovijedanje religije, kao i nereligiozni pogled na svijet osobna je odluka svakog pojedinca i dragocjen poticaj za aktivno djelovanje u društvu. U skladu s tim mi se zalažemo za:

- ravnopravnost vjernika u odnosu prema obavljanju svih javnih poslova u društvu uključujući javne i državne funkcije;
- ravnopravno tretiranje svih vjerskih zajednica u društvu, uz zadržavanje odvojenosti crkvenih od državnih poslova;
- ravnopravnost vjerske štampe u pogledu mogućnosti tiskanja i raspačavanja;
- slobodno korištenje sredstvima javnog priopćavanja;
- slobodnu socijalnu zaštitu koju pružaju vjerske zajednice kao sastavnog dijela ukupnoga humanog odnosa prema socijalno-ugroženim sobama;
- slobodno uključivanje nastavnika u školski sistem, bez obzira na osobna, religiozna i politička uvjerenja.

Mladi su osnova snaga društvenog razvoja. Mi ocjenjujemo da POLOŽAJ MLADIH U DRUŠTVU ne odgovara pa ćemo zato podsticati djelovanje mladih:

- na unapređivanju privrednog, kulturnog i društvenog razvoja;
- na samoorganiziranju radi vlastitog probitka, bez čekanja da im drugi osiguraju uspjeh i karijeru;
- na organiziranju za političko, naučno, umjetničko i drugo stvaralaštvo i za sudjelovanje u nadmetanju najsloženijim razvojnim i stručnim pitanjima.

SAMOORGANIZIRANJE I SAMOAKTIVNOST GRAĐANA. Nestranački oblici djelovanja jesu izraz slobodne volje pojedinaca za iskazivanje različitih interesa. Oni su ujedno i kritički izraz. Mi smo otvoreni za stvaralačko prožimanje programa i aktivnosti s tim organizacijama. Zato se zalažemo za:

- donošnje novog zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana kojim će se jamčiti puna sloboda interesnog samoorganiziranja građana, samostalnost, programska i organizacijska autonomnost i mogućnost bavljenja privrednim aktivnostima;
- unapređenje njihovoga društvenog i materijalnog statusa.

Radi ostvarivanja ovog programa Socijalistički savez – Savez socijalista Hrvatske PREUZIMA OBAVEZU da će svojim djelovanjem zastupati stavove radnika, seljaka i građana, zalagati se i boriti za demokraciju i blagostanje na temeljima koje je utvrdio.

SAMO U SLOBODI I DEMOKRACIJI, RADOM I ZNANJEM OSTVARIT ĆEMO ZAJEDNIČKO BLAGOSTANJE!

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 12. 3. 1990.

ŽELJKO MAŽAR:

Iz slogana na našoj pristupnici – »Vaš Socsavez nije više isti, postajemo socijalisti« – vidi se odakle potječemo i kamo idemo. Organizacija smo u nastajanju koja će se konačno profilirati i definirati neposredno iza izbora, kada očekujemo održavanje konstituirajuće skupštine na kojoj će se usvojiti svi dokumenti relevantni za budući rad i izabrati novo rukovodstvo stranke.

Do stvaranja nove organizacije došlo je iz nekoliko razloga. Prvo, bio je to odraz kritike same organizacije koja je već dugo tinjala unutar SSRN Hrvatske, pa i SSRN Jugoslavije – kritike da smo transmisija SK, organizacija bez vlastitog, autohtonog programa i članstva, te posrednik između države i građana. Drugo, stvaranje nove organizacije izraz je gibanja unutar same fronte kako bi se njezine članice, u toku promjena na političkoj sceni Hrvatske, pripremile i organizirale za stranačko djelovanje. Treće, to je posljedica i promjena unutar političkog sistema, brisanja naše ustavne i zakonske pozicije koja je određivala raniju funkciju Socijalističkog saveza.

Kad je riječ o programu i statutu, težimo modernoj političkoj partiji utemeljenoj na demokratskim unutrašnjim odnosima. Poštovat ćemo pluralizam mišljenja ne samo u društvu nego i u vlastitim redovima, gajimo i gajit ćemo duh dijaloga i maksimalne tolerancije, tako da se stav manjine tretira alternativnim rješenjima, za koja manjina ima pravo da se bori do zadnjeg daha. Baziramo se na samostalnosti djelovanja organizacija na terenu, na organizaciji koja će uvažavati principe racionalnosti i efikasnosti u vlastitom radu.

Posrijedi je organizacija koja više neće biti općenadležna za sva pitanja u društvu, ali koja će definirati stav o svakom relevantnom društvenom pitanju. S druge strane, želimo graditi organizaciju koja će postati i svojevrstan pokret za socijalizam, otvoren za političke i nepolitičke organizacije, za pripadnike drugih organizacija, ali i simpatizera koji naprosto žele s nama sudjelovati u pojedinačnim akcijama ili pak u trajnoj programskoj suradnji. Bit ćemo usmjereni na skupštine i na vlast gdje se donose bitne odluke za društveno-ekonomski i politički položaj čovjeka, okrenuti i dalje mjesnoj zajednici i komuni gdje je zapravo i bio utemeljen Socijalistički savez kroz niz konkretnih akcija.

Naravno, stvaranje nove organizacije na ljevici često izaziva i bezbroj novih pitanja: Čemu još jedna organizacija, da li stvaranje novog Socijalističkog saveza dovodi do slabljenja ljevice pred izbore, da li nam sve to treba. Ne priznajemo ničiji monopol na ideju socijalizma, niti ga sami želimo za sebe. Monopol nad idejom socijalizma pokazao je pravo lice u zemljama realsocijalizma. Mi smatramo da se ideje socijalizma ne mogu ograničavati ni organizacijom ni teritorijem. Organizacija koju stvaramo neće biti samo unutar SR Hrvatske nego se ona mora konstituirati na cijelom jugoslavenskom teritoriju. Štoviše, zalažemo se za ulazak u Socijalističku internacionalu. Jugoslavija mora čekati na priključak u Evropu, ali socijalisti ne moraju.

Naš je program u osnovi socijalistički. On znači definitivan raskid s dogmatskim tipom socijalizma kakav smo dosad gradili i stvaranje uvjeta za oživotvorenje novog tipa socijalizma. To znači socijalnu državu koja mora dati bolje materijalne uvjete života stanovništvu, kao i liberalizaciju političkog života. To znači pravedniju raspodjelu, društveni i osobni standard, socijalne mjere i sigurnost, pravnu sigurnost i jednakost, pravo na samoopredjeljenje, samoodlučivanje, političke slobode, poštovanje ljudskih prava, pluralizam vlasništva i mišljenja. Socijalna baza na koju se naslanjamo i računamo nije samo radnička klasa, pogotovu ne ideologizirana. Shvaćamo da se unutar radničke klase događaju krupne promjene u kulturnom, obrazovnom i drugom smislu, da dolazi do pojednostavljenja i oslobađanja rada. Moramo računati sa širokim socijalnim slojevima, sa srednjim slojevima, intelektualcima, sa svima koji su opredijeljeni za ideje socijalizma.

Borba za socijalizam na kraju 20. i na pragu 21. stoljeća ne može se više voditi metodama s početka stoljeća. Ona mora biti prilagođena novim povijesnim uvjetima i povijesnom okruženju. Na sceni su globalna ekonomska povezivanja, integracijski procesi u Evropi i u svijetu, i o tome Savez socijalista mora voditi računa. Svijet prolazi kroz dramatičnu reindividualizaciju koja je i svojevrsna antiteza nasilnim metodama kolektivizacije života kakva je bila primjerena realnom socijalizmu.

Naša programska deklaracija i izborni program okrenuti su čovjeku i njegovim potrebama. Inzistiramo na dva bitna kriterija progresivnosti u promjenama za koje se zalažemo. Prvi je ekonomska efikasnost, a drugi je stupanj političke demokracije. Razvoj gledamo i sa stajališta političkih, socijalnih, kulturnih i institucionalnih sloboda.

Privredni rast je značajan ali ne i dovoljan element privrednog razvoja, jer otvara i dodatne kontroverze – siromaštvo, nezaposlenost i nejednakost. Inzistiramo na harmonizaciji i humanizaciji razvojnih procesa u društvu. Osvajanje i iskorištavanje prirode, što je nekada smatrano vrijednošću, nije neograničeno. Otvara ne samo moralne nego i egzistencijalne dileme. Materijalni rast nije sredstvo samo akumulacije pojedinih društvenih slojeva već on mora biti osnova za bogaćenje svih, te raspodjele efekata rasta na sve članove društvene zajednice, davanje podjednakih šansi svima, brigu za nemoćne... Znamo da je razvoj opredijeljen unutrašnjim potencijalima nacije i racionalnim iskorištavanjem. Smatramo da razvojni potencijali leže i u znanju, motivaciji ljudi, poljoprivredi, osobnom privređivanju, turizmu, jadranskoj orijentaciji...

TOMISLAV JANTOL:

Svojim programskim opredjeljenjem mi smo za demokratski socijalizam u predožbi zapadnoevropske ljevice s iskustvom socijalnih pokreta na domaćem tlu. Demokratski socijalizam smatramo poretkom otvorenih mogućnosti i slobodne ekonomske i političke inicijative ljudi. U njemu politika nalazi svoje ishodište u potrebama pojedinca, njegove obitelji i zajednice koju smatra svojom. U tom i takvom socijalizmu nema diktature proletarijata, nema dogovorne ekonomije i nema političkog monopola klasne avangarde. U takvom tipu zapadnoevropskog socijalizma postoje pune slobode građana, slobode izražavanje političke volje u neposrednim izborima, javnoj komunikaciji i kontroli neposrednih nosilaca funkcija vlasti.

Smatramo da nosioci funkcija vlasti u tom modelu socijalizma moraju polagati račune građanima, a ne povijesti, niti ideji. Pažnju, osobito kod donošenja novog Ustava, obratit ćemo položaju naše republike u federaciji i odnosima u federativnoj državnoj zajednici u kojoj vidimo perspektivu i budućnost naše republike. Smatramo da princip regulacije međusobnih odnosa u Jugoslaviji može biti isključivo temeljni

avnojski ustavni sporazum u kojemu su jugoslavenski narodi na osnovi prava na samoopredjeljenje do otcjepljenja slobodno odabrali modalitete zajedničkog života, čuvajući u svojim rukama izvorni suverenitet – kako politički, tako i ekonomski. Iz tog temeljnog načela proizlazi i model zajedničkih organa u saveznoj državi. Smatramo da se na saveznoj razini o svim pitanjima koja zadiru u ravnopravnost nacija može odlučivati isključivo konsenzusom. O ostalim strogo zakonski utvrđenima moguće je i većinsko odlučivanje, ali nipošto na račun ravnopravnosti jugoslavenskih naroda.

Ukoliko neki politički pokret, grupe, ili pojedinci svojim nastojanjem za osvajanjem vlasti ugroze ovaj temeljni ustavni sporazum i princip regulacije međusobnih odnosa u jugoslavenskoj državnoj zajednici, a time i ravnopravnost hrvatskog naroda – tada Hrvatska ima pravo ponovo koristiti svoje temeljno pravo na samoodređenje do otcjepljenja, koje uključuje i pravo na udruživanje s drugim suverenim narodima.

Protiv smo klasnog, ali i nacionalnog totalitarizma. Mi Hrvatsku i ostvarivanje nacionalnih interesa svih građana u našoj republici vidimo isključivo u okviru demokratskog poretka vlasti, u kojem su svi građani bez obzira na porijeklo, nacionalnu pripadnost, vjerska ili druga uvjerenja apsolutno politički ravnopravni s punom slobodom izražavanja volje, političkog organiziranja i djelovanja.

Na kraju, mi našim biračima tražeći njihovu podršku u predstojećim izborima ne nudimo vođe, već program. Ne nudimo javnu paradu, verbalne egzibicije, već praktički program osmišljenog rješavanja svakodnevnih problema i društvenog života naših ljudi.

SOCIJALNODEMOKRATSKI SAVEZ HRVATSKE – SOCIJALNO-DEMOKRATSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE – SDSH/J

ADRESA: Zagreb, Gajeva 45, tel. 041/431-605
DATUM OSNIVANJA: 26.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 7.3.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Milorad **Pupavac** / predsjednik
dr. Dušica **Seferagić** / potpredsjednik
dr. Hrvoje **Glavač** / potpredsjednik
mr. Dragutin **Palašek** / sekretar Predsjedništva

Program

I. Preambula

Socijalna demokracija je jedna od velikih političkih snaga moderne evropske povijesti, koja se u toku posljednjih više od stotinu godina iznjedrila iz evropskog radničkog pokreta te se uspostavila kao njegova politička i intelektualna okosnica. Zapadna građanska civilizacija nije nastala samo kao civilizacija jedne klase, buržoazije. Nastanak demokratskih političkih poredaka u Evropi, osiguranje niza temeljnih sloboda i prava čovjeka, izgradnja suvremene socijalne tržišne privrede i demokratizacija ekonomskih odnosa bili bi nezamislivi bez radničkog pokreta i socijalne demokracije, koji kao baštinici i nastavljači tradicije francuske revolucije teže ozbiljenju njezinih velikih ideala slobode, jednakosti i solidarnosti.

Danas, potkraj dvadesetoga stoljeća, evropska se socijalna demokracija nalazi na intelektualnoj i političkoj prekretnici. Postalo je očigledno da građanska civilizacija upravo radi očuvanja svojih najvažnijih tekovina, slobode pojedinca i demokratskog uređenja zajednice, zahtijeva važne promjene. Očuvanje prirodne osnove čovjekova života, osiguranje čovjeku dostojna života u svim zemljama svijeta, a ne samo u onim najrazvijenijim, povećanje racionalnosti uređenja društva, prevladavanje naslijeđenih neravnopravnosti i proširenje mogućnosti samoodređenja pojedinca čine nužnim korekciju mehanizama suvremene kapitalističke ekonomije i dopunu postojećih demokratskih institucija. U mnogim se evropskim zemljama socijalna demokracija već suočila s izazovom preobrazbe građanske civilizacije. Težeći ostvarenju tog zadatka, ona je prerasla međe radničkog pokreta i okupila oko sebe raznolike društvene snage na projektu demokratskog, socijalno i ekološki obzirnog napretka.

U jugoslavenskim se zemljama socijalna demokracija javila relativno rano, ali je njezina politička tradicija odavna prekinuta, bivajući djelomice asimilirana i nasilno transformirana u komunističkom pokretu. Socijalnodemokratski savez Jugoslavije stog danas nastaje kao nova politička snaga. On želi, oslanjajući se na iskustva evropske socijalne demokracije, odgovoriti na izazove krize jugoslavenskog društva.

Osnovni je uzrok krize, kao i u drugim istočnoevropskim zemljama, realnosocijalistički sistem koji je poslije drugog svjetskog rata nametnuo poredak ideološke diktature, političke represije i neefikasne ko-

mandne ekonomije. Komunistička partija Jugoslavije, koja je utemeljila taj sistem, osvojila je svojedobno vlast kao pobjednička politička snaga u ratu, legitimirana uspješnom organizacijom oslobodilačke borbe. Takvo je utemeljenje realnog socijalizma u Jugoslaviji bitno različito od njegova utemeljenja u svim drugim istočnoevropskim zemljama. Međutim, svoju je pobjedničku poziciju komunistička partija iskoristila da sistematski onemogući svako drukčije političko mišljenje i da svim građanima nametne obavezujući svjetonazor. Ideološka i politička isključivost komunista i njihova nespremnost da vladalački mandat provjere na demokratskim izborima i u slobodnoj konkurenciji s drugim političkim snagama u potpunosti su poništili legitimnost njihove vlasti.

Realnosocijalistički sistem je danas posvuda, pa tako i u Jugoslaviji, iscrpio mogućnosti svoga održavanja. On je ne samo potpuno nelegitiman, nego i nesposoban da osigura zadovoljenje elementarnih potreba pojedinaca i omogući razvoj društva. Pokušaj njegova pukog perpetuiranja pomoću represije prijeti društvenom katastrofom. On stoga mora biti zamijenjen racionalnim demokratskim političkim i ekonomskim institucijama koje je proizvela građanska civilizacija Zapada.

Drugi je izvor krize okolnost da se Jugoslavija nikad nije uspjela uspostaviti kao demokratska i federativna država. Jugoslavija je nastala kao spoj teritorijalnih, nacionalnih i kulturnih cjelina, od kojih su neke i prije njezina konstituiranja, potpuno ili djelomice, imale vlastiti politički subjektivitet. U toku njezine više no sedamdesetogodišnje povijesti konstituirale su se i nove nacionalne i političke cjeline. Kriza državnog uređenja Jugoslavije i odnosa među jugoslavenskim nacijama rezultat je političkog poretka i državnih institucija koje ne počivaju na slobodno iskazanoj volji svih jugoslavenskih državljana i slobodnom dogovoru legitimnih predstavnika svih jugoslavenskih federalnih jedinica (republika). Ta se kriza može prevladati samo konstituiranjem republika kao demokratskih političkih zajednica te konstituiranjem Jugoslavije kao demokratske i federativne države, tj. kao političke zajednice jugoslavenskih državljana i federalnih jedinica.

Socijalnodemokratski savez Jugoslavije nije utemeljen ni u jednom isključivom svjetonazoru. On stoga poziva građane Jugoslavije različitih uvjerenja da mu se pridruže u političkoj borbi za ozbiljenje njegovih osnovnih programskih ciljeva. On također poziva sve demokratske političke snage Jugoslavije na suradnju u tolerantnom političkom dijalogu.

II. Građansko društvo, slobode i prava pojedinca, pravna i socijalna država

Temeljne vrijednosti za koje se zalaže Socijalnodemokratski savez Jugoslavije jesu sloboda, jednakost, pravednost, jednakopravednost i solidarnost. Polazeći od tekovina građanske civilizacije, on teži takvom uređenju odnosa među ljudima u kojima će na harmoničan način biti ozbiljene te vrijednosti.

Komunistički je projekt socijalizma, kao i drugi totalitarni projekti dvadesetog stoljeća, doveo do neslobode i neracionalnosti zato što je novi poredak htio zasnovati na razaranju oblika socijalnog života koji se povijesno uspostavio kao građansko društvo. SDSJ smatra postojanje institucija građanskog društva neprikosnovenom pretpostavkom slobode pojedinca u socijalnoj zajednici. U građanskom društvu pojedinac raspolaže neotuđivim temeljnim pravima i slobodama. Ta prava i slobode osobito obuhvaćaju slobodu savjesti i vjeroispovijesti, slobodu mišljenja, govora i javnog istupanja, slobodu tiska i drugih sredstava javnog komuniciranja, slobodu kretanja, slobodu udruživanja, pravo privatnog vlasništva, pravo na privatnost (nepovredivost stana, pjesma i sl.), pravo na kulturno i nacionalno samoodređenje. Temeljnim pravima i slobodama pojedinac raspolaže kao nezavisna osoba

unutar racionalnog pravnog poretka koji jamči njegovu autonomiju. Jamstvo autonomije pojedinca podrazumijeva i njegovo pravo na kulturu, vjersku, etničku, jezičku, seksualnu i svaku drugu različitost i pripadnost posebnim sociokulturnim skupinama. Temeljna prava i slobode obuhvaćaju individualna i kolektivna prava, ali se potonjima ne smije izigravati prva. I kolektivna prava služe razvoju pojedinca.

Očuvanje temeljnih sloboda i prava čovjeka mora biti zajamčeno institucijama pravne države. Osnovni mehanizam njihove zaštite u građanskom društvu jest ustavno jamstvo njihove nepovredivosti i neotuđivosti, iz kojih proizlaze i dodatni zakonski instrumenti njihova očuvanja. Provedba ustavnih jamstava i zakonske zaštite temeljnih sloboda i prava mora biti u nadležnosti nezavisnog sudskog sistema. Pravna država također osobito podrazumijeva kontrolu parlamenta i javnosti nad radom institucija državne represije (policije i vojske).

Da bi se ostvario poredak u kojem pojedinci doista mogu raspolagati temeljnim slobodama i pravima, institucije pravne države, koje su njegova nezaobilazna pretpostavka, moraju biti nadopunjene institucijama socijalne države. Socijalna država podrazumijeva sve one institucije i mehanizme koji, ublažavajući rizike i socijalnu nuždu što nastaju u procesu održavanja građanskog društva, stvaraju materijalne pretpostavke očuvanja i uživanja temeljnih sloboda i prava.

Jedna od pretpostavki autonomije pojedinca jest pravo privatnog vlasništva kao neotuđivo individualno i grupno pravo. Istovremeno, SDSJ je svjestan toga da privatno vlasništvo može biti osnovom stjecanja velike društvene moći i nastanka velikih nejednakosti među pojedincima. Nejednakosti u moći i bogatstvu mogu narušiti jednakopravnost te proizvesti odnose potčinjavanja i materijalnu bijedu. Čime se poništavaju pretpostavke istinskog uživanja temeljnih prava i sloboda. SDSJ stoga smatra da pravo privatnog vlasništva sadrži i socijalnu obavezu i ne smije biti iskorišteno za poništavanje jednakopravnosti građana. Unutar pravnog poretka moraju se uspostaviti korektivi koji će spriječiti negativne socijalne posljedice što mogu proizaći iz prava privatnog vlasništva.

Jedan od povijesno najdublje ukorijenjenih izvora nejednakosti među ljudima jest dominantna patrijarhalna kultura. Danas su i žene i muškarci deformirani kulturom u kojoj muškarci prema svojim potrebama određuju uvjete kućnog, profesionalnog i javnog rada, u kojoj su žene i djeca često žrtve muškog nasilja i u kojoj se ljudskim bićima (a napose ženama) uskraćuje pravo na spolno samoodređenje i na autonomno gospodarenje vlastitom tjelesnošću... Da bi se prevladalo takvo stanje, socijalni demokrati se zalažu ne samo za pravnu, nego i za društvenu jednakost žena i muškaraca. Ona nadasve porazumijeva:

- kriterije raspodjele obrazovanja, zvanja i radnih mjesta, koi će počivati isključivo na sposobnostima i afinitetima pojedinca, te stoga atraktivniji društveni položaji i djelatnosti neće biti dostupniji muškarcima nego ženama;
- skraćenje radnog vremena kao pretpostavku boljeg povezivanja profesionalnih, kućanskih i obiteljskih poslova s javnim aktivnostima te kulturnim i političkim angažmanom;
- socijalno i obiteljsko zakonodavstvo te predškolske i školske ustanove koje će osobito pomagati roditelje male djece i tako poboljšati uvjete za ravnopravnost žena i muškaraca;
- odgoj koji će razbiti tradicionalne obrasce spolnih uloga što nalažu mušku dominaciju i žensko potčinjavanje, te će mladim ljudima približiti kulturu jednakosti, slobode, solidarnosti i razviti njihovu sposobnost suosjećanja s drugima.

III. Demokratski politički sistem

SDSJ smatra da je višestranačka parlamentarna demokracija danas jedini politički poredak koji u modernim kompleksnim društvima

jamči slobodu i ravnopravnost pojedinaca i racionalno uređenje političke zajednice. Bitne su institucije višestranačke parlamentarne demokracije sloboda političkog udruživanja i organiziranja u političke stranke, slobodni, neposredni i tajni izbori te parlament kao pučkom suverenošću utemeljeni nosilac vrhovne vlasti u državi.

Sloboda političkog udruživanja podrazumijeva da osnivanje stranaka i drugih političkih udruženja nije ničim unaprijed uvjetovano niti podliježe prethodnom odobrenju. Stranke mogu biti zabranjene sudskom odlukom ako njihovi ciljevi i aktivnosti smjeraju nasilnom rušenju demokratskog ustavnog poretka. Političke stranke su osnovne institucije formiranja i reprezentiranja političke volje građana i kao takve trebaju imati poseban pravni status. Unutrašnje ustrojstvo stranaka određeno je isključivo voljom njihova članstva. Njihov rad i osobito izvori financiranja podliježu kontroli javnosti. Stranke imaju pravo na financijsku potporu države, razmjerno njihovu uspjehu na izborima i zastupljenosti u parlamentu. Stranke se pod jednakim uvjetima natječu na izborima za glasove birača. To osobito znači da u toku zakonski utvrđene predizborne kampanje imaju jednak pristup sredstvima javnog informiranja.

Slobodni, neposredni i tajni izbori podrazumijevaju da birači, slobodnos se opredjeljujući između stranačkih kao i nezavisnih kandidata i njihovih programa, uz zajamčenu tajnost izbornog čina, neposredno biraju političke predstavnike u parlament.

Parlament je predstavničko tijelo koje donosi ustav i zakone, bira vladu i kontrolira njezin rad. Članovi parlamenta raspolažu slobodnim zastupničkim mandatom, tj. u pojedinačnim pitanjima nisu obavezani voljom birača koji su ih izabrali. U vršenju vlasti i očuvanju ustanovljenog poretka parlament dijeli kompetencije s vladom i sudstvom. Te se tri institucije uzajamno ograničavaju i kontroliraju. Mandatom za sastavljanje vlade raspolaže ona stranka ili koalicija stranaka koja za to može osigurati potporu većine parlamentarnih zastupnika.

Institucije parlamentarne demokracije omogućuju donošenje racionalnih i pravednih odluka u političkoj zajednici samo ako djeluju u uvjetima slobodne javnosti, osobito dostupnosti informacija svakom građaninu i otvorenosti sredstava javnog komuniciranja različitim mišljenjima, u tolerantnom dijalogu koji poštuje i drukčije mišljenje i u kojem je pojedinac oslobođen straha.

Polazeći od izloženih načela višestranačke parlamentarne demokracije, SDSJ će sudjelovati u formiranju političke volje građana i natjecati se za glasove birača, a ako za to dobije birački mandat, sudjelovat će u radu parlamenta i, eventualno, formiranju parlamentarne vlade.

SDSJ naglašava važnost političkih stranaka kao osnovnih institucija formiranja volje građana, ali smatra da se političko djelovanje građana ne može reducirati na sudjelovanje u stranačkom političkom životu i glasanje na izborima. U posljednja su se dva desetljeća u modernim društvima, a osamdesetih godina postupno i u Jugoslaviji, pojavili novi oblici političkog djelovanja, poput neinstitucionaliziranih društvenih pokreta, lokalnih građanskih inicijativa i udruženja, koji naglašavaju neposredno sudjelovanje pojedinaca u odlučivanju o važnim pitanjima društvenog života, od lokalne do globalne razine. SDSJ pozdravlja nove oblike političkog djelovanja, zalaže se za suradnju s raznolikim alternativnim pokretima i inicijativama na konkretnim pitanjima te će svojim intelektualnim, organizacijskim i političkim potencijalima nastojati pridonijeti njihovu djelotvornom utjecaju na političko odlučivanje. SDSJ također smatra da parlamentarna demokracija treba biti nadopunjena mehanizmima neposredne demokracije (prije svega institucijom referenduma).

IV. Federativno uređenje Jugoslavije

Jugoslavija je nastala povezivanjem više južnoslavenskih i drugih naroda kao i različitih povijesnih teritorijalnih cjelina. Ona se nikad nije uspjela integrirati i konstituirati kao demokratska federativna politička zajednica. Postojeći poredak u Jugoslaviji nije samo demokratski nelegitiman, nego nije ni dosljedno federativno institucionaliziran: on povezuje elemente centralizma neprimjerenog federaciji s elementima konfederalnih institucija, čime se poništava izražavanje političke volje pojedinaca kao ravnopravnih državljana Jugoslavije. Jugoslavija se mora rekonstituirati u demokratsku i federativnu državu. SDSJ smatra da u izgradnji federacije treba poći od slijedećih načela:

- Jugoslavija se konstituira kao politička zajednica svojih državljana i federalnih jedinica (republika);
- republike su države utemeljene u pučkoj suverenosti odnosno suverenosti svojih državljana i imaju pravo na otcjepljenje;
- zbog specifičnih povijesnih razloga odnosno nacionalne strukture Vojvodina i Kosovo imaju status autonomnih pokrajina unutar republike Srbije i uživaju precizno definiranu administrativnu i kulturnu autonomiju – istovremeno je pod jednakim uvjetima zajamčeno pravo formiranja autonomnih pokrajina i na teritoriju drugih republika, ako to na za to predviđenom teritoriju referendumom izglasa većina državljana, a takvu odluku referendumom prihvati većina državljana republike;
- demokratska konstitucija republika i Jugoslavije pretpostavlja da sve političke snage slobodno djeluju na teritoriju cijele Jugoslavije;
- republike imaju jednodomni parlament (a one u čijem su sastavu autonomne pokrajine dvodomni);
- ingerencije republika obuhvaćaju: a) konstituiranje pravnog poretka republike (koji ne smije protusloviti eksplicitnim normama saveznog zakonodavstva), b) organizaciju lokalnih zajednica, c) privredni sistem (s izuzetkom zajednički usvojenih osnova privrednog sistema na razini federacije), d) fiskalni sistem na republičkoj i lokalnoj razini, e) prosvjetni i kulturni život, f) međunarodne kontakte s federalnim jedinicama ili regijama drugih država, g) javni red na području republike, h) zaštitu prava nacionalnih manjina koje žive na području republike;
- federativni organi djeluju isključivo na realiziranju odluka jugoslavenskog parlamenta;
- jugoslavenski parlament sastoji se od dva doma, vijeća državljana (gdje se po načelu »jedan čovjek jedan glas« bira jedan zastupnik na približno isti broj državljana) i vijeća republika (u kojem je svaka republika zastupljena jednakim brojem zastupnika);
- novi jugoslavenski ustav kao i sve promjene ustava usvajaju se dvotrećinskom većinom glasova u oba vijeća jugoslavenskog parlamenta te uz suglasnost svih republičkih delegacija u vijeću republika (pri čemu republička delegacija može uskratiti suglasnost samo ako se za to izjasni tri četvrtine njezinih članova);
- predsjedništvo Jugoslavije sačinjavaju predstavnici svih republika i predsjednik jugoslavenskog parlamenta, njegove su funkcije reprezentativne, a biraju ga oba vijeća jugoslavenskog parlamenta;
- vrhovni sud Jugoslavije najviša je instancija za odlučivanje o žalbama u svim predmetima u kojima je suđeno na osnovi saveznih propisa, a njegove članove doživotno biraju oba vijeća jugoslavenskog parlamenta;
- ustavni sud Jugoslavije, u kojem je po jedan član iz svake republike, nadležan je za kontrolu ustavnosti svih saveznih propisa kao i republičkih propisa u odnosu na savezni ustav i zakone, a njegove članove biraju oba vijeća jugoslavenskog parlamenta;
- savezna vlada odgovorna je saveznom parlamentu, a mandat za njezino sastavljanje dobija stranka (ili stranačka koalicija) koja ima

najviše poslanika u vijeću državljana, pri čemu njezin mandat mora dvotrećinskom većinom potvrditi i vijeće republika;
- u uvjetima dalekosežno decentralizirane jugoslavenske federacije, savezni organi imaju samo ona ovlaštenja koja jamče jedinstvo ekonomskog i pravnog poretka te jedinstvenu subjektnost države prema vani: na ekonomskom području to su prije svega jedinstvena monetarna politika, jedinstveni sistem carina, jedinstven federalni budžet s izvornim fiskalnim prihodima te nadzorne institucije koje jamče slobodan protok roba, radne snage i kapitala na čitavu jugoslavenskom tržištu te najvažniji organi jedinstvene savezne uprave (vanjski poslovi, obrana);
- organi savezne uprave trebaju biti dislocirani u više gradova na čitavom teritoriju Jugoslavije;
- neovisno o postojanju administrativne autonomije, svaka manjinska nacionalna zajednica unutar pojedine republike ima pravo na nezavisne kulturne institucije.

V. Organizacija privrede

Svi pokušaji da se tržište i vlasništvo kao temeljne ekonomske institucije suvremenih društava aktom političke volje zamijene radikalno drukčijim institucijama nerobne proizvodnje pokazali su se povijesno neuspješnima. Ti su pokušaji polučili ekonomsku neefikasnost, privredne disproporcije, neracionalno korištenje privrednih činilaca te neuspjeh u zadovoljavanju ljudskih potreba. Privredni sistemi u kojima je bitno ograničena ili čak potpuno ukinuta sloboda pojedinca da djeluje i u kojima je eliminirano poduzetništvo suočeni su s pogubnim posljedicama po društveni razvoj. Socijalnodemokratske predodžbe o uređenju ekonomije u potpunosti uvažavaju ta iskustva. Ali, one jednako tako uvažavaju i ona iskustva višestoljetnog razvoja kapitalističkih ekonomija koja ukazuju na njima svojstvena proturječja i nedostatke te na nemogućnost da se isključivo na temeljima nesputane tržišne igre i apsolutno neograničenoga privatnog poduzetništva osigura stabilan i kvalitetan ekonomski i društveni razvoj, društvena pravednost i ekološka ravnoteža.

SDSJ smatra da sloboda privatnog vlasništva te pojedinačne i grupne privredne inicijative kao i slobodno tržište moraju biti pretpostavkama organizacije privrede. To ne podrazumijeva samo pravno jamstvo ekonomskih sloboda i prava pojedinca, nego i poseban napor da se uspostave kompleksne pravne i druge institucije bez kojih nije moguća moderna tržišna privreda. To također znači da će se SDSJ zalagati za ustanovljavanje takvih državnih organa i ekonomskopolitičkih instrumenata koji omogućuju efikasno makroekonomsko usmjeravanje.

Povijest dvadesetog stoljeća demonstrirala je nadmoć slobodnog tržišta i vlasnički organizirane ekonomije nad realnosocijalističkom komandnom organizacijom ekonomije. No ona je isto tako ukazala na nužnost uspostavljanja djelotvornih, demokratski kontroliranih institucija koje, s jedne strane, ublažavaju ili čak eliminiraju ekonomski i socijalno neprihvatljive posljedice tržišne ekonomije, te joj, s druge strane, podižu globalnu racionalnost. Stoga socijalni demokrati naglašavaju značenje adekvatne stabilizacijske ekonomske politike, politike dohodaka te razvojne politike, kako u njezinom poduzetničko-tehnološkom, tako i u regionalnom aspektu.

SDSJ se zalaže za temeljito i dosljedno vlasničko, tehnološko i razvojno restrukturiranje jugoslavenske privrede u skladu s načelima
- vlasničkog pluralizma i slobode poduzetništva,
- tehnološkog napretka utemeljenog na najboljim dostignućima moderne svjetske znanosti,
- socijalno i ekološki obzirnog razvoja, koji neće biti isključivo podređen kvantitativnim ciljevima niti individualnom egoizmu.

Vlasnička funkcija, neophodna za racionalnu organizaciju ekonomije, ne postoji samo kao privatno vlasništvo pojedinca koji raspolaže određenim privrednim pogonom. Suvremena ekonomija poznaje različite oblike privatnog vlasništva. Neki od tih oblika, poput zadružnog i dioničarskog vlasništva, osobito su pogodni za sudjelovanje samih zaposlenih u vlasničkoj funkciji. SDSJ se zalaže za takvo restrukturiranje tzv. društvenog vlasništva koje će prvenstveno biti vođeno načelima ekonomske uspješnosti te se stalno provjeravati u slobodnoj konkurenciji na tržištu kapitala. Ta preobrazba uključuje reprivatizaciju nekih poduzeća odnosno sektora, ali i uspostavljanje javnog sektora (koji svakako treba obuhvatiti željeznički i zračni transport, gradski prijevoz, komunalne službe, telekomunikacije, energetiku, vodoprivredu te javni školski i zdravstveni sistem, koji trebaju biti nadopunjeni privatnim poduzetništvom). Ona prvenstveno uključuje individualizaciju dosadašnjega društvenog vlasništva, pri čemu će se SDSJ posebno zalagati za one oblike vlasništva koji u što većoj mjeri povezuju zaposlene s kapitalom (dioničarstvo, radnički fondovi, sudjelovanje u dobiti, menadžerska i/ili radnička preuzimanja poduzeća odnosno njihovih dijelova kroz unutrašnje poduzetništvo itd.). SDSJ se zalaže za preuređenje poreznog sistema u skladu s principima oporezivanja u razvijenim tržišnim privredama, osobito u zemljama Evropske zajednice.

SDSJ će u skladu s načelima ekonomske demokracije podržavati osnivanje zadružnih i drugih oblika samoupravnih poduzeća te će se načelno, neovisno o tipu poduzeća i njegovoj vlasničkoj strukturi, zalagati za institucije koje mogu korigirati nepovoljan položaj radnog stanovništva, i posebno nekih socijalnih grupa (mladi, žene, hendikepirani), na tržištu radne snage kao i za mehanizme suodlučivanja radnika o uvjetima rada, organizaciji proizvodnje i raspodjeli dohotka.

Među temeljne institucije koje nadopunjuju tržišnu ekonomiju pripadaju slobodni radnički sindikati, pravo kolektivnog dogovaranja plaća i uvjeta rada te zajamčeno pravo na štrajk. SDSJ se zalaže za ustavno jamstvo tih prava radnog stanovništva. SDSJ će osobito podržati formiranje nezavisnih sindikata radnika u javnim službama i sektorima kao i formiranje potrošačkih organizacija (od kooperativa do zaštite potrošača), ekoloških organizacija i svih drugih udruženja koja mogu značajno utjecati na kvalitetu ekonomskog života i njegovu demokratsku kontrolu. SDSJ će također podržati rad svih strukovnih i profesionalnih udruženja koja se zalažu za poboljšanje uvjeta rada te jačanje radne i profesionalne etike.

SDSJ se zalaže za radikalnu promjenu položaja seljaštva, koje je u realnosocijalističkom sistemu bilo diskriminirano, što je rezultiralo niskom produktivnošću i skupom poljoprivrednom proizvodnjom, usitnjenim posjedom, lošom organizacijom plasmana, nepovoljnom starosnom strukturom, nekontroliranom primjenom kemijskih sredstava itd. Da bi se prevladali ti problemi, SDSJ će se zalagati za stimulativne mjere kojima će se povećati seljački posjed, podići produktivnost i omogućiti profesionalizaciju poljoprivrednika, olakšati stručnu primjenu kemijskih sredstava, zajamčiti minimalne cijene i slobodno organiziranje seljaka te posebno poticati uključivanje mladih ljudi u privatno poljoprivredno poduzetništvo.

VI. Očuvanje prirodnih uvjeta života i ekološki obziran razvoj

Industrijska revolucija i moderna tehnika stvorile su u nekim dijelovima svijeta besprimjerno bogatstvo, koje je pomoću mehanizama države blagostanja bilo od koristi za većinu stanovništva u tim zemljama. Međutim, prevladavanje oskudice u visokorazvijenim zemljama proizvelo je i nove opasnosti za čovjeka i prirodu. Dinamika industrijske civilizacije održava na globalnoj razini stare nepravde, a stvara i nove

opasnosti za održavanje svih vidova života pa i za zdravlje i život ljudi unutar biosfere.

Osamdesete godine dvadesetog stoljeća donijele su globalnu rasprostranjenost svijesti o nužnosti cjelovite zaštite prirode, te u tim okvirima i čovjekove prirodne i urbane okoline. Sve je više ljudi koji shvaćaju da je očuvanje prirodnih uvjeta svakog života i čovjekova opstanka na Zemlji nemoguće bez korjenitih promjena industrijskog načina proizvodnje. U širenju takvih shvaćanja nezaobilaznu su ulogu imali ekološki pokreti i inicijative građana, koji se unazad nekoliko godina konstituiraju i u Jugoslaviji. Danas je riječ o tome da se kritička svijest o problemu spašavanja prirode i čovjekove okoline pretvori u političko djelovanje koje će polučiti željene promjene.

SDSJ želi, u suradnji s ekološkim organizacijama u cijeloj Jugoslaviji, pridonijeti temeljitom zaokretu u odnosu privrede i društva prema cjelokupnoj biosferi.

U Jugoslaviji, koja je na osjetno nižem stupnju privrednog razvoja od suvremenih industrijskih zemalja, postoji posebna opasnost da se zaštita prirodne okoline i urbanih središta žrtvuje u korist kvanitativnog rasta. Međutim, opredjeljivanje između privrednog rasta i zaštite prirodno-urbanih uvjeta života kriva je dilema. Ekološki kriteriji ne smiju ostati izvanjskim ograničenjem privređivanja, već moraju postati jednim od njegovih nosivih načela: samo takav razvoj učinit će jugoslavensku privredu konkurentnom na tržištima budućnosti. Zato će se SDSJ zalagati za privrednu i ekološku politiku koja će stimulirati ekološki obziran razavoj usmjeren ka povećanju kvalitete ljudskog života. To osobito podrazumijeva:

- ustanovljavanje organa uprave na saveznoj i republičkoj razini zaduženih za zaštitu tla, zraka i vode, prirodnih uvjeta života flore i faune te ljudske prirodne i urbane sredine;
- ustanovljavanje ekološkoga poreznog sistema i fonda za poticanje razvoja i primjene ekološki prihvatljivih tehnologija;
- sudjelovanje u međunarodnim i regionalnim inicijativama izrade strogih standarda dozvoljenog onečišćenja okoline te stvaranje institucionalnih i financijskih pretpostavki za njihovu dosljednu primjenu;
- zabranu uvoza prljave tehnologije u skladu s najstrožim međunarodnim i regionalnim (evropskim) standardima;
- odustajanje od daljnje izgradnje nuklearnih elektrana, zakonsko propisivanje postupne ugradnje postrojenja za odsumporavanje u svim termoelektranama te osobito financijsko poticanje proizvodnje i primjene ekološki čistih i obnovljenih oblika energije;
- poticanje ekološke racionalizacije proizvodnje, koja uključuje uštedu sirovina i energije, ponovnu upotrebu otpada, eliminiranje rizičnih tehnologija, poticanje biološki zdrave poljoprivrede i orijentaciju na izradu trajnih i lako popravljivih proizvoda;
- onemogućavanje industrijskih i prometnih projekata koji trajno devastiraju krajolik i obezvređuju prirodne i urbane cjeline.

VII. Znanost, obrazovanje i kultura

SDSJ polazi od pretpostavki da su znanost, obrazovanje i kultura autonomna područja društvenog djelovanja, koja samo kao takva mogu biti izvor vitalnosti i društvenog napretka. To podrazumijeva d ta područja a) autonomno tumače vlastito djelovanje; b) autonomno uspostavljaju oblike vlastite unutrašnje organizacije; c) unutar sebe i prema drugima djeluju na osnovi unutrašnjih mehanizama vrednovanja. Stoga je SDSJ protiv bilo kakve ideološke i političke intervencije u ova područja društvenog djelovanja, protiv bilo kakvih sadržajnih, funkcionalnih ili organizacijskih rješenja koja ne bi polazila od navedenih oblika njihove autonomije.

SDSJ polazi od činjenice da su ta područja društvenog djelovanja izvor golemog dijela ne samo znanja, tehničkih i kulturnih tvorevina već i ukupnog bogatstva pojedinih država i svjetske zajednice u cjelini, pa im, u skladu s tim, a osobito zbog stagnacije koju su ona doživjela u Jugoslaviji, treba stvoriti sistemski povoljan položaj za razvoj. Pri tom se mora uvažiti dva parametra: jedan prema kojem su znanost, obrazovanje i kultura vijednosti po sebi i zbog toga se ne mogu neposredno vrednovati, nego na osnovi svojih dugoročnih učinaka osiguravaju kod društva sredstva za svoj rad; drugi prema kojem su oni u jednom svom dijelu podložni neposrednoj ekonomsko verifikaciji, od strane javnih ili privatnih financijskih izvora.

SDSJ polazi od činjence da se znanost, obrazovanje kultura mogu razvijati samo unutarukupnih evropskih i svjetskih dostignuća, pa će se zato zalagati za različite oblike suradnje i integracije u ovim područjima.

SDSJ će se zalagati za jedinstvene osnove znanstvene, obrazovne i kulturne politike na području Jugoslavije. Ujedno će se zalagati za to da federalne jedinice i njihovi dijelovi realiziraju tu politiku u skladu sa svojim razvojnim, tradicijskim i drugim specifičnostima.

VIII. Moderna socijalna politika

Komunistička je partija u Jugoslaviji kao jedan od svojih važnih ciljeva proklamirala »odumiranje države«. Pokušaj realizacije tog cilja proizveo je zastrašujuće neracionalnosti, nekontrolirane privilegije i poništavajući diskriminaciju u organizaciji mnogih društvenih poslova. Istovremeno je znatno povećan stupanj arbitrarne represije državnih organa, kao i mnogih nedržavnih institucija, u usporedbi sa suvremenim građanskim državama. Građansko društvo i tržišna privreda zahtijevaju i modernu državu. Država nije samoj sebi svrha, nego je sredstvo demokratskog oblikovanja društva koje treba služiti građanima i osigurati solidarnu pomoć socijalno slabijima, a time i omogućiti korištenje potisnutih društvenih potencijala.

SDSJ se zalaže za ustanovljavanje institucija socijalne države koje će smanjiti ili posve ukinuti postojeće neracionalnosti, privilegije i diskriminacije te koje će prestrukturirati državne rashode, smanjujući izdatke za represivne aparate države, a povećavajući izdatke za socijalnu politiku. To nadasve podrazumijeva:

- sistem javnog školstva koji će svakom pojedincu učiniti dostupnim opće obrazovanje kao i mogućnost stjecanja najvišeg obrazovanja na temelju njegovih sposobnosti i zalaganja, pod pretpostavkom da se odgovarajućim socijalnim institucijama osigura što je veća moguća jednakost startnih šansi;
- aktivnu politiku zapošljavanja koja će težiti punoj zaposlenosti, uz postupno skraćenje radnog vremena u svim sektorima privrede, te zajamčenu državnu financijsku potporu za nezaposlene radnike i pomoć u stjecanju kvalifikacije za dostupno radno mjesto;
- sistem jedinstvenog zdravstvenog osiguranja na razini federalnih jedinica, zasnovan na načelu solidarnosti, te javno zdravstvo u kojem će pojedincu biti zajamčen slobodan izbor liječnika i dostupnost svih medicinskih usluga;
- posebnu državnu brigu za obitelj i djecu u obliku zakonske zaštite i socijalnih davanja, uz posebne oblike potpore socijalno najugroženijim obiteljima, prije svega samohranim roditeljima i obiteljima s bolesnom ili hendikepianom djecom;
- jedinstven sistem mirovinskog osiguranja koji će svim zaposlenima omogućiti odlazak u mirovinu pod jednakim uvjetima te zajamčiti svakom pojedincu dostojanstven život u starosti;
- državnu brigu za hendikepirane te poseban program njihove radne integracije na temelju mogućnosti koje nude najnovije tehnologije.

IX. Vanjska politika

SDSJ će se zalagati za vanjsku politiku Jugoslavije koja će promicati ekonomske, kulturne, socijalne i druge interese jugoslavenskih građana i njihovih organizacija i udruženja u međunarodnoj zajednici. Kao dio Evrope Jugoslavija se mora uključiti u evropske integracije, čime će unaprijediti svoj privredni, kulturni i znanstveni razvoj. SDSJ smatra da to podrazumijeva ne samo čvrsto povezivanje s postojećim evropskim integracijama (EZ, EFTA) i sudjelovanje u postojećim sveevropskim institucijama, nego također i inicijativu za nove integracijske procese (osobito u srednjoj Evropi i na Balkanu) te sudjelovanje u nastavku helsinškog procesa kojim bi se produbila mirovna politika u Evropi te omogućilo dalekosežno razoružanje u svim evropskim državama i prevladavanje blokovskih podjela.

SDSJ se zalaže za profesionalnu i ekonomičnu organizaciju diplomatskog rada i transparentnost diplomatskih službi kao i smjernica njihova rada. Pored kontakata s inozemstvom na saveznoj i republičkoj razini valja poticati i međunarodne kontakte stručnjaka raznih profesija i specijaliziranih institucija nepolitičkog karaktera.

SDSJ se osobito zalaže za jačanje kontakata s jugoslavenskim građanima i njihovim potomcima u svijetu. Sistematska politika stimuliranja povratka jugoslavenskih migranata treba biti u funkciji privrednog i kulturnog razvoja Jugoslavije. Videći u multikulturalnom karakteru društva izvor bogatstva i poticaj napretku, SDSJ smatra da potomcima manjinskih entičkih grupa (poput Talijana, Židova, Nijemaca) koji su emigrirali iz Jugoslavije također treba dati mogućnost da se vrate u zemlju.

SDSJ se smatra dijelom Socijalističke internacionale, u članstvo koje dolazi radi stvaranja općesvjetskih pretpostavki za socijalnu demokraciju kao i radi vlastitog jačanja kao partije socijalne demokracije.

SDSJ će surađivati s drugim socijalnodemokratskim partijama i asocijacijama, te s demokratskim partijama drukčije orijentacije uz uzajamno uvažavanje nezavisnosti i političkih specifičnosti.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 9. 3. 1990.

MILORAD PUPAVAC:

Socijaldemokratska stranka Hrvatske – Socijaldemokratska stranka Jugoslavije među posljednjima je najavila sudjelovanje na izborima u Hrvatskoj i među posljednjima je registrirana. Ali, riječ je o stranci koja po nekim svojim obilježjima ni u kom pogledu nije »posljednja«. Naime, organizacija kojoj pripadam ima sva obilježja prave političke partije, kako u pogledu njene intencije i programa, tako i u pogledu njene partijske perspektive.

U mnoštvu političkih organizacija koje postoje u SR Hrvatskoj, kao i izvan nje, golem broj zapravo i nisu prave partije u političkom smislu te riječi, nego su političke organizacije koje u dobroj mjeri svojim političkim programom zastupaju sklop pretpolitičkih pitanja. U prvom redu, sklop koji se tiče vlasti i ostajanja na vlasti kao što je to slučaj kod Saveza komunista. Ili, znatan dio političkih organizacija kreće se u sferi nacije, države, pitanja suvereniteta nacije i države. A to su u dobroj mjeri pitanja pretpolitičke provinijencije.

Socijaldemokratski savez Hrvatske – koji je republička organizacija Socijaldemokratskog saveza Jugoslavije u osnivanju – vidi sebe kao partiju evropske ljevice, tj. kao partiju lijevog centra. To u postojećoj topografiji političkih odnosa u SR Hrvatskoj znači da imamo na desnici Koaliciju narodnog sporazima i partije koje su nešto desnije. Savez komunista Hrvatske stoji u ovom trenutku na poziciji centra s izgledima da se pomakne više na lijevo ili više na desno, što ne ovisi o političkoj volji onih koji ga vode nego naprosto o konstelaciji postojećih snaga. U ovom trenutku u SR Hrvatskoj, a ni u Jugoslaviji, ne postoji ispunjen prostor ljevice, osim u rudimentarnim oblicima. Posebno nije ispunjen prostor lijevog centra. Stoga smo ocijenili da je neophodno da se formira jedna takva partija evropske ljevice, koja je svojim programskim dokumentima i intencijama veoma bliska njemačkim, austrijskim, švedskim, francuskim socijaldemokratskim i socijalističkim partijama.

Socijalno demokratski savez Hrvatske izaći će na izbore u SR Hrvatskoj kao stranka građanskog povjerenja. Ona polazi od pretpostavke postojanja građanskog konsenzusa i državljanske ravnopravnosti, koja se ogleda u formiranju federativne zajednice državljana i federalnih jedinica. Jugoslaviju vidimo kao federativnu zajednicu, koja počiva na prethodnom građanskom konsenzusu i mogućnostima naknadnog usuglašavanja kad su u pitanju odnosi koji zadiru u vitalna pitanja bilo federalnih jedinica, bilo savezne države. Na izbore izlazimo kao partija građanske inicijative. To znači da stojimo na pozicijama nesputane, ekonomske, političke, poduzetničke i svake druge inicijative građana, što je pretpostavka ukupne društvene vitalnosti. To je ono čega u ovome trenutku u Jugoslaviji nema u dovoljnoj mjeri.

Inzistiramo na socijalnoj pravdi i socijalnoj solidarnosti. Odnosno, inzistiramo na tome da se nepravedni i hiroviti mehanizmi tržišta – u ime samog tržišta i njegovog interesa, kao i interesa društva u cjelini – mogu korigirati kako bi se održala društvena stabilnost, kako bi se osigurale pretpostavke stabilnog društvenog prosperiteta i stvorilo društvo jednakih šansi. U tom pogledu ne zagovaramo globalne tipove društva socijalističkog ili nekog drugog tipa, nego smo za to da se unutar postojećeg društvenog uređenja izvršio rekonstrukcija po modelu socijalne pravde i društva jednakih socijalnih šansi.

Kao politička stranka inzistiramo da država, i SR Hrvatska i Jugoslavija, počiva na pučkoj suverenosti, tj. na suverenosti građana. Mi ne pretpostavljamo da postoji unaprijed zadan suverenitet, koji bi bio izvan interesa pojedinca, koji bi izvan interesa državljanina i građanina, koji bi bio zadan kao nacionalni ili republički interes, ili koji bi bio zadan kao savezni ili državni interes. Polazimo od toga da je osnova suverenosti u modernim demokracijama suverenost pojedinca i državljanina.

Osim toga, polazimo i od realnog socijalnog interesa, kao osnovnog konstituenta društvene realnosti. I to kao pretpostavke prosperitetnog društvenog razvoja. Dakle, realni socijalni interes, a nikakvi imaginarni metafizički projekti koji bi se temeljili na konceptima nacionalnih ili sličnih ekonomija, koje bi bile unaprijed zadane. Naprosto, polazimo od realnih socijalnih interesa koji postoje i koji ne bi smjeli i ne mogu biti ograničeni prethodnim obavezama.

Zalažemo se za ekonomsku demokraciju, socijalnu pravdu i socijalnu solidarnost unutar društva. Za autonomiju smo u sferi znanosti, ali smo isto tako za društvenu njenu kontrolu. Protivimo se, naime, da kad je u pitanju društveni interes, koji se tiče života ljudi bude isključivo u sferi odluke znanstvene zajednice.

Kad je u pitanju kultura, mi smo za multikulturalizam. Drugim riječima, nismo za nikakvu separatnu koncepciju kulture, ne inzistiramo na posebnim autonomnim kulturnim cjelinama. Smatramo da kulture već postoje, a unutar Jugoslavije, evropskog prostora i šire potrebna je nesmetana komunikacija između kultura uz pretpostavku ravnopravnosti.

Jugoslaviju vidimo kao dio evopske integracije s posebnim mjestom pojedinih subevropskih regionalnih oblika integracije – kad je u pitanju Srednja Evropa, Balkan, Istočna Evropa. Vidimo je s posebnim mjestom kako za Evropu, tako i za neevropski svijet. Nema dileme Evropa da ili ne, jer je Jugoslavija po svojem položaju ključna za evropsku integraciju.

HRVOJE GLAVAČ:

Zašto smo mi federalisti? To ne objašnjavamo nikakvom emfatičkom zaljubljenošću u Jugoslaviju. Socijaldemokraciji je, u stvari, sasvim primjereno i prirodno da bude federalno organizirana, da misli o federalnoj Jugoslaviji, pa i da u svojoj organizaciji reproducira federalnu ideju. Razlog za to je sasvim jednostavan.

Suvremena socijaldemokracija, pa tako i na našem prostoru, morat će u jednom modernom kompleksnom društvu stvarati oblike solidarnosti, interesnih grupa koje će zastupati u budućem parlamentu. Za pretpostaviti je, s obzirom na neke globalne ekonomske procese, da će se jugoslavensko tržište radne snage morati misliti u cjelini. S te pozicije jasno je da mi ne možemo zastupati neku konfederalnu ideju. Pojam federacije i konfederacije danas je postao bojovni poklič razlikovanja, a da pri tome većini naših političkih suparnika nije uspjelo da jasno i konzistentno definiraju suvremene razlike federacije i konfederacije. Pri tom se može ustvrditi da suvremene konfederacije zapravo više i nema.

Dakle, u ime jedinstvenog tržišta radne snage, jugoslavenski socijaldemokratski savez mora misliti o tome kako osigurati jedinstvenu solidarnost. Onaj tko ne dijeli takvo mišljenje morao bi pokazati na nekoliko scenarija ili modela kako se može spriječiti stvaranje tog jedinstvenog tržišta radne snage na jugoslavenskom prostoru. Ako to uspije suvislo argumentirati, mogli bismo raspravljati o argumentima drugog tipa. Dosada nismo naišli na valjanu argumentaciju...

Neke naše partije imaju višak konstitucionalnih, a nedostaje im onaj pravi partijski sadržaj, nedostaju im oni elementi koji bi trebali reprezentirati interese nekog dijela društva. Kada je riječ o partijama s jedinstvenim nacionalnim interesima, onda one govore da društvo treba neku partiju koja će zastupati naciju u cjelini. To ne pretpostavlja da je društvo diferencirano sa različitim interesima. Kao takva ta partija ne doprinosi političkom pluralizmu. Riječ je o feudalnom pojmu politike, gdje se politika događala u prostoru države, gdje država biva politički subjekt, a ne društvo.

U odnosu na Evropu nalazimo se u paradoksalnoj situaciji. No, u tom kontekstu budućnost je s nama (socijaldemokratima, op.p.). Jer, suočenje ovakvog jugoslavenskog društva, u velikoj mjeri tradicionalnog i u velikoj mjeri još uvijek nediferenciranog, politički interesi otkrivaju se kao interesi zajednice, a ne društva.

Suočenje s Evropom poprilično je dramatično. Nadamo se da će se dogoditi dvije stvari. S jedne strane, da će se društvo uspjeti konstituirati na taj način da formira legitimne demokratske institucije. A, s druge strane, da će se formirati neki autentični interesi društvenih grupa...

Mogućnost otcjepljenja u kontekstu Evrope je čudno, jer su države u sve manjoj mjeri suverene. Danas je u susretu svjetskog transnacionalnog kapitala, s jedne strane, i različitih tržišta radne snage, s druge strane, diktat je dana, kao i stvaranje većih transnacionalnih političkih zajednica, koje se stvaraju posredstvom ugovora, posredstvom transnacionalnih interesnih dogovora da bi se radni dijelovi društva zaštitili od ekonomskih i tehnoloških posljedica multinacionalnog kapitala.

SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS

ADRESA: Knin, Jove Miodragovića 22, tel. Šibenik 059/22-499
DATUM OSNIVANJA: 17.2.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 6.3.1990.
RUKOVODSTVO: akademik Jovan **Rašković** – Šibenik / predsjednik
advokat Vlado **Ivković** – Zagreb / potpredsjednik
Momčilo **Kosović** – Beograd / potpredsjednik
dr. Milan **Babić** (liječnik) Knin / potpredsjednik
Branko **Marjanović** (novinar) Zadar / potpredsjednik
Branko **Popović** / generalni sekretar

Osnovna načela

I Osnovna prava

Ustav Jugoslavije mora uistinu biti utemeljenje slobode, tako da se utvrdi neprikosnovenost osnovnih sloboda i prava. Vlasti treba postaviti jasne granice kako se ne bi ponovno preobrazila u samovolju.

Smatramo da se to, između ostalog, može postići i uvođenjem ustavnih i drugih garancija za osnovne slobode i prava. To naročito vrijedi za ličnu slobodu, slobodu savjesti i vjeroispovjesti, slobodu misli i opredjeljenja, slobodu govora i javnog istupanja, slobodu zbora i javnog okupljanja, slobodu štampe, slobodu udruživanja i svih ostalih građanskih i političkih sloboda, slobodu kretanja i izbora zanimanja, slobodu putovanja u inostranstvo, slobodu povratka u zemlju, pravo na privatnost i na sve oblike intimnosti.

II Parlamentarizam

Predstavničko tijelo, izabrano na slobodnim i neposrednim tajnim izborima, imenovat će i smjenjivati vladu. Slobodna javnost će kontrolirati izvršnu, zakonodavnu i sudsku vlast. To se može u političkom smislu postići samo višestranačkim sistemom, uz prisutstvo legalne i slobodne opozicije.

III Demokratski federalizam

Smatramo da je sudbina srpskog naroda u Hrvatskoj zavisna o demokratskom federalizmu. Zato se opredjeljujemo za federativno unutrašnje uređenje Jugoslavije pod uslovom da ga prihvate svi narodi koji tvore Jugoslaviju.

Novi historijski sporazum o unutrašnjem uređenju Jugoslavije može se postići samo legitimno izabranim predstavničkim tijelima svakog jugoslovenskog naroda posebno. Federalno ustrojstvo Jugoslavije može se dovesti u sklad s osnovnim načelima demokratije, ako se uz ravnopravnost federalnih jedinica garantira i ravnopravnost građana kao pojedinaca.

Nismo za građansku ravnopravnost koju je proklamirao jednostranački sistem. Građanina je taj politički sistem potpuno besmisleno sužavao

i širio. Tako je u tom sistemu jedan slovenački građanin imao ekvivalent i vrijedio u političkoj procjeni za pet Srba. Mi se zalažemo za princip »jedan građanin – jedan glas«.

Naša demokratska federalistička praksa mora biti obogaćena sasvim novim odnosima prema pokrajinama. Odnos prema pokrajinama treba preispitati i modernije procjenjivati. Kao što je poznato moćnici jednopartijskog sistema jednostrano su nekritički prenijeli u poslijeratnu Jugoslaviju koncepciju pokrajina iz sovjetskog ustava. Kasnije su ponovo posredstvom jednopartijskih moćnika pokrajine pretvarane u države. Ovako uspostavljene pokrajine sa nakaradnim projektima postaju remetilački faktor država koje ih imaju.

To nam pokazuju primjer Nagornog Karabaha i Kosova. Zbog njih se proliva ljudska krv.

Nužno je osigurati ustavne mogućnosti da se u okviru pojedinih federalnih jedinica obrazuju teritorijalne autonomije ukoliko to stanovništvo, na teritorijama sa posebnim etničkim sastavom ili kulturno historijskim identitetom referendumom odluči.

IV Tržišna privreda

Privredni sistem mora omogućiti pojedincima da ostvare svoje ciljeve i povećaju svoja manja ili veća blagostanja. Najbolji način da se postigne ovaj privredni cilj predstavlja podsticanje preduzetništva. Preduzetništvo se može razvijati samo u uvjetima postojanja privrednih sloboda. Svaki pojedinac mora biti slobodan da radi, trguje, stiče i raspolaže. Čovjekova svojina mora biti zaštićena, a preduzeće samostalno. Privredne slobode se moraju zaštititi privrednom politikom koja obezbjeđuje odgovarajuću socijalnu pravdu.

PROGRAMSKI CILJEVI SRPSKE DEMOKRATSKE STRANKE

1. Osnovni cilj našeg shvaćanja demokratije počiva na ukidanju monopola jedne političke stranke. Ovo ukidanje predstavlja u isto vrijeme ukidanje partijske države.

2. Demokratija uključuje uvođenje potpune slobode udruživanja u političke stranke, u udruženja i saveze, po sistemu prijave, bez ikakvog prethodnog odobrenja i provjere. Sloboda udruživanja ne može se ograničiti ideološkim razlozima ili organizacionim uslovima.

3. Demokratija postavlja organima vlasti ograničenja i redukcije. Najprije vlast mora biti promjenjiva. Vlast se stiče jedino povjerenjem naroda. Povjerenje se iskazuje slobodnim neposrednim i tajnim izborima za sva predstavnička tijela. Grupe na vlasti gube vlast onog trenutka kad im narod na izborima uskrati povjerenje. Slobodni izbori se mogu provesti samo slobodnim isticanjem kandidata različitih političkih opredjeljenja, kao i slobodnim djelovanjem i mirnim okupljanjem radi širenja vlastitih programskih zamisli i pridobijanja podrške birača na izborima.

4. Demokratija osigurava ustavne garancije za potpunu slobodu štampe i otsustvo zvanične ili prikrivene cenzure. Izdavanje novina i drugih javnih glasila, emitiranje televizijskih i radio programa mora biti dostupno svim građanima i njihovim udruženjima, po sistemu prijave i bez prethodnog odobrenja. Jedino tako nijedna društvena grupa ili stranka neće biti povlaštena u informiranju.

5. Demokratija uspostavlja vladavinu prava koja ne podrazumijeva samo zakonsku pravdu, odnosno pravdu odmjerenu u kompromitiranim pozitivnim pravnim propisima već i odgovarajuća svojstva samih zakona koji moraju ispunjavati dva osnovna uslova. U prvom redu, zakonska pravda treba da bude opća, precizno utvrđena i jasno nedvosmisleno formulisana, kao pravilo. S druge strane, zakonskoj

pravdi ne smije biti dopušteno bilo kakva proizvoljnost koja bi posezala u sferu osnovnih ljudskih prava i sloboda.

6. Demokratija osigurava efikasnu sudsku zaštitu osnovnih sloboda i prava. Nezavisno i nepristrano sudstvo, ukidanje svakog oblika zavisnosti sudova i sudija od drugih organa vlasti, rukovodilaca vladajuće stranke i neformalnih grupa, kao i uvođenje stalnosti položaja svih sudija, osigurava sudsku djelotvornost.

7. Demokratija utvrđuje ustavne garancije ravnopravnosti nacija. Nacije se ne mogu poistovjetiti sa svojim matičnim federalnim jedinicama. Ovaj zahtjev se može postići stvaranjem uvjeta za puno potvrđivanje duhovnog i kulturnog identiteta svakog jugoslovenskog naroda posebno, nezavisno od toga u kojoj se federalnoj jedinici nalazio. Tim manjinama, kao i svakom narodu treba omogućiti obrazovanje i kulturni život na materinjem jeziku. Dijelovima naroda koji žive izvan svoje matične republike mora se dozvoliti puni nacionalni i kulturni identitet i duhovna pripadnost svom narodu, kao što su korištenje istog prava obavezna svim drugim manjinama u ovoj zemlji.

8. Jugoslovenski demokratski federalizam je obavezan da osigura ustavne mogućnosti u okviru pojedinih federalnih jedinica, kako bi se obrazovale teritorijalne autonomije, ukoliko stanovništvo na teritorijama sa posebnim etničkim sastavom ili kulturno historijskim identitetom to referendumom odluči.

9. Iz ustavnih načela potrebno je brisati princip rada kao politički princip. Radom se stiče blagostanje, a ne politički prestiž. Potrebno je odvojiti rad od politike.

10. Uvažavanje načela jednakosti svih građana prilikom konstituiranja pojedinih saveznih, posebno predstavničkih organa. To se može postići na temelju općeg i jednakog izbornog prava, što bi trebalo da dovede do ponovnog uspostavljanja pored vijeća naroda, odnosno federalnih jedinica i vijeća građana kao ravnopravnog doma Skupštine Jugoslavije.

11. Osiguranje odgovarajuće zaštite svojine. Zaštita mora biti podjednaka za privatnu, državnu, javnu ili zadružnu imovinu. Promjena vlasnika imovine može se vršiti putem dobrovoljne razmjene ili uz pravičnu nadoknadu ako se to vrši u jasno određenom javnom interesu.

12. Utvrđivanje privatne svojine kao činioca poduzetništva i privrednog napretka i pouzdanog sredstva za razmah privrednih sloboda i širenja tržišnih ustanova. Državna svojina se može javljati samo u nekim oblastima u kojima nema uvjeta za slobodno privređivanje ili gdje se ne mogu koristiti tržišne ustanove. Zato treba osloboditi privredu ukidanjem postojećih ograničenja svih oblika posjedovanja, ulaganja, zapošljavanja i sticanja. Sve to podrazumijeva transfer postojeće društvene svojine i njeno prevođenje u privatnu, državnu ili javnu svojinu.

13. Seljaštvo se posebno mora osloboditi nameta i iskorištavanja kojima je izloženo. Nužno je podsticati uvećanja seljačkih posjeda, ukinuti zemljišni maksimum. Kreditom i agrarnom politikom trebalo bi zaštiti seljake od prirodnih i drugih neizvjesnosti.

14. Država bi u privredi i društvu imala dva zadatka karakteristična za savremene, dobro uređene demokratske zemlje.

Podsticanje poduzetništva i privrednog napretka mora biti praćeno socijalnim ciljevima, posebno socijalnim pravima građana naše zemlje. To je i pravo na minimalnu besplatnu zdravstvenu zaštitu, pravo na minimalni prihod za nezaposlene pravo, na besplatno osnovno obrazovanje. Potrebno je osigurati prihvatljivu socijalnu politiku i druge oblike socijalne pravde ovisno od materijalnih mogućnosti zemlje, kao i potrebe da se očuva privredna efikasnost.

15. Vodit ćemo stalnu brigu o stanju svih dijaspora Srpskog naroda u Jugoslaviji. Posebno ćemo pratiti stanje srpskog naroda u Hrvatskoj.

Dosadašnja jednopartijska politika dovela je do neprihvatljivog stanja. Pojedini dijelovi Hrvatske u kojima pripadnici srpskog naroda čine većinu stanovništva privredno su zaostali i nerazvijeni. Dolazi do iseljavanja Srba u razvijenije krajeve i centre Hrvatske i Jugoslavije. Veliki dio Srba je otišao na rad u inostranstvo. Broj Srba u Hrvatskoj se osipa, nekada potpuno kompaktne srpske sredine u Hrvatskoj, potpuno su rasturene. Ekonomski status srpskog naroda u tim sredinama slabi, postaje sve nepovoljniji. Razvoj zaostalih opština Hrvatske sa srpskom većinom javlja se kao vrlo bitna potreba. Bez ekonomske ravnopravnosti nema nacionalne jednakosti. Koristit ćemo sva demokratska sredstva da bi se prevladala nepovoljna situacija Srba u tim krajevima.

16. Mislimo da je došlo do deformacije demografske situacije. Regionalna podjela Hrvatske je zastarjela i ne odgovara modernim principima zajedničkog življenja, a pogotovo ne i historijskim interesima srpskog naroda. Historijski su formirane krajine koje su nekada nosile precizne oznake i imena. Sada su te krajine regionalnom podjelom prekomponirane. Posebno smo osjetljivi današnjom podjelom Hrvatske na opštine. Nemamo utisak da su administrativne promjene rađene u korist uspostavljanja identiteta srpskog naroda u Hrvatskoj. Zalagat ćemo se za administrativnu podjelu Hrvatske na regije i općine koje će primjerenije odražavati nacionalnu strukturu područja na kojem živi srpski narod.

17. Opće demokratske jugoslovenske principe koji negiraju hegemoniju i majorizaciju Jugoslavije, uz određeni oprez i odgovornost, potrebno je prenijeti na Hrvatsku. Stranka će se zalagati za uspostavljanje institucija koje će ograničavati svaku većinsku i proizvoljnu volju prema manjinskim skupinama. Podržavaćemo to pravilo tamo gdje je srpski narod u većini. Ovo ne znači ponovno uvođenje ključeva u biračka tijela. Protiv smo svake ideje i situacije u kojoj će etnička pripadnost značiti i zanimanje. Nacionalna pripadnost ne može biti profesija kao što je to do sada bilo uvođenjem »ključeva«.
Srpski narod u Hrvatskoj će slobodno stvarati svoje institucije da bi očuvao, njegovao i unapređivao svoju nacionalnu strukturu, jezik i pismo. Isto tako očekujemo promjene u odgoju i obrazovanju. Ne možemo prihvatiti sadašnju školsku praksu u Hrvatskoj u kojoj se nameće kroatocentrički sadržaj. Srpski narod u Hrvatskoj i srpski narod općenito u historiji, jeziku i književnosti mora dobiti svoj dostojan značaj.

Stranka će posebno inzistirati na stvaranju materijalnih uslova za rad srpskih kulturnih ustanova. Posebno traži vraćanje zgrada, fondova, tehničkih i drugih sredstava oduzeti nacionalizacijom ili nekim drugim samoupravnim procedurama. Isto tako ćemo zahtijevati strožu brigu za spomenike i kulture srpskog naroda u Hrvatskoj.

Zalagat ćemo se za otvaranje novih muzeja, ustanova ili biblioteka, za obnovu arhiva i posebno za vraćanje oduzete imovine Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

18. Armija ostaje jugoslovenska. Njezin federativni karakter uključuje federativnu komandu i zaštitu federativnog društveno političkog uređenja.
Demokratski principi zahtijevaju oslobađanje Armije od svih ideoloških i političkih pritisaka. Naglašavamo razvijanje stručnosti nauštrb ideologije. Stručni princip i princip individualne sposobnosti mora biti iznad svih etičkih ključeva.

Polazeći od ovih programskih načela i ciljeva, Demokratska stranka će nastojati ponovno uspostaviti i očuvati evropske tradicije slobode i demokracije nastale krajem prošlog i početkom ovoga vijeka. Te ideale kod nas je posljednji put otvoreno zastupala demokratska stranka čije je djelovanje ugašeno 1945. godine.

Prelomne političke promjene naročito kada je društvo u dubokoj krizi rijetko nastaju samo dalekovidnošću i dobrom voljom ljudi na vlasti. Korijenite promjene se ne mogu provesti bez angažiranja svih koji iskreno žele slobodu pojedinca i dobrobit zajednice. Ništa ne mogu napraviti raspršeni i usamljeni pojedinci ma koliko bili mudri, odlučni ili hrabri. Organizirana grupa ili stranka na vlasti predstavlja izrazitu opasnost za lične slobode. Zbog toga je i nastala ova naša inicijativa za osnivanje demokratske stranke. Pristupamo njenom osnivanju i pozivamo sve građane koji prihvaćaju osnovna načela i ciljeve da nam se pridruže.

CIKLUS TRIBINA »Izbori u Hrvatskoj« – KIC, Zagreb, 8. 3. 1990.

JOVAN RAŠKOVIĆ:

Srpska demokratska stranka smatra da se interesi srpskog naroda u Hrvatskoj mogu najbolje braniti i uspostavljati općom demokratizacijom zemlje. Zato su prihvaćena ona primišljanja koja osnovne uvjete valjanog društvenog razvoja vide u uvjerenju da je svaka vlada odgovorna narodu, da je od njega izabrana i od njega uvijek smjenjiva.

Jugoslavija kreće, čini nam se, jednim novim i boljim putem. Istina, ona se našla u velikim kriznim teškoćama. Bez radikalnih reformi u društvenom životu i privrednom sistemu izlaza ne može biti. Reforma se mora uputiti prema privrednom sistemu, konkurenciji, izgradnji modernog tržišta, jasno definiranog vlasništva i poduzetništva. Čini se da je u ovom trenutku važnije uspostavljanje političkog pokreta za slobodne izbore i pluralističku višestranačku demokraciju.

Naša će stranka pod jednakim uvjetima i u regularnom zakonskom nadmetanju sa drugim političkim strankama, savezima i udruženjima voditi borbu za ostvarenje svog programa isključivo širenjem demokratskih ideja. Pokušat ćemo pridobijanjem biračkog tijela i učešćem na izborima da to i provedemo. U slučaju uspjeha na izborima učestvovat ćemo u radu predstavničkih tijela, pa i vršenju državne vlasti.

Stranku osnivamo nezavisno od izgleda na uspjeh. Spremni smo surađivati sa svim strankama koje traže demokratski izlaz iz ove situacije. Mi jesmo opoziciona stranka prirodno upućena na druge stranke opozicije, ali nećemo prihvaćati saradnju sa agresivnim i represivnim strankama. Pogotovo ne s onima koje propovijedaju nacionalni egocentrizam, mržnju i etničku paranoju. Spremni smo priznati svakoj stranci slobodu uvjerenja, slobodu nastupa i slobodu programa. U isto vrijeme, pripravni smo da iskažemo svoje neslaganje i mišljenje o bilo čijoj stranačkoj orijentaciji.

Političke slobode u zemlji još uvijek nisu uspostavljene. Stvarni utjecaj u vlasti, privredi, sudstvu, državnoj upravi čvrsto drže članovi vladajuće stranke. Izbori još uvijek nemaju privlačnost nesigurnog ishoda. Željeli bi da se ukine trka jednog konja, ali ne bi željeli da svi trkači budi iz iste ergele.

U privredi još uvijek nije uspostavljena privatna inicijativa. Vladajuća stranka nam potvrđuje privrženost privatnoj inicijativi, ali uporno iskazuje nuždu i vrijednosti društvene svojine. Dogma društvene svojine koja je vladala ovom zemljom tvrdi da će tek budućnost pokazati da li će društvena svojina izdržati konkurenciju privatnog poduzetništva. Ne moramo dokazivati da je društvena svojina ispoljila nedvojbenu slabost, da je bila i ostala neefikasna.

Čvrsta i neprikosnovena orijentacija prema politici nesvrstanosti, koja uspostavlja čak i savezničke odnose, pretvara se u neetično podržavanje totalitarnih sistema i režima preplavljenih vjerskim fanatizmom i autoritarnim vođama. Ova dogma mora doživjeti duboke promjene, pa sve naše orijentacije mora da se upućuju državama provjerenih demokratskih režima i parlamentarnih sloboda. Sve ove slabosti leže u institucijama jednopartijskog sistema.

Ljudska prava nisu samo u demokratskoj političkoj tradiciji. To su prirodna prava i pripadaju po rođenju. Ne mogu se dozirati davanjem ili oduzimanjem, proširivanjem ili sužavanjem. Ona imaju samo jedno izvorno značenje. Postoji samo jedno ograničenje slobode u slučaju kada vlastita sloboda ograničava slobodu drugoga. Srpska demokratska stranka shvaća slobodu kao bitnu ontološku potrebu ljudskog bića. Osnovno značenje prava ima obilježje općih i jednakih prava koja pripadaju svakom pojedincu.

Ne može se govoriti o slobodi udruživanja i okupljanja ukoliko se traže bilo kakva odobrenja od postojeće vlasti. Niko ne smije biti povlašten da se drukčije ponaša od drugih. Odbija se svaka mogućnost davanja prednosti zvaničnim političkim programima.

Srpska demokratska stranka se posebno zalaže za neprikosnovenost slobode savjesti i vjeroispovjesti. Tu spadaju sve slobode nezavisnog mišljenja. Treba kazati da onaj koji misli vlastitom glavom uvijek misli drukčije. Sloboda vjeroispovjesti u isto je vrijeme sloboda djelovanja crkve ili vjerske zajednice. Dogma o neuplitanju crkve u poslove države pretvarala se, nažalost, kod nas u uplitanje države u poslove vjere i crkve.

Nacionalno pitanje za Srpsku demokratsku stranku prvenstveno je demokratsko pitanje. Uspostavljanje višestranačkog sistema s opozicijom i ustavne i druge garancije ljudske sigurnosti i slobode, sigurni smo, doprinose smanjenju sadašnjih etničkih sukoba.

Pluralizam može imati svoje paradokse. Postoje i samoukidajuće konotacije pluralizma. Tako se u našoj republici stranački pluralizam uspostavlja vrlo često kao croatocentrički etnomonizam. I Savez komunista Hrvatske prihvatio je ove političke stavove. Zato SKH, po našem mišljenju, nema opozicije u novoformiranim partijama. Potpuno se stopio s etnomonističkim karakterom drugih tzv. opozicionih i alternativnih stranaka. Ova zamka nudila se i nama. Nudila se srpskom narodu u Hrvatskoj.

Političke stranke možemo podijeliti u dvije ekstremne grupe, dva pola njihala. Svjesni smo opasnosti shematiziranja, ali je sigurno da su na jednoj strani represivne grupe, pa i represivne stranke čiji su instrumenti autoritarni i prinudni. S druge su strane humanitarne grupe čiji je smisao u toleranciji, trpeljivosti i zaštiti autonomije ljudskog bića.

Represivne stranke posjeduju moć samostalne sile, vladaju čovjekovom sudbinom, polažu pravo na čovjekovu pokornost i bezrezervnu podršku. Ove stranke nametljivo proklamiraju svoju svemoć da razrješe nacionalne ili socijalne nedoumice.

Etničke stranke su uvijek i jednako represivne ako su naciocentrične. Ove stranke nametljivo proklamiraju represiju kao sredstvo stranačke politike. Uporno suprotstavljaju nacione između sebe tumačeći da je baš njihova nacija ugrožena i ponižena od drugih etničkih grupa. Etnički karakter stranke izvor je svih oblika represije, a posebno etničke represivnosti. Zato je svaki etnocentrizam nehuman, netolerantan i netrpeljiv.

Mi smo, bez obzira na ime, univerzalna demokratska stranka. Naše opcije su federativne, a naša praksa je demokracija. Čini nam se da u ovom sadašnjem trenutku nacionalne netrpeljivosti, rastuće mržnje postoji samo jedan, jedini izlaz u univerzalnom demokratskom principu.

Naša su osnovna prava vezana za Ustav Jugoslavije, koji mora uistinu biti utemeljenje slobode tako da se utvrdi neprikosnovenost slobode i prava. Vlastima treba postaviti jasne granice kako se ne bi ponovo preobrazila u samovolju koju smo imali godinama. Smatram da se to, između ostalog, može postići uvođenjem ustavnih i drugih garancija za osnovne slobode i prava.

Smatramo da je sudbina srpskog naroda u Hrvatskoj zavisna o demokratskom federalizmu. Zato se opredjeljujemo za federativno unutrašnje uređenje Jugoslavije pod uslovom da ga prihvate svi narodi koji tvore Jugoslaviju. Novi historijski sporazum o unutrašnjem uređenju Jugoslavije može se postići samo legitimno izabranim predstavničkim tijelima svakog jugoslavenskog naroda posebno. Federalno ustrojstvo Jugoslavije može se dovesti u sklad s osnovnim načelima demokracije ako se uz ravnopravnost federalnih jedinica garantira i ravnopravnost građana kao pojedinaca.

Nismo za građansku ravnopravnost koju je proklamirao jednostranački sistem. Građanina je taj politički sistem besmisleno sužavao i širio. Tako je u tom sistemu jedan slovenski građanin imao ekvivalent i vrijedio u političkoj procjeni i parlamentarnoj procjeni za pet Srba, što je neviđeni apsurd u historiji parlamentarizma. Zalažemo se za princip jedan građanin – jedan glas.

Naša demokratska federalistička praksa mora biti obogaćena sasvim novim odnosima prema pokrajinama. Odnos prema pokrajinama treba preispitati i modernije procjenjivati. Kao što je poznato, moćnici jednopartijskog sistema jednostrano su i nekritički prenijeli u poslijeratnu Jugoslaviju koncepciju pokrajina iz sovjetskog Ustava. Kasnije su ponovno posredstvom jednopartijskih moćnika pokrajine pretvarane u države. Ovakvo uspostavljene pokrajine sa nakaradnim projektima postaju remetilački faktor država koje ih imaju. To nam pokazuje primjer Nagornog Karabaha i našeg Kosova. Zbog njih se danas prolijeva ljudska krv.

Nužno je osigurati ustavne mogućnosti da se u okviru pojedinih federalnih jedinica obrazuju teritorijalne autonomije ukoliko to stanovništvo na teritorijama sa posebnim etničkim sastavom i kulturno historijskim identitetom referendumom odluči.

Naša stranka nosi etničko ime, ali je ona, u suštini, etična. Njeni zahtjevi su tolerancija i svi oblici političkih sloboda. To posebno vrijedi sve dijaspore srpskog naroda u Jugoslaviji. Srpska dijaspora u Hrvatskoj i istorijska žrtva starija je od pritisaka Starčevićevskih pravaša i frankovačkog genocida. Svaka žrtva se najbolje brani demokracijom i slobodom. Zato srpski narod u Hrvatskoj ima posebnu potrebu da se okuplja oko demokratskih principa jednakosti i slobode.

STRANKA JUGOSLAVENA – SJ

ADRESA: Zagreb, Draškovićeva 72, tel. 041/420-487
DATUM OSNIVANJA: 21.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 6.3.1990.
RUKOVODSTVO: Ante **Ercegović** / predsjednik
Tihomir **Kovačević** / potpredsjednik
Jovan **Nježić** / predsjednik Savjeta
Dubravka **Ivanić** / tajnik

Programska izjava

Stranka Jugoslavena (u nastavku teksta: SJ) organizacija je koja okuplja one koji su se izjasnili kao JUGOSLAVENI i sve ostale bez obzira na spol i na rasnu, nacionalnu ili religioznu-ireligioznu opredjeljenost, koji se kao takvi osjećaju. SJ djelovat će nenasilnim, legalnim političkim sredstvima u okviru Ustava i zakona, na afirmaciji temeljnih jugoslavenskih vrijednosti u svim sredinama, afirmirajući kroz zajedničke ciljeve specifične vrijednosti svih naroda i narodnosti. SJ zalagat će se na prostoru SRH i SFRJ za jednaka prava i slobode svih, za najviše humanitarne i demokratske tekovine, za afirmaciju prava i sloboda pojedinaca, grupa naroda i narodnosti u okviru federativnog na AVNOJ-skim principima konstituiranog parlamentarizma, za afirmaciju principa »pravne države«, odnosno »civilnog društva« u svim republikama, pokrajinama, regijama Jugoslavije.

Osnovni cilj SJ je pokretanje snažnijih procesa integracije regija na jugoslavenskom prostoru kako bi se tako stvorili preduvjeti da Jugoslavija – regija integrira sebe politički, ekonomski, kulturno-civilizacijski u buduću Evropu, regija u kojoj granice postaju tek crte na geografskim kartama. SJ borit će se za jedinstvo kroz razlike i za razlike kroz jedinstvo. SJ pokretat će procese koji vode k Jugoslaviji politički, ekonomski i duhovno integriranih regija koja će ujedno predstavljati faktor integracije, mita i sigurnosti u integriranom evropskom prostoru.

Zašto, čemu SJ?

Politička, ekonomska, pa i duhovna dezintegracija na jugoslavenskom prostoru, u tako radikalnoj suprotnosti s integracijskim evropskim procesima, oni su razlozi i uzroci koji traže hitnu, organiziranu, demokratsku, tolerantnu političku aktivnost na obnovi osnovnih ujedinjujućih vrijednosti ~~jugoslavenske socijalističke~~ i ~~federativne zajednice~~. Slobodna cirkulacija političkih ideja, roba i kapitala i iznad svega, ljudi jednakih u njihovim individualnim, nacionalnim i svim drugim pravima na cijelom jugoslavenskom prostoru, ono je za što će se u vremenu kada su sve ove vrijednosti stavljene u pitanje, zalagati SJ.

Zadaci i ciljevi SJ

1. Politička borba kroz institucije i organe sistema za integriranu modernu Jugoslaviju regiju
2. Jugoslavija regija u Evropi regija
3. Garancija prava i sloboda na cijelom teritoriju Jugoslavije
4. Pluralistička demokracija u SRH i SFRJ
5. Jedinstvo u razlikama i razlike u jedinstvu
6. Ekonomska, politička i kulturno-civilizacijska integracija Jugoslavije, prije svega kroz regionalno povezivanje i regionalne interese
7. Jugoslavenstvo, socijalizam, tržišna ekonomija, federalizam, ali i regionalizam
8. Jugoslavija kao konstitucijski dio evropskom i svjetskog prostora
9. Insistirati na socijalnoj pravdi
10. Zaštita čovjekove okoline, kroz konkretne akcije

STRANKA NEZAVISNE DEMOKRACIJE – SND

Adresa: Rijeka, Aleksandra Momića 1
Radivoj Radivoj / predsjednik

Programska načela

I

Polazeći od ocjene da su uzroci sveukupne društveno-političke, državne, gospodarske i moralne krize te zaoštrenih nacionalnih odnosa u SRH i SFRJ rezultat jednostranačkog sustava u kojem se nisu mogle ostvariti slobode i stvaralačke sposobnosti svakog pojedinca i naroda, SND će težiti izlasku iz ovog stanja kroz svjesno usmjerene i djelatno razborite programe svih svojih članova za dosljednu demokratsku preobrazbu društveno-političkog života i stanja u kojem se danas nalazimo.

II

Stranka NEZAVISNE DEMOKRACIJE – RIJEKA je organizacija slobodnih ljudi različitih svjetonazora kojima je zajednička želja i cilj napredak svih građana i stanovnika Rijeke, Hrvatskog primorja, Istre, Gorskog kotara u SRH i SFRJ.

III

U skladu s tim polazištima i uvjerenjima stranka NEZAVISNE DEMOKRACIJE (u daljnjem tekstu SND) će svoju djelatnost usmjeriti na uspostavljanje ustavnog i pravnog poretka izvorne parlamentarne pluralističke demokracije, a oživotvorenje se mora temeljiti na Općoj deklaraciji o pravima čovjeka (Skupština UN od 10. prosinca 1948. g.).

IV

Čovjek je temeljna i najviša vrijednost društva pa mu stoga i pripada pravo na život, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, na slobodu javnog okupljanja i udruživanja, na udruživanje prema vlastitim uvjerenjima i potrebama radi uživanja plodova rada, kao i druga prava navedena u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

V

Oživotvorenje političkog pluralizma i djelotvorne parlamentarne demokracije moguće je pod pretpostavkom:

1. Programske i osobne odgovornosti svih subjekata političkog života i zastupnika narodnog predstavništva pred izbornim tijelima;

2. Odgovornosti izvršene pred zakonodavnom vlašću, dotično upravne pred predstavničkom (Skupštinom i Saborom);
3. Neovisnosti sudstva u upravnoj vlasti i politici;
4. Osobne odgovornosti za rezultate djelovanja na povjerenom području u svim tijelima izvršne i upravne vlasti.

VI

Javno iznošenje različitih političkih pogleda i interesa temeljni je preduvjet za stvaralačko produktivno i moralno opravdano funkcioniranje civiliziranog društva zato ističemo kao ciljeve svoje djelatnosti:
1. Ravnopravnost svih oblika vlasništva;
2. Slobodnog tržišta roba, rada i kapitala;
3. Pravne zajamčenosti privatnog poduzetništva;
4. Radna, pravna i društvena ravnopravnost spolova;
5. Pretvaranje sindikata u slobodne radničke saveze, neovisne o državnom i političkom tutorstvu, a radničkog samoupravljanja u dioničku upravu;
6. Uvođenje evropskog radnog vremena.

VII

SND će se trajno zalagati da SR Hrvatska očituje svoju pripadnost evropskoj kulturi i civilizaciji, da se u skladu s tom pripadnošću i dalje razvija, čuvajući svoje osobitosti i zalažući se za evropsku orijentaciju, kroz krajnji cilj potpune integracije u ekonomski, znanstveni i kulturni život Evrope.

VIII

Pripadnici svakog naroda bez obzira gdje žive imaju pravo na očuvanje, njegovanje i razvitak nacionalne kulture i samobitnosti (uporaba vlastitog jezika, osnutka kulturnih društava, izdavanje novina, otvaranje škola i sl.).

SND se zauzima za priznanje i ostvarenje ovoga prava pripadnicima svih naroda koj žive u SR Hrvatskoj odnosno na užem prostoru djelovanja ove stranke (Hrvatsko primorje, Istra i Gorski kotar).

IX

Ističemo da nema slobode pojedinca bez slobode naroda. Sloboda naroda i pojedinca se očituje u njegovu pravu na samoodređenje koje uključuje i pravo na otcjepljenje te udruživanje s drugim narodima.

X

Poštujemo privatnost i slobodu odluke građana o njihovu potomstvu i zasnivanju porodične zajednice.

XI

SND drži da je neophodno potrebno pravno zajamčiti da se svaki iseljenik bez obzira na njegov prošli ili sadašnji političko-idejni izbor može zauvijek vratiti ili povremeno dolaziti u svoju domovinu (iz opće deklaracije o pravima čovjeka). Osim u slučajevima ako je djelovao s pozicija terorizma i nasilja.

XII

Budući da zbiljske demokratske preobrazbe društvenog sustava ne može biti bez uklanjanja svake ideologijske jednostranosti i političkog monopola s područja duhovnoga i javnog života to se SND izjašnjava:
1. Za reformu školsko-odgojnog sustava na osnovama pluralističnosti i filozofsko-svjetonazorskog prihvaćanja svijeta;
2. Dosljedno tome, ukloniti ograničenja vjerskih sloboda, koje se formalno priznaju, a u stvarnosti najčešće potiskuju pa i izigravaju;

3. Za priznavanje Općenarodnim blagdanima Božić i Dan mrtvih, koji su to već ionako voljom većine građana;
4. Za ukidanje jednostranačkog monopola nad sredstvima javnoga priopćavanja i to u programima radija, TV, filmske produkcije i novinsko-izdavačke djelatnosti;
5. Za slobodu izdavanja i raspačavanja glasila svima pod jednakim uvjetima bez ikakve diskriminacije;

XIII

SND će podupirati razvoj ekološke kulture i provedbu ekoloških mjera za zaštitu okoliša kao egzistencijalno pitanje suvremene civilizacije. Za Hrvatsku i Riječko-istarsko-goransko područje je to od osobite važnosti, s obzirom na energetsku situaciju i pomorsko turističku orijentaciju.

XIV

SND će poticati aktivnosti koje će smanjiti stopu nezaposlenosti i omogućavati uključivanje u rad mlade, nezaposlene radne snage.

XV

Zalažemo se za ukidanje smrtne kazne.

XVI

SND će podržavati rad KUD-a, sportskih društava i svih oblika društveno-sportske djelatnosti na principima razvoja tjelesnih i duhovnih sposobnosti i samobitnosti svakog pojedinca.

XVII

Odlučno se izjašnjavamo za uključivanje SRH i SFRJ u EVROPSKU ZAJEDNICU, suvremenu integraciju svijeta, radi ostvarenja bogatstva duhovnoga i materijalnog života u slobodi i demokratskom pravnom poretku civiliziranog društva.

XVIII

Program SND – Rijeka izražava demokratsku i evropsku tradiciju te orijentaciju Rijeke, Hrvatskog primorja, Istre i Gorskog kotara, kao i želju hrvatskog naroda, talijanske narodnosti te ostalih naroda i narodnosti u ovome kraju i SRH da na osnovi poštivanja osobitosti, i punoj ravnopravnosti i slobodi, ostvaruju uzajamno razumijevanje, slogu i povezanost sa svim narodima u Evropi.

ZELENA AKCIJA SPLIT – ZAS

ADRESA: Split, Ivana Lučića Lavčevića 15, tel. /058/ 519-896
DATUM OSNIVANJA: 20.12.1989.
DATUM REGISTRACIJE: 6.1.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Nikola **Visković** (odbor)
Zoran **Pokrovac**
Ankica **Luetić** i drugi (17 članova)

Izborni program

Polazimo od toga da su ekološki ciljevi razvoja i zaštita okoline prirodni izvori i racionalno gospodarenje njima prvenstveni razlozi postojanja i djelovanja »Zelene akcije«. Ekološka situacija Splita, Kaštela, Solina i okolice dobija razmjere prave katastrofe. Ističe vrijeme za rješavanje najtežih problema. Onečišćenost zraka, mora i tla već prijeti i budućim generacijama. Industrija koja radnike i njihovo potomstvo pretvara u invalide mora biti zaustavljena. Čisto more, zrak i tlo u integralnoj Europi bit će splitska ulaznica za Europu. Zato hitno rješavanje najtežih problema okolice mora postati kamen kušnje za općinske vlade Splita, Kaštela i Solina, te republičke i savezne vlade, osnovni kriterij ocjene uspješnosti njihova rada.

1. Zalažemo se za promjene u procesima odlučivanja sa ciljem da sve razvojne odluke budu u skladu sa modelom održivog razvoja, odnosno modelom koji prije svega vodi računa o prirodnim granicama ekonomskog i tehnološkog razvoja. Tražimo »ozelenjenu« ekonomsku, socijalnu, kulturnu i ekološku optimalnu društvenu strategiju koja je prilagođena mogućnostima grada i regije.
2. Zalažemo se za ekološki primjerenu ekonomiju koja je spremna degradacijski model razvoja Splita i okolice zamijeniti takvim koji će se temeljiti na znanju, reciklaži čistim tehnologijama, ekološki vrednovanom tržištu, očuvanju prirodnih izvora, zaštiti prirodnog i kulturnog identiteta grada i regije.

   Ekološki ciljevi razvoja mogu se ostvariti samo u demokratskoj, pluralističkoj, nenuklearnoj i pravnoj državi, koja poštuje ljudska prava, slobodu udruživanju i javnog djelovanja.
3. Zalažemo se za razvoj, širenje i prihvaćanje ekološke svijesti i kulture građana uvođenjem ekoloških saznanja u odgojno-obrazovne procese, informiranjem građana o svim ekološki značajnim činjenicama i podacima koji se tiču njegovog zdravlja i sigurnosti, skidanjem zabrana i tajni sa svih ekoloških saznanja važnih za svakog građanina.
4. Hoćemo smanjenje i kontroliranje emisija svih zagađivača mora, zraka, voda i tla Kaštelanskog zaljeva i solinsko-kaštelansko-splitskog industrijskog bazena i priobalnog mora. Uvođenje novih či-

stih tehnologija, rješavanje kanalizacijskog sustava i problema gradske luke Split-Solin, zaštitu vodotoka rijeka Jadro, Cetine i Žrnovnice, uz istovremenu javnu kritiku svih onih privrednih i društvenih subjekata koji potiču zagađivanje čovjekove okolice ili ga ne sprečavaju.

5. »Zelena akcija« zalaže se za strogo i bezuvjetno primjenjivanje svih važećih pravnih propisa u vezi zaštite okoliša uz rigoroznu primjenu zakonskih kazni, uključujući i privremene ili trajne **zabrane rada** za zagađivače. Tražimo strože sankcije zaa sve prijestupe koji rezultiraju onečišćenjem okoliša, posebno se zalažući za »automatsko« povećanje novčanih kazni u skladu s inflacijom.
6. Zahtijevamo skupštinske ocjene dosadašnjeg rada općinskog i okružnog javnog tužilaštva, te sanitarnih, zdravstvenih vodoprivrednih i drugih inspektora i smjenjivanje onih koji dosadašnjim radom nisu pokazali spremnost na poštivanje važećih propisa.
7. Tražimo potpuno, stručno i odgovorno ekološko vrednovanje svih velikih privrednih projekata, kao što su izgradnja Jadranske autoceste, izgradnja marina duž obale, proširivanje kapaciteta tradicionalno nečistih industrija, proširivanje splitskog aerodroma itd.

   Oštro se suprotstavljamo voluntarističkim aspiracijama i planovima o gradnji nuklearne i termoelektrana na Jadranu. Tražimo hitno upoznavanje javnosti s planovima, načinima izgradnje i ekološkim posljedicama gradnje Jadranske auto-ceste i zabranu bilo kakvih radova prije nego što se najšire građanstvo izjasni o tom projektu. Zalažemo se za referendum kao oblik neposrednog učešća građana u odlučivanju kako u slučaju auto-ceste tako i slučaju i svih drugih investicijskih projekata koji imaju značajne ekonomske i ekološke posljedice.
8. Tražimo adekvatnu valorizaciju stare gradske jezgre s Dioklecijanovom palačom, kako kroz prostorne tako i kroz praktične zahvate koji znače kulturnu i ekonomsku revitalizaciju ovog prostora.

   Suprotstavljamo se svakoj monopolističkoj poziciji i gradogradnji, sporosti nadležnih stručnih organa vlasti, preispitivanje njihovog rada i donošenje odluka sukladnih nalazima.
9. Zalažemo se za izrazito viši stupanj čistoće javnih i prometnih gradskih i prigradskih površina, za drastične promjene u komunalnoj higijeni i izgledu grada i okolice, za temeljito i stručno rješenje gradskog smetlišta Karepovca. Tražimo da održavanje čistoće grada prestane biti monopol društvenih poduzeća i da se otvori prostor konkurencije svih vrsta poduzeća uključujući i privatnike.
10. Zahtijevamo znatno povećanje broja dječjih igrališta i zelenih površina u gradskim i prigradskim naseljima. Istovremeno tražimo stvaranje nekoliko površina za namjensko okupljanje ljubitelja pasa uz izričitu zabranu korištenja drugih površina za istu svrhu.
11. Zalažemo se za zaštitu i spasavanje park šume Marjan, za očuvanje njegovih obala, plaža i spomenika kulture, za njegovo pretvaranje u neprometnu sportsko-rekreativnu zonu s odgojnim sadržajima za građane, djecu i omladinu. Tražimo formiranje novog društvenog ili privatnog poduzeća koje će odgovorno održavati marjanski poluotok.
12. Tražimo hitno rješavanje prometnih problema vezanih uz sadašnje stanje prometnih ulaza u Split. Tražimo sprečavanje zvučnog i drugog terora motorkotača i neispravnih automobila, te hitno donošenje odgovarajućih općinskih odluka, koje će omogućiti strože kazne i efikasniju kontrolu.

    Predlažemo proširenje pješačkih zona u Splitu, daljnje ograničavanje upotrebe osobnih automobila i poboljšanje javnog prometa uz hitno ispitivanje odgovornosti za pravi kaos koji vlada u centru

grada zbog nepoštivanja zabrane prometa i parkiranja. Tražimo utvrđivanje odgovornosti za nerealiziranje zahtjeva za uvođenje biciklističkih zona i staza, izraženo u peticiji građana s Prvog biciklističkog mitinga i zahtijevamo njezino ostvarivanje.

13. Zalažemo se za donošenje pravnih propisa o zabrani proizvodnje, uvoza i korištenja nepovratne/jednokratne/ ambalaže za sve vrste proizvoda gdje je moguće korištenje propisa koji će proizvode pakovane u nepovratnu ambalažu dodatno oporezovati. Tako prikupljena sredstva izdvajat u posebne ekološke fondove.

    Nužno je, u suradnji sa zainteresiranim sakupljačima i prerađivačima uvesti specijalne kontejnere za sakupljanje starog papira, stakla, plastike itd.
14. Tražimo da se pojača kontrola ispravnosti prehrambenih proizvoda, naročito hrane za djecu i hrane iz mora, uz redovno mjesečno izvještavanje javnosti.
15. Zalažemo se za hitno ispitivanje pogodnosti tla u blizini velikih zagađivača za komercijalni uzgoj poljoprivrednih kultura, a u slučaju negativnih rezultata, zabranu proizvodnje ljudske i stočne hrane na onečišćenim površinama.
16. Tražimo izradu posebne studije o ekološke-komunalnim problemima svih gradskih, prigradskih i seoskih mjesnih zajednica Splita, Solina, Kaštela, i predlaganje adekvatnog načina njihova rješavanja.
17. Zalažemo se da se u Hrvatskoj i Jugoslaviji organizira zajednički zeleni pokret kao autonoman, ekološki, društveni, kulturni i politički subjekt, te za suradnju sa svim ekološkim pokretima, stručnim društvima i znanstvenim institucijama, kako u zemlji, tako i u inozemstvu.

ZELENA AKCIJA ŠIBENIK – ZAŠ

ADRESA: Šibenik, Robert Vissiani 3, tel. 059/29-097
DATUM OSNIVANJA: 27.1.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 22.3.1990.
RUKOVODSTVO: Pave **Čala** / predsjednik
Darko **Rogulić** / potpredsjednik
Ivan **Lambaša** / tajnik

Apel građanima

SA ZELENIMA U AKCIJU – IZBJEGNIMO EVAKUACIJU

Spašavajmo Zenicu od ekološke propasti, jedinstven je poziv splitskog skupa tridesettjednog ekološkog udruženja, pokreta i savez iz cijele Jugoslavije.

Gdje smo mi? Što radimo? Zvoni li nama ekološko zvono na uzbunu? Do kada ćemo čekati? Koga zapravo čekamo? Vatrenu buktinju Šubićevca – izgorjelih pluća grada? Možda još jednu uzbunu iz lučkog fosfatnog skladišta? Briggittinu sestru ispod mora? Ili nam je dosta svakodnevnih bijelih, sivih i crnih oblaka dima fluora, fosfata, mangana? Može li nam zaljev prihvatiti još nepročišćenih kanalizacijskih, tehnoloških i drugih otpadnih voda, a da se u njemu ne ugasi svaki život. U ovom kraškom terenu možemo li odlagati smeće bilo gdje, a da ne ugrozimo i posljednje izvrošite pitke vode? Zašto smo Krku prepustili maćehinskoj brizi, pa da njome teku otpadne vode svinjogojske farme, klaonice, željezničkog depoa, tvorničkih ulja i gradske kanalizacije? Šta ćemo sutra raditi kada izgubimo i posljednje kapi pitke vode? Što će nam kazati djeca, unučad, potomci? Hoće li se pitati, pa kakve smo mi to roditelje imali?

Ako ubrzo ništa ne uradimo, ako nastavimo sa ovakvim rušilačkim pohodom na prirodu, hoćemo li zaslužiti spomenuti prezir potomaka? Jesmo li mi zaista toliko pohlepni da ćemo uništiti sve – zemlju, vodu, zrak i za sobom ostaviti pustoš? Koliki danak svojoj pohlepi plaćamo već danas? Koliko je naših rođenih onesposobljeno za rad, za normalan život, koliko ih je u bolničkim krevetima, a koliko prije vremena pod zemljom? Koliko danas majki sluša hroptanje grla svojih mališana? Što tu liječnici mogu pomoći, a što majke učiniti?

Što je to s našom brigom i odgovornošću za iskonskom prirodom koja nestaje? Gdje smo tu mi na primjer naspram indijanskog poglavice koji je još 1854. godine uputio apel američkoj vladi: »...mi učimo svoju djecu da nam je zemlja mati. Što snađe zemlju, snađe i njenu djecu... Zemlja ne pripada čovjeku. Čovjek pripada zemlji. To dobro znamo. Sve je u međusobnoj vezi... Sve je povezano. Nije čovjek tvorac tkanice života, već samo vlakno u njoj. Što uradi sa tkanicom, čini i sa sobom.«

Znamo da se pojedinačno i neorganizirano ovoj aveti nad prirodom ne možemo suprotstaviti. Manjoj ili višoj opasnosti izloženo je čitavo čovječanstvo. Zato se širom svijeta i podiže glas ZELENIH. Traži se akcija odmah. Mrtvoj Temzi ZELENI Londona vratili su život.

Kada ćemo odagnati oblake dima, zaustaviti zagađenje Krke, morskih uvala, zaljeva, obala, nestajanje borovih šuma, zagađenje otpadnim tvarima kraškog tla, progresiju oboljenja građana, divlju gradnju, upotrebu nekontrolirane i proizvodnju nezdrave hrane? Trebamo li u tom cilju udruživati snage u mjestu, Općini, Republici, zemlji i dalje? Tražiti od drugih da čuvaju prirodu je nemoguće, a da naprije sami ne očistimo vlastito dvorište, da sami spriječimo ili smanjimo lokalno zagađivanje.

Zagađivanje koje se vrši radi privređivanja mora imati mjeru – ekološku cijenu. Zarade (profiti) koji se ostvaruju ispuštanjem otpada u zajedničku okolinu predstavlja ekološku rentu, dio ukupnih zarada koji se mora vratiti prirodi jer joj to objektivno pripada, jer to priroda u cijenu roba i ulaže.

Dosadašnje iskustvo nas uči da će sve naše želje, svi zahtjevi otići u vjetar, ostati plač dobronamjernika pred gluhima:

1. ako se građani, po uzrou na Zelene svijeta ne udruže, ne stvore jedinstven, snažan pokret s osnovnim ciljem spašavanja prirode i života (i ljudskog) u njoj,

2. ako se ne uspostavi pravna država s organima koji će izvršavati njene zadatke, koji će provoditi postojeće propise o zaštiti prirode i donositi nove, ako ne postoje, u istom cilju,

3. ako se ne ostvari puna demokracija, afirmacija ljudskih prava, sloboda javnog djelovanja i javnog komuniciranja.

Zelena akcija Šibenika poziva sve građane Općine da joj se pridruže u zaštiti prirode od bilo kojeg i bilo kakvog zagađivača. Naš uspjeh će zavisiti od naše aktivnosti. Da bismo bili djelotvorniji u skupštinskim organima, organima koji donose i kontroliraju provođenje propisa apeliramo na sve građane da u narednim izborima dadu povjerenje onima u koje vjeruju da će svojim ugledom, znanjem i poštenjem braniti na prvom mjestu prirodu koja je ozbiljno ugrožena – Krku, zrak, zemlju, more, proizvodnju i prodaju zdrave hrane i zdravlja svih građana. U tom cilju porukom SA ZELENIMA U AKCIJU IZBJEGNIMO EVAKUACIJU, mislimo i radimo već danas, kako ne bi bilo kasno sutra.

ZELENA AKCIJA
ŠIBENIK

DRUŠTVENE I DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE

SAVEZ SOCIJALISTIČKE OMLADINE HRVATSKE – SSOH

Izborni program

MI NISMO PARTIJA

Mi smo društvena organizacija u kojoj djeluju mladi ljudi i svi drugi koji se žele baviti problemima mladih ili imaju slične potrebe.

Nije nam cilj vlast. Cilj nam je da omladina i svi srodni njenom programu dobiju mogućnost da se bave onim što im treba.

Zalagat ćemo se za potrebe običnih ljudi i u slučaju da izbori za nas završe nepovoljno.

1. Odgoj i obrazovanje

Škola mora učiti misliti.

Djetetu i mladom čovjeku treba omogućiti razumijevanje svih svjetonazora bez ideološke prisile.

Na osnovi razumijevanja pojedinac izgrađuje vlastiti stav.

Zalagat ćemo se da svi imaju pravo na obrazovanje a da se posebno brine o nadarenima. Isto tako, da se brine i o onima smanjenih mogućnosti u učenju.

Tražit ćemo uvođenje međunarodne mature, zalagat ćemo se za veću slobodu izvannastavnih aktivnosti.

Zalagat ćemo se za privatne inicijative u školstvu.

Podržavat ćemo poboljšanje materijalnog položaja prosvjetnih radnika

RAD

A) Zalažemo se za razvoj poduzetništva i samozapošljavanja. Tražimo zakonske olakšice, financijsku potporu, dodatno obrazovanje i programe za one koji se žele osamostaliti u privređivanju. Tražimo olakšice za poljoprivredu. Zalažemo se za privredu kojoj su okosnica jadranska i panonska orijentacija. Tražimo konkurenciju između zavoda za zapošljavanje i drugih organizacija koje se žele

baviti posredovanjem u zapošljavanju, stručnim osposobljavanjem i profesionalnom orijentacijom. Tražimo materijalno-pravnu zaštitu nezaposlenih i onih koji ostaju bez posla, ali i programe za njihovo zapošljavanje.

B) Sami ćemo osnivati omladinske, učeničke i studentske zadruge, te male privredne jedinice u kojima će omladini biti omogućeno stjecanje dodatnih izvora sredstava, ali i pružene mogućnosti za samozapošljavanje. Organizirat ćemo zainteresirane da sudjeluju u društveno korisnim javnim poslovima kao što su pošumljavanje, gradnja cesta i slično.

STANOVANJE

A) Stanovanje je jedna od osnovnih ljudskih potreba. Tko je podstanar, taj je u podređenom položaju. Zalagat ćemo se za povoljnu politiku kreditiranja stambene izgradnje. Zalagat ćemo se za razbijanje monopola komunalnih organizacija i svih dobavljača energije (naročito elektroprivrede). Tražit ćemo legalizaciju, iznajmljivanje stanova od strane građevinskih poduzeća i od strane države (općine, grada). Tražit ćemo smanjivanje poreza na promet nekretnina na razinu ispod 10% (umjesto dosadašnjih iznad 30%) kako bi ubrzao promet nekretninama, dakle i stanovima i kako bi im pala cijena. Ujedno bi se povećala socijalna mobilnost.

B) Sami ćemo i dalje osnivati stambene zadruge. Osnivat ćemo i orgnizacije za iznajmljivanje stanova preko kojih će se ujedno voditi socijalna briga o podstanarima.

4. Kultura

A) Zalagat ćemo se da svima bude omogućeno ispoljavanje stvaralaštva u bilo kojoj domeni kulture.

Duhovna bogatstva moraju biti poticana i materijalnom podrškom. Tražit ćemo načine da svaka individualna ili kolektivna inicijativa bude materijalno popraćena.

Zalagat ćemo se za ukidanje svih članova krivičnog zakonodavstva koji sankcioniraju slobodu umjetničkog stvaralaštva.

Zalagat ćemo se za izgradnju domova kulture i domova omladine.

B) Provodit ćemo koncept organiziranog slobodnog vremena djece i omladine čija su osnova stvaralaštvo putovanja, odmor i boravak u prirodi.

Uz taj koncept vezat ćemo mogućnosti dodatnog obrazovanja, kao što je bavljenje sportom, tehnikom, umjetnošću, učenjem stranih jezika, upoznavanjem kulturnih vrijednosti, te otvoriti mogućnost povezivanja sa srodnim asocijacijama mladih u Jugoslaviji, Evropi i svijetu.

5. Socijalna politika

A) Zalagat ćemo se da se aktivna socijalna politika temelji na programu socijalne podrške pojedincima i društvenim grupama koje mogu biti nosioci razvojne politike.

Država je istovremeno obavezna omogućiti socijalnu sigurnost takvom politikom da svima osigura minimum socijalne i zdravstvene zaštite.

B) Sami ćemo organizirati pomoć starijima i nemoćnima, pomoć u čuvanju i odgoju djece zaposlenih roditelja.

Borit ćemo se protiv svih vrsta ovisnosti djece i omladine i borit ćemo se protiv nasilja u obitelji.

6. Ekologija

A) Složen i dugotrajan proces približavanja čovjeka njegovom prirodnom okruženju zahtijeva ekološki način razmišljanja i života, plansko preusmjeravanje tehnologija, odustajanje od mnogih loših navika.

Zalagat ćemo se za uspostavljanje dugoročne i kratkoročne politike zaštite okoliša. Tražit ćemo osnivanje republičkog sekretarijata za ekologiju.

Tražit ćemo da se ostvare pretpostavke za zatvaranje NE Krško do 1995. godine.

Zalagat ćemo se za obavezno ugrađivanje pročišćivača na svim postrojenjima.

B) Sami ćemo svojim angažiranjem pokretati i organizirati ekološki usmjerene aktivnosti (pošumljavanje, ekološko-istraživačke akcije, čišćenje rijeka, ekološke demonstracije), te se zalagati za primjenu međunarodno priznatih ekoloških standarda (korištenje izvora energije, tehnologija, proizvoda) i uvođenje obaveznih kolegija ekologije u obrazovni sistem.

Surađivat ćemo sa svim ekološkim grupama i inicijativama.

7. Sport i fizička kultura

A) Zalagat ćemo se da država stvori optimalne uvjete za bavljenje fizičkom kulturom.

Zalagat ćemo se za razgraničenje masovnog od vrhunskog sporta tako da masovni bude društveno financiran a vrhunski da bude financiran po tržišnim kriterijima.

B) Sami ćemo, preko posebnih udruženja, organizirati bavljenje djece i omladine sportom.

8. Ljudska prava i slobode

Zalagat ćemo se da se pravno garantiraju prava i slobode: pravo na privatni život, pravo na osobne slobode, osobna sigurnost za vrijeme sudskog procesa, pravo osuđenih osoba, sloboda misli i izražavanja, sloboda znanosti i umjetnosti, sloboda savjesti i vjeroispovijesti, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na štrajk i radničke sindikate, pravo na sudjelovanje u vođenju javnih poslova i izborno pravo, pravo i dužnost obrane zemlje (ali i depolitizacija oružanih snaga i demilitarizacija društva uključujući pravo na priznavanje prigovora savjesti i zalaganje za civilnog sekretara za narodnu obranu), pravo na obrazovanje, pravo na socijalno osiguranje i zdravlje, imovinska prava, pravo na građansku neposlušnost, pravo na spolnu opredijeljenost, pravo na život u zdravom okolišu.

9. Marginalne grupe

Smatramo da probleme ovih grupa treba prvo osvijestiti, promjenama odgojno-obrazovnog sistema i uvođenjem predmeta obrazovanja za mir, razumijevanje i toleranciju, u kojima bismo učili razumjeti one koji su drugačiji od nas, ali koji bi nam, također, pomagao da shvatimo opće probleme suvremenog svijeta, kao što su mir i borba za zdravu okolinu.

Zalagat ćemo se, između ostalog, za pravo osoba s posebnim potrebama na kvalitetno školovanje, zapošljavanje, društvenu rehabilitaciju i integraciju, kao i za adekvatno zakonsko reguliranje njihovih potreba, posebno na području građevinarstva, prometa i odgoja i obrazovanja.

Borit ćemo se za prava svih manjina na vlastitu individualnost i identitet, i za toleranciju, dijalog i razumijevanje.

10. Naš odnos prema Evropi i svijetu

Jugoslavija je evropska i mediteranska zemlja. Osim djelovanja u pokretu nesvrstanih, treba se dokazati i u Evropi.

Zalagat ćemo se za uključivanje u evropske informacijske, znanstvene i obrazovne tokove, te za uključivanje u EFTU i Evropsku zajednicu.

Zalagat ćemo se za sudjelovanje Jugoslavije u međunarodnim ekološkim i drugim inicijativama.

Sami ćemo se angažirati u Evropskom omladinskom fondu i Evropskom omladinskom savjetu.

Sudjelovat ćemo u studijskoj razmjeni učenika i studenata.

Radit ćemo na uspostavljanju evropske omladinske karte za jeftinija putovanja.

Bliže ćemo surađivati s djecom naših radnika na privremenom radu u inozemstvu i s djecom naših iseljenika u svijetu.

11. Politika države prema djeci i omladini

Mnoge države u svijetu, pored toga što omogućuju izvanstranačko socijalno okupljanje omladine radi zadovoljavanja omladinskih posebnih potreba, imaju posebna tijela pri izvršnim ili i izvršnim i zakonodavnim tijelima koja se brinu o socijalnim interesima omladine.

Zalažemo se da se osnuju: Komitet za mlade pri Izvršnom vijeću Sabora i Odbor za pitanja djece i omladine kao radno tijelo Sabora SR Hrvatske.

Po istoj osnovi i s istim ciljevima neophodno je formirati nadležni Komitet za omladinu pri Saveznom izvršnom vijeću.

SAVEZ ZELENIH HRVATSKE – SZH

ADRESA: Zagreb, Vlaška 70, tel. 041/410-266
DATUM OSNIVANJA: 3.2.1990.
DATUM REGISTRACIJE: 13.2.1990.
RUKOVODSTVO: dr. Inge Perko **Šeparović** / predsjednik
Predrag **Haramija** / tajnik
GLASILO: »Zeleni list« (Redakcija je na istoj adresi)
GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: dr. Inge Perko **Šeparović**

Programska izjava

Savez zelenih Hrvatske (dalje: SZH) je organizacija koja okuplja lokalne ekološke organizacije, stručna društva, na ekološkim programima te pojedine zainteresirane za očuvanje kvalitete i poboljšanje stanja prirodnog okoliša, prirodnih izvora i kulturne baštine, kao i za stvaranje društvene i političke klime koja omogućuje izgradnju opredjeljivanja o ekološki održivom razvoju, ostvarivanje ljudskog prava na zdrav okoliš i afirmaciju svijesti o odgovornosti sadašnjih generacija za ekološku sigurnost budućih naraštaja.

SZH prvenstveno djeluje kao društveni pokret što uključuje i političku djelatnost radi ostvarenja svojih ciljeva.

Osnovni cilj SZH je formuliranje zajedničkih ekoloških interesa i povezivanje subjekata koji te interese prepoznaju kao svoje, te djelovanje radi javne promocije i ostvarivanja ovih interesa. Zajednički interesi su očuvanje i unapređivanje prirodnog i ljudskim radom stvorenog okoliša kroz promjenu ponašanja i mišljenja u odnosu na životnu okolinu. Zeleni će se boriti za promjenu odnosa čovjeka i prirode sa ciljem oblikovanja kvalitativno novog stanja.

Zašto zeleni?

Nesklad između izdašnosti prirodnih izvora i načina njihovog iskorištavanja za podmirivanje egzistencijalnih potreba čovječanstva po prvi put je u povijesti civilizacije zaprijetio opstanku ljudske vrste u njezinom jedinom staništu u svemiru. Zanemarujući ograničenost i neobnovljivost prirodnih izvora, čovjek je – tehnologijama stvorenih da proizvode više, a ne ekološki održivije – posegnuo i za egzistencijalnom osnovicom budućih pokoljenja. Ljudska vrsta, zbog vladajućeg tipa mišljenja i ponašanja, ugrožava uvjete vlastitog opstanka i kvalitetnog života.

Odgovor tom stanju jest širenje spoznaje o izvjesnosti sloma globalnog eko-sustava i posljedicama začetih procesa za sigurnost i kvalitetu života sadašnjih i budućih generacija, kao i utjecaj ekološki svjesnih građana i njihovih organizacija na odlučivanje o gospodarenju prirodnim izvorima i ostalim dijelovima okoliša. Reagirajući na ugrožavanje životnog ambijenta neracionalnim iscrpljivanjem prirodnih izvora i zagađivanjem okoliša otpadom, zeleni su nastali u razvijenim zemljama na Zapadu kao zagovornici i tumači legitimnog prava građana na

kritiku ekološki relevantnih odluka vlasti, odnosno oni su koji sprečavaju agresiju na okoliš i sudjeluju u otklanjanju počinjenih šteta.

U našoj zemlji, svjedoci smo nedaća stvorenih ambijentalistički neracionalnom razvojnom politikom. Naša privreda niti je računala niti računa, s ekološkom cijenom proizvoda, a kapitalni energetski i industrijski objekti, naselja i prometnice, grade se bez uvažavanja ekoloških ograničenja. Usprkos velikog broja zakona i propisa institucionalnog sistema za zaštitu okoliša, uništavanje i propadanje našeg životnog ambijenta zbiva se pred našim očima izazivajući prosvjed ekološki svjesne javnosti i nužnost zajedničkog organiziranog ekološkog djelovanja građana i skupina na lokalnoj, regionalnoj i republičkoj razini.

Vrijednosna orijentacija zelenih

Temeljna značajka vrijednosne orijentacije zelenih jest poštovanje života, sadašnjeg i budućeg. Udružujući se radi afirmacije i ostvarivanja prava svih građana na zdrav okoliš i izvornog interesa za kvalitetan život – neopterećen siromaštvom, ali i bez luksuza – zeleni teže novom, cjelovitom, tipu mišljenja. Svoju strategiju izgrađuju na znanstvenim temeljima.

Zadaci i ciljevi zelenih

Budući da će se cjelovit program SZH iskristalizirati tek u budućem odmjeravanju ciljeva pokreta s ekološkim izazovima i političkim ambijentima, ovdje je moguće samo nanizati opće zadatke i ciljeve zelenih.

Na razini zemlje, to su:

- borba za utjecaj u procesima odlučivanja u cilju da razvojne odluke budu u skladu s modelom održivog razvoja koji je formuliran u dokumentima Ujedinjenih naroda. Nasuprot razvoju shvaćenom jedino kao rast, održivi razvoj je onaj koji prvenstveno vodi računa o prirodnim granicama razvoja te osigurava dinamičku ravnotežu ljudskog djelovanja i prirodnih resursa,
- razvoj ekološke osjetljivosti, svijesti i kulture građana u radnim procesima i svakodnevnom životu na temelju znanstvenih podataka o stanju okoliša i projekcija na globalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini,
- razvoj cjelovitog obrazovanja za okolinu u različitim oblicima, na različitim razinama,
- posredovanje u širenju svih ekološki relevantnih informacija od izvora do institucija (uprave, obrazovnih ustanova, komunalnih službi...) i građana, odnosno organizacija, i obrnuto,
- osiguranje stručne interpretacije podataka o stanju prirodnih izvora, životnog, prirodnog i urbanog okoliša,
- adekvatno interpretiranje ekoloških činjenica, skidanje ideoloških i drugih tabua s pojedinih činilaca kvalitete života i politizacija ekološke problematike radi njezine javne promocije i pokretanja procesa demokratskog rješavanja problema,
- afirmacija legitimiteta zelenih inicijativa, odnosno prava građana na sudjelovanje u političkom odlučivanju u okolišu, radi poticanja organiziranja zelenih na svim razinama,
- trajan politički nastup prema donosiocima odluka, odnosno pritisak na državne organe, privredne i druge subjekte, radi redefinicije razvojne strategije i zaokreta prema ekološki održivim tehnologijama,
- sudjelovanje u redizajnu postojeće i izradi nove, cjelovite i djelotvorne, ekološke legislative,
- sudjelovanje, ne izbjegavajući ni preuzimanje odgovornosti, u profiliranju razvojnih projekata s izrazitim ekološkim utjecajima (urbanizacija, energetika, industrija, promet, turizam...),
- zalaganje za istraživanje i primjenu alternativnih tehnologija i energija,

- racionalizacija potrošnje neobnovljivih izvora-sirovina, energije i potrošnih dobara,
- suprotstavljanje izgradnji nuklearnih elektrana, zalaganje za kontrolu postojeće te suprotstavljanje svakoj neodgovornoj primjeni nuklearnih tehnologija,
- zaštita, odnosno podrška legitimnim zahtjevima, tzv. marginalnih (etničkih, socijalnih, kulturnih) skupina u nas i u svijetu,
- podrška svim inicijativama za poboljšavanje međuljudskih odnosa, jačanje tolerancije i sporazumijevanja među građanima, odnosno socijalnim, kulturnim i etničkim entitetima od lokalne do globalne razine.

Na lokalnoj razini, primarni zadaci i ciljevi su:

- zaštita, poboljšanje stanja i ekološki civilizirano gospodarenje s ekološkim sistemima poput jadranskog prostora (priobalno područje, rijeke jadranskog sliva, Jadransko more, jadranski otoci) slivovima rijeke Save, Drave i Dunava, šumskim kompleksima, poljoprivrednim zemljištem i ekološki posebno ranjivim dijelovima prostora kao što su npr. velika urbana i industrijska središta i sl,
- zaštita podzemnih voda od zagađivanja industrijskim i komunalnim otpadom,
- zaštita zraka i tla od onečišćenja ispušnim plinovima, kemikalijama i tvarima koje smanjuju biološku raspoloživost tih prirodnih izvora,
- sprečavanje gradnje na kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu, prekomjerane kemizacije tla i ostalih faktora sužavanja osnovice za proizvodnju zdrave hrane,
- unapređenje kvalitete urbanog ambijenta (smanjenjem zagađenja, ozelenjivanjem, humanizacijom prostora...), te kvaliteta života u ruralnim prostorima,
- poštovanje statusa zakonom zaštićenih prirodnih i kulturnih spomenika,
- podrška zdravim životnim navikama stanovništva i razvoju fizičke kulture,
- podrška socijalnim stanjem, dobi ili drugim činiocima ugroženim skupinama,
- podrška svim legitimnim ekološki motiviranim inicijativama građana, grupa i organizacija.

Načela društvenog i političkog djelovanja

Kao samostalan društveni subjekt, SZH inzistira na demokratizaciji društva i ukidanju svih ideoloških prepreka ostvarivanju prava i sloboda građana na samoorganiziranje i samopomoć. Zeleni zahtijevaju uvažavanje civilizacijski produktivnije višestranačke parlamentarne demokracije, pravne države i civilnog društva kao političkog okoliša u kojemu je moguća afirmacija ekoloških spoznaja i artikulacija opredjeljenja zelenih u djelotvoran društveni projekt.

Zeleni također zahtijevaju dezideologizaciju društva i izgradnju kulture mira, te odbacivanje svih oblika netolerancije i represije i puno poštovanje ljudskih prava i sloboda u skladu s međunarodnim dokumentima potpisnik kojih je i naša zemlja.

Zeleni će, radi zaštite i unapređenja stanja svih činilaca kvalitete života, surađivati s građanima i organizacijama od lokalne do međunarodne razine. Djelujući kritički prema donosiocima odluka, zeleni neće izbjegvati ni prihvaćanje odgovornosti za ekološki relevantne odluke, odnosno sudjelovanje unjihovom koncipiranju i provedbi.

Politika i vlast nisu primarni ciljevi već jedno od mogućih sredstava djelovanja zelenih.

Cilj je bolji i sretniji, zdrav, ozelenjen i radostan život – danas ali i sutra, za nas ali i za naše potomke.

U Zagrebu, 3. 2. 1990.

SAVEZ UDRUŽENJA BORACA NOR-a HRVATSKE[13]

[13] SUBNOR je objavio poruku svojim članovima–biračima u kojoj ih se poziva da glasaju za političku ljevicu, jer će i SUBNOR svoj glas dati »snagama sveopćeg mira, društvene sigurnosti, svakog napretka hrvatskog naroda, srpskog naroda u Hrvatskoj i drugih naroda i narodnosti koje u njoj žive.«

RADNIČKE NOVINE